T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HAREZM TÜRKÇESİNDEN KAZAKÇAYA HAYVANLARLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

Sıla GEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2009

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HAREZM TÜRKÇESİNDEN KAZAKÇAYA HAYVANLARLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

Sıla GEN

Danışman: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2009

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. A. Deniz ABİK
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

Üye: Doç. Dr. Mevlüt GÜLTEKİN

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
01/09/2009

Doç. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

HAREZM TÜRKÇESİNDEN KAZAKÇAYA HAYVANLARLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

Sıla GEN

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK
Eylül 2009, 389 sayfa

Bu çalışmada, Harezm Türkçesi metinlerinde hayvanlara ilişkin söz varlığı derlenmiş ve elde edilen veriler Kazakçanın yazı dili sözlüklerinde aranmıştır. Çalışmanın amacı, hayvan kavramından yola çıkarak Harezm Türkçesi ve Kazakçanın bu kavrama ilişkin söz varlığını ortaya çıkarmak; böylelikle hem tarihî hem de çağdaş Türk dillerinin söz varlığının aydınlatılmasına katkıda bulunmaktır.

Giriş bölümünde tezin amacı, kapsamı, yöntemi, dönem ve eser tanıtımı ile söz varlığı, kavram ve kavram alanına ilişkin teorik bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın ana kısmını oluşturan bölümler, Harezm Türkçesi metinlerinde geçen hayvan adlarını, hayvan kavramıyla ilgili sözcükleri, bu sözcüklerin tarihî ve etimolojik sözlüklerle Kazakçaya yansımalarını, Kazakçanın yazı dili sözlüklerindeki karşılıklarını ve konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin değerlendirmesini kapsamaktadır.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde, Harezm Türkçesinden elde edilen veriler ile bunların Kazakçadaki korunum düzeyleri ele alınmış, bu alandaki sayısal veriler değerlendirilmiştir. Çalışmada incelenen sözcüklerin birbirleriyle olan kavramsal ilişkileri üzerinde durulmuş, çıkarımlar tablolarla gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Harezm Türkçesi, Kazakça, hayvan adları, söz varlığı, kavram, kavram alanı.

ABSTRACT

FROM KHWARIZM TURKISH TO KAZAKH ANIMAL'S VOCABULARY

Sıla GEN

Master Thesis, Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK
September 2009, 389 pages

In this work, vocabulary about animals in Khwarizm Turkish is gathered and the attainments were searched in Kazakh dictionaries. Aim is to put a way forward from animal conceptualization and reveal the Khwarizm Turkish and Kazakh vocabulary on subject, so contribute to enlighten the vocabulary of both historic and contemporary Turkish.

Object, scope, method, process, presentations of the age and works and its vocabulary, notion and theory info about concept are given in the introduction part.

Main parts of the work includes animal's names in Khwarizm Turkish writings, words about animals, reflections of these words to Kazakh via historical and etymological glossaries, reciprocities in Kazakh dictionaries of spelling, and interpretation of data's attained from related resources.

In the part of evaluation and final, findings from Khwarizm Turkish and preservation levels of them in Kazakh argued out and numeric data's evaluated. This work mostly asserted on conceptual relations among words searched and outputs have been showed in tables and commented.

Keywords: Khwarizm Turkish, Kazakh, animal names, vocabulary, concept, conceptual field.

ÖNSÖZ

Bir dilin söz varlığı, o dilin kavramlar dünyasını yansıtır. Hayvanlarla ilgili söz varlığı da dilin kavramlar dünyası içerisinde geniş yer tutmaktadır ve hayvan kavramı etrafında toplanan sözcükler, söz varlığının önemli bir kesitini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, hayvan kavramından yola çıkılarak Harezm Türkçesinin söz varlığının Kazakçadaki izleri aranmıştır. Harezm Türkçesindeki hayvan adları ve hayvanlarla ilgili söz varlığı derlenmiş, elde edilen verilerin Kazakçada ne durumda olduğu ortaya koyulmuştur. Böylelikle Harezm Türkçesinin söz varlığının ortaya çıkarılması ve günümüz Kazakçasında ne ölçüde korunduğunun görülmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan, çalışmanın hem tarihî hem de çağdaş Türk dillerinin söz varlığının aydınlatılmasına katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, ilgi ve bilgisini benden hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Ayşehan Deniz Abik'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın özellikle ilk aşamalarında ve daha sonra karşılaştığım güçlüklerde bilgisine başvurduğum saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Özmen'e ve çalışmam sırasında yardımlarını benden esirgemeyen, fikirleriyle beni aydınlatan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Faruk Yıldırım'a teşekkürü borç bilirim.

FEF2008YL14 numaralı bu çalışma, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimince desteklenmiştir.

Sıla Gen

Adana, 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....**i**
ABSTRACT.....**ii**
ÖNSÖZ.....**iii**
KISALTMALAR.....**vii**
TABLOLAR LİSTESİ.....**ix**

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Amaç.....1
1.2. Kapsam.....1
1.3. Gerekçe.....1
1.4. İlgili Kavramlar: Söz Varlığı, Kavram ve Kavram Alanı.....2
1.5. Harezm Türkçesi ve Çalışmada Kullanılan Harezm Türkçesi Eserleri.....5
1.6. Kazakça.....9
1.7.Yöntem.....10

İKİNCİ BÖLÜM

HAYVAN ADLARI

2.1. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı.....15
2.1.1. Omurgasızlar.....15
2.1.1.1. Solucanlar.....15
2.1.1.2. Eklem Bacaklılar.....15
2.1.2. Omurgalılar.....24
2.1.2.1. Balıklar.....24
2.1.2.2. Kurbağalar.....27
2.1.2.3. Sürüngenler.....28
2.1.2.4. Kuşlar.....32

2.1.2.4.1. Genel Adlar.....32
2.1.2.4.2. Kuş Adları.....39
2.1.2.5. Memeliler.....56
2.2. Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı.....121
2.3. Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları.....132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN VÜCUDUNA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 143

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAYVANLARDA RENKLERE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI1 180

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAYVANLARA AİT ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 188

ALTINCI BÖLÜM

HAYVANLARDA AKRABALIK ve CİNSİYETE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 213

YEDİNCİ BÖLÜM

HAYVAN BESİNLERİNE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 224

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HAYVAN ÜRÜNLERİNE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 236

DOKUZUNCU BÖLÜM

HAYVAN ÜRÜNLERİNİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 266

ONUNCU BÖLÜM

HAYVANLARIN YAŞAM ALANLARINA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 269

ON BİRİNCİ BÖLÜM

HAYVAN VARLIĞINA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 279

ON İKİNCİ BÖLÜM

HAYVAN BESLEYİCİLİĞİ ve AVCILIĞINA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 281

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVANLARLA İLGİLİ NESNELERE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI 291

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN ADLARINDAN AKTARMA YOLUYLA OLUŞMUŞ SÖZ VARLIĞI 300

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HAYVAN ADLARI 304

ON ALTINCI BÖLÜM

OLAĞANÜSTÜ NİTELİKLİ HAYVAN ADLARI 308

ON YEDİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ 314

17.1. Harezm Türkçesinde Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı.....314
17.2. Harezm Türkçesinden Kazakçaya Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı.....328

17.2.1. Hayvanlarda Erkeklik-Dişilik Adlandırmaları.....348
17.2.2. Hayvan Adlarında Eş Anlamlı Kullanımlar.....350
17.2.3. Bir Hayvana İlişkin Farklı Adlandırmalar.....354
17.3. Harezm Türkçesindeki Kıpçak Unsurları.....358
DİZİN.....360
ÖZEL ve OLAĞANÜSTÜ NİTELİKLİ HAYVAN ADLARI DİZİNİ.....379
KAYNAKÇA.....382
ÖZGEÇMİŞ.....389

KISALTMALAR LİSTESİ

Ar. : Arapça.

(bsz) : belirsiz bir hayvan.

c. : cilt.

CTD : *Maḥmud al-Kāšγarī Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Luγāt at-Turk) Part III*, Robert Dankoff-James Kelly (1985).

çev. : çeviren.

Çin. : Çince.

DLT IV : *Divanü Lûgat-it-Türk (Dizin) Cilt IV,* Besim Atalay (2006).

DS : *Drevnetyurkskiy Slovar*, Nadelyaev V. M. vd. (1969).

EDPT : *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, G. Clauson (1972).

Far. : Farsça.

GTYL : *Sravnitel'no-İstoričeskaja Grammatica Tjurkskix Jazıkov, Leksika,* Tenişev (1997).

Kaz. : Kazakça.

KE : *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*, Aysu Ata (1997).

KTC : *Kazak Tiliniñ Sözdigi*, Telgoja Janüzakov (1999).

KTS : *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, Nuri Yüce vd. (1984).

KTTTS : *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Kenan Koç (2003).

ME : *Mukaddimetü'l-Edeb*, Nuri Yüce (1998).

MM : *Mu'înü'l-Mürîd*, Selcen Çürük (2004),Ali Fehmi Karamanlıoğlu (2006), Recep Toparlı-Mustafa Argunşah (2008).

Moğ. : Moğolca.

NF : *Nehcü'l-Feradis*, Janos Eckmann (1995).

R kir. : Wilhelm Radloff, Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte I-IV (1893-1911), Kırgızca (Günümüz Kazakçası); (TMEN'de kullanılan kısaltma).

s. : sayfa.

S. : sayı.

TDES : *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Hasan Eren (1999).

TLS : *Türk Lehçeleri Sözlüğü*, www.tdk.gov.tr.

TMEN **:** *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen, Band I-II-III-IV*, Gerhard Doerfer (1963,1965,1967,1975).

TMK **:** *Die Tierbezeichnungen bei Mahmud al-Kaschgari*, Ingeborg Hauenschild (2003).

TT **:** Türkiye Türkçesi.

TABLOLAR LİSTESİ

1. Tablo Bölümlere Göre Verilerin Dağılımı……314
2. Tablo Hayvan Adları ve Özellikleri…….……..315
3. Tablo Harezm Türkçesinden Elde Edilen Verilerin Kazakçadaki Durumu…….….330
4. Tablo Harezm Türkçesinden Elde Edilen Veriler Arasında Kazakçada Bulunan Veri Sayısı……..……..……...346
5. Tablo Hayvanlarda Erkeklik Dişilik Kavramı……..349
6. Tablo Hayvan Adlarında Eş Anlamlı Kullanımlar…….……...…...…350
7. Tablo Bir Hayvana İlişkin Farklı Adlandırmalar…….…….355

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Amaç

Bu tez çalışmasının ana amacı, 14. yüzyıl Harezm Türkçesinin hayvanlara ilişkin söz varlığının dökümünü yapmak ve elde edilen verileri Kazakçada arayarak Türkçenin hayvan kavramı açısından söz varlığının ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktır. Böylelikle hayvan adları, organları, ürünleri, hayvancılık, hayvancılıkta kullanılan nesneler gibi alanlarda Türkçenin söz varlığının 14. yüzyıl Harezm Türkçesinde ve günümüz Kazakçasında ne durumda olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın bir amacı da, hayvan kavramından yola çıkarak, 14. yüzyıl Harezm Türkçesinin söz varlığının Kazakçadaki izlerini arama suretiyle hem Harezm Türkçesindeki Kıpçak unsurlarına hem de Kazakçadaki Harezm unsurlarına ilişkin yeni veriler ortaya koymaktır. Böylelikle çalışmanın, 14. yüzyıl Harezm Türkçesinde hayvanlara ilişkin söz varlığının Kazakçada ne ölçüde korunduğunun görülmesine ve bu açıdan hem tarihî hem de çağdaş Türk dillerinin söz varlığının aydınlatılmasına katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

1.2. Kapsam

Bu çalışma, Harezm Türkçesi metinlerinde geçen hayvan adlarını, hayvan kavramıyla ilgili sözcükleri, bu sözcüklerin tarihî ve etimolojik sözlüklerle Kazakçaya yansımalarını ve konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin değerlendirmesini kapsar.

1.3. Gerekçe

Bu çalışmada, zaman içinde unutulmaya karşı dayanıklı sözcükler olması nedeniyle hayvan adlarından yola çıkılmıştır. Öte yandan, Türklerin yaşadığı coğrafya dikkate alındığında, hayvanların Türk kültüründe ve sosyal yaşamında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Kültürde büyük önem taşıyan hayvan kavramının, dile zengin bir söz varlığı olarak yansıyacağı, bu konuda çok ve çeşitli veri elde edilebileceği düşüncesi, bu çalışmada hayvanların tercih edilmesinin diğer bir sebebi olmuştur.

Kazakçanın Boeschoten'e göre 9 milyon konuşuru bulunmaktadır (Boeschoten, 1998, 13-14). *en.wikipedia.org/wiki/Kazakh_language* site bağlantısına göre ise 12 milyon konuşuru bulunmaktadır. Kazakça, bu sayı ile Türk dilleri arasında konuşuru fazla olan dillerden biridir. Bu durum, Kazakçanın tez çalışmasında tercih edilmesinin nedenlerinden biridir. Kazakistan'ın bağımsız bir cumhuriyet olması, Kazakçanın Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmî dili olması da bu dilin tercih edilmesinde etkili olmuştur.

1.4. İlgili Kavramlar: Söz Varlığı, Kavram ve Kavram Alanı

Söz varlığı, dilin anlamlı birimlerinin oluşturduğu bütünlüktür. Dildeki tüm sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler ve kavramların bir dilden ötekine aktarılması yoluyla dile yerleşen çeviri sözler söz varlığının oluşturucularındandır (Aksan, 1996, 26-35). "Sözvarlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar – ya da dilbilimdeki terimiyle *göstergeler* – olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir" (Aksan, 1996, 7).

Dildeki yerli sözcüklerin bir bölümü temel söz varlığı olarak adlandırılır. Bir dilin temel söz varlığının ortaya çıkarılması o dilin varlığı ve akrabalık ilişkilerindeki konumu açısından büyük önem taşımaktadır. Doerfer, "Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu" adlı makalesinde bu konuya değinmiştir. Doerfer burada temel sözcük karşılaştırmalarının dillerin akrabalığı araştırmalarındaki önemini belirtir ve hangi sözcüklerin temel söz varlığı içerisinde değerlendirilebileceği üzerinde durur. Ona göre temel organ adları, birden ona kadar olan sayı adları ve temel eylemler temel söz varlığını oluşturan sözcüklerdir. Doerfer bu yazısında özellikle ana temel sözcüklerin diğer sözcüklere göre dilde daha yerleşik olduğuna, karışık dillerde bile yerli dile ait olup ödünçleme olmadıklarına, anlam değiştirmediklerine ve unutulmadıklarına dikkati çeker (Doerfer, 1981, 1-15).

Temel söz varlığını oluşturan öğeler, insan hayatında birinci derecede önemli olan, insan ve çevresiyle ilgili önemli kavramları yansıtan sözcüklerdir. "*Baş, göz, el, ayak* gibi organ isimleri, *su, ekmek, et, süt, yumurta, balık* gibi temel besin maddeleri, insanın yakın ilişki içinde bulunduğu *at, inek, koyun* gibi hayvanlar, tarım araçlarının isimleri, insanların en sık kullandıkları *almak, vermek, gitmek, yemek, demek, içmek,*

inmek, yürümek, söylemek, gelmek gibi somut hareket ifade eden fiillerle *bir, iki, on, yüz, bin, milyon*[1] gibi sayı adları temel söz varlığının oluşturucularıdır" (Aydın, 2007, 96). Temel söz varlığı insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramları içerir. Maddi kültürün unsurları genellikle insan beslenmesinde önemli yeri olan bitkiler, tarım ve hayvancalıkta insana yarar sağlayan hayvanlardır. Manevi kültür ise dinsel ve kutsal kavramları, birtakım temel gelenek sözcüklerini içerir (Aksan, 1996, 26).

Söz varlığı, genel anlamda dildeki yerli ve yabancı tüm sözcükleri kapsar. Temel söz varlığı da söz varlığının bir parçasıdır ancak söz varlığını oluşturan diğer unsurlardan farklı olarak Doerfer'in de belirttiği gibi alıntı olma olasılığı olmayan ya da çok düşük olan sözcükleri kapsar. Dilde bazı sözcükler daha az değişmeye uğrar, bazı sözcükler ise çok çabuk değişmeye uğrar. Temel söz varlığını oluşturan sözcükler insanın günlük hayatında önemli yeri olan sözcüklerdir. Bu bakımdan yüksek bir kullanım sıklığına sahiptirler. Bu durum temel söz varlığını oluşturan sözcükleri dilin tarihî gelişiminde unutulmaya ve değişmeye karşı dayanıklı kılmıştır. "Dil Tarihlemesi (Glottochronology) ve Dilbilimdeki Yeri" adlı makalesinde bu konuya değinen Mehmet Demirezen, dildeki genel nesnelerin, küçük sayıların, zamirlerin, vücudun parçalarının, hayvan ve bitki adlarının öteki sözcüklere göre dilde daha kalıcı olduğunu belirtir (Demirezen, 1981, 101-111).

Söz varlığı ile kavram alanı birbiriyle yakından ilişkilidir. Kavram alanının oluşturucuları olan sözcükler söz varlığının bir kesitidir (Toklu, 2003, 100). Burada, kavram alanından söz etmeden önce kavramın ne olduğu üzerinde durmak gerekir. Doğan Aksan'a göre dilbilimsel anlamda kavram "insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımlarının zihinde yer eden ve bir *soyutlama*'yla (abstraction) dile dönüşen yönüdür, göstergelerin *gösterilen* yanıdır" (Aksan, 2006, 41). Kavram "bir sözlükte madde başı olarak yer alan sözcükler" biçiminde de tanımlanabilir (Aksan, 2006, 41). Doğan Aksan'ın verdiği bilgilere göre H. Seiffert, kavramı "sözcükler değişse de aynı kalan şey" olarak tanımlar (Aksan, 2000, 150). Ahmet Topaloğlu, kavramı "aynı dil birliğinden kimselerde ortak olan genel tasavvurlardan her biri. Kavram dünyadaki varlıkların, nesnelerin, olgu ve durumların dilde anlatım bulmasıdır" biçiminde tanımlar (Topaloğlu, 1989, 97). Bir kavram eş ya

[1] Mehmet Aydın'dan alıntı yaptığım bu bölümde geçen *yüz, bin, milyon* sayı adları temel söz varlığının dışında kalan sözcüklerdir. Birden ona kadar olan sayı adları temel söz varlığının içerisinde ele alınmaktadır.

da yakın anlamlı sözcüklerle, çeşitli dilsel anlatım yollarıyla birden fazla farklı şekilde karşılanabilir. Berke Vardar, kavramı "ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünü, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlıksal imgesi; gösterilen" olarak tanımlamıştır (Vardar, 2002, 132). Mehmet Hengirmen'e göre kavram "nesnelerin, duygu ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi"dir. Kavramların kendilerine özgü alanları vardır. "Örneğin *ağaç* kavramı yer yüzündeki bütün ağaçları kendi kavram alanı içine alır. *Badem ağacı, fıstık ağacı, zeytin ağacı, incir ağacı, dut ağacı* gibi bütün ağaçlar, ağaç kavramının içinde toplanır" (Hengirmen, 1999, 245).

Kavramlar, zihinde birbirinden kopuk ve soyutlanmış hâlde bulunmazlar. Birbirlerini çağrıştırarak etkilerler. Bu düşünce kavram alanı kuramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1931 yılında Alman dilcisi Trier'in ortaya attığı bu kurama göre bir dilin söz varlığında anlamca birbiriyle ilişkili olan ve aralarında yakınlık bulunan sözcükler bir araya gelerek kavram alanlarını oluştururlar (Aksan, 2006, 40-43; Toklu, 2003, 100-102). Zihin, sözcükleri onların tek tek işaret ettiği kavramlardan ibaret olarak algılamaz. Kavramların ilişkili olduğu başka kavramlarla bağlantı ve ayrımlarını kurarak bir kavramlar zinciri oluşturur. Trier'e göre kavram alanı çoğu zaman kesişen, aralarında boşluk bulunmayan küçük parçalardan oluşmuş bir mozaik gibidir (Aksan, 2006, 42; Toklu, 2003, 100). Bir kavram alanında bulunan unsurların taşıdığı değer, alan içinde birbirlerine göre belirlenir. Örneğin *pek zayıf, zayıf, orta, iyi, pek iyi* kavramlarından oluşan bir not dizgesinde *iyi*'nin değeri diğerlerine göre belirlenir (Aksan, 2006, 43). Bu anlayışa göre bir kavramda ortaya çıkan değişiklik komşu kavramların ve onları belirten sözcüklerin de değişmesine neden olur (Vardar, 2002, 132).

Trier'in sözünü ettiği kavram alanında, sözcükler kavram alanını kaplayan bir dilsel alan oluştururlar. Bu alan genellikle genel bir kavram ve onun oluşturucuları olan alt kavramlara işaret eden sözcüklerden ibarettir. Bally, dilsel alana Trier'den biraz daha farklı bir açıdan yaklaşır ve çağrışımsal alandan söz eder. Burada yalnızca birbirine anlamca yakın kavramların değil birbirini çağrıştıran kavramların da bir araya gelmesinden oluşan bir dilsel alan söz konusudur. "Örneğin öküz sözcüğünün alanı şunları akla getirir: 1. İnek, boğa, dana, boynuzlar, geviş getirmek, böğürmek vb. ; 2. Toprağı sürme, saban, boyunduruk vb. ; 3. Son olarak da güç, dayanıklılık, sabırlı çalışma, bir de yavaşlık, ağırlık, edilgenlik kavramlarını ortaya çıkarabilir..." (Guiraud, 1999, 92). Berke Vardar çağrışımsal alanı "çağrışımlar yoluyla aralarında biçimsel ya

da anlamsal bağıntılar kurulabilen sözcüklerin oluşturduğu bütün" olarak tanımlar (Vardar, 2002, 58). Mehmet Hengirmen'e göre çağrışımsal alan "çağrışımsal öğelerin oluşturduğu bütünlük, kavram alanı"dır (Hengirmen, 1999, 94).

Her dilin kendisine özgü kavram alanları vardır. Bir kavram alanını oluşturan kavramlar arasındaki bağlantılar kültürlere göre değişkenlik gösterebilir. Bir dilde, herhangi bir kavram alanında bulunan bir sözcüğün, başka bir dilde karşılığı bulunmayabilir. Bu durum her kavramın dilsel bir karşılığının olmadığının göstergesidir. Örneğin Türkçe akraba adlarındaki çeşitlilik pek çok dilde yoktur (Aksan, 2006, 43). Türkçede her bir akrabalık kavramı için ayrı bir dilsel karşılık bulunmaktadır. Diğer dillerde de aynı akrabalık kavramları bulunmasına rağmen bu kavramların ayrı birer dilsel karşılıkları yoktur. Bu noktada dil ve kültür ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bir kavram, bir kültürde ne kadar önem taşıyorsa ona ilişkin söz varlığı o kadar çok olmaktadır. Bir dilin söz varlığı o dili konuşan toplumun kavramlar dünyasını, kültürünü, dünya görüşünü yansıtır. "Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğilimi hep sözvarlığının incelenmesiyle ortaya çıkar" (Aksan, 1996, 8).

1.5. Harezm Türkçesi ve Çalışmada Kullanılan Harezm Türkçesi Eserleri

Harezm Türkçesi, 10. yüzyıldan itibaren Harezm bölgesine yerleşen Oğuz, Kıpçak ve Kanglı boylarına mensup Türklerin geliştirdiği, 14. yüzyılda önemli eserler ortaya koyduğu yazı dilidir. Harezm Türkçesi, temelde Karahanlı Türkçesine dayanan ancak Oğuz ve Kıpçak dil unsurlarından önemli ölçüde etkilenmiş karma bir yazı dilidir (Akar, 2006, 159). "Harezm Türkçesinde eski ve yeni şekillerle, ağız özellikleri yan yanadır" (Eckmann, 2003, 1). "Harezm bölgesine yerleşen Oğuz, Kıpçak ve diğer Türk boylarının ağızlarından alınan unsurlarla Harezm Türkçesinin özellikle şekil bilgisi ve kelime hazinesi bakımından kazandığı farklı yapı onun en başta gelen dil özelliğini teşkil etmektedir" (Ata, 2002, 12). Harezm Türkçesi, Karahanlı Türkçesi ile Çağatayca arasında bir geçiş dönemi olarak da değerlendirilebilir (Ata 2002, 13; 1997, XXIII; Eckmann, 2003, 2; Tekin ve Ölmez, 1999, 36). Harezm sahasında yazılmış metinler 13. yüzyıldan itibaren görülmekle birlikte esas Harezm Türkçesi yazı dili örnekleri 14. yüzyılda verilmiştir.

Bu tezin ana malzemesi Harezm Türkçesinin temel metinleri olan *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā, Nehcü'l-Ferādīs, Muʿīnü'l-Mürīd, Muḳaddimetü'l-Edeb* ve *Harezm Türkçesi*

Satır Arası Kur'an Tercümesi (An Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Khwarazm Turkish)'dir.

Bazı araştırmacıların Harezm sahasına dahil ettiği *Hüsrev ü Şîrîn, Muhabbetname, Cevahirü'l-Esdâf, Cümcümenâme, Mirâcnâme, Altın Ordu Yarlık ve Bitikleri, Hilyetü'l-Lisân ve Hulbetü'l-Beyân* adlı eserler, Altınordu sahasına daha yakın dil özellikleri göstermesi nedeniyle bu çalışmaya alınmamıştır. Ahmet Bican Ercilasun, bu çalışmaya malzeme olan eserlerin yanında bu çalışmada kullanılmayan, yukarıda adı geçen diğer eserleri de Harezm sahasında saymaktadır. Ahmet Caferoğlu, Harezm sahasında şu eserleri gösterir: *Nehcü'l-Ferādīs, Muʿīnü'l-Mürīd, Muhabbetname, Muḳaddimetü'l-Edeb* (Caferoğlu, 2000, 111). Aysu Ata, bu tez çalışmasında kullanılan eserleri Harezm sahasında gösterir (Ata, 2002, 17-36). Ali Akar, bu çalışmada kullanılan eserlerin yanında *Muhabbetname* ve *Mirâcnâme'*yi de Harezm sahası eserleri arasında verir (Akar, 2006, 161-166).

Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā, Rabguzi'nin 1310 yılında Harezm sahasında yazdığı, peygamberler tarihini anlattığı bir eserdir. Yaratılıştan başlayarak bütün peygamberlerin, sahabenin ve dört halifenin hayat hikâyelerini anlatmaktadır. Rabguzi, *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā'*yı düz yazı ile kaleme almış olmakla birlikte bazı bölümlerde ara ara manzum parçalara da yer vermiştir. Pek çok yazma nüshası olan *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*'nın Londra'da 1, Leningrad'da 6, İsveç'te 2, Paris'te 1 ve Bakü'de 1 nüshası bulunmaktadır (Ata, 1997, XX). Bu tezde Aysu Ata'nın *"Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) I Giriş – Metin – Tıpkıbasım"* adlı metin yayımı ve *"Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) II Dizin"* adlı çalışması kullanılmıştır. Aysu Ata'nın metin yayımı eserin en eski, dil özelliklerini en iyi yansıtan nüshası olduğu ifade edilen ve K. Grønbech'in tıpkıbasımını yapmış olduğu Londra nüshasına dayanmaktadır.

*Ḳıṣaṣü'l-Enbīyā'*nın dil malzemesi Harezm Türkçesi içerisinde ele alınmaktadır (Akar, 2005, 161; Eckmann 2003, 3; Ercilasun 2005, 375). Ahmet Caferoğlu, *Ḳıṣaṣü'l-Enbīyā'*yı Harezm sahasında değerlendirmemiş, kendi tasnifinde bir önceki grup olan "müşterek Orta-Asya Türkçesinin Kaşgar şivesi"nde yazılmış eserler içerisinde ele almıştır. Ahmet Caferoğlu, "şivece Kutadgu Bilig'e en yakın olan dil ürünlerimizden biri de Rabguzi'nin Ḳısasü'l-Enbiya'sıdır" ifadesini kullanır ve *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā'*yı Edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l-Hakayık'ı, Ahmet Yesevi'nin hikmetleri ile birlikte değerlendirir (Caferoğlu, 2000, 86). Aysu Ata ve Ahmet Caferoğlu'nun verdiği bilgilere göre Thúry ve Şeyh Süleyman Efendi gibi bazı araştırmacılar ise *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā'*yı Çağataycanın ilk örneği sayarlar (Ata, 1997, XXIV; Caferoğlu, 2000, 86).

Nehcü'l-Ferādīs, 1358'den önceki bir tarihte Mahmud Bin Ali'nin Harezm sahasında yazmış olduğu bir eserdir. Harezm Türkçesinin dil incelemeleri bakımından önemli bir kaynak olarak kabul edilen *Nehcü'l-Ferādīs,* düz yazı ile yazılmış oldukça kapsamlı bir metindir. Dört bölümden oluşan *Nehcü'l-Ferādīs'*in birinci bölümü Hz. Muhammed'in hayatı ve iyi davranışlarını, ikinci bölümü dört halife, ehl-i beyt ve dört imamın iyi davranışlarını, üçüncü bölümü insanın iyi davranışlarını, dördüncü bölümü ise insanın kötü davranışlarını anlatır. *Nehcü'l-Ferādīs'*in bilinen iki nüshası Yeni Cami ve Kırım nüshalarıdır (Eckmann, 2003, 5). Bunların dışında Kazan ve Petersburg'da da nüshaları olduğu anlaşılmaktadır (Ercilasun, 2005, 381). Ahmet Caferoğlu, *Nehcü'l-Ferādīs'*in Kazan'da üç nüshası olduğunu belirtmiştir (Caferoğlu, 2000, 112). Bu tezde Janos Eckmann'ın hazırlayıp, Semih Tezcan ve Hamza Zülfikar'ın yayınlamış olduğu *"Nehcü'l-Ferādīs Uştmaḫlarnıŋ̂ Açuq Yolı – Cennetlerin Açık Yolu I, Metin II Tıpkıbasım*" adlı metin yayımı ve Aysu Ata'nın *"Nehcü'l-Ferādīs Uştmaḫlarnıŋ̂ Açuq Yolı – Cennetlerin Açık Yolu III Dizin – Sözlük"* adlı çalışması kullanılmıştır.

Muʿīnü'l-Mürīd, 1313'te Harezm sahasında yazılmış dinî içerikli bir eserdir. Allah ve peygamberi bilmek, namaz, kurban, avcılık gibi konularda dinî bilgilerin verildiği *Muʿīnü'l-Mürīd* dörtlükler hâlinde yazılmıştır. *Muʿīnü'l-Mürīd'*in yazarı eserinde kendisini İslam olarak tanıtmıştır ancak Ebulgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terakime'sinde *Muʿīnü'l-Mürīd'*in yazarının Şeyh Şeref olduğu ifade edilmektedir (Eckmann 2003, 4; Ercilasun 2005, 376; Toparlı ve Argunşah, 2008, 17). *Muʿīnü'l-Mürīd'*in bir metin yayımını yapan Karamanlıoğlu "*Muînü'l-mürîd*'i kaleme alan kişinin adı, daha sonraki bir kaynak olan Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terakime*'sinde Şeyh Şerîf veya Şeyh Şeref, *Muînü'l-mürîd* metninde ise İslâm şeklinde geçmektedir" ifadesini kullanmakla birlikte metin yayımının kapağında Şeyh Şeref'in adını kullanmıştır (Karamanlıoğlu, 2006, VI). Zeki Velidi Togan ve Fuat Köprülü'nün *Muʿīnü'l-Mürīd'*in yazarının kim olduğu konusunda şüpheleri vardır ancak metnin yazarının İslam olduğunu kabul ederler (Ercilasun 2005, 376; Toparlı ve Argunşah, 2008, 15). Eckmann da metnin yazarının İslam olduğunu belirtir (Eckmann, 2003, 4). Ercilasun, Eckmann ve Köprülü'nün görüşüne katılarak eserin yazarının İslam olduğunu kabul eder (Ercilasun, 2005, 376).

*Muʿīnü'l-Mürīd'*in bilinen tek nüshası Bursa'da bulunmaktadır. Bu tezde Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah'ın *"Mu'înü'l-Mürîd"*, Ali Fehmi Karamanlıoğlu'nun *"Şeyḫ Şeref Ḫāce Mu'înü'l-Mürîd"* adlı metin yayımları ve Selcen Çürük'ün *"Muinü'l-*

Mürid (Giriş – Metin – Notlar – Açıklamalar – Dizin)" adlı yüksek lisans tezi kullanılmıştır.

Muḳaddimetü'l-Edeb, Zemahşerî'nin 1128-1144 yılları arasında yazdığı, Arapça sözcükler ve kısa cümlelerden ibaret bir sözlüktür. Arapça ifadeler, çeşitli nüshalarda metnin satır aralarında Farsça, Harezmce (bir İran dili), Moğolca, Harezm Türkçesi gibi dillere çevrilmiştir. Nuri Yüce, pek çok nüshası bulunan *Muḳaddimetü'l-Edeb'*in Harezm Türkçesine çevirisi yapılmış 19 nüshasını saymıştır (Yüce, 1988, 9). Bu tezde Nuri Yüce'nin *"Mukaddimetü'l-Edeb Ḫvarizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks* " adlı metin yayımı kullanılmıştır. Nuri Yüce, *Muḳaddimetü'l-Edeb'*in Harezm Türkçesi çevirileri arasından üzerinde çalışma yapmak için Şuşter nüshasını tercih etmiştir. Bu nüshayı Harezm Türkçesi dil malzemesi bakımından diğerlerinden daha zengin ve tipik özellik taşıdığı için tercih ettiğini belirtir (Yüce, 1988, 9). Ahmet Caferoğlu, *Muḳaddimetü'l-Edeb'*in İstanbul kütüphanelerinde bulunan birçok nüshasının değişik Türk şiveleri üzerine yazıldığını belirtir. Bu nüshalar üzerine yaptığı "küçük bir araştırma" sonunda nüshalardaki "sintaks" ve "şive" farklarının açıkça göze çarptığını, "şive", "morfoloji" ve "fonetik" ayrılıkların tamamen belli olduğunu görmüştür (Caferoğlu, 2000, 123).

Muḳaddimetü'l-Edeb, söz varlığı bakımından oldukça zengin ve çeşitli bir yapıya sahiptir. Ahmet Caferoğlu, metnin asıl değerinin taşıdığı dil özelliklerinden çok içerdiği deyim, terim ve kültürel kelimelerden geldiğini ifade eder. Metinde giyim kuşam, hayvanlar, ay, yıl ve inanç üzerine pek çok söz yer almaktadır (Caferoğlu, 2000, 124).

Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (An Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Khwarazm Turkish), Kur'an'ın Arapçadan Harezm Türkçesine satır aralarında yapılmış bir çevirisidir. 1363'te tamamlanan ve kimin çevirdiği belli olmayan bu metin Süleymaniye Kitaplığında bulunmaktadır (Sağol, 1993, XIII). Aysu Ata ve Ahmet Bican Ercilasun, metnin Harezm Türkçesi özellikleri gösterdiğini belirtir (Ata, 2002, 37; Ercilasun. 2005, 383). Eckmann, "Kur'ân'ın Doğu Türkçesine tercümeleri" adlı yazısında bu nüshadan söz eder ve dilinin "14. asrın edebî dili, Harezm Türkçesi" olduğunu ifade eder (Eckmann, 2003, 250). Bu tezde Gülden Sağol'un *"Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (An Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Khwarazm Turkish) Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: Introduction and Text)"* adlı metin yayımı ve *"Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (An Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Khwarazm Turkish)*

Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part II: Glossary)" adlı çalışması kullanılmıştır.

1.6. Kazakça

Kazakça, Radloff'un Türk dillerini tasnifinde *Batı Diyalektleri* adını verdiği grubun içinde *Kırgız diyalektleri* arasında Kara-Kırgız ve Karakalpak diyalektleriyle birlikte yer almaktadır. Radloff, tasnifinde Kazakçayı *Kazak-Kırgız diyalekti* olarak adlandırmıştır. Radloff'un tasnifinde *Kırgız diyalektleri, Batı diyalektleri*nin 1. grubunu oluşturur. 2. grupta *İrtiş diyalektleri*, 3. grupta *Başkurt diyalekti* 4. grupta ise *Volga* ya da *Kuzey Rusya diyalektleri* yer alır (Arat, 1953, 59-139; Tekin, 1989, 141-168).

Ramstedt'in tasnifinde Kazakça *Batı grubu'*nda Kırgız, Karakalpak, Nogay, Kumuk, Karaçay, Balkar, Karaim, Volga diyalektleri (Tatar, Mişer) ve Başkurt diliyle birlikte yer almaktadır (Arat, 1953, 59-139; Tekin, 1989, 141-168).

Samoyloviç, tasnifinde Kazakçayı *taw grubu (Kıpçak, Kuzey-Batı)* içerisinde değerlendirmiştir. Bu gruba eski yazı dillerinden Kıpçakça ile yeni diyalektlerden Altay, Teleüt, Kumandı, Kırgız, Kumuk, Karaçay, Balkar, Tobol, Baraba, İç Rusya diyalektleri, Mişer, Başkurt, Kırım (güney kıyıları dışında), Karaim, Nogay, Kazak dillerini dahil etmiştir (Arat, 1953, 59-139; Tekin, 1989, 141-168).

Kazakça, Baskakov'un tasnifinde *Kıpçak grubu*nun *Kıpçak-Nogay alt grubu*nda Nogay ve Karakalpak dilleriyle birlikte yer alır (Arat, 1953, 59-139; Tekin, 1989, 141-168).

Reşit Rahmeti Arat'ın Kazakçayı *şimal* olarak adlandırdığı *tav grubu*na dahil ettiği anlaşılmaktadır (Arat, 1953, 59-139; Tekin, 1989, 141-168).

Benzing, tasnifinde Kazakçayı *Batı grubu (Kıpçak-Kuman dilleri)* içerisinde değerlendirmiştir. Bu tasnifte Kazakça, Karakalpakça, Nogayca ve Kırgızca ile birlikte ayrı bir alt kolda yer almaktadır (Tekin, 1989, 141-168).

Poppe'nin tasnifinde Kazakça *Kıpçak* grubunda Nogay ve Karakalpak dilleriyle birlikte yer almıştır (Tekin, 1989,141-168).

Talat Tekin, tasnifinde Kazakçayı *tawlı veya Kıpçak* grubu içerisinde değerlendirmiştir. Kazakça bu grubun qos- alt grubunda Karakalpakça, Nogayca ve Karaycanın Haliç diyalekti ile birlikte yer almaktadır (Tekin, 1989, 141-168).

Mark Kirchner, "Kazakh and Karakalpak" adlı yazısında Kazakça ve Karakalpakçanın birbirleriyle çok yakın olduğunu ifade eder ve bu iki dilin Türk dillerinin güney Kıpçak grubunda yer aldığını belirtir (Kirchner, 1998, 318).

Lars Johanson, Türk dillerini sınıflandırdığı "The History of Turkic" adlı yazısında Kıpçak grubu Türk dillerini kuzeybatı kolunda verir. Bu kolu bazı alt gruplara ayıran Johanson'un sınıflandırmasında Kazakça, kuzeybatı kolunun güney grubu olarak adlandırdığı güney Kıpçak veya Aral-Hazar grubunda Karakalpak, Kıpçak Özbek ve Nogay dilleri ile birlikte yer almaktadır (Johanson, 1998, 82-83).

Kazakça, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yazı dili olarak kullanılmıştır. 1929'a kadar Arap alfabesiyle yazıldıktan sonra 1929-1940 arasında Latin alfabesiyle yazılmış, bu tarihten sonra ise Kiril alfabesiyle yazılmıştır. Bugün Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmî dili Kazakçadır. Bunun yanında Rusça da devlet organlarında ve yerel organlarda kullanılabilmektedir (Özkan, 123).

Hendrik Boeschoten, "The Speakers of Turkic Languages" adlı yazısında Kazakistan'ın nüfusunun 17 milyon olduğunu ve ülkede 7.3 milyon Kazak konuşur yaşadığını belirtir. Boeschoten'in verdiği bilgilere göre Çin'de 1 milyondan fazla, Özbekistan'da 900 bin, Moğolistan'da 100 bin, Türkmenistan'da 80 bin, Afganistan'da 2 bin Kazakça konuşur yaşamaktadır (Boeschoten, 1998, 13-14). *en.wikipedia.org/wiki/Kazakh_language* site bağlantısı toplam Kazakça konuşur sayısını 12 milyon olarak göstermektedir.

Kazakistan büyükelçiliğinin internet sitesinde *(www.kazakhstan.org.tr)* yer alan bilgilere göre Kazakistan 15.301.400 kişilik bir nüfusa sahiptir. Bu nüfusun %57,4'ü şehirde, %42,7'si kırsal kesimde yaşamaktadır. Kazakistan'da 9 milyondan fazla Kazak (%58,9), yaklaşık 4 milyon Rus (%25,9), 450 bin Ukraynalı, 433 bin Özbek ve aşağı yukarı 250 biner Uygur, Tatar, Alman bulunmaktadır. Kazakistan'ın yüz ölçümü 2.724.900 kilometre karedir. Geniş bozkırlara yayılmış olan ülkenin %40'ı arazi, %23'ü yarı çöl, %20'si bozkır, %7'si orman-bozkır ve %10'u dağlardan oluşmaktadır.

1.7. Yöntem

Harezm Türkçesindeki hayvanlara ilişkin söz varlığının taranması tezin ilk aşamasını oluşturmuştur. Burada hayvan genel kavram olarak belirlenmiştir. Bu kavram etrafında hayvan adlarının yanı sıra hayvanların çağrıştırıcısı olan diğer unsurlar da tezde yer almış, hayvanlarla anlamca ilişkisi bulunan, hayvan yaşamında yer tutan,

hayvan besleyiciliği ve avcılığına ilişkin tüm sözcükler de hayvan kavram alanı içerisinde ele alınmıştır. Tezde, hayvan vücudunun parçaları, hayvansal ürünler, hayvan besinleri ve yaşam alanları gibi hayvan yaşamını ilgilendiren kavramlara işaret eden sözcükler yer almıştır. Bunun yanı sıra insanların hayvanlardan yararlanma biçimlerini yansıtan nesne adlarına yer verilmiştir. Tezde, taranan metinlerde rastlanan özel hayvan adları ve olağanüstü nitelikli hayvan adlarına da yer verilmiştir. Bu alanlarda elde edilen veriler sınıflandırılıp ait oldukları bölümlere yerleştirildikten sonra kendi içinde alfabetik sıraya göre dizilmiştir.

Taranan metinlerden elde edilen verilerin Kazakçada aranması işlemi tezin ikinci aşamasını oluşturmuştur. Tezde, taranan metinlerden elde edilen verilerin Kazakçada aranması sırasında Tenişev'in redaktörlüğünde hazırlanmış olan *Sravnitel'no-İstoričeskaja Grammatica Tjurkskix Jazıkov'*un *Leksika* bölümüne bakılmıştır. Tenişev'in (*) işaretiyle verdiği pek çok madde başının altında Kazakça biçimlere de rastlanmıştır. Bu çalışmada Tenişev'in eserinde bulunabilen madde başlarının yanında, varsa Kazakçadaki biçimlerine de yer verilmiştir. Hauenschild'in Dîvânu Lûgati't-Türk'teki hayvan adlarının dökümünü yapmış olduğu *Die Tierbezeichnungen bei Mahmud al-Kaschgari Eine Untersuchung aus sprach und- kulturhistorischer Sicht* adlı çalışması da kullanılmıştır. Hauenschild'in çalışmasında Dîvânu Lûgati't-Türk'te yer alan hayvan adları madde başı olarak yer almış ve pek çoğunda Kazakça biçimlere de yer verilmiştir. Bu tezde Hauenschild'in eserinde bulunabilen Dîvânu Lûgati't-Türk'te geçen hayvan adlarının yanında, varsa Kazakçadaki biçimlerine de yer verilmiştir. Hauenschild'in eserine almadığı kimi madde başları için Besim Atalay'ın *Divanü Lûgat-it-Türk (Dizin) Cilt IV* ile Robert Dankoff ve James Kelly'nin *Maḥmud al-Kāšrarī Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Luγāt at-Turk) Part III* adlı dizin çalışmalarına bakılmıştır. Bu çalışmada Kenan Koç, Ayabek Bayniyazov ve Vehbi Başkapan'ın hazırlamış olduğu *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü,* K. Kenesbayoğlu'nun hazırlayıp Nuri Yüce, Hasan Oraltay ve Saadet Pınar'ın çevirmiş olduğu *Kazak Türkçesi Sözlüğü* ile Türk Dil Kurumunun internet sitesinde *(www.tdk.gov.tr)* yer alan *Türk Lehçeleri Sözlüğü* kullanılan Kazakça-Türkçe sözlükler olmuştur. Bunların yanında Janüzakov'un *Kazak Tilinin Sözdigi* adlı Kazakça-Kazakça sözlüğü de kullanılmıştır. Taranan metinlerden elde edilen veriler Eski Türkçe şekillerin görülmesi açısından *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish'*de ve *Drevnetyurkskiy Slovar'*da da aranmıştır. *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen* de elde edilen verilerin arandığı çalışmalar arasında yer almıştır.

Tez çalışmasında, Harezm Türkçesi metinlerden elde edilen söz varlığı sınıflandırılarak bölümlendirme yapılmıştır. Madde başları Harezm Türkçesinde görülen şekillerdir. Madde başlarının anlamlandırılması Harezm Türkçesindeki kullanımın Türkiye Türkçesindeki karşılığının verilmesi biçiminde olmuştur. Anlam verilirken taranan metinlerin dizinlerine bağlı kalınmıştır. Gerekli görüldüğünde kimi yerlerde anlama eklemeler yapılmıştır. Harezm Türkçesi verilerinin arandığı sözlüklerde bulunabilen madde başları *eğik* yazılmıştır. *Leksika* gibi Kazakçadaki biçimi ek olarak veren sözlüklerde önce eserin madde başı, sonra Kazakça için gösterdiği şekil *eğik* yazılmıştır. Kullanılan eserler tez içerisinde genellikle adlarının baş harfleriyle kısaltılmıştır. Eserler için kullanılan kısaltmalar "Kısaltmalar" bölümünde verilmiştir. Örneğin tez içerisindeki "keḍik ~ keyik ~ keyịk ~ kęǴik" madde başı Harezm Türkçesi metinlerinde görülen şekillerden oluşmaktadır. Madde başının anlamı Harezm Türkçesindeki kullanımı dikkate alınarak "av hayvanı, yabani hayvan" biçiminde verilmiştir. Madde başlarının çeşitli sözlüklerde aranması sonunda elde edilen veriler her madde başı için aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

keḍik ~ keyik ~ keyịk ~ kęǴik "av hayvanı, yabani hayvan"

GTYL **käjik*, Kaz. *kiyik* (s. 151); KTS *kiyik* "geyik" (s. 134); KTTTS *kiyik* "geyik" (s. 237); KTC *kiyik* "ayır tuyaqtı, eşki tuqımdas jabayı dala añı" (s. 313); TLS, Kaz. *kiyik*, TT ceylan; TMK *käyik*, Kaz. – (s. 105); EDPT *kéyik* (?g-) "originally a generic term for any wild four-legged game animal" (s. 755); DS *кеδik* лань, олень; зверь вообще "geyik, maral; genellikle yabani hayvan" *Cp.* kejik (s. 294).

Burada örneğin GTYL, Tenişev'in *Sravnitel'no-İstoričeskaja Grammatica Tjurkskix Jazıkov* adlı eserinin *Leksika* bölümünün kısaltmasıdır. "**käjik*" biçimi GTYL'de bulunan madde başıdır. "*kiyik"* ise Tenişev'in Kazakça için verdiği biçimdir. Bu türden, madde başının yanında Kazakça biçimi de veren sözlüklerde Kazakçadaki biçim yazılmadan önce "Kaz." kısaltması kullanılmıştır. Eğer Kazakça biçim verilmemişse "Kaz. –" biçiminde belirtilmiştir. Kullanılan Kazakça-Kazakça veya Kazakça-Türkçe sözlükler için "Kaz." kısaltması kullanılmamıştır. Örneğin KTS, *Kazak Türkçesi Sözlüğü*'nün kısaltmasıdır. KTS'de bulunan "*kiyik"* madde başı "KTS *kiyik"* biçiminde verilmiştir.

Madde başları, Harezm Türkçesi ve Kazakçada aynı anlamda kullanılmışsa her sözlükte verilen madde başının anlamı ayrıca yazılmamıştır. Yalnızca *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish'*de ve *Drevnetyurkskiy Slovar'*da madde başı için verilen anlam yazılmıştır. Madde başının Harezm Türkçesindeki anlamıyla Kazakçadaki anlamının farklılık gösterdiği ve kullanılan sözlüklerde verilen anlamların birbirleriyle farklılık gösterdiği durumlarda her sözlüğün verdiği anlam yazılmıştır.

Tezde kullanılan yazı karakterleri taranan metinlerde ve yararlanılan sözlüklerde kullanılan yazı karakterleridir. Bu nedenle aynı ses için, geçtiği metne göre farklı yazı karakterleri kullanılabilmiştir. Kiril alfabesiyle yazılmış olan *Kazak Tilinin Sözdigi'*nin tezde kullanılan kısımları Latin alfabesine aktarılmıştır. Aktarım sırasında Kenan Koç ve Oğuz Doğan'ın *Kazak Türkçesi Grameri'*nde verdikleri "Kazakça yazı çevrimi alfabesi"ne uyulmuştur.

Bu çalışmada yer alan hayvan adlarının tasnifinde *doğal (filogenetik) sınıflandırma* yöntemi kullanılmıştır. *Doğal sınıflandırma*, canlıların evrim bakımından birbirleriyle olan ilgilerini, anatomik benzerliklerini, akrabalık derecelerini ve evrim basamaklarını esas alır. Bugün biyologların kullandığı bilimsel bir sınıflandırma yöntemi olması nedeniyle çalışmada *doğal sınıflandırma* kullanılmıştır. Taranan metinlerde geçen hayvanların insan hayatındaki işlevlerine ve toplumda taşıdığı değere göre sınıflandırılması düşünülmüşse de bazı hayvanların birkaç grupta birden bulunacağı görülerek bu düşünceden vazgeçilmiş ve bilimsel bir yöntem olan *doğal sınıflandırma* tercih edilmiştir (Demir, Albayrak, Alptekin vd., 1999).

Doğal sınıflandırma yöntemine göre hayvanlar "omurgasızlar" ve "omurgalılar" olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmaktadır. Omurgasız hayvanlar kendi aralarında "süngerler", "sölenterler", "solucanlar", "yumuşakçalar", "eklem bacaklılar" ve "derisi dikenliler" olmak üzere altı alt sınıfa bölünmüştür. Omurgalı hayvanların ise "balıklar", "kurbağalar", "sürüngenler", "kuşlar" ve "memeliler" olmak üzere beş alt sınıfı bulunmaktadır. Bu çalışmada doğal sınıflandırmanın her basamağı için veri elde etmek mümkün olmamıştır. Taranan metinlerde, omurgasızların "süngerler", "sölenterler", "yumuşakçalar" ve "derisi dikenliler" alt sınıfında yer alan hayvan adı bulunmamaktadır. Hayvan adları, doğal sınıflandırma yöntemiyle ait olduğu yere yerleştirildikten sonra kendi içinde alfabetik olarak sıralanmıştır.

Çalışmada, söz varlığının bir parçası olarak, hayvanların eylemlerine de yer verilmek istenmiş ve bu doğrultuda taranan metinlerde rastlanan hayvanlara ait eylemler fişlenmiştir. Bu işlemden yaklaşık 5000 fiş elde edilmiştir. Bu alandaki malzemenin

çokluğu ve metinlerde hayvanların yalnızca hayvanlara özgü eylemleri gerçekleştirmekle kalmayıp insana özgü eylemleri de yapabilmesi, elde edilen verilerin tasnifinde güçlükler doğurmuştur; bu nedenle hayvan eylemlerine ilişkin verilerin tez içerisinde işlenmesinden vazgeçilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HAYVAN ADLARI

2.1. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı

2.1.1. Omurgasızlar

2.1.1.1. Solucanlar

ḳurt “kurt, solucan”

> GTYL **ku:r-t*, Kaz. – (s. 181); KTS *qurt II* (s.182); KTTTS *qurt II* (s.339); KTC *qurt II* (s.427); TLS, TT *kurt,* Kaz. *kurt*; TMK *qurt I*, Kaz. *qurt* (s. 155); EDPT *1 kurt (kurd)* “worm” (s. 648); DS *qurt I* червь “kurt, solucan” (s. 468).

...ol beş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, birin balıḳ (14) yėdi ʿanber boldı, birin aru yėdi ʿasel boldı, birin *ḳurt* yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı... (KE, 12v/14)
Dīv-(8)-1er ve perīler, ḳuşlar *ḳurt*lar barısı kittiler. (KE, 144v/8)
...balçıḳda yatḳan ḳızıl *ḳurt* keḷip yip ötürdi. (KE, 149r/4)
Yinçü teḷgen (8) *ḳurt* aydı... (KE, 149r/8)
...yinçüge yip ötürgen *ḳurt* yėrde rūzī tiledi. (KE, 149r/9)
...yıġaçnı yėgen *ḳurt*ġa aydılar: barġıl Süleymānnıŋ (18) tayaḳın yėgil. (KE, 151r/17)
Ḳurt aydı: yıġaçnı yėyürde suwsız tura bilmen. (KE, 151r/18)
Ol *ḳurt* yıġaçnı yėyü tüketti ẹrse... (KE, 151r/19)
...illā ol *ḳurt*ġına kim tayaḳnı yėdi... (KE, 151v/1)
...*ḳurt* ḳuş, yılan çayan bar ẹrse ... (KE, 220r/7)
...uvut endāmınġa *ḳurt* tüşti... (KE, 231v/18)
Meḥāsini *qurt* yıġ (?) turur, orta meḥāsinlıġ [turur], … (NF,23/8)
…etleri çüridi taqı on mis *qurt* teninde peydā boldı erse, … (NF,331/2)
...yıġaç ḳurtı yiyür tayaḳını... (QT, 410a/8)

2.1.1.2. Eklem Bacaklılar

ʿaḳreb <*Ar.* “akrep”

ʿaḳreb tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "akrep" anlamında *şayan* kullanılmaktadır (bk. çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan).

Ol tābūt içinde toluġ yılanlar taqı ʿ*aqreb*ler bolġay... (NF,346/17)

ʿankebūt <*Ar.* "örümcek"

Bu sözcük taranan metinlerde yalnızca bir kez Kur'an'da bir sure adı olarak geçmektedir. Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde ʿ*ankebūt* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "örümcek" anlamında *örmekşi* kullanılmaktadır (bk. örümçek ~ örümçük).

sūretü ʾl-ʿ*ankebūt* (QT, 378a)

arı ~ aru "arı"

> GTYL **a:ryg*, Kaz. *ara* (s. 186); KTS *ara II* (s. 18); KTTTS *ara III* (s. 48); KTC *ara I* (s. 42); TMK *ari*, Kaz. *ara* (s. 22); EDPT *arı* "a large stinging insect, bee, wasp, hornet" (s. 196); DS *arï* пчела "arı" (s. 51), TMEN *arï* Biene "arı" (467).

...birin aru yėdi ʿasel boldı, birin ḳurt yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı... (KE, 12v/14)
...altınçı ʿ*asel arısı* andın ādemīġa şifā bolur üçün. (KE,13v/5)
...ferişteleri *arı* ṣūretlıġ turur. (KE, 32/11)
Taḳı ilhām birdi İḍing *bal arısı*nġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) ewler taḳı yıġaçlardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. (QT, 263b/6)

bit "bit"

> GTYL *byjt*, Kaz. *bit* (s. 182); KTS *biyit* (s. 46); KTTTS *biyt* (s. 89); KTC *biyt 1* (s. 101); TMK *bit*, Kaz. *biyt* (s. 63); EDPT *bit* "originally louse, but also used for bug and other parasites, including those on stored products" (s. 296); DS *bit II* вошь "bit, böcek" (s. 103).

küyeledi aşlıḳ, *bit* ėtdi aşlıḳ (ME, 99/1)

çıbın ~ çibin “sivrisinek”

GTYL **čy:bun*, Kaz. *šybyn* (s. 186); KTS *şıbın* “sinek” (s. 317); KTTTS *şıbın I*, 1 “sinek” (s. 650); KTC *şıbın I*, 1 “sinek” (s. 745); TLS, TT sinek, Kaz. *şıbın*; TMK *siŋäk*, Kaz. *šïbïn* (s. 185); DS *čıbın* муха “sinek” (s. 145), TMEN **čïpun* Fliege “sinek”, Kaz. *šïbïn* (1066).

...*çibin* çeriginę yarlıġ boldı ḳamuġ *çibin*ler çıḳıp keldi-(5)-1er... (KE, 44v/4)
Mevlī taʿālā bir żaʿif sınar (10) aḍaḳlıġ, sınar ḳanatlıġ, sınar közlüg aḫsaḳ *çibin*ge ilhām bėrdi... (KE, 44v/9)
Ol *çibin* kögerçgün çaḳlıġ bolmış erdi, uçup çıḳdı... (KE, 45r/2)
...sęn bir *çibin* yaraturġa kuvvetiŋ yoḳ... (KE, 111v/10)
Peyġāmbar ʿas’nı yelpir erdi, mübārek yüzi-(13)-din *çıbın*larnı kėterür erdi. (NF,120/13)
seniŋ͡ġ yüzüŋ͡ġdin *çıbın*larnı defʿ qıldı... (NF,120/16)
...*çıbın*nı öltür-(16)-mek yazuqı bolġay-mu? (NF,169/15)
...*çıbın* qanıdın suʾāl qılur-sen… (NF,170/1)

çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan “çıyan, akrep”

GTYL **čaδan*, Kaz. *šayan* (s. 184); KTS *şayan* (s.309); KTTTS *şayan 1* (s. 634); KTC *şayan I* (s. 726); TLS, TT akrep, Kaz. *şayan*; TMK *čāḏan*, Kaz. *šayan* (s. 80); EDPT *ça:ḏan* “scorpion” (s. 403); DS *čadan I* скорпион “akrep” (s. 135); *čadan II* скорпиона (s. 135); *čaδan I* скорпион “akrep” (s. 136); čaδan II скорпиона (s. 136).

Tiblīt ḳuḍruḳı *çıḍan* (11) ṣūretlıġ. (KE, 4r/10)
....tamuġ içinde ne (12) yılan bar erse Ciblīt ḳuḍruḳındın taḳı *çıḍan* bar erse Tiblīt ḳuḍruḳındın (13) turur. (KE, 4r/12)
Nūḥ peyġamber yılannı *çıḍan*nı kimige ıḍmadı... (KE, 24r/22)
kişiler yılan *çıḍan*dın ḳorḳsa... (KE, 25r/2)
Çıyan hem yay oġlaḳ könek hem balıḳ... (KE, 66v/10)

...ḳuḍuġdağı ḳuş ḳurt, yılan *ç[ıḍan]*-(6)-larnı ḳorıġay-men... (KE, 70v/5)

...ol yėrde yılan *çayan* köp boldı... (KE, 216r/12)

...oġlanları yılan (15) *çayan* birle oynayur ẹrdiler. (KE, 216r/15)

...ḳurt ḳuş, yılan *çayan* bar ẹrse... (KE, 220r/7)

Yılan *çıyan* inlerin kördi, tonın destārin (9) ol inlerge tıḳdı... (KE, 220r/8)

...aḍaqısnı kėtergil taqı yılandın *çayan*dın qorqmaġıl... (NF,21/10)

...yılanlar (2) taqı *çayan*lar soqar. (NF,68/2)

...bir *çaġan* yügrü keldi taqı öz ininge kirdi... (NF,393/16)

...bu *çaġan*nıŋ͡ġ sıġınġu yeri bar... (NF,393/17)

çökürge ~ çekürge “çekirge”

> GTYL **čekürke*, Kaz. *šegirtke* (s. 187); KTS *şegritke* (s. 310); KTTTS *şegirtke* (s. 635); KTC *şegirtke* (s. 728); TLS, TT çekirge, Kaz. *şegirtke*; TMK *čäkürgä*, Kaz. *šegirtke* (s. 84); EDPT *çekürge:* “one of several old names of animals abd insects ending in –ge: ; locust, later also grasshopper” (s. 416); DS *čekürgä* саранча, кузнечик “çekirge, cırlak” (s. 143).

...altınçı *çekürge*... (KE, 114r/9)

...*çökürge*[le]rni köydürdi... (KE, 114v/1)

...yayaġ *çökürge* keldi ḳalġan aşlıḳların yėdi... (KE, 114v/2)

Çekürge Ḳıssası (KE, 114v/7)

...*çekürge* (8) ḳelmişde... (KE, 114v/7)

...*çökürge* tükendi, kimerse *çökürge* ẖaberin ayma[dı]... (KE, 114v/10)

...bir avuç *çökürge* ḳeltürdiler... (KE, 114v/11)

Bu munça tınlıġlarda eŋ (16) ilki *çökürge* helāk bolġay, anda kėḍin aḍınları yoḳalu başlaġay. (KE, 114v/16)

...*çökürge* ḳalmadı ẹrse... (KE, 114v/17)

İḍi ʿazze ve celle *çökürge* ıḍdı aşlıḳların yėyü başladı (18) uçsa kün körünmes ẹrdi. (KE, 114r/17)

...bir *çekürge* kirip ḳeldi. (KE, 143r/7)

...bu *çekürge*ni (8) bārī bėrgil... (KE, 143r/7)

Kūne *çekürge*ni tutdı, aḍaḳların baġladı, but öŋinde (9) kesti. (KE, 143r/8)

...*çekürge*ni ḳurbānlıḳ bėrdiŋ... (KE, 145r/5)

...*çekürge*-(14)-ni öltürmiş... (KE, 143r/13)

...aḫşamqa (10) tegi altundın *çekürge* yaġdurdı, cümlesini yıġdılar. (NF,334/10)

Bir *çekürge* bu ėkindin qaçmış erdi. (NF,334/10)

Munça *çekürge* Ḥaq teʿālā sasa rūzī qıldı. (NF,334/11)

Bu bir *çekürge*ni nişe qavdun͡g... (NF,334/11)

...cümle *çekürge*ni yıġdı... (NF,334/12)

Id̲duk anlar üze yinggen suwnı (4) taḳı *çekürge*ni taḳı yayaġ çekürgeni, yā uluġ yapsunı taḳı baḳalarnı... (QT, 161a/4)

(ḳara) ḳuyġu “(kara) sinek”

ḳuyġu sözcüğüne tez çalışması sırasında kullanılan Kazakça sözlüklerde rastlanmamıştır. Kazakçada “sinek” anlamında *şıbın* kullanılmaktadır (bk. çıbın ~ çibin).

TMK *quḏγu*, Kaz. – (s. 148); DS *quδγu* муха “sinek” (s. 463).

Ḥaḳīḳat üze anlar kim ündeyür siz Tangrıdın bisre, (2) yaratmaġaylar *ḳara ḳuyġu*nı, eger niçeme yıġılsalar anga. Taḳı eger ḳapsa anlardın (3) *ḳara ḳuyġu* nirseni, ḫalās ḳılu bilmegeyler anı andın. (QT, 327a2)

ḳarınça ~ ḳarınçġa ~ ḳarınçḳa “karınca”

ḳarınça ve benzeri biçimler Kazakçada kullanılmamaktadır. Kazakçada “karınca” anlamında *qumırsqa* kullanılmaktadır (bk. ḳumursġa ~ ḳumursḳa).

GTYL **karynčγa*, Kaz. – (s. 183); TLS , TT *karınca*, Kaz. *kumırska*; TMK *qarinča*, Kaz. *qumïrsqa* (s. 126); EDPT *karınça* see karınçğa (s. 662); *karınçğa:* “specifically a western word; an old animal name ending in –ğa:” (s. 662); DS *qarïnča* муравей [“karınca”]; *qarïnčaq* муравей “karınca” (s. 427); TMEN *qarïnča* Ameise “karınca” (1384).

İḍi ʿazze ve celle Ādemniŋ oġlanların ādemī ṣūretinçe oŋurḳasından çıḳardı, *ḳarınça* meŋizlig... (KE, 10r/17)

...altı ḳuşnı öltürmeŋ biri kök ḳarga [13v] (1) Ādem ḳulavuz üçün, ekinç *ḳarınça* Süleymānġa ögüt bėrmiş üçün, üçünç ḳarluġaç (2) ṣūretü'l-ḥaşr āḫirīn oḳır üçün. (KE, 13v/1)

...ilk kimige kirgen *ḳarınça* erdi soŋ kirgen eşşgek ėrdi. (KE, 24v/14)

Lebed atlıġ *ḳarınççġa* (20) ulaştı... (KE, 30r/19)

Süleymān *ḳarınçḳa* birle sözleşgeni t[urur]. (KE, 138v/20)

Ol ḳol içi toluġ *ḳarınçḳa* ėrdi, ol *ḳarınçḳa*larnıŋ uluġı aḫsaḳ erdi Mender atlıg, (3) ün ḳıldı: ey ḳarınçḳalar ḳaçıŋ ėvleriŋizge kiriŋ, Süleymān çerigi sizle<r>ni basıp helāk (4) ḳılmasun. (KE, 139r/2)

...ey *ḳarınçḳa*lar ḳaçıŋ ėvleriŋizge kiriŋ, Süleymān çerigi sizle<r>ni basıp helāk (4) ḳılmasun. (KE, 139r/3)

...ey *ḳarınçḳa*, *ḳarınçka*larnı nelük ḳaçırdıŋ? (KE, 139r/7)

...*ḳarınçḳa*nı ündedi... (KE, 139r/7)

...ḳırḳ miŋ *ḳarınçḳa* çerig bar. (KE, 139r/9)

...bir *ḳarınçḳa*nı kördi (9) tüşüp telmürür, susamış aytur... (KE, 147r/8)

...*ḳarınçḳa* duʿāsın icābet ḳıldı... (KE, 147r/11)

...ʿazābı ol ėrdi ḳuşlarġa, ḳanatın yolup künge salur ėrdi, *ḳarınçḳa*lar yıġılıp anı tişler ėrdiler, (16) ḳırḳ kündin soŋ tüsi ösüp ḳutulur ėrdiler. (KE, 147r/15)

...dād bėrmegen ẓālimler *ḳarınçḳa* meŋizlig aḍaḳlar astında yençilgüleri... (KE, 249r/6)

Ḳarınçḳa aydı... (KE, 139r/5; KE, 139r/8; KE, 139r/13; KE, 139r/16; KE, 139r/18; KE, 139r/21; KE, 139v/1; KE, 139v/3; KE, 139v/5; KE, 139v/6)

...qara taş üzesindeki qara *qarınça*nıŋ̑ teprengenini körer hem taqı (14) bilür. (NF,229/13)

...ol vaḳtın kim keldiler [362a/l] *ḳarınçalar* ḳolı üze, aydı bir *ḳarınça*: "Ay *ḳarınça*lar! Kiring turġu yirleringizge. (2) Sındurmasun sizni Süleymān taḳı çerigi... (QT, 362a/1)

kelebek “kelebek”

> GTYL **kepelek*, Kaz. – (s. 187); KTS *köbelek* (s. 134); KTTTS *köbelek* (s. 241); KTC *köbelek* (s. 318); TLS, TT kelebek, Kaz. *köbelek*; TMK *käpäli*, Kaz. *köbelek* (s. 104); EDPT *kelebek* see kebe:li: (s. 716); *kepe:li:* ? foreign loan-word “butterfly; except in some North Eastern, languages which use Mongolian loan-word, the standard word for butterfly in all Turkish languages, but in such a

wide range of forms as to suggest that it is a loan-word" (s. 689); DS *kebäli см.* kepäli; *kepäli* бабочка "kelebek" (s. 300).

Zelīḫā *kelebek* teg özin otġa atdı. (KE, 77r/9)
...kelebek (7) çerāġ körüp özin otġa atıp köyer, özgeleri aŋa melāmet ḳılurlar. (KE, 86v/6)
...hatunlar *kelebek* teg öler kęlip çerāġġa köydiler. (KE, 86v/8)
...bolur kişiler, *kelebek*ler mengizlig taḳıtılmış. (QT, 579b/3)
tüşti *kelebek* otġa (ME, 195/3)

ḳumursġa ~ ḳumursḳa "karınca"

GTYL **kumyrska*, Kaz. – (s. 183); KTS *qumırsqa* (s. 183); KTTTS *qumırsqa* (s. 180); KTC *qumırsqa* (s.334); TLS, TT karınca, Kaz. *kumırska*; TMK *qarinča*, Kaz. *qumïrsqa* (s.126); EDPT *kumursğa:* "an old animal name ending in –ğa:" (s. 628); DS *qumursγa* муравей "karınca" (s. 466).

...aşlıḳ-(11)-nı başı birle anbār ḳıldurur ęrdi, ḳuş *ḳumursġa* yėmesün tėp... (KE, 92v/11)
...dīvler, perīler, ḳuşlar, *ḳumursḳa*lar... (KE, 146v/13)

küye "güve"

GTYL **güńä / guńa*, Kaz. *küje* (s. 186); KTS *küye I* (s. 143); KTTTS *küye II* (s. 255); KTC *küye II* (s. 335); TMK *küyä*, Kaz. *küye* (s. 118); EDPT *küye:* (g-) "a (clothes) moth" (s. 754); TMEN *küyä* Motte "güve" (1692).

...yėtinçi *küye...* (KE, 114r/10)
...o[lar] (3) *küye* bolur, aşlıḳlarında *küye* ḳoptı. (KE, 114v/3)
...küye helāk boldı. (KE, 114v/6)
Yıġaçnı yėgen *küye* kęlip yinçüni tęldi. (KE, 149r/4)

naḫl <*Ar.* "bal arısı"

Bu sözcük taranan metinlerde yalnızca bir kez Kur'an'da bir surenin adı olarak geçmektedir. Kullanılan sözlüklerde *naḥl* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "arı" anlamında *ara* kullanılmaktadır (bk. arı ~ aru).

sūretüʾn-*naḥl* (QT, 257b)

neml <*Ar.* "karınca"

Bu sözcük taranan metinlerde yalnızca bir kez Kur'an'daki bir surenin adı olarak geçmiştir. *neml* sözcüğüne tez çalışması sırasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır. Kazakçada "karınca" anlamında *qumırsqa* kullanılmaktadır (bk. ḳumursġa ~ ḳumursḳa).

sūretüʾn-*neml* (QT, 360b)

örümçek ~ örümçük "örümcek"

> KTS *örmekşi* (s. 220); KTTTS *örmekşi I* (s. 431); KTC *örmekşi I* (s. 515); TLS, TT örümcek, Kaz. *örmekşi*; TMK *örümčik*, Kaz. *örmekši* (s. 173); EDPT *örümçek* derived noun describing a concrete object from örüm; "spider" (s. 231); DS *örümçäk* паук "örümcek" (s. 391); TMEN *örümčäk* "Spinne" (1953).

Mevlī taʿālā ėki kebūterni yiberdi (20) ġār ęşikide yumurtḳaladılar, *örümçek*ge yarlıġ boldı ol yumurtḳalar (21) tęgresinde aġın kęrdiler. (KE, 220r/20)
...ęşikde yumurtḳa kördi [ler] [220v] (1) *örümçek* öyin kördiler. (KE, 220v/1)
Ḥaq teʿālā fermānı birle *örümçük* ġār aġzınġa ėwini toqudı. (NF,21/12)
...bu *örümçük* ėwi buzulġay erdi. (NF,21/13)
Muḥammed tuġmazdın aşnu *örümçük* bu ėwini toqumış bolġay. (NF,21/15)
...bu *örümçük* (16) ėwi buzulmaġay-mu erdi? (NF,21/15)
Tangrıdın bisre dostları, *örümçük* (7) meşeli mengizlig, tutundı ew... (QT, 382b/6)
...ḥaḳīḳat üze ewlerning sustraḳı, *örümçük* (8) ewi... (QT, 382b/7)

peşşe <*Far.* "sivrisinek"

Tez çalışması sırasında kullanılan sözlüklerde *peşşe* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "sinek" anlamında *şıbın* kullanılmaktadır (bk. çıbın ~ çibin)

...*peşşe*ler Süleymānġa zaḫmet b[ėrü] (7) başladılar. (KE, 143v/5-6)
...*peşşe*ler (6) uluġı Ṭūṭārūs atlıġ Süleymānnıŋ isin aldı, *peşşe*lerge buyurdı, yıġıldılar. Bir yılan Süleymānnıŋ isin aldı kẹldi, kördi *peşşe*ler Süleymānġa zaḫmet bėrürler, Ṭūṭā[rūs]-(8)-ġa aydı... (KE, 143v/7)
Yılan *peşşe*lerni ḳava baş[ladı]... (KE, 143v/8)
...*peşşe*ler z[aḫmet] (11) bėrür yılan ḳorıyur. (KE, 143v/10)

siŋek ~ singek ~ siŋ͡gek “sinek”

> GTYL *siŋek*, Kaz. – (s. 185); TLS, TT sinek, Kaz. *şıbın*; TMK *siŋäk*, Kaz. *šïbïn* (s. 185); EDPT *siŋek* “a buzzing insect of various kinds; diminutive form of the onomatopeic siŋ” (s. 838); DS *siŋäk 1.* муха “sinek” *2.* комар “sivrisinek” (s. 500).

Nūḥ ʿaleyhiʾs-selām *siŋek*ni ıḍtı; barġıl yėr yüzindeki (14) ẹtlerni tatġıl yılanġa bėreliŋ tėdi. (KE, 25v/13)
Siŋek bardı kẹç ḳaldı, yılan ḳahhār[lık] (15) ḳıldı... (KE, 25v/14)
Nūḥ uyatlık bolup *siŋek*ni tileyü ḳarluġaçnı ıḍdı, ḳarluġaç keldi (16) *siŋek*ni buldı, nelük kẹç ḳaldıŋ? tėdi ẹrse *siŋek* aydı: yer yüzi keŋ (17) ermiş tezginü kẹç ḳaldım tėdi. (KE, 25v/15-16)
Siŋek aydı: ḳamuġ ẹtlerdin ādemī ẹti tatlıġ turur. (KE, 25v/18)
Siŋek aġzını açdı, ḳarluġaç *siŋek* aġzın yıḍlayur bolup tumşuḳı birle (21) *siŋek* tilin kẹsip saldı. Ol kündin berü *siŋek* tilsiz ḳaldı. (KE, 25v/20-21)
Ėkegü Nūḥ peyġam[barġa] [26r] (1) keldiler, *siŋek*ke niçe sorsalar sözleyümes yaraġsız ün ḳılur. (KE, 26r/1)
...*siŋek* ḳonup ẹmgetmesün... (KE, 55r/16)
...*siŋek* az ḳonar... (KE, 157v/3)
...*siŋek* zaḫmet bėrmesün... (KE, 157v/4)
...mėveleri Hacer atlıġ ėliniŋ͡ġ *siŋ͡gek*leri meŋ͡gizlig turur. (NF,57/4)
Haq teʿālā ḥażratında *siŋ͡gek* qanatınça ḥurmeti bolsa erdi... (NF,390/16)
...yaʿnī uftanıp ḳoymaz *singek*ni *singek* birle mesel urmaḳnı... (QT, 4b/8)

uluġ yapsu “bitten daha büyük asalak bir böcek cinsi”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *uluġ yapsu* veya tek başına *yapsu* bulunmamaktadır (bk. uluġ).

Id̲duk anlar üze yinggen suwnı (4) taḳı çekürgeni taḳı yayaġ çekürgeni, yā *uluġ yapsu*nı taḳı baḳalarnı... (QT, 161a/4)

yayaġ çekürge “bit”

Kullanılan sözlüklerde *yayaġ çekürge* yapısına rastlanmamaktadır ancak *yayaġ* ve *çekürge* sözcükleri tek başlarına bulunmaktadır (bk. çökürge ~ çekürge).

KTS *cayav* (s. 97); KTTTS *jayav* (s. 169); KTC *jayaw 1* (s. 223); EDPT *ya̲da:ğ* “on foot” (s. 887); DS *jadaγ 2.* пешком “yaya” (s. 222).

Id̲duk anlar üze yinggen suwnı (4) taḳı çekürgeni taḳı *yayaġ çekürge*ni, yā uluġ yapsunı taḳı baḳalarnı... (QT, 161a/4)

2.1.2. Omurgalılar

2.1.2.1. Balıklar

balıḳ “balık”

GTYL **ba:lyk*, Kaz. – (s. 177); KTS *balıq* (s. 36); KTTTS *balıq* (s. 78); KTC *balıq* (s. 82); TLS, TT balık, Kaz. *balık*; TMK *baliq*, Kaz. *balïq* (s. 54); EDPT *balık* “fish” (s. 335); DS *balıq I* рыба “balık” (s. 80); TMEN *balïq* Fisch “balık” (711).

...ol beş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, birin *balıḳ* (14) yėdi ʿanber boldı, birin aru yėdi ʿasel boldı, birin ḳurt yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı... (KE, 12v/13)
...balıḳ tutup, ḳatıġ üze ḳoyup söklüp yėr (17) ėrdi. (KE, 14r/16)
*...balıḳ*nı alıp künge ḳarşu tutup söklüp yėyür (12) ėrdi. (KE, 28r/11)

...*balıḳ* boġuz-(14)-lanmas... (KE, 44r/13)

...oḳın (13) alıp *balıḳ*ġa sançıp ḳanġa bulġap... (KE, 44r/13)

Yūnus *balıḳ*dın çıkdı ẹrse... (KE, 55r/15)

Çıyan hem yay oġlaḳ könek hem *balıḳ*. (KE, 66v/10)

Yūsufsız (12) suwsız *balıḳ* tęg çalıḳ-men. (KE, 68v/12)

...ʿaynuʾl-ḥītān atlıġ *balıḳ*nı ıḍdı, suw içinde ḳıwrılıp ḳuḍruḳın başıŋa (9) keltürüp yatdı. (KE, 74v/8)

Ol *balıḳ* ḥālıḳ (10) İḍige yalwardı, aydı... (KE, 74v/10)

...aḍın *balıḳ* arasında (11) maŋa eḍgü at bolsun... (KE, 74v/10)

...ol *balıḳ* duʿāsını icābet ḳıldı, aŋa eki ʿıyāl (12) bėrdi. (KE, 74v/11)

...*balıḳ* bolġay. (KE, 129r/17)

...söklünmiş ėki *balıḳ* saldı. (KE, 129r/20)

...ol ḳatre (4) suw *balıḳ*larġa tęgdi *balıḳ*lar tirildiler sękrip teŋizge tüşdiler keme sıçḳan inge kirgen (5) teg. (KE, 129v/4)

...*balıḳ*nı tapmadılar... (KE, 129v/17)

...söklünmiş *balıḳ*larımız (18) ḳanı... (KE, 129v/17)

...*balık*larıŋız Teŋri yarlıḳı birle tirildiler, bu suw içinde İḍige (19) teşbīḥ ayturlar. (KE, 129v/18)

...ėki *balıḳ* suwdın çıḳtılar söklünmiş... (KE, 129v/20)

...*balıḳ*dın yėdiler. (KE, 129v/20)

...ėki ṭabaḳ ıḍdı, biride söklünmiş *balıḳ* birle etmek (8) birinde ḫām ẹt. (KE, 130r/7)

...teŋizdin bir *balıḳ* baş (9) köterdi aydı... (KE, 138v/8)

...ey *balıḳ* munça ṭaʿāmlarnı ḫalḳ üçün yıġıp turur-men, niçe (11) kęrek ẹrse yėgil tėdi. (KE, 138v/10)

Balıḳ baş köterip ol ṭaʿāmlarnıŋ cümlesin bir soḳum ḳıldı taḳı aydı... (KE, 138v/11)

...özge ṭaʿām yoḳ tėdi. *Balıḳ*, aydı... (KE, 138v/13)

...ol *balıḳ* yėrni kötergen *balıḳ* ẹrdi. (KE, 138v/17)

...*balıḳ* arḳasından... (KE, 138v/18)

...ol (20) *balıḳ* ẹrmes ẹrdi (KE, 138v/20)

...bir pāresin *balıḳ*nıŋ köterdi. (KE, 144r/7)

...*balıḳ* satḳun aldı. (KE, 144r/7)

...ol *balıḳ*nı (13) bişürüp... (KE, 144r/12)

...ol *balıḳ* birle... (KE, 144r/15)

Mevlī taʿālā Erḥam atlıġ *balıḳ*ġa ilhām bėrdi ol yüzükni alıp yuttı, aydı: Ḫüdā[yā] (11) bu meniŋ ḳūtum mu turur? (KE, 144v/10)

Balıḳ aydı: Ḫüdāyā men anı saḳlamış üçün nę bėrür-sen? (KE, 144v/12)

Yarlıġ kęldi *balıḳ*-(13)-ġa pād-şāh bolġıl. (KE, 144v/12)

...niçe *balıḳ* tutsaḳ saŋa bėreliŋ. (KE, 144v/14)

...*balıḳ*larnı sürüp aġlarġa kivürdi. (KE, 144v/18)

...tęgme bir aġġa yüz miŋ *balıḳ* kirdi. (KE, 144v/19)

...ḳırḳ tün kün *balıḳ* ḳarnında ḳalġan Yūnus... (KE, 151v/9)

Yetti suwḳa battı *balıḳ* ḳarnıġa tüşdi yüzün... (KE, 151v/12)

Birni *balıḳ* ėltti... (KE, 151v/13)

...*balıḳ* ḳarnını miḥrāb ętip... (KE, 151v/14)

...kirdi *balıḳ* ḳarnıġa... (KE, 151v/15)

...teŋizdin bir *balıḳ* başın çıḳarıp Mevlī yarlıḳı birle oġlannı yutdı... (KE, 155v/19)

...bir *balıḳ* başın sudın çıḳarıp aydı... (KE, 156r/1)

...Zālūcā atlıġ *balıḳ*ġa ilhām boldı... (KE, 156r/17)

...*balıḳ* ol yanġa bardı... (KE, 156r/19)

...*balıḳ* aydı... (KE, 156r/20)

...özin *balıḳ* aġzıġa saldı... (KE, 156r/21)

Ẕaʾn-Nūn nędin atandı? nūn *balıḳ* tur[ur]. (KE, 156v/3)

...*balıḳ* ataduḳ. (KE, 156v/5)

...*balıḳ* hem sācidlarġa meŋzer. (KE, 156v/6)

...*balıḳ* ḳaraŋġulıḳı... (KE, 156v/18)

...ol *balıḳ* kırk tün kün ağzın yummadı tutulmasun tėp... (KE, 156v/20)

...*balıḳ* [157r] (1) ḳarnın közgü teg ḳıldı, taşı içidin içi taşdın köründi. (KE, 156v/21)

...ol *balıḳ* burnınġa burunduḳ tıḳtı, ol teŋiz tegresinde öwrülür ęrdi. (KE, 156v/21)

...*balıḳ* ḳarnıġa saldıŋ. (KE, 157r/12)

...*balıḳ* ḳarnıda Yūnus... (KE, 157r/15)

...*balıḳ* ḳarnıdın ḳutḳarġıl. (KE, 157r/16)

...Yūnus *balıḳ* ḳarnında... (KE, 157r/17)

...*balıḳ* ḳarnında ḳalġay ęrdi. (KE, 157r/18)

...ḳırḳ kün *balıḳ* ḳarnında ḳaldı. (KE, 157r/19)

...*balıḳ*dın b[ir] (13) ḳuş ḳılsaŋ yüŋsiz ęt ḳanatlıġ... (KE, 170v/12)

ʿĪsī *balıḳ*dın ḳuş ḳıldı, aġzı birle dem ḳıldı havā uçtı... (KE, 170v/14)

...aḳ etmekler taḳı bişgen *balıḳ*lar... (KE, 172r/2)

...ʿömri barınça ol Declenin͡g *balıq*ıdın (17) tatmadı… (NF,220/16)

Ol vaktin kim (2) kelür anlarġa *balıḳ*ları, şenbelemeklerining küninge, körünü. Taḳı ol kün kim şenbelemesler, (3) kelmez anlarġa. (QT, 166a/2)
...unuttılar *balıḳ*larını, tutundı [289a/1] yolını tengiz içinde... (QT, 288b/9)
...men unuttum *balıḳ*nı. (QT, 289a/3)
Yuttı anı *balıḳ*. (QT, 430b/7)
...bolmaġıl *balıḳ* ḳoldaşı mengizlig. (QT, 544a/3)

nūn <*Ar.* “balık”

nūn sözcüğüne tez çalışması sırasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır. Kazakçada “balık” anlamında *balıq* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. balıḳ).

Ẕeʾn-Nūn ~ Ẕaʾn-Nūn “balık sahibi” anlamında Yunus peygamberin lakabıdır. *nūn* sözcüğünün taranan metinlerde Ẕeʾn-Nūn özel adı içerisinde geçtiği dikkat çekmektedir.

Yūnusnıŋ bir atı (18) *Ẕaʾn-Nūn* ẹrdi. (KE, 152r/18)
...yana bir atım *Ẕaʾn-Nūn*. (KE, 153r/4)
Yūnus taḳı bir atım *Ẕaʾn-Nūn* turur... (KE, 155v/1)
Ẕaʾn-Nūn nẹdin atandı? *nūn* balıḳ tur[ur]. (KE, 156v/3)
Taḳı *Ẕe'n-Nūn*, yaʿnī Yūnusnı... (QT, 317a/2)

2.1.2.2. Kurbağalar

baḳa “kurbağa”

> GTYL **ba:kka*, Kaz. *baqa* (s.179); KTS *baqa* (s.34); KTTTS *baqa* (s. 74); KTC *baqa* (s. 78); TMK *baqa*, Kaz. *baqa* (s. 49); EDPT *baka:* “by itself frog; also tortoise if preceded by words meaning horn, stone, and the like. (s. 311); DS *baqa I* лягушка “kurbağa” (s. 82); TMEN *baqa* Schildkröte “kurbağa” (1983).

...bėşinç *suw baḳası* Nemrūd otınġa su keltürmiş üçün... (KE, 13v/4)
...ḳarluġaç aydı: meniŋ birle sözleşdi ḳamuġ ẹtlerde *suw (3) baḳas*ınıŋ ẹti tatlıġ tėp, aydı: kẹç ḳalmış üçün ḳorḳup sözleyümes tėdi. (KE, 26r/2)
Nūḥ ʿaleyhi's-selām *baḳa* ẹtini yılanġa bėrdi. (KE, 26r/4)

...sekizinçi *baḳa*... (KE, 114r/10)

...*baḳa*lar bir (20) biriŋe işāret ün ḳıldılar. (KE, 114v/19)

Iḏduk anlar üze yinggen suwnı (4) taḳı çekürgeni taḳı yayaġ çekürgeni, yā uluġ yapsunı taḳı *baḳa*larnı... (QT, 161a/4)

2.1.2.3. Sürüngenler

kelez "kertenkele"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *kelez* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "kertenkele" anlamında *kesirtge* kullanılmaktadır ancak KTS'de *kesirtge* sözcüğüne "çekirge" anlamı verilmiştir.

> GTYL **kelez*, Kaz. – (s. 180); KTS *kesirtke* "çekirge" (s. 132); KTTTS *kesirtke* "kertenkele" (s. 234); KTC *kesirtge* "kertenkele" (s. 309); TLS, TT kertenkele, Kaz. *kesirtke*; TMK *kälär*, Kaz. – (s. 102); EDPT *keler* "lizard" (s. 719); DS *kelär* ящерица "kertenkele" (s. 296).

Kelez kelip otnı örer erdi... (KE, 41r/6)

...*kelez* otnı ördi. (KE, 43r/4)

sazın "büyük yılan, ejderha"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *sazın* sözcüğüne rastlanmamıştır. Burada *sazın yılan* birlikteliğinin bir ikileme olduğu düşünülebilir.

...bu yėrde bir *sazın* yılan bar, teŋizdin çıḳar aḫşam oġurında (22) kimni bulsa yėyür. (KE, 36v/21)

sūsmār <*Far.* "kertenkele"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *sūsmār* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "kertenkele" anlamında *kesirtge* kullanılmaktadır (bk. kelez).

...bir kāfir *sūsmār* keltürdi… (NF,35/10)

...eger *sūsmār* seniŋ̄ (11) peyġāmbarlıqıŋ̄a tanuqluq bėrse… (NF,35/10)

Ey *sūsmār*, men kim turur-men beyān (12) qılġıl! tėmiş erdi. (NF,35/11)

Sūsmār faṣīḥ til birle aydı… (NF,35/12)

Peyġāmbar ʿas ḥażratınġa yeŋginge *sūsmār* qoymış... (NF,161/10)

Yā Muḥammed, eger bu *sūsmār* tilke kelse taqı seniŋg peyġāmbarlıqıŋġa tanuqluq berse… (NF,161/11)

...taqı *sūsmār*nı Peyġāmbar ileginge kemişti erse, *sūsmār* qaça başladı. (NF,161/12)

Ey *sūsmār*, (13) maŋga qarşu kelgil! tėdi erse... (NF,161/12)

...sūsmār Peyġāmbar ʿas tapa qarşu keldi. (NF,161/13)

Ey (14) *sūsmār*, ayġıl kim, men kim turur-men, tėdi… (NF,161/14)

Peyġāmbar (16) ʿas aydı: Ey *sūsmār*, sen, kimke qulluq qılur-sen? tėdi. (NF,161/16)

...ol *sūsmār* qıṣṣasını aydı… (NF,164/1)

...avladı *sūsmār*nı... (ME, 134/2)

yılan “yılan”

> GTYL **jyla:n*, Kaz. *žylan* (s. 180); KTS *cılan 1* (s. 110); KTTTS *jılan I, 1* (s. 190); KTC *jılan I, 1* (s. 257); TLS, TT yılan, Kaz. *jılan*; TMK *yilān*, Kaz. *žïlan* (s. 243); EDPT *yıla:n* (d̲-) “snake” (s. 930); DS *jïlan* змея “yılan” (s. 264); TMEN *yïlan* “Schlange” (1943).

Ciblīt, ḳuḍruḳı *yılan* ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan (11) ṣūretlıġ. (KE, 4r/10)

...tamuġ içinde ne (12) *yılan* bar erse Ciblīt ḳuḍruḳındın taḳı çıḍan bar erse Tiblīt ḳuḍruḳındın (13) turur. (KE, 4r/12)

Ol oġurda *yılan* (14) körklüg ṣūretlıġ tewege meŋzeyür ėrdi ḳızıl, yaşıl türlüg bezeklig ḳanat- (15) -ları bar ėrdi. (KE, 11r/13)

Ḥavvā rażiya'llāhu ʿanhā *yılan*nıŋ körklüg ṣūretiġa <ḥayrān> bolup anıŋ birle (16) sözleşür ėrdi. (KE, 11r/15)

İblīs anı bilip *yılan*dın tiledi meni uçmaḥġa kiwürgil... (KE, 11r/16)

Yılan ḳorḳdı unamadı, İblīs aydı; aġzıŋnı açġıl men (18) kireyin, tėdi. (KE, 11r/17)

Yılan aġzın açdı İblīs *yılan*nıŋ tili altında yaşundı... (KE, 11r/18)

...yılan Ādem ve Ḥavvānıŋ taḫtında utru kelip turuḳdı, aġzınıŋ tili (20) altında İblīs sözledi... (KE, 11r/19)

Ādem *yılan* sözin tiŋlemedi... (KE, 11r/20)

Yarlıġ keldi Ādemġa, Ḥavvāġa, İblīsge, ṭāvusġa (20) *yılan*ġa uçmaḥdın çıḳıŋ tėp. (KE, 12v/20)

...*yılan* Işfahān yėriŋe tüşdi. (KE, 13r/3)

...*yılan*nıŋ körklüg şūreti aynadı bu yaŋlıġ bağrın yöriyür boldı açıġ topraḳ (6) yėgüçi boldı. (KE, 13r/5)

Nūḥ peyġamber *yılan*nı çıḍannı kimige ıḍmadı. (KE, 24r/22)

...kişiler *yılan* çıḍandın ḳorḳsa... (KE, 25r/2)

Yılan aydı: men bulayın bėrkiteyin... (KE, 25v/7)

Yana *yılan* aydı... (KE, 25v/8)

Yılan aydı: ḳayu ėt tatlıġ bolsa anı bėrgil. (KE, 25v/9)

...*yılan* suwġa kirdi (10) teşükni buldı, anda ḳıġurup tėdi... (KE, 25v/9)

...*yılan* kelip Nūḥ[dın] (12) ol ėtni ḳoldı... (KE, 25v/11)

Yılan köp saḳındı. (KE, 25v/13)

Siŋek bardı kęç ḳaldı, *yılan* ḳahhār[lık] (15) ḳıldı. (KE, 25v/14)

Nūḥ ʿaleyhiʾs-selām siŋekni ıḍtı; barġıl yėr yüzindeki (14) ėtlerni tatġıl *yılan*ġa bėreliŋ tėdi. (KE, 25v/14)

Eger ḳarluġaç ol kün ança eḍgülük ḳılmasa (5) erdi biz ḳamuġ bir kün ādemīler *yılan*ġa yėm bolġay ėrdiler. (KE, 26r/4)

Nūḥ ʿaleyhi's-selām baḳa ėtini *yılan*ġa bėrdi. (KE, 26r/4)

...bu yėrde bir sazın *yılan* bar, teŋizdin çıḳar aḫşam oġurında (22) kimni bulsa yėyür. (KE, 36v/21)

...ol *yılan* yarılıp (3) öldi. (KE, 37r/2)

...bir *yılan* keldi (10) ol yėrde ḳuwrulup yatdı. (KE, 52v/9)

...*yılan*ġa ḥavvā (11) sıŋar delālet ḳıldı. (KE, 55r/10)

...ḳuḍuġdaġı ḳuş ḳurt, *yılan* ç[ıḍan]-(6)-larnı ḳorıġay-men... (KE, 70v/5)

Ol (8) ḳuḍuġda topraḳda yatġan bir ḳaraġu *yılan* bar erdi. (KE, 71r/8)

...*yılan* közsüz bolmasa Yūsuf cemālin körüp yėgelü oġramaġay erdi. (KE, 71r/10)

Mūsī tayaḳnı (11) yėrge saldı uluġ *yılan* boldı, başını köterdi aġzından ot çıḳar ėrdi, aġzın (12) açıp Firʿavnge tapundı. (KE, 111r/11)

...biri tayaḳ yėrge salsa *yılan* bolur. (KE, 111v/19)

...tayaḳnı *yılan* ḳılur. (KE, 112r/8)

...kün ısıġı *yılan*larġa tęgdi. (KE, 112v/12)

...bu tayaḳ bir büzürg *yılan* boldı ḳuyruḳın toḳıyu Firʿavnnı ḳapadı, aġzın açıp ol cādūlarnıŋ ḳamuġın yuttı. (KE, 112v/17)

Mūsī *yılan*nı ḳolınġa (19) aldı (KE, 112v/18)

...yılan uzamadı artmadı erse... (KE, 113r/4)

Bir *yılan* Süleymānnıŋ isin aldı ḳeldi, kördi peşşeler Süleymānġa zaḥmet bėrürler, Ṭūṭā[rūs]-(8)-ġa aydı... (KE, 143v/7)

Yılan peşşelerni ḳava baş[ladı]... (KE, 143v/8)

...peşşeler z[aḥmet] (11) bėrür *yılan* ḳorıyur. (KE, 143v/11)

Yılan olarnı körüp kitti. (KE, 143v/13)

...eger ėki *yılan* tüşse kėŋlik (2) bolur, bir *yılan* tüşse tarlıḳ... (KE, 175v/1-2)

...her yılda kökdin bir *yılan* iner ḳamuġları anı yėyürler. (KE, 175v/1)

...ol yėrde *yılan* çayan köp boldı. (KE, 216r/12)

...oġlanları *yılan* (15) çayan birle oynayur ẹrdiler. (KE, 216r/14)

...ḳurt ḳuş, *yılan* çayan bar ẹrse... (KE, 220r/7)

Yılan çıyan inlerin kördi , tonın destārin (9) ol inlerge tıḳdı... (KE, 220r/8)

*...yılan*lar inleridin çıḳġalı boldılar, yol tapmadılar, bu ėki inge ḳeldiler çıḳa (14) almadılar erse Ebū Bekr raẓiya'llāhu ʿanhu tabanın tikti. (KE, 220r/13)

...bu inde *yılan* bar mẹni tike turur... (KE, 220r/14)

...ol *yılan* Ebū Bekrni (17) anıŋ üçün tikdi kim Muḥammed Resūlu'llahnıŋ ḳutluġ didārın ziyāret ḳılayın tėyü (18) çıḳar ẹrdi, yol tapmadı ẹrse yol bėrsün tėp tikti. (KE, 220r/16)

Aḍaqını ol teşükke qoḍtı, olmasun kim bu teşükdin *yılan* çıqıp Peyġāmbar (5) ʿas'qa zaḥmat tegürmesün tėmiş erdi. (NF,21/4)

Bir *yılan* keldi, taqı ol teşükdin çıqmaqqa qaṣd qıldı Abū Bekrniŋ͡ġ aḍaqınġa (6) başını tegürdi. (NF,21/5)

Peyġāmbar ʿas'qa żararı tėgmesün tėp. Peyġāmbar ʿas ol *yılan* Peyġāmbar ʿas (8)-qa selām bėrmek üçün [çıkar] erdi tėp aydı. (NF,21/7)

...uşbu teşükdin bir *yılan* adaqımġa qatıġ zahm (10) qıldı. (NF,21/9)

...aḍaqıŋ͡ġnı kėtergil taqı *yılan*dın çayandın qorqmaġıl... (NF,21/10)

*...yılan*lar (2) taqı çayanlar soqar. (NF,68/2)

...bu *yılan* yanındaki kişi üze tüşti. (NF,188/14)

Ol yanındaqı kişi taqı ėlgi birle attı erse, ol *yılan* üçünçi kişi üze-(15)-singe tüşti. (NF,188/14)

Bu üçünçi kişi taqı ėlgi birle bu *yılan*ı atmış erdi. (NF,188/15)

Bu *yılan* törtünçi kişi üzesinge tüşti taqı ol (16) törtünçi kişini soqtı erdi. (NF,188/15)

...eger bu *yılan* bu üçünçiniṅg atġan ḥālında (5) soqmış bolsa… (NF,189/4)

...eger bu *yılan* üçünçiniṅg atġan ḥālında soq[ma]mış bolsa, bir (7) zamāndın soṅgra soqmış bolsa… (NF,189/6)

...biriniṅg üze- (13) -singe *yılan* mindi taqı ol kimerseni soqmaqqa qaṣd qılmış erdi… (NF,188/13)

...ol kimerse bu *yılan*nı ėlgi birle (14) attı erse… (NF,188/13)

...eger bu *yılan* üçünçiniṅg atġan ḥālında soqmamış (6) bolsa… (NF, 188/5)

Baqar (9) *yılan* qapuġda turur. (NF,280/9)

Taqı *yılan* ṣūratı cümle cānvarlar ṣūratıdın laṭīfraq erdi. (NF,280/9)

Bu İblīs ol *yılan*qa üküş zārīlıq qıldı kim mėni (11) uçtmaḥqa kigürgil, tėp. (NF,280/10)

*Yılan*nıṅg şefaqatı keldi taqı İblīsni aġzınġa qatıp uçtmaḥqa kigürdi… (NF,280/11)

Ḥaq (12) teʿālā *yılan* ṣūratını bu ṣūratqa ewürdi. (NF,280/12)

Ol tābūt içinde toluġ *yılan*lar taqı ʿaqrebler bolġay... (NF,346/17)

Ey oġlum, arslan artınġa yörigil taqı *yılan* artınġa yöriseṅg, (8) yörigil... (NF,351/7)

...taqı *yılan* inleri bar erdi... (NF,356/8)

...ol vaḳtin ol uluġ *yılan* açuḳ. (QT, 159a/6)

...ol *yılan* iwe yöriyür. (QT, 302a/1)

Kemişti (9) tayaḳını, ol vaḳtın ol uluġ *yılan* açuḳ. (QT, 352b/9)

...teprenür, ḥaḳīḳat üze *yılan* mengizlig... (QT, 361a/7)

...kördi anı teprenür tamām *yılan* mengizlig... (QT, 371a/9)

yörüdi *yılan* (ME, 161/2)

yörgeşti, dolġaştı *yılan* (ME, 194/3)

tẹpretti (1) *yılan* tilini (ME, 229/1)

2.1.2.4. Kuşlar

2.1.2.4.1. Genel Adlar

ḳuş “kuş”

> GTYL **kuš*, Kaz. – (s. 168); KTS *qus* (s. 183); KTTTS *qus I* (s. 340); KTC *qus I* (s. 428); TLS, TT kuş, Kaz. *kus*; TMK *quš*, Kaz. *qus* (s. 156); EDPT *kuş* “bird” (s. 670); DS *quš I 1.* птица “kuş” (s. 471), TMEN *quš* Vogel “kuş” (1561).

Ḳaçan Mevlī taʿālā [5r] (1) dünyānı yaratdı ẹrse yer mülkini *ḳuş*larġa berdi, yėti miŋ yıl *ḳuş*lar tutdılar. (KE, 5r/1)

Mevlī ʿazze ve celle bir *ḳuş*nı ḳulavuz ıḍa bėrdi, atı ʿArab (20) tilinçe aḫyel ẹrdi, Türk tilinçe kök ḳarġa, ol uçar ẹrdi. (KE, 13r/19)

...altı *ḳuş*nı öltürmeŋ biri kök ḳarga [13v] (1) Ādem ḳulavuz üçün, ekinç ḳarınça Süleymānġa ögüt bėrmiş üçün, üçünç ḳarluġaç (2) ṣūretü'l-ḥaşr āḫirīn oḳır üçün. (KE, 13r/21)

Ādem ẹtmek yėr (17) ẹrdi, ẹt ārzūladı yarlıġ keldi; barġıl *ḳuş* awlaġıl. (KE, 14v/17)

bu *ḳuş* ornınġa aḍın ḳuş bėrgey, bu *ḳuş* saŋa taḳı oġlanlarıŋa ḳıyāmetġa (2) tẹgi ḥarām boldı. (KE, 15r/1)

Ādem (19) üze bir *ḳuş* tutup barur bir taş ḳoḍdı, *ḳuş*nı taş tepesiŋe ḳoḍdı (20) taḳı yana bir taş birle yençdi. (KE, 15v/19)

...dünyādın *ḳuş* tẹg (14) uçġan. (KE, 19v/13)

Mevlī taʿālā hüdhüd *ḳuş*ġa ilhām bėrdi, kelip ʿAvacnıŋ (13) başı tuşında ol taġnı tẹldi, başı taġġa kirdi boynıŋa ḥalḳa boldı. (KE, 28v/12)

...biri arslan ṣūret-(8)-lıġ biri *ḳuş* ṣūretlıġ, biri aṭ ṣūretlıġ. (KE, 32r/8)

...bir *ḳuş* keldi ḳarḳa ṣūretlıġ, aydı... (KE, 32v/20)

...ol üŋürge keldiler, *ḳuş* [33r] (1) aydı... (KE, 32v/21)

...ol *ḳuş* aydı: bu üŋürdin çıḳġıl, tėdi... (KE, 33r/7)

Yana bu *ḳuş* aydı... (KE, 33r/8)

Zeʿūm (11) aydı: sen ne *ḳuş* turur-sen? Zeʿūmġa aydı... (KE, 33r/11)

Ḳara *ḳuş*lar bala-(2)-ların iktülediler. (KE, 44r/1)

...ḳayu *ḳuş* havāda uçsa ḳanatları köyüp tüşer erdi. (KE, 41r/8)

...ḳara *ḳuş*larnı baġlatdı. (KE, 44r/4)

...*ḳuş*lar üstün ẹtni kördiler ẹrse anı alġalı uçdı-(6)-lar, ṣandūḳnı havāġa köterdiler. (KE, 44r/5)

...havāda bir *ḳuş* bar erdi, anda-ok oḳnı anıŋ ḳanıŋġa bulġap (15) saldı. (KE, 44r/14)

İbrāh[īm] (12) ẹlginde tirilgen *ḳuş*lar... (KE, 54v/12)

...tört *ḳuş*nı tutġıl boġuzlaġıl, tüsin (4) yolġıl, etin toġraġıl, tüslerin yėlge savurġıl, süŋüklerin töggil, berrī-(5)ge ḳatġıl. (KE, 55r/3)

...tört *ḳuş*larda biri tāvus, biri ḳarġa, biri ördek, biri tawuḳ. (KE, 55r/7)

...bu tört *ḳuş*nı boġuzlaġuġa yarlıġ boldı. (KE, 55r/8)

...köni yörigen *ḳuş* ölmesün cināyet (9) [ḳıl]ġan *ḳuş*lar ölsün. (KE, 55r/8-9)

...bu tört *ḳuş* öldiler. (KE, 55r/9)

...bu tört yazuḳ-(18)-[luġ] *ḳuş*larnı öltürüŋ, yazuḳsuzlar ölmesün. (KE, 55r/18)

...bu tört *ḳuş* ölmekiŋe (19) ḥācet ne ẹrdi. (KE, 55r/18)

Ṭāvus cümle *ḳuş*lardın körklüg turur, ādemīġa oḫşar. (KE, 55r/19)

...ḳamuġ *ḳuş*lardın tawuḳ ẕākirraḳ turur... (KE, 55r/21)

Bu tört *ḳuş*nı tirgüzdüm ẹrse... (KE, 55v/5)

...bu tört *ḳuş*lar öltürmek... (KE, 55v/6)

...bu tört *ḳuş*lar[nı öltür]-(11)-gil. (KE, 55v/10)

...ölüg tirgüzmekni *ḳuş*larda körgüzdi. (KE, 55v/19)

Tal yıġaçlar minberinde ṭūṭī *ḳuş* meclis tutar. (KE, 68v/5)

...*ḳuş* teg uçur-(15)ġay-miz. (KE, 68v/14)

Yūsuf ḳanatı yolunmış *ḳuş* teg bolur mu-sẹn? (6) özge *ḳuş*lar uçsa sen yẹrde ḳalur-sẹn. (KE, 83r/5-6)

...*ḳuş*lar havādın (17) kẹlip pāre pāre ḳılıp tartışurlar. (KE, 88r/16)

...aşlıḳ-(11)-nı başı birle anbār ḳıldurur ẹrdi, *ḳuş* ḳumursġa yẹmesün tẹp. (KE, 92v/11)

...havādın bir *ḳuş* inip Dāvūdnıŋ, közi yaşından içdi, uçup barurda *ḳuş* (12) aydı: nẹme tatlıġ suw içdim. (KE, 100r/11)

...havādaġı *ḳuş*lar maŋa ṭaʿn ḳılurlar, meni füsūs tutarlar, meniŋ közüm yaşın (15) tatlıġ tẹyürler. (KE, 100r/14)

...ol *ḳuş*lar yalgan aymadı, rāst aydı. (KE, 100r/15)

...*ḳuş* ne tẹyür. (KE, 130r/14)

...bu *ḳuş* aytur... (KE, 130r/15)

Teṣbīḥ aytsa birle bolup ün tüzüp ıŋraştılar / Yẹrdeki kẹḍikleri hem kökde uçġan *ḳuş*ları (KE, 131v/4)

İblis bir *ḳuş* ṣūreti üze kirip kẹldi. (KE, 135r/1)

...*ḳuş*nı tutayın tẹdi... (KE, 135r/3)

...*ḳuş* uçup naru ḳondı, tutayın tẹp bardı yana uçup naru ḳondı. (KE, 135r/4)

...*ḳuş* uçup tüŋlükde ḳondı Dāvūd tutġalı ḳoptı (6) *ḳuş* uçup taşġa çıḳtı. (KE, 135r/5-6)

Uçar *ḳuş*larġa yarlıġ boldı... (KE, 135v/19)

...uçar *ḳuş* ẹlçisi... (KE, 137r/8)

...ḫaber (18) bẹrgen uçar *ḳuş*lar ẹrdi. (KE, 137r/18)

...uçar *ḳuş*larġa, yügürür keyiklerge erklig ḳıldı. (KE, 137v/7)

...türlüg *ḳuş*lardın ṣaf tutup bu taḫt endāzesinçe kölege (4) ḳılur ẹrdiler. (KE, 138r/3)

...uçar *ḳuş*larġa ḥükm ḳıldı başım üze kölege ḳılurlar. (KE, 139v/1)

...türlüg uçar *ḳuş*lar-(10)-nı öwürdi, aydı: siz barıp ḳanat birle közlerin tutuŋ, tumşuḳ birle ẹtleriŋ üzüŋ... (KE, 142r/9)

...dīv perī, uçar *ḳuş*lar Süleymānġa yıġıldılar. (KE, 145r/1)

Uçar *ḳuş*lar Süleymān üze kölege kılur ẹrdiler. (KE, 146v/1)

...tęgme bir türlüg (2) *ḳuş*lar bir *ḳuş*luk yėrni tutar ẹrdiler (KE, 146v/2)

...bir *ḳuş* ornındın kitmiş... (KE, 146v/3)

...*hüdhüd* ḳuşnı körmes-men. (KE, 146v/4)

...hüdhüd *ḳuş* (8) suwnı ḳayu yėrde barın bilür. (KE, 146v/7)

...hüdhüd *ḳuş* taş içindeki suwnı körer, havāġa ol çaḳlıġ örledi kim... (KE, 146v/9)

...bir ġarīb hüdhüd *ḳuş* kördi, atıŋ ne turur? tėdi. Ol aydı: atım ʿAṣṣaba. (KE, 146v/11)

...dīvler, perīler, *ḳuş*lar, ḳumursḳalar... (KE, 146v/13)

...tęgme bir arslan üze bir *ḳuş* ḳızıl altundın. (KE, 146v/21)

...tęgme bir *ḳuş* üze bir ṭāvus ḳızıl yāḳūtdın. (KE, 147r/1)

...ʿazābı ol ẹrdi *ḳuş*larġa, ḳanatın yolup künge salur ẹrdi, ḳarınçḳalar yıġılıp anı tişler ẹrdiler, (16) ḳırḳ kündin soŋ tüsi ösüp ḳutulur ẹrdiler. (KE, 147r/15)

...mühr ḳılıp hüdhüd *ḳuş*-(7)-ġa bėrip aydı: munı barıp Belḳīsġa bėrgil. (KE, 147v/6)

...hüdhüd *ḳuş* tüŋlükdin kirip bitigni öŋide (13) ḳoy[dı]. (KE, 147v/12)

...hüdhüd *ḳuş* t[üŋlük]-(17)-din ün ḳıldı. (KE, 147v/16)

...bu *ḳuş* maŋa bitig kęltürdi. (KE, 147v/20)

...dīvler öŋidin, azıġlıġlar soŋ[ıdın] (14) uçar *ḳuş*lar havāda ḳanat ḳanatġa tutup kölege ḳılur erdi. (KE, 148v/14)

Hüdhüd *ḳuş* ilgeri kęlip ḫaber tęgürdi... (KE, 149v/3)

...dīvler, perīler, uçar *ḳuş*lar, (5) yėl, bulut ḫıdmetinde tururlar. (KE, 150r/4)

...ḳamuġ *ḳuşlar*, yılḳı ḳaralar (2) Muṣul vilāyetidin çıḳtılar. (KE, 154r/1)

Zālūca yėti deryādın keçürüp teŋiz ḳıraġıda [157v] (1) ḳoydı, ḳanatı yolunmış *ḳuş* teg żaʿīf. (KE, 157v/1)

Ḳuş havādın (2) körüp ẹt hayāl ḳılıp alıp uçtı, Loḳmān ẹvi tuşunġa kęldi ẹrse altunnı tumşuḳı-(3)-dın tüşürdi. (KE, 164r/1)

...balıḳdın b[ir] (13) *ḳuş* ḳılsaŋ yüŋsiz ẹt ḳanatlıġ. (KE, 170v/13)

ʿMusī balıḳdın *ḳuş* ḳıldı, aġzı birle dem ḳıldı havā uçtı. (KE, 170v/14)

...ol (15) *ḳuş* yarasaġ turur. (KE, 170v/15)

...yarasaġ *ḳuş* tilediler özge *ḳuş* tilemediler. (KE, 170v/15)

...*ḳuş*larda tansuḳraḳ *ḳuş* yarasaġ turur. (KE, 170v/16)

...özge *ḳuş*lar balası yumurtḳadın (18) çıḳar, yarasaġ yılḳı kara teg tuġurur. (KE, 170v/17)

Ol *ḳuş* İskenderge aydı... (KE, 177r/2)

...bir *ḳuş* ḳarluġaç meŋizlig... (KE, 177r/2)

Ol *ḳuş* aydı... (KE, 177r/4)

Ḳuş bir silkindi... (KE, 177r/5)

...sarāynıŋ ėki ülüşi *ḳuş* birle toldı. (KE, 177r/6)

Ḳuş yana silkindi... (KE, 177r/6)

Ḳuş bir silkindi... (KE, 177r/7)

...*ḳuş* aydı... (KE, 177r/8)

*Ḳuş*nıŋ üçde biri ḳarardı, yana (10) sordı... (KE, 177r/9)

...havāda sansız (19) saḳışsız *ḳuş*lar köründi, ḳamuğı aḳ, aḍaḳları tumşuḳları ḳızıl, tęgme biriniŋ (20) tumşuḳında bir taş... (KE, 180r/19)

...mundaġ *ḳuş*larnı körmişim [180v] (1) yoḳ nige kęldiler ęrken? (KE, 180v/1)

...tęgme bir er sayı bir *ḳuş* tumşuḳında bir taş. (KE, 180v/10)

...*ḳuş* ol taşnı atsa... (KE, 180v/11)

Ol *ḳuş* anı, bitilgendin özgeni urmas ęrdi. (KE, 180v/12)

...ol *ḳuş* anı iḍleyü barıp turġan yėrinde (14) taş birle urup aṭı birle ėkisin hem helāk ḳılur ęrdi. (KE, 180v/13)

...ėki aḳ *ḳuş* havādın inip (18) Muḥammedni oġlanlar arasından alıp havāġa aşurdılar. (KE, 185r/17)

...uçmaḥ *kuş*ları Ṭūbī yıġaçı (12) üzre türlüg ün birle sarnay başlaġaylar. (KE, 202r/11)

...büryān *ḳuş*-(16)-lar... (KE, 212v/15)

...ḳurt *ḳuş*, yılan çayan bar ęrse... (KE, 220r/7)

...baqarlar, cemāʿat *quş*lar (17) havāda uça başladılar kim hēç munuŋ͡g tėg *quş*lar körmişleri yoq erdi. (NF,42/16-17)

Aq *quş*lar turur, uluġluqı qarluġaç [43] (1) endāzasınça. (NF,42/17)

Tegme *quş*nuŋ͡g tumşuqında bir taş bar, taqi ėkki aḍaqında ėkki taş bar yasmuqdın uluġraq taqı nuḫūdtın kiçigrek. (NF,43/1)

Qaçan kim bu *quş*lar bu çerig üzesinge muqābil keldiler taqı bu taşlarnı attılar erse… (NF,43/2)

...taqı başı üzesinde bir *quş* (5) bu *quş*lardın uçar erdi. (NF,43/4-5)

Bu *quş*nuŋ͡g uluġluqı nė miqdār erdi? (NF,43/6)

Ol arada bir *quş* ėwke tüñglükdin uçup kirdi. (NF,43/6)

Uşol *quş* bu turur tėdi… (NF,43/7)

...ol Aṣḥāb-i Fīl üze cemāʿat *quş*lar, … *at*ar erdi ol kāfirlarnı bu (13) *quş*lar qatıġ taşlar birle nişān atları bitimiş taşlardın. (NF,43/12-13)

Ol cānvar atı Burāq (2) erdi. … Ve eger üstün barmaqqa qaṣd qılsam, *quş* tėg havāda uçar. (NF,53/4)

...körklüg daraḫtları [bar] *quş*ları birle... (NF,64/14)

Peyġāmbar ʿas'qa bir sögülmiş (17) *quş* keltürdiler… (NF,137/17)

...men bu *quş*nı anıñg birle yėgeyim, tenāvul qılayın... (NF,138/2)

...ol *quş*nı Peyġāmbar ʿas birle tenāvul qıldı. (NF,138/4)

...daraḫtlar başındaqı qonġan *quş*ları taqı ol otta köygey helāk (2) bolġay erdiler… (NF,145/1)

...taqı yigirmi bėş yıġaçda *quş*lar olturur erdi. (NF,209/14)

Ḥaq tvt Süleymān peyġāmbar ʿas'qa perīlerni taqı (15) şeyṭānlarnı taqı yabandaqı keyiklerni taqı havādaqı *quş*larnı taqı yelni cümle musaḫḫar qılıp turur erdi… (NF,209/15)

...cümle *quş*lar bu taḫt üze olturġanlarġa havā üze qanatlarını kölige qılur erdiler. (NF,210/6)

Cümle *quş*larnıñg (12) tilini Ḥaq teʿālā Süleymān peyġāmbarqa bildürüp turur erdi. (NF,210/11)

Ol miqdār ot yandı kim havādın *quş*lar uçup keçse, köyer (7) erdiler. (NF,217/6)

...neteg kim (12) *quş*, balası üçün qanatını aşaq qılur... (NF,285/12)

Bir kün bir abuşqa nārasīda (12) oġlı birle ṣaḥrāda yöriyür erken bir *quş* uçup ileyleridin keçti erse… (NF,287/12)

Ey baba, (13) bu *quş* atı ne turur? (NF,287/13)

Ey oġlum, bu *quş* atı falān turur… (NF,287/13)

Yana ol *quş* köründi erse… (NF,287/14)

Ol *quş* yėti qata köründi erse… (NF,287/15)

...ol yerke yettiler kim atasınġa *quş*dın yėti qata suʾāl [288] (1) qılmış erdi… (NF,287/17)

Ol ḥālda (2) ol *quş* uça keldi erse… (NF,288/2)

Ey oġlum, bu *quş* atı ne turur? (NF,288/2)

Ėkinç qata ol *quş* yana köründi erse… (NF,288/3)

Bu sāʿatta bu *quş*nuŋ͡g atını (5) aydım erdi… (NF,288/4)

...sen maŋ͡ga (7) bu *quş* atıdın yėti qata sorduŋ͡g. (NF,288/7)

ʿĀdam peyġāmbarnıŋ͡g oġlanlarıdın keḍikler taqı *quş*lar (5) qaça başladılar. (NF,338/4)

ʿalam içinde ne kim *quş*lar bar cümlesi anda ḥāžir *bol*salar... (NF,375/11)

...bu (12) *quş*lar tilke kelip bu kimerseke aysalar kim: as-sālamu ʿalayka, yā waliyya ʾllāhi, tėp... (NF,375/12)

...havā üze (2) uçup *quş* meŋ͡gizlig barur erdi. (NF,392/2)

Tutġıl törtni, *ḳuş*dın; ḳışturġıl anlarnı sening tapa. (QT, 41a/7)

...balçıḳdın *ḳuş* ṣūreti mengizlig; (5) ürer men anıng içinge, bolur *ḳuş*. (QT, 53b/4-5)

...*ḳuş* (3) ṣūreti mengizlig. (QT, 121b/2)

...bolur *ḳuş*, āsān ḳılmaḳım birle... (QT, 121b/3)

...kötrür men başım üze etmek, yiyür *ḳuş* andın. (QT, 230a/8)

...yiyür *ḳuş* başındın. (QT,231a/5)

Körmediler mü *ḳuş*larnı, musaḫḫar ḳılınmış ḥālda, (5) köknüng havāsında? Tutmas anlarnı meger Tangrı. (QT, 265a4)

Taḳı musaḫḫar ḳılduk Dāvud birle, taġlarnı, tesbīḥ ḳılurlar, taḳı *ḳuş*larnı. (QT, 316a/9)

Taḳı <kim> ortaḳ ḳoşsa (4) Tangrı<ġa>, tamām tüşti mengizlig kökdin, taḳı ḳapar anı *ḳuş*. (QT, 322b/4)

...taḳı *ḳuş*lar ṣaf ḳılġanlar? Tigme biri bildi duʿāsını (3) takı tesbīḥini. Taḳı Tangrı bilgen anı kim ḳılurlar. (QT, 341a/2)

Ögretildük *ḳuş*larnıñ sözin. (QT, 361b/7)

Taḳı yıġıldı Süleymānḳa çerigleri, (9) perīlerdin taḳı ādemīlerdin taḳı *ḳuş*lardın. Anlar ḥabs ḳılnurlar. (QT, 361b/9)

İstedi *ḳuş*nı, (6) taḳı aydı: "Ne turur manga, körmez men üpükni? Yā boldı mu ġāyiblerdin?" (QT, 362a/5)

...taḳı *ḳuş*lar... (QT, 409b/8)

Biz musaḫḫar ḳılduḳ (8) taġlarnı ... taḳı *ḳuş*larnı, (9) yıġılmış ḥālda. Tigme bir anıng üçün tesbīḥ ḳılġan. (QT, 433a/8)

Taḳı *ḳuş* etleri, andın kim ārzūlayurlar. (QT, 511b/4)

Körmediler mü *ḳuş*ların üzelerinde, ḳanatların yayıp taḳı biri biringe yanarlar? (9) Tutmas anlarnı, meger Tangrı. (QT, 540b/8)

...ıd̲dı anlar üze, ögür ögür *ḳuş*larnı. Atar anlarnı (3) taş birle bişrülmiş balçıḳdın. (QT, 581a/2)
bạla çıḳardı *ḳuş* (ME, 8/5)
yẹrge ḳıra uçdı *ḳuş* tạḳı bulıt (ME, 38/2)
balaladı *kuş* (ME, 70/2)
pẹyvẹstẹ ötgen (4) *ḳuş* (ME, 71/4)
aylanu uçdı *ḳuş*, hạvāda tẹzgindi *ḳuş*, çökdi *ḳuş* (ME, 83/1)
ıvaladı *ḳuş* yıġaçda (ME, 92/6)
uçtı ḳanatın tėpretmedin hạvāda *ḳuş*, aylanu uçtı *ḳuş* hāvāda (ME, 100/7)
ḳısnıp ėndi av *ḳuş*ı hạvādın (ME, 160/3)
ḳursạḳın toldurdı *ḳuş* (ME, 232/7)
Vücūdun̂g dıraḫt tig bu cānın̂g *ḳuş* ol (MM, 47/3)
Munun tutsa bolur hidāyet *ḳuş*ı (MM, 60/4)
Bir oḳ birle atsa *ḳuş* ursa niçe (MM, 233/1)
Bilin̂g tesmiyet birle ıymışda *ḳuş* (MM, 236)
Muèayyen keĢikke it ıysa yÀ *úuş* (MM, 237/1)

murġ <*Ar.* "kuş"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *murġ* görülmemiştir. Kazakçada "kuş" anlamında *qus* kullanılmaktadır (bk. ḳuş).

*...murġ*lar ötti uçtı. (KE, 121v/8)
...ḳamuġ *murġ*lar ötti uçtı. (KE, 184r/5)
*...murġ*lar Şeyḫ-i Vaḳūr tėyürler. (KE, 201r/20)

uçġan "kuş"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *uçġan* veya benzeri bir yapıya rastlanmamıştır. Kazakçada "kuş" anlamında *qus* kullanılmaktadır (bk. ḳuş).

Taḳı yoḳ yörigendin [128a/1] yir içinde taḳı yoḳ *uçġan*dın uçar iki ḳanatı birle, meger ümmetler sizing mengzeşikleringiz. (2) Ḳod̲ulmaduḳ kitāb içinde nirsedin, andın song anlarnıng İd̲isi tapa yıġlurlar. (QT, 128a/1)

2.1.2.4.2. Kuş Adları

aḫyel <*Ar.* "Araplarda uğursuz sayılan arı kuşu, boyun buran kuşu"

aḫyel sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

Mevlī ʿazze ve celle bir ḳuşnı ḳulavuz ıḍa bėrdi, atı ʿArab (20) tilinçe *aḫyel* ėrdi, Türk tilinçe kök ḳarġa, ol uçar ėrdi. (KE, 13r/20)

aplaḳ "horoz"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *aplaḳ* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "horoz" anlamında *qoraz* kullanılmaktadır (bk. ḫorūs).

urışda sınsıktı *aplaḳ* (ME, 232/6)

balaban "doğan kuşu"[1]

balaban sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

ötti *ḅalaban* (ME, 228/4)

buldurcın ~ buldurçın "bıldırcın"

bıldırcın sözcüğü tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *buldırıq* biçimindedir ancak Hauenschild TMK'de Kazakça için *bïtbïldïq*[2] biçimini vermiştir.

> GTYL **budur-, *bylur-*, Kaz. *bulduruq* (s. 173); KTS *buldırıq* "bıldırcın" (s. 53); KTC *buldırıq* (s. 117); TMK *budursīn*, Kaz. *bïtbïldïq* (s. 72); EDPT ? secondary form *bıldırçın* see budursı:n (s. 335); *budursı:n* "quail, Coturnyx" (s. 309).

...selvā *buldurcın* (10) ėti bolur söklünmiş. (KE, 118v/9)
...söklünmiş *buldurcın* (11) yaġar olar yėgüçe... (KE, 118v10)
...buldurcın ėti rūzī bėrdi. (KE, 210r/19)
Taḳı indürdük sizing üze yandaḳ şekerini taḳı *buldurçın*nı. (QT, 8a/9)
...indürdük (2) anlar üze yandaḳ şekeri taḳı *buldurçın.* (QT, 165b/2)

---

[1] *balaban, Türkçe Sözlük*'te II "Atmaca, doğan vb. yırtıcı bir kuş" olarak tanımlanmaktadır (*Türkçe Sözlük*, s. 189).
[2] Hauenschild, *bïtbïldïq* biçimi için Silämqul Tüsipbek'in *Xanzuča-qazaqča biologialïq sözdik*'inden yararlanmıştır.

...indürdük sizning üze (7) yandaḳ şekerin takı *buldurçın*. (QT, 305b/7)

bülbül <*Ar.* "bülbül"

KTS *bulbul* (s. 53); KTTTS *bulbul 1* (s. 98); KTC *bulbul 1* (s.116).

Ḳumrī *bülbül* muḳrī bolup ün tüzer. (KE, 68v/5)
tutuş ḫayr iḥsān üze yürügen (MM, 381/3)
ẕikir bustānında niyāz *bülbüli* (MM, 381/4)
tamām *bülbül* ötmiş tig ök bolsa yaz (MM, 390/2)

bürgüt ~ bürküt "kartal"[3]

GTYL **bürküt*, Kaz. *bürkit* (s. 169); KTS *bürkit* "kartal" (s. 56); KTTTS *bürkit* "kartal" (s. 101); KTC *bürkit* (s. 123); TLS, TT kartal, Kaz. *bürkit*; TMK *qara quš*, Kaz. *bürkit* (s. 123); TMEN *bürgüt* Adler "kartal", Kaz. *bürkit* (782).

...ferişteleri *bürküt* ṣūretlıġ... (KE, 3v/13)
Awladı, bir ḳarġavul (18) tutdı, bir *bürgüt* tutdı olarnı boġuzladı, otġa sökildi, ḳarġavul bişti, *bürgüt* (19) bişmedi... (KE, 14v/18)
Ādemnüŋ öwkesi keldi *bürgüt*ni otġa kömdi, tamām köydi... (KE, 14v/19)
Ḳarġavul Ḥavvā atınġa ẹrdi, *bürgüt* Ādem atınġa erdi. (KE, 14v/20)
...bürküt (9) ṣūretlıġ... (KE, 121r/8)
Süleymān turnanı, *bürküt*ni, ʿanḳānı yiberdi, barıŋ hüdhüdni tapıp ḳeltüriŋ... (KE, 147r/12)

çaḳır ḳuş "doğan kuşu"

çaḳır bir renk adı ve *čaγri* bir kuş adıdır ancak Hauenschild, TMK'de Doerfer ve Clauson'un *čaγri* "the merlin, stone falcon (doğan kuşu)" ile ***çaḳır*** "blue, blue-grey (mavi, mavi-gri)" arasında ilgi kurduğunu belirtmiştir (Hauenschild, 80). *çaḳır ḳuş* birlikteliği, *čaγri* "doğan kuşu" anlamına gelmektedir.

[3] Aysu Ata'nın "bir tür büyük av kuşu" anlamını verdiği bu sözcük *Kişi Adları Sözlüğü*'nde "kartal" olarak tanımlanmıştır *(www.tdk.gov.tr)*. Kürşat Efe, bu sözcüğe "bir tür büyük av kuşu, kaya kartalı" anlamını vermiştir (Efe, 2004). Bir tür avcı kuşa işaret ettiği anlaşılan bu sözcüğün Kazakçadaki kullanımından da yola çıkarak sözcüğe "kartal" anlamı verilebilir.

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *çaḳır* veya *čaγri* bulunmamaktadır.[4]

> TMK *čaγri*, Kaz. – (s. 80); EDPT *çakır* "blue, blue-grey" ... In Osmanli this word was also used, generally in the phrase çakır doğan, for "the merlin, stone falcon" (s. 409); *kuş* "bird" (s. 670); DS *čaqïr* пепельно-серый "gri, kül rengi" (s. 140); TMEN *čaqïr* Blaugrau "mavi-gri" (1090).

ḳuynup ėndi *çaḳır ḳuş* (ME, 156/4)

çıpçuḳ "serçe"

> GTYL **čyb/mčuk*, Kaz. *šybšyq* (s.176); KTS *şımşıq* (s. 318); KTTTS *şımşıq 1.* "kanarya" *2.* "kuşların genel adı" (s. 653); KTC *şımşıq* (s. 749); TLS, Kaz. *şımşıq*, TT kanarya; TMK *čipčirya*, Kaz. Indjoudjian 1983 *šïmšïq*; Kaz. XQBS *čïmčïq ~čïrčïq* (s. 87); TMEN *čïpčuq* Spatz "serçe", Kaz. *šïmšïq* (1146).

...bir *çıpçuḳ*nı kördiler teŋizge indi tumşuḳı birle suw aldı uçdı. (KE, 130r/13)
Qayu kimerse kim bir *çıpçuq*nı oynayu boġuzlasa yemek üçün (6) taqı yemese… (NF,185/5)
...ol *çıpçuq*nı Ḥaḳ tvt tirgüzgey taqı til bėrgey. (NF,185/6)
Ol *çıpçuq* Ḥaq teʿālā ḥażratından dād tilegey taqı ayġay… (NF,185/7)
...kim nāḥaq yėrde *çıpçuq*nı boġuz- (9) -lasa, anın͡g cezāsını körmedin qalmaz ermiş. (NF,185/8)
İçinde et birle şūrba qaynayur erdi kim bir *çıpçuq* küweç içinge tüşti taqı öldi. (NF,193/7)
velīkin ol küweçnin͡g içindeki et ḥukmı ol turur kim eger ol (12) *çıpçuq* tüşmişte küweç qaynayur ḥālda bolsa… (NF,193/12)
...ol *çıpçuq* küweç içinde qaynasa, et taqı ḥarām (13) turur… (NF,193/12)

[4] A. Deniz Abik, "Kutadgu Bilig'deki Kuş Adlarından Kazakçaya ve Türkiye Türkçesine Bir Bakış" adlı bildirisinde Kazakçada bulunan *şaqırıq* "çölde, açık ovada bulunan bir cins kuş" (KTS s. 305) verisinin *çaḳır* ile karşılaştırılabileceğini belirtir (Abik, 2007).

...ol daraḫtnıṉg budaqlarında *çıpçuq*lar (14) olturur, taqı āvāz qılur taqı bu ʿālimqa teşvīş qılurlar... (NF,244/13)

...tegme bir *çıpçuq*lar ġalaba qılmışda ol yıġaç birle anlarnı ürkütür, yana kelürler, yana ürkütür bolsa, yana kelürler. (NF,244/15)

...bu *çıpçuq*larnıṉg [245] (1) zaḫmatıdın qurtulġaysen... (NF,244/17)

Munça yıldın berü (2) bu *çıpçuq*lar bu daraḫt üzesinde qonmaqġa ʿādat qılıp tururlar. (NF,245/2)

Andın soṉg bu *çıpçuq*larnıṉg zaḫmatıdın ḫalāṣ bolġaysen, tėdi erse, ol ʿālim taqı andaġ qıldı erse, ol zaḫmatdın (5) ḫalāṣ boldı. (NF,245/4)

Bir tirig *çıpçuq*nı tāba içinde (10) qodsalar, ölmez kim bu belādın qurtulsa; yā taqı qurtulmaz kim uçsa taqı necāt bulsa. (NF,438/9)

çüjek <*Far.* "tavuk"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *çüjek* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "tavuk" anlamında *tavıq* kullanılmaktadır (bk. tawuḳ ~ tavuḳ ~ tạvuḳ).

...ol beyże *çüjek*i ermiş. (KE, 77v/11)

erkek tavuḳ "horoz"

> KTS *erkek I* (s. 77); KTTTS *erkek 1* (s. 142); KTC *erkek 1* (s. 178); TLS, TT erkek, Kaz. *erkek*; EDPT *érkek* "male, masculine", in antithesis to tişi: "female", a generic term applied to men and animals; said in A. von Gabain, Alttürkische Grammatik, paragraph 59, to be an intensive form in –kek of 1 er, but this is certainly wrong since the initial is é-, not e-, and there is no adequate evidence of the existence of a suffix –kek (as well as –gek, which is not an intensive) (s. 224); DS *erkäk I 1.* муж, мужчина "erkek, koca" *2.* в служебный значение как компонент описательноіо обозначения пола *3.* мужской "erkek" (s. 179); KTS *tavıq* (s. 267); KTTTS *tavıq* (s. 526); KTC *tavıq 1* (s. 623); TLS, TT tavuk, Kaz. *tavık*; TMK *taquq*, Kaz. *tawïq* (s. 197); EDPT *takı:ğu:* "a domestic fowl; a very old word both in its natural meaning and as one of the animals in the

twelve-year cycle. An early loan-word in Mongolian as takiya" (s. 468); DS *taqïγu* курица "tavuk" (s. 536); TMEN *taqïγo* Huhn "tavuk", Kaz. *tawïq*, R III kir. *tauq* (861).

Kazakçada "horoz" anlamında *erkek tavuk* veya benzeri bir yapı kullanılmamaktadır, *qoraz* kullanılmaktadır (bk. ḫorūs).

Ẹrkek tawuḳ (15) kefīl boldı, ḳarġa bardı, ölügler telim boldı anı yėgüge bolup kęç ḳaldı, *ẹrkek* (16) *tawuḳ* uġġa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınġa aşıp ḳanat toḳıp çarlayu (17) başladı. (KE, 26v/14-16)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, tırnaqları (9) yinçüdin taqı köksi yaşıl zeberceddin. (NF,322/8)

tęzgindi *erkek tạvuḳ* (5) tişi tạvuḳ tęgresinde (ME, 229/4)

yalın ürpertti *erkek tạvuḳ* (ME, 237/2)

ḫorūs <*Far.* "horoz"

KTS *qoraz* (s. 172); KTTTS *qoraz* (s. 319); KTC *qoraz* (s. 408); TLS, TT horoz, Kaz. *koraz.*

...bir *ḫorūs* tumşuḳı, ḳanatları, közleri ḳızıl yāḳūtdın. (KE, 141v/1)

Bu *ḫorūs*nıŋ saġ yanında bir erkek arslan baḳırdın... (KE, 141v/2)

...bu *ḫorūs* çaḳırur anıŋ ünin işitip eki miŋ *ḫorūs* (5) çarlar. (KE, 141v/4-5)

...bu menāre (4) üstindeki *ḫorūs*ġa... (KE, 141v/4)

...*ḫorūs*nıŋ arslannıŋ ḳatıda ḳondum. (KE, 141v/6)

...ol *ḫorūs*-(8)-dın destūrsız kęçer bolsa... (KE, 141v/7)

...bir *ḫorūs* (14) alnında... (KE, 141v/13)

...ol *ḫorūs*lar çaḳırur... (KE, 141v/14)

...tęgme bir *ḫorūs* öŋinde... (KE, 141v/15)

...tęgme bir burcda bir *ḫorūs*, tavuḳ... (KE, 141r/20)

...ol *ḫorūs*lar... (KE, 142r/15)

hüdhüd <*Ar.* "çavuş kuşu"

Tenişev, GTYL'de *üδpik* maddesinde Kazakça *üdüt* biçimini verir ve *üdüt* ile *hüthüt* arasında ilgi kurar (Tenişev, 174). Tenişev'in Kazakça için verdiği *üdüt* biçimi tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunamamıştır (bk. üpük).

GTYL *üδpik*, Kaz. *üdüt* (s. 174).

Törtünç *hüdhüd* (4) Süleymānġa ėlçi bolmış üçün... (KE, 13v/3)
Mevlī taʿālā *hüdhüd* ḳuşġa ilhām bėrdi, kelip ʿAvacnıŋ (13) başı tuşında ol taġnı tęldi, başı taġġa kirdi boynıŋa ḫalḳa boldı. (KE, 28v/12)
Hüdhüd sözleri... (KE, 146v/1)
...hüdhüd ḳuşnı körmedi. (KE, 146v/4)
...hüdhüd ḳuşnı körmes-men. (KE, 146v/4)
...hüdhüd ḳuş (8) suwnı ḳayu yėrde barın bilür. (KE, 146v/7)
...hüdhüd suw istep (9) havāġa çıḳtı. (KE, 146v/8)
...hüdhüd ḳuş taş içindeki suwnı körer, havāġa ol çaḳlıġ örledi kim... (KE, 146v/9)
...bir ġarīb *hüdhüd* ḳuş kördi, atıŋ ne turur? tėdi. Ol aydı: atım ʿAṣṣaba. (KE, 146v/11)
Süleymān *hüdhüd*idin sordı, seniŋ ne turur? Aydı: atım Yaʿḳūb, Bārs vilāyetindin kęlür-men. (KE, 146v/12)
Ol *hüdhüd* Süleymān *hüdhüd*in Belḳīs vilāyetiġa ėltti. (KE, 146v/15)
Süleymān *hüdhüd*i kirip Belḳīs birle sarāyını kördi... (KE, 146v/17)
Süleymān *hüdhüd*in yoḳlamış-(8)-dın soŋ... (KE, 147r/7)
Süleymān turnanı, bürkütni, ʿanḳānı yiberdi, barıŋ *hüdhüd*ni tapıp kęltüriŋ... (KE, 147r/12)
*...hüdhüd*ni yolda kördiler, arıp açıp aġzın açıp kęlür, aydılar... (KE, 147r/13)
Hüdhüd aydı... (KE, 147r/13)
Hüdhüd yanıp kęldi Süleymānnıŋ taḫtı üze olturdı. (KE, 147r/16)
Hüdhüd aydı: bardım erse körmedük yėrlerni kördüm, sęn körmegen nerse-(19)-din ḫaber kęltürdüm. (KE, 147r/18)
Hüdhüd aydı: bir uraġut kördüm. (KE, 147r/21)
mühr ḳılıp *hüdhüd* ḳuş-(7)-ġa bėrip aydı: munı barıp Belḳīsġa bėrgil. (KE, 147v/6)
Hüdhüd ḫaṭnı tumşuḳı birle tutup ısıġ havāda Belḳīsġa kęl[di] (KE, 147v/7)
...hüdhüd ḳuş tüŋlükdin kirip bitigni öŋide (13) ḳoy[dı]. (KE, 147v/12)
Hüdhüd kökreki üze ḳonup ėki ęmçeki arasıġa tumşuḳı birle ḳaḳtı. (KE, 147v/13)
...hüdhüd uçup tüŋlükde ḳondı. (KE, 147v/14)

...hüdhüd ḳuş t[üŋlük]-(17)-din ün ḳıldı. (KE, 147v/16)

*...hüdhüd*ge aydı: bu hatnı sen mü ḳeltürdiŋ? Aydı: belī. (KE, 147v/17)

Hüdhüd ḳuş ilgeri ḳelip ḫaber teḫgürdi. (KE, 149v/3)

Süleymān *hüdhüd*din sordı... (KE, 149v/13)

Hüdhüd atlıġ ḫatunı bar ẹrdi... (KE, 152r/10)

ḳarçıġay "kartal; doğan; atmaca"[5]

> KTS *qarşığa* "gagası eğik, av için kullanılan kuş" (s. 164); KTTTS *qarşığa* "aladoğan" (s. 296); KTC *qarşığa* "şağın deneli, iymek tumsıqtı qırañ qus" (s. 384); TMK *bōz quš*, Kaz. *qaršïγa* (s. 67); TMEN *qarčaγay* Habicht "doğan; atmaca" (278).

...teḫgme bir ṭāvus üze bir *ḳarçıġay*... (KE, 147r/1)

...ḳanatları (2) yinçüdin, teḫgme bir *ḳarçıġay* başı üze bir ḳoġur erdi, başında bir çeçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ... (KE, 147r/2)

ḳarġa ~ ḳarḳa "karga"

> GTYL **karga*, Kaz. – (s. 171); KTS *qarğa* (s. 163); KTTTS *qarğa I* (s. 294); KTC *qarğa I* (s. 380); TLS, TT karga, Kaz. *kara karğa*; TMK *qarγa*, Kaz. *qarγa* (s. 124); EDPT *karğa:* "properly crow, but sometimes also used for other large black birds like rook and raven; an old animal name ending in –ğa:. Loan-word in Persian, etc." (s. 653); DS *qarγa* ворон, ворона "karga" (s. 426); TMEN *qarγa* Rabe, krähe "karga" (1386).

Mevlī ʿazze ve celle bir ḳuşnı ḳulavuz ıḍa bėrdi, atı ʿArab (20) tilinçe aḫyel ẹrdi, Türk tilinçe kök *ḳarġa*, ol uçar ẹrdi. (KE, 13r/20)

[5] Aysu Ata bu sözcüğe "kartal" anlamınıvermiştir. Kürşat Efe bu sözcüğe "çakırca kuşu; doğan; kartal; şahin" anlamını vermiştir (Efe, 2004, 69). Sözcüğün kartalgillerden bir tür avcı kuşa işaret ettiği anlaşılmaktadır ancak metin bağlamından *ḳarçıġay*'ın hangi kuş türüne ait olduğunu belirlemek güç görünmektedir. *ḳarçıġay*'ın Kazakçadaki kullanımı da dikkate alındığında "kartal" yanında, yine kartalgillerden olan "doğan" veya "atmaca"yı da karşıladığı düşünülebilir.

...altı ḳuşnı öltürmeŋ biri kök *ḳarga* [13v] (1) Ādem ḳulavuz üçün, ekinç ḳarınça Süleymānġa ögüt bėrmiş üçün, üçünç ḳarluġaç (2) ṣūretü'l-ḥaşr āḫirīn oḳır üçün. (KE, 13r/21)

...ėki *ḳarġa* (9) keldi bir biri birle uruşdılar biri birini öltürdi, tirig ḳalġan *ḳarġa* tumşuḳı (10) birle yerni ḳazdı ol ölüg *ḳarġa*nı kömdi. (KE, 16r/8-9-10)

...meniŋ *ḳarġa* çaḳlıġ (11) ʿaḳlım yoḳ ermiş. (KE, 16r/10)

Ḳara *ḳarġa* aydı: men barayın, Nūḥ aydı: kimerseni kefīl bėrgil. (KE, 26v/14)

Ėrkek tawuḳ (15) kefīl boldı, *ḳarġa* bardı, ölügler telim boldı anı yėgüge bolup kęç ḳaldı, ėrkek (16) tawuḳ uġġa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınġa aşıp ḳanat toḳıp çarlayu (17) başladı. (KE, 26v/15)

Nūḥ ʿaleyhi's-selām *karġa*ġa duʿa ḳıldı. (KE, 26v/21)

...bir ḳuş keldi *ḳarḳa* ṣūretlıġ, aydı... (KE, 32v/20)

...tört ḳuşlarda biri tāvus, biri *ḳarġa*, biri ördek, biri tawuḳ. (KE, 55r/7)

...*ḳarġa* ne cināyet ḳıldı. (KE, 55r/11)

...*ḳarġa* (12) [Nūḥ] ʿaleyhiʾs-selām ṭūfānında kėḍin yėr körgeli ıḍdı, murdār telim kördi, yėgeli ḳaldı kelmedi. (KE, 55r/11)

Ḳarġa şeyṭānġa meŋzer. (KE, 55r/21)

...*ḳarġa*nı öltürdüŋ erse... (KE, 55v/4)

...*ḳarġa*nıŋ uzun saḳınçı bar. (KE, 55v/8)

...bir *ḳarġa*nı kördi ʿıyāllarıġa yėm bėrür. (KE, 166v/4)

...bir *qarġa* bir yerdin kiçig bala erken uçsa, qarıġınça ne miqdār ol (2) yerdin keçse, yıraq barsa… (NF,260/1)

Ḥaq tvt ėkki *qarġa*nı ıḍa bėrdi. Bu ėkki (13) *qarġa* biri [biri] birle uruştılar taqı biri birini öltürdi. (NF,338/12-13)

Ol öltürgen *qarġa* tumşuqı birle yer qazdı taqı ölgen (14) *qarġa*nı yerke kömdi erse... (NF,338/13-14)

...ıḏdı Tangrı (5) *ḳarġa*nı; üşeleyür yirni, körküzsün üçün anga, neteg örter uyasınıng (6) ʿavretini. (QT, 109a/5)

...bu *ḳarġa* (7) mengizlig, tā örtsem uyamnung ʿavretini? (QT, 109a/6)

ḳarġavul "sülün"[6]

[6] Aysu Ata, bu söcüğü "bir tür kuş" olarak tanımlamıştır. Kürşat Efe, bu sözcüğe "sülün" anlamını vermiştir (Efe, 2004, 74). Metin bağlamından sözcüğün hangi kuş türüne işaret ettiğini belirlemek güç

KTS *qırğavıl* “tavuk cinsinden açık renkli kuş” (s. 187); KTTTS *qırğavıl* “sülün” (s. 349); KTC *qırğawıl* “jılı jaqtı mekendeytin tawıq tuqımdas qızğılt ne sur tüsti ädemi qus”; TLS TT *sülün*, Kaz. *kırğavıl* (s. 437).

Awladı, bir *ḳarġavul* (18) tutdı, bir bürgüt tutdı olarnı boġuzladı, otġa sökildi, *ḳarġavul* bişti, bürgüt (19) bişmedi... (KE, 14v/17-18)
...ḳarġavul maŋa tap kelmes tėdi. (KE, 14v/20)
Ḳarġavul Ḥavvā atınġa ẹrdi, bürgüt Ādem atınġa erdi. (KE, 14v/20)
*...ḳarġavul*nı Ḥavvāġa bėrdi. (KE, 14v/21)

ḳargu “atmaca”

ḳarġu sözcüğü için bakılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır ancak bu sözlüklerde görülen *qırğıy* biçiminin *ḳarġu* ile ilgisi olabileceği düşüncesiyle *qırğıy*’a burada yer verilmiştir.

KTS *qırğıy* “ufak tefek kuşları yakalayarak yiyen, eğik gagalı keskin tırnaklı yırtıcı kuş” (s. 187); KTTTS *qırğıy* “bozdoğan” (s. 349); TMK *qirγūy*, Kaz. *qïrγïy* (s. 132).

Alnıŋız çın tolun ay teg ḳaynayur *ḳarġu* ḳaraḳ... (KE, 77r/15)

ḳarluġaç “kırlangıç”

GTYL **karlygač*, Kaz. *qarlıγač* (s. 175); KTS *qarlığaş* (s. 163); KTTTS *qarlığaş* (s. 295); KTC *qarlığaş 1* (s. 382); TLS, TT kırlangıç, Kaz. *karlığaş*; TMK *qarγılač*, Kaz. *qarlïγaš* (s. 125); EDPT *karlığaç* see kargıla:ç (s. 659); *kargıla:c* “swallow, swift and similar birds; this is the earliest form of the word, with the ending –laç, which also appears in other bird names, it was very soon metathesized to karlığa:ç, probably because –ğa:ç was a familiar, though in this context inappropriate” (s. 657); DS *qarγïlač 1.* ласточка “kırlangıç” (s. 426); TMEN *qarlïγač* Schwalbe “kırlangıç”, R II kir. *qarïlïγaš* (1513).

---

görünmektedir ancak Kazakçada “sülün” anlamına gelen bu sözcüğün Harezm Türkçesinde de “sülün” anlamında kullanıldığı düşünülebilir.

...altı ḳuşnı öltürmeŋ biri kök ḳarga [13v] (1) Ādem ḳulavuz üçün, ekinç ḳarınça Süleymānġa ögüt bėrmiş üçün, üçünç *ḳarluġaç* (2) ṣūretü'l-ḥaşr āḫirīn oḳır üçün. (KE, 13v/1)

Nūḫ uyatlık bolup siŋekni tileyü *ḳarluġaç*nı ıḍdı, *ḳarluġaç* keldi (16) siŋekni buldı, nelük kęç ḳaldıŋ? tėdi ęrse siŋek aydı: yer yüzi keŋ (17) ermiş tezginü kęç ḳaldım tėdi. (KE, 25v/15)

Ḳarluġaç aydı: ętlerni tatdıŋ mu, ḳayu ęt (18) tatlıġ turur? Siŋek aydı: ḳamuġ ętlerdin ādemī ęti tatlıġ turur. *Ḳarluġaç* (19) aydı: ol ętniŋ tatıġı aġzıŋda bar bolġay, aġzıŋnı açġıl yıḍlayın tėdi. (20) Siŋek aġzını açdı, *ḳarluġaç* siŋek aġzın yıḍlayur bolup tumşuḳı birle (21) siŋek tilin kęsip saldı. Ol kündin berü siŋek tilsiz ḳaldı. (KE, 25v/17-18-20)

*Ḳarluġaç*ġa sordı; (2) nelük sözlemes tėp, *ḳarluġaç* aydı: meniŋ birle sözleşdi ḳamuġ ętlerde suw (3) baḳasınıŋ ęti tatlıġ tėp, aydı: kęç ḳalmış üçün ḳorḳup sözleyümes tėdi (KE, 26r/1-2)

Eger *ḳarluġaç* ol kün ança eḍgülük ḳılmasa (5) erdi biz ḳamuġ bir kün ādemīler yılanġa yėm bolġay ęrdiler. (KE, 26r/4)

Ḳarluġaç tumşuḳı birle suw keltürüp ol otġa ḳoyar (5) ęrdi... (KE, 41r/4)

...ey *ḳarluġaç* seniŋ tumşuḳuŋdaḳı suw... (KE, 41r/5)

...*ḳarluġaç* suw taşıdı. (KE, 43r/4)

...*ḳarluġaç* suwı birle ot (6) öçmedi. (KE, 43r/5)

kökde oynar ḳol salışur ḳuġu ḳaz ḳıl *ḳarluġaç* (KE, 68v/4)

...bir ḳuş *ḳarluġaç* meŋizlig... (KE, 177r/2)

Aq quşlar turur, uluġluqı *qarluġaç* [43] (1) endāzasınça. (NF,42/17)

ḳaz “kaz”

> GTYL **ga:z*, Kaz. – (s. 171); KTS *qaz* (s. 154); KTTTS *qaz I* (s. 271); KTC *qaz I* (s. 354); TLS, TT kaz, Kaz. *kaz*; TMK *qāz*, Kaz. *qaz* (s. 230); EDPT ? foreign loan-word *1 ka:z* “goose” (s. 679); DS *qaz I* гусь “kaz” (s. 438); TMEN *qaz* Gans “kaz” (1389).

kökde oynar ḳol salışur ḳuġu *ḳaz* ḳıl ḳarluġaç (KE, 68v/4)

Bir *qaz* (9) keldi, ol bāġiça içinde qondı. (NF,245/8)

Ṭalḥanıs közi ol *qaz*qa tüşti taqı közini asa uydurdı… (NF,245/10)

...bāġiçaqa *qaz* qondı. Ol *qaz* sebeb boldı kim men fitneke tüştüm… (NF,245/12)

kebūter <*Far.* "güvercin"

KTS *kepter* (s. 130); KTTTS *kepter* (230); KTC *kepter* (s. 304); TLS, Kaz. *kepter*, TT *güvercin*.

Mevlī taʿālā ėki *kebūter*ni yiberdi (20) ġār ęşikide yumurtḳaladılar, örümçekge yarlıġ boldı ol yumurtḳalar (21) tęgresinde aġın kęrdiler. (KE, 220r/19)

kerges <*Far.* "akbaba"

kerges sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

Tęgme *kerges* üç yüz yaşayurlar, Loḳmān bir *kerges* balasın (19) alıp iktüledi, ḳarıp ölginçe yana birni andaġuḳ yėtini iktüledi. (KE, 30r/18)
*...kerges*ʿ ömri kerek. (KE, 30r/18)
Ḳaçan ölümi yawuşdı ęrse taġ tepesiŋe ėltdi, adın *kerges*ler arasında ḳoḍdı, olarnıŋ arasında [30v] (1) birle uçġay tėp. (KE, 30r/21)
...eki *kerges* ḳıldı közleri yāḳūtdın, ḳanatlan yinçüdin. (KE, 141r/3)
*...kerges*ler ḳanatlar yazıp gül-āb saçarlar ęrdi biri biriŋe ulaşur ęrdiler. (KE, 141r/4)

ḳıl "kıl kuyruk"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *ḳıl* sözcüğü veya Hauenschild'in Kazakça için verdiği *qïlquyrïq* biçimi görülmemektedir ancak *Qazaqstandağı Januwarlar Älemi* adlı kitabın "*Qılañ Tös Buldırıq nemese Qılquyrıq"* maddesinde adı geçen bu kuş "buldırıqtardıñ jaqın tuwısı, bir tuqımdasqa jatadı" biçiminde tanımlanmaktadır (Qovşar, 2005, 45). Aynı kitabın *"Qılquyrıq"* maddesinde bu kuş "barıldawıq jäne jalpaqtumsıq üyrekterge qarağanda dene bitimi sımbattı, orta pişindi üyrek" biçiminde tanımlanmaktadır (Qovşar, 2005, 79).

TMK *qil quḏruq* s. qil quš, Kaz. *qïlquyrïq* (s. 131); EDPT *kıl* "a hair, especially a horse hair or bristle; sometimes used as an abbreviation of kıl kuḏruk. Loan-word in Persian. kıl kuyruk, a bird like the bağrı kara (Redhouse in Osmanli ? wood grouse, tetrao urogallus) which flies in large flocks" (s. 614); DS *qïl II зоол.* кыл, название птицы "kıl, bir kuş ismi" (s. 442).

kökde oynar ḳol salışur ḳuġu ḳaz *ḳıl* ḳarluġaç (KE, 68v/4)

ḳoġur "bir kuş türü; kızıl sarı, kahverengi renkteki bir kuş türü"[7]

Bu sözcük, bir renk adı olarak düşünüldüğünde sözlüklerde *qoŋur ~ qoŋır* biçiminde karşılık bulmaktadır. *ḳoġur,* aslında bir renk adı iken giderek o renkteki hayvana işaret etmeye başlamış olabilir ancak metinde bu sözcüğün Aysu Ata'nın tanımladığı biçimde bir inek veya öküz için kullanılmadığı görülmektedir. Metinde *ḳoġur*'dan hemen sonra yer alan *"başında bir çeçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ..."* ifadesinden *ḳoġur*'un gagası olan bir hayvana işaret ettiği anlaşılmaktadır. Metin bağlamı dikkate alındığında *ḳoġur* sözcüğünün burada "bir kuş türü" veya "kızıl sarı, kahverengi renkteki bir kuş türü" anlamında kullanıldığı düşünülebilir.

> KTS *qonır* "koyu kızıl, kahve rengi" (s. 172); KTTTC *qoñır 1* "kahverengi" (s. 318); KTC *qoñır 1* "qara men qızıldıñ aralığındağı qoyu küren tüs" (s. 407); EDPT *1 koŋur (koŋor)* originallly of a horse's coat "dark chestnut" or the like; later used for a rather wider range of colours of a wider range of objects, for example fabrics. ...An early loan-word in Mongolian as *koŋğor*. Loan-word in Persian etc. (s. 639); DLT IV *konğur* "kestane rengi" (s. 344); CTD *qoŋur* hoarse (voice); chestnut (sheep color) "boğuk, kısık (ses); kestane (koyun rengi)" (s. 142); (DS *qoñur II* рыжеватый, каштановый; коричневый; каурый "kızıl sarı, kestane rengi, kahverengi" (s. 456); TMEN *qoŋur* Kastanienfarbig "kestane rengi", R II kir. *koŋur* (1536).

...tẹgme bir ṭāvus üze bir ḳarçıġay arıġ yāḳūtdın, ḳanatları (2) yinçüdin, tẹgme bir ḳarçıġay başı üze bir *ḳoġur* erdi, başında bir çeçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ... (KE, 147r/2)

kögerçkün ~ kögercin "güvercin"

[7] Aysu Ata, bu sözcüğe "boz, bozla sarı arası inek, öküz" anlamını vermiştir.

GTYL **kö:kerčgen*, Kaz. *kögeršin* (s. 174); KTS *kögarşın/kögerşin* (s. 135); KTTTS *kögerşin* (s. 242); KTC *kögerşin* (s. 318); TLS, TT güvercin, Kaz. *kögerşin*; TMK *kökörčgün*, Kaz. *kögeršin* (s. 113); EDPT *kögürçgü:n* (?gö:-) "pigeon, dove; morphologically obscure, but probably connected with 4 kö:k in the sense of a grey bird" (s. 713); TDES güvercin "yabanî ve evcilleşmiş birçok türü bulunan bir kuş" Türkçe *kök* (> *gök* ~ Çuvaşça *kăvak*) kökünden geldiği açıktır (s. 168).

...bir ürüŋ *kögerçkün* ağızlarındın çıḳar kelip olarġa sözleyü bėrdi. (KE, 22r/21)
...ürüŋ *kögerçkün* seniŋ īmānıŋ ẹrdi, sendin aḍrıldı. (KE, 22v/1)
...arslan uy birle (4) böri ḳoy, birle möşük *kögerçgün* birle düşmān tururlar. (KE, 25r/4)
Nūḥ ʿaleyhi's-selām *kögerçgün*ni ıḍdı terk ḫaber keltürgil tėp. (KE, 27r/2)
...kögerçgün (6) kelip suw ḳurumış yėrde ḳondı ʿaẕāb suwı sasıġ üçün aḍaḳı ḳızıl boldı. (KE, 27r/5)
Kögerçgün aydı: taḳı ṭamāʿm bar. Nūḥ duʿā ḳıldı Mevlī taʿālā baġrıŋa bir ṭavḳ kerāmet (10) ḳıldı. (KE, 27r/9)
Ol çibin *kögerçgün* çaḳlıġ bolmış erdi, uçup çıḳdı... (KE, 45r/2)
ötti *kögercin* (ME, 71/3)

ḳuġu "kuğu"

GTYL **kogu*, Kaz. *quw* (s. 171); KTS aq quv (s. 10); *quv I* (s. 176); KTTTS *quv I* (s. 325); KTC *quw I* (s. 412); TLS, TT kuğu, Kaz. *kuv*; TMK *quγu*, Kaz. *aqqu* (s. 148); EDPT *kuğu:* "swan" (s. 609); DS *quγu 1*. лебедь "kuğu" (s. 464); TMEN *quγu* Schwan "kuğu", R II kir. *qū* (1543).

kökde oynar ḳol salışur *ḳuġu* ḳaz ḳıl ḳarluġaç (KE, 68v/4)

ḳumrī <*Ar.* "kumru"

KTTTS *qumır I* (s. 334); KTC *qumır I* (s. 422); TMEN *qumri* Taube "kumru; güvercin", türkisch < arabisch (1528).

Ḳumrī bülbül muḳrī bolup ün tüzer (KE, 68v/5)

ḳuzġun “kuzgun”

KTS *quzğın 1* (s. 178); KTTTS *quzğın 1* (s. 330); KTC *quzğın 1* “kuzgun, karga” (s. 418); TLS, TT kuzgun, Kaz. *kuzğın*; TMK *quzγūn*, Kaz. *quzγïn* (s. 162); EDPT *kuzğu:n* “properly raven, but also used for other large black birds. Loan-word in Persian” (s. 682); DS *quzγun* ворон “kuzgun, karga” (s. 475); TMEN *quzγun* rabe “karga” (1480).

...men *ḳuzġun*-men. (KE, 33r/11)

ördek “ördek”

GTYL **ebürdek*, Kaz. *üjrek* (s. 172); KTS *üyrek* (s. 296); KTTTS *üyrek* (s. 595); KTC *üyrek* (s. 693); TLS, TT ördek, Kaz. *üyrek*; TMK *ördäk*, Kaz. *üyrek* (s. 173); EDPT ? derived *ördek* “a generic term for duck, morphologically perhaps derived from 1 ö:r- (the bird) which rises (fom the water)” (s. 205); DS *ördäk* утка “ördek” (s. 388); TMEN *ördäk* Ente “ördek”, R I kir. *ördök* (450).

....suw üze *ördek* yörügenin körgüzü bėrdi. (KE, 24r/1)
...tört ḳuşlarda biri tāvus, biri ḳarġa, biri *ördek*, biri tawuḳ. (KE, 55r/7)
...ördek ne (15) [cinā]yet ḳıldı. (KE, 55r/15)
...ördek suw (17) [içg]eli kelip barġınça ḳabaḳ yıġaçınıŋ yulduzın kęsdi. (KE, 55r/17)
Ördek perīlerge meŋzer, arıġsız turur taḳı sawuḳ turur. (KE, 55v/1)
...bir *ördek* (2) bir erde körünmes. (KE, 55v/1)
*...ördek*ni öltür-(4)-düŋ ęrse... (KE, 55v/3)
*...ördek*niŋ (8) savuḳluḳı bar. (KE, 55v/7)

sanduvaç “bülbül”

GTYL **sanduγač*, Kaz. *sanduγaš* (s. 176); KTS *sanduğaş* (s. 234); KTTTS *sanduğaş 1* (s. 466); KTC *sanduğaş 1* (s. 553); TLS, Kaz. *sanduğaş*, TT bülbül; TMK *sanduvāč*, Kaz. *sanduvγaš* (s. 176); EDPT *sanduwa:ç* “nightingale; loan-

word from Sogdian zntw'čh, sweet voiced" (s. 837); DS *sanduvač* соловей "bülbül" (s. 484).

Lāle saġraḳın içerde sayrar esrüp *sanduvaç* (KE, 68v/3)

tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ "tavuk"

KTS *tavıq* (s. 267); KTTTS *tavıq* (s. 526); KTC *tavıq 1* (s. 623); TLS, TT tavuk, Kaz. *tavık*; TMK *taquq*, Kaz. *tawïq* (s. 197); EDPT *takı:ğu:* "a domestic fowl; a very old word both in its natural meaning and as one of the animals in the twelve-year cycle. An early loan-word in Mongolian as takiya" (s. 468); DS *taqïγu* курица "tavuk" (s. 536); TMEN *taqïγo* Huhn "tavuk", Kaz. *tawïq*, R III kir. *tauq* (861).

Ḳerkek tawuḳ (15) kefīl boldı, ḳarġa bardı, ölügler telim boldı anı yėgüge bolup kęç ḳaldı, ęrkek (16) *tawuḳ* uġġa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınġa aşıp ḳanat toḳıp çarlayu (17) başladı. (KE, 26v/14-16)

...tört ḳuşlarda biri tāvus, biri ḳarġa, biri ördek, biri *tawuḳ*. (KE, 55r/7)

...tawuḳ ne cināyet ḳıldı. (KE, 55r/13)

...tawuḳ adın *tawuḳ* birle (14) [ke]lip İlyās yalawaç tonın aldılar, biri biriŋe ʿadāvetlıġ boldılar. (KE, 55r/13)

Tawuḳ ferişteleŗge (21) [meŋ]zer. (KE, 55r/20)

...ḳamuġ ḳuşlardın *tawuḳ* ẕākirraḳ turur. (KE, 55r/21)

*...tawuḳ*nı öltürdüŋ ęrse... (KE, 55v/3)

*...tawuḳ*nıŋ şehveti bar. (KE, 55v/7)

*....tawuḳ*lar ünin ferişteler işittiler... (KE, 61r/9)

*...tawuḳ*ları, yılḳı ḳaraları Mevlī (15) yarlıġı birle astından çıḳdılar. (KE, 61r/14)

...tęgme bir burcda bir ḫorūs, *tavuḳ*. (KE, 141r/20)

...bir *tavuḳ* öltürüp bėrgil mur[d]ārnı yėyür mü körgil. (KE, 196v/2)

...bir *tavuḳ*nı öltürüp ėki pāre ḳılıp ḳarındaşıġa aydı: munı tügin (4) yolup bişürüp bėrgil. (KE, 196v/3)

Taqı menim ḥaqīqat qulum ol turur kim tünle qopup ṭāʿat qılmaq üçün *tawuq* çaqırmaqınġa intiẓār (8) qılmasa. (NF,318/7)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, tırnaqları (9) yinçüdin taqı köksi yaşıl zeberceddin. (NF,322/8)

...tegme birin͡gizke bir *tawuq* bėreyin taqı bir bıçaq bėreyin kerek kim bu *tawuq*nı kimerse (10) körmez yerde boġuzlap keltürsesiz, tėp tegmesinge birer *tawuq*, birer bıçaq bėrdi. (NF,428/9-10)

Bu yigitke taqı bir *tawuq* bir bıçaq (11) bėrdi kim: Ey yigit, sen taqı bu *tawuq*nı ḫālī yerde, kimerse körmez yerde boġuzlap keltürgil, tėdi erse... (NF,428/10-11)

...ol *tawuq*larnı ḫālī yerde boġuzlap keltürdiler. (NF,428/12)

*...tawuq*nı boġuzla- (13) -madın tirig keltürdi... (NF,428/12)

*...tawuq*larnı boġuzlap (14) keltürdiler... (NF,428/13)

tęzgindi erkek *ṭavuḳ* (5) tişi *ṭavuḳ* tęgresinde(ME, 229/5)

kegįldedi tişi *ṭavuḳ* yụmurtalar ḥālda (ME, 232/3)

yalın ürpertti erkek *ṭavuḳ* (ME, 237/2)

ṭāvus *Ar.* “tavus kuşu”

> KTS *tavıs* (s. 267); KTTTS *tavıs II* (s. 526); KTC *tavıs I* (s. 623); TLS, TT tavıs, Kaz. *tavıs.*

Yarlıġ keldi Ādemġa, Ḥavvāġa, İblīsge, *ṭāvus*ġa (20) yılanġa uçmaḥdın çıḳıŋ tėp. (KE, 12v/19)

...ṭāvus Yeşān (4) ġa tüşdi. (KE, 13r/3)

...tört ḳuşlarda biri *tāvus*, biri ḳarġa, biri ördek, biri tawuḳ. (KE, 55r/7)

Ṭāvus ne cināyet (10) [ḳıl]dı. (KE, 55r/10)

...ṭāvus uşmaḥ içinde Ādem ve Ḥavvāġa cināyet ḳıldı. (KE, 55r/10)

Ṭāvus cümle ḳuşlardın körklüg turur, ādemīġa oŋşar. (KE, 55r/19)

*...ṭāvus*nı öltürdüŋ... (KE, 55v/2)

*Ṭāvus*nıŋ bezeki bar dünyāge meŋzer. (KE, 55v/7)

...ėki *ṭāvus* altun kümüş gevherler (6) birle muraṣṣaʿ ęrdi. (KE, 141r/5)

*...ṭāvus*lar hem birge öwrülür ęrdiler. (KE, 141r/9)

...tęgme bir *ṭāvus* üze bir ḳarçıġay... (KE, 147r/1)

...tęgme bir ḳuş üze bir *ṭāvus* ḳızıl yāḳūtdın. (KE, 147r/1)

turna “turna”

GTYL **durŋja*, Kaz. *tyrna* (s. 173); KTS *tırna* (s. 285); KTTTS *tırna I* (s. 570); KTC *tırna I* (s. 668); TLS, TT turna, Kaz. *tırna*; TMK *turna*, Kaz. *tïrna* (s. 226); EDPT *turña:* (?d-) “crane (bird)” (s. 551); DS *turna зоол.* серый журавль “gri turna” (s. 588); TMEN *turna* Kranich “turna” (1181).

Turna ün tartıp öterde sekrişür baḳlan ḳozı (KE, 68v/3)
Süleymān *turna*nı, bürkütni, ʿanḳānı yiberdi, barıŋ hüdhüdni tapıp ḳeltüriŋ. (KE, 147r/12)

ṭūṭī ḳuş *1. sözcük Far.* “papağan”

KTS *totı* (s. 275); KTTTS *totı* (s. 546); KTC *totı* (s. 645); TLS, TT papağan, Kaz. *totı.*

Tal yıġaçlar minberinde *ṭūṭī ḳuş* meclis tutar. (KE, 68v/5)

üpük “çavuş kuşu, hüthüt”

Tenişev, GTYL’de *üδpik* maddesinde Kazakça *üdüt* biçimini verir ve *üdüt* ile *hüthüt* arasında ilgi kurar (Tenişev, 174). Tenişev’in Kazakça için verdiği *üdüt* biçimi tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunamamıştır (bk. hüdhüd).

GTYL *üδpik*, Kaz. *üdüt* (s. 174); TMK *üpgük*, Kaz. – (s. 233); EDPT *ibik/übük* see üpgük (s. 9); *üpgük* “the earliest of several early onomatopoeic names for this bird...” (s. 9); DS *übgük* удод “çavuşkuşu, ibibik” *Cp.* übüp, üpgük (s. 621).

İstedi ḳuşnı, (6) taḳı aydı: "Ne turur manga, körmez men *üpük*ni? Yā boldı mu ġāyiblerdin?" (QT, 362a/6)

2.1.2.5. Memeliler

ʿādiyāt *Ar.* “koşan at”[8]

Bu sözcük taranan metinlerde yalnızca bir kez Kur’an’daki bir surenin adı olarak geçmektedir.

sūretü veʾl-ʿ*ādiyāt* (QT, 579a)

aḳta “beygir; iğdiş edilmiş at”[9]

Bu sözcük, bulunduğu Kazakça sözlüklerde “beygir; iğdiş edilmiş at” anlamıyla yer almamaktadır. Kazakça sözlüklerde “iğdiş etmek, kısırlaştırmak” anlamıyla yer alan *aḳta* metinde “kısırlaştırılmış at” yerine kullanılmıştır.

KTTTS *aqta- III* “burmak, iğdiş etmek, kısırlaştırmak” (s. 36); KTC *aqta I* “piştirüw, kestirüw, tarttıruw” (s. 27); TMEN *ayta* Wallach “beygir; iğdiş edilmiş at”, < westmittelmongolisch (8).

ḥanīfe buyurmas tükel *aḳta*dın (MM, 226/3)

arslan “aslan”

> GTYL **arslan*, Kaz. *arystan* (s. 158); KTS *arıstan 1* (s. 21); KTTTS *arıstan 1* (s. 52); KTC *arıstan 1* (s. 48); TLS, TT aslan, Kaz. *arıstan*; TMK *arslān*, Kaz. *arïstan* (s. 27); EDPT *arsla:n* “lion, animal name with ending –la:n. An early loan-word in Mongolian as arslan arsalan” (s. 238); DS *arslan I 1.* лев “aslan” (s. 55); TMEN *arslan* Löwe “aslan” (453).

Mevlī celle celālehu tamuġ içinde (9) ėki ḫalḳ yaratdı, biri erkek *arslan* ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana biri tişi but (10) ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan (11) ṣūretlıġ. (KE, 4r/9)

---

[8] *ādiyāt* Kur’an’daki 100. surenin adıdır. Bu sözcük “hızla koş-” anlamına gelmektedir ancak at, deve gibi koşan hayvanlar için kullanılabilir (Yazır, 2000, C. 9, 212). Gülden Sağol *ādiyāt* sözcüğüne bu sure metninde yer alan “yügürgen at” anlamını vermiştir. Kur’an’ın günümüz Türkçesine çevirilerinden de yola çıkarak bu sözcüğe “koşan at” anlamını vermek uygun olabilir.

[9] Talat Tekin, “Ön Türkçede Ünsüz Yitimi” adlı makalesinde Ana Altayca söz içi *kt > Ana Mongolca ġt/gt > gelişiminden söz eder. Bu ünsüz takımının Ön Türkçede –t olduğunu belirtir. Burada *aḳta* sözcüğüne de değinen Talat Tekin’e göre Mongolca *aġta* ile Türkçe *at* denktaş sözcüklerdir (Tekin, 2003, 92-109).

...*arslan* uy birle (4) böri ḳoy, birle möşük kögerçgün birle düşmān tururlar. (KE, 25r/3)
Nūḥ (4) ẹlgin *arslan* başınġa sıġadı, burnından ėki möşük çıḳdı, ol sıçḳan[nı] (5) yėdiler. (KE, 25v/4)
...biri *arslan* ṣūret-(8)-lıġ biri ḳuş ṣūretlıġ, biri aṭ ṣūretlıġ. (KE, 32r/7)
...ėki *arslan* ḳopa kẹlip maŋa ḥamle ḳılur, olardın ḳaçar-men. (KE, 110r/17)
...ol ėki *arslan* ẹrmes ẹrdi ferişteler ẹrdi. (KE, 110r/18)
...*arslan*nıŋ boynın tutup... (KE, 107v/16)
...ėkki *arslan* hey[beti]... (KE, 110v/3)
...*arslan*lar, barslar, pīller, itler, toŋuzlar [k]ẹlmiş ẹrdi. (KE, 111r/6)
...*arslan* ṣūretlıġ... (KE, 121r/5)
...bir *arslan* kẹldi tutup eŋeklerin sındurdum. (KE, 133v/1)
...kür *arslan* böri ḳaplan ḳoyçısı... (KE, 137r/10)
...tört *arslan* ḳıldı. (KE, 140v/21)
...ėki (3) *arslan* ḳıldı uluġ ṣıfatlıġ... (KE, 141r/3)
Bu ḫorūsnıŋ saġ yanında bir erkek *arslan* baḳırdın... (KE, 141v/2)
...ḫorūsnıŋ *arslan*nıŋ ḳatıda ḳondum. (KE, 141v/6)
...ol *arslan* tepünür. (KE, 141v/8)
...yüz (8) miŋ *arslan*, yüz miŋ bars, yüz miŋ kaplan, yüz miŋ böri, yüz miŋ şaġal kömek ıḍdı. (KE, 142r/8)
...aṭlanıp çıḳtı, bir *arslan* utru barıp biriŋe ḳaladı (14) erse boynı sındı öldi, başın kẹsip... (KE, 142r/13)
Ol taġda erkekli tişili ėki *arslan* yoluḳtı, [144v] (1) tişisi erkekge aydı: kẹl bu ādemīni yėgeliŋ... (KE, 144r/21)
Erkek *arslan* kẹlip Süleymānnı kördi, tanıdı, ėki-(2)-leri yükünüp Süleymāŋa selām ḳıldılar, aḍaḳın öptiler. (KE, 144v/1)
...tẹgme bir *arslan* (20) üze bir tavuşḳan kümüşdin. (KE, 146v/19)
...tẹgme bir aḍaḳında ḳ[ızı]l altundın *arslan*... (KE, 146v/19)
...ol taġda böri, ḳaplan, *arslan*dın özge cānver (16) bolmas ẹrdi. (KE, 154v/14)
...yėr yüzinde ne *arslan* bar ẹrse saŋa musaḫḫar ḳıldım. (KE, 158v/15)
...*arslan*lar ma[ŋa] (16) neteg uyarlar. (KE, 158v/15)
...*arslan*larnı yıġġıl. (KE, 159v/9)
...ne kim *arslan* bar ẹrse (11) köz yumup açġunça yıġıldılar İlyāsnıŋ oŋ ḳolında turdılar. (KE, 159v/10)
...tegme bir erge on *arslan* yapuştı. (KE, 159v/17)

...*arslan*lar tepündiler... (KE, 159v/17)

İlyās mingen *arslan* Ecb bin ʿAmredniŋ (19) ayaḳın tuttı. (KE, 159v/18)

...*arslan*-(17)-ġa tülki başçı bolur. (KE, 196v/16)

...tęgme bir *arslan* üze bir ḳuş ḳızıl altundın. (KE, 146v/21)

...tęgme bir yaġan üze bir *arslan* altundın. (KE, 146v/21)

...bir tişi *arslan* kęlip Ermeleniŋ tonın tutup süḍreyü kęltürdi. (KE, 159v/19)

...*arslan*, (10) böri, ḳaplan, toŋuz yoluḳsa yėyürler, özlerindin özgeni yėrler. (KE, 175r/9)

ʿAlī kendü *arslan* turur. (KE, 224r/19)

...aṭlandı öwkelig arslan teg kökreyü (2) tört sıŋar tepündi. (KE, 248r/1)

...bu yerde (9) *arslan* üküş bolur. (NF,15/9)

...*arslan*lar (10) sizlerke yā taqi kölüklerisizke zaḫmat tėgürmesün tėdi erse… (NF,15/9)

Bir *arslan*qa fermānladı: (14) Barġıl, ʿAtabanı helāk qılġıl tėp. (NF,15/13)

Ol *arslan* keldi, ḫalqlarni yıḍlayu ʿAtabanı buldı taqı pāra pāra qıldı. (NF,15/14)

...taqı aṭlandı. *Arslan* mesizlig ḥamle qıldı. (NF,184/8)

Bu yerde *arslan* bar, üküş kelürler, ṣavmaᶜa içinde tursasız [344] (1) yaḫşıraq bolġay... (NF,343/17)

...*arslan*lar taqı öńgin yırtġan (7) cānvarlar kelip tört yanında baqıp yaturlar. (NF,344/6)

Ey oġlum, *arslan* artınġa yörigil taqı yılan artınġa yöriseńg, (8) yörigil... (NF,351/7)

...taġ üńgüri içinde bir *arslan* yatur. (NF,393/13)

Ol *arslan*nıńg (14) başını sıqadı... (NF,393/13)

Bu taqı *arslan* yeri turur. Munda turup muńgar zaḫmat tegürmek ḫoş ermez... (NF,393/14)

Tamām anlar ḳatıġ ḳaçġan eşgekler, ḳaçtı *arslan*dın. (QT, 556a/6)

yırttı anı *arslan* (ME, 133/8)

as “kakım, sansargillerden, yazın esmer kırmızı, kışın beyaz renkli kürkü değerli, etçil hayvan, ermin”

TMK *ās*, Kaz. – (s. 28); EDPT *a:s* “properly ermine, occasionally used for weasel” (s. 240); DS as I горностай “as, kakım, ermin” (s. 59); TMEN *as* Hermelin “as, kakım” (477).

Yėrde yügrüp cüft alışur *as* tekiŋ kiş ḳunduzı (KE, 68v/4)

aṭ “at”

> GTYL **at*, Kaz. – (s. 441); KTS *at I* (s. 22); KTTTS *at I* (s. 54); KTC *at I, 1* (s. 51); TLS, Kaz. *at*, TT at; TMK *at*, Kaz. *at* (s. 29); EDPT *2 at* “horse” (s. 33); DS *at II* лошадь, конь “at” (s. 65); TMEN *at* Pferd “at” (413).

...ferişteleri *aṭ* ṣūret- (17)- lıġ... (KE, 3v/16)
Cebrāʾil bir *aṭ* keltürdi (20) Meymūn atlıġ, yıpardın yaratılmış ėrdi, Ādem mündi Cebrāʾil tizgin tutup Mikāʾil saġındın (21) İsrāfīl solındın bolup köklerni kezdürdiler. (KE, 7r/19)
...biri arslan ṣūret-(8)-lıġ biri ḳuş ṣūretlıġ, biri *aṭ* ṣūretlıġ. (KE, 32r/8)
...bir *aṭ* mündürdi. (KE, 33v/15)
...eşşgek, *aṭ* ḳabūl ḳılmadılar, ḳaçırġa yüklediler ḳabūl ḳıldı. (KE, 40v/16)
Nemrūd çerigiŋe yapuşdılar harcī-(6)-lerin tonların, *aṭ*ların, süŋülerin tamām tüketü yėdiler, kes kes ḳıldılar. (KE, 44v/6)
...yüz miŋ (18) tewe, yüz miŋ *aṭ*, yüz miŋ uy, yüz miŋ inek, yüz miŋ ḳoy... (KE, 46v/18)
Suwda turġan *aṭ* balası niçe bolsa ol kiçig... (KE, 50v/21)
...taş yorġa *aṭ* teg yėlip İbrāhīmḳa kelür ėrdi. (KE, 52v/17)
...tegme *aṭ*, ḳaçır kötürmez ėrdi. (KE, 63v/14)
...*aṭ* aḍaḳı (5) altında helāk bolġay. (KE, 65r/4)
...*aṭ*lar (3) yarışıp arḳış tüşgen yėrge keldiler. (KE, 76r/2)
...*at*dın tüşdi. (KE, 76r/4)
...*aṭ*dın tüşüp yaḍaġ boldı. (KE, 76r/8)
...*aṭ*dın tüşdi. (KE, 77r/12)
...*aṭ*ların baġlarġa yėri yok ėr[di]. (KE, 87v/19)
...ḳonaḳ *aṭ*ıġa yėr tapmas-men... (KE, 88r/1)
...*at*dın (4) tüşüp selām ḳıldı. (KE, 106v/3)
Yūsuf atasını (11) *at* üstindin ḳuçdı. (KE, 106v/11)
...melik *at*dın tüşmegil tėmiş erdi. (KE, 106v/12)
...eger *at*dın tüşsem... (KE, 106v/13)
...ey Yūsuf *at*dın tüşmegil... (KE, 106v/16)

...*at*dın tüşmedi. (KE, 106v/17)

...*at*dın tüşdi. (KE, 106v/19)

...*aṭ*ı tuyaḳınġa tüşdi. (KE, 116v/16)

Cebreʾīl *aṭ*ı tuyaḳı... (KE, 116v/17)

...*aṭ*ımġa yėm bėrsün. (KE, 117v/19)

...*aṭ*ları uluġ ėrdi. (KE, 117v/19)

...*aṭ*larındın āḫūrları (20) eḍiz ėrdi. (KE, 117v/19)

...*aṭ*ġa yėm bėrdi. (KE, 118r/1)

...yana yėm aġdurġunça *aṭ* yėmni tüketür ėrdi. (KE, 118r/1)

*Aṭ*ġa yėm yėdürmedin (2) yėm üze siydi. (KE, 118r/1)

...*aṭ* yėm yėmes boldı. (KE, 118r/2)

...*aṭ*ınıŋ tuyaḳı ḳayu yėrge tėgse... (KE, 126r/3)

...*aṭ*ı tuyaḳı (9) tofraḳını... (KE, 126r/8)

...*aṭ*ı tuyaḳından bir avuç (21) tofraḳ aldım buzaġunıŋ içige saldım. (KE, 126v/20)

Ṭopuçaḳ *at*nıŋ urġı kaldı andın dünyāda. (KE, 137r/11)

...ol *aṭ*larġa raġbeti boldı. (KE, 139v/11)

...ḳanatlıġ miŋ *aṭ* kördüm Kāvān atlıġ aḍaġda yörürler. (KE, 139v/13)

...miŋ ḳanatlıġ *at* kördüm (9) uçup havāġa aġdılar, olarnı tutup maŋa kėltürgil (KE, 140r/8)

...*aṭ*lar suw içmek kėlseler nāçār (13) suw ornıġa çaġırnı içip esürgeyler uça bilmegeyler. (KE, 140r/12)

...tėgme bir dīvge bir *aṭ* tutup bėrgey-men. (KE, 140r/13)

Ol *at*lar (16) suw içgeli kėldiler, çaġır isin tapıp içmediler, yandılar özge suw tapmadılar ėrse ḳayra kėlip çaġırnı (17) içtiler esrip uça bilmediler. (KE, 140r/15)

...*aṭ*lar-(19)-nı maŋa körgüzgil. (KE, 140r/18)

...üç aḍaḳı birle turup törtünçi aḍaḳınıŋ topuḳı ura turġan eḍgü *aṭ*lar toḳuz (21) yüz *aṭ* ḳalġan yüz *aṭ*nı ʿarża ḳılur ḥālde kün ḥicābḍa kirdi. (KE, 140r/20-21)

...bu *aṭ*lar sewüglüki birle... (KE, 140v/3)

...ol *aṭ*larnı maŋa yandura beriŋ... (KE, 140v/5)

...toḳuz yüz *aṭ*nıŋ aḍaḳların, boyunların ḳılıç birle çaptı. (KE, 140v/6)

...*aṭ*larnıŋ aḍakların, boyunların sıyup... (KE, 140v/7)

...ol miŋ *aṭ*nı... (KE, 140v/10)

...ol *aṭ*lar ḳalmadı, ḳalġan yüz *aṭ*nı... (KE, 140v/11)

Ol *aṭ*lar ḳaldı (13) bu kün dünyāda topuçaḳ *aṭ*lar andın yayıldı. (KE, 140v/12-13)

...örtüglüg *aṭ*larnıŋ tüsi neteg turur bilsün. (KE, 148v/4)

...tört miŋ *aṭ*nıŋ aḍaḳınġa altun (10) toḳalar ḳaḳturdılar ḳamuġı altun egerlig. (KE, 148v/9)

*Aṭ*larnı çapturdılar, *aṭ*lar derleri (7) birle ḳadeḫler toldurdılar. (KE, 149r/6)

andın ötüp *aṭ*ıdın ötüp (12) ėkilerin hem helāk ḳılur ẹrdi. (KE, 180v/11)

...ol ḳuş anı eḍleyü barıp turġan yėrinde (14) taş birle urup *aṭ*ı birle ėkisin hem helāk ḳılur ẹrdi. (KE, 180v/14)

Sürāḳanıŋ *aṭ*ınıŋ tört ayaḳların yėrge bẹrkitti, *aṭ* turdı, tẹprenmes boldı. (KE, 220v/10)

Ot çerig *aṭ*larını türgüçi turur. (KE, 221v/14)

Ḥazūm bėrilgülüg *aṭ*nıŋ atı turur. (KE, 221v/15)

Ebū Cehl *aṭ*ınka (8) ḳamçı urdı, Mikāʾīlġa töpütdi. (KE, 222r/7)

Ebū Cehl *aṭ*dın tüşti. (KE, 222r/8)

Ol ḥālde *aṭ*dın yıḳıldı. (KE, 223v/8)

...*aṭ*ınġa aṭġardılar. (KE, 223v/17)

...*aṭ*larnıŋ ḳolaŋların berkittiler. (KE, 223v/17)

...*aṭ*ı taġġa aşa bilmedi. (KE, 224r/4)

Ḥamza *aṭ*dın tüşti. (KE, 224r/19)

ʿAlī *aṭ*dın sẹkirip indi, *aṭ*nıŋ, ḳarnı astındın kirip ol (19) yanġa çıktı. (KE, 226v/18)

...yėr astında bir *aṭ* asrap turur-men, ol *aṭ*ġa minüp... (KE, 230v/20)

...ol asramış *aṭ*ına minüp keldi. (KE, 231r/1)

...*aṭ*ın yandurup ḳaçtı. (KE, 231r/2)

...*aṭ* tepesinde erken... (KE, 231r/2)

...*aṭ*ı ürkti yıḳıldı. (KE, 246v/2)

...*at*nıŋ siŋirin çaptı. (KE, 246v/20)

...*aṭ*dın indi. (KE, 247v/15)

...*aṭ*dın indi. (KE, 247v/21)

...*aṭ*dın yıḳıldı... (KE, 248r/14)

*Aṭ*dın tüşmişte öre ḳoptı. (KE, 248r/15)

...*aṭ*ınıŋ yüzi ol ḳanġa bulġanıp çadırġa keldi minüp kördiler, mingen yėr [ḳan] [248v] (1) aḫıta kördiler, *aṭ* ayġır yok *aṭ* kördiler. (KE, 248r21-248v/1)

*Aṭ*ınıŋ͡ġ tört aḍaqı yerke kömüldi. (NF,20/15)

*Aṭ*ınıŋ͡ġ aḍaqları (17) yerdin çıqtı taqı ol kimerse qayıttı. (NF,20/16)

...*aṭ*ları bir yanqa barur, tėweleri bir yanqa barur… (NF,31/17)

...*aṭ*larımız taqı tėwelerimiz helāk bolur… (NF,32/2)

Abū Sufyān *aṭ*ınġa mündi, taqı çapup Mekkeke kirdi… (NF,49/11)

Bu māl tawarlarnı *aṭ* aḍaqınga taqı (5) köksinge eletür-sen. (NF,70/4)

İbnü Mülcem ʿal *aṭ*ıdın tüşti taqı ol ḫatun qatınġa kirdi… (NF,151/15)

...ṭāqatı qalmadı, *aṭıdın* yıqıldı... (NF,184/10)

Bir kün özi *aṭ* minip barurda ėlgidin qamçısı tüşti… (NF,199/13)

Baqar-men, tāzī *aṭ*lar baġlıġ turur taqı Mışrī (14) derāzgūşlar baġlıġ turur. (NF,208/13)

Bu *aṭ*lar kimnüñg *aṭ*ları turur? (NF, 208, 15)

Bu qamuġ *aṭ*lar İmām Mālikniñg *aṭ*ları turur… (NF,208/15)

...qapuġda ne körklüg tāzī *aṭ*lar baġlıġ kördüm… (NF,208/16)

...ol qapuġdaqı *aṭ*larnı taqı ol Mışrī derāzgūşlarnı, cümlesini sañga bağışladım. (NF,208/17)

...bu *aṭ*lardın birini özüñgüzke qoysañgız minmek üçün (2) bolġay-mu ? (NF,209/1)

...munça bahālıġ tāzį (6) *aṭ*larnı taqı bahālıġ derāzgūşlarnı bir kimerseke baḥşiş qılmaqı delį̈l turur kim… (NF,209/5)

Ḥaq tvt bu ġāżīniñg *aṭ*ınġa til bėrür. (NF,298/14)

*Aṭ*ınġa mindi (10) taqı bir kāfir birle uruşmaqġa çıqtı. (NF,299/9)

...bu ġāżīniñg *aṭ*ı sürçti yana terk qoptı. Ėkinç ḥamla qılmışta yana sürçti. (NF,299/11)

Üçünçi ḥamla qılayın, tėmiş erdi, *aṭ*ı qaçtı... (NF,299/12)

Bu *aṭ* aytur... (NF, 299/14)

...ġażī aydı: Bilmez-men, tėdi. Ol *aṭ* aydı… (NF, 299/16)

Ol *aṭ* aydı: … mañga arıġ ʿalif yedürmiş bolsa erdiñg, ol kāfirni öltürgey erdiñg, taqı ġāżīlar ṣavābını ḥāṣil qılġay (3) erdiñg, tėp *aṭ* sözledi erse… (NF,300/2-3)

...ādemīniñg (5) miner *at*ı ḥarām yėyür bolsa, ėḍisi uluġ ṣavāblardın maḥrūm bolur ermiş… (NF,300/5)

Menim *aṭ*ımnıñg (3) tobrası bar... (NF,402/2)

...bir kimerse añga *aṭ* boynınġa asġu tobra keldürdi. (NF,405/2)

Anlarnıñg *aṭ*ları (17) taqı tėweleri yoq erdi... (NF,408/16)

...bir *aṭ*nı iḫtiyār qıldı taqı aṭlandı erse... (NF,440/7)

Maṅga fermān andaġ turur kim *at*ı üzesinde [441] (1) ol cānını qabż qılgıl, tėp. (NF,440/17)

melik *at*ından taqı yıqıldı... (NF,441/1)

Derḥāl *aṭ*ını ol taġ ṭarafınġa yügürtti. (NF,429/13)

Bir *aṭ*nı keldürdiler ... (NF,440/6)

...taḳı nişānlıġ ḳılınmış (8) *aṭ*lardın, taḳı tiwedin taḳı sıġırdın taḳı ḳoydın keçidin. (QT, 48b/8)

Taḳı anuḳ ḳılıng anlarġa (7) ol nerseni kim küçüngüz yitti, küçdin, taḳı *aṭ*larının baġlanmışlarından; ḳorḳutur siz (7) anıng birle Tangrının düşmanını... (QT, 178a/6)

Taḳı *aṭ*larnı taḳı ḫatırlarnı (2) taḳı eşeklerni, munung üçün kim münsengiz anı taḳı bezek üçün. (QT, 258a/1)

Men söwdüm (6) *aṭ* sewügin. (QT, 434b/6)

...yügürtmedingiz (3) anıng üze *aṭ*lardın taḳı tiwelerdin. (QT, 523a/3)

Ḳasem yāḏ ḳılur men ıyınmış firişteler birle, *aṭ* yeli mengizlig. (QT, 560a/1)

Ant içer men yügürgen *at*lar birle, ün ḳılıġlı bolup, ot çıḳarġanlar birle, çıḳıġlı bolup, taḳı ġāret ḳılġanlar birle, (3) tang birle, ḳopardılar anda toġnı, ortada boldılar. (QT, 579a/2)

mündürdi anı *aṭ*ḳa, münüt bėrdi aṅga *aṭ*nı (ME, 4/3)

yügürdi (1) *aṭ* (ME, 13/1)

bu *aṭ* yügürmeki (ME, 13/1)

Taṇgrı yolınġa ḳoyulmış *aṭ*; sębīl *at* (ME, 17/1)

*sębīl ḳıl*dı aṭnı (ME, 17/8)

ḳulaçlayu yügürdi *aṭ*, kėsrü yörüdi *aṭ* (ME, 25/8)

yąsuḳsuz yėrdin kįvürdi *aṭ*nı arıḳġa (ME, 32/4)

öygen urdı *aṭ*ḳa (ME, 32/7)

tındurdı *aṭ*nı (ME, 39/7)

çapturdı *aṭ*ını, yügürtti kölikni (ME, 43/2)

yörütti *aṭ*nı (ME, 56/6)

yaraġ ḳıldı *aṭ*nı, savuttı *aṭ*nı (ME, 74/4)

bąşı üze kęmişti (8) *aṭ*ġa tizginni, dizgin kęmişdi *aṭ* boynıġa çąptuḳda (ME, 79/8)

durḳı, boyı yętiz *aṭ*, tükel yąratılmış *aṭ*, yąratığı körklüg *aṭ* (ME, 88/4)

tizinge tėgrü sękül *aṭ* (ME, 91/2)

yạpuġ yạpdı *aṭ*ġa (ME, 93/5)

küçlüg yạratıġlıġ *aṭ*, yạratıġı bẹrk *aṭ* (ME, 96/1)

tạmġalıġ *aṭ*lar (ME, 100/7)

aḳ boz boldı *aṭ*, aḳ boldı *aṭ* (ME, 162/4)

dor boldı *aṭ* (ME, 162/5)

ala boldı *aṭ*, çıpar boldı *aṭ* (ME, 163/2)

aḳ boz boldı *aṭ* (ME, 164/1)

dor boldı *aṭ* (ME, 164/2)

ḳıyştı yapuġ *aṭ*dın (ME, 204/6)

yügürtti, çapt(urdı) *aṭ*nı (ME, 210/3)

dor boldı *aṭ* (ME, 225/2)

yabuldaḳ mündi *aṭ*ġa (ME, 225/5)

yorġa boldı *aṭ* (ME, 226/2)

pürçekinge urdı *aṭ*nıńg͡ (ME, 232/5)

zekāt *aṭ* başından bir altun bėriń͡g (MM, 226/1)

tėwe uy kerek *aṭ* ḳatır yā ḥımār (MM, 245/1)

ayġır "erkek at"[10]

> GTYL **aDγyr*, Kaz. – (s. 442); KTS *ayğır* (s. 6); KTTTS *ayğır* (s. 30); KTC *ayğır* (s. 19); TLS, TT aygır, Kaz. *ayğır*; TMK ad̲γyr, Kaz. ayγır (s. 13); EDPT ad̲ğır "stallion. A very (first period) loan-word in Mongolian as acirğa" (s. 47); DS *ajγïr* жеребец "aygır" (s. 28).

KE'deki *ayġır aṭ* ve *aṭ ayġır* kullanımları burada hayvanın erkeği ve dişisine ayrı ayrı işaret edildiğini düşündürmektedir.

sėkirtdi *ayġır*nı ḳısraḳġa (ME, 57/2)

Fir' avn ayġır *aṭ* minmiş ẹrdi. (KE, 115v/19)

...aṭ *ayġır* yok aṭ kördiler. (KE, 248v/1)

[10] Aysu Ata, bu sözcüğe "aygır, at" anlamını vermiştir. Sözcüğün ME, 57/2'deki kullanımı açıkça "erkek at"a işaret etmektedir. KE 115v/19 ve KE, 248v/1'deki *ayġır aṭ* ve *aṭ ayġır* kullanımları burada hayvanın erkeği ve dişisine ayrı ayrı işaret edildiğini düşündürmektedir. Bu nedenle *ayġır*'a "erkek at" anlamını vermek uygun görünmektedir.

bars “pars”

GTYL **bars*, Kaz. *barys* (s. 157); KTS *barıs I* (s. 37); KTTTS *barıs I* (s. 79); KTC *barıs I* (s. 84); TLS, TT pars, Kaz. *barıs*; TMK *bars*, Kaz. *barïs* (s. 58); EDPT foreign loan-word *bars* (p-) “a very early Iranian loan-word, but from which Iranian language it was taken is uncertain. Properly leopard but in Turkish apparently also used for other large felines. One of the animals of the 12 year animal cycle and so, at any rate in this context, an early loan-word in Mongolian” (s. 368); DS *bars I* тигр “kaplan” (s. 84); TMEN *bars* Panther “leopar, pars”, Kaz. *barïs* (685).

...arslanlar, *bars*lar, pīller, itler, toŋuzlar [k]ẹlmiş ẹrdi. (KE, 111r/6)
...yüz (8) miŋ arslan, yüz miŋ *bars*, yüz miŋ kaplan, yüz miŋ böri, yüz miŋ şaġal kömek ıḍdı. (KE, 142r/8)
...awnı itler taqı *bars*lar qawa keldiler. (NF,155/12)
...bu itler taqı *bars*lar ol turbatqa (14) yawuq kelmedi taqı qayıttılar... (NF,155/13)

biçin ~ bėçin “maymun”

GTYL **be:čin*, Kaz. *mešin* (s. 168); KTS *meşin 1* (s. 199); KTTTS *meşin 1* (s. 379); KTC *meşin I, 1* (s. 462); TMK *bēčin*, Kaz. *mešin* (s. 62); EDPT *bé:çin* foreign loan-word “ape, monkey; loan-word of Indo-European, probably Iranian, origin, confere Persian būzīna; probably entered Turkish as the name of one of the animals in the twelve year cycle. A loan-word in Mongolian as beçin” (s. 295); DS *bičin* обезяна “maymun” (s. 98).

Yezīd ḫamr içer taqı *bėçin*ler (11) birle, itler birle oynar... (NF,183/10)
...itler (16) birle, *bėçin*ler birle oynaġuçı neteg ḫalīfa bolġay… (NF,183/15)
Bolung (2) *biçin*ler, sürülmişler. (QT, 10a/2)
...taḳı ḳıldı anlardın *biçin*ler taḳı tonguzlar... (QT, 114/4)
Bolunglar *biçin*ler, sürülmişler. (QT, 166a/9)

bint-i lebūn *Ar.* 1. "süt vermeye başlamış dişi koyun; 2. üç yaşına girmiş dişi deve"[11]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *bint-i lebūn* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Yā bint-i maḫāż bu yā *bint-i lebūn* (MM, 208/1)
Zekāt ikki *bint-i lebūn* bir sėwe (MM, 210/2)
Maḫāż ornıŋ͡ga imdi *bint-i lebūn* (MM, 213)

bint-i maḥāż *Ar.* "iki yaşına basmış dişi deve"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *bint-i maḥāż* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Yā *bint-i maḫāż* bu yā bint-i lebūn (MM, 208/1)

bota ~ boda "deve yavrusu"

GTYL **botu*, Kaz. *bota* (s. 448); KTS *bota* (s. 49); KTTTS *bota 1* (s. 93); KTC *bota* (s. 107); TMK *boto* s. botoq; *botoq* Kaz. *bota* (s. 65); EDPT *botu:* (?poto:) "camel colt, usually under a year old; an early loan-word (with Mongolian suffix) in Mongolian as botoğan" (s. 299); DS *botu 1.* верблюжонок "deve yavrusu" (s. 115); TMEN *boto* Kameljunges "deve yavrusu", Kaz. *bota* (777).

Bota tuġdı. (KE, 31r/19)
...*bota*sı ıŋrap ḳayıttı. (KE, 31v/1)
...iŋen *bota*sı birlen ḳopdı otlayu başladı. (KE, 34v/21)
...iŋen *bota* birle kelip olarnıŋ ḳamuġ suwların içdi. (KE, 35r/2)
...tewe *bota*sı birle taġda otlar (9) ẹrdi. (KE, 35r/8)
Tewe *bota*sı birle (10) [su]w içer ẹrdiler. (KE, 35r/9)
Ḳazẕ̲ār bin Sālif *bota*-(17)-sını öltürgeli oġradı erse *bota*sı taġ sıŋar oġradı, üç yolı ḳatıġ ün ḳıldı (18) ol anası çıḳġan taġġa yana kirdi. (KE, 35v/16-17)
...*bota* ḳanı? (KE, 35v/19)
...*bota*sı (5) ḳalmış iŋen teg ıŋrayu ḳaldı. (KE, 69v/4)

[11] 1. anlamı Ali Fehmi Karamanlıoğlu, 2. anlamı Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah vermiştir.

...cümle muhācir ve enṣār yıġılu keldiler i͡ngen *boda*larınga i͡ngreyü kelmiş tėg… (NF,73/16)

...ṣaḥābalar *boda-* (7) -sındın aḍrılġan tėwe tėg i͡ngreşür erdiler. (NF,91/6)

ayındın aşnu saldı i͡ngen *boṭa*sın, yaratıġı eksün oġlan toġurdı i͡ngen (ME, 7/2)

böri ~ börü "kurt, yabani hayvan"

> GTYL **bö:ri*, Kaz. *böri* (s. 159); KTS *böri* (s. 50); KTTTS *böri* (s. 94); KTC *böri I* (s. 110); TLS, TT kurt, Kaz. *böri*; TMK *böri*, Kaz. *böri* (s. 70); EDPT *böri* "wolf" (s. 356); DS *böri I 1.* волк "kurt" (s. 118); TMEN *böri* Wolf "kurt" (784).

...ferişteleri *böri* ṣūretlıġ... (KE, 3v/15)
...arslan uy birle (4) *böri* ḳoy, birle möşük kögerçgün birle düşmān tururlar. (KE, 25r/4)
Böri yėdi. (KE, 61v/8)
...böri *yė*gey... (KE, 68v/17)
...*böri* yėgey... (KE, 68v/19)
On *böri* kelip Yūsufnı ḳapsamış helāk ḳılġu tęg ḫamle ḳılurlar. (KE, 69r/3)
...bir *böri* ol *böri*lerni ḳawar, Yūsufdın defʿ ḳılur. (KE, 69r/4)
Yūsuf (5) *böri*din ḫalāṣ bolmışda... (KE, 69r/5)
Yūsufnı *böri* yėmiş. (KE, 71v/15)
...nę baġırsaḳ ve mihr-bān (3) *böri* ęrmiş, kündin körklig Yūsufumnı yėp köŋlekini yırtmamış. (KE, 72r/3)
Ol *böri* (4) Yūsufnıŋ köŋleki üçün öltürmiş erse köŋlekini nelük alıp kitmedi? (KE, 72r/3)
Böri (5) yėdi. (KE, 72r/4)
...ey Yūsufum (11) ḳayu *böri* ḳarnında yatur-sen. Ol aġulaġu yumşak ętiŋni yėyürde... (KE, 72r/11)
...seni (14) yėgen *böri*ni körsem erdim, aḍaḳı topraḳını közümge tūtiyā ḳılġay erdim. (KE, 72r/14)
Ol *böri*ni (15) öŋümdin kitermegey erdim. (KE, 72r/14)
Yūsufnı yėgen *böri*ni saŋa keltüreliŋ. (KE, 72v/1)

...yābānda bir *böri* ḳarşu keldi tutdılar, ḳolını boynını baġla[dılar], (3) aġzınġa ḳan sürtüp... (KE, 72v/2)

Yūsufnı yėgen *böri* bu turur. (KE, 72v/3)

...*böri*niŋ aġzın ḳanlıġ kördi erse... (KE, 72v/4)

İlahī, bu *böri*ge til bėrgil sözleşeyin (KE, 72v/5)

ey *böri*, teŋri ḥaḳḳı rāst ayġıl, Yūsufumnı neteg yėdiŋ. (KE, 72v/6)

Böri tilge (7) keldi aydı... (KE, 72v/6)

...*böri* destūr tiledi çıḳdı... (KE, 72v/11)

Ol oḳ kün *böri* oġlını buldı. (KE, 72v/11)

...ḳarındaşları anı awġa alu bardılar, yābānda *böri* yėmiş. (KE, 79r/17)

...*böri* yėdi. (KE, 94r/8)

...*böri* yėdi. (KE, 99r/12)

Yūsufnı *böri* yėmedi. (KE, 101r/8)

...*böri* yėgen (16) Yūsufnı ḳandın tapalıŋ. (KE, 101r/15)

...*böri* yėdi. (KE, 103r/5)

...anı (16) *böri* yėdi. (KE, 103v/16)

Yūsufnı *böri*ge nelük yėdürdiŋ. (KE, 104r/3)

Yūsuf-(7)-nı *böri*ge nelük yėdürdiŋ. (KE, 104r/7)

Yūsufnı nelük *böri*ge aldurdıŋ. (KE, 104r/9)

Yūsuf-(12)-nı *böri*ge nelük aldurdıŋ. (KE, 104r/12)

...ḳoyumġa *böri* ḳeldi (21) *böri*ni tutdum boynını üzüp taşladım. (KE, 133r/20-21)

...kür arslan *böri* ḳaplan ḳoyçısı... (KE, 137r/10)

...yüz (8) miŋ arslan, yüz miŋ bars, yüz miŋ kaplan, yüz miŋ *böri*, yüz miŋ şaġal kömek ıḳdı. (KE, 142r/8)

...*böri* yėdi birisin... (KE, 151v/13)

...ol taġda *böri*, ḳaplan, arslandın özge cānver (16) bolmas ėrdi. (KE, 154v/14)

...*böri* ḳėlip uluġ oġlın alıp kitti, anası yıġladı ḳaldı, anı hem yuttı. (KE, 155v/20)

...arslan, (10) *böri*, ḳaplan, toŋuz yoluḳsa yėyürler, özlerindin özgeni yėrler. (KE, 175r/10)

...*böri* ḳoyḳa tepünmes erdi, bu kün tepündi. (KE, 239r/16)

...taqı (10) qoyluġ kişi *börü*din qorqġay. (NF,11/10)

Yūsufnı *böri* yėdi… (NF,112/10)

...qoy *böri*din neteg kim qaçar bolsa, ol taqı ḫalāyıqdın andaġ qaçar... (NF,343/7)

...bizler on bir qarındaş ḫāžir erken neteg *böri* yėyür ermiş? (NF,354/6)

...siz ġāfil bolġaysiz taqı bu Yūsufnı *böri* yėgey... (NF,354/6)

...kö͡ngülleri *böri* kö͡ngülleri me͡ngizlig bolġay. (NF,402/6)

Yūsufnı satmışdın so͡ng *böri* yėdi, tėp ataları (9) Yaʿqūb peyġāmbarqa yalġan sözlemişler... (NF,417/8)

...qoynı *böri* yėdi, tėse͡ng... (NF,431/3)

buġra ~ boġra "boğa; deve yavrusu; erkek deve"[12]

> GTYL **buγra*, Kaz. *buwra* (s. 444); KTS *buvra* (s. 51); KTTTS *buwra* (s. 96); KTC *buwra* (s. 112); TMK *buγra*, Kaz. *bura*; Kaz. *buïršïn* (s. 74); EDPT *buğra*: "a camel stallion. The word was used as a personal name by the Karakhanid dynasty and was an early loan-word in Mongolian as bu'ura (Haenisch 24) buğura (Kow. 1166)" (s. 317); DS *buγra I* верблюд-производитель "deve yetiştiricisi" (s. 120); TMEN *buγra* Kamelhengst "erkek deve" (747).

Til açıp bėrdi tanuḳluḳ inẹni hem *boġra*sı ḳavseynde buraḳın buldı ẹrse... (KE, 181v/3)
...tẹveler burunduḳ üzdiler, ḳatar bozdılar esrük *boġra*lar teg cühūdlarġa ḥamle ḳıldılar... (KE, 190r/9)
esrük *boġra* teg ẹrdi (KE, 198r/4)

yüklü ḳıldı *buġra* i͡ngenni, *buġra* i͡ngenni botlacı ḳıldı (ME, 8/3)

ḥạmle ḳılıştı, depnüşdi iki *buġra*, sėkrişti (ME, 203/7)

buḫtī *Far.* "iki hörgüçlü deve"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *buḫtī* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Baqtı bir *buḫtī* tėwe bar erdi yüklüg. (NF,258/6)

buzaġu "sığır yavrusu, buzağı"

[12] Bu sözcüğe Aysu Ata "boğa; deve yavrusu"; Nuri Yüce "erkek deve" anlamını vermiştir. ME, 8/3'te geçen *buġra*'nın "erkek deve" olduğu anlaşılmaktadır ancak diğer örnek metin cümlelerinde *buġra*'nın söz konusu tanımlardan hangisine uyduğunu belirlemek güç görünmektedir (Ata, 1997).

GTYL **buzaγy//*buzaγu*, Kaz. *buzaw* (s. 438); KTS *buzav* (s. 5); KTTTS *buzaw* (s. 97); KTC *buzaw* (s. 114); TLS, TT buzağı, Kaz. *buzav*; TMK *buzāγu*, Kaz. *buzaw* (s. 77); EDPT *buza:ğu:* "a calf; a very old word ending in –ğu:. An early loan-word in Mongolian as bura'u" (s. 391); DS *buzaγu I* теленок "buzağı" (s. 130).

Ėki yarım yaşlıġ, ḳızıl (7) ḳaşġa, tört aḍaḳı sökül *buzaġu*sı bar erdi. (KE, 59v/7)
...ol butlar *buzaġu* ṣūretlıġ ẹrdi. (KE, 116v/19)
...ol tapunġanımız *buzaġu* bizge yegrek. (KE, 119v/6)
...bir *buzaġu* ḳıldı. (KE, 126r/8)
...*buzaġu*dın bir ün kẹldi. (KE, 126r/9)
...yarımı *buzaġu*ġa (20) tapundı. (KE, 126r/19)
...*buzaġu*ġa tapunmaŋ... (KE, 126r/21)
...*buzaġu*ġa tapundılar. (KE, 126v/4)
...*buzaġu*ġa secde ḳılurlar. (KE, 126v/6)
...*buzaġu* (8) ḳıldı. (KE, 126v/7)
...aṭı tuyaḳından bir avuç (21) tofraḳ aldım *buzaġu*nıŋ içige saldım. (KE, 126v/20)
...*buzaġu*ġa tapunġanlar... (KE, 127r/21)
*Buzaġu*ġa tapunmaġan ėki yarım sıbṭ Hārūn... (KE, 127v/2)
...sıġır *buzaġu* (15) boġuzlamak belāsıġa mübtelā boldılar. (KE, 127v/14)
Sıġır *Buzaġu* Ḳıṣṣası (KE, 127v/15)
...mundaġ türlüg *buzaġu*nı taġda seniŋ üçün ḳoymış ẹrdi. (KE, 128v/2)
...bir *buzaġu*nı ḳavup tuta bilmesler. (KE, 196r/13)
Buzaġu ḳaçıp ʿÖmer ḳatınġa kẹldi aydı: (14) ey ʿÖmer bu munça kişi birikip meni tuta bilmesler. (KE, 196r/13)
...ėwinde bir *buzaġu* bar erdi, ol *buzaġu*nı bardı taqı ṣaḥrāda bir orman içinde qoydı... (NF,341/6)
Yā Rebbī, bu (7) *buzaġu*nı saŋ͡ġa ıspārladım. (NF,341/7)
...ol ṣaḥrāka barġay taqı ol *buzaġu*nı ṭalab qılġay... (NF,341/13)
Ėmdi kerek kim barsaŋ͡g taqı ol *buzaġu*nı ṭalab qılsaŋ͡g. (NF,341/14)
...ol *buzaġu* ėmdi uluġ inek bolmış bolġay. (NF,341/16)
Andın songra tutundungız *buzaġu*nı... (QT, 7b/8)

Ḥaḳīḳat üze sizler küç ḳıldıngız özleringizge, (3) tutunmaḳıngız birle *buzaġu*nı. (QT, 8a/3)
Andın song tutundungız *buzaġu*nı... (QT, 13b/7)
Taḳı ḳarışturuldılar köngülleri içinde *buzaġu*nı, yaʿnī *buzaġu* sewüglükini. (QT, 13b/7)
...tutundılar *buzaġu*nı. (QT, 99b/4)
...buzaġu ten; (7) anga bögürmek. Körmediler mü, ḥaḳiḳat üze ol sözlemes anlarġa taḳı köndürmes anlarnı yolġa? (QT, 163a/6)
...anlar kim tuttular *buzaġu*nı. (QT, 163b/8)
Kiçmedi kim keldi sögülmiş *buzaġu* birle. (QT, 220b/8)
Çıḳardı anlarḳa, *buzaġu* ten; anga (3) bögürmek. (QT, 306b/2)
...keldi semüz *buzaġu* birle. Yawuttı anı anlar tapa, aydı: (5) "Yimez mü siz?" (QT, 498b/4)
zekāt ottuz uyda *buzaġu* ėrür (MM, 217/1)
tebīʿ yaş tüketmiş *buzaġu* atı (MM, 220/3)
dorumlar *buzaġu* ḳozılar niçe (MM, 225/1)

cemel *Ar.* "erkek deve"

cemel, tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

bolur törtde ḥıḳḳa *cemel*ge[13] orun (MM, 208/4)

ceẕʿa *Ar.* "beş yaşına girmiş dişi deve" [14]

ceẕʿa sözcüğüne tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır.

birür *ceẕʿa* biş yaş idi fermānı (MM, 207/4)
yā ḥıḳḳa yā *ceẕʿa* ʿaceb kilmesün (MM, 208/2)
taḳı *ceẕʿa* biş yaş içinde bolur (MM, 209/1)

cummāze *Ar.* "dişi deve"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *cummāze* sözcüğüne rastlanmamıştır.

*...cummāze*ġa minip tepredi. (KE, 105v/5)

[13] Selcen Çürük bu sözcüğü *ḥamel* biçiminde okumuş ve "kuzu" anlamını vermiştir.
[14] Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah bu sözcüğe "beş yaşına girmiş deve" anlamını vermiştir.

...*cummāze*sin yaḫşı bęzep ozdurdı. (KE, 190r/15)
...sęvinçiley kęlgenge minip kęlgen *cummāze*ni tüzüki birle bėrür, yaḫşı bęzegeyin... (KE, 190r/16)
...*cummāze*ḳa minüp tępredi. (KE, 231r/21)
...*cummāze*ḳa (20) minüp yöriyür ẹrdi. (KE, 234r/19)

çetük ~ çętük "kedi"

çetük sözcüğü tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada kedi anlamında *mısıq* kullanılmaktadır (bk. möşük).

GTYL *čätük*, Kaz. – (s. 193); TMK *čätük*, Kaz. – (s. 85); EDPT *çetük* ? foreign loan-word "(female) cat" (s. 402); DS *četük* зоол. кошка "kedi" (s. 145).

Ėwde bir *çetük* (8) bar. (NF,312/7)
Bu ėtlerniṉg̃ ġuddalarını yıġıp bizim *çetük*ke ıḍa bėrgil tėmiş erdi, (ġudda tėp ėtniṉg̃ bėzlerine ayturlar). (NF,312/8)
Avval bardı (10) ol *çetük*ni ėwindin çıqardı, öṉg̃in maḥalledeki kişike bėrdi. (NF,312/10)
Men bukündin soṉg̃ sizke *çetük* üçün hēç ġudda bėrmegey-men… (NF,312/11)
Ol *çetük*ni men burunraq ėwümdin kėterdim… (NF,312/12)
ögürsedi ḳançıḳ tąḳı tişi *çętük* (ME, 27/8)
yalın ürpertdi *çętük* ürpertdi *çętük* tüsini (ME, 134/4)
üpertdi *çetük* tüsini (ME, 172/3)

derāzgūş *Far.* "eşek"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *derāzgūş* bulunmamaktadır.

...taqı (4) bir Mıṣrī *derāzgūş* ıḍa bėrdi erse, Abū Ḥanīfe qabūl qılmadı... (NF,193/4)
Baqar-men, tāzī aṭlar bağlıġ turur taqı Mıṣrī (14) *derāzgūş*lar bağlıġ turur. (NF,208/13)
...ol qapuġdaqı aṭlarnı taqı ol Mıṣrī *derāzgūş*larnı, cümlesini saṉg̃a bağışladım. (NF,208/17)

...munça bahālıġ tāzī (6) aṭlarnı taqı bahālıġ *derāzgūş*larnı bir kimerseke baḫşīş qılmaqı delīl turur kim… (NF,209/5)

ekçi ~ eçkü ~ ẹçkü ~ keçi ~ kiçi ~ keçig "keçi"

> GTYL **äẓıkä (>äčkı), *käči*, Kaz. – (s. 426); KTS *eşki* (s. 81); KTTTS *eşki* (s. 147); KTC *eşki* (s. 186); TLS, TT keçi, Kaz. *eşki*; TMK *äčkü*, Kaz. *eški* (s. 43); EDPT *eçkü:* "generic term for goat" (s. 24); DS *ečkü*; *ečki* (s. 162); *keči* коза "keçi" (s. 291).

...*ekçi* teg emçek[i]-(20)-din süt bėrür. (KE, 170v/19)
Cābir *eçkü*ni boġuzladı. (KE, 228v/6)
...sen *ẹçkü*ni boġuzlaġıl... (KE, 228v/6)
...bir *ẹçkü* bar. (KE, 228v/6)
...taḳı nişānlıġ ḳılınmış (8) aṭlardın, taḳı tiwedin taḳı sıġırdın taḳı ḳoydın *keçi*din... (QT, 48b/8)
Ḥelāl ḳılındı sizge (3) tiwening sıġırnıng ḳoynıng *keçi*ning tört aḏaḳlıġı. (QT, 103b/3)
Bu tiweler, ḳoylar, sıġırlar, *keçi*ler, taḳı ekin (5) menʿ ḳılınmış; yimes anı meğer ol kim tileyür miz. (QT, 141a/4)
Taḳı tiweler, (6) ḥarām ḳılındı arḳaları. "Taḳı tiweler, sıġırlar, ḳoylar, *keçi*ler; yād ḳılmaslar Tangrınıng (7) atı anıng üze, yalġan çatmaḳ anıng üze. (QT, 141a/5)
Taḳı tiwelerdin taḳı sıġırlardın taḳı ḳoylardın taḳı *keçi*lerdin, yük kötürgen [142a/1] taḳı töşengen. (QT, 141b/9)
Sekiz cüft: (3) Ḳoylardın iki taḳı *keçi*lerdin iki. (QT, 142a/3)
...ḥelāl ḳılındı sizge tiwe, sıġır, ḳoy, *kiçi* (QT, 322b/1)
Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge, tiweler, sıġırlar, ḳoylar, *keçig*ler içinde iʿtibār alġu nirse bar. (5) İçrür miz sizge ol nirsedin kim ḳarınları içinde. ... Taḳı andın yiyür siz. (QT, 329a/4)
Taḳı çıḳarduḳ anın birle meyveler, türlengen (6) rengleri; taḳı taġlardın aḳ ḫaṭ taḳı ḳızıl ḫaṭlar, türlengen rengleri (7) taḳı ḳap ḳara. Taḳı kişilerdin taḳı cānvarlardın, tiwelerdin sıġırla<r>dın ḳoylardın taḳı *keçi*lerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417b/7)
Taḳı indürdi sizge, tiwelerdin ḳoylardın *keçi*lerdin sekiz cüft. (QT, 438b/1)
ṭękesindi tịşi *keçi* sarpluḳ içinde (ME, 222/5)
ḳoyun *eçkü* ḳurbān ḳılınsa yarar (MM, 195/1)

ẹşgek ~ eşek ~ ẹşek “eşek”

KTS *esek* (s. 79); KTTTS *esek 1* (s. 144); KTC *esek 1* (s. 182); TLS, TT eşek, Kaz. *esek*; TMK *äšgäk*, Kaz. *esek* (s. 48); EDPT *eşgek* “donkey; probably a deverbal noun connoting habitual action from 1 eş-, literal (an animal) which habitually ambles” (s. 260); DS *ešäk; ešgäk* осел “eşek” (s. 185); TMEN *äš(g)äk* Esel “eşek”, R I kir. *esäk* (486).

...burun *ẹşgek* alġıl tėp küler ẹrdiler. (KE, 24r/5)
...ilk kimige kirgen ḳarınça erdi soŋ kirgen *ẹşgek* ẹrdi. (KE, 24v/14)
...*ẹşgek*-(15)-ni süḍrediler kimige kirmedi, anıŋ üçün kim İblīs *ẹşgek* ḳuḍruḳın tutup (16) tartar ẹrdi... (KE, 24v/14-15)
Nūḫ köŋli taruḳmışda *ẹşgek*ke aydı: kirgil ey melʿūn tėdi. (KE, 24v/17)
İblīs-i melʿūn *ẹşgek* ḳuḍruḳı birle tutup kimige kirdi. (KE, 24v/18)
...melʿūn men ẹrür-men *ẹşgek* ẹrmez tėdi. (KE, 24v/21)
...ewinde bir ḳancıḳ iti bar ẹrdi, bir ḫarc *ẹşgek*i bar ẹrdi. (KE, 27v/13)
...bir ig bar *ẹşgek* tęg yatur tėdi. Nūḥ bildi (20) kim ol ḫarcī turur. (KE, 27v/19)
...*ẹşgek*, aṭ ḳabūl ḳılmadılar, ḳaçırġa yüklediler ḳabūl ḳıldı. (KE, 40v/16)
...*eşek*ge mindürüp zindānga (9) ėlttiler. (KE, 92r/8)
...bir *ẹşek* başını tört altun (15) maġrībġa alur ẹrdiler. (KE, 101v/14)
Belḳīsnıŋ ḳolı (6) *eşek* aḍaḳı teg tuyaḳlıġ ẹrdi. (KE, 149v/6)
...aḍaḳı *ẹşek* aḍaḳı-(4)-ġa meŋzer. (KE, 150v/3)
...aḍaḳında eylenmegen *eşek* tẹrisidin (7) çaruḳı bar ẹrdi. (KE, 154v/6)
...ol kendde tüşti, *ẹşek*ni yıġaçġa baġladı. (KE, 165v/1)
...*eşek*-(15)-ge baḳġıl... (KE, 165v/14)
*Eşek*ge baḳtı ölmiş, sünükleri aḳarmış... (KE, 165v/15)
...*eşek*[niŋ] (19) sünüki ẹrdi. (KE, 165v/18)
Eşek t[aḳı] (21) ḳoptı bir ḳaḳırdı... (KE, 165v/20)
...*eşek*ge minip ẹviŋe (2) [kẹ]ldi. (KE, 166r/1)
...bir burāḳ keltürdi aḳ tüglüg ḫaçırdın kiçigrek *ẹşek*din (9) uluġraḳ... (KE, 208v/8)
...bir Mıṣrī *ẹşek* ıḍtı (16) Yaġfūr atlıġ. (KE, 230r/15)
...tebük, maʿnīsi ne bolur? Cevāb: lüġat içinde *eşek* arıġsızını (14) yıḍlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek bolur. (KE, 232r/13)

Ol cānvar atı Burāq (2) erdi. … Qaṭırdın kiçigrek, *eşek*din uluġraq, yüzi ādamī yüzi meŋ̄gizlig, quḍruqı (3) taqı tuynaqı inek quḍruqınga ve taqı tuynaqlarınga meŋ̄gzer. (NF,53/2)

...her kün tört miŋ̄g *eşek* yüki buġday ḫarc bolur erdi… (NF,211/1)

Taḳı baḳġıl *eşek*ingge... (QT, 41a/2)

Taḳı aṭlarnı taḳı ḫatırlarnı (2) taḳı *eşek*lerni, munung üçün kim münsengiz anı taḳı bezek üçün. (QT, 258a/2)

Ḥaḳīḳat üze ünlerning körksüzreki, *eşekler* üni. (QT, 393b/7)

...eşek ṣıfatı mengizlig, kötrür kitāblarnı. (QT, 530b/4)

Tamām anlar ḳatıġ ḳaçġan *eşgek*ler, ḳaçtı arslandın. (QT, 556a/6)

durıtdı, tikdi (2) *eşek* iki ḳulaḳını (ME, 37/2)

fīl ~ pīl *Ar.* “fil”

> KTS *pil* (s. 226); KTTTS *pil* (s. 447); KTC *pil* (s. 533); TLS, TT fil, Kaz. *pil*; DS *fil* слон “fil” (s. 194).

Aṣḥāb-i Fīl ~ Eṣḥābü'l-fīl “fillerle Kâbe’yi yıkmak isteyen Ebrehe ve askerleri; Kur’an’ın 105. suresi.”

Ḳıṣṣa-i *Eṣḥābü'l-Fīl* (KE, 179v/11)

*Eṣḥābü'-(20)-1-fīl*din ḳalġan ıŋġırçaḳlarnı... (KE, 180v/20)

...bilmediŋ̄g-mü kim Rebbüŋ̄g *Aṣḥāb-i Fīl*ke ne iş qıldı? (NF,43/10)

...ol *Aṣḥāb-i Fīl* üze cemāʿat quşlar, … atar erdi ol kāfirlarnı bu (13) quşlar qatıġ taşlar birle nişān atları bitimiş taşlardın. (NF,43/12)

...arslanlar, barslar, *pīl*ler, itler, toŋuzlar [k]ẹlmiş ẹrdi. (KE, 111r/6)

...tẹgme yapurġaḳları *pīl* ḳulaġıġa meŋzeyür. (KE, 209r/8)

...bu tẹweniŋ̄g ʿādatı mundaġ ermez erdi, velīkin Ebrehe niŋ̄g *fīl*ini çökürgen Taŋ̄grı teʿālā munı (17) çökürdi; barmaqqa icāzat yoq turur… (NF,40/16)

Ebrehe niŋ̄g *fīl*ini tiŋ̄gdürgen Taŋ̄grı teʿālā bu tẹwemni tiŋ̄gdürdi… (NF,41/2)

Ol çerig içinde miŋ̄g *fīl* bar erdi. (NF,42/2)

Ol *fīl*lerde uluġraq *fīl* bar erdi, (3) Maḥmūd atlıġ. (NF,42/2)
Ol *fīl* üze taḫt urup anı Ebrehe müner erdi. (NF,42/3)
...ol Maḥmūd atlıġ *fīl*i çökti, hēç (15) turmas. (NF,42/14)

...menim tėwemni çökürgen, tiŋdürgen ol Taŋrı turur kim *fīl*ni tiŋdürdi, çökürdi tėp ḫabar bėrdi. (NF,43/15)

Yapurġaqları *fīl* qulaqları meŋizlig (4) turur… (NF,57/3)

Körmeding mü, neteg ḳıldı İḏing *fīl* eyeleri birle? (QT, 581a/1)

ḫarcī *Ar.* "alacalı (eşek)"

Aslında bir renk adı olan ancak eşek için kullanılan bu sözcüğe tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır.

...bir ig bar eşşgek tęg yatur tėdi. Nūḥ bildi (20) kim ol *ḫarcī* turur. (KE, 27v/20)
Nemrūd çerigiŋe yapuşdılar *harcī*-(6)-lerin tonların, aṭların, sünülerin tamām tüketü yėdiler, kes kes ḳıldılar. (KE, 44v/6)

ḥıḳḳa *Ar.* "dört yaşına girmiş olan dişi deve"
ḥıḳāḳ "dört yaşına girmiş olan dişi develer"
ḥıḳḳatān "dört yaşına girmiş iki dişi deve"

ḥıḳḳa, ḥıḳāḳ, ḥıḳḳatān sözcükleri tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

yā *ḥıḳḳa* yā ceẕʿa ʿaceb kilmesün (MM, 208/2)
bolur törtde *ḥıḳḳa* ḥamelge orun (MM, 208/4)
zekāt ikki *ḥıḳḳa* birilse kerek (MM, 210/3)
maḫāż ikki ḥıḳḳa kėlür bu üç at (MM, 212/2)
yüz eligde üç ḥıḳḳa birmek kerek (MM, 212/3)
eger bolsa tört *ḥıḳḳa* biriŋ revān (MM, 214/2)
bir eligde *ḥıḳḳa* köp artsa ḥıḳāḳ (MM, 215/4)
yeter ikki yüzke tigi tört *ḥıḳāḳ* (MM, 215/1)
bir eligde ḥıḳḳa köp artsa *ḥıḳāḳ* (MM, 215/4)

yigirmide[15] tört ḳoy taḳı *ḥıḳḳatān* (MM, 211)

ḥımār *Ar.* "eşek; erkek eşek"[16]

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada eşek anlamında *esek* kullanılmaktadır (bk. ęşgek ~ eşek ~ ęşek).

ḳatır hem *ḥımār*da zekātnıñ sözi (MM, 193/2)
tiwe uy kerek aṭ ḳatır yā *ḥımār* (MM, 245/1)

ıwuḳ ~ ıvuḳ "kırlarda, taşlı yerlerde yaşayan geyik"

> GTYL **yvyk*, Kaz. – (s. 153); TMK *iwiq*, Kaz. – (s. 100); EDPT *ıvık* "the female gazelle" (s. 8); DS *ïwïq* серна, косуля "dağ keçisi, karaca" (s. 221).

...bir *ıwuḳ* keyikge ilhām boldı, künde kęlip süt bėrür ęrdi. (KE, 157v/5)
...*ıwuḳ* kitmiş. (KE, 157v/6)
ᶜArab (13) bir kün *ıwuq* keltürdi. Ol taqı andaġoq tanuqluq bėrdi. (NF,35/13)
Bu arada bir tişi *ıwuq* keldi taqı turuqtı erse, bu abdāl bardı taqı andın süt saġdı (13) taqı ol süt birle efṭār qıldı... (NF,295/12)
...bu bir içim süt bu *ıwuq*dın içmekim sewüglügrek turur… (NF,295/14)
inige kirdi *ıvuḳ* (ME, 172/1)

inek "inek"

inek sözcüğü tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada *sıyır* sözcüğü hem "inek" hem de "sığır" anlamında kullanılmaktadır (bk. sığır).

> GTYL **in(i)gäk*, Kaz. – (s. 436); TLS, TT inek, Kaz. *sıyır*; TMK *ingäk I*, Kaz. – (s. 93); EDPT *inek* (s. 183); *ingek* "cow; apparently derived (?) from *in, compare inge:n; it seems probably that these two words have a common origin in the remote past" (s. 184); DS *inäk I* корова "inek, sığır" (s. 211).

[15] Ali Fehmi Karamanlıoğlu burada yazmada olmayan bir "taḳı" göstermektedir.
[16] Bu sözcüğe Selcen Çürük, Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah "eşek"; Ali Fehmi Karamanlıoğlu "erkek eşek" anlamını vermiştir.

...yüz miŋ (18) tewe, yüz miŋ aṭ, yüz miŋ uy, yüz miŋ *inek*, yüz miŋ ḳoy... (KE, 46v/18)
Hācer *inek* saġarda kelip... (KE, 48r/7)
Ol cānvar atı Burāq (2) erdi. … Qaṭırdın kiçigrek, eşekdin uluġraq, yüzi ādamī yüzi meŋ͡gizlig, quḍruqı (3) taqı tuynaqı *inek* quḍruqınga ve taqı tuynaqlarınga meŋ͡gzer. (NF,53/3)
...bir qul taqı bir *inek* satġın aldım. (NF,292/15)
Ol qul taqı ol *inek*ni saqlar erdim ançaqa tegi kim bir sürüg cānvarlar boldı. (NF,292/16)
...bir *inek* boġuzlasunlar taqı ol *inek*niŋ͡g tili (5) birle ol ölgenni ursunlar. (NF,340/4)
...bu *inek*niŋ͡g yaşı ne miqdār kerek? (NF,340/7)
Bu *inek* hem yigit taqı kerekmez hem qarı taqı kerekmez, orta yaşlıġ (9) kerek, tėdi. (NF,340/8)
Eger Benū İsrāʿīl Mūsā peyġāmbardın *inek* yaşını sormadın bir *inek*ni (10) boġuzlasalar erdi, ... (NF,340/9)
Bu *inek*niŋ͡g rengi sarıġ turur, velīkin qaramtul sarıġ turur. Anıŋ͡g sarıġ-(15)-lıqınga baqġan taʿaccub qılur... (NF,340/14)
...bu *inek*niŋ͡g yaşı bizke maʿlūm boldı... (NF,340/13)
...bu *inek*niŋ͡g rengi neteg turur? (NF,340/13)
Bu *inek*niŋ͡g yaşı maʿlūm boldı... (NF,340/15)
...bu *inek* işlegen *inek* mü turur yā taqı ṣaḥrāda otlaġan *inek* mü turur? (NF,340/16)
Ṣaḥrāda işlegen *inek* ermez, velīkin ṣaḥrāda otlaġan *inek* turur taqı teninde [341] (1) aq tap bar taqı qara tap yoq turur... (NF,340/17)
...bu ṣıfatlıġ *inek*ni bir kimersede buldılar (2) velīkin öŋ͡gin yerde bulmadılar. (NF,341/1)
Bir ferīşte ādam ṣūratınġa kelip ol *inek* ėḍisinge aydı... (NF,341/2)
Bu ṣıfatlıġ (3) *inek*ni hēç bulmadılar... (NF,341/3)
...bu *inek*ni anlarġa satmaġıl, meger bu *inek*niŋ͡g köni (4) toluġ qızıl altun bėrseler, andın soŋ͡g satġıl... (NF,341/3)
...ol buzaġu ėmdi uluġ *inek* bolmış bolġay. (NF,341/16)

Velīkin ol *inek*ni körseñg... (NF,341/17)

İsḥāq peyġāmbarnıñg Rebbi, [342] (1) bu *inek*ni mañga qaytarġıl, tėp duʿā qılġıl... (NF, 342/1)

Bolġay kim sañga boy bėrse, tėdi erse, oġlı (2) taqı andaġ qıldı erse, ol *inek* hēç qaçmadı tek turdı erse, bu oġul taqı ol *inek*ni tuttı taqı keldürdi (3) erse... (NF,342/2)

Ey oġlum, bu *inek*ni bāzārqa eletgil taqı satġıl. (NF,342/3)

Bu oġlı ol *inek*ni ėletürde ferīşte ādemī (5) ṣūratınġa bolup kelip aydı erdi ol sözni. (NF,342/4)

Ey ana, men bu *inek*ni keltürürde (6) bir kimerse aydı kim... (NF,342/5)

...bu *inek*ni satar bolsañg, terisi tolıġ qızıl altunġa bėrseler, (7) satġıl, andın eksükke satmaġıl... (NF,342/6)

...ol *inek*ni boġuzladılar taqı terisini qızıl altun birle tolturup (9) ol oġulqa bėrdiler erse... (NF,342/8)

Andın soñg ol *inek*niñg (10) tili birle ol ölgenni urdılar erdi. (NF,342/9)

Haḳīḳat üze Tangrı buyurur sizge kim boġazlasangız *inek*ni. (QT, 10a/4)

Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur, irmes ḳarı taḳı irmes yigit, orta yaşlıġ (8) anıñ arasında... (QT, 10a/7)

Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur sarıġ, [10b/l] toruġ anıng rengi... (QT, 10a/9)

Ḥaḳīḳat üze *inek* oḫşaş boldı bizing üze. (QT, 10b/2)

Ḥaḳīḳat üze ol *inek*, irmes yükke ögrengen, yaʿnī yirni sürgen ẕelūl irmes, sürer (4) yirni. (QT, 10b/3)

iŋen ~ ingen ~ iñgen “dişi deve”

> GTYL **ingän*, Kaz. *iŋgän* (s. 447); KTS *ingen* (s. 326); KTTTS *ingen* (s. 671); KTC *ingen* (s. 767); TMK *ingä:n*, Kaz. *iŋgen* (s. 94); EDPT *inge:n* “female camel; apparently derived (?) from a noun *in, see ingek” (s. 184); DS *iŋän* верблюдица “dişi deve” (s. 211).

...bu taġdın bizge ḳızıl tülüg *iŋen* (13) çıḳarġıl, biziŋ ilegimizde botalasun, bizge süt bėrsün. (KE, 34v/12)

...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl ḳızıl tülüg, tili kara, boynı yoġun, (17) alını tülüg, tilini tilmiş... (KE, 34v/16)

...bir *iŋen* çıḳdı... (KE, 34v/20)

...*iŋen* botaladı *iŋen* botası birlen ḳopdı otlayu başladı. (KE, 34v/21)

...*iŋen* bota birle kelip olarnıŋ ḳamuġ suwların içdi. (KE, 35r/2)

...*iŋen* olarnıŋ (8) arasında otuz yıl turdı. (KE, 35r/7)

...botası (5) ḳalmış *iŋen* teg ıŋrayu ḳaldı. (KE, 69v/5)

...*iŋen*ge münmiş, tewe burunduḳı yetmedin tartmadı. (KE, 78v/13)

Til açıp bėrdi tanuḳluḳ *iŋen*i hem boġrası ḳavseynde buraḳın buldı ẹrse... (KE, 181v/3)

...bir ḳutur *iŋen* tẹvesi bar ẹrdi, ḳamuġları anıŋ süti birle evḳāt keçürür ẹrdiler. (KE, 184v/11)

...*iŋen* minip tururda... (KE, 197v/17)

...*iŋen* vaḥy yükin kötere bilmey çöker ẹrdi. (KE, 197v/18)

...yüz *iŋen* ḳabul ḳıldılar. (KE, 220v/7)

Ṣāliḥ yalawaç *iŋen*in öltürgen erdi. (KE, 241v/12)

...*iŋen* öldürgen... (KE, 241v/13)

...cümle muhācir ve enṣār yıġılu keldiler *i͡ngen* bodalarınga i͡ngreyü kelmiş tėg… (NF,73/16)

Taḳı singirin kestiler *ingen*ning. (QT, 155b/4)

Bu Tangrınıñ (8) *ingen*i, sizge nişan. Ḳoḏung anı, yisün Tangrınıñ yiri içinde. Taḳı (9) sıḳamang anı yawuzluḳ birle, tutġay sizni ḳın yawuḳ. ... Singrin kestiler anıñ... (QT, 220a/8)

Taḳı birdük Ṣemūdḳa *ingen*ni... (QT, 276a/9)

Bu *ingen*; anga ülüş suwdın ... Taḳı sıḳamang anı yawuzluḳ birle... (QT, 357b/7)

Biz *ingen*ning ıḏġanları, sınamaḳ üçün anlarnı. "Küygül anlarġa taḳı ṣabr ḳılġıl." Taḳı ḫaber birgil anlarġa; ḥaḳīḳat üze suw, ülüş ḳılınmış aralarında. Tigme bir suw ülüşi, ḥāżır bolunmış.(QT, 506b/8)

...on aylıḳ botlaçı *ingen*ler boşlaġ ḳoyuldılar.(QT, 565b/6)

Tangrınıng *ingen*indin taḳı suwından ülüşini. [575a/l] Yalġanġa nisbet ḳıldılar anı taḳı singrin kestiler anı. (QT, 574b/7)

ayından aşnu saldı *i͡ngen* botąsın, yąratıġı eksün oġlan toġurdı *i͡ngen* (ME, 7/2)

yüklü ḳıldı buġra *i͡ngen*ni, buġra *i͡ngen*ni botlacı ḳıldı (ME, 8/3)

ḳarıdı *iŋ͡gen* (ME, 102/1)

saġdı iŋ͡genni (ME, 128/1)

sąġdı *iŋ͡gen*ni (ME, 150/5)

mündi *iŋ͡gen*ni, mündi arḳasınga, münütlendi *iŋ͡gen*ni (ME, 150/8)

it “it, köpek”

> GTYL **yjt,* Kaz. *ijt* (s. 188); KTS *iyt 1* (s. 121); KTTTS *i(y)t ИТ 1* (s. 210); KTC *i(y)t ит 1* (s. 282); TLS, TT köpek, Kaz. *iyt*; TMK *it*, Kaz. *iyt* (s. 99); EDPT *ıt* “dog” (s. 34); DS *it I* собака “köpek” (s. 215).

Tārīḫ yėti yüz toḳuzda *it* yılınıŋ evvelinde... (KE, 2v/13)
Ādem *it*ni üḍürdi, *it* Ādemġa (16) ısındı, aḍın ḳuş ḳurtlarġa tepündi ḳamuġnı ḳavdı. (KE, 13r/15)
Ol kündin berü *it* (17) ādem oġlanları birle ḳaldı, aḍın azıġlıġlar birle yaġı boldı. (KE, 13r/16)
Kimęrse cüftige yaġumaz ęrdi, bir möşük *it*ni kördi cüftige (8) ḳawuşmış, kelip Nūḫ<ġa> aydı, *it*ke sordı erse tandı ḳawuşmadım tėp, möşük tanuḳ (9) bulmadı uwtandı. (KE, 26r/7-8)
Yana bir ançada *it*ni kördi yana ḳawuşmış, möşük iḍisinge yalwardı; (10) İlāhī bu *it* seniŋ yalawaçıŋġa yalġan sözleyür yana tanar, ḳudretiŋ birle munı bir hāl üze (11) tutġıl men barıp Nūḫġa ḫaber ḳılayın özi kelip körsün tėdi. (KE, 26r/9-10)
...*it* ol ḥāl üze ḳaldı Nūḫ kelip körgünçe, Nūḫ kelip kördi *it* ġāyet (13) uyatlıġ boldı, bu künge tęgi *it*ke ol iş mīrāṯ ḳaldı. (KE, 26r/12-13)
İt yime duʿā ḳıldı; meni Nūḫġa (14) faẓīḥat ḳıldı İḍiyā anı ma rüsvāy ḳılġıl tėdi. (KE, 26r/13)
Mevlī ʿazze ve celle *it*niŋ tilegin red (15) ḳılmadı, ḳaçan möşükler cüftige ḥācetlıġ bolsa ança yaŋlıġ ün çoġı ḳılur. (KE, 26r/14)
...ewinde bir ḳancıḳ *it*i bar ęrdi, bir ḫarc ęşgeki bar ęrdi. (KE, 27v/13)
...ḳancıḳ *it* tęg ürer. (KE, 27v/18)
Nuḥ bildi kim *it* turur. (KE, 27v/18)
...ölüg *it*ni keltürüp ḳuḍuġġa saldılar. (KE, 47v/3)

...sürügde bir altun (5) ṭavkluġ *it*i bar ẹrdi. (KE, 47v/4)

...bir *it*i bar erdi Veyne atlıġ. (KE, 58r/9)

...tewege taḳı *it*ke aydı... (KE, 58r/16)

Tẹwe, *it* olarġa tepündiler (17) elig birle urdılar, tiş birle tişlediler, kötrüp yėrge toḳıyu öltürdiler. (KE, 58r/16)

...bir körklüg yüzlüg er keldi bir tewe bir *it* birle... (KE, 58r/19)

Lūṭ tepredi *it* ilgerü tewe soŋındın, kim yoluḳsa *it*, tewe (5) tepinür ẹrdi. (KE, 58v/4)

...tewe oŋ ḳolında, *it* sol ḳolında ... (KE, 58v/5)

İt aydı... (KE, 58v/13)

Lūṭ ol müsülman ẹwlügi birle tewege mündürdi ėki ḳızını, tewesi, *it*ini. (KE, 61r/6)

...*it* ẹgeleri [95r] (1) kẹlse... (KE, 94v/21)

...kişilerge nime körklüg **(2)** *it*iŋ bar, ya sıġırıŋ ya tẹweŋ bar tėgeç kālā öler ẹrdi ve alar ẹtlerin satḳun alıp kẹlür ẹrdiler. (KE, 95r/2)

...arslanlar, barslar, pīller, *it*ler, toŋuzlar [k]ẹlmiş ẹrdi. (KE, 111r/6)

...*it* (18) boynınġa astılar. (KE, 126r/17)

...taş birle *it*ni urarlar. (KE, 133v/4)

..sen hem bir *it*-sẹn. (KE, 133v/4)

...ḳoyçınıŋ bir *it*i bar erdi (17) Ḳazḳazīn atlıġ, ol *it* hem olarġa eyerdi. (KE, 178r/16-17)

...*it*niŋ atı Ḳıṭmīr. (KE, 178r/18)

...*it*iŋni urġıl, yansun bizge eyermesün. (KE, 178r/19)

...*it* ürse kişi işitip (20) kẹlgey tėp yandurdı. (KE, 178r/19)

İt yanmadı, taş kẹsek birle urdılar yanmadı. (KE, 178r/20)

Mevlī taʿālā ol *it*-(21)-ge til bėrdi, aydı: meni nẹ üçün yandurursiz, siz barġan Teŋriġa men hem barur-men. (KE, 178r/21)

...*it*ni tutup boyunlarıġa köterdiler. (KE, 178r/22)

...*it* ėki ḳolın ẹşikge ḳoyup uyuḳladı. (KE, 178v/1)

...*it* ya küp ya möşük ilingen dīv... (KE, 218r/17)

...*it*ni yėdiler, ḳanġa bulġanmış yüŋni yėdiler... (KE, 225r/2)

*İt*ler ürşüp talaşurlar... (KE, 238v/6)

...*it*ler öler ḳalur arıġsız sasıġ et... (KE, 238v/7)

Bir *it* kördüm anıŋ ornında olturur. (KE, 244v/2)

...*it* birle oynasa... (KE, 244v/3)

Ey Bār Ḫudāyā, *it*leriŋ͡gdin bir *it*ni musallat qılġıl…(NF,14/16)

Ol qoy etini bir *it*ke bėrdiler. Ol *it* yėdi erse, ol sāʿat öldi. (NF,34/7)

Ol *it*ni[17] tu- (7) -tuŋ kim mėni öltürdi, tėdi erse, ṣaḥābalar yıġlıştılar tutalıŋ tėp. (NF,118/6)

...awnı *it*ler taqı barslar qawa keldiler. (NF,155/12)

...bu *it*ler taqı barslar ol turbatqa (14) yawuq kelmedi taqı qayıttılar... (NF,155/13)

Nėçeme kim bu aw *itleri*ni tufqururlar, hēç bu *it*ler ol turbat qatınġa yawumadılar... (NF,155/16)

Yezīd ḫamr içer taqı bėçinler (11) birle, *it*ler birle oynar... (NF,183/11)

...*it*ler (16) birle, bėçinler birle oynaġuçı neteg ḫalīfa bolġay… (NF,183/15)

Men saŋa bu ḥalvādın bereyin eger sen menim *it*im bolsaŋ, tėdi erse, ol aydı kim: Bolayın… (NF,302/4)

...bir pāra yipni anıŋ aġzınġa qattı taqı ol oġlannı tartar *it*ni tartmış meŋizlig. (NF,302/5)

...ol yārınıŋ ḫalvāsınġa (7) ṭamaʿ qılmamış bolsa erdi, anıŋ *it*i bolmaġay erdi. (NF,302/7)

...anlarqa ḫıdmat qılsa, *it* meŋizlig bolur ermiş… (NF,302/8)

...keçip barurda bir *it* ölügsesi kördi kim iŋen sasıyur (12) erdi. (NF,389/11)

Bu *it*niŋ tişleriniŋ (13) aqlıqı ne yaḫşıraq turur... (NF,389/12)

ʿĪsā peyġāmbar ʿas ölmüş *it*ni taqı ʿayb- (14) -lemek tilemez... (NF,389/13)

Anıng ṣıfatı, *it* ṣıfatı mengizlig: Eger ḥamle ḳılsang anıng üze, tilin çıḳarur; (6) yā ḳodsang anı, tilin çıḳarur. (QT, 167b/5)

Taḳı *it*leri, yayġan iki ḳarışını, ḳapuġda. (QT, 283b/3)

Üç, (7) törtinçiler *it*leri... (QT, 284a/7)

Biş, altıncıları *it*leri... (QT, 284a/7)

Yiti taḳı seksinçileri *it*leri... (QT, 284a/8)

ḳatturdı *it* başını iyişge (ME, 43/1)

çömeldi *it*, çömelü oturdı *it* (ME, 58/5)

tütgürdi (6) yā ündedi *it*ni (ME, 60/6)

---

[17] Burada *it* sözcüğü "Muġīrat ibnü Şuʿban'ın Fērūz isimli Abū Luʾluʾat lakaplı kulu"na hakaret için kullanılmıştır.

körgütdi (2) *it*ge etmekni, körgütti uysun tėyü *it*ge etmekni (ME, 98/2)
iki butı arasınġa ḳattı *it* ḳuḏruḳını, budı arasınġa ḳısdı *it* ḳuḏrukını (ME, 210/2)
astı *it*ge ḥalḳanı, tạvḳ urdı *it*ge (ME, 232/4)
it ḥalḳası (ME, 232/5)
ẕikir birle awġa ıḏmış *it* işi (MM, 41/1)
eger yise awnı tutup *it* ḥarām (MM, 236/3)
Muʿayyen keḏikke *it* ıysa yā ḳuş (MM, 237/1)

ḳaçır ~ ḳatır ~ ḫatır ~ ḫaçır "katır"

> KTTTS *qaşır* (s. 305); KTC *qaşır* (s. 392); TLS, TT katır, Kaz. *katır*; TMK *qatir*, Kaz. *qašır* (s. 129); EDPT *katır* mule. A loan-word in Mongolian as kaçir (s. 604); DS *qatïr* мул "katır" (s. 435); TMEN *qačir* Maulesel "katır", Kaz. *qašïr* (1395).

...ęşgek, aṭ ḳabūl ḳılmadılar, *ḳaçır*ġa yüklediler ḳabūl ḳıldı. (KE, 40v/16)
...*ḳaçır*ga laʿnet ḳıldı, ol yoldın uruġlamas tėdiler. (KE, 40v/17)
Bu kün *ḳaçır*ġa yük (18) yükleseler urmaġınça sökmekinçe turmas. (KE, 40v/17)
...*ḳaçır* otun kętürdi uruġı (3) kęsildi... (KE, 43r/2)
...tegme aṭ, *ḳaçır* kötürmez ęrdi. (KE, 63v/14)
...*ḳaçır*larġa yükletip çıḳartdı. (KE, 109v/18)
...altmış *ḳaçır* yüki cādū kęltürdiler. (KE, 112v/3)
...*ḳaçır*ġa yüklediler *ḳaçır* kötermedi. (KE, 124r/19)
Ḳırḳ *ḳaçır*ġa yükletti kötürmedi. (KE, 124r/20)
...tęgme bir *ḳaçır* (21) yüki tört yüz batman erdi. (KE, 124r/20)
...ḳara közlüg, yalı ḳuyr[uḳı] **(5)** ḳara ürüŋ *ḳaçır*ġa minip... (KE, 124v/5)
...*ḳaçır*larġa minip çıḳar ęrdiler. (KE, 124v/6)
...beş *ḳaçır* yüki altun bėrdi. (KE, 176r/1)
...bir burāḳ keltürdi aḳ tüglüg *ḫaçır*dın kiçigrek ęşekdin (9) uluġraḳ... (KE, 208v/8)
...bir *ḫatır* ıḏtı Düldül atlıġ. (KE, 230r/17)
Cebreʾilʿas *qaṭır* münüp, qalı͡ŋġ barçın (2) keḏip keldi… (NF,33/1)

Ol cānvar atı Burāq (2) erdi. … *Qaṭır*dın kiçigrek, eşekdin uluġraq, yüzi ādamī yüzi meŋ͡gizlig, quḍruqı (3) taqı tuynaqı inek quḍruqınga ve taqı tuynaqlarınga meŋ͡gzer. (NF,53/2)

Taqı Düldül atlıġ *qaṭır*ı bar erdi… (NF,70/14)

...aralarında bir aq *qaṭır* müngen bar erdi. (NF,72/4)

Peyġāmbar ʿas'nuŋ͡g *qaṭır*ınıŋ͡g yügenini ʿAbbās tutar erdi… (NF,72/6)

Peyġāmbarqa bir aq *qaṭır* birle ıḍa bėrip turur erdi. (NF,82/12)

...bir kimerse *qaṭır*ġa (2) minmiş... (NF,374/1)

Baqtım (4) taqı Ṣafā Merve arasında *qaṭır* minip tekebbür birle yörigen kişike oḫşattım... (NF,374/4)

...ol kimerse (5) ermez-mü-sen kim Ṣafā taqı Merve arasında *qaṭır* minip qullarıŋ͡g birle yöriyür erdiŋ͡g. (NF, 374/5)

Taḳı aṭlarnı taḳı *ḫatır*larnı (2) taḳı eşeklerni, munung üçün kim münsengiz anı taḳı bezek üçün. (QT, 258a/1)

ḳatır hem ḥimārda zekātnıŋ͡g sözi (MM, 193/2)

tiwe uy kerek aṭ *ḳatır* yā ḥımār (MM, 245/1)

ḳancıḳ "dişi köpek"

> GTYL *kančyk*, Kaz. *qanšyq* (s. 190); KTS *qanşıq* (s. 160); KTTTS *qanşıq 1* (286); KTC *qanşıq 1* (s. 372); TLS, TT kancık, Kaz. *kanşık*; TMK *qančiq*, Kaz. *qanšïq* (s. 121); EDPT *kançık* "bitch. Loan-word in Persian" (s. 634); DS *qančïq 1.* сука (собака) "dişi köpek" (s. 418); TMEN *qančïq* Hündin "dişi köpek", R II kir. *qanšïq* (1532).

ögürsedi *ḳạncıḳ* taḳı tişi çętük (ME, 27/8)

ḳaplan "kaplan"

> GTYL **kaplan*, Kaz. *qablan* (s. 157); KTS *qablan* (s. 152); KTTTS *qabılan 1* (s. 267); KTC *qabılan 1* (s. 351); TLS, TT kaplan, Kaz. *kabılan*; EDPT *kapla:n* "a large feline, probably leopard rather than tiger, but the vagueness of oriental

terminology makes certainty impossible. One of a number of animal names ending in –la:n" (s. 584); DS *qaplan* тигр "kaplan" (s. 421); TMEN *qaplan* Tiger "kaplan" (N 128=2073).

...*ḳaplan*nı tutup ḳeltürdi. (KE, 107v/17)
...kür arslan böri *ḳaplan* ḳoyçısı... (KE, 137r/10)
...yüz (8) miŋ arslan, yüz miŋ bars, yüz miŋ *kaplan*, yüz miŋ böri, yüz miŋ şaġal kömek ıḍḍı. (KE, 142r/8)
...ol taġda böri, *ḳaplan*, arslandın özge cānver (16) bolmas ẹrdi. (KE, 154v/15)
...arslan, (10) böri, *ḳaplan*, toŋuz yoluḳsa yėyürler, özlerindin özgeni yėrler. (KE, 175r/10)
...*ḳaplan* terisidin yaġusı bar ẹrdi. (KE, 224v/3)

keme "fare" [18]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde keme sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada fare anlamında tışqan sözcüğü kullanılmaktadır (bk. sıçḳan ~ sıçan ~ sıçġan).

...balıḳlar tirildiler sẹkrip teŋizge tüşdiler *keme* sıçḳan inge kirgen (5) teg. (KE, 129v/4)

ḳısraḳ "dişi at, kısrak"

KTS *qısıraq* (s. 188); KTTTS *qısıraq* (s. 352); KTC *qısıraq* (s.441); TMK *qisrāq*, Kaz. *qïsıraq* (s. 134); EDPT *kısra:k* "diminutive form of kısır; originally a young mare which has not foaled, later, more generally, a mare" (s. 668); DS *qïsraq* молодая кобылица "kısrak" (s. 448); TMEN *qïsraq* Junge stute "kısrak" (N 138=2083).

...ellig *ḳısraḳ* ... (KE, 148r/19)
...*ḳısraḳ*ların ö<r>tüglüg ẹrken tüslerin (3) farḳ ẹtgil. (KE, 149r/2)
...*ḳısraḳ*larnıŋ tüslerin... (KE, 149r/7)
...ḳamuġdın (12) tẹtik, yitig közlüg ḳulunlamaġan *ḳısraḳ* turur. (KE, 176v/12)

[18] *keme Türkçe Sözlük*'te 1. "Büyük sıçan" biçiminde tanımlanmıştır (s. 1132). *keme* sözcüğü burada "fare" ya da "bir fare türü" anlamında kullanılmış olabilir. Bu sözcük "fare" anlamına geliyorsa bir ikileme unsuru olarak düşünülebilir.

...altı miŋ *ḳısraḳ* taḳı aymışlar (13) yėgirmi miŋ *ḳısraḳ* ḥāžır ḳıldı. (KE, 176v/12-13)
sėkirtdi ayġırnı *ḳısraḳ*ġa (ME, 57/2)
ögürse de ḳısraḳ zekāt yoḳ turur (MM, 227/1)

kiş "samur"

> GTYL **ki:š*, Kaz. – (s. 162); KTC *kis* "orman-toğayda tirşilik etetin terisi bağalı añ, bulğın" (s. 348); TMK *kīš*, Kaz. – (s. 111); EDPT *ki:š* "sable (samur), both the animal and its skin; loan-word in Persian, but not an Uralian or Indo-European loan-word" (s. 752); DS *kiš I* соболь "samur" (s. 310); TMEN *kiš* Zobel "samur", R II kir. *kis*, Kaz. *kiš* (1698).

Yėrde yügrüp cüft alışur as tekiŋ *kiş* ḳunduzı (KE, 68v/4)

ḳoç ~ ḳoçḳar "koç"

> GTYL **qočŋar//*qoč*, Kaz. *qošqar* (s. 432); KTS *qoşqar* (s. 176); KTTTS *qoşqar* (s. 324); KTC *qoşqar* (s. 412); TLS, TT koç, Kaz. *koşkar*; TMK *qoč* s. qočŋār; *qočŋār* Kaz. *qošqar* (s. 136); EDPT *koç* (s. 589); *koçŋa:r* "ram, loan-word in Mongolian as kuça" (s. 592); DS *qoč I* баран "koç"; *qoçŋar I* баран-производитель (s. 451); TMEN *qoč* Widder "koç" (1550); *qočqar* (1551).

Mevlī taʿālā sekiz ḳavmi ıḍdı yėtisi saġlıḳ biri *ḳoçḳar*. (KE, 13v/10)
...kökde otlap sęmrigen *ḳoç* fidāsın... (KE, 37v/15)
...bir *ḳoçḳar* kelip taḫtını süsüp aḫtaru salur... (KE, 38r/1)
Bu *ḳoç*nı alġıl ḳurbān ḳılġıl. (KE, 52r/1)
...bir *ḳoç* alıp kelür. (KE, 52r/3)
...*ḳoç*nı kördi... (KE, 52r/4)
...ol *ḳoçḳar* Hābīl ḳurbānı erdi (7) uçmaḥda sęmüz turur erdi. (KE, 52r/6)
...*ḳoçḳar* uruşturmak... (KE, 57v/11)
...*ḳoç*ınıŋ müŋüzin Yefṣārġa bėrdi. (KE, 64r/5)
Qaçan kim bu *qoçqar*nı Cebreʿīl keltürdi erse, İbrāhīm (6) taqı qurbān qıldı. (NF,215/5)
Baqar Cebreʾīl ʿas bir aq *qoçqar*, uluġ moynuzluġ semüz *qoçqar*nı alıp (3) İbrāhīm peyġāmbar ʿas qatınġa ėndi… (NF,216/2)

süsüşdi *ḳoç*lar (ME, 129/8)

ḳoy ~ ḳoyun “koyun”

(bk. ḳoy ḳozı)

GTYL **qoñ*, Kaz. *qoj* (s. 431); KTS *qoy I* (s. 169); KTTTS *qoy I* (s. 311); KTC *qoy I* (s. 399) ; TLS, TT koyun, Kaz. *koy*; TMK *qōy*, Kaz. *qoy* (s. 140); EDPT *1 ko:y* (s. 674); *1 koyun* (s.674); *ko:ñ* “generically sheep and specifically ewe. One of the animals of the 12. year cycle. An early loan-word in Mongolian as koni(n)” (s. 631); DS *qoj I*; *qojïn*; *qojun I* общa “koyun” (s. 453).

Ḥavvā (11) ol *ḳoy*lar yüŋin in egirdi Ādem toḳıdı, ėkegü ton ḳılıp keḍdiler. (KE, 13v/11)
...yer yüzinde (12) *ḳoy*dın ḳutluġraḳ aḍın tınlıġ yoḳ tėmişler. (KE, 13v/12)
...bir *ḳoy* <bir> bereket, eki *ḳoy* (14) eki bereket, üç *ḳoy* genc. (KE, 13v/14)
Hābīl *ḳoy* küḍerür ėrdi bir uluġ sęmüz (11) *ḳoy* keltürüp aḍaḳlarını baġladı kurbān ḳılur yėrde ḳoḍdı. (KE, 15v/10-11)
Hābīlniŋ (3) *ḳoy*ları meniŋ aşlıḳımġa kirmiş erdi. (KE, 16v/3)
...bir sürüg (14) *ḳoy*ġa keldiler. (KE, 20r/14)
...arslan uy birle (4) böri *ḳoy*, birle möşük kögerçgün birle düşmān tururlar. (KE, 25r/4)
Ṣāliḥ anasınıŋ *ḳoy*ların saḳlar ėrdi. (KE, 33v/ 9)
...*ḳoy*ları, yılḳı ḳaraları bu (12) tewedin ḳorḳup ürker erdiler, bular bu teweni tilemes (13) boldılar. (KE, 35r/11)
ʿArabnuŋ ʿādeti bar yazıda (19) tewege *ḳoy*ġa ḳutan ėterler... (KE, 37r/19)
Uy tewe *ḳoy*lar boġuzlap tā ḳıyāmetga tęgi... (KE, 37v/14)
...yüz miŋ (18) tewe, yüz miŋ aṭ, yüz miŋ uy, yüz miŋ inek, yüz miŋ *ḳoy*... (KE, 46v/18)
...miŋ *ḳoy*, ėki yüz tewe yüz uy keltürdi. (KE, 47r/2)
...*ḳoy* keltürün bişürün biz yėgeliŋ. (KE, 47r/16)
...*ḳoy* keltürsün bişürsün anı ma yėgeliŋ. (KE, 47r/17)
Ölgen *ḳoy*larnı tirgüzüŋ, kim tirgüzse bu yėr suw aŋa bolsun. (KE, 47r/18)
...on arıḳ *ḳoy* keltürüp boġuzladılar, aş ḳılıp ęwge kiwurdi-(20)-1er. (KE, 47r/19)
İbrāhim öz aşın (21) ketürdi, üç miŋ er anı yėdiler ḳamuġ toydılar, ol *ḳoy* aşı andaġuḳ ḳaldı. (KE, 47r/21)
...*ḳoy*lar tirildi...(KE, 47v/1)

...*ḳoy*ların terisini olarġa oḳ kemişti... (KE, 47v/1)

...on ėki sürüg *ḳoy*ı bar erdi... (KE, 47v/4)

...ėki miŋ *ḳoy*, üç miŋ tewe, yėti (9) miŋ uy boldı. (KE, 49r/8)

...yüz *ḳoy* keltürdi (21) ḳurbān ḳıldı. (KE, 50r/20)

...uşmaḥdın *ḳoy* keldi. (KE, 50v/4)

...*ḳoy*ġa (13) barur-men. (KE, 50v/12)

...*ḳoy* alıp kelür-men. (KE, 50v/13)

Teŋri taʿāla tilinde *ḳoy* yörütdi... (KE, 50v/14)

...miŋ *ḳoy*, yüz uy tewe ḳurbān ḳıldı. (KE, 54r/12)

...bir *ḳoy* boġuz-(21)-ladı terisin Yaʿḳūbġa keḍdürdi. (KE, 54r/20)

...*ḳoy* terisin (2) örtünüp kirdi. (KE, 54v/1)

...miŋ (5) *ḳoy* yatur. (KE, 104r/5)

...ol kün *ḳoy* saḳlar ẹrdi. (KE, 133r/1)

...*ḳoy*nı (4) özge kimersege tapşurdı. (KE, 133r/3)

...*ḳoy*umġa böri kẹldi (21) börini tutdum boynını üzüp taşladım. (KE, 133r/20)

...ḳamuġ cānlıġlarda uyat endāmı örtüglüg *ḳoy* turur, anı naʿce (6) tėdiler. (KE, 135v/5)

...*ḳoy*ları kėçe kẹlip meniŋ aşlıḳımnı yėp turur. (KE, 136r/16)

...anıŋ *ḳoy*ların alġıl... (KE, 136r/17)

...aşlıḳnı *ḳoy* eyesinge bėriŋ tīmār ḳılsa aşlıḳ yetilgey, *ḳoy*nı aşlıḳ eyesiŋe (21) bėriŋ aşlıḳ yetilgünçe sütin içsün, aşlıḳ yetilgendin soŋ aşlıḳ; eyesi aşlıḳın alġay, *ḳoy* eyesi [136v] (1) *ḳoy*ın alġay. (KE, 136r/20-21; 136v/1)

...*ḳoy* yüŋin... (KE, 140r/11)

Süleymānnıŋ ḳuşluḳ aşıġa ėki miŋ *ḳoy*, tört yüz uy barur ẹrdi. (KE, 141r/14)

...tört yüz *ḳoy* kirer ḳazanı bar ẹrdi. (KE, 141r/15)

...*ḳoy* sütin (13) beriŋ. (KE, 152r/12)

Sütlüg *ḳoy*lar sütin bėrmediler, sütsiz *ḳoy* sütin bėrdiler. (KE, 152r/13)

Menā ol *ḳoy*nıŋ (14) ẹmçekin Yūnus aġzıġa soḳtı. (KE, 152r/13)

...*ḳoy*larımız süti ḳurıdı. (KE, 157v/12)

Yūnus bir saġlıḳ *ḳoy*nı ündedi, kẹldi ẹrse (13) Yūnus ḳolın ẹmçekige sıġadı ẹrse ẹmçeklerige süt tolup kẹldi. (KE, 157v/12)

Ḳoy ... tanuḳlarım turur. (KE, 157v/19)

Ḳoy aydı: meni saġdı. (KE, 157v/20)

...bir *ḳoy* boġuzlap ẹtindin (11) ḳayu yaḫşırak ẹrse maŋa kẹltürgil. (KE, 164r/10)

*Ḳoy*nı boġuzladı, tili birle yürekin alıp kẹldi. (KE, 164r/11)

...*ḳoy*da tildin yürekdin yaḫşıraḳ (13) yoḳ, eger yawuz ẹrse tildin yürekdin yawuzraḳ yoḳ. (KE, 164r/12)

...bir *ḳoy* satḳun aldı, soyup ḳapġa salıp... (KE, 164r/16)

...bir soyulmış (7) *ḳoy* çıḳtı. (KE, 164v/7)

...*ḳoy*nı eyesiŋe tapşurayın... (KE, 178r/16)

...*ḳoy*nı eyesinge tapşurdı... (KE, 178r/16)

...*ḳoy*umızġa kẹrek bolmışınça alıp yėyür-miz. (KE, 216v/5)

...*ḳoy*ḳa ḳurt tepünmedi. (KE, 239r/13)

...bir sürüg *ḳoy*ḳa ḳurt tepündi. (KE, 239r/14)

...böri *ḳoy*ḳa tepünmes erdi, bu kün tepündi. (KE, 239r/16)

...taqı (10) *qoy*luġ kişi börüdin qorqġay. (NF,11/10)

Cüftüm Abū Muʿīd taqı *qoy*larnı otlaġqa ėletip turur. (NF,22/3)

*Qoy*larımız munda bolsa erdi, sizlerke (4) süt bėrgey erdim… (NF,22/3)

...bu ḫayma yanında yatġan ne *qoy* turur? (NF,22/4)

Bu *qoy* iŋ͡gen aruq *qoy* turur, hēç süti yoq turur. (NF,22/5)

*Qoy*lar birle baru bilmedin munda yatur… (NF,22/5)

Ol *qoy*nı maŋ͡ga keltürüŋ͡gler! (NF,22/7)

...mübārek ėlgini ol *qoy*nuŋ͡g yelininge tegürmiş erdi. (NF,22/8)

Derḥāl ol *qoy*nuŋ͡g (9) yelini ulġaydı taqı ol *qoy* semrüdi. (NF,22/8-9)

*Qoy*lar yıraq erdi, ewde saġar *qoy* yoq erdi. Bu süt qandın keldi? (NF,22/14)

Bu aruq *qoy*ġa mübārek ėlgini tegürmiş (16) erdi. (NF,22/15)

Bu *qoy* mundaġ semrüdi kim körer-sen, taqı yelini uluġ boldı. (NF,22/16)

...bir *qoy*nı sögüldi… (NF,33/9)

Peyġāmbar ʿas *qoy* etidin qayu yerni sewer? (NF,33/10)

Peyġāmbar ʿas *qoy* (11) etidin qol etini taqı yaġrın etini sewer... (NF,33/10)

...ol sögülmiş *qoy*ġa aġu sürtti, yaġrın etinge taqı qol etinge köprek (12) sürtti taqı aḫşamdın soŋ͡g Peyġāmbar ʿas'nuŋ͡g ėwinge keltürdi. (NF,33/11)

...bir *qoy* sögüldüm taqı (14) sizke hediyye keltürdüm tėdi erse... (NF,33/13)

Qaçan kim Peyġāmbar ʿas *qoy* etidin bir pāra aldı taqı çeyneyü başladı erdi… (NF,33/15)

...men bu aġuluġ *qoy*nı keltürdüm… (NF,34/6)

Ol *qoy* etini bir itke bėrdiler. (NF,34/7)

...tėweler, *qoy*lar, (8) sıġırlar qurban qılurlar... (NF,41/7)

Ne iş turur kim tėweler āvāzı taqı *qoy*lar āvāzı eşitür-men? (NF,69/17)

...on bėş miṉg tėwe erdi, *qoy*larqa taqı māllarqa ḥisāb yoq erdi. (NF,75/4)

...ėkki ʿayāl bir sürüg *qoy*lar birle bir ṭarafda baqıp tururlar kim bu ḫalāyıq cānvarlarını (8) suwġarsa... (NF,113/7)

Ey ʿayāllar, sizler bu *qoy*larıṉġız[nı] nişe suwġarmaz-siz? (NF,113/9)

...anlarnıṉg *qoy*larını suwardı. (NF,113/12)

...menim *qoy*larımnı saqlaġıl... (NF,114/8)

...bir *qoy*, bir taġarçuq un taqı bir taġarçuq ḫurmānı ʿĀyişe razhā ėwinge ıḍa bėrdi. (NF,125/17)

ʿOṣmān razhu bir sürüg (3) tėweler bėrdi taqı bir sürüg *qoy*lar bėrdi… (NF,130/2)

Ol ʿArabnuṉg bir saġlıq *qoy*nı bar erdi. (NF,253/12)

Bu ėwdeki *qoy*nı boġuzlasaq... (NF,253/14)

...bu bir (16) *qoy*dın özge neersemiz yoq. (NF,253/16)

...ol [254] (1) *qoy*nı boġuzladı taqı bişürdi taqı İbni ʿAbbās öṉginde qoḍtı. (NF, 254/1)

Bu bizke bir *qoy* boġuzladı, muṉga ėkki *qoy* bahāsı bėrsek, yetmez-mü? (NF,254/4)

...ṣaḥābalardın biringe bir kimerse bişmiş *qoy* başını ıḍa bėrdi. (NF,257/11)

...özi tenāvul qılmadı taqı ol *qoy* başını (13) aṉgar īṣār qılıp ıḍa bėrdi. (NF,257/12)

Otlaġdın *qoy*larım kelse, her kėçe öz ėlgim birle atamqa anamqa sütdin qandurmadın (9) oġlanlarımqa bėrmes erdim. (NF,293/8)

Bir kėçe *qoy*lar kėç keldiler. (NF,293/9)

Meger bir saġlıq *qoy*ı bar erdi. (NF,295/15)

Erte ol (16) *qoy*nı boynınġa kötrür erdi. (NF,295/16)

...ol *qoy*nı (2) saġar erdi taqı anıṉg süti birle eḫṭār qılur erdi… (NF,296/1)

Bir kün özi ʿibādat birle meşġūl erdi taqı (8) *qoy*ındın ġāfil boldı. (NF,296/8)

Ol *qoy*ı bardı taqı bir kimersenіṉg būstānınġa kirdi taqı tek yapraqından yėdi erse… (NF,296/8)

Abū ʿAbdullāh Ṭūsī raḥmhi ol *qoy*nı terk qıldı, almadı. Kim kim alsa, aṉgar mubāḥ qıldım, tėdi. (NF,296/9)

Bu *qoy* ḥarām ʿalaf yėdi. (NF,296/10)

Falān oġlanlarınıŋ (10) *qoy*ları bar… (NF,298/10)

...bu *qoy*lar qayu yerde otlayurlar? (NF,298/11)

...bu *qoy*lar taqı bu musulmānlarnıŋ mülkinde otlamış bolsalar (14) taqı ol yer ėḍileri rāżī bolmasalar, men bu sütni içsem… (NF,298/13)

Neteg kim qoymat *qoy*nı saqlamış meŋizlig. (NF,318/16)

*Qoy*larıdın semüzrekini keltürüp qoydı taqı bir pāra yaġ keltürdi taqı ol *qoy* qatında qoydı. (NF,337/14)

Ot keldi taqı Hābīl *qoy*ını, yaġını aldı taqı qabūl qıldı... (NF,337/15)

...*qoy* böridin neteg kim qaçar bolsa, ol taqı ḫalāyıqdın andaġ qaçar... (NF,343/7)

...yüz *qoy* taqı bir qaravaş bėrdim. (NF,347/8)

...ol yüz *qoy* taqı bir cāriya kim bėrdiŋ, anı alġıl... (NF,347/15)

...*qoy* boġuzladılar... (NF,429/14)

...bu *qoy*larıŋdın maŋa bir *qoy* [431] (1) satsaŋ bolġay-mu? (NF,430/17)

...bu *qoy*lar menim mülkim ermez. (NF,431/1)

...bu *qoy*lar (2) ḫōcam mülki turur, maŋa şerʿan satmaq revā bolmaz... (NF,431/1)

Ne bolġay bir *qoy* maŋa satsaŋ (3) taqı ḫōcaŋqa aysaŋ kim bu *qoy*nı böri yėdi, tėseŋ... (NF,431/2-3)

...taḳı nişānlıġ ḳılınmış (8) aṭlardın, taḳı tiwedin taḳı sıġırdın taḳı *ḳoy*dın keçidin... (QT, 48b/8)

Ḥelāl ḳılındı sizge (3) tiwening sıġırnıng *ḳoy*nıng keçining tört aḏaḳlıġı. (QT, 103b/3)

Taḳı tiweler, (6) ḥarām ḳılındı arḳaları." Taḳı tiweler, sıġırlar, *ḳoy*lar, keçiler; yād ḳılmaslar Tangrınıng (7) atı anıng üze, yalġan çatmaḳ anıng üze. (QT, 141a/5)

Taḳı tiwelerdin taḳı sıġırlardın taḳı *ḳoy*lardın taḳı keçilerdin, yük kötürgen [142a/1] taḳı töşengen. (QT, 141b/9)

Sekiz cüft: (3) *Ḳoy*lardın iki taḳı keçilerdin iki. (QT, 142a/3)

Bu tiweler, *ḳoy*lar, sıġırlar, keçiler, taḳı ekin (5) menʿ ḳılınmış; yimes anı meğer ol kim tileyür miz. (QT, 141a/4)

Taḳı sıġırlardın taḳı *ḳoy*lardın ḥarām ḳılduḳ (8) anlar üze, iç yaġlarını; meger ol kim kötürdi ol ikisining arḳaları, yā (9) çoz baġarsuklar, yā ol nirse kim ḳarıştı süngük birle. (QT, 142b/7)

...taḳı (9) *ḳoy* yünglerindin taḳı tiwe yünglerindin taḳı çöpürlerindin, ew meṣāliḥleri taḳı menfaʿat alġu nirse, [265b/l] bir vaḳtġa tegi. (QT, 265a/9)
Ol tayaḳım. Tayanur men anıng üze taḳı yapraḳ silker men (9) anıng birle, *ḳoy*larım üze. (QT, 301b/8)
...tünle yayıldı anıng içinde erenlerning *ḳoyun*ları. (QT, 316a/7)
...ḥelāl ḳılındı sizge tiwe, sıġır, *ḳoy*, kiçi... (QT, 322b/1)
Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge, tiweler, sıġırlar, *ḳoy*lar, keçigler içinde iʿtibār alġu nirse bar. (5)
İçrür miz sizge ol nirsedin kim ḳarınları içinde. ... Taḳı andın yiyür siz. (QT, 329a/4)
Taḳı kişilerdin taḳı cānvarlardın, tiwelerdin sıġırla<r>dın *ḳoy*lardın taḳı keçilerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)
Taḳı indürdi sizge, tiwelerdin *ḳoy*lardın keçilerdin sekiz cüft. (QT, 438b/1)
sẹmritdi *ḳoyun*nı (ME, 34/4)
ḳạytardı *ḳoyun*larnı (ME, 46/3)
aḫşamun kẹldürdi *ḳoy*larnı (ME, 46/4)
ḳụrbān ḳıldı *ḳoy* birle (ME, 104/3)
ḳoyun eçkü ḳurbān ḳılınsa yarar (MM, 195/1)
tiwe bişde bir *ḳoy* taḳı tört mücāb (MM, 205/1)
taḳı onda ikki *ḳoyun* rāst ḥisāb (MM, 205/2)
taḳı bolsa on biş zekāt üç *ḳoyun* (MM, 205/3)
yigirmide tört *ḳoy* cezā köp ṣevāb (MM, 205/4)
biş artmışda *ḳoy* onda ikki revān (MM, 211/2)
eger artsa on biş zekāt üç *ḳoyun* (MM, 211/3)
yigirmide[19] tört *ḳoy* taḳı ḥıḳḳatān (MM, 211/4)
taḳı artsa tigme bişinde *ḳoyun* (MM, 213/1)
yigirmi biş artsa meḫāż *ḳoy* üçün (MM, 213/2)
taḳı artsa bişde *ḳoyun* ittifāḳ (MM, 215/2)
bu ḳırḳ *ḳoy*da bir *ḳoy* zekāt keçse yıl (MM, 223/1)
taḳı arttı bir imdi üç *ḳoy* birür (MM, 224/1)

ḳozı ~ ḳoẓı “kuzu”

(bk. ḳoy ḳozı)

[19] Ali Fehmi Karamanlıoğlu burada yazmada olmayan bir “taḳı” göstermektedir.

GTYL **qozy*, Kaz. *qozy* (s. 433); KTS *qozı* (s. 169); KTTS *qozı 1* (s. 311); KTC *qozı 1* (s. 399); TLS, TT kuzu, Kaz. *kozı*; TMK *qozi*, Kaz. *qozï* (s. 147); EDPT *kuzı:* "lamb; a very old, first period loan-word in Mongolian as kuriğan" (s. 681); DS *qozï I 1.* ягненок "kuzu" (s. 462); *quzï см.* qozï (s. 475); TMEN *qozï* Lamm "kuzu", R II *qozu*, Kaz. *qozï* (1559).

baḳlan ḳozı "yeni doğmuş, semiz kuzu"

baḳlan sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde görülmemektedir.

Turna ün tartıp öterde sekrişür *baḳlan ḳozı* (KE, 68v/3)
*...baḳlan ḳozı*larm körüp ḳaḍġuları saçılsun... (KE, 68v/9)
taḳı otġa bışmış *ḳozı* sözledi (MM, 33/3)
dorumlar buzaġu *ḳozı*lar niçe (MM, 225/1)

ḳulan "tay; yaban eşeği"[20]

GTYL **kulan*, Kaz. *qulan* (s. 155); KTS *qulan* "katır gibi yabanî yılkı" (s. 179); KTTTS *qulan* "yabani at" (s. 332); KTC *qulan* "esekten säl ülkenirek, jılqı tektes tağı añ" (s. 420); TMK *qulān*, Kaz. *qulan* (s. 150); EDPT *kulun* "a foal from birth to one year, younger than a ta:y. Loan-word in Persian." (s. 622); DS *qulan I* кулан, дикий азиатский осел "yabani Asya eşeği" (s. 465); TMEN *qulan* Wildesel "yaban eşeği", R II kir. *qulan* (1574).

*...ḳulan*nı ıḍdı, İlyās aŋa mindi melik sarāyıġa kẹldi. (KE, 158v/20)
ke̲dik yā *ḳulan* uy tiwe ḳoy ḳozı (MM, 243/1)

ḳunduz "kunduz"

GTYL **qunduz*, Kaz. *qundyz* (s. 162); KTS *qundız* (s. 181); KTTTS *qundız 1* (s. 335); KTC *qundız 1* (s. 423); TLS, TT kunduz, Kaz. *kundız*; TMK *qunduz*, Kaz. *qundïz* (s. 152); EDPT *kunduz* "beaver. Loan-word in Persian" (s. 635); DS

[20] Bu sözcüğe Ali Fehmi Karamanlıoğlu "tay"; Selcen Çürük, Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah "yaban eşeği" anlamını vermiştir.

qunduz зоол. бобр “kunduz” (s. 466); TMEN *qunduz* Biber “kunduz”, R II kir. *qunduz* fischotter “samur” (1534).

Yėrde yügrüp cüft alışur as tekiŋ kiş *ḳunduz*ı (KE, 68v/4)

ḳurt “börü, yabani hayvan”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde “yabani hayvan” anlamında *ḳurt* bulunmamaktadır. Kazakçada bu anlamda *böri* kullanılmaktadır (bk. böri ~ börü).

GTYL **ku:rt*, Kaz. – (s. 160); TMK *qurt II*, Kaz. – (s. 155); EDPT *kurt* “wolf” (s. 648); DS *qurt II* волк “kurt” (s. 469).

Ḳurtḳa ḳarıp ölürse salġıl ętini *ḳurt*ḳa (KE, 80v/12)
...ol *ḳurt*lar Mūsīnī körüp ḳorḳtılar kaçıp Fir‘avnġa bardılar. (KE, 111r/8)
...ḳoyḳa *ḳurt* tepünmedi... (KE, 239r/13)
...bir sürüg ḳoyḳa *ḳurt* tepündi, ḳoyçı .. (KE, 239r/14)
Taḳı ḳorḳar men kim yise anı *ḳurt* ...(QT, 227b/4)
Eger yise anı *ḳurt* ... (QT, 227b/5)
Taḳı yidi anı *ḳurt*. (QT, 228a/1)
uluştılar *ḳurt*lar (ME, 207/5)
uludı *ḳurt* (ME, 231/5)

lebūn *Ar.* “süt veren sağmal hayvan”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada “sağmal hayvan” anlamında *savın* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. sağın).

maḫāż ikki yaşda *lebūn* üçde bil (MM, 208/3)

maḫāż ~ meḫāż *Ar.* “deve”

Kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada “deve” anlamında *tüye* kullanılmaktadır (bk. tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tęwe ~ tęve ~ teve).

maḫāż ikki yaşda lebūn üçde bil (MM, 208/3)

maḫāż ikki ḥıḳḳa kėlür bu üç at (MM, 212/2)
yigirmi biş artsa *maḫāż* ḳoy üçün (MM, 213/3)
maḫāż ornın͡ga imdi bint-i lebūn (MM, 213/4)
yigirmi biş artsa *maḫāż* arturur (MM, 215/3)

merkeb *Ar.* "merkep, eşek"

merkeb sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "eşek" anlamında *esek* kullanılmaktadır (bk. ęşgek ~ eşek ~ ęşek).

...*merkeb* bėrilgen... (KE, 137r/6)
...maʿrifet *merkeb*ini minseŋ... (KE, 139r/19)
...*merkeb* bėrdük. (KE, 146r/15)
...pād-şāhlıḳ *merkeb*inge miner-sen. (KE, 158r/4)
...maŋa minmekge *merkeb* bėrg[il]... (KE, 158v/19)
...hēç *merkeb*ke (3) minmişim yoq hem minmekke iʿtiqādım yoq, tėdi erse, men aydım: Nişe minmes-siz? (NF,209/2)
...*merkeb* tuynaqı birle bastursam… (NF,209/4)

möşük "kedi"

> GTYL **pišik*, Kaz. *mysyq* (s. 191); KTS *mısıq* (s. 204); KTTTS *mısıq* (s. 393); KTC *mısıq* (s. 474); TLS, TT kedi, Kaz. *mısık*; EDPT *mü:ş* "one of the several words for cat, see çetük, and no doubt a loan-word, but not Persian, where mūş means mouse, rat" (s. 772).

Möşük tamdın tamġa aşıp yörise yüz yıġaç yer yörir (11) ęrdi. (KE, 23r/10)
...arslan uy birle (4) böri ḳoy, birle *möşük* kögerçgün birle düşmān tururlar. (KE, 25r/4)
...biri *möşük*, ėkinçi (3) sıçḳan, üçünçi toŋuz (KE, 25v/2)

Nūḥ (4) ęlgin arslan başınġa sıġadı, burnındın ėki *möşük* çıḳdı, ol sıçḳan[nı] (5) yėdiler. (KE, 25v/4)

Kimęrse cüftige yaġumaz ęrdi, bir *möşük* itni kördi cüftige (8) ḳawuşmış, kelip Nūḥ<ġa> aydı, itke sordı erse tandı ḳawuşmadım tėp, *möşük* tanuḳ (9) bulmadı uwtandı. (KE, 26r/7-8)

Mevlī ʿazze ve celle itniŋ tilegin red (15) ḳılmadı, ḳaçan *möşük*ler cüftige ḥācetlıġ bolsa ança yaŋlıġ ün çoġı ḳılur. (KE, 26r/15)
...*möşük* ṣūretlıġ... (KE, 131v/13)
...bir taş ber<di>, *möşük* başı çaḳlıġ. (KE, 177r/15)
...ėki *möşük* ürüşüp ḫırlaşu tüşdiler... (KE, 178r/7)
Daḳyānūs *möşük*ler üni-(8)-din ḳorḳup... (KE, 178r/7)
...*möşük*-(9)-din nelük ḳorḳar-biz. (KE, 178r/8)
...it ya küp ya *möşük* ilingen dīv... (KE, 218r/17)

müsinne *Ar.* "1. yaşlı, iki yaşını tamamlayıp üç yaşına giren hayvan 2. üç yaşına girmiş dana"[21]

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

tebīʿ yā *müsinne* biliŋ͡g ikki at (MM, 220/1)
müsinne bu üç yaşġa keçmiş ṣıfāt (MM, 220/4)
niçe ḳırḳ *müsinne* uşol sança bėr (MM, 222/2)
tebīʿ yā *müsinne müsinne* tebīʿ (MM, 222/3)

naʿce *Ar.* "koyun"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *naʿce* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "koyun" anlamında *qoy* kullanılmaktadır (bk. ḳoy ~ ḳoyun).

...ḳamuġ cānlıġlarda uyat endāmı örtüglüg ḳoy turur, anı *naʿce* (6) tėdiler. (KE, 135v/5)

oġlaḳ "keçi yavrusu, yabani hayvan yavrusu"[22]

GTYL **oγ(y)laq*, Kaz. *laq* (s. 429); KTS *laq I* (s. 189); KTTTS *laq* (s. 356); KTC *laq I* (s. 443); TLS, TT oğlak, Kaz. *lak*; TMK *oγlaq*, Kaz. *laq* (s. 169); EDPT *oğla:k* "diminutive form of oğul; kid, young goat" (s. 84); DS *oγlaq 1.*

[21] 1. anlamı Selcen Çürük; 2. anlamı Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah vermiştir.
[22] Aysu Ata bu sözcüğe "keçi yavrusu" anlamını vermiştir. KE, 153r/17'te geçen *keyik oġlaḳı* ifadesine bakarak bu sözcüğün anlamına "yabani hayvan yavrusu" anlamı da eklenebilir. KE, 153r/18'te geçen iki *oġlak* da söz konusu *keyik oġlaḳı*dır (Ata, 1997).

козленок “oğlak, keçi yavrusu” (s. 362); TMEN *oγlaq* Zicklein “oğlak” (N 26=1971).

...bir *oġlaḳ* boġuzla[dı]-(13)-1ar, ḳanını Yūsuf kөŋlekiŋe bulġadılar. (KE, 71v/12)
Evde saḳlaġan keyik *oġlaḳ*ı bar ẹrdi. (KE, 153r/17)
...bu *oġlaḳ* tanuḳ turur. (KE, 153r/18)
Oġlak Yūnus katıġa kẹldi... (KE, 153r/18)
...sökülmiş *oġlaḳ*nı Türkīde sözlettiŋ... (KE, 236v/21)
Sen ol *oġlaq*nı boġuzlaġıl… (NF,28/11)
Ėwde tört batman arpa bar taqı bir *oġlaq* bar. (NF,28/11)
...bir *oġlaq* turur… (NF,28/15)
Bir oġlaq ṭaʿāmı üç miŋ͡ğ kimerseke (4) neteg yetürgey-men? (NF,29/3)
...meger bir kün un yoġurmış taqı uyquġa barmış (7) taqı ėwke *oġlaq* kirip ol ḫamīrni yemiş. (NF,416/7)

öküz “öküz”

GTYL **(h)ökez*, Kaz. *ögiz* (s. 439); KTS *ögiz* (s. 215); KTTTS *ögiz 1* (s. 423); KTC *ögiz 1* (s. 504); TLS, TT öküz, Kaz. *ögiz*; TMK *öküz*, Kaz. *ögiz* (s. 172); EDPT foreign loan-word öküz (?köz) “one of several terms for bovines; became an early loan-word in Mongolian as hüker/üker” (s. 120); DS *öküz I* бык, вол “boğa, öküz” (s. 383); TMEN *öküz* Rind, Stier “öküz” (397); TMEN *öküz* Rind, Stier “öküz, boğa”, hükär ← westmittelmongolisch (397).

...tört ḳoş *öküz*lük yėrni sarāy ḳıldurdı. (KE, 124r/21)

sağın “sağmal”

sağın bir hayvan adı olmamasına rağmen süt veren hayvanların adı olarak kullanılabilmektedir. Burada hayvan adının düşürüldüğü düşünülebilir.

KTS *savın I* (s. 237); KTTTS *savın I* (s. 473); KTC *savın I* (s. 561); TLS, Kaz. *savın*, TT sağmal; TMK *sayliq*, Kaz. *sawlïq* (s. 175); EDPT *sağın* “deverbal noun from sağ-; synonymous with sağlık. Kazax *sawın*” (s. 811).

Teŋri mü bolur başınġa tilkü siyse bir *saġın* / Közleri körmez ḳarağu hem tili anıŋ ağın (KE, 39r/8)

saġlıḳ “dişi koyun, sağmal”

saġın sözcüğünde olduğu gibi *saġlıḳ* da hayvan adı olmamasına rağmen hayvan adı gibi kullanılabilmektedir.

> KTS *savlıq I* (s. 236); KTTTS *savlıq I* (s. 472); KTC *savlıq I* (s. 560); TLS, TT koyun, Kaz. *savlık*, *koy*; TMK *saγlıq*, Kaz. *sawlïq* (s. 175); EDPT *sağlık* “deverbal from sağ-; a milch animal” (s. 809); DS *saγlıq 1.* дойное животное “sağmal hayvan” (s. 481); TMEN *saγlıq* weibleches Schaf “dişi koyun”, R IV kir. *sawluq* (1223).

Mevlī taʿālā sekiz ḳavmi ıḍdı yėtisi *saġlıḳ* biri ḳoçḳar. (KE, 13v/10)
...toḳsan toḳuz *saġlıḳ*ı bar. (KE, 135r/19)
...bir *saġlıḳ*ım bar, bu bir (20) *saġlıḳ*nı mendin alayın tėyü turur. (KE, 135r/19-20)
...toḳsan toḳuz *saġlıḳ*ı bar ẹrse... (KE, 135r/21)
...seniŋ bir *saġlıḳ*ınŋnı alayın... (KE, 135v/1)
...uraġut-(5)-nı *saġlık*ġa meŋzettiler. (KE, 135v/5)
Yūnus bir *saġlıḳ* ḳoynı ündedi, ḳeldi ẹrse (13) Yūnus ḳolın ẹmçekige sıġadı ẹrse ẹmçeklerige süt tolup ḳeldi... (KE, 157v/12)
...bu *saġlıḳ*nı, bu ayaḳnı, bu taş<nı> alıp barġıl tanuḳluḳ bėrge[yler]. (KE, 157v/17)
Olʿ Arabnuŋ̑ bir *saġlıq* qoynı bar erdi. (NF,253/12)
Meger bir *saġlıq* qoyı bar erdi. (NF,295/15)
...anga toḳsan toḳuz (6) *saġlıḳ* bar taḳı manga bir *saġlıḳ*. (QT, 433b/6)
Küç ḳıldı sanga, *saġlıḳ*ıngnıng tilemeki birle (8) *saġlıḳ*ları birle. (QT, 433b/7-8)

sıçḳan ~ sıçan ~ sıçġan “sıçan”

> GTYL **syčγan*, Kaz. *tyšqan* (s. 167); KTS *tışqan 1* (s. 286), KTTTS *tışqan 1* (s. 571); KTC *tışqan 1* (s. 670); TLS, TT sıçan, Kaz. *tışkan*; TMK *sičγān*, Kaz.

tïšqan (s. 180); EDPT *sıçğa:n* “an old animal name ending in –ğa:n” (s. 796); DS *sïčγan* мышъ “fare, sıçan” (s. 503); TMEN *sïčγan* Maus “fare” (1310).

...ilk burun *sıça[n]* kelip Ādemnüŋ başınġa (13) ḳonup saçın yola başladı, anıŋ üçün Ādem oġlanları *sıçan*nı tutup yüŋini (14) yolup söklürler. (KE, 13r/12-13)
Sıçḳan peydā boldı, kimini tişledi... (KE, 25v/3)
...biri möşük, ėkinçi (3) *sıçḳan*, üçünçi toŋuz (KE, 25v/3)Nūḥ (4) ęlgin arslan başınġa sıġadı, burnındın ėki möşük çıḳdı, ol *sıçḳan*[nı] (5) yėdiler... (KE, 25v/4)

...*sıçḳan* kimini tęlmişde ādemīlarġa ġarḳ bolġu ḳorḳusı (6) boldı. (KE, 25v/5)

...ol ḳatre (4) suw balıḳlarġa tęgdi balıḳlar tirildiler sękrip teŋizge tüşdiler keme *sıçḳan* inge kirgen (5) teg... (KE, 129v/4)

...ıḏduk anlar üze erkek *sıçġan*nıng aḳınını. (QT, 410b/4)

sıġır “sığır”

GTYL **sygyr*, Kaz. – (s. 435); KTS *sıyır* (s. 242); KTTTS *sıyır 1* (s. 483); KTC *sıyır* (s. 572); TMK *siγir*, Kaz. *sïyïr* (s. 182); EDPT *sığır* “a large bovine, perhaps a generic term; the exact meaning is discussed, not quite completely or accurately, in Shcerbak” (s. 814); DS *sïγïr I* корова “sığır” (s. 502).

...teŋizdin (19) yėtti *sıġır* çıḳar tüsleri sarıġ, yüzleri aḳ, emükleridin süt aḳar. (KE, 89r/19)
Ḳamuġı (20) körklüg sęmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ ... (KE, 89r/20)
Bu yėtti aruḳ *sıġır* ol **(2)** yėtti sęmiz *sıġır*ġa ḥamle ḳılurlar, olar ḳaçar aruḳ *sıġır*lar yeter. (KE, 89v/1-2)
Aruḳ *sıġır*lar [semiz *sıġır*lar]nı yutar **(3)** alarnıŋ ḳursaḳında hīç nęmerse körünmes. (KE, 89v/2)
Ol aruḳ *sıġır*lar anı yėgeli barurlar, alar yėmes **(5)** ęrken... (KE, 89v/4)
...ol yetti *sıġır*nı yoḳ ḳılur... (KE, 89v/7)
...yėtti aruḳ *sıġır* yėtti sęmiz *sıġır*nı yėyür. (KE, 90r/10)
...semiz *sıġır*lar... (KE, 90r/12)
Yetti aruḳ *sıġır*... (KE, 90r/13)

...kişilerge nime körklüg (2) itiŋ bar, ya *sıġır*ıŋ ya tęweŋ bar tėgeç kālā öler ęrdi ve alar ętlerin satḳun alıp kęlür ęrdiler. (KE, 95r/2)

...*sıġır* tęrisin (20) ḳurutup barmaḳça kilīd ḳıldurdı. (KE, 124r/19)

...*sıġır* buzaġu (15) boġuzlamak belāsıġa mübtelā boldılar. (KE, 127v/14)

Sıġır Buzaġu Ḳıṣṣası (s. 127v/15)

...bir *sıġır* [128r] (1) öltürüŋ, anıŋ ętidin alıp... (KE, 127v/21)

...*sıġır* niçe yaşlıġ turur. (KE, 128r/5)

...*sıġır*nıŋ tüsi neteg turur... (KE, 128r/10)

...ol *sıġır* (11) yawlak sarıġ, körgenlerni söwdürgen turur. (KE, 128r/10)

Ol *sıġır* saban sürmiş ęrmes, çıḳırġa yörümiş (15) ęrmes... (KE, 128r/14)

Mundaġ *sıgır*nı (17) tilediler, bulmadılar. (KE, 128r/16)

...mundaġ *sıġır* kimde bar ęrse keltürsün. (KE, 128v/1)

...*sıġır* tilge (5) kęlip aydı: men seniŋ-men, maŋa mingil. (KE, 128v/4)

...ol *sıġır* kęlip oġlanġa boyun sundı, tutup kęltürür boldı. (KE, 128v/4)

...men sıġırçı-men, *sıġır* minip kęlürde *sıġır* meni yıḳıp ḳaçtı. (KE, 128v/7)

...meni bu *sıġır*ġa mindürgil. (KE, 128v/8)

...*sıġır* ürkti, ḳaçtı... (KE, 128v/12)

...*sıġır* yetip kęldi (13) oġlan tutup ęwge kęltürdi. (KE, 128v/12)

...bu *sıġır*-(14)-nı mendin destūrsız satmaġıl. (KE, 128v/13)

...*sıġır*nı bāzārġa kivürdi. (KE, 128v/14)

...bir kesek *sıġır* (10) ęti... (KE, 129r/9)

...*sıġırçı* ęrdi, *sıġır* yitürüp tileyürde... (KE, 132r/16)

...*sıġır* tiler-men. (KE, 132r/17)

...tėweler, qoylar, (8) *sıġır*lar qurban qılurlar... (NF,41/8)

...tört miṉg *sıġır* her kün boġuzlanur erdi. (NF,211/2)

...taḳı nişānlıġ ḳılınmış (8) aṭlardın, taḳı tiwedin taḳı *sıġır*dın taḳı ḳoydın keçidin... (QT, 48b/8)

Ḥelāl ḳılındı sizge (3) tiwening *sıġır*nıng ḳoynıng keçining tört aḏaḳlıġı. (QT, 103b/3)

Bu tiweler, ḳoylar, *sıġır*lar, keçiler, taḳı ekin (5) menʿ ḳılınmış; yimes anı meğer ol kim tileyür miz. (QT, 141a/4)

Taḳı tiweler, (6) ḥarām ḳılındı arḳaları." Taḳı tiweler, *sıġır*lar, ḳoylar, keçiler; yād ḳılmaslar Tangrınıng (7) atı anıng üze, yalġan çatmaḳ anıng üze. (QT, 141a/5)

Taḳı tiwelerdin iki taḳı *sıġır*lardın iki. (QT, 142a/6)

Taḳı *sıġır*lardın taḳı ḳoylardın ḥarām ḳılduḳ (8) anlar üze... (QT, 142b/7)
Taḳı tiwelerdin taḳı *sıġır*lardın taḳı ḳoylardın taḳı keçilerdin, yük kötürgen [142a/1] taḳı töşengen. (QT, 141b/9)
Anlar *sıġır*lar mengizlig. (QT, 168a/2)
Ḥaḳīḳat üze men körer men yiti *sıġır*- [231b/l] lar semüz, yiyür anlarnı yiti aruḳ. (QT, 231a/9)
...yiti semüz *sıġır*lar içinde, yiyür anlarnı yiti aruḳ. (QT, 231b/7)
...ḥelāl ḳılındı sizge tiwe, *sıġır*, ḳoy, kiçi... (QT, 322b/1)
Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge, tiweler, *sıġır*lar, ḳoylar, keçigler içinde iʿtibār alġu nirse bar. (QT, 329a/4)
Taḳı kişilerdin taḳı cānvarlardın, tiwelerdin *sıġır*la<r>dın ḳoylardın taḳı keçilerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)

sıġun "yaban sığırı, dağ keçisi"

sıġun sözcüğü kullanılan Kazakça sözlüklerde görülmemektedir.

GTYL **sygun*, Kaz. – (s. 152); TMK *sīγun*, Kaz. – (s. 183); EDPT *sı:ğun* "the male maral deer" (s. 811); DS *sïγun I* марал-самец "erkek geyik" (s. 503).

...bir *sıġun* ḳapuġġa kelip (13) moynuzı birle ḳapuġnı ḳaḳmış ẹrdi. (KE, 227v/12)

siçek "şişek, iki yaşında koyun"

Bu sözcük, tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır.

TMK, *tïšäk*, Kaz. – (s. 212); EDPT *şişek* (s. 868); *tişek* (d-) deverbal noun from tişe:- in the sense of to lose the milk teeth; a two year old sheep" (s. 563); TMEN *sišäk* junges Schaf "genç koyun" (1332).

...*siçek* çöp taşıdı ḳamuġ oġlanlar anı tutup yüŋin yolup otga söklüp (4) yėyürler... (KE, 43r/3)

şaġal *Far.* "çakal"

KTTTS *şağal* (s. 620); KTC *şağal* (s. 712).

...yüz (8) miŋ arslan, yüz miŋ bars, yüz miŋ kaplan, yüz miŋ böri, yüz miŋ *şaġal* kömek ıḍdı. (KE, 142r/8)

tana "dana"

KTS *tana I* (s. 262); KTTTS *tana I* (s. 518); KTC *tana I* (s. 614); TLS, TT dana, Kaz. *tana.*

...bir yaşar *tana* (9) boġuzlasalar ẹmgekleri art-mas ẹrdi. (KE, 128r/8)
taḳı ḳırḳda *tana* ḥüküm bu turur (MM, 217/2)
bir artmışda *tana* bahāsından on (MM, 217/3)
bu bir *tana* altmışàa tėgrü yeter (MM, 219/2)

tavuşḳan "tavşan"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "tavşan anlamında" *qoyan* kullanılmaktadır.

GTYL **tawyšgan<*tawylgan*, Kaz. *qojan* (s. 164); KTS *koyan 1* (s. 176); KTTTS *koyan 1* (s. 324); KTC *koyan 1* (s. 412); TLS, TT tavşan, Kaz. *koyan*; TMK *tawišγan*, Kaz. *qoyan* (s. 200); EDPT *tavışğa:n* "hare; an old animal name ending in –ğa:n. This word has a very long history; it was a pre-VIII loan-word in Kitan as taoli" (s. 447); DS *tavïšγan* заяц "tavşan" *Ср.* tabïšγan, tavïčγan, tavšan, tavušγan. (s. 542); *tavïšqan см.* tavïšγan (s. 542); *tavšan Ср.* tabïšγan, tavïčγan, tavïšγan, tavušγan. (s. 543); *tavušγan* заяц (s. 543); *tawïšγan см.* tavïšγan (s. 543); *tawšan см.* tavšan (s. 543); *tawušγan см.* tavušγan (s. 543).

...tęgme bir arslan (20) üze bir *tavuşḳan* kümüşdin. (KE, 146v/20)
...tęgme bir *tavuşḳan* üze bir ḳaŋlı kümüşdin. (KE, 146v/20)

tebīʿ *Ar.* "sığır yavrusu, yaşını tamamlamış buzağı"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "buzağı" anlamında *buzaw* kullanılmaktadır (bk. buzaġu).

tebīʿ yā müsinne biliŋ͡g ikki at (MM, 220/1)
tebīʿ yaş tüketmiş buzaġu atı (MM, 220/3)
tebīʿ ikki birgey eye bolġanı (MM, 221/2)
niçe bolsa ottuz *tebīʿ* ança bir (MM, 222/1)
tebīʿ yā müsinne müsinne *tebīʿ* (MM, 222/3)

tekiŋ "samur"

GTYL **degiŋ*, Kaz. *tijin* (s. 164); KTS *tiyin* "kürkü kıymetli tilki cinsinden bir hayvan" (s. 271); KTTTS *tiyin* "sincap" (s. 537); KTC *tiyin* "orman, toğayda ağaş basında ömir süretin terisi qımbat, külte quyrıqtı kişkene añ" (s. 635); TLS, TT sincap, Kaz. *samur*; TT samur, Kaz. *bulğın*; TMK *tägiŋ*, Kaz. *tiyin* (s. 203); EDPT *tegiŋ* (s. 483); *teyiŋ* (?téyiŋ) "squirrel (sincap), and by extension squirrel skin" (s. 569).

Yėrde yügrüp cüft alışur as *tekiŋ* kiş ḳunduzı (KE, 68v/4)

tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tęwe ~ tęve ~ teve "deve"

GTYL **teγ^{w}e*, Kaz. *tüje* (s. 445); KTS *tüye* (s. 280); KTTTS *tüye* (s. 560); KTC *tüye* (s. 659); TLS, TT deve, Kaz. *tüye*; TMK *tävä* s. tewe(y), *tewe(y)* Kaz. *tüye* (s. 210); EDPT *tevey* (d-) "camel. There is real doubt about the original form of this word; the oldest recorded form is tevebut it became an early, first period, loan-word in Mongolian as termeyen/teme'n which presupposes a final -y" (s. 447); DS *tivä см.* tevä (s. 564); *tivi см.* tevä (s. 564); *tiwä см.* tevä (s. 564); *tiwi см.* tevä (s. 564); *tevä* верблюд "deve" (s. 557); TMEN *täbä(y)* Kamel "deve" (1015).

Ol oġurda yılan (14) körklüg ṣūretlıġ *tewe*ge meŋzeyür ęrdi ḳızıl, yaşıl türlüg bezeklig ḳanat- (15) -ları bar ęrdi. (KE, 11r/14)
...bu *tewe* bizge kerekmez... (KE, 35r/3)
...bu suw bir kün *tewe*ge bolsun bir kün bularġa... (KE, 35r/4)
...bu *tewe*ge ḳatılmaŋ, emgetmeŋ, urmaŋ, öltürmeŋ. (KE, 35r/6)
...*tewe* botası birle tağda otlar (9) ęrdi. (KE, 35r/8)

...*tewe*niŋ keziki bolmış kün suw ḳuḍuġ tepesinde aġar ẹrdi. (KE, 35r/9)

Tewe botası birle (10) [su]w içer ẹrdiler. (KE, 35r/9)

Olar *tewe*ni saġıp... (KE, 35r/11)

...ḳoyları, yılḳı ḳaraları bu (12) *tewe*din ḳorḳup ürker erdiler, bular bu *tewe*ni tilemes (13) boldılar. (KE, 35r/12)

...biz bu *tewe*ni öltürmegınçe mundın ḳurtulmas-biz. (KE, 35r/13)

...bu *tewe*ni öltürgey... (KE, 35r/15)

...bu kün keziki *tewe*niŋ turur. (KE, 35v/7)

...bu *tewe*ni öltürgey ẹrdük. (KE, 35v/8)

...*tewe*ni (9) öltürgeyler ẹrdi. (KE, 35v/8)

...ol *tewe*ni öltürsem... (KE, 35v/9)

Ḳoldaşlar silāḥlar aldılar, *tewe*niŋ (13) yolında busup öltürdiler, *tewe* keldi erse Ḳaẕẕār utru çıḳdı ḳılıç birle (14) yençükin çapdı, *tewe* yumalanu tüşdi. Muṣdiʿ başını oḳ birle ötkerü atdı, *tewe* tüşti. (KE, 35v/ 12-13-14)

...*tewe*ni öltüzdi, tört sınardın ḫalāyık yıġıldılar ẹtini pāre (16) pāre ḳılıp üleşdiler. (KE, 35v/15)

...*tewe* öltürgenler aydılar: *tewe*ni kendü öltürdümiz. (KE, 36r/2)

...*tewe* öltürgen yėrge kelip... (KE, 36v/5)

ʿArabnuŋ ʿādeti bar yazıda (19) *tewe*ge ḳoyġa ḳutan ẹterler, çöpni ḳuruġ ot yėmni ḳutan içinde töşeyürler, (20) yılḳı ḳara anıŋ üze yaturlar, aḍaḳ altında uşanur yoḍun bolur. (KE, 37r/19)

Uy *tewe* ḳoylar boġuzlap tā ḳıyāmetga tẹgi... (KE, 37v/14)

...ḳayu kölükke yükleyü kelseler kötürmedi, *tewe*ge yüklediler. (KE, 40v/ 15)

...kümüşlerin, māl *tewe*lerin dervīş-(7)-lerge ṣadaḳa bėrdi... (KE, 45r/6)

...yüz miŋ (18) *tewe*, yüz miŋ aṭ, yüz miŋ uy, yüz miŋ inek, yüz miŋ ḳoy... (KE, 46v/18)

...miŋ ḳoy, ėki yüz *tewe* yüz uy keltürdi. (KE, 47r/2)

...māl *tewe*lerni alıp Sāre birle (5) Ḫazzān vilāyetiŋe bardılar. (KE, 47r/4)

İbrāhīm ėki *tewe* keltürdi biriŋe Hācerni mündürdi, biriŋe (19) özi mündi teprediler. (KE, 48r/18)

...*tewe*din inmegil... (KE, 48r/20)

...ėki miŋ ḳoy, üç miŋ *tewe*, yėti (9) miŋ uy boldı. (KE, 49r/8)

...*tewe*din inmegil... (KE, 49r/12)

...*tewe* telim bolur. (KE, 49v/2)

...*tewe*din inip bolmas... (KE, 49v/4)

...*tewe*din tüşüŋ. (KE, 49v/4)

...*tewe* üzesinde taşġa aşıp... (KE, 49v/7)

...on *tewe* turġuzuŋ... (KE, 50r/13)

...ḳurʿa salıŋ *tewe* atınġa çıḳsa *tewe*ni ḳurbān ḳılıŋ. (KE, 50r/14)

...on *tewe* arturuŋ. (KE, 50r/15)

Ṭewe atınġa çıḳġunça... (KE, 50r/16)

...*tewe* yüzge tegdi... (KE, 50r/16)

...*tewe* atınġa çıḳdı... (KE, 50r/17)

...yüz *tewe*ni ḳurbān ḳıldılar. (KE, 50r/17)

...yüz *tewe* andın ḳaldı. (KE, 50r/18)

...yüz *tewe* ḳurbān ḳıldı. (KE, 50v/1)

...miŋ ḳoy, yüz uy *tewe* ḳurbān ḳıldı. (KE, 54r/12)

...ölüg *tewe* kördi. (KE, 54v/13)

Lūṭ *tewe* keltürdi. (KE, 58r/7)

...bir *tewe*si bar ẹrdi Raʿde atlıġ. (KE, 58r/8)

...*tewe*ge taḳı itke aydı... (KE, 58r/16)

Ṭewe, it olarġa tepündiler (17) elig birle urdılar, tiş birle tişlediler, kötrüp yèrge toḳıyu öltürdiler. (KE, 58r/16)

...bir körklüg yüzlüg er keldi bir *tewe* bir it birle... (KE, 58r/19)

Lūṭ tepredi it ilgerü *tewe* soŋındın, kim yoluḳsa it, *tewe* (5) tepinür ẹrdi. (KE, 58v/4)

...*tewe* oŋ ḳolında, it sol ḳolında... (KE, 58v/5)

...tanuḳum uşbu *tewe* turur. (KE, 58v/9)

...*tewe* tanuḳluḳı Mevlī ḳudreti birle bolur. (KE, 58v/10)

...*tewe* neteg tanuḳluḳ bèrür... (KE, 58v/10)

... *tewe*ge til bèrdi ... (KE, 58v/11)

Lūṭ ol müsülman ẹwlügi birle *tewe*ge mündürdi èki ḳızını, *tewe*si, itini. (KE, 61r/6)

Yaʿḳūbġa (20) yèmlerde *tewe* ẹti sewüg erdi, içimlerde *tewe* süti. (KE, 61v/20)

...*tewe* birle kördi. (KE, 62v/18)

...on *tewe* yüki buġday, on *tewe*... (KE, 63r/14)

...özini *tewe*din ḳuḍı saldı... (KE, 74r/5)

...iŋenge münmiş, *tewe* burunduḳı yetmedin tartmadı. (KE, 78v/13)

...*tewe* üç künlük yèr[de] (16) Yūsuf yıḍın bildi körgüge muŋluġ boldı, üç kün ot yèmedi suw içmedi, mak[ṣūd]-(17)-ġa tegdi erse amruldı. (KE, 78v/15)

...muŋluġ *tilsiz* teweniŋ ḫāli Yūsuf birle mundaġ bolsa... (KE, 78v/17)

...*tewe*si ḳoptı, yolġa kirdi... (KE, 79v/3)

...künde yüz *tẹwe* yüki aşlıḳ ṣadaḳa bėrür ẹrdi. (KE, 92v/18)

...eki *tẹve*ge yaġ, ḳurut, başlaḳ, yüŋ, (2) yüklep Mıṣrga oġradılar. (KE, 93v/1)

...bir *tẹwe yüki* buġday bėrdi. (KE, 94r/14)

...bir *tẹwe* yüki buġday yibėrdi. (KE, 94r/14)

...bir *tẹwe* yüki buġday yibėrdi. (KE, 94r/15)

...*tẹve*ni eşecke kivürür... (KE, 94v/20)

...kişilerge nime körklüg **(2)** itiŋ bar, ya sıġırıŋ ya *tẹwe*ŋ bar tėgeç kālā öler ẹrdi ve alar ẹtlerin satḳun alıp ḳelür ẹrdiler. (KE, 95r/2)

...bir *tẹwe* yüki buġday bėrdi. (KE, 96r/19)

...bir *tẹwe* yüki buġday bėreliŋ... (KE, 97r/2)

...*tẹwe* yüki buġday-(7)-nı alıŋ... (KE, 97r/6)

...*tẹwe* yüki buġdaynı alıp... (KE, 97r/8)

...*tẹwe*lerimiz ağızların baġladuḳ kişi mülkinde öngen (14) otnı yėmesün, kāfirler yıġaçıdın yafraḳ üzmesün tėp... (KE, 97r/13)

...bir ẹr bar *tewe*ni başındın aşura (11) taşlar...(KE, 104r/10)

...özini *tẹwe*din taşladı... (KE, 105v/14)

...*tẹwe*ler, uylar soyup şükrāne bėrdiler. (KE, 132r/7)

...bir *tẹwe* bėrgil. (KE, 143r/7)

...tört yüz *tẹwe*ge altun kümüş tansuḫ nerse-(19)-1er yükledi... (KE, 149r/18)

...*tẹve*ler ḳurbān ḳılıŋ. (KE, 160v/5)

...*tẹve*leri anda ẹrdi. (KE, 179v/21)

Ḳamuġ *tẹve*lerni aldılar, tẹveçi ḳaçıp Mekkege ḳeldi. (KE, 180r/1)

...*tẹve*lerni maŋa beriŋ... (KE, 180r/4)

...sen *tẹve*lerni ḳolar-sẹn... (KE, 180r/5)

...*tẹve*lerni özüm üçün ḳolar-men. (KE, 180r/6)

*Tẹve*lerni bėrdiler, alıp Mekkege kirdi. (KE, 180r/7)

...tẹgme birimiz bir tẹve çıḳaralıŋ. (KE, 180r/11)

...olar *tẹve*lerni boġuzlap yėgeyler. (KE, 180r/12)

...tẹgme birleri bir *tẹve* çıḳarıp çerig tapa sürdiler. (KE, 180r/13)

...*tẹve*lerni üleştiler, boġuzlamadın burun ḳılıç birle çaptılar ve pāre pāre ḳılıp (15) üledilər. (KE, 180r/14)

...bir *ṭėve* soydı, taʿām yegendin soŋ... (KE, 182v/14)

...bir ḳutur iŋen *ṭėve*si bar ėrdi, ḳamuġları anıŋ süti birle evḳāt keçürür ėrdiler. (KE, 184v/11)

...öz ḳutur *ṭėve*lerige mindürdiler, *ṭėve* ḳopġaç (8) ḳuturı töküldi aruḳ ėrdi, sėmiz boldı süti aḳa başladı. (KE, 185r/7)

...ḳabīle bu *ṭėve*ni kördi ėrse taŋladı. (KE, 185r/9)

...ol ḳutur, sütsiz *ṭėve* ėrmes mü? (KE, 185r/10)

...tört miŋ ḳızıl tüslüg *ṭėve*ler birle ticāret ḳılur ėrdi. (KE, 186v/13)

...tėgme yėti *ṭėve*de bir ḳul (14) yörür ėrdi. (KE, 186v/13)

Ḫadīceniŋ *ṭėve*-(15)-leri tėprese... (KE, 186v/14)

...siziŋ (13) *ṭėve*leriŋiz birle barsa... (KE, 187r/13)

...tėveçiler tonın keydürüp *ṭėve* burunduḳın belige baġlaġıl. (KE, 188r/3)

...mingen *ṭėve*sin bėzegil. (KE, 188r/5)

....*ṭėve*ge mindürgil, sen ḳulı teg bolup burunduḳın alıp yörügil. (KE, 188r/6)

...*ṭėve* yėtip barur. (KE, 188r/12)

...*ṭėve* burunduḳın Muḥammed bėlindin çėşip tėveçiler tonın çıḳarıp... (KE, 188v/9)

...*ṭėve*ge mindürdi, özi *ṭėve* burunduḳın tutup yolġa kirdi. (KE, 188v/10)

...andaġ işāret ḳılıp ėrdi kim *tėve*ge mindürgil, mindürdim (14) ėrse... (KE, 188v/13)

...*ṭėve*ge minip ilgeri (17) yörügil. (KE, 188v/16)

Resūl *ṭėve*sin araġa aldılar, ḳılıç birle (7) çapḳalı oġradılar. (KE, 190r/6)

..*ṭėve*ler burunduḳ üzdiler, ḳatar bozdılar esrük boġralar teg cühūdlarġa ḥamle ḳıldılar. (KE, 190r/9)

...*ṭėve*ler ḳavup yetip üç yüz cühudnıŋ başların üzüp yėrge saldılar. (KE, 190r/10)

...*ṭėve*ler tındılar... (KE, 190r/11)

...kārvān ḫalḳı *ṭėve*lerni tutup (12) burunduḳlap yolġa kivürdiler. (KE, 190r/11)

Muḥammed ozġalı *ṭėve*ge mindi ėrse... (KE, 190r/17)

Muḥammed *ṭėve* üze uyuḳladı, *ṭėve* yoldın çıḳdı otlayur. (KE, 190r/19)

Muḥammed *ṭėve*sin rāst yolġa salġıl... (KE, 190r/20)

...burunduḳ tutup *ṭėve*ni yolġa saldı. (KE, 190r/21)

...*ṭėve* üze uyuḳlaġan... (KE, 190v/11)

...sėn bir *ṭėve* boġuzlaġıl, men bir *ṭėve* boġuz-(21)-laġayın. (KE, 192r/20)

...ėki *ṭėve* boġuzladılar. (KE, 192r/21)

...*ṭėve*ler boġuzladılar. (KE, 192v/8)

...yüz *ṭėve* bereliŋ... (KE, 195v/2)

...munça *ṭẹve*din maḥrūm mu ḳalur-sẹn. (KE, 195v/9)

...yüz (9) *ṭẹve* üçün Muḥammedni öltürgeli ḳaṣd ḳıldı... (KE, 196r/9)

...*ṭẹve*leri çalıḳlıġ ḳılıp burunduḳlatmasalar... (KE, 198r/2)

...*ṭẹve*ler olarnıŋ āvāzlarıġa ḫoşlanıp özleridin keçerler, ẹligge (4) ilinürler. (KE, 198r/3)

...sekiz yüklüg *ṭẹve* bėrdiler. (KE, 204v/2)

...*ṭẹve*lerni yükleri birle maŋa satġıl. (KE, 204v/5)

...yüklüg *ṭẹve*ler kördüm fülān kün yetip (15) kẹlgeyler... (KE, 217v/14)

...ösrük *ṭẹve*ge taŋalıŋ yazıġa (11) taşlalıŋ. (KE, 219v/10)

...*ṭẹve*din ingey... (KE, 219v/11)

...*ṭẹve*ler ṭayyar ḳılıp ẹrdi. (KE, 219v/19)

...*ṭẹve*mni ḳoyuŋ, kimniŋ ẹşikiŋe (20) çökse anda tüşgey-mẹn. (KE, 220v/19)

Ṭẹve bardı ... ẹşikinde (21) çökti. (KE, 220v/20)

...*ṭẹwe* münseler Mekkege mü barurlar. (KE, 224r/13)

...*ṭẹwe*ge minüp Mekkege (14) oġradılar. (KE, 224r/13)

...bir ḫatun *tewe*ge münüp keldi. (KE, 224v/11)

...on *tewe*ge tutup aydılar... (KE, 225r/4)

...yėtmiş *tewe* ḳurbānḳa anuḳladı... (KE, 225r/17)

...*tewe*din inip... (KE, 225v/6)

...*tewe*din inip... (KE, 225v/6)

...*tewe*si anda çökti... (KE, 225v/9)

...ḳumaşların bir *tewe*ge yüklep... (KE, 228r/7)

...*ṭẹwe*din tüşgen bizge, arḳasında ḳalġan (8) sizge... (KE, 228r/7)

...*tevel*erge yüklep taŋġısız ıḍtılar... (KE, 228r/8)

...ẹski ḳurımış ḳaplar *tewe*din tüşüp ḳaldı. (KE, 228r/9)

...*tewe*ler ürktiler, (10) sẹkriştiler, ḳaçtılar, arḳasıda yükleri ḳamuġ tüştiler. (KE, 228r/9)

Ebū Bekr bẹş *tewe* bėrmek boldı. (KE, 230v/14)

...*tewe*ni arturġıl... (KE, 230v/15)

Yılnı yėti *tewe*ni on ḳıldılar. (KE, 230v/16)

...bu on *tewe*ni (18) kim maŋa bėrür... (KE, 230v/17)

...*ṭẹwe* kim bėrür? (KE, 230v/19)

...on (5) *tewe*ni aldı. (KE, 231r/5)

...*tewe* minip mūġ yetildi... (KE, 231v/1)

*Tewe*ni öldürüp (18) içegüsin sıḳıp suwın içe başladılar, *ṭẹwe* tükendi yüklerin uçalarıŋa kötürdiler. (KE, 232r/17-18)

*Tewe*sin çökerdi özi indi, muŋa (2) müngil, tėdi, mündüm burunduķ alıp yętti çerigge yettimiz. (KE, 234v/1)

...*tewe* üze Ṣafvān burunduķ yetip yöriyür erdi. (KE, 234v/4)

...siz *tewe*ge minüp *tewe* urur bolup... (KE, 235v/15)

...*tęwe* minüp baru[r] (21) erdiŋiz. (KE, 235v/20)

...*tewe*ge minüp tururda... (KE, 236r/11)

...*tewe*ge minüp ęwe baru turur... (KE, 240r/5)

...*tewe*ni alıp bardılar... (KE, 240r/15)

...*tęwe* seniŋ bar mu? (KE, 240r/16)

*Tęve*din indi... (KE, 245v/21)

...*tęwe*ge mündürüp... (KE, 248v/8)

...fulān maḥallede *tėwe* boġuzlap tururlar. (NF,12/2)

Ol *tėwe*niŋ̄ necāsatlıġ baġarsuqlarını keltürüp bu Muḥammed secdeke barmışda (3) üstünge bıraqsa…(NF,12/2)

Ol melʿūn *tėwe*niŋ̄ necāsatlıġ bükenlerini, baġarsuqlarını, (5) cümlesini Peyġambar ʿas üzesiŋ̄e kemişti. (NF,12/4)

Peyġāmbar ʿas (9) –nuŋ̄ üzesinde *tėwe*niŋ̄ necāsatları bar. (NF,12/9)

...bu Muḥammedni tutsaq taqı bir sarp *tėwe*ke baġlasaq, başın aḍaqıqa tegi taqı ol *tėwe*ni ṣaḥrāqa ıḍsaq... (NF,19/8)

Kim kim Muḥammedni taqı Abū Bekrni keltürür bolsa, yüz *tėwe* sewünçi bėreliŋ̄ tėp. (NF,20/6)

Ėkki *tėwe* satġın alıp turur-men sekkiz yüz yarmaqqa. (NF,23/10)

Sen ėkki *tėwe* birle … kelgey-sen… (NF,23/13)

Abū Bekr raẓhu birle Peyġāmbar ʿas (15) bir *tėwe*ke mündiler, ol ėkkisi taqı bir *tėwe*ke mündiler. Taqı bardılar… (NF,23/15)

Bu Qaṣvā atlıġ *tėwe*ke müneyin taqi hēç kimerse zümāmını tutmasun. (NF,24/5)

Qayu qapuġda bu *tėwe* çökse, men ol ėwde qonar-men... (NF,24/5)

Peyġāmbar ʿas Qaṣvā atlıġ *tėwe*singe mündi. (NF,24/6)

Bu menim Qaṣvā atlıġ *tėwe*m qayu qapuġda çökse, men anda qonuq bolġay-men… (NF,24/11)

Peyġāmbar ʿas'nuŋ̄ *tėwe*si biziŋ̄ qapuġda çökkey-mü? (NF,24/12)

Ançaqa tegi bardı kim Eyyūb-i Enṣārī qapuġında çökti erse, Peyġāmbar ʿas taqı *tėwe*din (14) tüşti taqı mescidke kirdi. (NF,24/13)

...aṭları bir yanqa barur, *tėwe*leri bir yanqa barur… (NF,31/17)

...aṭlarımız taqı *tėwe*lerimiz helāk bolur… (NF,32/2)

Peyġāmbar ʿas toqsan *tėwe* nişān qıldı Kaʿbede qurbān qılmaq üçün. (NF,37/4)

Ḫudeybiyye atlıġ yerke tegdi (15) erse, *tėwe*si çökti, hergīz qopmaz. (NF,40/15)

...bu *tėwe*niṉg ʿādatı mundaġ ermez erdi, velīkin Ebrehenіṉg fīlini çökürgen Taṉgrı teʿālā munı (17) çökürdi; barmaqqa icāzat yoq turur… (NF,40/16)

Taqı özi *tėwe*din tüşti… (NF,40/17)

Peyġāmbar ʿas'nuṉg *tėwe*si (2) çökmese e[r]di… (NF,41/1)

Ebrehenіṉg fīlini tiṉgdürgen Taṉgrı teʿālā bu *tėwe*mni tiṉgdürdi… (NF,41/2)

...*tėwe*ler, qoylar, (8) sıġırlar qurban qılurlar... (NF,41/7)

...ėkki yüz *tėwe*sini aldılar erse, tėweçisi yā ṣabā- (5) -ḫāh tėyü Mekkeke keldi… (NF,42/4)

Anıng *tėwe*leri bar erdi. (NF,42/4)

...siziṉg çerig menim ėkki yüz *tėwe*mni almışlar… (NF,42/7)

...kerek kim maṉga ol *tėwe*lerimni bėrseṉgiz… (NF,42/8)

...*tėwe*leriṉgni derḫōst qılur-sen… (NF,42/9)

Bu *tėwe*ler menim mülkim turur, anıṉg üçün öz mülkimni ṭalab qılur-men, … (NF,42/10)

*tėwe*lerini qaytardılar. (NF,42/12)

...menim *tėwe*mni çökürgen, tiṉgdürgen ol Taṉgrı turur kim fīlni tiṉgdürdi, çökürdi tėp ḫabar bėrdi. (NF,43/15)

...*tėwe*lerini qurbān qıldılar... (NF,46/16)

Ne iş turur kim *tėwe*ler āvāzı taqı qoylar āvāzı eşitür-men? (NF,69/17)

Ḫakīmke (12) yüz *tėwe* bėrdi… (NF,75/12)

...on bėş miṉg *tėwe* erdi, qoylarqa taqı māllarqa ḫisāb yoq erdi. (NF,75/4)

[Abū] Sufyānqa yüz *tėwe* bėrdi… (NF,75/11)

Ḫakīmke (12) yüz *tėwe* bėrdi… (NF,75/12)

Ḫārīṯqa taqı [yüz] *tėwe*, Mekkeniṉg uluġlarınġa yüzer yüzer *tėwe*ler bėrdi. (NF,75/12)

Siz qamçı (2) *tėwe*ke urayın tėp maŋga urduŋguz. (NF,86/1)

...ṣaḥābalar boda-(7)-sındın aḍrılġan *tėwe* tėg iŋgreşür erdiler. (NF,91/6)

...taqı bir qaç *tėwe* butḫāna qapuġında qurbān qıldı taqı dervīşlerke bėrdi. (NF,97/13)
...taqı *tėwe*ler keltürdi… (NF,109/6)

Peyġāmbar ʿasʾnuŋg *tėwe*siniŋg pālānı tüşti… (NF,120/5)

...ümmetimdin qayu bir kimerse *tėwe*sidin tüşüp menim *tėwe*mnüŋg pālānını tüzetse… (NF,120/6)

Ṭalḥa *tėwe*sidin tüşti taqı Peyġāmbar ʿasʾnıŋg *tėwe*siniŋg pālānını (9) yaraşturdı… (NF,120/8)

ʿOṣmān razhu bir sürüg (3) *tėwe*ler bėrdi taqı bir sürüg qoylar bėrdi… (NF,130/2)

...bir ḥabeşī qul *tėwe*ke münüp yelip kele turur. (NF,133/7)

Kerek kim mėni tün buçuqında cümle ḫalāyıq yatmışda bir *tėwe*ke yüklegeysiz taqı (3) Kūfedin çıqarsaŋgız; taqı ėkki yıġaç barsaŋgız… (NF,155/2)

...kim kim bu ʿArābīqa (6) bir *tėwe* bėrse, men oġ bolayın ol kimerseke uçtmaḥ *tėwe*leridin bir *tėwe*ke... (NF,162/6)

...uçtmaḥ *tėwe*leri neteg *tewe* turur? (NF,162/8)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *tėwe*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur… (NF,162/10)

...bu *tėwe* üzesinde (14) bir aq qubba bar yinçüdin… (NF,162/13)

Peyġāmbar ʿas olʿArābīni *tėwe*ke mindürdi… (NF,163/16)

Fāṭıma ražhā *tėwe* yüŋgündin (8) toqunmış kilim keymiş… (NF,164/7)

Peyġāmbar ʿas ġuzātqa (14) Qaṣvā atlıġ *tėwe*si üze ḫuṭba oqıdı. (NF,168/14)

Yana ayıtġa[y]lar kim *tėwe*lerindin zekātını bermemiş bolġay... (NF,250/14)

...*tėwe*lerke fermānlaġaylar kim bu zekāt (16) bėrmegen kişini aḍaqlarıŋgız birle basıŋg taqı tişleriŋgiz birle ısırıŋg, tėp. (NF,250/15)

Baqtı bir buḫtī *tėwe* bar erdi yüklüg. (NF,258/6)

Bu *tėwe* üzesinde ne bar? (NF,258/7)

Bu *tėwe* üzesinde seksen miŋg qızıl altun bar, (8) tėdiler. (NF,258/7)

...bu seksen miŋg qızıl altun *tėwe*si birle sizke bolsun, tėdi. (NF,258/8)

Taqı yılan ṣūratı cümle cānvarlar ṣūratıdın laṭīfraq erdi. Tört aḍaqı *tėwe* aḍaq-(10)-ları meṉgizlig erdi. (NF,280/9)

Yūsufnı *tėwe* üzesinde qoydılar. (NF,358/12)

...özini *tėwe*din bıraqtı... (NF,358/13)

...üküş melāmat qılu *tėwe*ke mindürdi. (NF,358/16)

Anlarnıṉg aṭları (17) taqı *tėwe*leri yoq erdi... (NF,408/17)

...menim kecābamnı *tėwe*ke yükler (14) erdiler, mėni kecāba içinde turur tėp saqınmışlar... (NF,414/13)

Ṣafvān *tėwe*sidin tüşti... (NF,415/3)

Bu *tėwe*ke münüṉg, (4) men *tėwe*niṉg zumāmını tutup sizni çerigke yetgüreyin... (NF,415/3)

Bu *tėwe*ke münüṉg, (4) men *tėwe*niṉg zumāmını tutup sizni çerigke yetgüreyin... (NF,415/3-4)

...men taqı *tėwe*ke mündüm. (NF,415/4)

Ṣafvān *tėwe*ni yetip kelürde (5) yawuq keldük. (NF,415/4)

Bu *tėwe*- (6) -niṉg üzesindeki ḫatun ne ḫatun turur? (NF,415/5)

...taḳı nişānlıġ ḳılınmış (8) aṭlardın, taḳı *tiwe*din taḳı sıġırdın taḳı ḳoydın keçidin (QT, 48b/8)

...kemişgeyler ḳulaḳların *tiwe*lerning. (QT, 95a/1)

Ḥelāl ḳılındı sizge (3) *tiwe*ning sıġırnıng ḳoynıng keçining tört aḏaḳlıġı. (QT, 103b/3)

Ḳılmadı Tangrı, (4) ḳulaḳı yarılmışdın taḳı ıyınmış *tiwe*din... (QT, 120a/4)

Bu *tiwe*ler, ḳoylar, sıġırlar, keçiler, taḳı ekin (5) menʿ ḳılınmış; yimes anı meğer ol kim tileyür miz. (QT, 141a/4)

Taḳı *tiwe*ler, (6) ḥarām ḳılındı arḳaları." Taḳı *tiwe*ler, sıġırlar, ḳoylar, keçiler; yād ḳılmaslar Tangrınıng (7) atı anıng üze, yalġan çatmaḳ anıng üze. (QT, 141a/5-6)

Ol kim bu *tiwe*lerning ḳarınları içinde bar. (QT, 141a/8)

Taḳı *tiwe*lerdin taḳı sıġırlardın taḳı ḳoylardın taḳı keçilerdin, yük kötürgen [142a/1] taḳı töşengen. (QT, 141b/9)

Taḳı *tiwe*lerdin iki taḳı sıġırlardın iki. (QT, 142a/6)

...ançaġa tegrü kim kirgey *tiwe* igne yurdusınġa. (QT, 150b/9)

...taḳı artar miz *tiwe* yüki yanındın. (QT, 233b/6)

...keldi anıng birle, *tiwe* yüki... (QT, 234b/69)

Taḳı *tiwe*lerni, yarattı anı sizge. ... Taḳı andın yiyür siz. (QT, 257b/7)

Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge *tiwe*ler içinde iʿtibār alġu nirse bar. (QT, 263/2)

Taḳı ḳıldı sizge, *tiwe*ler könlerindin iwler. (QT, 265a/7)

...taḳı (9) ḳoy yünglerindin taḳı *tiwe* yünglerindin taḳı çöpürlerindin, ew meṣāliḥleri taḳı menfaʿat alġu nirse, [265b/l] bir vaḳtġa tegi. (QT, 265a/9)

...ḥelāl ḳılındı sizge *tiwe*, sıġır, ḳoy, kiçi... (QT, 322b/1)

Taḳı *tiwe*lerni, (4) ḳılduḳ anı sizge Tangrınıñ ʿalāmetlerindin. (QT, 323a/3)

Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge, *tiwe*ler, sıġırlar, ḳoylar, keçigler içinde iʿtibār alġu nirse bar. (5) İçrür miz sizge ol nirsedin kim ḳarınları içinde. ... Taḳı andın yiyür siz. (QT, 329a/4)

Taḳı kişilerdin taḳı cānvarlardın, *tiwe*lerdin sıġırla<r>dın ḳoylardın taḳı keçilerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)

Körmediler mü; neteg yarattuḳ anlarġa, andın kim ḳıldı (4) ḳudretimüz, *tiwe*ler... (QT, 424b/4)

Taḳı indürdi sizge, *tiwe*lerdin ḳoylardın keçilerdin sekiz cüft. (QT, 438b/1)

Tangrı ol kim ḳıldı sizge *tiwe*lerni, munung üçün kim münsengiz andın, taḳı andın (9) yiyür siz. (QT, 454a/8)

Taḳı ḳıldı sizge kemidin taḳı *tiwe*lerdin, anı kim müner siz. (QT, 467b/3)

...yügürtmedingiz (3) anıng üze aṭlardın taḳı *tiwe*lerdin. (QT, 523a/3)

...sarıġ *tiwe*ler mengizlig. (QT, 560b/7)

Baḳmazlar mu *tiwe* (9) lerge, neteg yaratıldı. (QT, 572a/8)

...taḳı *tiwe*lerni boġazlaġıl. (QT, 681b/6)

tėve baṣın kötürdi tạḳı iki közin yumdı (ME, 8/2)

bẹlgüledi ḳụrbān *tėve*sini, niṣānlıġ ḳıldı ḳụrbānlıḳnı (ME, 13/8)

ḳạytardı *tėve*lerni sụvdın, ḳạytardı kölüklerni sụvarıp (ME, 14/1)

yạvạlatdı *tėvė*ni, yava ḳıldı *tėve*ni (ME, 39/2)

sụvġa kẹtürdi *tėve*lerni (ME, 41/8)

çökerdi *tėve*ni (ME, 46/6)

tėve çökürgü yẹr (ME, 46/7)

aruḳ *tėve* (ME, 58/3)

yıġdı *tėve*lerni sụvdın, ḳạytardı (ME, 64/7)

burunduḳ ḳoydı *tėve*ge (ME, 94/2)

kevşedi *tėve* (ME, 143/8)

ėve yörüdi *tėve* (ME, 146/ek/2)

boynınġa yąpuşup mündi *tėvė*ge (ME, 146/ek/3)
sürüldi *tėve*ler, sıyrıḳıp bąrdı *tėve*ler (ME, 161/4)
yaḍaġ yā *tiwe* birle yürür munı (MM, 175/2)
*tiwe*ler taş otlaġda yayı ḳışı (MM, 204/1)
nişāb bilgü uşbu *tiwe*de bişi (MM, 204/4)
tiwe bişde bir ḳoy taḳı tört muḥāb (MM, 205/1)
tiwe ḳırḳ taḳı altı bolsa sanı (MM, 207/1)
eger bolsa altmış taḳı bir *tiwe* (MM, 207/3)
*tiwe*din zekātı bu tört at kilür (MM, 209/2)
ḳaçan yitmiş altıġa tigse *tiwe* (MM, 210/1)
zekāt ikki bint-i lebūn bir *tėwe*[23] (MM, 210/2)
eger bolsa toḳsan taḳı bir *tiwe* (MM, 210/4)
tiwe yüz yigirmike tigse ḳaçan (MM, 211/1)
tiwe yüz taḳı ḳırḳ bişinde zekāt (MM, 212/1)
eger ottuz altıġa tigse *tiwe* (MM, 213/3)
tiwe yüz taḳı toḳsan altı ḳaçan (MM, 214/1)
keḍik yā ḳulan uy *tiwe* ḳoy ḳozı (MM, 243/1)
tiwe uy kerek aṭ ḳatır yā ḥımār (MM, 245/1)

toŋuz ~ tonguz "domuz"

> KTS *donız (*s. 68); KTTTS *doñız 1* (s. 129); KTC *doñız 1* (s. 156); TLS, TT domuz, Kaz. *doñız*; TMK *toñuz*, Kaz. *doŋïz* (s. 221); EDPT *toŋuz* (d-) "pig" (s. 527); DS *toŋuz* дикая свинья, кабан; свинья "yaban domuzu, domuz" (s. 575); TMEN toŋuz Schwein "domuz" (945).

...biri möşük, ėkinçi (3) sıçḳan, üçünçi *toŋuz*... (KE, 25v/3)
Sıġadı (19) erse yaŋan ḳuyruḳın tepretdi soŋundın *toŋuz* çıḳdı, necāsetleri ḳamuġ (20) yėdi, bu kün *toŋuz*nuŋ ẹti ḥarām bolġan sebeb ol turur tėmişler. (26r/19)

...tişleri *toŋuz* tişi teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89v/1)

....arslanlar, barslar, pīller, itler, *toŋuz*lar [k]ẹlmiş ẹrdi. (KE, 111r/6)
...*[to]ŋuz* boldılar biri birin yėyür ẹrdiler. (KE, 172r/9)

[23] Selcen Çürük "tėwe"; Ali Fehmi Karamanlıoğlu "sewe" biçimini vermiştir.

...arslan, (10) böri, ḳaplan, *toŋuz* yoluḳsa yėyürler, özlerindin özgeni yėrler. (KE, 175r/10)

Toŋuz teg yıġılıp... (KE, 197v/1)

...toŋuz bolmış bolġaylar. (KE, 202r/9)

...ya taqı *toŋ͡guz* ėti yeseŋ͡g... (NF,364/16)

...*toŋ͡guz* ėtini yemek hem iŋ͡gen yaman iş turur... (NF,364/17)

...*toŋ͡guz* ėtini keldürdiler, (3) anı taqı tenāvul qıldı. (NF,365/2)

Ḥaḳīḳat üze ḥarām ḳıldı sizing üze (5) ölügseni taḳı ḳannı taḳı *tonguz eti*ni. (QT, 24b/4)

...taḳı *tonguz eti* taḳı ol nirse kim ün ḳılındı. (QT, 104a/1)

...taḳı ḳıldı anlardın biçinler taḳı *tonguz*lar. (QT, 114/4)

...ḥarām ḳılınmış, (3) yigen üze kim yiyür anı; meger kim bolsa ölügse, yā tökülmiş (4) ḳan, yā *tonguz eti*. (QT, 142b/3)

Ḥaḳīḳat üze ḥarām ḳıldı sizing üze ölügseni taḳı ḳannı takı *tonguz* etini. (QT, 269a/3)

Ḥaq teʿālā anlarnı *toŋ͡guz* ṣūraṭıŋ͡ga çevürgey erdi… (NF,144/17)

ribā loḳması bil *toŋ͡guz*nuŋ͡g eti (MM, 248/1)

toŋ͡guz ḳanı bilgil ribā şerbeti (MM, 248/2)

torum ~ dorum “deve yavrusu”

> KTTTS *torım 1* (s. 545); KTC *torım 1* (s. 644); TMK *torum*, Kaz. – (s. 223); EDPT *torum* “a camel colt, the next age group beyond a botu” (s. 549); DS *torum* верблюжонок (s. 578).

zekāt yaş tüketmiş *torum* hem tişi (MM, 206/2)

*dorum*lar buzaġu ḳozılar niçe (MM, 225/1)

tülki ~ tilkü “tilki”

> GTYL **tilkü*, Kaz. *tülki* (s. 161); KTS *tülki* (s. 281); KTTTS *tülki 1* (s. 563); KTC *tülki 1* (s. 661); TLS, TT tilki, Kaz. *tülki*; TMK *tilkü*, Kaz. *tülki* (s. 212); EDPT *tilkü:* “fox” (s. 498); DS *tülki* лисица “tilki” (s. 596); *tilki* лисица “tilki” (s. 561); *tilkü* лисица “tilki” (s. 561).

Balta kötrüp *tilkü* siygen... (KE, 37v/16)

...*tilkü* kelip ol but-(5)-nıŋ tepesiŋe köp siymiş. (KE, 39r/4)

...başınġa *tilkü* siyse bir saġın... (KE, 39r/8)

ʿĪsī yazıġa çıḳtı, bir *tülki* (11) kördi inidin çıḳar. (KE, 172r/10)

...*tülki*niŋ ẹvi bar... (KE, 172r/11)

...arslan-(17)-ġa *tülki* başçı bolur... (KE, 196v/17)

uy ~ uḍ "sığır"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada "sığır" anlamında *sıyır* kullanılmaktadır (bk. sığır).

> GTYL **uD*, Kaz. – (s. 434); TMK *ūḏ*, Kaz. – (s. 229); EDPT *u:ḏ* "bovine, ox without reference to sex, not buli which was öküz or buka:, nor cow, which was ingek; almost synoynmous with sığır" (s. 34); DS *uδ* коровa "inek, sığır" (s. 606); TMEN *ud* Rind "sığır" (584).

...ėki *uy* (15) keltürdi uçmaḫdın biri ḳızıl biri ḳara... (KE, 13v/14)

Ol *uy*lar uçmaḫdın çıḳmışınġa yıġlaştılar, közleri yaşındın (18) ḳonaḳ boldı. (KE, 13v/17)

Ādem ḳoş sürüp buġday tarıyurda *uy*nı bir urdı *uy* yüzin Ādemġa (14) öwürdi, aydı: ey Ādem, meni nelük urar-sen? Kim yazuḳ ḳılsa anı urġu tėdi. (KE, 15r/13)

Ādem bildi kim *uy* ḳaydın sözleyür. (KE, 15r/15)

...bu *uy* meniŋ birle sözleşür. (KE, 15r/16)

...arslan *uy* birle (4) böri ḳoy, birle möşük kögerçgün birle düşmān tururlar. (KE, 25r/3)

Uy tewe ḳoylar boġuzlap tā ḳıyāmetga tẹgi. (KE, 37v/14)

...yüz miŋ (18) tewe, yüz miŋ aṭ, yüz miŋ *uy*, yüz miŋ inek, yüz miŋ ḳoy... (KE, 46v/18)

...miŋ ḳoy, ėki yüz tewe yüz *uy* keltürdi. (KE, 47r/2)

...ėki miŋ ḳoy, üç miŋ tewe, yėti (9) miŋ *uy* boldı. (KE, 49r/9)

...kişi *uḍ* yėr mü bolur? *Uḍ* yėmesen, bu tüşni körmegey ẹrdiŋ. (KE, 51r/11)

...miŋ ḳoy, yüz *uy* tewe ḳurbān ḳıldı. (KE, 54r/12)

...ḳoş *uy* alıp aşlıḳ tarıyur ẹrdi. (KE, 57v/19)

...*uy* ṣūretlıġ... (KE, 121r/3)

...tęweler, *uy*lar soyup şükrāne bėrdiler... (KE, 132r/7)

Süleymānnıŋ ḳuşluḳ aşıġa ėki miŋ ḳoy, tört yüz *uy* barur ęrdi. (KE, 141r/14)

...*uy*larnıŋ müŋüzlerin altun (11) muraṣṣaʿ ḳıldılar. (KE, 148v/10)

...bir aḳ taş bar ęrdi *uy* ṣūretlıġ, melik anıŋ üze minip suw ḳoyunur (14) ęrdi. (KE, 153r/13)

...bir *uy* kęltürtdi, ortasındın çapturtdı, yarımnı alıp içinge (12) urdı ėki *uy* boldı taḳı bir yarımıġa urdı, ol hem ėki *uy* boldı. (KE, 162r/11-12)

...ėki boyunduruḳ kęltürtdi, (16) ol tört *uy* boynunġa urdı. (KE, 162r/16)

metāʿ bende ġalle tawar *uy*[24] bözi (MM, 193/1)

zekāt ottuz *uy*da buzaġu irür (MM, 217/1)

kelür *uy* içinde birilse zekāt (MM, 220/2)

eger bolsa altmış bu *uy*lar sanı (MM, 221/1)

ked̲ik yā ḳulan *uy* tiwe ḳoy ḳozı (MM, 243/1)

tiwe *uy* kerek aṭ ḳatır yā ḥımār (MM, 245/1)

yaŋan ~ yagan “fil”

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada “fil” anlamında *pil* kullanılmaktadır (bk. fil ~ pil).

> TMK *yaŋān*, Kaz. – (s. 237); EDPT *yağa:n* ? foreign loan-word “elephant; confer yaŋa:n the fact that elephants were exotic to the early Turks, and the alternative pronunciations, suggest that this is a loan-word of unknown origin” (s. 904); DS j*aγan I* слон “fil” (s. 224); jaŋan I слон “fil” (s. 233).

Nūḥ ʿaleyhi's-selām *yaŋan*nıŋ arḳasınġa ęlig sıġasun. Sıġadı (19) erse *yaŋan* ḳuyruḳın tepretdi soŋundın toŋuz çıḳdı... (KE, 26r/18-19)

...*yaġan*ġa mündi-(15)-1er... (KE, 63v/14)

...ol *yaġan*nıŋ tepesiŋe (16) urdı, *yaġan* bir kökredi... (KE, 63v/15-16)

...ol *yaġan*nıŋ tepesiŋe (16) urdı, yaġan bir kökredi... (KE, 63v/15)

...melik *yaġan*ġa mündi. (KE, 64r/20)

...*yaġan*lar aḍaḳı altında salġay erdim. (KE, 65r/1)

---

[24] Selcen Çürük bu sözcüğü “öy” biçiminde okumuştur. Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah bu sözcük için “193/1 *ey* kelimesi önce ای olarak yazılmış, sonra araya bir vav ve üste ötre eklenerek اوی *öy* biçimine getirilmiş. Kelimenin *ey bözi* “ipekli kumaş” olması gerekiyor” dipnotunu verir (Toparlı-Argunşah, 2008, s. 120)

...özi *yaġan*ga (11) mündi. (KE, 65r/10)
...burnı *yaġan* burnı teg. (KE, 89r/21)
...*yaġan* süŋükindin taḫt bėrdi. (KE, 139r/20)
...bir *yaġan* (21) kümüşdin... (KE, 146v/20)
...tęgme bir *yaġan* üze bir arslan altundın... (KE, 146v/21)
...aḳ *yaġan* kęltürdiler. (KE, 148r/14)
...*yaġan*ġa yüklediler. (KE, 148r/15)
...*yaġan*larġa minip ʿ imārīġa olturup Sebādın (3) çıḳıp yolġa kirdiler. (KE, 149v/2)
...toḳuşġa yarasun tėp *yaġan*lar bėrdi. (KE, 179v/20)
...ol *yaġan* ʿ Abdül-Muṭṭalib-(2)-ġa secde ḳıldı. (KE, 181r/1)
...*yaġan*nıŋ boynıġa yaraşu yük b[olur]. (KE, 197v/20)

yarasaġ "yarasa"

Harezm Türkçesi y- , Kazakça j- gelişimi dikkate alınarak, Kazakça *jarğanat* biçimindeki *jar*'ın *yarasa*'daki *yar* ile ilgisi olabileceği düşünülmüş ve *jarğanat* biçimi buraya alınmıştır.

> GTYL **jarı-(sa)*, Kaz. *žarqanat* (s. 168); KTS *carqanat* (s. 94); KTTTS *jarğanat* (s. 164); KTC *jarğanat* (s. 212); TLS, TT yarasa, Kaz. *jarğanat*; TMK *yarisa*, Kaz. *žarqanat* (s. 240); EDPT *yarasa/yerise* (s. 971); *yersigü:* "bat (nimal); deverbal noun from *yersi:- (compare yérsin-), making its home in a nest, but the wide range of forms suggests that they are all different representations of a loan-word, the form yar kanat, presumably "with split (2 ya:r) wings" being an attempt to give it a Turkish etymology" (s. 972).

...*yarasaġ* ḳuş tilediler özge ḳuş tilemediler. (KE, 170v/15)
...ol (15) ḳuş *yarasaġ* turur. (KE, 170v/15)
...ḳuşlarda tansuḳraḳ ḳuş *yarasaġ* turur. (KE, 170v/16)
Üçünçi *yarasaġ* kişi teg küler... (KE, 170v/18)
...özge ḳuşlar balası yumurtḳadın (18) çıḳar, *yarasaġ* yılḳı kara teg tuġurur. (KE, 170v/18)
Bu tansu[ḳlar] [171r] (1) *yarasaġ*da bar üçün... (KE, 171r/1)

2.2. Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı

aẕḥā *Ar.* "kurban"

Kurban kavramının çeşitli hayvanlara işaret etmesi nedeniyle kurban anlamına gelen sözcükler Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı bölümüne alınmıştır (bk. boġazlanġan nirse, ḳurbān, ḳurbanlıḳ, yuluġluġ).

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *aẕḥā* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada bu anlamda *qurban* kullanılmaktadır (bk. ḳurbān).

Yılda ėkki qata yeyür-men, bir qata ʿīdüʾl-fiṭrde taqı bir qata ʿīdüʾl-*aẕḥā*da. (NF,146/13)

azıġlıġ "yırtıcı hayvan"

> KTS *azuvlı 1* "yırtıcı hayvanlar" (s. 5); KTTTS *azuvlı 2* "azılı, güçlü, kuvvetli" (s. 28); KTC *azuvlı 1* "mıqtı, küşti" (s. 18); DLT IV *azıġlıġ* "azı dişi belirmiş olan" (s. 56); CTD III *aziγ* "canine tooth" *aziγliγ* (s. 18); EDPT *azığlığ* "from azığ; having tusks, canine teeth" (s. 284); DS *aziγlïγ 1.* имеющий клыки, клыкастый (s. 72); TMEN *aziγ* Backenzahn "azı dişi", R I kir. *azū* (474).

...aḍın *azıġlıġ*lar birle yaġı boldı. (KE, 12v/17)
...dīvler öŋidin, *azıġlıġ*lar soŋ[ıdın] (14) uçar ḳuşlar havāda ḳanat ḳanatġa tutup kölege ḳılur erdi. (KE, 148v/13)
...taḳı boġulmış taḳı urup öldürülmiş taḳı tüşüp ölmiş taḳı süsüp ölmiş (5) taḳı ol kim yidi anı *azıġlıġ*, meger ol kim boġazladıngız taḳı ol kim boġazlandı. (QT, 104a/5)

boġazlanġan nirse "kurbanlık hayvan"

Kurban kavramının çeşitli hayvanlara işaret etmesi nedeniyle kurban anlamına gelen sözcükler Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı bölümüne alınmıştır (bk. **aẕḥā,** ḳurbān, ḳurbanlıḳ, yuluġluġ).

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde ***boġazlanġan nirse*** gibi bir yapıya rastlanmamıştır. Kazakçada bu anlamda *qurban* kullanılmaktadır (bk. ḳurbān).

EDPT *boğuzlan-* “reflexive form (used as passive) of boğuzla:- to cut the throat of (someone accusative case), slaughter” (s. 322).

Taḳı bulduḳ anı, uluġ *boġazlanġan nirse* birle. (QT, 429b/4)

cānlıġ *kök Far.* “canlı”

cānlıġ sözcüğünün metin bağlamında hayvana işaret ettiği örnekler buraya alınmıştır.

KTS *candı 1* (s. 91); KTTTS *jandı* (s. 160); KTC *jandı 1* (s. 206); DS *žanlïγ* живой, одушевленный; живое существо “canlı” (s. 640).

...lardın soŋ barça *cānlıġ*lardın bizni (12)... (KE, 1v/11)
...ḳamuġ *cānlıġ*larda uyat endāmı örtüglüg ḳoy turur, anı naʿce (6) tėdiler. (KE, 135v/5)

cānver ~ cānvar *Far.* “yırtıcı hayvan”

KTS *canuvar* “canlı hayvan” (s. 91); KTTTS *januvar 1* “hayvan” (s. 161); KTC *januvar 1* “hayvanat, mal, añ” (s. 207); DS *žanvär* животное, зверь; живое существо “hayvan, yabani hayvan” (s. 641).

...ḳamuġ mevcūdat *cānver*ler yıġlaşur ẹrdiler. (KE, 135v/21)
...suw *cānver*leri saldılar. (KE, 149v/10)
Suw kördi içinde deryā *cānver*leri bar. (KE, 150r/16)
...ol taġda böri, ḳaplan, arslandın özge *cānver* (16) bolmas ẹrdi. (KE, 154v/14)
...men burun kireyin, baqayın, ādamīni āzārlaġan *cānvar*lar bolmasun tėp. (NF,21/3)
...*cānvar*lar taqı suwsadılar ... (44/1)
...cümle *cānvar*lar içtiler, qandılar, taqı quḍuġ suwı andaġoq erdi. (NF,44/4)
...bir *cānvar* keltürdiler. Ol *cānvar* atı Burāq (2) erdi. (NF,53/1)
...bir ügür ḫalāyıq quḍuġ qırıġında *cānvar*larnı (7) suwġarurlar... (NF,113/6)
...ėkki ʿayāl bir sürüg qoylar birle bir ṭarafda baqıp tururlar kim bu ḫalāyıq *cānvar*larını (8) suwġarsa... (NF,113/7)

Ol *cānvar* aydı: Men ol Tan͡grıqa qulluq qılur-men (17) kim ādam oġlını yarattı taqı İbrāhīmni özinge dōst qıldı taqı sėni cümle ʿālem üze üḍürdi, tėdi… (NF,161/16)
...taqı zaḫmat tegürgen aġuluġ *cānvar*lardın… (NF,168/12)
...taqı yigirmi bėş yıġaçda keyik *cānvar*lar oltu-(14)-rur erdi… (NF,209/13)
Taqı yılan ṣūratı cümle *cānvar*lar ṣūratıdın laṭīfraq erdi. (NF,280/9)
Ol qul taqı ol inekni saqlar erdim ançaqa tegi kim bir sürüg *cānvar*lar boldı. (NF,292/16)
Ol bir sürüg *cānvar*larnı qulı birle an͡gar [293] (1) teslīm qıldım. (NF,292/17)
Ol yerke teger erdi kim ėl ḫalqını͡ng *cānvar*larınġa otlaġ üçün qoḍup tururlar. (NF,295/17)
...yırtġan [334] (1) *cānvar*lar kelip anı helāk qılmasunlar... (NF,334/1)
...arslanlar taqı ön͡gin yırtġan (7) *cānvar*lar kelip tört yanında baqıp yaturlar. (NF,344/7)
*Cānvar*lar mu yırttı ... (NF,334/2)
...*cānvar*larını͡ng hem (3) sün͡gükleri bar... (NF,391/2)
...körer-mü-sen, bu *cānvar*lar sün͡güklerini? Uşbu sün͡gükler cümlesi *cānvar*lar erdiler. Baʿzısını bu ādemīler (13) miner erdiler taqı ʿālamnı kezer erdiler taqı baʿzısını işletür erdiler. Bukün cümle sün͡gük bolup yaturlar... (NF,391/12)
Taḳı Tangrı yarattı tigme bir yörigen *cānvar*larnı (2) suwdın. Taḳı anlardın kim irseyi kim yöriyür ḳarnı üze taḳı anlardın kim irseyi yöriyür (3) iki aḏaḳ üze taḳı anlardın kim irseyi yöriyür tört aḏaḳ üze. (QT, 341b/1)
...çıḳarduḳ anlarġa *cānvar* [367a/l] yirdin, sözleyür anlarġa. (QT, 367a/1)
Taḳı çıḳarduḳ anın birle meyveler, türlengen (6) rengleri; taḳı taġlardın aḳ ḫaṭ taḳı ḳızıl ḫaṭlar, türlengen rengleri (7) taḳı ḳap ḳara. Taḳı kişilerdin taḳı *cānvar*lardın, tiwelerdin sıġırla<r>dın ḳoylardın taḳı keçilerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)
...menfaʿat alurlar taḳı yiyürler (5) neteg kim yiyür *cānvar*lar. (QT, 485a/5)
Çıḳardı andın, suwnı taḳı otlaġını. ... (2) Menfaʿat üçün, sizge taḳı *cānvar*larıngızġa. (QT, 564a/2)

ḫayvān *Ar.* “hayvan”

KTS *hayvan* “bk. qoyvan” (s. 301); *qoyvan*; KTTTS *hayvan 1* (s. 609); KTC *hayvan 1* (s. 706); TLS, TT hayvan, Kaz. *hayvan.*

boġuzlansa *ḥayvān* ḥelāl tėrisi (MM, 239/1)
bu ülfet tutar ʿām u *ḥayvān* körüp (MM, 316/1)

keḍik ~ keyik ~ kęyįk ~ kę□ik “av hayvanı, yabani av hayvanı”

Kullanılan sözlüklerde Kazakça *kiyik* sözcüğünün “av hayvanı” anlamında kullanılmadığı, “geyik” anlamında kullanıldığı görülmektedir.

GTYL **käjik*, Kaz. *kiyik* (s. 151); KTS *kiyik* “geyik” (s. 134); KTTTS *kiyik* “geyik” (s. 237); KTC *kiyik* “ayır tuyaqtı, eşki tuqımdas jabayı dala añı” (s. 313); TLS, Kaz. *kiyik*, TT ceylan; TMK *käyik*, Kaz. – (s. 105); EDPT *kéyik* (?g-) “originally a generic term for any wild four-legged game animal” (s. 755); DS *keδik* лань, олень; зверь вообще “geyik, maral; genellikle yabani hayvan” *Cp.* kejik (s. 294).

...*keyik* tęg bolup uşmaḥ içinde yöriyür ẹrdi. (KE, 7v/5)
...ol beş yapurġaḳdan birin *keyik* yėdi yıpar boldı... (KE, 12v/13)
...*keḍik*niŋ söklünçin köŋlüm tiler. (KE, 54r/17)
...*keḍik* ẹti uş keltürdüm. (KE, 54v/2)
...ürüŋ yüzlüg, *keyik* (14) közlüg. (KE, 85v/13)
Yėrdeki *keḍik*leri hem kökde uçġan ḳuşları... (KE, 131v/4)
...uçar ḳuşlarġa, yügürür *keyik*lerge erklig ḳıldı. (KE, 137v/7)
Evde saḳlaġan *keyik* oġlaḳı bar ẹrdi. (KE, 153r/17)
...bir ıwuḳ *keyik*ge ilhām boldı, künde kęlip süt bėrür ẹrdi. (KE, 157v/5)
Yükdür *keḍik* yıparımız. (KE, 223r/21)
...taqı yigirmi bėş yıġaçda *keyik* cānvarlar oltu- (14) -rur erdi… (NF,209/13)
Ḥaq tvt Süleymān peyġāmbar ʿas’qa perīlerni taqı (15) şeyṭānlarnı taqı yabandaqı *keyik*lerni taqı havādaqı quşlarnı taqı yelni cümle musaḫḫar qılıp turur erdi… (NF,209/15)
ʿĀdam peyġāmbarnıŋ͡ġ oġlanlarıdın *keḍik*ler taqı quşlar (5) qaça başladılar. (NF,338/4)
...*keyik*ler (7) cemʿ ḳılındı. (QT, 565b/6)

yaḳın kẹldi aŋga *kẹḏik*, yavutdı aŋga av (ME, 5/4)

öldürür yẹrin (4) yaŋgıldı *kẹḏik*niŋg (ME, 63/3)

avladı *kẹyịk*ni (ME, 134/5)

keḏik bir yā ikki kerek hem üçe (MM, 233/2)

*ẕ*ikir birle attı *keḏik* izlegü (MM, 234/1)

ketürse yinür ol *keḏik* yoḳ fesād (MM, 235/2)

muʿayyen *keḏik*ke it ıysa yā ḳuş (MM, 237/1)

keḏik yā ḳulan uy tiwe ḳoy ḳozı (MM, 243/1)

kölük ~ kölik "yük hayvanı"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde görüldüğü üzere Kazakçada bu sözcük yalnızca "binek hayvanı" anlamında değil, "motorlu taşıt" anlamında da kullanılmaktadır.

> KTS *kölik* "vasıta, binilecek at, deve, araba veya uçak" (s. 137); KTTTS *kölik 1* "binilecek at, deve, binek hayvanı; taşıt, araç" (s. 246); KTC *kölik* "jumıs pen jol qatınasına paydalanılatın mal" (s. 325); TLS, Kaz. *kölik*, TT araba; DLT IV *kölük* "arka; gölük, yük yükletilen herhangi bir hayvan" (s. 359); CMD III *köl- "weigh down, burden" *kölük* "borrowed; beast of burden" (s. 108); EDPT *kölük (gölök)* "from köl-; literally something harnessed, normally a baggage animal; Kazax *kölük*" (s. 717); DS *kölük 1.* вьючное животное "yük hayvanı" (s. 314).

...ḳayu *kölük*ke yükleyü kelseler kötürmedi, tewege yüklediler. (KE, 40v/ 15)

...*kölük*lerimiz hem (19) yoḳ. (KE, 206r/18)

...yılḳı ḳara tẹzeklerini *kölük*leriŋizge yėm ḳılın taḳı (20) süŋekler sizge yėm bolsun. (KE, 206r/19)

...arslanlar (10) sizlerke yā taqi *kölük*leriŋgizke zaḥmat tėgürmesün tėdi erse… (NF,15/10)

...andaġ quvvat (15) ve yaraġ bėrse kim barıp kelgınçe miner *kölük*i bolsa… (NF,273/15)

Uşbu ḥācīlarnıŋg *kölük*leriniŋg āvāzı turur kim mėni aruq qıldı. (NF,275/4)

...azıqlarımız yoq, *kölik*lerimiz yoq... (NF,409/4)

Ḥaḳīḳat üze *kölik*lerde yawuzraḳı Tangrı ḳatında, anlar kim küfr ketürdiler. Anlar [178a/1] bitmezler. (QT, 177b/9)

...ol nirsedin kim yiyür kişiler taḳı *kölük*ler. (QT, 203a/9)

...çıḳarur biz anıng birle (8) ekinni, yiyür andın *kölük*leri takı özleri? (QT, 398a/8)

...ḫoşluḳġa ketürgen meyvelerni (8) taḳı otlaġnı, menfaʿat birmek üçün sizge taḳı *kölik*leringizge. (QT, 565a/8)

eḏerledi (7) *kölik*ni (ME, 7/7)

ḳaytardı tėvelerni sụvdın, ḳaytardı *kölük*lerni sụvarıp (ME, 14/1)

kịvürdi *kölük*ni sụvġa, sụvġa kẹltürdi *kölük*ni (ME, 20/6)

yava bạrmış *kölük* (ME, 39/2)

çạpturdı *kölik*ini, yügürtti (ME, 42/6)

çapturdı aṭını, yügürtti *kölik*ni (ME, 43/2)

otlatdı *kölik*lerni, ıydı otlaġġa *kölik*lerni (ME, 51/2)

ıydı Kạʿ bẹge boġazlaġu *kölik*ni (ME, 56/3)

boġazladı *kölik*ni Tạn͡grılıḳ uçun (ME, 66/6)

aġnatdı *kölik*ini (ME, 81/4)

kölik arḳası tėg urulmış sın (ME, 88/3)

kölük bėrdi an͡ga Tạn͡grı (ME, 89/3)

otladı yılḳılar, ᶜạlạf yėdi *kölük* (ME, 137/5)

otladı *kölük*ler (ME, 151/3)

aġnadı *kölük* (ME, 175/2)

aġnadı *kölik* (ME, 177/6)

*kölük*din tüşti (ME, 178/3)

yumşaḳ buldı (8) *kölük*ni taḳı döşekni (ME, 217/8)

*kölük*ge ᶜilāc ḳıldı (1) kölük otalaġucı (ME, 232/8)

kölükge ᶜilāc ḳıldı (1) *kölük* otalaġucı (ME, 233/1)

bu nefs müngü *kölük* timiş ḥaḳḳ resūl (MM, 49/3)

ḳurbān *Ar.* "kurbanlık hayvan"

Kurban kavramının çeşitli hayvanlara işaret etmesi nedeniyle kurban anlamına gelen sözcükler Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı bölümüne alınmıştır (bk. aẓḥā, boġazlanġan nirse, ḳurbanlıḳ, yuluġluġ).

KTS *qurban* (s. 182); KTTTS *qurban 1* (s. 337); KTC *qurban 1* (s. 425); TLS, TT kurban, Kaz. *kurban.*

Ādem yıl sayu *ḳurbān* ḳılur ẹrdi, ḳayu *ḳurbān* ḳabūl bolsa kökdin ot kelir (16) ol *ḳurbān*nı köydürür erdi. (KE, 14v/15-16)
Ḳamuġ peyġamberler şerīʿ atinde otġa köyürmek *ḳurbān*ları ẹrdi... (KE, 15r/3)
...*ḳurbān*nı köyürmek ḥarām boldı, yėmek helāl boldı. (KE, 15r/4)
*Ḳurbān*nı köyürmek bu şerīʿ atde nedin ḥarām boldı? (KE, 15r/5)
Ozaḳı (6) ümmetlerniŋ *ḳurbān*ı ḳabūl bolsa köyer ẹrdi, ḳabūl bolmasa köymes ẹrdi. (KE, 15r/6)
...seniŋ şerīʿ atiŋde *ḳurbān*nı köyürmek (8) ḥarām ḳıldım. (KE, 15r/7)
...bu dünyāda müʾminniŋ *ḳurbān*[ı]nı köyürmekni ḥarām ḳıldı. (KE, 15r/11)
...ol oġurda kim *ḳurbān* ḳıldılar biri-(20)-niŋ *ḳurbān*ı ḳabūl boldı... (KE, 15r/19-20)
...anıŋ *ḳurbān*<ı>nı ḳabūl ḳılur tėdi. (KE, 15r/21)
...ėkegü *ḳūrbān* ḳılıŋ ḳayuŋuznıŋ *ḳurbān*nı (10) ḳabūl bolsa... (KE, 15v/9)
Hābīl ḳoy küḍerür ẹrdi bir uluġ sẹmüz (11) ḳoy keltürüp aḍaḳlarını baġladı *kurbān* ḳılur yėrde ḳoḍdı... (KE, 15v/11)
...kökdin ot indi Hābīlniŋ *ḳurbān*ını köyürdi... (KE, 15v/14)
Hābīl *ḳurbān*ı anıŋ üçün ḳabūl ḳılındı ki... (KE, 15v/14)
...seniŋ *ḳurbān*ıŋnı ḳabūl ḳılmadı... (KE, 16v/20)
Kaʿ bege kelip *ḳurbān* ḳıldı-(8)-[1ar]. (KE, 30r/7)
...ḳurʿ a salıŋ tewe atınġa çıḳsa teweni *ḳurbān* ḳılıŋ. (KE, 50r/14)
...yüz teweni *ḳurbān* ḳıldılar. (KE, 50r/17)
...*ḳurbān* ḳılġıl. (KE, 50r/20)
...yüz ḳoy keltürdi (21) *ḳurbān* ḳıldı... (KE, 50r/21)
...yüz tewe *ḳurbān* ḳıldı. (KE, 50v/1)
Bu ḳoçnı alġıl *ḳurbān* ḳılġıl. (KE, 52r/1)
...ol ḳoçḳar Hābīl *ḳurbān*ı erdi (7) uçmaḥda sẹmüz turur erdi. (KE, 52r/6)
...miŋ ḳoy, yüz uy tewe *ḳurbān* ḳıldı. (KE, 54r/12)
...*ḳurbān* küni Tevrīt (13) indi. (KE, 121v/12)
...*ḳurbān* ʿīdi boldı... (KE, 143r/1)
...*ḳurbān* ḳılur... (KE, 143r/3)
...*ḳurbān* ḳılġıl... (KE, 143r/3)
...*ḳurbān* ḳılur-sen... (KE, 143r/5)

...*ḳurbān* revā ẹrmes... (KE, 143r/6)

...*ḳurbān* ḳılayın... (KE, 143r/6)

...*ḳurbān* ḳıldı. (KE, 150v/20)

...*ḳurbān* ḳılġanım beḍerlesün... (KE, 151r/3)

...*ḳurbān*larnı köydürdi... (KE, 151r/4)

...tęveler *ḳurbān* ḳılıŋ. (KE, 160v/5)

Toḳuzunçı ḳurbānlıḳ ẹtini yėmek buyurdı, evvelkılarnıŋ *ḳurbān* (19) ḳılġanın ot yėr ẹrdi. (KE, 194v/18)

...dīv perī āfeti tęggen bolsa *ḳurbān* ḳılalıŋ. (KE, 203r/5)

...ümmetlerim *ḳurbān*ını otġa (2) revā körmedi... (KE, 211r/1)

...*ḳurbān* ayı, ramażān ayı... (KE, 212v/13)

...yėtmiş tewe *ḳurbān*ḳa anuḳladı. (KE, 225r/17)

...*ḳurbān* ḳılayın tėp (13) keldim. (KE, 225v/12)

...*ḳurbān*lar ḳıldı... (KE, 226v/10)

Kaʿbeke ziyārat qılalıŋ͡ġ taqı *qurbān*lar boġuzlaġalıŋ͡ġ… (NF,39/16)

...tėweler, qoylar, (8) sıġırlar *qurban* qılurlar... (NF,41/8)

...taqı *qurbān*ını boġuzlasa, taqı ton-(15)-larını keḍse taqı Medīneke qayıtsa... (NF,46/14)

...tėwelerini *qurbān* qıldılar... (NF,46/16)

...ne kim ʿibādat u ṭāʿat kim māl (3) birle qılnur zekāt ve ṣadaqa, *qurbān* meŋ͡ġizlig… (NF,58/3)

...taqı *qurbān* qılgıl... (NF,62/11)

...namāz qılġıl taqı *qurbān!* (NF,63/1)

...taqı bir qaç tėwe butḫāna qapuġında *qurbān* qıldı taqı dervīşlerke bėrdi. (NF,97/13)

Bukün ḫācīlar ol yerde *qurbān* qılurlar. (NF,214/13)

Qacan kim bu qoçqarnı Cebreʿīl keltürdi erse, İbrāhīm (6) taqı *qurbān* qıldı. (NF,215/5)

Bu tekbīr aymaq sünnet boldı *qurbān* ʿīdinde. (NF,216/5)

...ol nirse kim āsān boldı (6) ıd̲ġu *ḳurbān*dın. (QT, 28b/6)

...tegінçege tegrü ıd̲ġu *ḳurbān* (7) ornınġa. (QT, 28b/6)

...yā *ḳurbān* ḳılmaḳdın. (QT, 28b/8)

...ol nirse kim āsān bolsa [29a/1] ıd̲ġu *ḳurbān*dın. (QT, 29a/1)

...kim kelse bizge *ḳurbān* birle, yiyür anı ot. (QT, 72a/2)

Ol vaḳtın kim *ḳurbān* ḳıldı<lar>, *ḳurbān*ı ḳabul ḳılındı ol ikide birisindin (QT, 108b/6)

...ḥarām aynı taḳı ıd̲ġu *ḳurbān*nı taḳı anlarnıng boynıngа <asılġan nirseni>. (QT, 119b/2)
Taḳı tigme bir ögürge, ḳılduḳ *ḳurbān ḳıl*maḳ. (QT, 322b/8)
bu *ḳurbān* niṣānı (ME, 13/8)
beḷgüledi *ḳurbān* tėvesini, niṣānlıġ ḳıldı ḳurbānlıḳnı (ME, 13/8)
ḳurbān ḳıldı ḳoy birle (ME, 104/3)
ḳurbān yılḳısı (ME, 104/4)
biṣmil ḳıldı *ḳurbān* yılḳı*sı*n, boġazladı boġazlaġu nėrseni (ME, 105/8)
niṣāb bolsa ḳurbān vācib ḳılmaḳı (MM, 194/1)
bu *ḳurbān* ḳıyām u ṣıyām u zekāt (MM, 194/3)
ḳoyun eçkü *ḳurbān* ḳılınsa yarar (MM, 195/1)

ḳurbānlıḳ *kök Ar.* “kurbanlık hayvan”

Kurban kavramının çeşitli hayvanlara işaret etmesi nedeniyle kurban anlamına gelen sözcükler Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı bölümüne alınmıştır (bk. aẕḥā, boġazlanġan nirse, ḳurban, yuluġluġ).

KTS *qurbandıq* (s. 182); KTTTS *qurbandıq 2* (s. 337); KTC *qurbandıq 2* (s. 425); TLS, TT kurbanlık, Kaz. *kurbandık*.

...çekürgeni *ḳurbānlıḳ* bėrdiŋ. (KE, 145r/5)
Toḳuzunçı *ḳurbānlıḳ* ėtini yėmek buyurdı, evvelkılarnıŋ ḳurbān (19) ḳılġanın ot yėr ėrdi. (KE, 194v/18)
beḷgüledi ḳurbān tėvesini, niṣānlıġ ḳıldı *ḳurbānlıḳ*nı (ME, 13/8)

münüt ~ münük “binek hayvanı”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *münüt* bulunmamaktadır ancak “binek hayvanı” anlamına gelen *min-* fiilinden türemiş çeşitli sözcükler bulunmaktadır.

KTS *mingiş 2* (s. 204); KTTTS *mingi* (s. 393); *miner* (s. 394); *minis* (s. 394); KTC *mingi* (s. 474); *miner* (s. 474); *minis* (s. 474).

Miʿrāc tünide *münüt* (19) burāḳ mingen Muḥammed Muṣṭafā (KE, 218r/18)

Körmediler mü; neteg yarattuḳ anlarġa, andın kim ḳıldı (4) ḳudretimüz, tiweler, anlar anġa erkligler. Taḳı musaḫḫar ḳılduḳ anı anlarġa; (5) andın *münük*leri taḳı andın yiyürler. (QT, 424b/5)

mündürdi anı aṭḳa, *münüt* bėrdi a͡nga aṭnı (ME, 4/3)

neʿam *Ar.* “hayvan”

enʿam “hayvanlar”

neʿam sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada “hayvan” anlamında *hayvan* kullanılmaktadır (bk. ḥayvān).

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *enʿam* sözcüğü bulunmamaktadır. Kazakçada “hayvan” anlamında *qoyvan* kullanılmaktadır (bk. ḥayvān).

...ol nirse mengizlig kim öldürdi *neʿam*dın. (QT, 119a/3)

...rūzī birdi anlarġa, *neʿam*larnıñ tört aḏaḳlıġlarındın. Ying andın, taḳı yitürüng (8) küçeylik teggenge. (QT, 322a/7)

Rūzī birdi anlarġa *neʿam*larnıñ tört aḏaḳlıġından. (QT, 322b/9)

Ḳıldı (7) sizge özleringizdin cüftler, taḳı *neʿam*lardın cüftler. QT, 461b/7)

sūretüʾl-*enʿam* (QT, 123b)

Taḳı ḳıldılar Tangrıġa ol nirsedin kim yarattı (7) ekindin taḳı *enʿām*dın. (QT, 140b/7)

neẕr *Ar.* “adak, adaklık hayvan”

KTTTS *näzir* (s. 399); KTC *näzir* (s. 478).

...vefā ḳılsunlar *neẕr*leringe... (QT, 322a/8)

teprengen “hareket eden, canlı”

teprengen sözcüğünün hayvanlara işaret ettiği örnekler buraya alınmıştır. Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır ancak aynı anlama gelen *jandı* bulunmaktadır (bk. cānlıġ).

Taḳı kemişti (4) yirde tölengen taġlar kim kışsa sizning birle, taḳı yaydı anıng içinde (5) tigme bir *teprengen*din. (QT, 392b/5)

tınlıġ “canlı”

Bu sözcüğün taranan metinlerde hayvanlara işaret ettiği örnekler buraya alınmıştır. Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *tınlıġ* bulunmamaktadır. Kazakçada “canlı” anlamında *jandı* kullanılmaktadır (bk. cānlıġ).

DS *tïnlïγ* живое существо “canlı” (s. 568).

...ḳamuġ *tınlıġ*ların cānın saŋa aldurġay-men. (KE, 5v/21)
...yer yüzinde (12) ḳoydın ḳutluġraḳ aḍın *tınlıġ* yoḳ tėmişler. (KE, 13v/12)
...tęgme bir *tınlıġ*dın birer cüft alıp kimige kivürgil uruġları [24v] (1) kesilmesün, bir erkek bir tişi. (KE, 24r/22)
İlāhī uçar, yügrür *tınlıġ*-(3)-larnı neteg tutayın tėdi. (KE, 24v/2)
Suw yüzinde ḳamuġ *tınlıġ*lar yıġıldılar, tęgme birindin bir ęrkek (4) bir tişi tutup kimige kiwürdiler. (KE, 24v/3)
Nūḥ aydı: ḳamuġ *tınlıġ*lar çıḳdı, yayıldılar ętni ḳayda bulayın? (KE, 25v/12)
Bu munça *tınlıġ*larda eŋ (16) ilki çökürge helāk bolġay, anda kėḍin aḍınları yoḳalu başlaġay. (KE, 114v/15)
...dīv, perī (4) ḳamuġ *tınlıġ*larġa buyurdı. (KE, 138v/4)
...ḳamug *tınlıġ*lar aç ḳaldılar. (KE, 138v/17)

tırnaḳlıġ “tırnaklı hayvan”

KTTTS *tırnaqtı* (s. 570); KTC *tırnaqtı* (s. 668); EDPT *tırŋak* (?d-) “a (human or animal) nail, or claw” (s. 551); TMEN *tïrnaq* Nagel “tırnak”, R III kir. *tïrnaq* (1182).

...ḥarām ḳılduḳ tigme bir *tırnaḳlıġ*nı... (QT, 142b/7)

üç aḍaḳı üze turġan “bir ayağını kaldırıp üç ayağı üzerinde duran hayvan, koşu atı”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde böyle bir yapıya rastlanmamıştır.

Ol vaḳtın kim ʿarża ḳılındı (5) anıng üze kiçe birle, *üç aḍaḳı üze turġan*lar, yorġalar. (QT, 434b/5)

yörigen “hareket eden, canlı”

Bu sözcüğün metin bağlamında hayvanlara işaret ettiği örnek buraya alınmıştır. Kullanılan sözlüklerde *yörigen* sözcüğüne veya aynı anlama gelecek benzer bir yapıya rastlanmamıştır. Kazakçada “canlı” anlamında *jandı* kullanılmaktadır (bk. cānlıġ).

Taḳı yoḳ *yörigen*din [128a/1] yir içinde taḳı yoḳ uçġandın uçar iki ḳanatı birle, meger ümmetler sizing mengzeşikleringiz. (2) Ḳoḏudmaduḳ kitāb içinde nirsedin, andın song anlarnıng İḏisi tapa yıġlurlar. (QT, 127b/9)

yuluġluġ “kurbanlık hayvan”

Kurban kavramının çeşitli hayvanlara işaret etmesi nedeniyle kurban anlamına gelen sözcükler Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı bölümüne alınmıştır (bk. ażḥā, boġazlanġan nirse, ḳurbān, ḳurbānlıḳ).

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *yuluġ* veya *yuluġluġ* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada “kurban” anlamında *qurban* kullanılmaktadır (bk. ḳurbān).

> GTYL **jul(u)γ*, Kaz. – (s. 346); EDPT *yuluğ* “deverbal noun from yul-. Kazax *julu:* tearing out, tearing up, weeding” (s. 925); DS *juluγluγ* связанный с выкупом “fidye ile ilgili” (s. 278); TMEN *yuluγ* Loskauf, lösegeld “fidye, kurtarmalık” (N 188 = 2133).

yā borçluġ *yuluġluġ* mekātib[25] ġarīb (MM, 230/3)

ẕelūl *Ar.* “yavaş, muti ve koşulmuş hayvan”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır.

Ḥaḳīḳat üze ol inek, irmes yükke ögrengen, yaʿnī yirni sürgen *ẕelūl* irmes, sürer (4) yirni. (QT, 10b/3)

2.3. Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları

cemāʿat *Ar.* “bölük”

[25] Selcen Çürük “mükāteb” biçimini vermiştir.

Taranan metinlerde bu sözcüğün hayvanlara işaret ettiği örnekler tez çalışmasına alınmıştır.

KTS *camağat 1* (s. 90); KTTTS *jamağat* (s. 158); KTC *jamağat* (s. 203); TLS, TT cemaat, Kaz. *jamağat*; DS *žämaʿat* [арабский جماعة] община *(мусульманская)* "(Müslümanlarda) cemaat, topluluk" (s. 641).

...baqarlar, *cemāʿat quş*lar (17) havāda uça başladılar kim hēç munuŋ tėg quşlar körmişleri yoq erdi. (NF,42/16)
...ol Aṣḥāb-i Fīl üze *cemāʿat quş*lar, … atar erdi ol kāfirlarnı bu (13) quşlar qatıġ taşlar birle nişān atları bitimiş taşlardın. (NF,43/12)

ḫalḳ *Ar.* "halk, yaratılmış olan"

Taranan metinlerde bu sözcüğün hayvanlara işaret ettiği örnek buraya alınmıştır.

KTS *halıq* (s. 301); KTTTS *halıq 1* (s. 610); KTC *halıq 1* (s. 707); TLS, TT halk, Kaz. *halık*; DS *xalq* люди, народ; сотворенный "insanlar, halk, yaratılmış olanlar" (s. 635).

İḍi ʿazze ve celle yėr yüzide miŋ türlüg *ḫalḳ* (15) yarattı, olarda altı yüz suwda turur tört yüz ḳuruġ yėrde turur. (KE, 114v/14)

ḳaṭār *Ar.* "katar, hayvan dizisi, sırası"

KTS *qatar 1* (s. 165); KTTTS *qatar I, 1* (s. 300); KTC *qatar I, 1* (s. 387); TLS, TT katar, Kaz. *katar;* TMEN *qatar* Reihe "sıra, dizi", R II kir. *qatar,* arabisch (1500).

...*tėve*ler burunduḳ üzdiler, *ḳatar* bozdılar esrük boġralar teg cühūdlarġa ḥamle ḳıldılar. (KE, 190r/9)

ḳoş "çift; toprağı sürmek içi birlikte koşulan iki hayvan"

KTS *qos III, 1* “çift, iki tane, birbirine eş” (s. 174); KTTTS *qos II* “çift, iki, ikiz” (s. 322); KTC *qos II* “par, eki, egiz” (s. 410); TLS, Kaz. *kos*, TT çift; EDPT *ko:ş* “a pair; one of a pair”, and the like; with some extended meanings; loan-word in Persian, etc. (s. 670); TMEN *qoš* doppelt “çift, iki tane”, R II kir. *qos* (1361).

...*ḳoş uy* alıp aşlıḳ tarıyur ẹrdi. (KE, 57v/19)
Lūṭ *ḳoş* sürmekni ḳoḍdı... (KE, 57v/21) *(uy)*
...atasını altun ḳanǰlıġa mündürdi, on miŋ (20) *ḳoş at*lıġ. (KE, 106v/20)
...*ḳoş*lar tirilmeki ẹrdi. (KE, 123r/10) *(bsz)*
...tört *ḳoş öküz*lük yėrni sarāy ḳıldurdı. (KE, 124r/21)
...*ḳoş* sürdi. (KE, 162r/16) *(uy)*
Muḥammedni *ḳoş*da salıp kittiler. (KE, 189r/9) *(bsz)*
...bir oġlan ʿaynuhu *ḳoş*da (12) ḳaldı. (KE, 189r/11) *(bsz)*

ḳoy ḳozı “koyun kuzu”

KTTTS *qoy qozı* (s. 312); KTC *qoy qozı* (s. 399).

...yılḳı ḳarasın, *ḳoy ḳozı*sın yazıġa çıḳardı. (KE, 61v/15)
Biz tün (16) kün yazıda yılḳı ḳara, *ḳoy ḳozı* birle emgenip yöriyür- miz. (KE, 67v/16)
...yazı yābānnı, *ḳoy ḳozı*larm köreyin... (KE, 69r/9)
...oġlanların (13) yazıġa *ḳoy* ḳozı közetgeli iberür... (KE, 185r/13)
...*ḳoy ḳozı* baḳġalı barurlar... (KE, 185r/14)
...*ḳoy ḳozı*ları taġda yöriyür, ḳoyçısı yoḳ. (KE, 216v/4)
Ḳaçan ẹt, yaġ kẹrek bolsa (6) barıp *ḳoy ḳozı* keltürüp yėyür-biz. (KE, 216v/6)
Bizler *qoy qozı*, yılqı qara qatınġa çıkar-miz. (NF,353/17)
keḍik yā ḳulan uy tiwe *ḳoy ḳozı* (MM, 243/1)

ḳuş ḳurt[26] “kurt kuş”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *ḳuş ḳurt* ikilemesi bulunmamaktadır. *ḳuş* ve *ḳurt* ayrı birer madde başı olarak yer almaktadır (bk. ḳuş, ḳurt).

[26] Buradaki ḳurt “yabani hayvan”dır.

...*ḳuş ḳurt*larnı ve ferişţelerni (3) yaratdı. (KE, 3v/2)

Ançada İblīs yer yüzindeki (10) *ḳuş ḳurt*larnı yıġıp aydı... (KE, 13r/9)

Ādem *ḳuş ḳurt*larnı körüp ḳorḳdı, yarlıġ boldı: ey Ādem, bularda (15) birin üḍürgil, ęligiŋni *baş*ınġa sıḳaġıl. (KE, 13r/15)

Ādem itni üḍürdi, it Ādemġa (16) ısındı, aḍın *ḳuş ḳurt*larġa tepündi ḳamuġnı ḳavdı. (KE, 13r/16)

...*ḳuş ḳurt*lar Hābīlni yėgeli oġradı... (KE, 16r/7)

...yābān (8) *ḳuş ḳurt*lar ḳaçıp taġlarġa kirdiler. (KE, 16v/8)

...üstünde *ḳuş ḳurt*lar ęrdi. (KE, 24r/11)

...ādemī körmes *ḳuş ḳurt* tęgmes yėrde (14) ḳoḍdı. (KE, 28r/13)

...*ḳuş ḳurt* yėsün tėdi. (KE, 38r/9)

Uçar yügürür *ḳuş ḳurt*lar kördi-(19)-1er... (KE, 48v/18)

..*ḳuş kurt* yėgey... (KE, 68r/1)

...ḳuḍuġdaġı *ḳuş ḳurt*, yılan ç[ıḍan]-(6)-larnı ḳorıġay-men... (KE, 70v/5)

...yaʿnī nę körklüg-dür bu közüŋ ... yaʿnī (5) gūrum içinde ilk *ḳuş ḳurt*lar munı yėgüsi. (KE, 81r/5)

Dīv-(8)-ler ve perīler, *ḳuşlar ḳurt*lar barısı kittiler. (KE, 144v/8)

...*ḳuş ḳurt*lar yėgeyler erdi. (KE, 224v/6)

maḫlūḳat *Ar.* “yaratılmış olanlar, canlılar”

Bu sözcük, metin bağlamında hayvanlara işaret ettiği görüldüğü için tez çalışmasına alınmıştır.

KTS *maqluq* (s. 183); KTTTS *maqluqat* (s. 364).

Ḳamuġ (14) *maḫlūḳāt* içinde ilk nikāḥ ol erdi. (KE, 4r/14)

māl tawar *1. sözcük Ar.* “mal mülk, hayvan”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *māl tawar* ikilemesi bulunmamaktadır. *māl* ve *tawar* ayrı birer madde başı olarak bulunmaktadır.

KTS *mal 1* “koyun, keçi, deve, sığır, yılkı gibi hayvanlar” (s. 194); KTTTS *mal I, 1* “deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal” (s. 365); KTC *mal I, 1* “tört tülik üy januwarları” (s. 450); DS *mal 2.* товар “mal, davar” (s. 335);

KTTTS *tovar* “ticarî mal, alınıp satılabilen ticaret eşyası, mal” (s. 538); KTC *tovar* (s. 636); DLT IV *tawar* “mal, mülk, eşya” (s. 586); CMD III *tawār* “merchandise, property” (s. 181); EDPT *tavar* (d-) “originally livestock” (s. 442); DS *tavar 2.* товар “davar” (s. 542).

.

...*māl*ım *tawar*ım telim... (KE, 45v/5)

...ḳamuġ *māl*ın *tawar*ın, altunın kümüşin saŋa bėrsin... (KE, 46v/4)

...*māl*ın *tawar*ın ol bilür erdi. (KE, 46v/8)

...yılḳı ḳaradın, *māl tawar*dın onda birin bu oglanġa (5) bereliŋ. (KE, 49r/4)

...*māl tawar*ın onda birin çıḳardılar. (KE, 49r/8)

...*māl*ın *tawar*ın ... (KE, 65r/16)

...*māl*ın *tawar*ın ... (KE, 65r/17)

...*māl*ın *tawar*ın ... (KE, 66v/20)

...yılḳı ḳara, *māl tawar* yıġdılar. (KE, 75r/7)

...maŋa *māl tawar* kerekmez... (KE, 79v/17)

...*māl*ım *tavar*ım telim turur. (KE, 81r/20)

...*māl*ıŋ *tavar*ıŋ ḳanı... (KE, 108v/16)

...*māl tavar*ların [110r] (1) [ü]leştiler. (KE, 109v/21)

...bir ḳarabaş *māl tavar*ġa baḳmadı. (KE, 110r/1)

... *[māl tavar* aldılar. (KE, 110r/3)

...ḫalāyıḳ *māl tavar* mundın (4) [a]lur. (KE, 110r/3)

...ḳıbṭīler *māl*ı *tavar*ı ḳamuġ taş boldı. (KE, 115v/3)

Ḳārūnġa bėrilgen *māl towar* bizge me beril[gey] (8) ẹrdi. (KE, 124v/7)

...ḳamuġ *māl tavar*ı birle... (KE, 125v/20)

...bu bizniŋ (21) sıġırçımız turur *māl*ı *tavar*ı yoḳ. (KE, 132r/21)

...*māl tavar*ım yoḳ. (KE, 143v/18)

...meni ḳoldılar *māl, tavar* ʿarza ḳıldılar. (KE, 182v/21)

...yaḫşıraq turur bu dünyānıŋ͡ġ cümle mülkidin, cümle *māl*ı *tawar*ıdın. (NF,64/2)

...nė kim *māl tawar* bar erse, cümlesi [a]nıŋ͡ġ bahāsınga yetmegey. (NF,64/4)

...taqı *māl*ları *tawar*ları üçün uruşsun[lar]… (NF,69/10)

...hēç kimerse oġlını qızını, ḫatunını, *māl*ı *tawar*ını, yılqı qarasını ėlde (2) qoḍmasun, cümleni alıp çerigke çıqsunlar... (NF,70/1)

Bu *māl tawar*larnı aṭ aḍaqınga taqı (5) köksinge eletür-sen. (NF,70/4)

...bu oġul qız, *māl tawar*lar bulun bolmasun… (NF,70/6)

...bu uruşqanlarnıṉg̃ oġul qızlarınġa, *māl tawar*larınġa qayıtmaq ṭamaʿ ları bolmasun… (NF,70/7)

...yılqı qaralarnı, *māl*larını *tawar*larını, oġul qızlarını qaçuru bilmediler. (NF,75/2)

...bu ġanīmatdın üküş *māl tawar* bėrdi… (NF,75/9)

...dünyānıṉg̃ *māl*ı *tawar*ını bėrdi… (NF,76/4)

...ol kimerselerke kim *māl tawar* bėrmedim… (NF,76/5)

...anlar *māl tawar* birle ėwleringe qayıtsalar... (NF,76/6)

...nė kim qatında bar *māl tawar*dın cümledin, sewüglügrek bolġay… (NF,77/10)

...cümle *māl tawar*larımız sizke yuluġ bolsun… (NF,84/13)

...*māl tawar*larıdın keçip, ʿazīz cānlarıdın keçip Ḥaq riżāsı üçün özlerini qılıçqa taqı süngüke (2) qarşu qoḍup munça ġazāt qıldılar. (NF,111/1)

*Māl*ı, *tawar*ı (7) üküş erdi. (NF,161/6)

...üküş *māl tawar*ı hēç ziyān qılmadı. (NF,209/11)

...*māl tawar*dın keçmegince neteg dōst bolġay? (NF,211/9)

Ḥaq tvt İbrāhīm peyġāmbarqa üküş *māl tawar* bėrip turur erdi. (NF,211/14)

...cümle *māl*ım, *tawar*ım sanṉg̃a bolsun… (NF,212/8)

...*māl*ı *tawar*ı üküş taqı ḫadimleri (7) havādārları telim bolsa… (NF,236/6)

...üküş *māl tawar* ġanīmat [256] (1) ḥāṣıl boldı… (NF,255/17)

...taqı içindeki *māl tawar*dın yaḫşıraq turur, tėdi. (NF,321/7)

Ol *māl tawar* kim qatınṉg̃ızda (7) bar turur ol cümlesi tükenür. (NF,324/6)

Bu *māl tavar*nı Ḥaq teʿ ālā bėrip turur erdi, yana Ḥaq teʿ ālā (15) aldı. (NF,329/14)

Ayyūb peyġāmbar munça *māl tawar* helāk bolġanınġa hēç qaḍġurmadı... (NF,329/17)

*Māl*ı, *tawar*ı (12) żāyiʿ bolmışta hēç qaḍġurmadı... (NF,332/11)

köplük birle küvendiler oġul ḳız *māl tıvar*da (ME, 196/7)

mevcūdāt *Ar.* “yaratılmış olanlar, mevcut olanlar”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *mevcūdāt* bulunmamaktadır.

...ḳamuġ *mevcūdat* cānverler yıġlaşur ẹrdiler. (KE, 135v/21)

münügliler “kervan”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "kervan" anlamında *kerüven* kullanılmaktadır (KTTTS *kerüven* s. 232).

...taḳı *münügliler*, (3) astınraḳ sizdin. (QT, 176a/2)

ögür "bölük, grup, sürü"

ögür kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "sürü" anlamında *otar* kullanılmaktadır (KTTTS *otar* 1 s. 420).

> GTYL **ügür*, Kaz. – (s. 458); EDPT *ögür* "a herd", especially horses, but also of other animals; this meaning survives in some modern languages, but it now usually means (of an animal) "tame, domesticated"; (of a person) "friend, comrade" (s. 112); DS *ügür I* стадо, табун, стая "sürü" (s. 623).

...ıd̲dı anlar üze, *ögür ögür* <u>*kuş*</u>larnı. Atar anlarnı (3) taş birle bişrülmiş balçıḳdın. (QT, 581a/2)
ögür se de[27] <u>*kısraḳ*</u> zekāt yoḳ turur (MM, 227/1)

sürüg "sürü"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada "sürü" anlamında *otar* kullanılmaktadır (KTTTS *otar* 1 s. 420).

> EDPT *sürüg* derived deverbal noun from sür- ; literally "something driven"; usually "flock, herd" in a board sense, but sometimes specifically "a flock" of sheep, or other small livestock, in antithesis to ögür, "a herd" of larger animals. (s. 850); DS *sürüg* стадо, табун "sürü" (s. 518); TMEN *sürüg* Herde "sürü" (1244).

...bir *sürüg* (14) <u>*koy*</u>ġa keldiler. (KE, 20r/13)
...on ėki *sürüg* <u>*koy*</u>ı bar erdi, tegme bir *sürüg*de bir altun (5) ṭavkluġ iti bar ẹrdi. (KE, 47v/4)
...bir *sürüg* <u>*koy*</u>ḳa ḳurt tepündi... (KE, 239r/14)

[27] Ali Fehmi Karamanlıoğlu, bu sözcüğü metin bölümünde "ögürse de" biçiminde, dizin bölümünde "ögür sāde" biçiminde göstermiştir. Selcen Çürük bu sözcüğü "ögür sade" biçiminde okumuştur.

...ėkki ʿayāl bir *sürüg qoy*lar birle bir ṭarafda baqıp tururlar kim bu ḫalāyıq cānvarlarını (8) suwġarsa... (NF,113/7)

ʿOṣmān raẓhu *bir sürüg* (3) *ṭėwe*ler bėrdi taqı bir *sürüg qoy*lar bėrd… (NF,130/2)

Ol qul taqı ol inekni saqlar erdim ançaqa tegi kim bir *sürüg cānvar*lar boldı. (NF,292/16)

Ol bir *sürüg cānvar*larnı qulı birle aṅgar [293] (1) teslīm qıldım. (NF,292/17)

tawar ~ tavar ~ tıvar "davar, hayvan"

> KTTTS *tovar* "ticarî mal, alınıp satılabilen ticaret eşyası, mal" (s. 538); KTC *tovar* (s. 636); DLT IV *tawar* "mal, mülk, eşya" (s. 586); EDPT *tavar* (d-) "originally livestock" (s. 442); DS *tavar 2.* товар "davar" (s. 542).

...yılḳı ḳara bar *tawar* (12) bėreyin... (KE, 73r/11)

...*tawar* yılḳı alsa-miz... (KE, 73r/12)

...azġına yaġ, arġamçı, kiyiz, *tawar* alıp kęltürdük. (KE, 101v/18)

...māl ve *tavar* ve ḫürmetimni... (KE, 110r/7)

Ḳırḳız Ḫıṭāy *tawar*ımız (KE, 223r/21)

Men ḫalāldın taqı ḫarām māldın *tawar*lar, cemʿ qıldım... (NF,443/5)

Ying taḳı otlatıng (5) *tawar*larıngızını. (QT, 303b/5)

olcalatdı anlarġa *tıvar*nı (ME, 5/8)

tüketti *tıvar*nı (ME, 11/8)

bėrdi aṅga mālnı, ıd̲u bėrdi aṅga *tıvar*nı (ME, 25/7)

ġąnịmęt ḳıldı (1) Tąṅgrı mụsụlmānlar üze kāfịrlerniṅg *tıvar*ını (ME, 45/8)

bėrdi aṅga *tıvar*nı (ME, 55/1)

bėrdi aṅga *tıvar*nı (ME, 58/3)

arturdı Tąṅgrı anıṅg *tıvar*ını (ME, 61/3)

üklütdi *tıvar*nı (ME, 76/2)

yıġdı *tıvar*nı (ME, 80/3)

metāʿ bende ġalle tawar uy yüzi[28] (MM, 193/1)
zekāt māl ḥişārı[29] *tawar* arturur (MM, 214/3)

yılḳı "hayvan, hayvan sürüsü"

> GTYL **jylqy*, Kaz. *žylqy* (s.444); KTS *cılqı* (s. 111); KTTTS *jılqı* (s. 191); KTC *jılqı* (s. 258); TMK *yilqi*, Kaz. *žïlqï* (s. 247); EDPT *2 yılkı:* ? derived "basically livestock, quadrupeds (not including small game, etc.), but in Buddhist terminology animal as opposed to human being, and sometimes, even quite early, used in association with sheep, camels etc. in such a way as to suggest that it meant only "cattle and horses"; in some modern languages it is used even more restrictively for horses; a loan-word in Persian and other languages as ılkı/ılxı (s. 925); DS *jïlqï 1.* крупный скот, преимущественно лошди "büyükbaş hayvan, özellikle at", *2.* скот, скотина "hayvan" (s. 267); TMEN *yïlqï* Herde "sürü" (658).

İblīs aydı: ḳarnıŋdaḳı urı (21) *yılḳı* bolġay mu? (KE, 14r/20)
...tawar *yılḳı* alsa-miz... (KE, 73r/12)
...*yılḳı* kördi otlayur. (KE, 139v/10)
ḳurbān *yılḳı*sı (ME, 104/4)
bişmil ḳıldı ḳurbān *yılḳısı*n, boġazladı boġazlaġu nėrseni (ME, 105/8)
otladı *yılḳı*lar, ʿaḷaḳ yėdi kölük (ME, 137/5)

yılḳı ḳara "dört ayaklı hayvanlara verilen isim"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *yılḳı ḳara* ikilemesi bulunmamaktadır.

> GTYL **jylqy*, Kaz. *žylqy* (s.444); KTS *cılqı* (s. 111); *qara II* "büyükbaş hayvan" (s. 162); KTTTS *jılqı* (s. 191); *qara II* "büyükbaş hayvanların genel adı" (s. 289); KTC *jılqı* (s. 258); *qara II* "jılqı, tüye, sıyır maldarınıñ jalpı, atı"

[28] Selcen Çürük bu sözcüğü "öy" biçiminde okumuştur. Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah bu sözcük için "193/1 *ey* kelimesi önce ای olarak yazılmış, sonra araya bir vav ve üste ötre eklenerek اوی *öy* biçimine getirilmiş. Kelimenin *ey bözi* "ipekli kumaş" olması gerekiyor" dipnotunu verir (Toparlı-Argunşah, 2008, s. 120)
[29] Ali Fehmi Karamanlıoğlu burada, yazmada olmayan bir "turur" göstermiştir.

(s. 376); TMK *yilqi*, Kaz. *žïlqï* (s. 247); EDPT Türkische Turfantexte VII 27, 17; *yılkı kara* “livestock (or livestock and serfs ?); DS *jïlqï, jïlqï qara* скот “hayvan” (s. 267); TMEN *yïlqï* Herde “sürü” (658).

...köp şükrler ol Teŋriġa kim celle celālehu (3) kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı *yılḳı ḳara* yaratmadı. (KE, 1v/3)
...*yılḳı ḳara*ġa tofraḳ (8) yüklep... (KE, 23r/7)
...*yılḳı ḳara* ḳamuġ helāk (15) boldı. (KE, 23v/14)
Kimi üç ḳat ẹrdi altıda *yılḳı ḳara*-(11)-1ar ẹrdi. (KE, 24r/10)
Ādemilerniŋ *yılḳı ḳara*larnıŋ necāsetleri kimide telim boldı... (KE, 26r/17)
...ḳoyları, *yılḳı ḳara*ları bu (12) tewedin ḳorḳup ürker erdiler, bular bu teweni tilemes (13) boldılar. (KE, 35r/11)
ʿArabnuŋ ʿādeti bar yazıda (19) tewege ḳoyġa ḳutan ẹterler, çöpni ḳuruġ ot yėmni ḳutan içinde töşeyürler, (20) *yılḳı ḳara* anıŋ üze yaturlar, aḍaḳ altında uşanur yoḍun bolur. (KE, 37r/20)
...bir yıġaçlık *yılḳı ḳara* tutar ẹrdi. (KE, 47r/5)
...ḳamuġı *yılḳı ḳaralıġ*lar. (KE, 47r/6)
...bu er telim *yılḳı ḳara* birle bizniŋ otlaġımızm ḳavartur... (KE, 47r/8)
...tün kün *yılḳı ḳara*sı birle kelip otlaġımızını (14) suwlaġımızını ḳavartur... (KE, 47r/13)
...*yılḳı ḳara*dın, māl tawardın onda birin bu oglanġa (5) bereliŋ... (KE, 49r/4)
...teŋri *yılḳı ḳara*larıŋızġa berekāt bėrsün. (KE, 49v/1)
...tawuḳları, *yılḳı ḳara*ları Mevlī (15) yarlıġı birle astındın çıḳdılar. (KE, 61r/14)
...*yılḳı ḳara*sın, ḳoy ḳozısın yazıġa çıḳardı. (KE, 61v/15)
...*yı[lḳı] (16) ḳara*dın soŋ ḳaldı... (KE, 61v/15)
Biz tün (16) kün yazıda *yılḳı ḳara*, ḳoy ḳozı birle emgenip yöriyür- miz. (KE, 67v/16)
...biz (15) *yılḳı ḳara* küḍerür bolup Yūsufnı otaġda ḳoḍdumiz. (KE, 71v/15)
...*yılḳı ḳara* bar tawar (12) bėreyin. (KE, 73r/11)
...*yılḳı ḳara*ġa unamadılar. (KE, 73r/12)
...*yılḳı ḳara*, māl tawar yıġdılar. (KE, 75r/7)
...*yılḳı ḳara*ların bėrip aşlıḳ aldılar. (KE, 93r/3)
...biz ṣaḥrāda *yılḳı ḳara*ġa eyerip yörür-miz. (KE, 95r/9)
...*yılḳı ḳara*nı satıŋ. (KE, 95r/10)
...*yılḳı (5) ḳara*larını yėdiler... (KE, 118v/4)
...*yıl[ḳı] (15) ḳara* meŋizlik içe başladılar. (KE, 132v/14)

...*yılḳı ḳara*lar birle... (KE, 142r/16)

...ḳamuġ ḳuşlar, *yılḳı ḳara*lar (2) Muṣul vilāyetidin çıḳtılar. (KE, 154r/1)

... *[yılḳı] (19) ḳara*ġa minmes ẹrdi. (KE, 158v/18)

özge ḳuşlar balası yumurtḳadın (18) çıḳar, yarasaġ *yılḳı kara* teg tuġurur (KE, 170v/18)

...yol üst[ide] (9) ḥācet revā ḳılurlar *yılḳı ḳara* meŋizlig. (KE, 174v/9)

...*yılḳı ḳara*da ḳamuġdın zīrekrek ḳayu turur? (KE, 176v/11)

...*yılḳı ḳara*ları ḳalmadı... (KE, 180v/7)

...*yılḳı ḳara* tẹzeklerini kölükleriŋizge yėm ḳılın taḳı (20) süŋekler sizge yėm bolsun. (KE, 206r/19)

...*yılḳı ḳara*ların su[ladılar]. (KE, 221v/7)

...*yılḳı ḳara*ları [228r] (1) boş eyesiz ḳalıp turur. (KE, 227v/21)

...ilk urmışta *yılḳı ḳara* yıġar erdiler, ėkinçte yük yükleyür erdiler (12) üçünçte aṭlanur erdiler. (KE, 234r/11)

...taqı *yılqı qara*sı, (9) köygey taqı söglüngey yalıṅ͡ğlıġ otqa... (NF,17/8)

...*yılqı qara*nı, oġul qızı, ḫatunlarımızı, cümleni alıp baralıṅ͡ğ… (NF,69/8)

...hēç kimerse oġlını qızını, ḫatunını, mālı tawarını, *yılqı qara*sını ėlde (2) qoḍmasun, cümleni alıp çerigke çıqsunlar... (NF,70/1)

...*yılqı qara*larnı, māllarını tawarlarını, oġul qızlarını qaçuru bilmediler. (NF,75/2)

...māllarıṅ͡ğızı, (16) *yılqı qara*ṅ͡ğızı cümlesini alurlar… (NF,82/16)

*Yılqı qara*sı iṅ͡gen üküş erdi. (NF,211/14)

...ne kim *yılqı qara* bar, (12) cümlesini saṅ͡ga baġışladım… (NF,212/11)

Şām ṣaḥrāsında *yılqı qara*sını saqlaġan (11) tört miṅ͡ğ ėwlük qulı qaravaşı bar erdi. (NF,328/10)

Ayyūbnuṅ͡ğ nė kim *yılqı qara*sı bar erse, cümlesini köydürüṅ͡ğ taqı helāk qılıṅ͡ğ... (NF,329/9)

...cümle *yılqı qara*sını taqı qullarını qaravaşlarını köydürdi- (11)-ler... (NF,329/10)

...ol qoymat aydı kim: Ne kim *yılqı qara* bar erdi taqı qul qaravaş bar erdi, cümlesi köydi, helāk (14) boldı… (NF,329/13)

Taqı Hābīl *yılqı qara* ėḍisi (14) erdi. (NF,337/13)

Bizler qoy qozı, *yılqı qara* qatınġa çıkar-miz. (NF,353/17)

İrmez (3) anlar meger *yılḳı ḳara* mengizlig. (QT, 348b/3)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN VÜCUDUNA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tez çalışmasının bu bölümünde hayvan vücuduna ait sözcükler yer almaktadır. Bunlar arasında hayvan vücudunun parçaları olan çeşitli organ adlarının yanında organ adı olmayan ancak vücudun tamamına veya bir kısmına işaret eden *ten, yan, arḳa, tap, yal* gibi sözcükler de bulunmaktadır.

Bu bölümde yer alan madde başlarının ait olduğu hayvan adı *italik* ve *altı çizili* olarak belirtilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvan adı örnek metin cümlesinde yer almıyorsa, cümlenin sonunda parantez içinde verilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvanın belirlenemediği durumlarda örnek metin cümlesinin sonunda "belirsiz bir hayvan" anlamında *(bsz)* kısaltması kullanılmıştır.

aḍaḳ "ayak"

> GTYL **aδak*, Kaz. *ajaq* (s. 288); KTS *ayaq I* (s. 25); KTTTS *ayaq 1* (s. 58); KTC *ayaq I, 1* (s. 61); EDPT *aḍak* "originally rather indefinitely "leg, foot"; in some contexts one meaning seems to be required to the exclusion of the other, in others vice versa. Became a loan-word in Mongolian as *adak*" (s. 45); DS *aδaq 1*. нога "ayak" (s. 14); TMEN *adaq* Fuß "ayak", R I *ayaq* (N 27 = 1970).

Hābīl ḳoy küḍerür ẹrdi bir uluġ sẹmüz (11) *koy* keltürüp *aḍaḳ*larını bağladı kurbān ḳılur yėrde ḳoḍdı... (KE, 15v/11)

Bardı say (3) yėr buldı, suwı siŋmiş ol yėrde ḳondı *aḍaḳ*ı balçıḳ boldı, ol sāʿat oḳ (4) yanıp keldi, *aḍaḳ*ındaḳı balçıḳnı körgüzdi, ol balçıḳ *aḍaḳ*ı üze boldı. (KE, 27r/3-4) *(kögerçgün)*

Bu kün *aḍaḳı* tüylügler anıŋ uruġı tururlar. (KE, 27r/5) *(kögerçgün)*

kögerçgün (6) kelip suw ḳurumış yėrde ḳondı ʿazāb suwı sasıġ üçün *aḍaḳ*ı ḳızıl boldı. (KE, 27r/6)

Yana aydı: *aḍaḳ*-(15)-larıŋ nelük yaşıl turur? Aydı: miŋ yıl ṭūbī yıġaçında ḳondum. (KE, 33r/14) *(kuzġun)*

ʿArabnuŋ ʿādeti bar yazıda (19) tewege ḳoyġa ḳutan ėterler, çöpni ḳuruġ ot yėmni ḳutan içinde töşeyürler, (20) *yılḳı ḳara* anıŋ üze yaturlar, *aḍaḳ* altında uşanur yoḍun bolur. (KE, 37r/20)

...*aḍaḳ*ı berü kelü ḳarardı... (KE, 55r/11) *(tāvus)*

Ėki yarım yaşlıġ, ḳızıl (7) ḳaşġa, tört *aḍaḳ*ı sökül *buzaġu*sı bar erdi. (KE, 59v/7)

...*yaġan*lar *aḍaḳ*ı altında salġay erdim. (KE, 65r/1)

*...at aḍaḳ*ı (5) altında helāk bolġay... (KE, 65r/4)

...seni (14) yėgen *böri*ni körsem erdim, *aḍaḳ*ı toprāḳını közümge tūtiyā ḳılġay erdim. (KE, 72r/14)

...başı yinçüdin, közleri ḳızıl yāḳūt[dın], *aḍaḳ*ları yaşıl zeberceddin, ḳanatları altundın... (KE, 135r/2) *(kuş)*

...üç *aḍaḳ*ı birle turup törtünçi *aḍaḳ*ınıŋ topuḳı ura turġan eḍgü *at*lar toḳuz (21) yüz aṭ ḳalġan yüz aṭnı ʿarża ḳılur ḥālde kün ḥicābġa kirdi. (KE, 140r/20)

...toḳuz yüz *at*nıŋ *aḍaḳ*ların, boyunların ḳılıç birle çaptı. (KE, 140v/6)

*...at*larnıŋ *aḍak*ların, boyunların sıyup... (KE, 140v/7)

Kūne *çekürge*ni tutdı, *aḍaḳ*ların baġladı, but öŋinde (9) kesti. (KE, 143r/8)

...tört miŋ *at*nıŋ *aḍaḳ*ınġa altun (10) toḳalar ḳaḳturdılar ḳamuġı altun egerlig. (KE, 148v/9)

Belḳīsnıŋ ḳolı (6) *eşek aḍaḳ*ı teg tuyaḳlıġ ėrdi. (KE, 149v/6)

...aḍaḳı *eşek aḍaḳ*ı-(4)-ġa meŋzer. (KE, 150v/3)

...havāda sansız (19) saḳışsız *kuş*lar köründi, ḳamuğı aḳ, *aḍaḳ*ları tumşuḳları ḳızıl, tėgme biriniŋ (20) tumşuḳında bir taş... (KE, 180r/19)

Sürāḳanıŋ *at*ınıŋ tört *ayaḳ*ların yėrge bėrkitti, aṭ turdı, tėprenmes boldı. (KE, 220v/10)

*A͡t*ınıŋ͡ tört *aḍaq*ı yerke kömüldi. (NF,20/15)

*A͡t*ınıŋ͡ *aḍaq*ları (17) yerdin çıqtı taqı ol kimerse qayıttı. (NF,20/16)

Tegme *quş*nuŋ͡ tumşuqında bir taş bar, taqi ėkki *aḍaq*ında ėkki taş bar yasmuqdın uluġraq taqı nuḫūdtın kiçigrek. (NF,43/1)

Uşol *quş* bu turur tėdi erdi. Ol *aḍaq*ındaqı taş birle Abū Yeksūmnı urmış erdi… (NF,43/7)

Bu *māl tawar*larnı aṭ *aḍaq*ınga taqı (5) köksinge eletür-sen. (NF,70/4)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḫ *tėwe*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur taqı *aḍaq*larını ʿanbardın yaratıp turur… (NF,162/10)

...*tėwe*lerke fermānlaġaylar kim bu zekāt (16) bėrmegen kişini *aḍaq*larıńġız birle basıńġ taqı tişleriń̇giz birle ısırıńġ, tėp. (NF,250/16)

Taqı yılan ṣūratı cümle cānvarlar ṣūratıdın laṭīfraq erdi. Tört *aḍaq*ı *tėwe aḍaq*-(10)-ları meń̇gizlig erdi. (NF,280/9)

Taḳı Tangrı yarattı tigme bir yörigen *cānvar*larnı (2) suwdın. Taḳı anlardın kim irseyi kim yöriyür ḳarnı üze taḳı anlardın kim irseyi yöriyür (3) iki *aḏaḳ* üze taḳı anlardın kim irseyi yöriyür tört *aḏaḳ* üze. (QT, 341b/3)

Ol vaḳtın kim ʿarża ḳılındı (5) anıng üze kiçe birle, *üç aḏaḳı üze turġan*lar, *yorġa*lar. (QT, 434b/5)

ḳoyun eçkü ḳurbān ḳılınsa yarar / *ayaḳ*ı ḳulaḳı tamām köz körer (MM, 195/2)

tiriglik nişānı *aḏaḳ* yıġmaḳ ol (MM, 240/1) *(bsz)*

aġız “ağız”

> GTYL **ayyz*, Kaz. *awyz* (s. 224); KTS *avız 1* (s. 24); KTTTS *avız 1* (s. 56); KTC *avız 1* (s. 56); TLS, TT ağız, Kaz. *avız*; EDPT *ağız* “the mouth” (s. 98); DS *ayïz 1*. poт “ağız” (s. 21).

Yılan ḳorḳdı unamadı, İblīs aydı; *aġzı*ŋnı açġıl men (18) kireyin, tėdi. (KE, 11r/17)

*Yılan aġzı*n açdı İblīs yılannıŋ tili altında yaşundı... (KE, 11r/18)

...yılan Ādem ve Ḥavvānıŋ taḫtında utru kelip turuḳdı, *aġzı*nıŋ tili (20) altında İblīs sözledi... (KE, 11r/19)

Siŋek aydı: ḳamuġ ėtlerdin ādemī ėti tatlıġ turur. Ḳarluġaç (19) aydı: ol ėtniŋ tatığı *aġz*ıŋda bar bolġay, *aġz*ıŋnı açġıl yıḍlayın tėdi. (20) *Siŋek aġz*ını açdı, ḳarluġaç siŋek *aġz*ın yıḍlayur bolup tumşuḳı birle (21) siŋek tilin kęsip saldı. Ol kündin berü siŋek tilsiz ḳaldı. (KE, 25v/19-20)

...yābānda bir *böri* ḳarşu keldi tutdılar, ḳolını boynını baġla[dılar], (3) *aġz*ınġa ḳan sürtüp... (KE, 72v/2)

...*böri*niŋ *aġz*ın ḳanlıġ kördi erse... (KE, 72v/4)

Oġlanımnı tileyürde bu yalġançılar meni tutup *aġz*ımġa ḳan sürtüp saŋa keltürdi-(10)-1er. (KE, 72v/9) *(böri)*

...*tewe*lerimiz *aġız*ların baġladuḳ kişi mülkinde öngen (14) otnı yėmesün, kāfirler yıġaçıdın yafraḳ üzmesün tėp. (KE, 97r/13)

Mūsī tayaḳnı (11) yėrge saldı uluġ *yılan* boldı, başını köterdi *aġz*ından ot çıḳar ėrdi, *aġz*ın (12) açıp Firʿavnge tapundı... (KE, 111r/11)

...bu tayaḳ bir büzürg *yılan* boldı ḳuyruḳın toḳıyu Firʿavnnı ḳapadı, *aġz*ın açıp ol cādūlarnıŋ ḳamuġın yuttı. (KE, 112v/17)

...*aġız*larından ot çıḳar ėrdi. (KE, 141r/1) *(arslan)*

...*aġız*larından otlar saçar ėrdiler. (KE, 141r/2) *(arslan)*

...*aġız*ların açar ėrdiler yıpar, ʿanberni İsrāʾīl ʿālimleri üze (7) saçar ėrdiler (KE, 141r/6) *(tāvus)*

...aydı: ḳoluŋnı *aġz*ımġa soḳġıl. (KE, 144v/21) (*Erḥam*[30]*)*

...*hüdhüd*ni yolda kördiler, arıp açıp *aġz*ın açıp kėlür, aydılar... (KE, 147r/13)

...özin *balıḳ aġz*ıġa saldı... (KE, 156r/21)

...ol *balıḳ* kırk tün kün *aġz*ın yummadı tutulmasun tėp... (KE, 156v/20)

*Yılan*nıŋ̃g̃ şefaqatı keldi taqı İblīsni *aġz*ınġa qatıp uçtmaḥqa kigürdi… (NF,280/11)

tiriglik nişānı aḏaḳ yıġmaḳ ol / yā köz yümmek ol yā *aġız* ḳısmaḳ ol (MM, 240/2) *(bsz)*

alın “alın”

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *alın* sözcüğü bulunmamaktadır. Kazakçada “alın” anlamında *mañãday*[31] kullanılmaktadır (KTTTS *mañãday 1*, s. 367).

> GTYL **a:lyn*, Kaz. – (s. 198); EDPT *alın* “forehead” (s. 147); DS *alïn 1.* лоб, чело “alın” (s. 35); TMEN *alïn* Stirn “alın” (543).

...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl ḳızıl tülüg, tili kara, boynı yoġun, (17) *alın*ı tülüg, tilini tilmiş. (KE, 34v/17)

---

[30] “Süleyman peygamberin yüzüğünü yutan balık”

[31] Osman Fikri Sertkaya, “Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turki) and Turkey Turkish (Western Turki) [=Çağatay Türkçesi (Doğu Türkçesi)nde ve Türkiye Türkçesi (Batı Türkçesi)nde Moğolca Kelimeler ve Biçimler]” adlı makalesinde bu sözcüğün *mañãlay* biçimini Poppe’nin saydığı Moğolca unsurlar arasında gösterir (Sertkaya, 1992, 265-280).

arḳa “arka, sırt”

> GTYL **arka*, Kaz. – (s. 267); KTS *arqa* (s. 19); KTTTS *arqa 1* (s. 50); KTC *arqa I, 1* (s. 44); TLS, TT arka, Kaz. *arka*; EDPT *arka:* “originally “the back” of a personanimal or thing” (s. 215); DS *arqa I 1.* спина “sırt, arka” (s. 53); TMEN *arqa* Hilfe “destek, yardım” (14).

Nūḥ ʿaleyhi's-selām *yaŋan*nıŋ *arḳa*sınġa ẹlig sıġasun. (KE, 26r/18)
Ḳamuġı (20) körklüg sẹmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, *arḳa*larında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın sünekleri körünür körmek yaman, emüklerinde süt yoḳ, ẹrinleri [89v] (1) yarılġan, tişleri toŋuz tişi teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89r/20)
Mevlī taʿālā (18) ol hālde yėrni *balıḳ arḳa*sındın köterip öz ḳudreti birle sakladı... (KE, 138v/18)
...*tẹwe*din tüşgen bizge, *arḳa*sında ḳalġan (8) sizge... (KE, 228r/7)
...*tẹwe*ler ürktiler, (10) sẹkriştiler, ḳaçtılar, *arḳa*sıda yükleri ḳamuġ tüştiler. (KE, 228r/10)
Taḳı *tiwe*ler, (6) ḥarām ḳılındı *arḳa*ları. (QT, 141a/5)
Taḳı ḳıldı sizge kemidin taḳı *tiwe*lerdin, anı kim müner siz. Munung üçün kim tüzelsengiz (4) *arḳa*ları üze, andın song angsangız İdingiz niʿmetlerini. (QT, 467b/3)
*kölik arḳa*sı tėg urulmış sın (ME, 88/3)
mündi *iŋ͡gen*ni, mündi *arḳa*sınga, münütlendi iŋ͡genni (ME, 150/8)

bağır “bağır, göğüs”

> GTYL **bayyr*, Kaz. *bawyr* (s. 278); KTS *bavır II* “bağır, insanın ve hayvanın karın tarafı” (s. 40); KTTTS *bavır I* “karaciğer” (s. 829); KTC *bawır 1* “adam men jan-januwarlardıñ qan taratuw, zat almasuw, as qorıtuw qızmetterine qatısuwşı işki müşe” (s. 89); TLS, TT ciğer, Kaz. *bavır*; EDPT *bağır* “the liver” (s. 317); *bayïr I 1.* печень “ciğer”, *2.* живот, брюхо “karın, kursak” (s. 78).

...*yılan*nıŋ körklüg ṣūreti aynadı bu yaŋlıġ *baġr*ın yöriyür boldı açıġ topraḳ (6) yėgüçi boldı. (KE, 13r/5)

Kögerçgün aydı: taḳı ṭamāʿm bar. Nūḥ duʿā ḳıldı Mevlī taʿālā *baġr*ıŋa bir ṭavḳ kerāmet (10) ḳıldı. (KE, 27r/9)

baġarsuḳ "bağırsak"

Bu sözcük Kazakçada organ anlamında değil "bir çeşit hamur yiyeceği" anlamında kullanılmaktadır. Kazakçada organ anlamındaki "bağırsak" için *işek* kullanılmaktadır (bk. içegü).

> GTYL *bagyr-sak, bagyr-suk*, Kaz. *bawyrsaq* (s. 279); KTS *bavırsaq* "lokma. Kazak Türklerinin hamurdan yapılan kendine has yemeği" (s. 41); KTTTS *bavırsaq* "mayalı hamurdan yapılan, yağda kızartılarak pişirilen bir tür yiyecek" (s. 83); KTC *bawırsaq* "qamırdı kişirektey etin türlişe formağa kesip, mayğa pisirgen nan" (s. 89); TLS, TT bağırsak, Kaz. *işek*; EDPT *bağırsak, bağırsuk* derived, the phonetic difference between these two words is clear down to about XIV and there is no trace of the first word after that date. (s. 319); derived bağırsuk (?bağırsok) noun describing a concrete object, from bağır "entrails" (s. 320); DS *bayarsuq* внутренности, кишки "bağırsak" (s. 77).

Ol *ṫėwe*niŋ̑ necāsatlıġ *baġarsuq*larını keltürüp bu Muḥammed secdeke barmışda (3) üstünge bıraqsa… (NF,12/2)

Ol melʿūn *ṫėwe*niŋ̑ necāsatlıġ bükenlerini, *baġarsuq*larını, (5) cümlesini Peyġambar ʿas üzesiŋ̑e kemişti. (NF,12/4)

Taḳı *sıġır*lardın taḳı *koy*lardın ḥarām ḳılduḳ (8) anlar üze, iç yaġlarını; meger ol kim kötürdi ol ikisining arḳaları, yā (9) çoz *baġarsuk*lar, yā ol nirse kim ḳarıştı süngük birle. (QT, 142b/9)

baş "baş"

> GTYL **balč*, Kaz. – (s. 194); KTS *bas 1* (s. 37); KTTTS *bas I, 1* (s. 79); KTC *bas I, 1* (s. 84); TLS, TT baş, Kaz. *bas*; EDPT *1 baş* "properly "head" in an anatomical sense" (s. 375); DS *baš I 1.* голова "baş, kafa" (s. 86); TMEN *baš* Oberhaupt "başkan" (704).

Ādem *kuş kurt*larnı körüp ḳorḳdı, yarlıġ boldı: ey Ādem, bularda (15) birin üḍürgil, ęligiŋni *baş*ınġa sıḳaġıl. (KE, 13r/15)

Nūḥ (4) ęlgin *arslan baş*ınġa sıġadı, burnından ėki möşük çıḳdı, ol sıçḳan[nı] (5) yėdiler. (KE, 25v/4)

Mevlī taʿālā *hüdhüd kuş*ġa ilhām bėrdi, kelip ᶜAvacnıŋ (13) başı tuşında ol taġnı tęldi, *baş*ı taġġa kirdi boynıŋa ḫalḳa boldı. (KE, 28v/13)

...*baş*ıŋ (12) nelük aḳardı? aydı... (KE, 33r/11) *(kuzġun)*

...andın ḳorḳup *baş*ım aḳardı... (KE, 33r/13) *(kuzġun)*

...bu tört *kuş*lar[nı öltür]-(11)-gil *baş*ların elginę alġıl, ḳalġanın bir idişge alıp toġraġıl, yençgil... (KE, 55v/11)

...*baş*ların elgine alıp... (KE, 55v/14) *(kuş)*

...*baş*larıŋa ulaşdılar kelip... (KE, 55v/16) *(kuş)*

...ʿaynuʾl-ḥīātān atlıġ *balık*nı ıḍdı, suw içinde ḳıwrılıp ḳuḍruḳın *baş*ıŋa (9) keltürüp yatdı. (KE, 74v/8)

...bir *eşek baş*ını tört altun (15) maġrībġa alur ęrdiler. (KE, 101v/14)

Mūsī tayaḳnı (11) yėrge saldı uluġ *yılan* boldı, *baş*ını köterdi aġzından ot çıḳar ęrdi, aġzın (12) açıp Firʿavnge tapundı. (KE, 111r/11)

...*baş*ı yinçüdin, közleri ḳızıl yāḳūt[dın], aḍaḳları yaşıl zeberceddin, ḳanatları altundın... (KE, 135r/2) *(kuş)*

...teŋizdin bir *balık baş* (9) köterdi aydı... (KE, 138v/8)

Balık baş köterip ol ṭaʿāmlarnıŋ cümlesin bir soḳum ḳıldı taḳı aydı... (KE, 138v/11)

...aṭlanıp çıḳtı, bir *arslan* utru barıp biriŋe ḳaladı (14) erse boynı sındı öldi, *baş*ın kęsip ... (KE, 142r/14)

...ḳanatları (2) yinçüdin, tęgme bir *karçıġay baş*ı üze bir *koġur* erdi, *baş*ında bir çęçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ. (KE, 147r/2)

...teŋizdin bir *balık baş*ın çıḳarıp Mevlī yarlıḳı birle oġlannı yutdı. (KE, 155v/19)

...bir *balık baş*ın sudın çıḳarıp aydı... (KE, 156r/1)

...bir taş ber<di>, *möşük baş*ı çaḳlıġ... (KE, 177r/15)

Bir *yılan* keldi, taqı ol teşükdin çıqmaqqa qaṣd qıldı Abū Bekrniŋ͡ğ aḍaqınġa (6) *baş*ını tegürdi. (NF,21/6)

...ṣaḥābalardın biringe bir kimerse bişmiş *qoy baş*ını ıḍa bėrdi. (NF,257/11)

...özi tenāvul qılmadı taqı ol *qoy baş*ını (13) a͡ngar īṣār qılıp ıḍa bėrdi. (NF,257/12)

...taqı ol *qoy* başını (13) a͡ngar īṣār qılıp ıḍa bėrdi. … Ançaqa tegi biri (14) biringe ıḍa bėrdiler kim bu bir *baş* toquz ėwge tegmişdin so͡ng burunqı ṣaḥāba ėwinge keldi. (NF, 257/14)

Ol *arslan*nıng (14) *baş*ını sıqadı... (NF,393/14)

*tėve baş*ın kötürdi tąḳı iki közin yumdı (ME, 8/2)

ḳątturdı *it baş*ını iyişge (ME, 43/1)

*baş*ı üze kęmişti (8) atġa tizginni, dizgin kęmişdi *at* boynıġa çąptuḳda (ME, 79/8)

boġuzlar boġaz yumrusından üküş / *baş*ı yar u[32] ıyġıl i[33] ṣāḥib-uḳuş (MM, 238/1-2) *(bsz)*

bėz "ġudda, (hayvanda) deri ile et arasındaki bez"

> KTS *bez* "bez, bazı maddeleri ayırarak salgı meydana getiren organ" (s. 42); KTTTS *bez I, 1* "bez, bazı maddeleri ayırarak salgı meydana getiren organ" (s. 84); KTC *bez I*, *1* "adamnıñ, januwarlardıñ ağzasında bolatın, onıñ zat almasuwın retteytin närse" (s. 92); EDPT *1 bé:z* "a swelling on the surface of the body which does not break the skin, tumour, boil, and the like, as opposed to kart "one which does break it, ulcer". Survives in all modern languages in this sense, and more generally "a gland" (s. 388); DS *bez I* железа; глава "bez, beze, gudde" (s. 97); TMEN *bez* Drüse "bez, gudde" (N 54 = 1999).

Bu ėtlerni͡ng ġuddalarını yıġıp bizim çetükke ıḍa bėrgil tėmiş erdi, (ġudda tėp ėtni͡ng *bėz*lerine ayturlar). (NF,312/8) *(bsz)*

boġaz "boğaz"

> GTYL **boγaz*, Kaz. *buγaz, buγız* (s. 231); KTS *buğaz* (s. 51); KTTTS *buğaz* (s. 96); KTC *buğaz* (s. 113); EDPT *boğuz (boğoz)* "throat" (s. 322); DS *boγaz I* горло "boğaz" (s. 109); TMEN *boγuz* Kehle "boğaz" (792).

[32] Selcen Çürük bu sözcüğü "yaru" okumuştur.
[33] Selcen Çürük bu sözcüğü "ey" okumuştur.

boġuzlar *boġaz* yumrusındın üküş (MM, 238/1) *(bsz)*
ḫilāf ḳalsa sālim *boġaz* bir tutuş (MM, 238/4) *(bsz)*
boġaz ikki keslip sütūn berisi (MM, 239/2) *(bsz)*
boġaz yirke bolsa bıçaḳ türtkesiz (MM, 242/4) *(bsz)*

boyun "boyun"

> GTYL **bo:jn*, Kaz. *mojyn* (s. 233); KTS *moyın 1* (s. 200); KTTTS *moyın* (s. 382); KTC *moyın 1* (s. 464); EDPT *boyın* "the neck" (s. 386); DS *bojun I* шея "boyun" (s. 110).

Mevlī taʿālā *hüdhüd* *ḳuş*ġa ilhām bėrdi, kelip ᶜAvacnıŋ (13) başı tuşında ol taġnı tęldi, başı taġġa kirdi *boyn*ıŋa ḫalḳa boldı. (KE, 28v/13)
...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl ḳızıl tülüg, tili kara, *boyn*ı yoġun, (17) alını tülüg, tilini tilmiş. (KE, 34v/16)
...yābānda bir *böri* ḳarşu keldi tutdılar, ḳolını *boyn*ını baġla[dılar], (3) aġzınġa ḳan sürtüp... (KE, 72v/2)
...*arslan*nıŋ *boyn*ın tutup... (KE, 107v/16)
...*it* (18) *boyn*ınġa astılar. (KE, 126r/17)
...ol *sıġır* kęlip oġlanġa *boyun* sundı, tutup kęltürür boldı. (KE, 128v/4)
...ḳoyumġa böri kęldi (21) *böri*ni tutdum *boyn*ını üzüp taşladım. (KE, 133r/21)
...toḳuz yüz *at*nıŋ aḍaḳların, *boyun*ların ḳılıç birle çaptı. (KE, 140v/6)
...*at*larnıŋ aḍakların, *boyun*ların sıyup... (KE, 140v/7)
...*at*lanıp çıḳtı, bir arslan utru barıp biriŋe ḳaladı (14) erse *boyn*ı sındı öldi, başın kęsip... (KE, 142r/14)
...ėki boyunduruḳ kęltürtdi, (16) ol tört *uy* *boyn*unġa urdı. (KE, 162r/15)
...*yaġan*nıŋ *boyn*ıġa yaraşu yük b[olur]. (KE, 197v/20)
Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *ṫėwe*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … taqı *boyn*ını (12) yaşıl zeberceddin yaratıp turur… (NF,162/11)
...bir kimerse aŋ͡ġa *at* *boyn*ınġa asġu tobra keldürdi. (NF,405/2)
...ḥarām aynı taḳı ıd̲ġu *kurbān*nı taḳı anlarnıng *boyn*ınġa <asılġan nirseni>. (QT, 119b/2)
Sıḳayu başladı yünçüklerini taḳı boyunlarını. (QT, 434b/7) (*at*)

başı üze kęmişti (8) aṭġa tizginni, dizgin kęmişdi *aṭ boyn*ıġa çaptuḳda (ME, 79/8)
*boyn*ınġa yąpuşųp mündi *ṫėvė*ge (ME, 146/ek/3)

burun "burun"

> GTYL *burun*, Kaz. *murın* (s. 214); KTS *murın* (s. 202); KTTTS *murın* (s. 388); KTC *murın* (s. 469); TLS, TT burun, Kaz. *murın*; EDPT *burun* "literally the nose (of a human being or animal), the beak (of a bird) and the like" (s. 366); DS *burun I 1.* нос "burun" (s. 126)

Nūḫ (4) ęlgin *arslan* başınġa sıġadı, *burn*ından ėki möşük çıḳdı, ol sıçḳan[nı] (5) yėdiler. (KE, 25v/4)
Ḳamuġı (20) körklüg sęmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın sünekleri körünür körmek yaman, emüklerinde süt yoḳ, ęrinleri [89v] (1) yarılġan, tişleri toŋuz tişi teg, *burn*ı *yaġan burn*ı teg. (KE, 89r/21)
...ol *balıḳ burn*ınġa burunduḳ tıḳtı, ol teŋiz tegresinde öwrülür ęrdi. (KE, 156v/21)

but "bacak, but"

> GTYL **bu:t*, Kaz. *but* (s. 282); KTS *but II* (s. 55); KTTTS *but I* (s. 100); KTC *but I* (s. 120); TLS, TT but, Kaz. *but*; EDPT *1 bu:t* (bu:d) "properly "the thigh"; sometimes more generally "the leg", "the hind legs (of an animal), and the like."(s. 297); DS *but I 1.* бедро "kalça, uyluk" *2.* нога "bacak, baldır" (s. 129).

...*burāḳ*ın minip burāḳnın bir ḳolı [bir] (2) *but*ı Ḳāfdın naru, bir ḳolı bir *but*ı Ḳāfdın, burāḳnıŋ kögsi Cebreʾīl kögsi birle kün nūrı (3) tutmış ęrdi. (KE, 209v/2)
*av*nuŋ̂ ḳolı *but*ı, öldürmegü yęr (ME, 63/4)
iki *but*ı arasınġa ḳattı *it* ḳudruḳını, *bud*ı arasınġa ḳısdı it ḳudrukını (ME, 210/2)

büken "bağırsak"

büken sözcüğüne kullanılan Kazakça sözlüklerde rastlanmamıştır. Kazakçada "bağırsak" anlamında *işek* kullanılmaktadır (bk. içegü).

GTYL **bögen*, Kaz. – (s. 279); EDPT *büken* (?bükin) "part of the entrails, the coecum" (s. 328); DS *bükän I* слепая кишка "bağırsak" (s. 132).

Ol melʿūn *tėwe*ning̑ necāsatlıġ *büken*lerini, baġarsuqlarını, (5) cümlesini Peyġambar ʿas üzesin̑ge kemişti. (NF,12/4)

der ~ ter "ter"

KTS *ter* (s. 270); KTTTS *ter I* (s. 534); KTC *ter I* (s. 632); TLS, TT ter, Kaz. *ter*; EDPT *te:r* (?d-) "sweat" (s. 528); DS *ter I* пот "ter" (s. 553).

Aṭlarnı çapturdılar, *aṭ*lar *der*leri (7) birle ḳadeḥler toldurdılar. (KE, 149r/6)
Burāq tölendi taqı *ter*i aqa başladı. (NF,52/15)

elig "el"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "el" anlamında da *qol* sözcüğünün kullanıldığı anlaşılmaktadır (bk. ḳol).

TLS, TT el, Kaz. *kol*; EDPT *elig* (?élig) "hand, forearm; in some languages displaced by ko:l in the meaning hand." (s. 140); DS *elig II* кистъ руки, рука "el" (s. 170).

Tẹwe, *it* olarġa tepündiler (17) *elig* birle urdılar, tiş birle tişlediler, kötrüp yėrge toḳıyu öltürdiler. (KE, 58r/17)

emçek "göğüs, meme"

GTYL **emig, *emček*, Kaz. *emşek* (s. 273); KTS *emşek* (s. 74); KTTTS *emşek* (s. 139); KTC *emşek* (s. 173); TLS, TT meme, Kaz. *emşek*; EDPT *emçek* (s. 156); *emig* "noun describing a concrete object from em- ; "nipple, teat" or more generally "breast, udder"" (s. 158); DS *emig I* грудь женщины, соски "meme, göğüs" (s. 173).

Menā ol *koy*nıŋ (14) *ẹmçek*in Yūnus aġzıġa soḳtı... (KE, 152r/14)
Yūnus bir *saġlıḳ ḳoy*nı ündedi, kẹldi ẹrse (13) Yūnus ḳolın *ẹmçek*ige sıġadı ẹrse ẹmçeklerige süt tolup kẹldi. (KE, 157v/13)
...ekçi teg *emçek*[i]-(20)-din süt bėrür. (KE, 170v/19) *(yarasaġ)*

emük "meme"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *emük* bulunmamaktadır. Kazakçada "meme" anlamında *emşek* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. emçek).

> GTYL **emig, *emček*, Kaz. *emşek* (s. 273); KTS *emşek* (s. 74); KTTTS *emşek* (s. 139); KTC *emşek* (s. 173); TLS, TT meme, Kaz. *emşek*; EDPT *emig* "noun describing a concrete object from em- ; "nipple, teat" or more generally "breast, udder" (s. 158); DS *emig I* грудь женщины, соски "meme, göğüs" (s. 173).

...teŋizdin (19) yėtti *sıġır* çıḳar tüsleri sarıġ, yüzleri aḳ, *emük*leridin süt aḳar. (KE, 89r/19)
Ḳamuġı (20) körklüg sẹmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın süŋekleri körünür körmek yaman, *emük*lerinde süt yoḳ... (KE, 89r/21)
...bir *emük*indin süt emer ammā yana bir *emük*indin suw içer. (KE, 170v/20) *(yarasaġ)*

eŋek "avurt"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde görüldüğü üzere bu sözcük Kazakçada "avurt" anlamında değil "çene" anlamında kullanılmaktadır. Kazakçada "avurt" anlamında *urt* sözcüğü kullanılmaktadır (KTTTS, *urt I* s. 587).

> GTYL **eŋek*, Kaz. *ijek* (s. 218); KTS *iyek* "çene" (s. 119); KTTTS *iyek 1* "çene" (s. 206); KTC *iyek 1* "awızdıñ tömengi jağındağı süyektiñ süyir uşı" (s. 277); TLS, TT çene, Kaz. *iyek*; EDPT *eŋek* ? derived "perhaps crasis of *eŋgek denominal noun from 2 eŋ, compare yaŋa:k; originally, rather broadly, "lower jaw, jawbone, chin", later, more specifically "chin"." (s.183); DS *eŋäk I* щека "yanak" (s. 174).

...bir *arslan* kẹldi tutup *eŋek*lerin sındurdum. (KE, 133v/1)

ẹt ~ et “et”

GTYL ***et**, Kaz. *et* (s. 455); KTS *et 2* (s. 80); KTTTS *et 1* (s. 146); KTC *et I, 1* (s. 185); TLS, TT et, Kaz. *et*; EDPT *et* “flesh”, including both “(living) flesh” and “(butchers) meat” (s. 33); DS *et 1.* мясо “et” (s. 186).

...balıḳdın b[ir] (13) *<u>ḳuş</u>* ḳılsaŋ yüŋsiz *ẹt* ḳanatlıġ. (KE, 170v/13)
Tansuḳluḳı ol turur kim (17) yüŋi yoḳ *ẹt* ḳanat birle uçar. (KE, 170v/17) *<u>(yarasaġ</u>)*

ġudda *Ar.* “(hayvanda) deri ile et arasındaki bez”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *ġudda* bulunmamaktadır. Kazakçada bu anlamda *bez* kullanılmaktadır (bk. bėz).

Bu ėtlerniŋ͡ġ *ġudda*larını yıġıp bizim çetükke ıḍa bėrgil tėmiş erdi, (*ġudda* tėp ėtniŋ͡ġ bėzlerine ayturlar). (NF,312/8) *(bsz)*
Men bukündin soŋ͡ġ sizke çetük üçün hēç *ġudda* bėrmegey-men… (NF,312/11)

iç “iç, içeri, vücudun içi”[34]

KTS *iş* (s. 327); KTTTS *iş I, 1* (s. 672); KTC *iş I, 1* (s. 769); TLS, TT iç, Kaz. *iş*; EDPT *iç* “the interior, or inside (of something)” (s. 17); DS *ič 1.* внутренность “iç” (s. 201).

...*<u>balıḳ</u>* [157r] (1) ḳarnın közgü teg ḳıldı, taşı *iç*idin *iç*i taşdın köründi. (KE, 157r/1)
...bir *<u>uy</u>* ḳeltürtdi, ortasındın çapturtdı, yarımnı alıp *iç*inge (12) urdı ėki uy boldı taḳı bir yarımıġa urdı, ol hem ėki uy boldı. (KE, 162r/11)

içegü “kaburga kemiklerinin iç tarafında bulunan şeylerin adı, bağırsak”

[34] Metin bağlamına uygun olduğu için “vücudun içi” anlamını ekledim.

KTS *işek* (s. 327); KTTTS *işek 1* (s. 673); KTC *işek 1* (s. 769); EDPT *içe:gü* derived “denominal noun from “iç” with the collective suffix –e:gü” (s. 25); DS *ičegü* внутренности “bağırsak” (s. 201).

*Tew*eni öldürüp (18) *içegü*sin sıḳıp suwın içe başladılar, tęwe tükendi yüklerin uçalarıŋa kötürdiler. (KE, 232r/18)
Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge *tiwe*ler içinde iʿtibār alġu nirse bar. İçrür miz sizge ol nirsedin kim (3) ḳarınları içinde, *içegüde* turġan nirse taḳı ḳan arasından, süt ṣāfī, boġazġa revān barġan (4) içgenlerge. (QT, 263/3)

irin ~ erin “dudak”

GTYL **erin*, Kaz. *erĭn* (s. 226); KTS *erin* (s. 78); KTTTS *erin I* (s. 144); KTC *erin I* (s. 181); TLS, TT dudak, Kaz. *erin*; EDPT *érin* “lip” (s. 232); DS *iriŋ* гной “irin” (s. 212).

Ḳamuġı (20) körklüg sęmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın sünękleri körünür körmek yaman, emüklerinde süt yoḳ, *ęrin*leri [89v] (1) yarılġan, ...tişleri toŋuz tişi teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89r/21)
...üstün *ęrn*i Firʿavnnıŋ başındın bir ḳarı üstün ęrdi (13) astın *ęrn*i taḫtnıŋ aḍaḳındın astın ęrdi (KE, 111r/12) *(yılan)*

ḳan “kan”

KTS *qan* (s. 159); KTTTS *qan I, 1* (s. 284); KTC *qan I, 1* (s. 370); TLS, TT kan, Kaz. *kan*; EDPT *1 kan* “blood” (s. 629); DS *qan I* кровь “kan” (s. 416); TMEN *qan* Blut “kan” (1357).

...oḳın (13) alıp *balıḳ*ġa sançıp *ḳan*ġa bulġap... (KE, 44r/13)
...havāda bir *ḳuş* bar erdi, anda-ok oḳnı anıŋ *ḳan*ıŋġa bulġap (15) saldı. (KE, 44r/14)
...bir *oġlaḳ* boġuzla[dı]-(13)-1ar, *ḳan*ını Yūsuf köŋlekiŋe bulġadılar... (KE, 71v/12)
...yalġan *ḳan* (20) keltürdiler... (KE, 71v/19) *(oġlaḳ)*
...*ḳan* yalġan ermes erdi... (KE, 71v/20) *(oġlaḳ)*
...*it*ni yėdiler, *ḳan*ġa bulġanmış yüŋni yėdiler. (KE, 225r/2)

...*çıbın qan*ıdın su ʾāl qılur-sen… (NF,170/1)

Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge *tiwe*ler içinde iʿtibār alġu nirse bar. İçrür miz sizge ol nirsedin kim (3) ḳarınları içinde, içegüde turġan nirse taḳı *ḳan* arasından, süt ṣāfī, boġazġa revān barġan (4) içgenlerge. (QT, 263b/3)

Ḥaḳīḳat üze ḥarām ḳıldı sizing üze ölügseni taḳı *ḳan*nı takı tonguz etini (QT, 269a/3) *(bsz)*

Bulmaġay Tangrını, etleri taḳı *ḳan*ları; velī bulur anı saḳnuḳluḳ, (9) sizdin. Anın mengizlig musaḫḫar ḳıldı sizge, (QT, 323a/8) *(tiwe)*

yā kesmişde *ḳan*ı ata[35] çıḳmaḳ ol (MM, 240/4) *(bsz)*

*toŋ͡guz ḳan*ı bilgil ribā şerbeti (MM, 248/2)

ḳanat “kanat”

> GTYL **qajna-t*, Kaz. *qanat* (s. 149); KTS *qanat 1* (s. 160); KTTTS *qanat I, 1* (s. 284); KTC *qanat I, 1* (s. 371); TLS, TT kanat, Kaz. *kanat*; EDPT *kanat* (?kana:d) properly “a bird’s wing”, but also used in extended senses like “a fish’s fin, the fly of a tent”, etc” (s. 635); DS *qanat* крыло “kanat” (s. 417); TMEN *qanat* Flügel der jurtenwand, R II *qanat* “alle dialekte” (1531).

Ol oġurda *yılan* (14) körklüg ṣūretlıġ tewege meŋzeyür ẹrdi ḳızıl, yaşıl türlüg bezeklig *ḳanat*- (15) -ları bar ẹrdi. (KE, 11r/14)

Ẹrkek tawuḳ (15) kefīl boldı, ḳarġa bardı, ölügler telim boldı anı yėgüge bolup kęç ḳaldı, ẹrkek (16) *tawuḳ* uġġa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamıŋġa aşıp *ḳanat* toḳıp çarlayu (17) başladı. (KE, 26v/16)

...ḳayu *kuş* havāda uçsa *ḳanat*ları köyüp tüşer erdi. (KE, 41r/8)

Yūsuf *ḳanat*ı yolunmış *kuş* teg bolur mu-sęn? (6) özge ḳuşlar uçsa sen yėrde ḳalur-sęn. (KE, 83r/5)

...başı yinçüdin, közleri ḳızıl yāḳūt[dın], aḍaḳları yaşıl zeberceddin, *ḳanat*ları altundın... (KE, 135r/2) *(kuş)*

...eki *kerges* ḳıldı közleri yāḳūtdın, *ḳanat*lan yinçüdin. (KE, 141r/3)

...*kerges*ler *ḳanat*lar yazıp gül-āb saçarlar ẹrdi biri biriŋe ulaşur ẹrdiler. (KE, 141r/4)

...bir *ḫorūs* tumşuḳı, *ḳanat*ları, közleri ḳızıl yāḳūtdın. (KE, 141v/1)

---

[35] Selcen Çürük “ete” biçiminde okumuştur.

...türlüg uçar *kuş*lar-(10)-nı öwürdi, aydı: siz barıp *ḳanat* birle közlerin tutuŋ, tumşuḳ birle ṭtleriŋ üzüŋ... (KE, 142r/10)

*...ḳanat*ları (2) yinçüdin, tęgme bir *ḳarçıġay* başı üze bir ḳoġur erdi, başında bir çęçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ... (KE, 147r/1)

...ʿazābı ol ṛdi *kuş*larġa, *ḳanat*ın yolup künge salur ṛdi, ḳarınçḳalar yıġılıp anı tişler ṛdiler, (16) ḳırḳ kündin soŋ tüsi ösüp ḳutulur ṛdiler. (KE, 147r/15)

...dīvler öŋidin, azıġlıġlar soŋ[ıdın] (14) uçar *ḳuş*lar havāda *ḳanat ḳanat*ġa tutup kölege ḳılur erdi. (KE, 148v/14)

Zālūca yėti deryādın keçürüp teŋiz ḳıraġıda [157v] (1) ḳoydı, *ḳanat*ı yolunmış *kuş* teg żaʿīf. (KE, 157v/1)

Tansuḳluḳı ol turur kim (17) yüŋi yoḳ ęt *ḳanat* birle uçar. (KE, 170v/17) *(yarasaġ)*

...ėki aḳ *ḳuş* havādın inip (18) ... altun (20) igne birle yarasın tiktiler, *ḳanat* birle sıġadılar. (KE, 185r/20)

...bu *tėwe* üzesinde (14) bir aq qubba bar yinçüdin, … taqı ėkki *qanat*ı bar; tileseñg yerde yöriyür, tileseñg (15) havāda uçar… (NF,162/14)

...cümle *quş*lar bu taḫt üze olturġanlarġa havā üze *qanat*larını kölige qılur erdiler. (NF,210/6)

...neteg kim (12) *quş*, balası üçün *qanat*ını aşaq qılur... (NF,285/12)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, … ėkki *qanat*ını biri biringe (10) urur taqı çaqırur taqı aytur: … Anlarqa (11) vaqt boldı, tėp çaqırur. (NF,322/9)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, … Qaçan kim tün buçuqı bolsa, yana *qanat*ını biri biringe urur taqı ėkinç qata çaqırur (12) taqı aytur: ... tėp. (NF,322/11)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, … Qaçan kim tünnüñg (13) ėkki ülüşi keçer bolsa, yana *qanat*ını biri biringe urur taqı çaqırur taqı aytur: … tėp aytur. (NF,322/13)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, … Qaçan kim tañg belgürür bolsa, yana *qanat*ını biri biringe urur (15) taqı çaqırur taqı aytur kim: Ey ġāfiller qopsunlar, tėp aytur. (NF,322/14)

Haq teʿālā ḥażratında *sińgek qanat*ınça ḥurmeti bolsa erdi... (NF,390/16)

Taḳı yoḳ yörigendin [128a/1] yir içinde taḳı yoḳ *uçġan*dın uçar iki *ḳanat*ı birle, meger ümmetler sizing mengzeşikleringiz. (2) Ḳodudmaduḳ kitāb içinde nirsedin, andın song anlarnıng İdisi tapa yıġlurlar. (QT, 128a/1)
Körmediler mü *kuş*ların üzelerinde, *ḳanat*ların yayıp taḳı biri biringe yanarlar? (9) Tutmas anlarnı, meger Tangrı. (QT, 540b/8)
uçtı *ḳanat*ın tėpretmedin haʸvāda *kuş*, aylanu uçtı ḳuş hāvāda (ME, 100/7)

ḳarın "karın, göbek, kuşak"

> GTYL **karym*, Kaz. *qaryn* (s. 277); KTS *qarın* (s. 164); KTTTS *qarın 1* (s. 384); KTC *qarın 1* (s. 297); TLS, TT karın, Kaz. *karın*; EDPT *karın* "belly, abdomen" (s. 661); DS *qarïn 1*. живот, брюхо, желудок; чрево; утроба "karın" (s. 427).

...üçünç *ḳarluġaç* (2) ṣūretü'l-ḥaşr āḫirīn oḳır üçün. Baʿżılar aymışlar: Beytü'l-Maḳdis ḫarāb bolmışda (3) bolmışınġa yıġlamış üçün, anıŋ üçün *ḳarn*ı ürüŋ boldı. (KE, 13v/3)
Yana aydı: (16) *ḳarn*ıŋ nelük ḳara turur? Aydı: bir kün tamuġ üzesindin keçer ėrdim ot (17) ışığı mundaġ ḳıldı. Taḳı körünmes boldı. (KE, 33r/16) *(ḳuzġun)*
...ey Yūsufum (11) ḳayu *böri* *ḳarn*ında yatur-sen. Ol aġulaġu yumşak ėtiŋni yėyürde... (KE, 72r/11)
Yūnus ʿaleyhiʾs-selām anıŋ *ḳarn*ında ḳırḳ kün ḳaldı. (KE, 74v/12) *(balıḳ)*
...ḳırḳ tün kün *balıḳ* *ḳarn*ında ḳalġan Yūnus... (KE, 151v/9)
Yetti suwḳa battı *balıḳ* *ḳarn*ıġa tüşdi yüzün... (KE, 151v/12)
...*balıḳ* *ḳarn*ını miḫrāb ėtip... (KE, 151v/14)
...kirdi *balıḳ* *ḳarn*ıġa... (KE, 151v/15)
Yarlıġ boldı *Zālūcā*ġa: senin *ḳarn*ıŋnı Yūnusġa zindān ḳıldım, anı yėmekni saŋa (3) ḫarām ḳıldım, anı ėmgetmegil. (KE, 156v/2)
...*balıḳ* [157r] (1) *ḳarn*ın közgü teg ḳıldı, taşı içidin içi taşdın köründi. (KE, 157r/1)
...*balıḳ* *ḳarn*ıġa saldıŋ (KE, 157r/12)
...*balıḳ* *ḳarn*ıda Yūnus... (KE, 157r/15)
...*balıḳ* *ḳarn*ıdın ḳutḳarġıl... (KE, 157r/16)
...*balıḳ* ḳarnında ḳalġay ėrdi... (KE, 157r/18)
...ḳırḳ kün *balıḳ* *ḳarn*ında ḳaldı... (KE, 157r/19)
ʿAlī aṭdın sėkirip indi, *aṭ*nıŋ *ḳarn*ı astından kirip ol (19) yanġa çıktı. (KE, 226v/18)

Ol kim bu *tiwe*lerning *ḳarın*ları içinde bar. (QT, 141a/8)
Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge *tiwe*ler içinde iʿtibār alġu nirse bar. İçrür miz sizge ol nirsedin kim (3) *ḳarın*ları içinde, içegüde turġan nirse taḳı ḳan arasındın, süt ṣāfī, boġazġa revān barġan (4) içgenlerge. (QT, 263b/3)
Taḳı ilhām birdi İḏing *bal arısı*nġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) ewler taḳı yıġaçlardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. Andın song yigil meyvelerning kamuġındın; (8) kirgil İḏingning yollarınġa, boyun sügli." Çıḳar *ḳarın*larındın içgü, (9) türlüg rengleri... (QT, 263b/7)
Taḳı Tangrı yarattı tigme bir yörigen *cānvar*larnı (2) suwdın. Taḳı anlardın kim irseyi kim yöriyür *ḳarn*ı üze taḳı anlardın kim irseyi yöriyür (3) iki aḏaḳ üze taḳı anlardın kim irseyi yöriyür tört aḏaḳ üze. (QT, 341b/2)
Yuttı anı *balıḳ* ... Eger bolmasa irdi, ḥaḳīḳat üze ol irdi (8) tesbīḥ ḳılġanlardın; kiçgey irdi *ḳarnı* içinde, ḳoparılur künlerige tegrü. (QT, 430b/8)

ḳarış "baş parmak ile serçe parmakların uçları arasındaki açıklık, hayvanın ön ayağı"[36]

> KTS *qarıs* (s. 164); KTTTS *qarıs I* (s. 297); KTC *qarıs I* (s. 384); TLS, TT karış, Kaz. *karıs*; EDPT *karış* derived perhaps denominal noun from 3 *kar-, see 2 karı:, karış-; "a span, the distance between the tips of the outstretched thumb and little finger" (s. 663); DS *qarïš I* пядь "karış, sere" (s. 428).

Taḳı *it*leri, yayġan iki *ḳarış*ını, ḳapuġda. (QT, 283b/3)

ḳemük "kemik"

> GTYL **kemük*, Kaz. *kemük* (s. 262); KTS *kemik* (s. 128); KTTTS *kemik I* (s. 228); KTC *kemik I* (s. 302).

çaynap sordı *ḳemük*ni, sün͡güknüñ yumşaḳın yėdi, ḳemürdi sün͡gükni (ME, 183/2) *(bsz)*

[36] Gülden Sağol bu sözcüğe "baş parmak ile serçe parmakların uçları arasındaki açıklık, hayvanın ön ayağı" anlamını vermiştir. QT, 283b/3'te yer alan bu sözcük Kur'an'ın 18. suresi olan Kehf suresinde geçmektedir. Kur'an'ın Türkiye Türkçesine çevirilerinde bu bölüm "köpekleri iki kolunu uzatmış" olarak anlamlandırılmıştır (Yazır 2000, C. 5, 375; Öztürk, 1998, 268).

ḳol “hayvanın ön butu”

> GTYL **kol*, Kaz. *kol* (s. 244); KTS *qol I* “insanın omzundan parmaklarına kadar olan üyesi” (s. 170); KTTTS *qol I, 1* “el” (s. 313); KTC *qol I, 1* “adamnıñ bir nerseni ustaytın, jumıs isteytin dene müşesi” (s. 401); TLS, TT el, Kaz. *kol*; EDPT *kol* properly “the upper arm”, as opposed to elig “the forearm, hand”, but in some modern languages more generally “the arm” and even “the hand”; also has various metaphorical meanings; loan-word in Persian” (s. 614); DS *qol I 1.* рука “kol” (s. 453); TMEN *qol* Arm “kol” (1571).

...yābānda bir *böri* ḳarşu keldi tutdılar, *ḳol*ını boynını baġla[dılar], (3) aġzınġa ḳan sürtüp... (KE, 72v/2)
...*it* eki *ḳol*ın eşikge ḳoyup uyuḳladı. (KE, 178v/1)
...burāḳın minip burāḳnın bir *ḳol*ı [bir] (2) butı Ḳāfdın naru, bir *ḳol*ı bir butı Ḳāfdın, *burāḳ*nıŋ kögsi Cebreʾīl kögsi birle kün nūrı (3) tutmış ẹrdi. (KE, 209v/1)
Peyġāmbar ʿas *qoy* (11) etidin *qol* etini taqı yaġrın etini sewer... (NF,33/10)
...ol sögülmiş *qoy*ġa aġu sürtti, yaġrın etinge taqı *qol* etinge köprek (12) sürtti taqı aḫşamdın soñg Peyġāmbar ʿas’nuñg ẹwinge keltürdi. (NF,33/11)
...ol *qol*dın āvāz keldi kim: (16) Yā Resūallāh, mẹndin yemeñg kim men aġuluġ turur-men tẹdi… (NF,33/15) *(qoy)*
Ey (17) yārānlarım, bu etdin yemeñg kim bu *qol* etidin āvāz eşittim kim yā Resūlallāh, mẹndin yemeñg kim men aġuluġ turur-men tẹp aydı erse, [34] (1) cümle ṣaḥābalar ẹliglerin tarttılar. (NF,33/17) *(qoy)*
*av*nuñg *ḳol*ı butı, öldürmegü yẹr (ME, 63/4)

köküs ~ kögüs “göğüs”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada “göğüs” anlamında *tös* kullanılmaktadır (KTTTS, *tös I* s. 549).

GTYL **gö:küz*, Kaz. – (s. 272); EDPT secondary form *kögüs*, see kögüz (s. 714); *kögüz (gögöz)* “chest, breast” (s. 714); DS *köküs см.* köküz I (s. 313); *köküz I* грудь “göğüs” (s. 313).

...*burāk*nıŋ kögsi Cebreʾīl *kögs*i birle kün nūrı (3) tutmış ẹrdi. (KE, 209v/1)
Bu māl tawarlarnı *at* aḍaqınga taqı (5) *köks*inge eletür-sen. (NF,70/5)
ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, tırnaqları (9) yinçüdin taqı *köks*i yaşıl zeberceddin. (NF,322/8)

köz “göz”

GTYL **görs>*göz*, Kaz. *köz* (s. 209); KTS *köz 1* (s. 135); KTTTS *köz 1* (s. 242); KTC *köz 1* (s. 319); TLS, TT göz, Kaz. *köz*; EDPT *1 kö:z* (g-) “eye” (s. 756); DS *köz* глаз “göz” (s. 320); TMEN *köz* Auge “göz”, R II kir. *köz* (1015, N 164 = 2109).

Ol *uy*lar uçmaḥdın çıḳmışınġa yıġlaştılar, *köz*leri yaşındın (18) ḳonaḳ boldı. (KE, 13v/17)
...*köz*üm yaruḳı oġlanımnı yitürüp turur-men. (KE, 72v/8) *(böri)*
...başı yinçüdin, *köz*leri ḳızıl yāḳūt[dın], aḍaḳları yaşıl zeberceddin, ḳanatları altundın... (KE, 135r/2) *(kuş)*
...eki *kerges* ḳıldı *köz*leri yāḳūtdın, ḳanatlan yinçüdin. (KE, 141r/3)
...bir *ḫorūs* tumşuḳı, ḳanatları, *köz*leri ḳızıl yāḳūtdın. (KE, 141v/1)
...kündüz *köz*i körmes hem uçmas... (KE, 170v/19) *(yarasaġ)*
...ḳaraŋġu bolġunça bir sāʿat *köz*i körer üçün uçar... (KE, 170v/21) *(yarasaġ)*
Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *tėwe*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … taqı ėkki *köz*ini qızıl yāqūtdın yaratıp turur… (NF,162/11)
tėve bąşın kötürdi tąḳı iki *köz*in yumdı (ME, 8/2)
ḳoyun eçkü ḳurbān ḳılınsa yarar / ayaḳı ḳulaḳı tamām *köz* körer / revā irmes aḫsaḳ *köz*i çıḳmışı (MM, 195/1-2-3)
yā *köz* yümmek ol yā aġız ḳısmaḳ ol (MM, 240/2) *(bsz)*

ḳuḍruḳ “kuyruk”

GTYL **kuδruk*, Kaz. – (s. 145); KTS *quyrıq 1* (s. 178); KTTTS *quyrıq 1* (s. 331); KTC *quyrıq 1* (s. 418); TLS, TT kuyruk, Kaz. *kuyruk*; EDPT *kuḏruk* derived "the tail of an animal"; morphologically passive form of verb deverbal noun from *kuḏur-." (s. 604); DS *qudruq 1.* хвост "kuyruk" (s. 463).

...ęşgek-(15)-ni süḍrediler kimige kirmedi, anıŋ üçün kim İblīs *ęşgek ḳuḍruḳ*ın tutup (16) tartar ęrdi... (KE, 24v/15)

İblīs-i melʿūn *ęşgek ḳuḍruḳ*ı birle tutup kimige kirdi. (KE, 24v/18)

Nūḥ ʿaleyhi's-selām *yaŋan*nıŋ arḳasınġa ęlig sıġasun. Sıġadı (19) erse yaŋan *ḳuyruḳ*ın tepretdi soŋundın toŋuz çıḳdı, necāsetleri ḳamuġ (20) yėdi, bu kün toŋuznuŋ ęti ḥarām bolġan sebeb ol turur tėmişler. (26r/19)

...ʿaynuʾl-ḥītān atlıġ *balıḳ*nı ıḍdı, suw içinde ḳıwrılıp *ḳuḍruḳ*ın başıŋa (9) keltürüp yatdı. (KE, 74v/8)

...bu tayaḳ bir büzürg *yılan* boldı *ḳuyruḳ*ın toḳıyu Firʿavnnı ḳapadı, aġzın açıp ol cādūlarnıŋ ḳamuġın yuttı. (KE, 112v/17)

...ḳara közlüg, yalı *ḳuyr[uḳ*ı] **(5)** ḳara ürüŋ *ḳaçır*ġa minip... (KE, 124v/4)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *tėw*elerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … taqı *quḍruq*ı dāna (13) yinçülerdin tiziglig turur… (NF,162/12)

Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. … Qaṭırdın kiçigrek, eşekdin uluġraq, yüzi ādamī yüzi meŋ͡gizlig, *quḍruq*ı (3) taqı tuynaqı *inek quḍruq*ınga ve taqı tuynaqlarınga meŋ͡gzer. (NF,53/2)

iki butı arasınġa ḳattı *it ḳuḏruḳ*ını, budı arasınġa ḳısdı it *ḳuḏruḳ*ını (ME, 210/2)

ḳorḳup tępretti *ḳuḏruḳ*ını (ME, 228/7) *(bsz)*

ḳulaḳ "kulak"

GTYL **kulγak*, Kaz. *qulaq* (s. 204); KTS *qulaq 1* (s. 179); KTTTS *qulaq I, 1* (s. 232); KTC *qulaq I, 1* (s. 419); TLS, TT kulak, Kaz. *kulak*; EDPT secondary form *kulak*, see kulkak (s. 620); *kulkak* "ear" (s. 621); DS *qulaγ см.* qulaq I (s. 465); *qulaq I* ухо "kulak" (s. 465); TMEN *qulaq* Ohr "kulak" (N 132 = 2077).

...ol ündin *ḳulaḳ*ı sağır boldı. (KE, 71r/9) *(yılan)*

...tęgme yapurġaḳları *pīl ḳulaġ*ıġa meŋzeyür... (KE, 209r/8)

Yapurġaqları *fīl qulaq*ları meŋgizlig (4) turur… (NF,57/3)

...kemişgeyler *ḳulaḳ*ların *tiwe*lerning. (QT, 95a/1)
Ḳılmadı Tangrı, (4) *ḳulaḳ*ı yarılmışdın taḳı ıyınmış *tiwe*din... (QT, 120a/4)
durıtdı, tikdi (2) *eşek* iki *ḳulaḳ*ını (ME, 37/2)
ḳoyun eçkü ḳurbān ḳılınsa yarar / ayaḳı *ḳulaḳ*ı tamām köz körer / revā irmes aḫsaḳ közi çıḳmışı / anıŋg kim *ḳulaḳ*da hem azraḳı bar (MM, 195)

ḳursaḳ "kursak"

> GTYL *kurug-sak*, Kaz. *qursaq* (s. 277); KTS *qursap* (s. 182); KTTTS *qursaq 1* (s. 388); KTC *qursaq 1* (s. 426); TLS, TT kursak, Kaz. *kursak, karın*; EDPT secondary form *kursak*, see kuruğsak (s. 663); derived *kuruğsa:k* "stomach"; as Kāşğarī says, a deverbal noun from kuruğsı:-" (s. 657); DS *quruɣsaq 1.* желудок; живот "mide, karın" (s. 470).

Aruḳ *sıġır*lar [semiz sıġırlar]nı yutar **(3)** alarnıŋ *ḳursaḳ*ında hīç nęmerse körünmes. (KE, 89v/3)
*ḳursaḳ*ın toldurdı *ḳuş* (ME, 232/7)

meʿde *Ar.* "mide"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada "mide" anlamında *asqazan* sözcüğü kullanılmaktadır (KTTTS, *asqazan* s. 52).

Ol *at* aydı: … Ol ʿalif satġuçı anı bilmedi taqı aldı. Men ol ʿalifni yėdim, menim *meʿde*mke ḥarām luqma kirdi erse taqı ol luqma birle [300] (1) ġāżīlıq ṣavābı ḥāṣil qılsaŋg, ḥarām luqmanıŋg quvvatı birle bolġay erdi. (NF,299/17)

müŋüz ~ moynuz "boynuz"

> GTYL **bujnuz*, Kaz. *müjiz* (s. 148); KTS *müyiz* (s. 202); KTTTS *müyiz* (s. 389); KTC *müyiz* (s. 470); TLS, TT boynuz, Kaz. *müyiz*; EDPT secondary form

müŋüz, see *büŋüz (s. 771); **büŋüz* “horn” (s. 352); DS *müŋüz* рог “boynuz” (s. 354).

...*koç*ınıŋ *müŋüz*in Yefṣārġa bėrdi. (KE, 64r/5)
...*uy*larnıŋ *müŋüz*lerin altun (11) muraṣṣaʿ ḳıldılar. (KE, 148v/10)
...bir *sıġun* ḳapuġġa kelip (13) *moynuz*ı birle ḳapuġnı ḳaḳmış ẹrdi... (KE, 227v/13)

necāset *Ar.* “hayvan pisliği”

necāset sözcüğü “pislik” anlamına gelmektedir ancak metin bağlamında “hayvan pisliği” anlamında kullanıldığı için bu sözcüğe burada yer verilmiştir.

KTTTS *näcis 1* “necis, pislik, necaset” (s. 399); KTC *näjis* “jegen tamaqtıñ qorıtılğannan keyingi qaldığı, boq” (s. 478).

Ādemilerniŋ *yılḳı ḳara*larnıŋ *necāset*leri kimide telim boldı... (KE, 26r/17)
Nūḥ ʿaleyhi's-selām yaŋannıŋ arḳasınġa ẹlig sıġasun. Sıġadı (19) erse yaŋan ḳuyruḳın tepretdi soŋundın toŋuz çıḳdı, *necāset*leri ḳamuġ (20) yėdi, bu kün toŋuznuŋ ẹti ḥarām bolġan sebeb ol turur tėmişler. (26r/19) *(yılḳı ḳara)*
Peyġāmbar üzesindeki *necāsat*nı kėtergey erdim…(NF,12/6) *(tėwe)*
Peyġāmbar ʿas (9)-nuñg üzesinde *tėwe*niñg *necāsat*ları bar. (NF,12/9)
Taqı bu *necāsat* kemişgen kāfirlarġa [ne üçün] qarġadı tėp suʾāl qıldılar erse… (NF,13/6) *(tėwe)*

orta “vücudun ortası”

Genel olarak “bir şeyin ortası” anlamına gelen bu sözcük metin bağlamında “vücudun ortası” anlamında kullanılmıştır.

KTS *orta 1* “orta” (s. 212); KTTTS *orta I, 1* “orta, yarı” (s. 417); KTC *orta I, 1* “belgili bir mölşerge jetpegen, tolıq emes, jartılay” (s. 498); TLS, TT orta, Kaz. *orta*; EDPT *ortu: (orto:)* “originally “the middle, or centre, of anything”, hence “situated in the middle, medium, middling” (s. 203); DS *orta* середина “orta” (s. 371); TMEN *orta* Mitte “orta”, R I kir. *orto* (587).

...bir *uy* kęltürtdi, *orta*sındın çapturtdı, yarımnı alıp içinge (12) urdı ėki uy boldı taḳı bir yarımıġa urdı, ol hem ėki uy boldı. (KE, 162r/11)

örgüç "hörgüç"

> KTS *örkeş* (s. 220); KTTTS *örkeş* (s. 431); KTC *örkeş* (s. 514); TLS, TT hörgüç, Kaz. *örkeş*; EDPT *1 örgüç* derived deverbal noun from 1 ö:r-; literally "something which rises or protrudes", usually specifically "a camel's hump" (s. 223).

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *tėwe*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … taqı ėkki *örgüç*ini kāfurdın yaratıp turur… (NF,162/12)

*örküc*ine mündi anıng̃ (ME, 180/1) *(bsz)*

pürçek "atın perçemi"[37]

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlükler dikkate alındığında bu sözcüğün Kazakçada Harezm Türkçesindeki kullanımından farklı bir anlam taşıdığı görülmektedir.

> KTS *bürşik* "bitkinin çiçek açmadan evvelki hâli, tomurcuk" (s. 56); KTTTS *bürşik* "bitkinin çiçek açmadan evvelki hâli, tomurcuk" (s. 101); KTC *bürşik* "ösimdikter sabağındağı japıraq ösetin, örken jayar jerindegi tüyirşek" (s. 123); EDPT *bürçek* derived "deverbal noun from bür- in the sense of something twisted and curly; "forelock" and the like; Kazax *bürşik* "bud" (s. 357); DS *pürčäk см.* bürčäk (s. 398); *bürčäk 1.* локоны, кудрявые волосы "zülüf, lüle, saç" (s. 132); TMEN *bürčäk* Locke "lüle, bukle" (731).

*pürçek*inge urdı *at*nıng̃ (ME, 232/5)

---

[37] Bu sözcük Besim Atalay'ın hazırladığı DLT IV'te *pürçek* "insanın kâkülü, perçemi; atın perçemi" biçiminde (s. 475); Robert Dankoff ve James Kelly'nin hazırladığı CTD III'te *bürçek* "forelock (man; horse)" biçiminde (s. 83); Recep Toparlı, Recep Karaatlı ve Hanifi Vural'ın hazırladığı *pürçek* "Kıpçak Türkçesi Sözlüğü"nde "şakaklardan veya alından sarkan saç" biçiminde tanımlanmıştır. Nuri Yüce, *Mukaddimetü'l-Edeb'*de geçen bu sözcüğe "iki kulak arası" anlamını vermiştir. *pürçek,* gerçekten atın iki kulağının arasında olmakla birlikte bu tanım atın iki kulak arasındaki tüylerini değil iki kulak arasını, alın bölgesini akla getirmektedir.

siŋir ~ singir “sinir”

GTYL **siŋir*, Kaz. *sïŋïr* (s. 264); KTS *sinir* (s. 256); KTTTS *siñir I* (s. 508); KTC *siñir* (s. 604); EDPT *siŋir* “muscle, sinew” (s. 841); DS *siŋir* жила “damar” (s. 500).

...*at*nıŋ *siŋir*in çaptı... (KE, 246v/20)
Taḳı *singirin* kestiler *ingen*ning. (QT, 155b/4)
Bu Tangrınıñ (8) *ingen*i, sizge nişan. Ḳoḏung anı, yisün Tangrınıñ yiri içinde. Taḳı (9) sıḳamang anı yawuzluḳ birle, tutġay sizni ḳın yawuḳ. ... *Singrin* kestiler anıñ... (QT, 220a/8)
Bu *ingen*; anga ülüş suwdın ... Taḳı sıḳamang anı yawuzluḳ birle ... *Singr*in kestiler. (QT, 357b/7)
...ḳıḳırdılar anlardın birini; sundı, *singrin kes*ti. (QT, 507a/1) *(ingen)*
Tangrınıng *ingen*indin taḳı suwındın ülüşini. [575a/l] Yalġanġa nisbet ḳıldılar anı taḳı *singrin* kestiler anı. (QT, 575a/l)

soŋ “vücudun sonu, arkası”

Bu sözcük metin bağlamında hayvan vücudunun arka bölümüne işaret ettiği için buraya alınmıştır.

KTS *son* (s. 244); KTTTS *soñ* (s. 487); KTC *soñ* (s. 578); TLS, TT son, Kaz. *soŋ*; EDPT soŋ “originally perhaps physically “the end, or back” of something, but normally used of time” (s. 832); DS *soŋ II 2.* последующий, последний, поздний “bir sonraki, son, geç” (s. 508); TMEN *soŋ* Ende “son”, R IV kir. *soŋ* (1339).

Nūḥ ʿaleyhi's-selām *yaŋan*nıŋ arḳasınġa ẹlig sıġasun. Sıġadı (19) erse yaŋan ḳuyruḳın tepretdi *soŋ*undın toŋuz çıḳdı, necāsetleri ḳamuġ (20) yėdi, bu kün toŋuznuŋ ẹti ḥarām bolġan sebeb ol turur tėmişler. (26r/19)

süŋük ~ süŋ͡gük ~ süŋek “kemik”

GTYL **simgök>*siŋök*, Kaz. *süyek* (s. 260); KTS *süyek 1* (s. 248); KTTTS *süyek 1* (s. 495); KTC *süyek 1* (s. 588); TLS, TT kemik, Kaz. *süyek*; EDPT *süŋük (?süŋök)* "bone"; morphologically passive form of verb. Deverbal noun from *süŋ-" (s. 838); DS *süŋük I см.* söŋük (s. 517); söŋük кость "kemik" (s. 511).

...ölüg *tewe* kördi, ayttı: *süŋük*leri tarılmış. (KE, 54v/13)

...tört *ḳuş*nı tutġıl boġuzlaġıl, tüsin (4) yolġıl, etin toġraġıl, tüslerin yėlge savurġıl, *süŋük*lerin töggil, berrī-(5)ge ḳatġıl. (KE, 55r/4)

...tegme biriniŋ *süŋük*i**,** *süŋük*indin, ẹti ẹtindin, tügi tügi[ndin] (16) aḍrıldı (KE, 55v/15) *(ḳuş)*

Ḳamuġı (20) körklüg sẹmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın *süŋek*leri körünür körmek yaman, emüklerinde süt yoḳ, ẹrinleri [89v] (1) yarılġan, tişleri toŋuz tişi teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89r/21)

...*yaġan süŋük*indin taḫt bėrdi. (KE, 139r/20)

*Eşek*ge baḳtı ölmiş, *süŋük*leri aḳarmış... (KE, 165v/15)

...*eşek*[niŋ] (19) *süŋük*i ẹrdi. (KE, 165v/19)

...ẹti, tẹrisi, *süŋük*i ḳayda ẹ[rse] (20) yıġıp, tėrip kẹltürdi. (KE, 165v/19) *(eşek)*

...ol qol içinde ādemīniṉg̃ başları taqı süṉg̃ükleri bar taqı *cānvar*larnıṉg̃ hem (3) *süṉg̃ük*leri bar... (NF,391/2)

...körer-mü-sen, bu *cānvar*lar *süṉg̃ük*lerini? Uşbu *süṉg̃ük*ler cümlesi cānvarlar erdiler. Baʿżısını bu ādemīler (13) miner erdiler taqı ʿālamnı kezer erdiler taqı baʿżısını işletür erdiler. Bukün cümle *süṉg̃ük* bolup yaturlar... (NF,391/12-13)

Taḳı *sıġır*lardın taḳı *koy*lardın ḥarām ḳılduḳ (8) anlar üze, iç yaġlarını; meger ol kim kötürdi ol ikisining arḳaları, yā (9) çoz baġarsuklar, yā ol nirse kim ḳarıştı *süngük* birle. (QT, 142b/9)

*süṉg̃ük*i çıḳarılmış söglünci (ME, 80/3) *(bsz)*

çaynap sordı kẹmükni, *süṉg̃ük*nüñ yumşaḳın yėdi, kẹmürdi *süṉg̃ük*ni (ME, 183/2) *(bsz)*

sütūn *Far.* "omurga"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *sütūn* bulunmamaktadır. Kazakçada "omurga" anlamında *omırtqa* kullanılmaktadır (KTTTS omırtqa s. 412).

boġuzlansa ḥayvān ḥelāl tirisi / boġaz ikki keslip *sütūn* birisi[38] (MM, 239/2) *(bsz)*

tap "vücuttaki leke"

> KTS *tap I* (s. 263); KTTTS *tap II* (s. 520); KTC *tap III* (s. 616); TLS, Kaz. *tap*, TT leke; EDPT *ta:b* "scar, mark on the body", and the like. The question of the survival of this word is obscure. There is a Persian word *tāb* meaning, *inter alia*, "furrow, wrinkle", which occurs as a loan-word in some modern languages and might be confused with it." (s. 434).

Ṣaḥrāda işlegen *inek* ermez, velīkin ṣaḥrāda otlaġan inek turur taqı teninde [341] (1) aq *tap* bar taqı qara *tap* yoq turur... (NF,341/1)

ten *Far.* "vücut, beden, ten"

> KTS *tân I* (s. 268); KTTTS *tän I* (s. 527); KTC *tän I* (s. 625); TLS, TT ten, Kaz. *tän*; DS *tän* [персидский تن < *up.* tanu-] тело "vücut, beden, ten" (s. 544).

Ṣaḥrāda işlegen *inek* ermez, velīkin ṣaḥrāda otlaġan inek turur taqı *ten*inde [341] (1) aq tap bar taqı qara tap yoq turur... (NF,340/17)

tepe "tepe, baş; sırt"

Bu sözcüğün metin bağlamında hayvanın baş veya sırt bölgesine işaret ettiği örnekler tez çalışmasına alınmıştır.

> GTYL **töpe*, Kaz. *töbe* (s. 201); KTS *töbe II, 1* (s. 275); KTTTS *töbe II, 1* (s. 546); KTC *töbe II, 1* (s. 645); TLS, TT tepe, Kaz. *töbe*; EDPT *töpü: (töpö:)* "the top", more especially of a natural feature (mountain, etc.) or a man's head; hence, by extension, "a hill" (s. 436); DS *töpü 1.* темя, макушка; голова "tepe;

[38] Selcen Çürük bu sözcüğü "berisi" biçiminde okumuştur.

baş, kafa" (s. 580); TMEN *töpö* Hügel, Scheitel "tepe", Kaz. *töbä*, R III *töbö* (872).

...ol *yaġan*nıŋ *tepe*siŋe (16) urdı, yaġan bir kökredi... (KE, 63v/15)
...*at tepe*sinde erken... (KE, 231r/2)

teri ~ tiri ~ tẹri "deri, post"

GTYL **teri*, Kaz. – (s. 265, 283); KTS *teri* (s. 271); KTTTS *teri 2* (s. 535); KTC *teri* (s. 634) TLS, TT deri, Kaz. *teri*; EDPT *teri:* (d-) "the skin, hide" (of a human being or animal) (s. 531); DS *teri* шкура, кожа "deri, post" (s. 554).

...*ḳoy*ların *teri*sini olarġa oḳ kemişti... (KE, 47v/1)
...bir *ḳoy* boġuz-(21)-ladı *teri*sin Yaʿḳūbġa keḍdürdi... (KE, 54r/21)
...*ḳoy teri*sin (2) örtünüp kirdi... (KE, 54v/1)
...*teri*ge tẹgdi... (KE, 54v/3) *(ḳoy)*
...*sıġır tẹri*sin (20) ḳurutup barmaḳça kilīd ḳıldurdı. (KE, 124r/19)
...*tẹri*si toluġ altun bėrür boldılar... (KE, 128v/16) *(sıġır)*
...aḍaḳında eylenmegen *eşek tẹri*sidin (7) çarukı bar ẹrdi. (KE, 154v/6)
...ẹti, *tẹri*si, süŋüki ḳayda ẹ[rse] (20) yıġıp, tėrip kẹltürdi. (KE, 165v/19) *(eşek)*
...*ḳaplan teri*sidin yaġusı bar ẹrdi. (KE, 224v/3)
...bu *inek*ni satar bolsaŋ͡ġ, *teri*si toluġ qızıl altunġa bėrseler, (7) satġıl, andın eksükke satmaġıl... (NF,342/6)
...ol *inek*ni boġuzladılar taqı *teri*sini qızıl altun birle tolturup (9) ol oġulqa bėrdiler erse... (NF,342/8)
soyuldı kön, yüzüldi *tėri* (ME, 155/6) *(bsz)*
eylendi *tẹri* (ME, 157/7) *(bsz)*
cıġrıldı anıŋ͡ġ *tẹri*si (ME, 182/4) *(bsz)*
boġuzlansa *ḥayvān* ḥelāl *tiri*si (MM, 239/1)

tırnaḳ "tırnak"

GTYL **dırŋak*, Kaz. *tyrnaq* (s. 258); KTS *tırnaq* (s. 285); KTTTS *tırnaq 2* (s. 570); KTC *tırnaq 2* (s. 668); TLS, TT tırnak, Kaz. *tırnak*; EDPT *tırŋak* (?d-) "a

(human or animal) nail, or claw" (s. 551); DS *tïrnaq* ногти, когти "tırnak" (s. 569); TMEN *tïrnaq* Nagel "tırnak", R III kir. *tïrnaq* (1182).

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, *tırnaq*ları (9) yinçüdin taqı köksi yaşıl zeberceddin. (NF,322/8)

til "dil"

GTYL **dilk*, Kaz. – (s. 227); KTS *til 1* (s. 286); KTTTS *til I* (s. 573); KTC *til I, 1* (s. 672); TLS, TT dil, Kaz. *til*; EDPT *tıl* (d-) literally "tongue" (s. 489); DS *til 1. анатомия* язык "dil" (s. 559).

Yılan aġzın açdı İblīs *yılan*nıŋ *til*i altında yaşundı. (KE, 11r/18)
İblīs *yılan*nıŋ *til*i altında yaşundı. (KE, 11r/19)
...*yılan* Ādem ve Ḥavvānıŋ taḫtında utru kelip turuḳdı, aġzınıŋ *til*i (20) altında İblīs sözledi... (KE, 11r/19)
...ḳarluġaç siŋek aġzın yıḍlayur bolup tumşuḳı birle (21) *siŋek til*in kęsip saldı. Ol kündin berü siŋek tilsiz ḳaldı. (KE, 25v/21)
...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl ḳızıl tülüg, *til*i kara, boynı yoġun, (17) alını tülüg, *til*ini tilmiş. (KE, 34v/16)
*Koy*nı boġuzladı, *til*i birle yürekin alıp kęldi. (KE, 164r/11)
...*koy*da *til*din yürekdin yaḫşıraḳ (13) yoḳ, eger yawuz ęrse *til*din yürekdin yawuzraḳ yoḳ. (KE, 164r/13)
...bir inek boġuzlasunlar taqı ol *inek*niŋ͡ġ *til*i (5) birle ol ölgenni ursunlar. (NF,340/4)
Andın soŋ͡ġ ol *inek*niŋ͡ġ (10) *til*i birle ol ölgenni urdılar erdi. (NF, 342/10)
Anıng ṣıfatı, *it* ṣıfatı mengizlig: Eger ḥamle ḳılsang anıng üze, *til*in çıḳarur; (6) yā ḳo͟dsang anı, *til*in çıḳarur. (QT, 167b/5)
tępretti (1) *yılan til*ini (ME, 229/1)

tiş "diş"

GTYL **di:š*, Kaz. *tis* (s. 228); KTS *tis 1* (s. 287); KTTTS *tis 1* (s. 575); KTC *tis 1* (s. 674); TLS, TT diş, Kaz. *tis*; EDPT *1 tı:ş* (d-) "tooth" (s. 557); DS *tiš* зуб "diş" (s. 563).

Tęwe, *it* olarġa tepündiler (17) elig birle urdılar, *tiş* birle tişlediler, kötrüp yėrge toḳıyu öltürdiler. (KE, 58r/17)

Ḳamuġı (20) körklüg sęmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın sünekleri körünür körmek yaman, emüklerinde süt yoḳ, ęrinleri [89v] (1) yarılġan, *tiş*leri *toŋuz tiş*i teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89r/21)

...*tiş*leri bar... (KE, 170v/21) *(yarasaġ)*

...*tėwe*lerke fermānlaġaylar kim bu zekāt (16) bėrmegen kişini aḍaqlarıńg͡ız birle basıńg͡

taqı *tiş*leriń͡giz birle ısırıń͡g, tėp. (NF,250/16)

Bu *it*niń͡g *tiş*lerinińg͡ (13) aqlıqı ne yaḫşıraq turur... (NF,389/12)

bıçaḳ tig bolur ol arıġsız *tiş*i[39] (MM, 41/2) *(it)*

tiz "diz"

GTYL **tujz-ke*, Kaz. *tize* (s. 284); KTS *tize* (s. 284); KTTTS *tize 1* (s. 572); KTC *tize 1* (s. 671); TLS, TT diz, Kaz. *tize*; EDPT *1 ti:z* (d-) "knee" (s. 570); DS *tiz I 1.* колено "diz" (s. 564).

*tiz*inge tėgrü sękül *at* (ME, 91/2)

topuḳ "topuk"

GTYL **topuk*, Kaz. *tobyq* (s. 286); KTS *tobıq* (s. 271); KTTTS *tobıq* (s. 538); KTC *tobıq* (s. 636); TLS, TT topuk, Kaz. *tobıq*; EDPT *tobık* derived diminutive form from to:b; properly "a ball", but more often used metaphorically for "a rounded protuberant bone", usually "ankle-bone", or "knee-cap" (s. 437); DS *topïq II см.* tobïq (s. 575); *tobïq* лодыжка "ayak bileği, aşık" (s. 569).

[39] Selcen Çürük bu sözcüğü *tişi* olarak değerlendirmiş ve sözcüğe "dişi, kadın" anlamını vermiştir.

...üç aḍaḳı birle turup törtünçi aḍaḳınıŋ *topuḳ*ı ura turġan eḍgü *atl*ar toḳuz (21) yüz aṭ ḳalġan yüz aṭnı ʿarża ḳılur ḥālde kün ḥicābġa kirdi. (KE, 140r/20)

tumşuq “gaga”

> GTYL **tumšyk*, Kaz. – (s. 150); KTS *tumsıq 1* (s. 278); KTTTS *tumsıq 1* (s. 554); KTC *tumsıq 1* (s. 653); TLS, TT gaga, Kaz. *tumsık*; EDPT *tumşuk* ? derived “a bird’s beak”, perhaps with the implication of its being a curved beak; if so perhaps a passive deverbal noun from *tumış-, see 2 tomur-. A loan-word in Persian, see Doerfer III 984. (s. 509); DS *tumšïq* клюв “gaga” (s. 585); *tumšuq 1.* клюв “gaga” (s. 585); TMEN *tumšuq* Schnabel “gaga”, R III kir. *tumsuq* (984).

...ėki ḳarġa (9) keldi bir biri birle uruşdılar biri birini öltürdi, tirig ḳalġan *ḳarġa tumşuḳ*ı (10) birle yerni ḳazdı ol ölüg ḳarġanı kömdi. (KE, 16r/9)

...*ḳarluġaç* siŋek aġzın yıḍlayur bolup *tumşuḳ*ı birle (21) siŋek tilin kęsip saldı. Ol kündin berü siŋek tilsiz ḳaldı. (KE, 25v/20)

Tėyür-(7)-1er: zeytūn yıġaçınıŋ yapurġaḳını *tumşuḳ*ında alıp keldi Nūḥġa körgüzdi (8) Nūḥ aŋa eḍgü duʿā ḳıldı; ādemīler saŋa bağırsaḳ bolup ęwlerinde orun bėrsün-(9)-1er tėdi. (KE, 27r/7) *(kögerçgün)*

...*tumşuḳ*ıŋ (14) nelük sarıġ turur? Aydı: Uçmaḥdağı zaʿferāndın yėdim, tėdi. (KE, 33r/13) *(Zeʿūm)*

*Ḳarluġaç tumşuḳ*ı birle suw keltürüp ol otġa ḳoyar (5) ęrdi... (KE, 41r/4)

...ey *karluġaç* seniŋ *tumşuḳ*uŋdaḳı suw... (KE, 41r/5)

...bir *çıpçuk*nı kördiler teŋizge indi *tumşuḳ*ı birle suw aldı uçdı (KE, 130r/13)

...*tumşuḳ*umdağı suw çaḳlıġ turur. (KE, 130r/15) *(kuş)*

...bir *ḫorūs tumşuḳ*ı, ḳanatları, közleri ḳızıl yāḳūtdın. (KE, 141v/1)

türlüg uçar *kuş*lar-(10)-nı öwürdi, aydı: siz barıp ḳanat birle közlerin tutuŋ, *tumşuḳ* birle ętleriŋ üzüŋ... (KE, 142r/10)

...ḳanatları (2) yinçüdin, tęgme bir *karçıġay* başı üze bir ḳoġur erdi, başında bir çęçek arıġ yāḳūtdın, *tumşuḳ*ları ḳızıl (3) yāḳūtdın, *tumşuḳ*ı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ. (KE, 147r/3)

Hüdhüd ḫaṭnı *tumşuḳ*ı birle tutup ısıġ havāda Belḳīsġa kęl[di]. (KE, 147v/7)

Hüdhüd kökreki üze ḳonup ėki ęmçeki arasıġa *tumşuḳ*ı birle ḳaḳtı... (KE, 147v/13)

Kuş havādın (2) *kör*üp ẹt hayāl ḳılıp alıp uçtı, Loḳmān ẹvi tuşunġa kẹldi ẹrse altunnı *tumşuḳ*ı-(3)-dın tüşürdi. (KE, 164r/2)
...havāda sansız (19) saḳışsız *kuş*lar köründi, ḳamuğı aḳ, aḍaḳları *tumşuḳ*ları ḳızıl, tẹgme birinin̆ (20) *tumşuḳ*ında bir taş... (KE, 180r/19-20)
...tẹgme bir er sayı bir *kuş tumşuḳ*ında bir taş... (KE, 180v/10)
Tegme *quş*nun͡g *tumşuq*ında bir taş bar, taqi ėkki aḍaqında ėkki taş bar yasmuqdın uluġraq taqı nuḫūdtın kiçigrek. (NF,43/1)
Ol öltürgen *qarġa tumşuq*ı birle yer qazdı taqı ölgen (14) qarġanı yerke kömdi erse... (NF,338/13)

tuyaḳ ~ tuynaḳ “at tırnağı”

> GTYL **tujnak*, Kaz. *tujaq* (s. 147); KTS *tuyaq 1* (s. 279); KTTTS *tuyaq 1* (s. 559); KTC *tuyaq 1* (s. 657); EDPT secondary form *tuya:ğ*, see *tuña:ğ (s. 568); **tuña:ğ* “hoof” (s. 519); DS *tujaγ* копыто “toynak” (s. 585); TMEN *tuyaq* s. *tuñaq ~ tuñuγ* huf “toynak”, Kaz. *tuyaq*, R III kir. *tuyaq* (991).

Ḳayu yėrge *tuyaḳ*ını ḳoysa... (KE, 116v/16) *(at)*
...*at*ı *tuyaḳ*ınġa tüşdi... (KE, 116v/16)
Cebreʾīl *at*ı *tuyaḳ*ı... (KE, 116v/17)
...*at*ının̆ *tuyaḳ*ı ḳayu yėrge tẹgse... (KE, 126r/3)
...*at*ı *tuyaḳ*ı (9) tofraḳını... (KE, 126r/8)
...*at*ı *tuyaḳ*ından bir avuç (21) tofraḳ aldım buzaġunın̆ içige saldım. (KE, 126v/20)
Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. … Qaṭırdın kiçigrek, eşekdin uluġraq, yüzi ādamī yüzi men͡gizlig, quḍruqı (3) taqı *tuynaq*ı *inek* quḍruqınga ve taqı *tuynaq*larınga men͡gzer. (NF,53/3)

tüg ~ tü ~ tüs “tüy”

> GTYL **tü:k*, Kaz. – (s. 150); KTS *tük 1* (s. 281); KTTTS *tük I, 1* (s. 562); KTC *tük I, 1* (s. 660); EDPT *tü:* specifically “the hair of the body” (s. 433); DS *tüg* волосы “saç” (s. 595), TMEN *tük* s. *tü* Flaum “ince tüy”, R III kir. *tük* (N 64 = 2009).

...tört <u>ḳuş</u>nı tutġıl boġuzlaġıl, *tüs*in (4) yolġıl, etin toġraġıl, *tüs*lerin yėlge savurġıl, sünŋüklerin töggil, berrī-(5)ge ḳatġıl. (KE, 55r/3)

...tegme birinің sünŋüki**,** sünŋükindin, ęti ętindin, *tüg*i *tüg*i[ndin] (16) aḍrıldı. (KE, 55v/15) *(<u>ḳuş</u>)*

...teŋizdin (19) yėtti *<u>sıġır</u>* çıḳar *tüs*leri sarıġ, yüzleri aḳ, emükleridin süt aḳar. (KE, 89r/19)

...*<u>sıġır</u>*nıŋ *tüs*i neteg turur. (KE, 128r/10)

...ʿazābı ol ęrdi *<u>ḳuş</u>*larġa, ḳanatın yolup künge salur ęrdi, ḳarınçḳalar yıġılıp anı tişler ęrdiler, (16) ḳırḳ kündin soŋ *tüs*i ösüp ḳutulur ęrdiler. (KE, 147r/16)

...örtüglüg *<u>at</u>*larnıŋ *tüs*i neteg turur bilsün. (KE, 148v/4)

...*<u>ḳısraḳ</u>*ların ö<r>tüglüg ęrken *tüs*lerin (3) farḳ ętgil. (KE, 149r/2)

...*<u>ḳısraḳ</u>*larnıŋ *tüs*lerin... (KE, 149r/7)

...bir *tüg*i özge bolmadı. (KE, 165v/20) *(<u>eşek</u>)*

...bir *<u>tavuḳ</u>*nı öltürüp ėki pāre ḳılıp ḳarındaşıġa aydı: munı *tüg*in (4) yolup bişürüp bėrgil. (KE, 196v/3)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *<u>tėwe</u>*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … taqı *tüg*lerini zaʿ farāndın yaratıp turur… (NF,162/11)

yalın ürpertdi çętük ürpertdi *<u>çętük</u> tü*sini (ME, 134/4)

üpertdi *<u>çetük</u> tü*sini (ME, 172/3)

yā ḳopmaḳlıḳ öre anıñg̃ tügleri (MM, 240/3) *(bsz)*

uyat endāmı *2. sözcük Far.* “utanılan, ayıp sayılan uzuv”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *uyat endāmı* birlikteliğine rastlanmamıştır ancak *uyat* tek başına madde başı olarak bulunabilmiştir.

> KTS *uyat* “ayıp” (s. 294); KTTTS *uyat* “ayıp, ar, namus, hayâ” (s. 591); KTC *uyat* “ar, namıs, ädep” (s. 690); TLS, TT ayıp, Kaz. *uyat*; EDPT *uyat* “shame, modestyi shyness” (s. 268); DS *ujat-* стыдиться “utanmak” (s. 607).

...ḳamuġ cānlıġlarda *uyat endāmı* örtüglüg *<u>koy</u>* turur, anı naʿ ce (6) tėdiler. (KE, 135v/5)

yaġrın “kürek kemiği”

GTYL **jagryn*, Kaz. *jawrın, jawırın* (s. 242); KTS *cavrın* (s. 96); KTTTS *javırın* (s. 169); KTC *javırın* (s. 222); EDPT secondary form *yağrın*, see 1 yarın (s. 905); *1 yarın* "shoulder-blade" (s. 970); DS *jaγïr I анатомия* лопатка "kürek kemiği" (s. 224); TMEN *yaγrïn* Schulterblatt "kürek kemiği", R IV kir. *cawrun* (1868).

Peyġāmbar ʿas *qoy* (11) etidin qol etini taqı *yaġrın* etini sewer... (NF,33/10)
...ol sögülmiş *qoy*ġa aġu sürtti, *yaġrın* etinge taqı qol etinge köprek (12) sürtti taqı aḫşamdın soŋ͡ġ Peyġāmbar ʿas'nuŋ͡ġ ėwinge keltürdi. (NF,33/11)

yal ~ yel "yele, tüy"

GTYL **ja:l*, Kaz. *žal* (s. 146); KTS *cal 1* (s. 87); KTTTS *jal I* (s. 155); KTC *jal I, 1* (s. 197); TLS, TT yele, Kaz. *jal*; EDPT *ya:l* (d̲-) "a horse's mane", hence "the place where the mane grows". A first period loan-word in Mongolian as *del.* (s. 916); DS *jal* грива "yele" (s. 227); TMEN *yal* Mähne "yele", R IV kir. *cal* (1806).

...ḳara közlüg, *yal*ı ḳuyr[uḳı] **(5)** ḳara ürüŋ *kaçır*ġa minip... (KE, 124v/4)
Ḳasem yād̲ ḳılur men ıyınmış firişteler birle, *at yel*i mengizlig... (QT, 560a/1)
*yal*ın ürpertdi *çetük* ürpertdi çetük tüsini (ME, 134/4)
*yal*ın ürpertti erkek *tavuk* (ME, 237/2)
*yal*ın ürpertti (ME, 237/6) *(bsz)*

yan "vücudun bir bölümü olarak yan, taraf"

yan sözcüğünün metin bağlamında hayvan vücudunun bir bölümüne işaret ettiği örnekler tez çalışmasına alınmıştır.

KTTTS *jan III* (s. 159); KTC *jan III* (s. 205); TLS, TT yan, Kaz. *jan*; EDPT *ya:n* "originally an anatomical term "the hip"; hence more generally "the side, flank" of the body, or in other contexts. (s. 940); DS *jan 1*. сторона "yan, taraf" (s. 231); TMEN *yan* Seite "yan" (1816).

Taḳı *tiwe*lerni, (4) ḳılduḳ anı sizge Tangrınıñ ʿalāmetlerindin. Sizge anıñ içinde edgülük. (5) Zikr ḳılıng Tangrınıñ atın anıñ üze, örü turuḳmışlar ḥālda. Ol vaḳtın kim tüşti (6) *yan*ları, ying andın, taḳı yitrüng tilegenge taḳı arḳurup tilemegenge. (7) Anıñ mengizlig musaḫḫar ḳılduḳ anı sizge, bolġay kim şükr ḳılġay siz. (QT, 323a/6)

yelin "inek, koyun vb. hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü"

> GTYL **jelin*, Kaz. *čelin* (s. 148); KTS *celin* (s. 89); KTTTS *jelin* (s. 173); KTC *jelin I* (s. 230); TLS, TT meme, Kaz. *jelin*; EDPT *yélin* derived "udder", normally of animals" (s. 930); DS *jelin* вымя "meme" (s. 254).

...mübārek ėlgini ol *qoy*nuŋ͡ġ *yelin*inge tegürmiş erdi. (NF,22/8)

Bu *qoy* mundaġ semrüdi kim körer-sen, taqı *yelin*i uluġ boldı. (NF,22/16)

yençük ~ yünçük "incik kemiği[40]"

> Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır.

> GTYL **(j)i:nčik*, Kaz. – (s. 286).

Ḳoldaşlar silāḫlar aldılar, teweniŋ (13) yolında busup öltürdiler, *tewe* keldi erse Ḳazẕār utru çıḳdı ḳılıç birle (14) *yençük*in çapdı, tewe yumalanu tüşdi. Muṣdiʿ başını oḳ birle ötkerü atdı, tewe tüşti. (KE, 35v/14)

Ḳaytarıng anı menim üze. Sıḳayu başladı *yünçük*lerini taḳı boyunlarını. (QT, 434b/7)

(at)

yer "vücudun bir bölümü"

yer, tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde "vücudun bir bölümü" anlamıyla bulunmamaktadır. Sözcüğün metinde taşıdığı bu anlam doğadan insana aktarılan bir anlam özelliğini yansıtmaktadır. *yer* sözcüğünün Kazakçada "vücudun bir bölümü" anlamında kullanılıp kullanılmadığı belirlenememiştir ancak sözcüğün biçim olarak

[40] Aysu Ata KE, 35v/14'te geçen *yençük* sözcüğüne "av için kullanılan bele bağlı küçük torba" anlamını vermiş ancak metin bağlamından bu sözcüğün "incik kemiği" anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

görülmesi açısından Kazakça sözlüklerde "yer, mekân, toprak" anlamında bulunan *yer* buraya alınmıştır.

> GTYL **jer*, Kaz. *žer*[41] (s. 53); KTS *cer 1* "yer, toprak", *2* "yurt, mekân" (s. 53); KTTTS *jer 1* "yer, dünya", *2* "kara parçası, mahal" (s. 175); KTC *jer 2* "jer qatı, qabatı, qurılıq, topıraq" (s. 232); TLS, TT yer, Kaz. *jer*; EDPT *yé:r* basically "ground" (s. 954); DS *jer 1.* земля "yer, zemin, toprak" (s. 257); TMEN *yer* Erde, Spieleinsatz "yer, yeryüzü" (N 181 = 2116).

öldürür *yẹr*in (4) yaṇg͡ıldı *kẹdik*niṇg͡ (ME, 63/3)

*av*nuṇg͡ ḳolı butı, öldürmegü *yẹr* (ME, 63/4)

yumru "yumru, şişkinlik"

> KTS *cumır I, 1* (s. 108); KTTTS *jumır II, 1* (s. 187); KTC *jumır I, 1* (s. 250); TLS, TT yumru, Kaz. *jumır*; EDPT *yumur* derived basically "something round, globular, coiled"; hence "the bowels", especially of an animal. Deverbal noun from 2 *yum-" (s. 937).

boġuzlar boġaz *yumru*sındın üküş (MM, 238/1) *(bsz)*

yürek "yürek, kalp"

> GTYL **jürek*, Kaz. *žürek* (s. 276); KTS *cürek 1* (s. 110); KTTTS *jürek 1* (s. 190); KTC *jürek 1* (s. 255); TLS, TT yürek, Kaz. *jürek*; EDPT *yürek* basically "the heart"; a second period loan-word in Mongolian as cirüge(n)/cürüge(n) (s. 965); DS *jüräk* сердце "yürek, kalp" (s. 286).

*Koy*nı boġuzladı, tili birle *yürek*in alıp ḳeldi. (KE, 164r/11)
...*koy*da tildin *yürek*din yaḫşıraḳ (13) yoḳ, eger yawuz ẹrse tildin *yürek*din yawuzraḳ yoḳ. (KE, 164r/12)

[41] Bu sözcük GTYL'nin coğrafya ve doğal manzara ile ilgili sözcükleri topladığı bölümünde bulunmaktadır.

yüz “yüz, çehre”

> GTYL **jü:z*, Kaz. *žüz* (s. 206); KTS *cüz II* (s. 109); KTTTS *jüz I* (s. 188); KTC *jüz I* (s. 253); TLS, TT yüz, Kaz. *jüz*; EDPT *2 yü:z* (ñ-) “the face”, a first period loan-word in Mongolian as ni’ur/niğur (s. 983); DS *jüz I 1*. лицо, лик “yüz, çehre” (s. 287); TMEN *yüz* Hundert “yüz” (1921).

Ādem ḳoş sürüp buġday tarıyurda uynı bir urdı *uy yüz*in Ādemġa (14) öwürdi, aydı: ey Ādem, meni nelük urar-sen? Kim yazuḳ ḳılsa anı urġu tėdi. (KE, 15r/13)

...teŋizdin (19) yėtti *sıġır* çıḳar tüsleri sarıġ, *yüz*leri aḳ, emükleridin süt aḳar. (KE, 89r/19)

...*at*ınıŋ *yüz*i ol ḳanġa bulġanıp çadırġa keldi minüp kördiler, mingen yėr [ḳan] [248v] (1) aḫıta kördiler, aṭ ayġır yok aṭ kördiler. (KE, 248r/21)

Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. … Qaṭırdın kiçigrek, eşekdin uluġraq, *yüz*i ādamī yüzi meŋ͡gizlig, quḍruqı (3) taqı tuynaqı inek quḍruqınga ve taqı tuynaqlarınga meŋ͡gzer. (NF,53/2)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAYVANLARDA RENKLERE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tez çalışmasının bu bölümünde hayvan vücudunun tamamını kaplayan veya bir bölümünde bulunan renklerin adlarına yer verilmiştir.

Bu bölümde yer alan madde başlarının ait olduğu hayvan adı *italik* ve *altı çizili* olarak belirtilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvan adı örnek metin cümlesinde yer almıyorsa, cümlenin sonunda parantez içinde verilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvanın belirlenemediği durumlarda örnek metin cümlesinin sonunda "belirsiz bir hayvan" anlamında *(bsz)* kısaltması kullanılmıştır.

aḳ "beyaz"

GTYL **a:q (**aya:q ?)*, Kaz. *aq* (s. 598); KTS *aq I* (s. 10); KTTTS *aq I* (s. 34); KTC *aq I* (s. 25); TLS, TT ak, Kaz. *ak*; EDPT *1 a:k* "white" (s. 75); DS *aq I 1.* белый "ak, beyaz" (s. 48); TMEN *aq* Weiß "beyaz" (504).

...teŋizdin (19) yėtti *sıġır* çıḳar tüsleri sarıġ, *yüz*leri *aḳ*, emükleridin süt aḳar. (KE, 89r/19)
...*aḳ yaġan* ḳeltürdiler. (KE, 148r/14)
...havāda sansız (19) saḳışsız *kuş*lar köründi, ḳamuğı *aḳ,* aḍaḳları tumşuḳları ḳızıl, tęgme biriniŋ (20) tumşuḳında bir taş... (KE, 180r/19)
...ėki *aḳ kuş* havādın inip (18) Muḥammedni oġlanlar arasından alıp havāġa aşurdılar... (KE, 185r/17)
...bir *burāḳ* keltürdi *aḳ* tüglüg ḫaçırdın kiçigrek ęşekdin (9) uluġraḳ. (KE, 208v/8)
*Aq quş*lar turur, uluġluqı qarluġaç [43] (1) endāzasınça. (NF,42/17)
Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. **…** Rengi *aq* turur. (NF,53/4)
...aralarında bir *aq qaṭır* müngen bar erdi. (NF,72/4)
Peyġāmbarqa bir *aq qaṭır* birle ıḍa bėrip turur erdi. (NF,82/12)
Baqar Cebreʾīl ʿas bir *aq qoçqar*, uluġ moynuzluġ semüz qoçqarnı alıp (3) İbrāhīm peyġāmbar ʿas qatınġa ėndi… (NF,216/2)
Ṣaḥrāda işlegen inek ermez, velīkin ṣaḥrāda otlaġan *inek* turur taqı teninde [341] (1) *aq* tap bar taqı qara tap yoq turur... (NF,341/1)

Taḳı çıḳarduḳ anın birle meyveler, türlengen (6) rengleri; taḳı taġlardın *aḳ* ḫaṭ taḳı ḳızıl ḫaṭlar, türlengen rengleri (7) taḳı ḳap ḳara. Taḳı kişilerdin taḳı *cānvar*lardın, *tiwe*lerdin *sıġır*la<r>dın *koy*lardın taḳı *keçi*lerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)
aḳ boz boldı *at*, *aḳ* boldı aṭ (ME, 162/4)

aḳ boz "ak boz renk"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *aḳ boz* ikilemesine rastlanmamıştır ancak *aḳ* ve *boz* tek başlarına birer madde başı olarak bulunabilmiştir (bk. aḳ, boz).

aḳ boz boldı *at*, aḳ boldı aṭ (ME, 162/4)
*aḳ boz bol*dı *at* (ME, 164/1)

aqlıq "beyazlık"

KTS *aqtıq I* (s. 11); KTTTS *aqtıq I* (s. 37); KTC *aqtıq I* (s. 28).

Bu *it*niṅ̂ġ tişleriniṅ̂ġ (13) *aqlıq*ı ne yaḫşıraq turur, ... (NF,389/13)

ala "ala, karışık renk"

ala renk adının metinde yalnızca atlar için kullanıldığı dikkati çekmektedir.

GTYL **ala*, Kaz. – (s. 607); KTS *ala* (s. 11); KTTTS *ala 1* (s. 38); KTC *ala 1* (s. 30); EDPT *a:la* literally "parti-coloured, dappled, mottled, spotted, blotchy"; ... as the first element in compound names for birds, animals, plants, etc. (s. 126); DS *ala I* пегий "ala, alaca" (s. 32); TMEN *ala* Bunt "çok renkli" (518).

...ellig *ḳısraḳ*, bir ṭonluġ onı ḳula, onı ḳara, onı boz, sekizi *ala*, biri çapar. (KE, 148r/19)
...ḳamuġ *ala aṭ*lıġlar... (KE, 232r/7)
...*ala aṭ*lıġ ḳayda turur? (KE, 232r/9)
...bėş miṅ̂ġ ferīşte birle, *ala at*lıġ, aq tonluġlar, (17) ādamī ṣūratınġa keldiler… (NF,72/16)
Qanı sizin̂ġ araṅ̂ġızda *ala at*lıġ aq tonluġ erenler? (NF,73/1)

ala boldı *at*, çıpar boldı aṭ (ME, 163/2)

boz “boz, açık toprak rengi”

> GTYL **bo:z*, Kaz. *boz* (s. 605); KTS *boz II* (s. 46); KTTTS *boz* (s. 90); KTC *boz I* (s. 102); TLS, TT boz, Kaz. *boz*; EDPT *bo:z* “grey”, both generally and more specifically as the colour of a horse’s coat. A very old loan-word in Mongolian as *boro (Haenisch 19).* (s. 388); DS *boz I 1.* серый “boz, gri, kül rengi” (s. 115); TMEN *boz* Aschgrau “açık kül rengi, kül grisi” (785).

...ellig *kısrak*, bir ṭonluġ onı ḳula, onı ḳara, onı *boz*, sekizi ala, biri çapar. (KE, 148r/19)

çapar ~ çıpar “beyazı çok kır renkli”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde rastlanmayan bu sözcüğün taranan metinlerde yalnızca atlar için kullanıldığı dikkati çekmektedir.

...ellig *kısrak*, bir ṭonluġ onı ḳula, onı ḳara, onı boz, sekizi ala, biri *çapar*. (KE, 148r/19)
ala boldı aṭ, *çıpar* boldı *at* (ME, 163/2)

dor ~ toruġ “doru, koyu kırmızı”

> GTYL **to:r*, Kaz. – (s. 419); KTS *torı* (s. 275); KTTTS *torı I* (s. 545); KTC *torı I* (s. 644); TLS, TT doru, Kaz. *torı*; EDPT *toruğ* (d-) (of a horse) “bay” (s. 538); DS *toruγ* гнедой “doru” (s. 578); TMEN *torïγ* Rotbraun “kırmızıya çalan kahverengi”, R III kir. *toru* (881).

Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur sarıġ, [10b/l] *toruġ* anıng rengi. (QT, 10b/l)
dor boldı *at* (ME, 162/5)
dor boldı *at* (ME, 164/2)
dor boldı *at* (ME, 225/2)

ḳara “kara, siyah”

> **ḳap ḳara** “kapkara”

GTYL **qara*, Kaz. *qara* (s. 592); KTS *qara I, 1* (s. 162); KTTTS *qara I, 1* (s. 289); KTC *qara I, 1* (s. 376); TLS, TT kara, Kaz. *kara*; KTTTS *qap-qara* (s. 288); KTC *qap-qara 1* (s. 374); EDPT *kara:* "black" (s. 643); DS *qara I 1*. черный "siyah, kara" (s. 422); TMEN *qara* Schwarz "siyah"; R II *qara* alle dialekte (1440).

...ėki *uy* (15) keltürdi uçmaḫdın biri ḳızıl biri *ḳara*... (KE, 13v/15)
Yana aydı: (16) *ḳarn*ıŋ nelük *ḳara* turur? Aydı: bir kün tamuġ üzesindin keçer ẹrdim ot (17) ışığı mundaġ ḳıldı. Taḳı körünmes boldı. (KE, 33r/16) *(ḳuzġun)*
...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl ḳızıl tülüg, *til*i *kara*, boynı yoġun, (17) alını tülüg, tilini tilmiş. (KE, 34v/16)
*Ḳara kuş*lar bala-(2)-ların iktülediler. (KE, 44r/1)
...*ḳara kuş*larnı bağlatdı. (KE, 44r/4)
...*ḳara* közlüg, yalı *ḳuyr[uḳ*ı] **(5)** *ḳara* ürüŋ *ḳaçır*ġa minip... (KE, 124v/5)
...ellig *kısraḳ*, bir ṭonluġ onı ḳula, onı *ḳara*, onı boz, sekizi ala, biri çapar. (KE, 148r/19)
...qara taş üzesindeki *qara qarınça*nıñ͡g teprengenini körer hem taqı (14) bilür. (NF,229/13)
Ṣaḥrāda işlegen inek ermez, velīkin ṣaḥrāda otlaġan *inek* turur taqı teninde [341] (1) aq tap bar taqı *qara* tap yoq turur... (NF,341/1)
Taḳı çıḳarduḳ anın birle meyveler, türlengen (6) rengleri; taḳı taġlardın aḳ ḫaṭ taḳı ḳızıl ḫaṭlar, türlengen rengleri (7) taḳı *ḳap ḳara*. Taḳı kişilerdin taḳı *cānvar*lardın, *tiwe*lerdin *sıġır*la<r>dın *koy*lardın taḳı *keçi*lerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)

ḳaramtul sarıġ "karamsı sarı"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *ḳaramtul sarıġ* veya benzeri bir yapı bulunmamaktadır ancak *sarıġ* bulunmaktadır (bk. sarıġ).

Bu *inek*nıñ͡g rengi sarıġ turur, velīkin *qaramtul sarıġ* turur. Anıñ͡g sarıġ-(15)-lıqınga baqġan taʿaccub qılur... (NF,340/14)

ḳaşġa “hayvanların alnında bulunan beyaz renk”[42]

> KTS *qasqa 2* “hayvanın alnındaki beyaz tüy” (s. 164); KTTTS *qasqa* “bazı hayvanların alnında bulunan beyaz leke, sakar, akıtma” (s. 299); KTC *qasqa* “maldıñ mañdayında bolatın, uzınşa kelgen aq tüsti jolaq” (s. 386); DLT IV *kaşga at* “yüzü ak, gözlerinin çevresi kara olan at, peçeli at”; kaşga koy “başı ak, başka yerleri kara olan koyun” (s.277); CTD *qašγa* “black and white (sheep; horse; camel)” (s. 132); EDPT *kaşğa:* “originally (of an animal) “with a white head and darker body” or “with a white blaze on the forehead”. An old word ending in –ğa:. Loan-word in Persian” (s. 671); DS *qašγa I* белая отметина на лбу животного, звездочка “hayvan üzerindeki işaret” (s. 431); TMEN *qašγa* Blesse “hayvanların alnındaki beyaz leke”, R II kir. *qasqa* (1495).

Ėki yarım yaşlıġ, ḳızıl (7) *ḳaşġa*, tört aḍaḳı sökül *buzaġu*sı bar erdi. (KE, 59v/7)

ḳızıl “kızıl”

> GTYL **qyzyl*, Kaz. *qyzyl* (s. 602); KTS *qızıl* (s. 184); KTTTS *qızıl 1* (s. 344); KTC *qızıl 1* (s. 431); TLS, TT kızıl, Kaz. *kızıl*; EDPT *kızıl* derived intransative deverbal noun/adjective from kız-; “red”, ... loan-word in Persian, etc. (s. 683); DS *qïzïl I* красный “kızıl” (s. 450); TMEN *qïzïl* Rot “kızıl”, R II kir. *qïzγïl* (1481).

Ol oġurda *yılan* (14) körklüg ṣūretlıġ *tewe*ge meŋzeyür ẹrdi *ḳızıl*, yaşıl türlüg bezeklig *ḳanat*- (15) -ları bar ẹrdi. (KE, 11r/14)
...ėki *uy* (15) keltürdi uçmaḫdın biri *ḳızıl* biri ḳara... (KE, 13v/15)
...*kögerçgün* (6) kelip suw ḳurumış yėrde ḳondı ʿazāb suwı sasıġ üçün *aḍaḳ*ı *ḳızıl* boldı. (KE, 27r/6)
...bu taġdın bizge *ḳızıl* tülüg *iŋen* (13) çıḳarġıl, biziŋ ilegimizde botalasun, bizge süt bėrsün. (KE, 34v/12)

[42] Aysu Ata, bu sözcüğe “başı yüzü ak, başka yerleri kara olan hayvan” anlamını vermiştir. *ḳaşġa* sözcüğü hayvanın kendisine değil, başında bulunan beyaz renge işaret etmektedir. Burada *buzaġu*’nun vücudunun kızıl, alnının beyaz renkte olduğu düşünülebilir.

...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl *ḳızıl* tülüg, tili kara, boynı yoġun, (17) alını tülüg, tilini tilmiş. (KE, 34v/16)

Ėki yarım yaşlıġ, *ḳızıl* (7) ḳaşġa, tört aḍaḳı sökül *buzaġu*sı bar erdi. (KE, 59v/6)

...bir *ḫorūs tumşuḳ*ı, *ḳanat*ları, *köz*leri *ḳızıl* yāḳūtdın. (KE, 141v/1)

...tęgme bir arslan üze bir *ḳuş ḳızıl* altundın... (KE, 146v/21)

...tęgme bir aḍaḳında *ḳ[ızı]l* altundın *arslan*... (KE, 146v/19)

...tęgme bir ḳuş üze bir *tāvus ḳızıl* yāḳūtdın... (KE, 147r/1)

...tęgme bir *ḳarçıġay* başı üze bir ḳoġur erdi, başında bir çęçek arıġ yāḳūtdın, *tumşuḳ*ları *ḳızıl* (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ. (KE, 147r/2)

...balçıḳda yatḳan *ḳızıl ḳurt* kęlip yip ötürdi. (KE, 149r/4)

...havāda sansız (19) saḳışsız *ḳuş*lar köründi, ḳamuğı aḳ, *aḍaḳ*ları *tumşuḳ*ları *ḳızıl*, tęgme biriniŋ (20) tumşuḳında bir taş... (KE, 180r/19)

...tört miŋ *ḳızıl* tüslüg *tęve*ler birle ticāret ḳılur ęrdi. (KE, 186v/13)

Taḳı çıḳarduḳ anın birle meyveler, türlengen (6) rengleri; taḳı taġlardın aḳ ḫaṭ taḳı *ḳızıl* ḫaṭlar, türlengen rengleri (7) taḳı ḳap ḳara. Taḳı kişilerdin taḳı *cānvar*lardın, *tiwe*lerdin *sıġır*la<r>dın *ḳoy*lardın taḳı *keçi*lerdin, (8) rengleri anıñ mengizlig. (QT, 417/7)

ḳula "kula, kahverengi renkli"[43]

Taranan metinlerde atlar için kullanıldığı görülen *ḳula* sözcüğüne tez çalışmasında bakılan bazı sözlüklerde "kahverengi renkli", bazılarında "sarı renkli" anlamı verilmiştir.

> KTS *qula 1* "yılkı rengi, kuyruk ve yelesi siyah, diğer tarafı hafif kahverengi" (s. 179); KTTTS *qula I* "kirli sarı, kula renk" (s. 331); KTC *qula I* "sarı men jirenniñ arasındağı jılqı tüsi" (s. 419); EDPT *kula:* a word for the colour of a horse's coat; usually meaning "dun with a black mane and tail". Loan-word in Mongolian, Persian etc. (s. 617); DS *qula* буланый "kula" (s. 464); TMEN *qula* Falb "kula rengi, al ile kır arası bir at donu" (1524).

...ellig *kısraḳ*, bir ṭonluġ onı *ḳula*, onı ḳara, onı boz, sekizi ala, biri çapar. (KE, 148r/19)

[43] Aysu Ata, bu sözcüğe "kula, gri renkli" anlamını vermiştir ancak sözlüklerde *kula*'nın kahverengi tonlarında bir renk olduğu görülmektedir.

sarıġ “sarı”

> GTYL **sarıγ*, Kaz. *sarı* (s. 601); KTS *sarı* (s. 236); KTTTS *sarı 1* (s. 470); KTC *sarı 1* (s. 556); EDPT *sarığ* “yellow”; ... apparently an early loan-word in Mongolian as *şira* (s. 848); DS *sarïy I 1*. желтый “sarı” (s. 488); TMEN *sarıγ* Gelb “sarı”, R IV kir. *sarï* (1207).

...*tumşuḳ*ıŋ (14) nelük *sarıġ* turur? Aydı: Uçmaḥdaġı zaʿferāndın yėdim, tėdi. (KE, 33r/14) *(ḳuzġun)*

...teŋizdin (19) yėtti *sıġır* çıḳar tüsleri *sarıġ*, yüzleri aḳ, emükleridin süt aḳar. (KE, 89r/19)

...ol *sıġır* (11) yawlak *sarıġ*, körgenlerni söwdürgen turur (KE, 128r/11)

Bu *inek*niŋ͡ğ rengi *sarıġ* turur, velīkin qaramtul sarıġ turur. Anıŋ͡ğ sarıġ-(15)-lıqınga baqġan taʿaccub qılur... (NF,340/14)

Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur *sarıġ*, [10b/l] toruġ anıng rengi. (QT, 10a/9)

...*sarıġ tiwe*ler mengizlig. (QT, 560b/7)

sarıġlıḳ “sarılık”

> KTTTS *sarılıq* (s. 470); KTC *sarılıq* (s. 558); EDPT *sarığlık* derived from sarığ; “yellowness” (s. 849); DS *sarïylïq* желтизна, желтый цвет “sarılık, sarı renk” (s. 488).

Bu *inek*niŋ͡ğ rengi sarıġ turur, velīkin qaramtul sarıġ turur. Anıŋ͡ğ *sarıġ-(15)-lıq*ınga baqġan taʿaccub qılur... (NF,340/14)

sękül “at, eşek ve sığırların ayaklarında bileğe veya dize kadar çıkan beyazlık, seki”

tizinge tėgrü *sękül at* (ME, 91/2)

ürüŋ “beyaz”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *ürüŋ* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada “beyaz” anlamında *aq* kullanılmaktadır (bk. aḳ).

GTYL **ürüŋ*, Kaz. – (s. 601); EDPT *ürüŋ* “white” (s. 233); DS *ürüŋ I 1.* белый, светлый “beyaz, ak” (s. 627).

...üçünç *karluġaç* (2) ṣūretü'l-ḥaṣr āḫirīn oḳır üçün. Baʿżılar aymışlar: Beytü'l-Maḳdis ḫarāb bolmışda (3) bolmışınġa yıġlamış üçün, anıŋ üçün *karn*ı *ürüŋ* boldı. (KE, 13v/3)
...bir *ürüŋ kögerçkün* aġızlarındın çıḳar kelip olarġa sözleyü bėrdi. (KE, 22r/21)
...*ürüŋ kögerçkün* seniŋ īmānıŋ ẹrdi, sendin aḍrıldı. (KE, 22v/1)
...ḳara közlüg, yalı ḳuyr[uḳı] **(5)** ḳara *ürüŋ ḳaçır*ġa minip... (KE, 124v/5)

yaşıl “yeşil, mavi”

KTS *casıl I* “yeşil” (s. 96); KTTTS *jasıl II, I* “yeşil” (s. 167); KTC *jasıl I* “japıraqtıñ tüsindey tüs” (s. 218); TLS, TT yeşil, Kaz. *jasıl*; EDPT *yaşıl* (? ya:şıl) derived from ya:ş; probably crasis of *yaşsıl with the denominal suffix –sıl; properly “of the colour of fresh vegetation”, that is “green”, but like 4 kö:k not very precise and sometimes used for “light blue” (s. 978); DS *jašïl I* зеленый, голубой “yeşil, mavi” (s. 246).

Ol oġurda *yılan* (14) körklüg ṣūretlıġ *tewe*ge meŋzeyür ẹrdi ḳızıl, *yaşıl* türlüg bezeklig *ḳanat*- (15) -ları bar ẹrdi. (KE, 11r/14)
Yana aydı: *aḍaḳ*-(15)-larıŋ nelük *yaşıl* turur? Aydı: miŋ yıl ṭūbī yıġaçında ḳondum. (KE, 33r/15) *(ḳuzġun)*

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAYVANLARA AİT ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tez çalışmasının bu bölümünde hayvanların taranan metinlerde rastlanan çeşitli özelliklerine yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan madde başlarının bir kısmı *baġırsaḳ, çalıḳ, eḍgü, körklüg, kö͡ngül* gibi hayvanların insan yakıştırması olan özelliklerini yansıtmaktadır. Bunu yanında hayvanların anatomik yapısına ve yaşına ilişkin özellikleri yansıtan *aġuluġ, aġ, moynuzluġ, keviş, ḳarı, orta yaşlıġ* gibi sözcükler de bu bölümde yer almıştır.

Bu bölümde yer alan madde başlarının ait olduğu hayvan adı *italik* ve *altı çizili* olarak belirtilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvan adı örnek metin cümlesinde yer almıyorsa, cümlenin sonunda parantez içinde verilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvanın belirlenemediği durumlarda örnek metin cümlesinin sonunda "belirsiz bir hayvan" anlamında *(bsz)* kısaltması kullanılmıştır.

aç "aç, karnı aç"

KTS *aş* (s. 25); KTTTS *aş II* (s. 57); KTC *aş I* (s. 59); TLS, TT aç, Kaz. *aş*; EDPT *1 a:ç (a:c)* "hunger, hungry" (s. 17); DS *ač I* голодный "aç, acıkmış" (s. 3).

Üç (8) kün boldı *aç*-men. (KE, 72v/8) *(böri)*
...her bir soḳunumı (15) barça aşıŋça ẹrdi, bu kün men *aç ḳal*dım aş yoḳ ẹrmiş. (KE, 138v/15) *(balıḳ)*
...ḳamug *tınlıġ*lar *aç* ḳaldılar. (KE, 138v/17)

aḍaḳlıġ "ayaklı, ayağı olan"
tört aḍaḳlıġ "dört ayaklı"

KTTTS *ayaqtı* (s. 59); KTC *ayaqtı 1* (s. 62); EDPT *aḏaklığ* derived possesive noun/adjective from aḏak; "having legs, or feet" (s. 48); DS aδaqlıγ имеющий ноги "ayaklı, ayağı olan" (s. 14)

Mevlī taʿālā bir żaʿif *sıŋar* (10) *aḏaḳlıġ*, sıŋar ḳanatlıġ, sıŋar közlüg aḫsaḳ *çibin*ge ilhām bėrdi... (KE, 44v/10)
Ḥelāl ḳılındı sizge (3) *tiwe*ning *sıġır*nıng *koy*nıng *keçi*ning *tört aḏaḳlıġ*ı. (QT, 103b/3)
...rūzī birdi anlarġa, *neʿam*larnıñ *tört aḏaḳlıġ*larından. Ying andın, taḳı yitürüng (8) küçeylik teggenge. (QT, 322a/7)
...rūzī birdi anlarġa *neʿam*larnıñ *tört aḏaḳlıġ*ından... (QT, 322b/9)
...taḳı içürse miz anı, ol nirsedin kim yarattuḳ, *tört aḏaḳlıġ*larġa [349a/1] taḳı kişilerge üküş. (QT, 348b/9) *(bsz)*
Meded birdi sizge *tört aḏaḳlıġ*lar birle (9) taḳı oġullar birle. (QT, 356b/8) *(bsz)*

aġ "örümcek ağı"

Bu sözcüğe tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde "örümcek ağı" anlamı verilmemiş, yalnızca "ağ, tuzak" anlamı verilmiştir.

> GTYL **aγ*, Kaz. *aw* (s. 418); KTS *av I* (s. 23); KTTTS *av III* (s. 55); KTC *av I* (s. 55); TLS, TT ağ, Kaz. *av*; EDPT *2 a:ğ* "net", more particularly hunting or fish net. (s. 75); DS *aγ I* силок, ловушка "ağ, tuzak" (s. 16).

Mevlī taʿālā ėki kebūterni yiberdi (20) ġār ęşikide yumurtḳaladılar, *örümçek*ge yarlıġ boldı ol yumurtḳalar (21) tęgresinde *aġ*ın kęrdiler. (KE, 220r/21)

aġuluġ "zehirli"

> KTS *uvı 1* (s. 289); KTTTS *uvlı* (s. 579); KTC *uvlı 1* (s. 677); EDPT *ağu:luğ* derived possesive noun/adjective from ağu: ; "poisonous" (s. 86); DS *ayuluγ* ядовитый, отравленный "zehirli, zehirlenmiş" (s. 24).

...taqı zaḫmat tegürgen *aġuluġ cānvar*lardın… (NF,168/12)

aḫsaḳ "topal, aksak"

KTS *aqsaq* (s. 11); KTTTS *aqsaq* (s. 36); KTC *aqsaq* (s. 27); TLS, TT aksak, Kaz. *aksak*; EDPT *axsak* derived from axsa:- ; "lame". (s. 95); DS *axsaq* хромой "aksak, topal" (s. 71).

Mevlī taʿālā bir żaʿif sıŋar (10) aḍaḳlıġ, sıŋar ḳanatlıġ, sıŋar közlüg *aḫsaḳ çibin*ge ilhām bėrdi... (KE, 44v/10)
Ol ḳol içi toluġ ḳarınçḳa ėrdi, ol *karınçḳa*larnıŋ uluġı *aḫsaḳ* erdi Mender atlıg, (3) ün ḳıldı: ey ḳarınçḳalar ḳaçıŋ ėvleriŋizge kiriŋ, Süleymān çerigi sizle<r>ni basıp helāk (4) ḳılmasun. (KE, 139r/2)
koyun eçkü kurbān ḳılınsa yarar / ayaḳı ḳulaḳı tamām köz körer / revā irmes *aḫsaḳ* közi çıḳmışı (MM, 195/1-2-3)

aruḳ "zayıf"

> GTYL **aryγ ~ aruq*, Kaz. – (s. 683); KTS *arıq II* (s. 20); KTTTS *arıq I* (s. 51); KTC *arıq II, 1* (s. 47); EDPT *aruk (a:rok)* derived from 1 a:r ; originally "tired out, exhausted", hence "emaciated, weak for the lack of food"; in the latter sense normally of animals. (s. 214); DS *aruq I 1.* усталый, утомленный "yorgun, bitkin" (s. 58).

...on *arıḳ koy* keltürüp boġuzladılar, aş ḳılıp ėwge kiwurdi-(20)-1er. (KE, 47r/19)
Ḳamuġı (20) körklüg sėmiz yana yetti *sıġır* kördüm *aruḳ*... (KE, 89r/20)
Bu yėtti *aruḳ sıġır* ol **(2)** yėtti sėmiz sıġırġa ḥamle ḳılurlar, olar ḳaçar *aruḳ* sıġırlar yeter. (KE, 89v/1-2)
*Aruḳ sıġır*lar [semiz sıġırlar]nı yutar **(3)** alarnıŋ ḳursaḳında hīç nėmerse körünmes. (KE, 89v/2)
Ol *aruḳ sıġır*lar anı yėgeli barurlar, alar yėmes **(5)** ėrken... (KE, 89v/4)
...yėtti *aruḳ sıġır* yėtti sėmiz sıġırnı yėyür. (KE, 90r/10)
Yetti *aruḳ sıġır*... (KE, 90r/13)
...öz ḳutur tėvelerige mindürdiler, *tėve* ḳopġaç (8) ḳuturı töküldi *aruḳ* ėrdi, sėmiz boldı süti aḳa başladı. (KE, 185r/8)
Bu qoy iŋ͡gen *aruq qoy* turur, hēç süti yoq turur. (NF,22/5)
Bu *aruq qoy*ġa mübārek ėlgini tegürmiş (16) erdi. (NF,22/15)

Ḥaḳīḳat üze men körer men yiti *sıġır-* [231b/l] lar semüz, yiyür anlarnı yiti *aruḳ* (QT, 231b/1)
yiti semüz *sıġır*lar içinde, yiyür anlarnı yiti *aruḳ*. (QT, 231b/7)
aruḳ tėve (ME, 58/3)

aruḳlıḳ "zayıflık, cılızlık"

> KTTTS *arıqtıq* (s. 52); KTC *arıqtıq* (s. 47); EDPT *arukluk* derived from aruk; originally, and correctly, "exhaustion, fatigue", but from the medieval period onwards "leanness, emaciation" (s. 218); DS *aruqluq* усталость "yorgunluk" (s. 58).

Ḳamuġı (20) körklüg sẹmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, *aruḳ-(21)-lıḳ*dın sünekleri körünür körmek yaman, emüklerinde süt yoḳ, ẹrinleri [89v] (1) yarılġan, tişleri toŋuz tişi teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89r/20)

āvāz *Far.* "ses, seda"

> KTS *âvez* (s. 30); KTTTS *ävez* (s. 68); KTC *ävez* (s. 72).

Ne iş turur kim *tėwe*ler *āvāz*ı taqı *qoy*lar *āvāzı* eşitür-men? (NF,69/17)
Uşbu ḥācīlarnıŋ͡ *kölük*lerініŋ͡ *āvāz*ı turur kim mėni aruq qıldı. (NF,275/4)

bağırsaḳ "şefkatli, merhametli"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklere bakıldığında bu sözcüğün Kazakçada "bir çeşit hamur yemeği" anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kazakçada "merhametlilik" anlamında *jarqındılıq* kullanılmaktadır (KTC, *jarqındılıq* s. 213).

> GTYL *bagyr-sak, bagyr-suk*, Kaz. *bawyrsaq*[44] (s. 279); KTS *bavırsaq* "lokma. Kazak Türklerinin hamurdan yapılan kendine has yemeği" (s. 41); KTTTS *bavırsaq* "mayalı hamurdan yapılan, yağda kızartılarak pişirilen bir tür yiyecek"

[44] Bu sözcük GTYL'nin organ adlarının toplandığı bölümünde yer almaktadır. Buraya yalnızca biçim olarak görülmesi açısından alınmıştır.

(s. 83); KTC *bawırsaq* “qamırdı kişirektey etin türlişe formağa kesip, mayğa pisirgen nan” (s. 89); EDPT *bağırsak* derived from bağırsa:- ; “compassionate, kindly”, and the like. (s. 319); DS *bayïrsaq* добрый, мягкосердечный, жалостливый “iyi yürekli, yumuşak kalpli, merhametli” (s. 78).

...nę *baġırsaḳ* ve mihr-bān (3) *böri* ęrmiş, kündin körklig Yūsufumnı yėp köŋlekini yırtmamış. (KE, 72r/2)
Zālūcā aydı: ... men aŋa sendin (21) *baġırsaḳ*-men. (KE, 157r/21)

bezek “süs”

KTS *bezev II* “süslemek, bezemek” (s. 42); KTTTS *bezek* (s. 84); KTC *bezek I* (s. 92); TLS, TT bezek, Kaz. *bezev*; EDPT *bezek (beze:k)* derived from beze:-, “ornamentation, painting, etc.; an ornament”. (s. 391); DS *bezäk* украшение; роспись, резьба “süs, bezek; resim yapma, oyma” (s. 97); TMEN *bäzäk* Schmuck “süs” (756).

*Ṭāvus*nıŋ *bezek*i bar dünyāge meŋzer. (KE, 55v/7)

bezeklig “süslü”

KTS *bezeküv* (s. 42); DS *bezäklig* украшенный “süslü” (s. 97).

Ol oġurda *yılan* (14) körklüg ṣūretlıġ *tewe*ge meŋzeyür ęrdi ḳızıl, yaşıl türlüg *bezeklig* ḳanat- (15) -ları bar ęrdi. (KE, 11r/14)

büzürg *Far.* “büyük”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *büzürg* sözcüğü bulunmamaktadır. Kazakçada “büyük” anlamında *ulı* kullanılmaktadır (s. uluġ).

DS *buzurg* [*персидский* بزرگ] большой, велкий “büyük, ulu” (s. 131).

...bu tayaḳ bir *büzürg yılan* boldı ḳuyruḳın toḳıyu Firʿavnnı ḳapadı, aġzın açıp ol cādūlarnıŋ ḳamuġın yuttı. (KE, 112v/17)

çalıḳ “çaresiz, deli, divane”

KTS *şalıq* “başı dönmek, zaman zaman tutan rahatsızlığı olmak” (s. 306); KTTTS *şalıq I* “sara hastalığı” (s. 626); KTC *şalıq 1* “bas aynalatın ustamalı awruw” (s. 718); EDPT *çalığ* derived from çal-. In Kāşğarī this word is entered not in its proper alphabetical order but as an appendage to soruğ; it is not, however, likely to be a later addition to the text. The only survival of this word is north-eastern language group Altay çalu: “a shaman’s drum” (s. 419); DS *čalıγ* запрос, позыск; созыв “soru sorma, bilgi alma, arama, araştırma; toplama” (s. 137); TMEN *čalïq* wild “yabani” (1052).

Yūsufsız (12) suwsız *balıḳ* tęg *çalıḳ*-men. (KE, 68v/12)

çalıḳlıġ “hızlı yürüyen, koşan (hayvan)”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır.

...*teve*leri *çalıḳlıġ* ḳılıp burunduḳlatmasalar... (KE, 198r/2)
Qaçan kim Peyġāmbar (13) ʿas *Burāq*qa münmek tiledi erse, Burāq *çalıqlıq* qıldı. (NF,52/13)
Ey *Burāq*, Muḥammedke-mü *çalıqlıq* (14) qılur-sen? (NF,52/13)

eḏgü “iyi”

KTS *iygi 1* (s. 118); KTTTS *iygi 1* (s. 205); KTC *iygi 1* (s. 277); TLS, TT iyi, Kaz. *iygi*; EDPT *eḏgü* “good” (s. 51); DS *edgü I 1.* хороший, добрый “iyi” (s. 163).

...üç aḍaḳı birle turup törtünçi aḍaḳınıŋ topuḳı ura turġan *eḏgü atlar* toḳuz (21) yüz aṭ ḳalġan yüz aṭnı ʿarża ḳılur ḥālde kün ḥicābġa kirdi. (KE, 140r/20)

egerlig “eyerli”[45]

[45] Bu sözcüğün eksiz biçimi taranan metinlerde *eḏer ~ eyer* biçimindedir (bk. eḏer ~ eyer).

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcük yapım ekli hâlde madde başı olarak bulunmamaktadır ancak "eyer" anlamına gelen *er* biçimi bulunmaktadır (bk. eḍer ~ eyer**).**

> EDPT *eḏerlig* derived from eḏer; ... "owning a saddle" (s. 70); DS *edär* седло "eyer" *Cp.* eδär (s. 162); *eδär* седло "eyer" (s. 164).

...tört miŋ *aṯ*nıŋ aḍaḳınġa altun (10) toḳalar ḳaḳturdılar ḳamuġı altun *egerlig.* (KE, 148v/10)

ġarīb *Ar.* "yabancı, kimsesiz"

> KTS *ğarip* (s. 61); KTTTS *ğarip* (s. 114); KTC *ğarip* (s. 139); DS *γarib* [*арабский* غَرِيب] чужой, чужестранец "yad, yabancı, garip" (s. 196).

...bir *ġarīb hüdhüd ḳuş* kördi, atıŋ ne turur? tėdi. Ol aydı: atım ʿAṣṣaba. (KE, 146v/11)

ḳanatlıġ "kanatlı, kanadı olan"

> KTTTS *qanattı* (s. 285); KTC *qanattı* (s. 371); EDPT *kanatlığ* derived from kanat; "having wings". (s. 636); DS *qanatlïγ* обладающий крыльями "kanatları olan, kanatlı" (s. 418).

Mevlī taʿālā bir żaʿif sınar (10) aḍaḳlıġ, sınar *ḳanatlıġ*, sınar közlüg aḫsaḳ *çibin*ge ilhām bėrdi... (KE, 44v/10)
...*ḳanatlıġ* miŋ *at* kördüm Kāvān atlıġ aḍaġda yörürler. (KE, 139v/13)
...miŋ *ḳanatlıġ at* kördüm (9) uçup havāġa aġdılar, olarnı tutup maŋa kęltürgil. (KE, 140r/8)
...balıḳdın b[ir] (13) *ḳuş* ḳılsaŋ yüŋsiz ęt *ḳanatlıġ.* (KE, 170v/13)

ḳaraġu "kör"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *ḳaraġu* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "kör" anlamında *kör* kullanılmaktadır (KTTTS, *kör II* 249).

EDPT *kara:ğu:* derived denominal noun/adjective from kara: ... “blind” (s. 656); DS *qarayu II* слепой, слепец “kör” (s. 424).

Ol (8) ḳuḍuġda topraḳda yatġan bir *ḳaraġu yılan* bar erdi. (KE, 71r/8)

ḳarı “ihtiyar, yaşlı”

KTS *kâri* (s. 123); KTTTS *käri* (s. 221); KTC *käri 1* (s. 292); TLS, TT yaşlı, Kaz. *käri*; EDPT *1 karı:* “old”, normally only of human beings and animals (s. 644); DS *qarï II* старый “ihtiyar, yaşlı” (s. 426).

...kiçig me ẹrmes *ḳarı* ma ẹrmes, orta yaşlıġ turur. (KE, 128r/6) *(sıġır)*
Bu *inek* hem yigit taqı kerekmez hem *qarı* taqı kerekmez, orta yaşlıġ (9) kerek, tėdi. (NF,340/8)
Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur, irmes *ḳarı* taḳı irmes yigit, orta yaşlıġ (8) anıñ arasında... (QT, 10a/7)

keviş “geviş”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır.

keviş (ME, 143/8) *(bsz)*

kiçig “küçük”

KTS *kişi; kişik* (s. 151); KTTTS *kişi 1; kişik 1* (s. 265); KTC *kişi 1; kişik 1* (s. 349); TLS, TT küçük, Kaz. *kişi*; EDPT *kiçig* “small” (s. 696); DS *kičig I 1.* маленъкий, малый, неболъшой “küçük” (s. 306); TMEN kičig klein “küçük”, Kaz. *kiši – küšik* (1620, 1664, 1694).

...*kiçig* me ẹrmes ḳarı ma ẹrmes, orta yaşlıġ turur. (KE, 128r/6) *(sıġır)*
...bir *burāḳ* keltürdi aḳ tüglüg *ḫaçır*dın *kiçig*rek ẹşekdin (9) uluġraḳ. (KE, 208v/8)

Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. … *Qaṭır*dın *kiçig*rek, eşekdin uluġraq, yüzi ādamī yüzi meŋ͡gizlig, quḍruqı (3) taqı tuynaqı inek quḍruqınga ve taqı tuynaqlarınga meŋ͡gzer. (NF,53/2)

köŋ͡gül "gönül"

> GTYL **köŋül*, Kaz. *köŋil* (s. 274); KTS *könil 1* (s. 138); KTTTS *köñil 1* (s. 247); KTC *köñil 1* (s. 326); TLS, TT gönül, Kaz. *köŋil*; EDPT *köŋül* (g-) originally an abstract word with rather yarying connotations, "the mind", as a thinking organization; "thought" as the product of the mind, and the like. Later, when the heart was taken to be the thinking organization it was also used in a physical sense for "the heart" (s. 731); DS *köŋül I 1.* сердце "yürek, kalp, gönül" (s. 315).

...köŋ͡gülleri *böri köŋ͡gül*leri meŋ͡gizlig bolġay. (NF,402/6)

körklüg "güzel"

> KTS *körikti* (s. 140); KTTTS *körikti* (s. 250); KTC *körikti* (s. 330); TLS, TT güzel, Kaz. *körikti*; EDPT *körklüg* (g-) derived from körk; basically "having the shape of", a meaning still current in Uyğur language, but normally "having a beautiful shape, beautiful" (s. 743); DS *körklüg* красивый "güzel" (s. 318); TMEN *körk* schön "güzel" (1722).

Ol oġurda yılan (14) *körklüg* ṣūretlıġ *tewe*ge meŋzeyür ẹrdi ḳızıl, yaşıl türlüg bezeklig ḳanat- (15) -ları bar ẹrdi. (KE, 11r/14)
Ḥavvā raẓiya'llāhu ʿanhā *yılan*nıŋ *körklüg* ṣūretiġa <ḥayrān> bolup anıŋ birle (16) sözleşür ẹrdi. (KE, 11r/15)
...*yılan*nıŋ *körklüg* ṣūreti aynadı bu yaŋlıġ baġrın yöriyür boldı açıġ toprāḳ (6) yėgüçi boldı. (KE, 13r/5)
Ḳamuġı (20) *körklüg* sẹmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ... (KE, 89r/20)

...kişilerge nime *körklüg* **(2)** *it*iŋ bar, ya sığırıŋ ya tęweŋ bar tėgeç kālā öler ęrdi ve alar ętlerin satķun alıp kęlür ęrdiler. (KE, 95r/1)
...mundaġ (11) sütlüg, *körklüg* boldı. (KE, 185r/11) *(tęve)*

közlüg "gözlü, görür hâlde olan"
yitig közlüg "keskin gözlü"

KTS *közdi* "şuurlu, anlayışlı, bilgili" (s. 135); KTTTS *közdi 1* (s. 242); KTC *közdi 1* (s. 320); KTS *citi köz* "açıkgöz" (s. 114); KTTTS *jiti 1* "açıkgöz, cesur" *2* "çevik, atik" (s. 195); KTC *jiti 1* "közi jiti" (s. 266); DS *közlüg* глазами, имеющий глаз "gözlü, göze sahip olan" *jiti közlüg* имеющий острый глаз "keskin gözlü, keskin göze sahip olan" (s. 321).

Mevlī taʿālā bir żaʿif sıŋar (10) aḍaķlıġ, sıŋar ķanatlıġ, sıŋar *közlüg* aḫsaķ *çibin*ge ilhām bėrdi... (KE, 44v/10)
...ķara *közlüg*, yalı ķuyr[uķı] **(5)** ķara ürüŋ *ķaçır*ġa minip... (KE, 124v/4)
...ķamuġdın (12) tętik, yitig *közlüg* ķulunlamaġan *ķısraķ* turur. (KE, 176v/12)

ķulaçlayu "dört nala"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde "dört nala" anlamında kullanılan *ķulaçlayu* biçimine veya buna benzer bir biçime rastlanmamıştır ancak *kulaç* bulunabilmiştir. Bu sözcük Kazakçada *qulaş* biçimindedir (KTTTS *qulaş* s. 332).

KTS *qulaş* "kulaç" (s. 179); KTTTS *qulaş* "kulaç" (s. 332); KTC *qulaş 1* "kerile sozılğan eki qol uşınıñarası" (s. 420); EDPT *kulaçla:*- derived denominal verb from kulaç; ... "to measure in fathoms, to walk fast waving the arms" (s. 618); DS *qulačla*- мерять саженями (s. 465); TMEN *qulač* Klafter "kulaç" (1502).

ķulaçlayu yügürdi aṭ, kėṅ͡ğrü yörüdi *at* (ME, 25/8)

ķutur "uyuz"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *ķutur* bulunmamaktadır. Kazakçada "uyuz" anlamında *qışıma* "kaşıntı" sözcüğünün kullanıldığı anlaşılmaktadır (KTTTS *qışıma* s. 353; TLS, TT uyuz, Kaz. *kışıma*; KTS *qışıma* "ısırgan otu" s. 188).

EDPT *kotur* various kinds of cutaneous disease, human and animal, "scorfula, scurf, scab, the itch, mange", etc. ... Loan-word in Persian, etc. (s. 604); DS *qotur* парша, короста; чесотка "uyuz" (s. 461).

...bir *ḳutur iŋen* tẹvesi bar ẹrdi, ḳamuġları anıŋ süti birle evḳāt keççürür ẹrdiler. (KE, 184v/11)
...öz *ḳutur tėve*lerige mindürdiler, tėve ḳopġaç (8) *ḳutur*ı töküldi aruḳ ẹrdi, sẹmiz boldı süti aḳa başladı. (KE, 185r/7-8)
...ol *ḳutur*, sütsiz *tẹve* ẹrmes mü? (KE, 185r/10)

kür "cesur"

kür sözcüğünün *aslan*la birlikte kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu sözcük kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "cesur" anlamında *batıl* ve *jürekti* kullanılmaktadır (KTTTS *batıl* s. 82; *jürektilik* s. 190).

EDPT *1 kür* (?g-) originally "stout-hearted, courageous, bold" (s. 735); DS *kür I* смелый, отважный "cesur, yiğit" (s. 328); TMEN *kür* machtvoll "güçlü" (1672).

Ol burçlar (4) bu turur: ḳozı, uy, erendend, ḳarçıḳ, *kür arslan*[46], buġday başı, ülgü, (5) çıḍan, yay, oġlak, könek, balıḳ. (KE, 66v/4)
Kür arslan[47] ma buġday başı ülgü ol... (KE, 66v/9)
...*kür arslan* böri ḳaplan ḳoyçısı... (KE, 137r/10)

laṭīf *Ar.* "hoş, güzel"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır.

Taqı *yılan* ṣūratı cümle cānvarlar ṣūratıdın *laṭīf*raq erdi. (NF,280/9)

mihr-bān *Far.* "şefkatli, merhametli"

[46] "aslan burcu".
[47] "aslan burcu".

KTS *meyirban* (s. 198); KTTTS *meyirban* (s. 376); KTC *meyirban* (s. 459); TLS, Kaz. *meyirban*, TT babacan; DS *mihriban* [*персидский* مهربان] милостивый, любезный, ласковый "insaflı, şefkatli, nazik"; *mihrüban* [*персидский* مهربان] милостивый, любезный, ласковый "insaflı, şefkatli, nazik" (s. 344).

...nę bağırsaḳ ve *mihr-bān* (3) <u>böri</u> ęrmiş, kündin körklig Yūsufumnı yėp köŋlekini yırtmamış. (KE, 72r/2)

moynuzluġ "boynuzlu"

Kullanılan sözlüklerde bu sözcük yapım ekli hâlde bulunmamaktadır.

GTYL **bujnuz*, Kaz. *müjiz* (s. 148); KTS *müyiz* (s. 202); KTTTS *müyiz* (s. 389); KTC *müyiz* (s. 470); TLS, TT boynuz, Kaz. *müyiz*; EDPT secondary form *buynuz* (s. 386); **büñüz* "horn" (s. 352); DS *müŋüz* por "boynuz" (s. 354).

Baqar Cebreʾīl ʿas bir aq qoçqar, uluġ *moynuzluġ* semüz <u>*qoçqar*</u>nı alıp (3) İbrāhīm peyġāmbar ʿas qatınġa ėndi… (NF,216/2)

muŋluġ "bunlu, sıkıntılı, kaygılı"

KTS *munlı* (s. 202); KTTTS *muñdı* (s. 387); KTC *muñdı* (s. 468); EDPT **buŋluğ* (s. 351); *muŋluğ* (b-) secondary form derived from muŋ (buŋ); "sorrowful, melancholy, distressed" (s. 769); DS *muŋluy 2.* печальный, жалкий, немощный "acılı, kederli, hüzünlü, üzüntülü" (s. 351).

...*muŋluġ* tilsiz <u>*tewe*</u>niŋ ḥāli Yūsuf birle mundaġ bolsa... (KE, 78v/17)

murdār *Far.* "murdar, pis, islamî şeriat esaslarına göre kesilmemiş hayvan"

KTS *mundar* (s. 201); KTTTS *mundar 1* "mel'un, alçak" *2* "zavallı" (s. 387); KTC *mundar* "beyşara, sorlı, müsäpir" (s. 468).

...bir <u>*tavuḳ*</u> öltürüp bėrgil *mur[d]ār*nı yėyür mü körgil. (KE, 196v/2)

...kẹlgil (5) yėgeliŋ. Ḳarındaşı aydı: *murdār*nı yėmes-men. (KE, 196v/5) *(tavuḳ)*

müşfiḳ *Ar.* "şefkatli"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *müşfiḳ* bulunmamaktadır. Kazakçada "merhametlilik, şefkatlilik" anlamında *jarqındılıq* kullanılmaktadır (KTC, *jarqındılıq* s. 213).

> DS *müšfiq* [*арабский* مشفق] müšfiq mihriban (~mihrüban) сострадательный, миостивый "merhametli, şefkatli, insaflı" (s. 354).

Aydı: men (12) bularnıŋ uluġı-men, uluġ raʿiyyetlerge *müşfiḳ* kẹrek, belā kelmişde özini belāġa tutġu kẹrek. (KE, 139r/12) *(ḳarınçḳa)*

orta yaşlıġ "orta yaşlı"

> KTS *orta cas* (s. 212); EDPT *ortu: (orto:)* "originally "the middle, or centre, of anything", hence "situated in the middle, medium, middling" (s. 203); derived *ya:şlığ* from ya:ş in all its meanings; often for "filled with tears"; south-eastern language group Türki yaşlık means both "age, aged" and "youth, youthfulness, giddiness"; in south-western languge group Azerbayjani, Osmanli yaşlı only "elderly, old" (s. 978); DS *orta* середина "orta" (s. 371); *ortu 1.* середина "orta" (s. 371); *jašlïy I 1.* имеющий *(столько-то)* лет "(o kadar) yaşı olan" *2.* пожилой, "в летах" "ihtiyar, yaşlı" *3.* имеющий жизнь, живущй "yaşayan" (s. 246); TMEN *orta* Mitte "orta", R I kir. *orto* (587); *yaš* lebensalter, jung "yaş, genç" (1797).

...kiçig me ẹrmes ḳarı ma ẹrmes, *orta yaşlıġ* turur. (KE, 128r/6) *(sıġır)*
Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur, irmes ḳarı taḳı irmes yigit, *orta yaşlıġ* (8) anıñ arasında... (QT, 10a/7)

ösrük ~ esrük "azgın, yabani"

> KTTTS *esirik II* (s. 146); KTC *esirik I* (s. 185); EDPT *esrük* derived from esür- ; "drunk, intoxicated; drunkenness" (s. 250); DS *esrük 1.* возбужденный

"heyecanlı, coşmuş, esrik" *2.* пьяный "sarhoş" (s. 184); *ösrük* опьянение "sarhoş" (s. 391).

...tẹveler burunduḳ üzdiler, ḳatar bozdılar *esrük boġra*lar teg cühūdlarġa ḥamle ḳıldılar. (KE, 190r/9)
...*esrük boġra* teg ẹrdi.(KE, 198r/4)
...*ösrük tẹvege* taŋalıŋ yazıġa (11) taşlalıŋ. (KE, 219v/10)

öwkelig "öfkeli, sinirli"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada "öfke" anlamında *aşuv* kullanılmaktadır (KTTTS *aşuv* s. 58).

EDPT *öpkelig* derived from öpke: ; usually "angry, bad tempered" (s. 9); DS *öwkälig см.* övkälig (s. 394); *övkälig* разгневанный, раздраженный "öfkeli" (s. 394).

...aṭlandı *öwkelig arslan* teg kökreyü (2) tört sıŋar tepündi... (KE, 248r/1)

savuḳluḳ "soğukkanlılık, soğukluk"

KTS *suvıqtıq* (s. 247); KTTTS *suvıqtıq 1* (s. 492); KTC *suvıqtıq 1* (s. 584); EDPT *soğıklık* derived from soğık (s. 808); DS *soγïq 1.* холодный "soğuk" (s. 507).

...*ördek*niŋ (8) *savuḳluḳ*ı bar. (KE, 55v/8)

semüz "semiz"

KTS *semiz* (s. 239); KTTTS *semiz* (s. 479); KTC *semiz* (s. 567); TLS, TT semiz, Kaz. *semiz*; EDPT *semiz* "fat"; etymologically connected with semri:- (s. 830); DS *semüz см.* semiz (s. 495); *semiz* жирный, тучный; упитнный, сытый *(о животном)* "şişman, besili, yağlı (hayvan)" (s. 495).

...ol *koçḳar* Hābīl ḳurbānı erdi (7) uçmaḥda *sẹmüz* turur erdi. (KE, 52r/7)

Ḳamuġı (20) körklüg *sẹmiz* yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ... (KE, 89r/20)
Bu yėtti aruḳ sıġır ol (2) yėtti *sẹmiz sıġır*ġa ḥamle ḳılurlar, olar ḳaçar aruḳ sıġırlar yeter. (KE, 89v/2)
Aruḳ sıġırlar [*semiz sıġır*lar]nı yutar (3) alarnıŋ ḳursaḳında hīç nẹmerse körünmes. (KE, 89v/2)
yėtti aruḳ sıġır yėtti *sẹmiz sıġır*nı yėyür (KE, 90r/10)
...*semiz sıġır*lar... (KE, 90r/12)
...öz ḳutur tėvelerige mindürdiler, *tėve* ḳopġaç (8) ḳuturı töküldi aruḳ ẹrdi, *sẹmiz* boldı süti aḳa başladı. (KE, 185r/8)
Baqar Cebreʾīl ʿas bir aq qoçqar, uluġ moynuzluġ *semüz qoçqar*nı alıp (3) İbrāhīm peyġāmbar ʿas qatınġa ėndi… (NF,216/2)
*Qoy*larıdın *semüz*rekini keltürüp qoydı taqı bir pāra yaġ keltürdi taqı ol qoy qatında qoydı. (NF,337/14)
Ḥaḳīḳat üze men körer men yiti *sıġır*- [231b/l] lar *semüz*, yiyür anlarnı yiti aruḳ (QT, 231b/1)
...yiti *semüz sıġır*lar içinde, yiyür anlarnı yiti aruḳ. (QT, 231b/7)
...keldi *semüz buzaġu* birle. (QT, 498b/4)

sökül “hasta, zayıf, güçsüz”

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *sökül* bulunmamaktadır. Kazakçada “hasta” anlamında *avru* kullanılmaktadır (KTTTS *avru 2* s. 56).

> EDPT *sökel* derived “ill, sick” ... from 2 sök- in the sense of “kneeling, unable to stand up” (s. 820); DS *sökäl* больной “sayrı, hasta” (s. 510).

Ėki yarım yaşlıġ, ḳızıl (7) ḳaşġa, tört aḍaḳı *sökül buzaġu*sı barerdi. (KE, 59v/7)

sütlüg “süt sağılan, sağmal hayvan”

> KTS *sütti* (s. 251); KTTTS *sütti* (s. 498); KTC *sütti* (s. 592); EDPT *sü:t* (-d) “milk” (s. 798); DS *süt* молоко “süt” (s. 518).

*Sütlüg koy*lar sütin bėrmediler, sütsiz ḳoy sütin bėrdiler. (KE, 152r/13)
...mundaġ (11) *sütlüg*, körklüg boldı. (KE, 185r/11) *(tẹve)*

sütsiz “sütsüz”

KTTTS *sütsiz 1* (s. 498); KTC *sütsiz 1* (s. 591) ; EDPT *sü:t* (-d) “milk” (s. 798); DS *süt* молоко “süt” (s. 518).

Sütlüg *koy*lar sütin bėrmediler, *sütsiz* ḳoy sütin bėrdiler. (KE, 152r/13)
...ol ḳutur, *sütsiz tẹve* ẹrmes mü? (KE, 185r/10)

şehvet *Ar.* “şehvet”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

DS *šähvät* [*арабский* شهوة] вожделение, страсть “şehvet, tutku” (s. 521).

...*tawuḳ*nıŋ *şehvet*i bar. (KE, 55v/7)

tamġalıġ “damgalı, işaretli”

Bu sözcük, kullanılan sözlüklerde yapım ekli hâlde bulunmamaktadır.

GTYL **tam-γa* или tamγa ← ? , Kaz. *taŋba* (s. 330); KTS *tanba* (s. 263); KTTTS *tañba* (s. 519); KTC *tañba* (s. 614); TLS, TT damga, Kaz. *tañba*; EDPT *tamğa:lığ* derived from 1 tamğa: (s. 505); DS *tamγalïγ* имеющий печать (~знак) “damgaya, mühre (işarete) sahip, damgalı, işaretli” (s. 530); TMEN *tamγa* Siegel “damga, mühür” (933).

tạmġalıġ aṭlar (ME, 100/7)

tansuḳ “nefis, harika, şaşılası, nadir”

KTS *tan III* “hayret” (s. 263); KTTTS *tañsıq 1* (s. 519); KTC *tañsıq 1* (s. 616); EDPT *taŋsuk 2* derived taŋ; “wonderful, marvellous, precious, rare”; ... a loan-word in Mongolian, Persian and other languages (s. 525); DS *taŋsuq* удвительный, необычный “şaşılası, hayret verici, garip” (s. 533); TMEN

taŋsuγ vergnügen, süßigkeiten “neşeli, coşkulu, tatlı”, *tansuq* kostbar “değerli, pahalı”, R III kir. *taŋsïq, tansïq* “selten (nadir)” (939).

...*kuş*larda *tansuḳ*raḳ ḳuş yarasaġ turur. (KE, 170v/16)

tebük “eşeğin kirli bir şeyi koklayıp hoşlandığında burnunu yukarı kaldırması”[48]

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

Tebük Ḥarbi-(13)-niŋ Ḳıssası (KE, 232r/12)
...*tebük*, maʿnīsi ne bolur? Cevāb: lüġat içinde eşek arıġsızını (14) yıḍlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek bolur. (KE, 232r/13)
...ḳara *tebük*ni alıp yıḍlap ḫoşlanmışta... (KE, 232r/15)
...*Tebük* ḥarbi andın atandı. (KE, 232r/16)

tetik “zeki, akıllı”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *tetik* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada zeki, “akıllı” anlamında *zerek* ve *aqıldı* kullanılmaktadır (bk. *zīrek*; KTTTS *aqıldı* s. 38).

EDPT derived *té:tik* morphologically a deverbal noun/adjective from 2 tét- ; semantically there is no obvious connection with that verb, but a close connection with té:til- ; “quick-witted, intelligent” (s. 455); DS *tetik см.* tetig (s. 556); *tetig* сообразительный, понятливый, сметливый “çabuk anlayan, anlayışlı, zeki” (s. 556).

...ḳamuġdın (12) *ṭetik*, yitig közlüg ḳulunlamaġan *kısrak* turur. (KE, 176v/12)

tilsiz “dilsiz”

[48] Aysu Ata, KE dizininde *tebük* sözcüğünün KE, 232r/13’te metin içerisinde tanımlanan “eşek arıġsızını yıḍlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek” anlamını vermiştir. Bu ifade Türkiye Türkçesine bu şekilde aktarılabilir.

GTYL **dilk*, Kaz. – (s. 227); KTS *til 1* (s. 286); KTTTS *tilsiz 1* (s. 574); KTC *tilsiz 1* (s. 673); EDPT *tıl* (d-) literally “tongue” (s. 489); DS *til 1. анатомиа* язык “dil” (s. 559).

...muŋluġ *tilsiz tewe*niŋ ḫāli Yūsuf birle mundaġ bolsa... (KE, 78v/17)

ṭopuçaḳ “inatçı, direngen at, Arap atı, semiz at”

ṭopuçaḳ sözcüğünün metinde atın bir özelliği olarak atla birlikte kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır.

TMEN *topčaq* fettes Pferd “şişman, tombul at” (949).

Ṭopuçaḳ atnıŋ urġı kaldı andın dünyāda. (KE, 137r/11)
Ol aṭlar ḳaldı (13) bu kün dünyāda *topuçaḳ* aṭlar andın yayıldı. (KE, 140v/13)

tuyaḳlıġ “toynaklı, at tırnağı olan”

KTTTS *tuyaqtı 1* (s. 559); KTC *tuyaqtı 1* (s. 657); EDPT *tuya:ğ (tuña:ğ)* derived from (s. 568); **tuña:ğ* “hoof” (s. 519); DS *tujaγlïγ* имеющий копыта, копытный “toynaklı” (s. 585) TMEN *tuyaq* s. *tuñaq ~ tuñuγ* huf “toynak”, Kaz. *tuyaq*, R III kir. *tuyaq* (991).

Belḳīsnıŋ ḳolı (6) *eşek* aḍaḳı teg *tuyaḳlıġ* ẹrdi. (KE, 149v/6)

tülüg ~ tüylüg ~ tüslüg ~ tüglüg “tüylü”

KTTTS *tükti 1* (s. 562); KTC *tükti* (s. 661); EDPT *tü:lüg* derived from tü: ; “hairy, feathered” (s. 498); DS *tülüg I* волосатый; шерстяной “tüylü; yünlü” (s. 596).

Bu kün aḍaḳı *tüylüg*ler anıŋ uruġı tururlar. (KE, 27r/5) *(kögerçgün)*

...bu taġdın bizge ḳızıl *tülüg iŋen* (13) çıḳarġıl, biziŋ ilegimizde botalasun, bizge süt bėrsün. (KE, 34v/12)
...uşbu taşdın bir *iŋen* çıḳarġıl ḳızıl *tülüg*, tili kara, boynı yoġun, (17) alını *tülüg*, tilini tilmiş. (KE, 34v/17)
...tört miŋ ḳızıl *tüslüg teve*ler birle ticāret ḳılur ėrdi. (KE, 186v/13)
...bir *burāk* keltürdi aḳ *tüglüg* ḫaçırdın kiçigrek eşekdin (9) uluġraḳ. (KE, 208v/8)

tüzük "süs, bezek"

tüzük sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "süs" anlamında *bezek* kullanılmaktadır (bk. bezek)

...sėvinçiley kėlgenge minip kėlgen *cummāze*ni *tüzük*i birle bėrür, yaḫşı bėzegeyin... (KE, 190r/16)

uluġ "büyük; lider, önder"

> GTYL **uluγ*, Kaz. *ulyq* (s. 685); KTS *ulı* (s. 291); KTTTS *ulı I, 1,2* (s. 585); KTC *ulı I, 1,2* (s. 683); TLS, TT ulu, Kaz. *ulı*; EDPT *uluğ* "big, graet", physically and metaphorically, including such usages as "grand(father); eldest (son)". Probably a basic word and not a possesive noun/adjective in –luğ, since it has no semantic connection with u: and connot be derived from u:- (s. 136); DS *uluγ I 1.* большой "büyük" *2.* старший "büyük, ulu, önder" *3.* великий "büyük, ulu" (s. 610); TMEN *uluγ* groß "büyük" (536).

Mūsī tayaḳnı (11) yėrge saldı *uluġ yılan* boldı, başını köterdi aġzındın ot çıḳar ėrdi, aġzın (12) açıp Firʿavnge tapundı. (KE, 111r/11)
...*at*ları *uluġ* ėrdi. (KE, 117v/19)
Ol ḳol içi toluġ ḳarınçḳa ėrdi, ol *karınçḳa*larnıŋ *uluġ*ı aḫsaḳ erdi Mender atlıg... (KE, 139r/2)
Aydı: men (12) bularnıŋ *uluġ*ı-men, *uluġ* raʿiyyetlerge müşfiḳ kėrek, belā kelmişde özini belāġa tutġu kėrek. (KE, 139r/12) *(karınçḳa)*
...ėki (3) *arslan* ḳıldı *uluġ* şıfatlıġ. (KE, 141r/3)

...*peşşe*ler (6) *uluġ*ı Ṭūṭārūs atlıġ Süleymānnıŋ isin aldı, peşşelerge buyurdı, yıġıldılar Süleymāngа zaḥmet b[ėrü] (7) başladılar. (KE, 143v/6)
...bir *burāḳ* keltürdi aḳ tüglüg ḫaçırdın kiçigrek eşekdin (9) *uluġ*raḳ... (KE, 208v/9)
Ol fīllerde *uluġ*raq *fīl* bar erdi, (3) Maḥmūd atlıġ. (NF,42/2)
Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. … Qaṭırdın kiçigrek, eşekdin *uluġ*raq... (NF,53/2)
...ol buzaġu ėmdi *uluġ inek* bolmış bolġay. (NF,341/16)
...ol vaḳtin ol *uluġ yılan* açuḳ. (QT, 159a/6)

uluġluḳ "büyüklük"

KTTTS *ulıqtıq II; ulılıq* (s. 585); KTC *ulıqtıq II; ulılıq* (s. 684); EDPT *uluğluk* derived from uluğ; "greatness" both physically and in abstract and moral sense; "seniority" and the like (s. 139); DS *uluγluγ* величие "büyüklük" (s. 610).

Aq *quş*lar turur, *uluġluq*ı *qarluġaç* [43] (1) endāzasınça. (NF,42/17)
Bu *quş*nuŋ͡ğ *uluġluq*ı nė miqdār erdi? (NF,43/6)

uyuz "uyuz"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *uyuz* bulunmamaktadır. Kazakçada "uyuz" anlamında *qışıma* "kaşıntı" sözcüğünün kullanıldığı anlaşılmaktadır (KTTTS *qışıma* s. 353; TLS, TT uyuz, Kaz. *kışıma*; KTS *qışıma* "ısırgan otu" s. 188).

EDPT secondary form *uyuz* (s. 276); *u͟duz* "the itch" and other skin diseases (s. 74); DS *uduz* чесотка, лишаи "uyuz" (s. 606).

dutaşdı aŋ͡ğa *uyuz* (ME, 56/1) *(bsz)*
uyuz dutaşmaḳı (ME, 56/1) *(bsz)*

ün "ses"

KTS *ün* (s. 298); KTTTS *ün 1* (s. 598); KTC *ün 1* (s. 696); EDPT *ün/ü:n* originally "the sound of the human voice", hence more generally "sound" (s. 167); DS *ün* голос "ses, seda, ün" (s. 625).

...*tawuķ*lar *ün*in ferişteler işittiler... (KE, 61r/9)
Daķyānūs *möşük*ler *ün*i-(8)-din ķorķup... (KE, 178r/7)
...uçmaḫ *kuş*ları Ṭūbī yıġaçı (12) üzre türlüg *ün* birle sarnay başlaġaylar. (KE, 202r/12)
Ḥaķīķat üze *ün*lerning körksüzreki, *eşek*ler *üni*. (QT, 393b/7)

üzengülüg "üzengili, üzengi takmış"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğün yapım ekli hâli bulunmamaktadır.

GTYL **üzeŋgü* ~ **izeŋge* ~ **iräñä*, Kaz. *üzengĭ* (s. 548); EDPT *üzeŋü* (or üzeŋgü:) "stirrup" (s. 289); KTS *üzengi* (s. 295); KTTTS *üzeñgi* (s. 594); KTC *üzeñgi* (s. 691); TLS, TT üzengi, Kaz. *üzeŋgi*; DS *üzäŋü* стремя "üzengi" (s. 630); TMEN *üzeŋü* Steigbügel "üzengi" (598).

...ķamuġı (3) altun *üzengülüg* *at*lanur ẹrdi... (KE, 124v/3)

yābān *Far.* "yabani"

KTC *jaban* (s. 187).

...*yābān* (8) *kuş ķurt*lar ķaçıp tağlarġa kirdiler. (KE, 16v/7)

yalġançı "yalancı"

KTS *calğanşı* (s. 88); KTTTS *jalğanşı 1* (s. 156); KTC *jalğanşı 1* (s. 200); EDPT *yalğa:n* ?derived "untruthful, a lie, a liar"; ... perhaps from 2 ;yal- but there is no semantic connection expect with yala:, yala:- (s. 926); DS *jalγan 1.* лживый, ложный "yalan, sahte" (s. 228); TMEN *yalγančï* lügner "yalancı" (N 178 = 2123).

...köreliŋ rāst mu sözleyür-sẹn ya *yalġançı*lardm (4) mu-sen? (KE, 147v/2) *(hühüd)*

yarım yaşlıġ "yarı yaşlı, orta yaşlı"

KTS *carım* (. 95); KTTTS *jarım 1* (s. 165); KTC *jarım I, 1* (s. 215); EDPT *yarım* derived from yar-; literally “a single act of splitting”, hence “a half” (s. 968); derived *ya:şlığ* from ya:ş in all its meanings; often for “filled with tears”; south-eastern language group Türki yaşlık means both “age, aged” and “youth, youthfulness, giddiness”; in south-western languge group Azerbayjani, Osmanli yaşlı only “elderly, old” (s. 978); DS *jarïm* половина “yarı, yarım, orta” (s. 241); *jašlïγ I 1.* имеющий *(столько-то)* лет “(o kadar) yaşı olan” *2.* пожилой, “в летах” “ihtiyar, yaşlı” *3.* имеющий жизнь, живущй “yaşayan” (s. 246); TMEN *yarïm* hälfte “yarım” (1786); *yaš* lebensalter, jung “yaş, genç” (1797).

Èki *yarım yaşlıġ*, ḳızıl (7) *kaşġa*, tört aḍaḳı sökül buzaġusı bar erdi. (KE, 59v/6)

yaşlıġ “yaşlı”

KTS *castı* (s. 95); KTTTS *jastı* (s. 167); KTC *jastı* (s. 217); EDPT *ya:şlığ* derived from ya:ş in all its meanings; often for “filled with tears”; south-eastern language group Türki yaşlık means both “age, aged” and “youth, youthfulness, giddiness”; in south-western languge group Azerbayjani, Osmanli yaşlı only “elderly, old” (s. 978); DS *jašlïγ I 1.* имеющий *(столько-то)* лет “(o kadar) yaşı olan” *2.* пожилой, “в летах” “ihtiyar, yaşlı” *3.* имеющий жизнь, живущй “yaşayan” (s. 246); TMEN *yaš* lebensalter, jung “yaş, genç” (1797).

...*sıġır* niçe *yaşlıġ* turur... (KE, 128r/5)

yazuḳluġ “günahkâr, suçlu”

KTS *cazıqtı* (s. 84); KTTTS *jazıqtı* (s. 151); KTC *jazıqtı* (s. 191); EDPT *yazukluğ* derived from 2 yazuk; “sinful, sinner”, etc. (s. 986); DS *jazuqluγ* грешный, имеющий грехи “günahlı, suçlu” (s. 252); TMEN *yazuqluγ* sünder “günahkâr, suçlu” (1860).

...bu tört *yazuḳ-(18)-[luġ] kuş*larnı öltürüŋ, yazuḳsuzlar ölmesün. (KE, 55r/17)

yazuḳsuz “günahsız”

KTS *cazıqsız* (s. 84); KTTTS *jazıqsız* (s. 151); KTC *jazıqsız* (s. 191); EDPT *yazuksuz* derived privative noun/adjective from 2 yazuk; “innocent, guiltless” (s. 986); DS *jazuqsuz* невинный, безгрешный “suçsuz, günahsız, masum” (s. 252); TMEN *yazuqsuz* schuldlos “günahsız, suçsuz” (1858).

...bu tört yazuḳ-(18)-[luġ] *ḳuş*larnı öltürüŋ, *yazuḳsuz*lar ölmesün. (KE, 55r/18)

yırtġan “yırtıcı”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *yırtġan* bulunmamaktadır ancak aynı anlamda *yırt-* fiilinden türemiş olan *jırtqış* sözcüğü bulunmaktadır.

KTS *cırtqıs 1* (s. 113); KTTTS *jırtqış 1* (s. 194); KTC *jırtqış 1* (s. 264); TLS, TT yırtıcı, Kaz. *jırtkış*.

...*yırtġan* [334] (1) *cānvar*lar kelip anı helāk qılmasunlar... (KE, 333/17)
...*arslan*lar taqı öŋ͡gin *yırtġan* (7) *cānvar*lar kelip tört yanında baqıp yaturlar. (NF,344/6)

yigit “genç”

GTYL **jigit*, Kaz. *žïgït* (s. 301); KTS *cigit* (s. 114); KTTTS *jigit* (s. 195); KTC *jigit* (s. 265); TLS, TT yiğit, Kaz. *jigit*; EDPT *yigit* usually “a young man, strong and vigorous”, also occasionally used for “young woman” (s. 911); DS *jigit* юноша, молодой человек “delikanlı, genç insan” (s. 260); TMEN *yigit* jüngling “genç, delikanlı” (1880).

Bu *inek* hem *yigit* taqı kerekmez hem qarı taqı kerekmez, orta yaşlıġ (9) kerek, tėdi. (NF,340/8)
Ḥaḳīḳat üze ol *inek* turur, irmes ḳarı taḳı irmes *yigit*, orta yaşlıġ (8) anıñ arasında. (QT, 10a/7)

yorġa “biniciyi yormayan at yürüyüşlerinden biri”

KTS *corğa* (s. 104); KTTTS *jorğa* (s. 182); KTC *jorğa* (s. 242); EDPT derived *yorı:ğa* deverbal noun/adjective from yöri:- ; "(a horse) that ambles or goes at a jog trot" (s. 964); DS *jorïγa* иноходец "yorga, rahvan at" (s. 274); TMEN *yorïγa* Paßgänger "?", R IV kir. *corγa* (1846).

...taş *yorġa* aṭ tęg yęlip İbrāhīmḳa kelür ęrdi. (KE, 52v/17)
Mingeni miʿ rāc tüninde ęrdi uçmaḥ *yorġa*sı... (KE, 181v/7)
Ol vaḳtın kim ʿarża ḳılındı (5) anıng üze kiçe birle, üç a<u>d</u>aḳı üze turġanlar, *yorġa*lar. (QT, 434b/5)
yorġa boldı aṭ (ME, 226/2)
yorga (ME, 226/3)

yüklüg "yüklü, yükle dolu"

GTYL **jük*, Kaz. *žük* (s. 520); KTS *cükti 1* (s. 109); KTTTS *jükti II* (s. 189); KTC *jükti I* (s. 254); EDPT *1 yük (yü:k)* derived deverbal noun from *yü:-, compare yü:<u>d</u>-; "a load, burden" (s. 910); DS *jüklüg I* грузом, нагруженный "yüklü, yüklenmiş" (s. 285); TMEN *yük* Last "yük" (1926).

...sekiz *yüklüg <u>t</u>ęve* bėrdiler... (KE, 204v/2)
...*yüklüg <u>t</u>ęve*ler kördüm fülān kün yetip (15) kęlgeyler. (KE, 217v/14)
Baqtı bir *<u>buḫtī t</u>ėwe* bar erdi *yüklüg*. (NF,258/6)

yüŋsiz "tüysüz"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük *yüŋsiz* biçimiyle bulunmamaktadır ancak ek almamış hâlde bulunmaktadır.

GTYL **juŋ*, Kaz. *žün* (s. 146); KTS *cün* (s. 110); KTTTS *jün* (s. 189); KTC *jünsiz* (s. 255); TLS, TT yün, Kaz. *jün*; EDPT *1 yuŋ* (ñ-) properly "wool", but in a limited area in the early period "cotton", an in some modern languages also "feathers". A first period loan-word in Mongolian as *muŋğasun* (s. 941); DS *jüŋ 1.* перо птицы "tüy, kuş tüyü" *2.* шерсть, пух "yün, tüy" (s. 286); TMEN *yuŋ* Feder, Tierhaar "kuş tüyü, hayvan tüyü", R IV kir. *cün* (1931).

...balıḳdın b[ir] (13) *ḳuş* ḳılsaŋ *yüŋsiz* ẹt ḳanatlıġ. (KE, 170v/13)

żaʿīf *Ar.* “zayıf, güçsüz”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada “zayıf” anlamında *arıq* kullanılmaktadır (bk. aruḳ).

Zālūca yėti deryādın keçürüp teŋiz ḳıraġıda [157v] (1) ḳoydı, ḳanatı yolunmış *ḳuş* teg *żaʿīf*. (KE, 157v/1)
Mevlī taʿālā bir *żaʿif* sıŋar (10) aḍaḳlıġ, sıŋar ḳanatlıġ, sıŋar közlüg aḫsaḳ *çibin*ge ilhām bėrdi... (KE, 44v/9)

zehir *Far.* “zehir”

KTS *zahar 1* (s. 116); KTTTS *zahar 1* (s. 199); KTC *zahar 1* (s. 270); DS *zähr* [персидский زهر] яд, отрава “zehir” (s. 639).

Bir *yılan* keldi, taqı ol teşükdin çıqmaqqa qaṣd qıldı Abū Bekrniŋ͡g aḍaqınġa (6) başını tegürdi. Abū Bekr rażhu yol bėrmedi erse, Abū Bekr rażhu’nuŋ͡g aḍaqınġa soqtı erdi. *Zehr*i qatıġ eṣer (7) qıldı. (NF,21/6)

zīrek *Far.* “zeki, uyanık”

KTS *zerek* (s. 117); KTTTS *zerek* (s. 201); KTC *zerek II* (s. 272); TLS, TT zeki, Kaz. *zerek.*

...*yılḳı ḳara*da ḳamuġdın *zīrek*rek ḳayu turur? (KE, 176v/11) *(ḳısraḳ)*

ALTINCI BÖLÜM

HAYVANLARDA AKRABALIK ve CİNSİYETE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Bu bölümde yer alan madde başlarının ait olduğu hayvan adı *italik* ve altı çizili olarak belirtilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvan adı örnek metin cümlesinde yer almıyorsa, cümlenin sonunda parantez içinde verilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvanın belirlenemediği durumlarda örnek metin cümlesinin sonunda "belirsiz bir hayvan" anlamında *(bsz)* kısaltması kullanılmıştır.

ana "anne"

> GTYL **ana*, Kaz. *ene*; dial. *äni* (s. 298); KTS *ana* (s. 16); *ene* (s. 75); KTTTS *ana I* (s. 44); *ene 1* "kayınvalide" (s. 140); KTC *ana I* (s. 37); *ene 1* "kayınvalide" (s. 174); TLS, TT ana, Kaz. *ana*; EDPT *ana*: "mother" (s. 169); DS *ana* мать "anne" (s. 43); TMEN *ana* Mutter "anne" (567).

Ḳaẕẕār bin Sālif bota-(17)-sını öltürgeli oġradı erse *bota*sı taġ sıŋar oġradı, üç yolı ḳatıġ ün ḳıldı (18) ol *ana*sı çıḳġan taġġa yana kirdi. (KE, 35v/18)

aḳta "beygir, iğdiş at"[49]

Bu sözcük, bulunduğu Kazakça sözlüklerde "beygir, iğdiş at" anlamıyla yer almamaktadır. Kazakça sözlüklerde "iğdiş etmek, kısırlaştırmak" anlamıyla yer alan *aḳta* metinde "kısırlaştırılmış at" yerine kullanılmıştır.

KTTTS *aqta- III* "burmak, iğdiş etmek, kısırlaştırmak" (s. 36); KTC *aqta I* "piştirüw, kestirüw, tarttıruw" (s. 27).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, aḳta.

aplaḳ "horoz"

---

[49] Talat Tekin, "Ön Türkçede Ünsüz Yitimi" adlı makalesinde Ana Altayca söz içi *kt > Ana Mongolca ġt/gt > gelişiminden söz eder. Bu ünsüz takımının Ön Türkçede –t olduğunu belirtir. Burada *aḳta* sözcüğüne de değinen Talat Tekin'e göre Mongolca *aġta* ile Türkçe *at* denktaş sözcüklerdir (Tekin, 2003, 92-109).

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *aplaḳ* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "horoz" anlamında *qoraz* kullanılmaktadır (bk. ḫorūs).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, aplaḳ.

aygır "erkek at"[50]

GTYL **aDγyr*, Kaz. – (s. 442); KTS *ayğır* (s. 6); KTTTS *ayğır* (s. 30); KTC *ayğır* (s. 19); TLS, TT aygır, Kaz. *ayğır*; TMK ad̲γyr, Kaz. ayγır (s. 13); EDPT ad̲ğır "stallion. A very (first period) loan-word in Mongolian as acirğa" (s. 47); DS *ajγïr* жеребец "aygır" (s. 28).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ayġır.

bala "yavru"

GTYL **bala*, Kaz. *bala* (s. 306); KTS *bala* (s. 35); KTTTS *bala I, 1* (s. 76); KTC *bala I, 1* (s. 79); TLS, TT bala, Kaz. *bala*; EDPT *bala:* originally "a young bird, nestling", a meaning which seems to survive only in south-westwrn Osmanli; thence, by extension, "the young of an animal", and in modern times even "a human child" (s. 332); DS *bala I* детеныш *(животноіо)*, птенец "yavru, kuş yavrusu" (s. 80).

Tęgme kerges üç yüz yaşayurlar, Loḳmān bir <u>*kerges*</u> *bala*sın (19) alıp iktüledi, ḳarıp ölginçe yana birni andaġuḳ yėtini iktüledi. (KE, 30r/18)
Ḳara <u>*kuş*</u>lar *bala*-(2)-ların iktülediler. (KE, 44r/1)
Suwda turġan <u>*aṭ*</u> *bala*sı niçe bolsa ol kiçig... (KE, 50v/21)
...özge <u>*kuş*</u>lar *bala*sı yumurtḳadın (18) çıḳar, <u>*yarasaġ*</u> yılḳı kara teg tuġurur... (KE, 170v/17)
...bir <u>*qarġa*</u> bir yerdin kiçig *bala* erken uçsa, qarıġınça ne miqdār ol (2) yerdin keçse, yıraq barsa… (NF,260/1)
...neteg kim (12) <u>*quş*</u>, *bala*sı üçün qanatını aşaq qılur... (NF,285/12)

[50] Aysu Ata, bu sözcüğe "aygır, at" anlamını vermiştir. Sözcüğün ME, 57/2'deki kullanımı açıkça "erkek at"a işaret etmektedir. KE 115v/19 ve KE, 248v/1'deki *ayġır aṭ* ve *aṭ ayġır* kullanımları burada hayvanın erkeği ve dişisine ayrı ayrı işaret edildiğini düşündürmektedir. Bu nedenle *ayġır*'a "erkek at" anlamını vermek uygun görünmektedir.

bạla çıḳardı *kuş* (ME, 8/5)

bint-i lebūn *Ar.* 1. "süt vermeye başlamış dişi koyun; 2. üç yaşına girmiş dişi deve"[51]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *bint-i lebūn* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, bint-i lebūn.

bint-i maḥāż *Ar.* "iki yaşına basmış dişi deve"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *bint-i maḥāż* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, bint-i maḥāż.

botlaçı ~ botlacı "gebe, hamile (deve)"

Bu sözcüğün Harezm Türkçesi metinlerinde deve için kullanıldığı dikkati çekmektedir. Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır.

...on aylıḳ *botlaçı ingen*ler boşlaġ ḳoyuldılar. (QT, 565b/6)
yüklü ḳıldı buġra i͡ngenni, buġra *i͡ngen*ni *botlacı ḳıl*dı (ME, 8/3)

buġra ~ boġra "boğa; deve yavrusu; erkek deve"[52]

GTYL **buγra*, Kaz. *buwra* (s. 444); KTS *buvra* (s. 51); KTTTS *buwra* (s. 96); KTC *buwra* (s. 112); TMK *buγra*, Kaz. *bura*; Kaz. *buïršïn* (s. 74); EDPT *buğra*: "a camel stallion. The word was used as a personal name by the Karakhanid dynasty and was an early loan-word in Mongolian as bu'ura (Haenisch 24) buğura (Kow. 1166)" (s. 317); DS *buγra I* верблюд-производитель "deve yetiştiricisi" (s. 120); TMEN *buγra* Kamelhengst "erkek deve" (747).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, buġra ~ boġra.

cemel *Ar.* "erkek deve"

---

[51] 1. anlamı Ali Fehmi Karamanlıoğlu, 2. anlamı Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah vermiştir.
[52] Bu sözcüğe Aysu Ata "boğa; deve yavrusu"; Nuri Yüce "erkek deve" anlamını vermiştir. ME, 8/3'te geçen *buġra*'nın "erkek deve" olduğu anlaşılmaktadır ancak diğer örnek metin cümlelerinde *buġra*'nın söz konusu tanımlardan hangisine uyduğunu belirlemek güç görünmektedir (Ata, 1997).

cemel, tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, cemel.

ceẕʿa *Ar.*"beş yaşına girmiş dişi deve"

ceẕʿa sözcüğüne tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır.

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ceẕʿa.

cummāze *Ar.* "dişi deve"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *cummāze* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, cummāze.

cüft *Far.* "çift, eş"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *cüft* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "çift, eş" anlamında *jup* sözcüğü kullanılmaktadır (KTTTS *jup* s. 187).

...tęgme bir *tınlıġ*dın birer *cüft* alıp kimige kivürgil uruġları [24v] (1) kesilmesün, bir erkek bir tişi. (KE, 24r/22)

Nūḥ (6) ʿaleyhi's-selām kimidekilerge aymış ęrdi; *cüft*leriŋizge yaġumaŋ oġlan uşaḳ bolsa (7) kimige sıġmagaylar tėp. (KE, 26r/6) *(bsz)*

Kimęrse *cüft*ige yaġumaz ęrdi, bir möşük *it*ni kördi *cüft*ige (8) ḳawuşmış, kelip Nūḥ<ġa> aydı, itke sordı erse tandı ḳawuşmadım tėp, möşük tanuḳ (9) bulmadı uwtandı. (KE, 26r/7)

Mevlī ʿazze ve celle itniŋ tilegin red (15) ḳılmadı, ḳaçan *möşük*ler *cüft*ige ḥācetlıġ bolsa ança yaŋlıġ ün çoġı ḳılur. (KE, 26r/15)

çüjek *Far.* "tavuk"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *çüjek* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "tavuk" anlamında *tavıq* kullanılmaktadır (bk. tawuḳ ~ tavuḳ ~ tạvuḳ).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, çüjek.

erkek "erkek"

KTS *erkek I* (s. 77); KTTTS *erkek 1* (s. 142); KTC *erkek 1* (s. 178); TLS, TT erkek, Kaz. *erkek*; EDPT *érkek* “male, masculine”, in antithesis to tişi: “female”, a generic term applied to men and animals; said in A. von Gabain, Alttürkische Grammatik, paragraph 59, to be an intensive form in –kek of 1 er, but this is certainly wrong since the initial is é-, not e-, and there is no adequate evidence of the existence of a suffix –kek (as well as –gek, which is not an intensive) (s. 224); DS *erkäk I 1.* муж, мужчина “erkek, koca” *2.* в служебный значение как компонент описательноіо обозначения пола *3.* мужской “erkek” (s. 179).

...tęgme bir *tınlıġ*dın birer cüft alıp kimige kivürgil uruġları [24v] (1) kesilmesün, bir *erkek* bir tişi. (KE, 24v/1)

Suw yüzinde ķamuġ *tınlıġ*lar yıġıldılar, tęgme birindin bir *ęrkek* (4) bir tişi tutup kimige kiwürdiler. (KE, 24v/3)

Ol taġda *erkek*li tişili ėki *arslan* yoluķtı, [144v] (1) tişisi *erkek*ge aydı: kęl bu ādemīni yėgeliŋ... (KE, 144r/21)

Erkek arslan kęlip Süleymānnı kördi, tanıdı, ėki-(2)-leri yükünüp Süleymāŋġa selām ķıldılar, aḍaķın öptiler. (KE, 144v/1)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, *erkek tawuq* ṣūratlıġ, tırnaqları (9) yinçüdin taqı köksi yaşıl zeberceddin. (NF,322/8)

...ıd͟duk anlar üze *erkek sıçġan*nıŋ͡ġ aķınını. (QT, 410b/4)

tęzgindi *erkek tạvuķ* (5) tişi tạvuķ tęgresinde (ME, 229/4)

yalın ürpertti *erkek tạvuķ* (ME, 237/2)

erkek tavuķ “horoz”

KTS *erkek I* (s. 77); KTTTS *erkek 1* (s. 142); KTC *erkek 1* (s. 178); TLS, TT erkek, Kaz. *erkek*; EDPT *érkek* “male, masculine”, in antithesis to tişi: “female”, a generic term applied to men and animals; said in A. von Gabain, Alttürkische Grammatik, paragraph 59, to be an intensive form in –kek of 1 er, but this is certainly wrong since the initial is é-, not e-, and there is no adequate evidence of the existence of a suffix –kek (as well as –gek, which is not an intensive) (s. 224); DS *erkäk I 1.* муж, мужчина “erkek, koca” *2.* в служебный значение как компонент описательноіо обозначения пола *3.* мужской “erkek” (s. 179);

KTS *tavıq* (s. 267); KTTTS *tavıq* (s. 526); KTC *tavıq 1* (s. 623); TLS, TT tavuk, Kaz. *tavık*; TMK *taquq*, Kaz. *tawïq* (s. 197); EDPT *takı:ğu:* "a domestic fowl; a very old word both in its natural meaning and as one of the animals in the twelve-year cycle. An early loan-word in Mongolian as takiya" (s. 468); DS *taqïγu* курица "tavuk" (s. 536); TMEN *taqïγo* Huhn "tavuk", Kaz. *tawïq*, R III kir. *tauq* (861).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, erkek tawuḳ.

ḥıḳḳa *Ar.* "dört yaşına girmiş olan dişi deve"

ḥıḳāḳ "dört yaşına girmiş olan dişi develer"

ḥıḳḳatān "dört yaşına girmiş iki dişi deve"

ḥıḳḳa, ḥıḳāḳ, ḥıḳḳatān sözcükleri tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ḥıḳḳa.

ḥımār *Ar.* "eşek; erkek eşek"[53]

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada eşek anlamında *esek* kullanılmaktadır (bk. ęşgek ~ eşek ~ ęşek).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ḥımār.

ḫorūs *Far.* "horoz"

KTS *qoraz* (s. 172); KTTTS *qoraz* (s. 319); KTC *qoraz* (s. 408); TLS, TT horoz, Kaz. *koraz.*

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ḫorūs.

ʿıyāl *Ar.* "bakmakla zorunlu olunan kadın, çocuk"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır.

[53] Bu sözcüğe Selcen Çürük, Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah "eşek"; Ali Fehmi Karamanlıoğlu "erkek eşek" anlamını vermiştir.

...ol *balıḳ* duʿāsını icābet ḳıldı, aŋa eki ʿıyāl (12) bėrdi. (KE, 74v/11)
...bir *ḳarġa*nı kördi ʿıyālarıġa yėm bėrür. (KE, 166v/4)

inek "inek"

inek sözcüğü tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada *sıyır* sözcüğü hem "inek" hem de "sığır" anlamında kullanılmaktadır (bk. sığır).

GTYL **in(i)gäk*, Kaz. – (s. 436); TLS, TT inek, Kaz. *sıyır*; TMK *ingäk I*, Kaz. – (s. 93); EDPT *inek* (s. 183); *ingek* "cow; apparently derived (?) from *in, compare inge:n; it seems probably that these two words have a common origin in the remote past" (s. 184); DS *inäk I* корова "inek, sığır" (s. 211).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, inek.

iŋen ~ ingen ~ iŋ͡gen "dişi deve"

GTYL **ingän*, Kaz. *ïŋgän* (s. 447); KTS *ingen* (s. 326); KTTTS *ingen* (s. 671); KTC *ingen* (s. 767); TMK *ingä:n*, Kaz. *iŋgen* (s. 94); EDPT *inge:n* "female camel; apparently derived (?) from a noun *in, see ingek" (s. 184); DS *iŋän* верблюдица (s. 211).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, iŋen ~ ingen ~ iŋ͡gen.

ḳancıḳ "dişi köpek"

GTYL *kančyk*, Kaz. *qanšyq* (s. 190); KTS *qanşıq* (s. 160); KTTTS *qanşıq 1* (286); KTC *qanşıq 1* (s. 372); TLS, TT kancık, Kaz. *kanşık*; TMK *qančiq*, Kaz. *qanšïq* (s. 121); EDPT *kançık* "bitch. Loan-word in Persian" (s. 634); DS *qančïq 1.* сука (собака) "dişi köpek" (s. 418); TMEN *qančïq* Hündin "dişi köpek", R II kir. *qanšïq* (1532).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ḳancıḳ.

ḳısraḳ “dişi at, kısrak”

KTS *qısıraq* (s. 188); KTTTS *qısıraq* (s. 352); KTC *qısıraq* (s.441); TMK *qisrāq*, Kaz. *qïsıraq* (s. 134); EDPT *kısra:k* “diminutive form of kısır; originally a young mare which has not foaled, later, more generally, a mare” (s. 668); DS *qïsraq* молодая кобылица “kısrak” (s. 448); TMEN *qïsraq* junge Stute “kısrak” (N 138=2083).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ḳısraḳ.

ḳoç ~ ḳoçḳar “koç”

GTYL **qočŋar//*qoč*, Kaz. *qošqar* (s. 432); KTS *qoşqar* (s. 176); KTTTS *qoşqar* (s. 324); KTC *qoşqar* (s. 412); TLS, TT koç, Kaz. *koşkar*; TMK *qoč* s. qočŋār; *qočŋār* Kaz. *qošqar* (s. 136); EDPT *koç* (s. 589); *koçŋa:r* “ram, loan-word in Mongolian as kuça” (s. 592); DS *qoč I* баран “koç”; *qoçŋar I* баран-производитель (s. 451); TMEN *qoč* Widder “koç” (1550); *qočqar* (1551).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, ḳoç ~ ḳoçḳar.

lebūn *Ar.* “süt veren sağmal hayvan”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada “sağmal hayvan” anlamında *savın* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. sağın).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, lebūn.

maḥāż ~ meḫāż *Ar.* “deve”

Kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada “deve” anlamında *tüye* kullanılmaktadır (bk. tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tęwe ~ tęve ~ teve).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, maḥāż ~ meḫāż.

oġlan “çocuk, evlat, oğlan, erkek evlat”

GTYL **oγlan*, Kaz. *ulan* (s. 314); KTS *ulan* (s. 291); KTTTS *ulan I* (s. 584); KTC *ulan I* (s. 682); TLS, TT oğlan, Kaz. *ul*; EDPT *oğla:n* derived (s. 85); *oğul* "offspring, child", originally of either sex, but with a strong implication of "male child" (s. 83); DS *oγlan 1.* ребенок, мальчик "bebek, çocuk, oğlan, erkek" *2.* сын "oğul, erkek evlat" (s. 363); TMEN *oγlan* Sohn "oğul", R I kir. *ulan* (498).

...közüm yaruḳı *oġlan*ımnı yitürüp turur-men. (KE, 72v/8) *(böri)*
*Oġlan*ımnı tileyürde bu yalġançılar meni tutup aġzımġa ḳan sürtüp saŋa keltürdi-(10)-1er. (KE, 72v/9) *(böri)*
ayındın aşnu saldı i͡ŋgen botąsın, yąratıġı eksün *oġlan* toġurdı *i͡ŋgen* (ME, 7/2)

oğul "oğul, erkek evlat; çocuk"

GTYL **oγul*, Kaz. *ul* (313); KTS *ul* (s. 291); KTTTS *ul 1* (s. 584); KTC *ul 1* (s. 682); TLS, TT oğul, Kaz. *ul, uğul*; EDPT *oğla:n* derived (s. 85); *oğul* "offspring, child", originally of either sex, but with a strong implication of "male child" (s. 83); DS *oγul I 1.* ребенок, мальчик "bebek, çocuk, oğlan, erkek" 2. сын "oğul, erkek evlat" (s. 364); TMEN *oγul* Sohn "oğul" (502, N 17 = 1962).

...*oġl*umnı maŋa rūzī ḳılġay... (KE, 72v/10) *(böri)*
Ol oḳ kün *böri oġl*ını buldı. (KE, 72v/11)

öküz "öküz"

GTYL **(h)ökez*, Kaz. *ögiz* (s. 439); KTS *ögiz* (s. 215); KTTTS *ögiz 1* (s. 423); KTC *ögiz 1* (s. 504); TLS, TT öküz, Kaz. *ögiz*; TMK *öküz*, Kaz. *ögiz* (s. 172); EDPT *öküz* (?ököz) foreign loan-word "one of several terms for bovines; became an early loan-word in Mongolian as hüker/üker" (s. 120); DS *öküz I* бык, вол "boğa, öküz" (s. 383); TMEN *öküz* Rind, Stier "öküz" (397); TMEN *öküz* Rind, Stier "öküz, boğa", hükär ← westmittelmongolisch (397).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, öküz.

saġın “sağmal”

saġın bir hayvan adı olmamasına rağmen süt veren hayvanların adı olarak kullanılabilmektedir. Burada hayvan adının düşürüldüğü düşünülebilir.

KTS *savın I* (s. 237); KTTTS *savın I* (s. 473); KTC *savın I* (s. 561); TLS, Kaz. *savın*, TT sağmal; TMK *sayliq*, Kaz. *sawlïq* (s. 175); EDPT *sağın* “deverbal noun from sağ-; synonymous with sağlık. Kazax *sawın*” (s. 811).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, saġın.

saġlıḳ “dişi koyun, sağmal”

saġın sözcüğünde olduğu gibi *saġlıḳ* da hayvan adı olmamasına rağmen hayvan adı gibi kullanılabilmektedir.

KTS *savlıq I* (s. 236); KTTTS *savlıq I* (s. 472); KTC *savlıq I* (s. 560); TLS, TT koyun, Kaz. *savlık*, *koy*; TMK *sayлıq*, Kaz. *sawlïq* (s. 175); EDPT *sağlık* “deverbal from sağ-; a milch animal” (s. 809); DS *sayлıq 1.* дойное животное “sağmal hayvan” (s. 481); TMEN *sayлıq* weibleches Schaf “dişi koyun”, R IV kir. *sawluq* (1223).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, saġlıḳ.

tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ “tavuk”

KTS *tavıq* (s. 267); KTTTS *tavıq* (s. 526); KTC *tavıq 1* (s. 623); TLS, TT tavuk, Kaz. *tavık*; TMK *taquq*, Kaz. *tawïq* (s. 197); EDPT *takı:ğu:* “a domestic fowl; a very old word both in its natural meaning and as one of the animals in the twelve-year cycle. An early loan-word in Mongolian as takiya” (s. 468); DS *taqïyu* курица “tavuk” (s. 536); TMEN *taqïγo* Huhn “tavuk”, Kaz. *tawïq*, R III kir. *tauq* (861).

Tanıklar için bk. Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı, tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ.

tişi “dişi”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcük görülmemektedir. Kazakçada “dişi” anlamında *urğaşı* kullanılmaktadır (KTTTS *urğaşı* s. 586).

> GTYL **tiši*, Kaz. – (s. 315); EDPT *tişi:* (? dışı:) “female” (s. 560); DS *tiši* 2. *в сочетании с названиями животных и мифических существ* “dişi canlı” (s. 563).

...tęgme bir *tınlıġ*dın birer cüft alıp kimige kivürgil uruġları [24v] (1) kesilmesün, bir erkek bir *tişi*. (KE, 24v/1)
Suw yüzinde ḳamuġ *tınlıġ*lar yıġıldılar, tęgme birindin bir ęrkek (4) bir *tişi* tutup kimige kiwürdiler. (KE, 24v/4)
Ol taġda erkekli *tişi*li ėki *arslan* yoluḳtı, [144v] (1) *tişi*si erkekge aydı: kęl bu ādemīni yėgeliŋ... (KE, 144v/1)
...bir *tişi arslan* kęlip Ermeleniŋ tonın tutup süḍreyü kęltürdi. (KE, 159v/19)
Bu arada bir *tişi ıwuq* keldi taqı turuqtı erse, bu abdāl bardı taqı andın süt saġdı (13) taqı ol süt birle efṭār qıldı... (NF,295/12)
ögürsedi ḳancıḳ tąḳı *tişi çętük* (ME, 27/8)
tękesindi *tişi keçi* sarpluḳ içinde (ME, 222/5)
tęzgindi erkek tąvuḳ (5) *tişi tąvuḳ* tęgresinde (ME, 229/5)
kegįldedi *tişi tąvuḳ* yụmurtalar ḥālda (ME, 232/3)
zekāt yaş tüketmiş *torum* hem *tişi* (MM, 206/2)

yüklü “hamile, gebe”

> KTS *cükti 2* (s. 109); KTTTS *jükti I* (s. 189); KTC *jükti II* (s. 254).

yüklü ḳıldı buġra *iŋ͡gen*ni, buġra iŋ͡genni botlacı ḳıldı (ME, 8/3)

YEDİNCİ BÖLÜM

HAYVAN BESİNLERİNE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tezin bu bölümüne metin içerisinde hayvan besini olarak kullanıldığı belirlenen sözcükler alınmıştır. Harezm Türkçesi metinlerinde çok çeşitli sözcüklerin hayvan besini olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bu bölümde yer alan madde başlarının ait olduğu hayvan adı *italik* ve *altı çizili* olarak belirtilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvan adı örnek metin cümlesinde yer almıyorsa, cümlenin sonunda parantez içinde verilmiştir. Madde başının ait olduğu hayvanın belirlenemediği durumlarda örnek metin cümlesinin sonunda *(bsz)* kısaltması kullanılmıştır.

ādemī *Ar.* "insan"

> KTS *adam 1* (s. 3); KTTTS *adam 1* (s. 26); KTC *adam 1* (s. 15); TLS, TT insan, Kaz. *adam*; DS *adämi см.* adami (s. 10); *adami* [арабский آدمی] человек "insan" (s. 8).

Ol taġda erkekli tişili ėki *arslan* yoluḳtı, [144v] (1) tişisi erkekge aydı: kęl bu *ādemī*ni yėgeliŋ... (KE, 144v/1)

ʿalif ~ ʿaḷaf *Ar.* "ot, yem, saman"

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "saman" anlamında *saban* kullanılmaktadır (KTTTS *saban I* s. 457).

Bu *qoy* ḥarām *ʿalaf* yėdi. Her ayna ol *ʿalaf*nıŋ͡g quvvatı sütiŋ͡ge taqı sirāyat (11) qılġay taqı men ol şübhetlig sütni içmişdin soŋ͡g tāʿatnıŋ͡g ḥalāvatını neteg bulġaymen? (NF,296/10)

Ol *at* aydı: … Sen bu kün maŋ͡ga *ʿalif* aldıŋ͡g taqı ol *ʿalif* satġuçıqa bir yaman yarmaq (17) bėrdiŋ͡g. (NF,299/16)

Ol *at* aydı: … Ol ʿ*alif* satġuçı anı bilmedi taqı aldı. Men ol ʿ*alif*ni yėdim, menim meʿdemke ḥarām luqma kirdi erse taqı ol luqma birle [300] (1) ġāżīlıq ṣavābı ḥāṣil qılsa͡ŋġ, ḥarām luqmanı͡ŋġ quvvatı birle bolġay erdi. (NF,299/17)

Ol *at* aydı: … ma͡ŋġa arıġ ʿ*alif* yedürmiş bolsa erdi͡ŋġ, ol kāfirni öltürgey erdi͡ŋġ, taqı ġāżīlar ṣavābını ḥāṣil qılġay (3) erdi͡ŋġ, tėp aṭ sözledi erse… (NF,300/2)

...tėp *at* sözledi erse, bu ġāżī uyqusıdın oyġandı, taqı üküş taʿaccub qıldı taqı bardı ol ʿ*alif* (4) satġan kimerseke. (NF,300/3)
otladı yılḳılar, ᶜ*ạlạf* yėdi *kölük* (ME, 137/5)
ot bėrdi *yılḳı*larġa, (6) ᶜ*ạlạf* bėrdi (ME, 137/5)

aş “aş, yemek”

> GTYL **a:š*, Kaz. - (s. 378); KTS *as* (s. 21); KTTTS *as I, 1* (s. 52); KTC *as I, 1* (s. 48); TLS, TT aş, Kaz. *as*; EDPT *1 a:ş* “food” in a broad sense. (s. 253); DS *aš I* [*иранский* āš?] еда, пиша “yemek” (s. 61); TMEN *aš* Speise “yemek” (481).

...*aş* (9) yėmişim yoḳ. (KE, 72v/8) *(böri)*
...maŋa her künde ḳırḳ soḳunum *aş* bėrür ẹrdi her bir soḳunumı (15) barça *aş*ıŋça ẹrdi, bu kün men aç ḳaldım *aş* yoḳ ẹrmiş. (KE, 138v/14) *(balıḳ)*

aşlıḳ “buğday, zahire”

> KTS *astıq* (s. 21); KTTTS *astıq* (s. 53); KTC *astıq* (s. 50); EDPT *aşlık* derived abstract noun from “ a:ş, usually “food, provisions”, less often “cereals”. (s. 261); DS *ašlıq II* зерно, злаки, хлеб “tahıl, hububat” (s. 63).

İḍi ʿazze ve celle *çökürge* ıḍdı *aşlıḳ*ların yėyü başladı (18) uçsa kün körünmes ẹrdi. (KE, 114r/17)
...yayaġ *çökürge* keldi ḳalġan *aşlıḳ*ların yėdi. (KE, 114v/2)
...o[lar] (3) küye bolur, *aşlıḳ*larında *küye* ḳoptı. (KE, 114v/3)
...*koy*ları kėçe kęlip meniŋ *aşlıḳ*ımnı yėp turur... (KE, 136r/16)

*küye*ledi aşlıḳ, *bit* ėtdi *aşlıḳ* (ME, 99/1)

aṭ “at”

> GTYL **at*, Kaz. – (s. 441); KTS *at I* (s. 22); KTTTS *at I* (s. 54); KTC *at I, 1* (s. 51); TLS, Kaz. *at*, TT at; TMK *at*, Kaz. *at* (s. 29); EDPT *2 at* “horse” (s. 33); DS *at II* лошадь, конь “at” (s. 65); TMEN *at* Pferd “at”, R I *at* alle dialekte (413).

Nemrūd çerigiŋe yapuşdılar harcī-(6)-lerin tonların, *aṭ*ların, sünülerin tamām tüketü yėdiler, kes kes ḳıldılar. (KE, 44v/6) *(çibin)*

çaġır “şarap”

çaġır sözcüğü kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada “şarap” anlamında *şarap* kullanılmaktadır (KTTTS şarap s. 630).

> EDPT *çağır* Kāşğarī’s alternative translation “unfermented grape juice” may be the original meaning, but otherwise it is always “wine”, or in modern times some other intoxicating liquor. (s. 409); DS *čaγïr II* виноградный сок, молодое вино “üzüm suyu, şarap” (s. 136).

...*at*lar suw içmek ḳelseler nāçār (13) suw ornıġa *çaġır*nı içip esürgeyler uça bilmegeyler. (KE, 140r/13)
Ol *at*lar (16) suw içgeli ḳeldiler, *çaġır* isin tapıp içmediler, yandılar özge suw tapmadılar ẹrse ḳayra ḳelip *çaġır*nı (17) içtiler esrip uça bilmediler. (KE, 140r/16)

ekin “ekin”

> KTS *egin* (s. 72); KTTTS *egin* (s. 136); KTC *egin* (s. 166); TLS, TT ekin, Kaz. *egin*; EDPT *ekin* derived intransitive noun describing a concrete object from ek-; “a standing crop, a crop grown from seed and not yet reaped”, also “sown land, land under a sown crop” (s. 109); DS *ekin* посев, пашня, земля под пашню “ekin” (s. 168).

...çıḳarur biz anıng birle (8) *ekin*ni, yiyür andın *kölük*leri takı özleri? (QT, 398a/8)

ẹt ~ et “et”

GTYL **et*, Kaz. *et* (s. 455); KTS *et 2* (s. 80); KTTTS *et 1* (s. 146); KTC *et I, 1* (s. 185); TLS, TT et, Kaz. *et*; EDPT *et* “flesh”, including both “(living) flesh” and “(butchers) meat” (s. 33); DS *et 1.* мясо “et” (s. 186).

Nūḥ ʿaleyhi's-selām *baḳa ẹti*ni *yılan*ġa bėrdi. (KE, 26r/4)
...ey *Yūsuf*um (11) ḳayu *böri* ḳarnında yatur-sen. Ol aġulaġu yumşak *ẹt*iŋni yėyürde... (KE, 72r/11)
Ol *qoy eti*ni bir *it*ke bėrdiler. Ol it yėdi erse, ol sāʿat öldi. Bardılar, bir çuqur qazdılar taqı ol *et*ni anda kömdiler. (NF,34/7)

etmek “ekmek”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada “ekmek” anlamında *nan* kullanılmaktadır (KTTTS nan I 1 s. 396).

GTYL **etmek *ötmek*, Kaz. – (s. 469); EDPT etmek/ötmek the oldest of three similar words for “bread”, the others being epmek, see others, and ekmek (s. 60); DS *etmäk I* хлеб “ekmek, tahıl” (s. 188).

...kötrür men başım üze *etmek*, yiyür *kuş* andın. (QT, 230a/8)
körgütdi (2) *it*ge *etmek*ni, körgütti uysun tėyü itge *etmek*ni (ME, 98/2)

ġudda *Ar.* “(hayvanda) deri ile et arasındaki bez”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *ġudda* bulunmamaktadır. Kazakçada bu anlamda *bez* kullanılmaktadır (bk. bėz).

Bu ėtlerniŋ͡ġ *ġudda*larını yıġıp bizim *çetük*ke ıḍa bėrgil tėmiş erdi, (*ġudda* tėp ėtniŋ͡ġ bėzlerine ayturlar). (NF,312/8)
Men bukündin soŋ͡ġ sizke *çetük* üçün hēç *ġudda* bėrmegey-men… (NF,312/11)

ḫamīr *Ar.* “hamur”

KTS *qamır* (s. 159); KTTTS *qamır 1* (s. 283); KTC *qamır* (s. 369); TLS, TT hamur, Kaz. *kamır.*

...meger bir kün un yoġurmış taqı uyquġa barmış (7) taqı ėwke *oġlaq* kirip ol *ẖamīr*ni yemiş. (NF,416/7)

ẖarcī *Ar.* "alacalı (eşek)"

Aslında bir renk adı olan ancak eşek için kullanılan bu sözcüğe tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır.

Nemrūd çerigiŋe yapuşdılar *harcī*-(6)-lerin tonların, aṭların, sünülerin tamām tüketü yėdiler, kes kes ḳıldılar. (KE, 44v/6) *(çibin)*

içgü "içecek"

KTS *işkilik II* "alkollü içki" (s. 327); KTTTS *işkilik II* "içki, alkol" (s. 673); KTC *işkilik II* "araq-şarap, işimdik" (s. 769); TLS, Kaz. *işkilik*, TT alkol; EDPT *içgü:* derived from iç- ; originally quite neutrally "drink" (s. 24); DS *ičgü см.* ičkü (s. 201); *ičkü* питье, напиток "içki" (s. 202).

Taḳı ilhām birdi İḏing *bal arısın*ġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) ewler taḳı yıġaçlardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. Andın song yigil meyvelerning kamuġındın; (8) kirgil İḏingning yollarınġa, boyun sügli." Çıḳar ḳarınlarındın *içgü*, (9) türlüg rengleri. (QT, 263b/7)

köz "göz"

GTYL **görs>*göz*, Kaz. *köz* (s. 209); KTS *köz 1* (s. 135); KTTTS *köz 1* (s. 242); KTC *köz 1* (s. 319); TLS, TT göz, Kaz. *köz*; EDPT *1 kö:z* (g-) "eye" (s. 756); DS *köz* глаз "göz" (s. 320); TMEN *köz* Auge "göz", R II kir. *köz* (1015, N 164 = 2109).

...yaʿnī nę körklüg-dür bu *köz*üŋ ... yaʿnī (5) gūrum içinde ilk *kuş ḳurt*lar munı yėgüsi. (KE, 81r/4) *(Yusuf'un gözü)*

köz yaşı "göz yaşı"

TLS, TT göz yaşı, Kaz. *köz jası.*

...havādın bir *kuş* inip Dāvūdnıŋ, *köz*i *yaşı*ndın içdi, uçup barurda ḳuş (12) aydı: nęme tatlıġ suw içdim. (KE, 100r/11)
...havādaġı *kuş*lar maŋa ṭaʿn ḳılurlar, meni füsūs tutarlar, meniŋ *köz*üm *yaşı*n (15) tatlıġ tėyürler. (KE, 100r/14)

ḳuş "kuş"

GTYL **kuš*, Kaz. – (s. 168); KTS *qus* (s. 183); KTTTS *quš I* (s. 340); KTC *quš I* (s. 428); TLS, TT kuş, Kaz. *kus*; TMK *quš*, Kaz. *qus* (s. 156); EDPT *kuş* "bird" (s. 670); DS *quš I 1.* птица "kuş" (s. 471); TMEN *quš* Vogel "kuş" (1561).

...ʿazābı ol ęrdi *ḳuş*larġa, ḳanatın yolup künge salur ęrdi, *karınçka*lar yıġılıp anı tişler ęrdiler, (16) ḳırḳ kündin soŋ tüsi ösüp ḳutulur ęrdiler. (KE, 147r/15)

ḳūt *Ar.* "yaşamak için yenilen şey; yiyecek"[54]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *ḳūt* bulunmamaktadır.

Mevlī taʿālā *Erḫam atlıġ balıḳ*ġa ilhām bėrdi ol yüzükni alıp yuttı, aydı: Ḫüdā[yā] (11) bu meniŋ *ḳūt*um mu turur? (KE, 144v/11)
...ol seniŋ *ḳūt*uŋ ęrmes, mendin saŋa yarlıġ (12) bolġunça saḳlaġıl. (KE, 144v/11) *(Erḫam)*

meyve *Far.* "meyve"

KTS *mâve* (s. 197); KTTTS *mäve* (s. 374); KTC *mäve 1* (s. 458).

[54] Aysu Ata bu sözcüğe "ölmeyecek derecede yiyecek" anlamını vermiştir. *ḳūt* Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat'*inde 1 "yaşamak için yenilen şey" 2 "yiyecek" anlamıyla bulunmaktadır. Metinde bu sözcüğün geçtiği örneklere bakıldığında *ḳūt*'un "yiyecek" anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Taḳı ilhām birdi İḏing *bal arısı*nġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) ewler taḳı yıġaçlardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. Andın song yigil *meyve*lerning kamuġındın; (8) kirgil İḏingning yollarınġa, boyun sügli." Çıḳar ḳarınlarındın içgü, (9) türlüg rengleri. (QT, 263b/7)

mini "beyin"

> GTYL **bejn*, Kaz. *myj* (s. 195); KTS *mıy* (s. 199); KTTTS *mıy I, 1* (s. 379); KTC *mıy I, 1* (s. 462); TLS, TT beyin, Kaz. *mıy*; EDPT secondary form *meŋe/1 meŋi:* (s. 767); **béñi:* "brain" (s. 348); DS *miŋi I см.* meŋi I (s. 345); *meŋi I* мозг *(іоловной)*; мозги "beyin" (s. 342); TMEN *meŋi* Hirn "beyin" (1751).

Mevlī taʿālā bir żaʿif sıŋar (10) aḍaḳlıġ, sıŋar ḳanatlıġ, sıŋar közlüg aḫsaḳ *çibin*ge ilhām bėrdi, ol (11) teşükdin kirip keldi Nemrūdnıŋ yaŋaḳına ḳondı, yaŋaḳındın sordı, aġzı tęgresinde (12) uçar bolup burnuŋa kirdi, minisiŋe tęgdi, *mini*sin yėyü başladı, ḳırḳ; (13) tün kün yėdi. (KE, 44v/12)

necāset *Ar.* "pislik, murdar"

> KTTTS *näcis 1* "necis, pislik, necaset" (s. 399); KTC *näjis* "jegen tamaqtıñ qorıtılğannan keyingi qaldığı, boq" (s. 478).

Nūḥ ʿaleyhi's-selām yaŋannıŋ arḳasınġa ęlig sıġasun. Sıġadı (19) erse yaŋan ḳuyruḳın tepretdi soŋundın *toŋuz* çıḳdı, *necāset*leri ḳamuġ (20) yėdi, bu kün toŋuznuŋ ęti ḥarām bolġan sebeb ol turur tėmişler. (26r/19)

ot "ot"

> GTYL **ot*, Kaz. – (s. 119); KTS *ot II* (s. 213); KTTTS *ot II* (s. 419); KTC *ot II* (s. 501); TLS, TT ot, Kaz. *ot*; EDPT *2 ot* "grass, vegetation" (s. 34); DS *ot II* трава, зелень "ot, yeşillik" (s. 373); TMEN *ot* gras "ot, çimen" (N 154 = 2099).

...*tewe* üç künlük yėr[de] (16) Yūsuf yıḍın bildi körgüge muŋluġ boldı, üç kün *ot* yėmedi suw içmedi, mak[ṣūd]-(17)-ġa tęgdi erse amruldı. (KE, 78v/16)
...*tęwe*lerimiz ağızların bağladuḳ kişi mülkinde öngen (14) *ot*nı yėmesün, kāfirler yıġaçıdın yafraḳ üzmesün tėp (KE, 97r/14)
ot bėrdi *yılḳı*larġa, (6) ᶜaḷaf bėrdi (ME, 137/5)

suw "su"

> GTYL **su:w ~ *su:b*, Kaz. – (s. 88); KTS *suv* (s. 246); KTTTS *su* (s. 490); KTC *su(w) 1* (s. 582); EDPT *su:v* "water" (s. 783); DS *suw см.* suv (s. 516); *suv 1.* вода, влага, жидкость "su" (s. 515); TMEN *sub* Wasser "su", R IV kir. *sū* (1278).

...*tewe* üç künlük yėr[de] (16) Yūsuf yıḍın bildi körgüge muŋluġ boldı, üç kün ot yėmedi *suw* içmedi, mak[ṣūd]-(17)-ġa tęgdi erse amruldı. (KE, 78v/16)
...havādın bir *ḳuş* inip Dāvūdnıŋ, közi yaşındın içdi, uçup barurda ḳuş (12) aydı: nęme tatlıġ *suw* içdim. (KE, 100r/12)
...*at*lar *suw* içmek kęlseler nāçār (13) suw ornıġa çağırnı içip esürgeyler uça bilmegeyler. (KE, 140r/12)
...*at*lar suw içmek kęlseler nāçār (13) *suw* ornıġa çağırnı içip esürgeyler uça bilmegeyler. (KE, 140r/13)
Ol *at*lar (16) *suw* içgeli kęldiler, çağır isin tapıp içmediler, yandılar özge *suw* tapmadılar ęrse ḳayra kęlip çağırnı (17) içtiler esrip uça bilmediler. (KE, 140r/16)
...aytur: İḍiyā sęn yaratdıŋ, seniŋ bendeŋ-men, susadım *suw* bėrgil, (10) eger ecelim yetip bolsa ölüm bėrgil ḳutulayın. (KE, 147r/9) *(karınçka)*
Kurt aydı: yıġaçnı yėyürde *suw*sız *tur*a bilmen. Perīler aydılar: biz saŋa *suw* (19) kęltüreliŋ. (KE, 151r/18)
...*yarasaġ* ... bir emükindin süt emer ammā yana bir emükindin *suw* içer. (KE, 170v/20)
...cümle *cānvar*lar içtiler, qandılar, taqı quḍuġ *suw*ı andaġoq erdi. (NF,44/4)
Bu *ingen*; anga ülüş *suw*dın ... Taḳı sıḳamang anı yawuzluḳ birle ... Singrin kestiler. (QT, 357b/7)
Biz *ingen*ning ıḏġanları, sınamaḳ üçün anlarnı. "Küygül anlarġa taḳı ṣabr ḳılġıl." Taḳı ḫaber birgil anlarġa; ḥaḳīḳat üze *suw*, ülüş ḳılınmış aralarında. Tigme bir *suw* ülüşi, ḥāżır bolunmış. (QT, 506b/8)

Tangrınıng *ingen*indin taḳı *suw*ındın ülüşini. [575a/l] Yalġanġa nisbet ḳıldılar anı taḳı singrin kestiler anı. (QT, 574b/7)
ḳaytardı *tėve*lerni *sụv*dın, ḳaytardı kölüklerni sụvarıp (ME, 14/1)

süŋü "süngü"

> GTYL **süŋüg*, Kaz. *süŋgü* (s. 569); KTS *süngi I* (s. 250); KTTTS *süñgi I, 1* (s. 497); KTC *süñgi I, 1* (s. 590); EDPT *süŋü:* (süŋü:g) derived "a lance, spear" (only(?) as a cavalry weapon); prima facie a deverbal noun in –ü: from *süŋ- ; the cognate form süŋü:g, a deverbal noun in –ü:g (s. 834); DS *süŋü* копье "süngü, mızrak" (s. 517); süŋüg "süngü, mızrak" (s. 517).

Nemrūd çerigiŋe yapuşdılar harcī-(6)-lerin tonların, aṭların, *süŋü*lerin tamām tüketü yėdiler, kes kes ḳıldılar. (KE, 44v/6) *(çibin)*

taʿām *Ar.* "yemek, yiyecek"

> KTS *tağam* (s. 258); KTTTS *tağam* (s. 510); KTC *tağam* (s. 606); TLS, TT yemek, Kaz. *tağam.*

...maŋa *ṭaʿām* bėrgil. (KE, 138v/10) *(balıḳ)*
...ey *balıḳ* munça *ṭaʿām*larnı ḫalḳ üçün yıġıp turur-men, niçe (11) ḳėrek ẹrse yėgil tėdi. (KE, 138v/10)
Balıḳ baş köterip ol *ṭaʿām*larnıŋ cümlesin bir soḳum ḳıldı taḳı aydı... (KE, 138v/11)
...maŋa *ṭaʿām* bėrgil. (KE, 138v/12) *(balıḳ)*
...bu *ṭaʿām*larnı maġrıbdın maşrıḳdın (13) yıġdurmış ẹrdim... (KE, 138v/12) *(balıḳ)*

tayaḳ "değnek, baston, asa"

> KTS *tayaq 2* (s. 267); KTTTS *tayaq* (s. 526); KTC *tayaq II* (s. 623); TLS, Kaz. *tayak*, TT çomak, sopa; EDPT *taya:k* (d-) derived from taya:- ; literally prop, support", but usually in modern languages specifically "walking stick", and the like (s. 568); DS *tajaq* I палка, посох "sopa, değnek, asa" (s. 527); TMEN *tayaq* Stab "değnek, sopa, çubuk; asa" (864).

...yıġaçnı yėgen *ḳurt*ġa aydılar: barġıl Süleymānnıŋ (18) *tayaḳ*ın yėgil. (KE, 151r/18)
...illā ol *ḳurt*ġına kim *tayaḳ*nı yėdi. (KE, 151v/1)
...yıġaç *kurt*ı yiyür *tayaḳ*ını. (QT, 410a/8)

tezek "tezek"

> KTS *tezek* (s. 269); KTTTS *tezek* (s. 530); KTC *tezek* (s. 629); TLS, TT tezek, Kaz. *tezek*; EDPT *tezek* "dung"; more specifically "animal dung" ... loan-word in Persian and other languages (s. 574); DS *tezäk* навоз "gübre" (s. 557); TMEN *täzäk* Mist "gübre", R III kir. *tezäk* (902).

...*yılḳı ḳara tęzekleri*ni *kölük*leriŋizge yėm ḳılın taḳı (20) süŋekler sizge yėm bolsun. Anıŋ üçün tęzek birle süŋek birle istincā ḳılmaḳnı (21) [şe]riʿat unamadı. (KE, 206r/19)

ton "giysi, elbise"

> KTS *ton* (s. 274); KTTTS *ton I* (s. 543); KTC *ton I* (s. 642); EDPT *to:n* (d-) "garment, clothing" (s. 512); DS *ton* платье, одежда "elbise" (s. 574).

Nemrūd çerigiŋe yapuşdılar harcī-(6)-lerin *ton*ların, aṭların, süŋülerin tamām tüketü yėdiler, kes kes ḳıldılar. (KE, 44v/6) *(çibin)*

toprаḳ "toprak"

> KTS *topıraq* (s. 274); KTTTS *topıraq* (s. 544); KTC *topıraq* (s. 643); TLS, TT toprak, Kaz. *toprak*; EDPT *topra:k* derived deverbal noun from topra:- ; literally "something dry", in practice "dry ground, soil, earth, dust" (s. 443); DS *topraq* земля, прах, пыль "toprak, zemin, toz" (s. 575).

...*yılan*nıŋ körklüg ṣūreti aynadı bu yaŋlıġ baġrın yöriyür boldı *açıġ toprаḳ* (6) yėgüçi boldı. (KE, 13r/5)

yapurġaḳ ~ yafraḳ "yaprak"

GTYL **japraq *japyrγaq japurmaq *japyrγan *jalpyraq*, Kaz. *žapyraq* (s. 111); KTS *capıraq 1* (s. 93); KTTTS *japıraq 1* (s. 162); KTC *japıraq 1* (s. 210); TLS, TT yaprak, Kaz. *japırak*; EDPT *yapurğa:k* derived deverbal noun from yapur- ; "a leaf" of a tree or plant, hence metaphorically of a book. (s. 879); DS *japïrγaq* лист, лепесток "yaprak" (s. 236).

...ol beş *yapurġaḳ*dan birin *keyik* yėdi yıpar boldı, birin *balıḳ* (14) yėdi ʿanber boldı, birin *aru* yėdi ʿasel boldı, birin *ḳurt* yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı. (KE, 12v/13-14)
...*tęwe*lerimiz ağızların baġladuḳ kişi mülkinde öngen (14) otnı yėmesün, kāfirler yıġaçıdın *yafraḳ* üzmesün tėp. (KE, 97r/14)
Ol *ġoy*ı bardı taqı bir kimersenin͡ġ būstānınġa kirdi taqı tek *yapraq*ındın yėdi erse… (NF,296/8)

yėm "yiyecek, yemek, yem"

KTS *cem 1* (s. 99); KTTTS *jem* (s. 174); KTC *jem* (s. 230); TLS, TT yem, Kaz. *jem*; EDPT *2 yé:m* (?d-) derived noun describing a single action from yé:- ; properly "a single meal", but actually "food" in general. (s. 934); DS *jem* еда, сьестное "yem, yiyecek, yemek" (s. 255); TMEN *yem* Futter "hayvan yemi", R IV kir. *cem* (1894).

Eger ḳarluġaç ol kün ança eḍgülük ḳılmasa (5) erdi biz ḳamuġ bir kün *ādemī*ler *yılan*ġa *yėm* bolġay ęrdiler. (KE, 26r/5)
...*aṭ*ımġa *yėm* bėrsün... (KE, 117v/19)
...*aṭ*ġa *yėm bėr*di. (KE, 118r/1)
...yana *yėm* aġdurġunça *aṭ yėm*ni tüketür ęrdi. (KE, 118r/1)
*Aṭ*ġa *yėm* yėdürmedin (2) *yėm* üze siydi. (KE, 118r/2)
...*aṭ yėm* yėmes boldı. (KE, 118r/2)
...bir *ḳarġa*nı kördi ʿıyāllarıġa *yėm* bėrür. (KE, 166v/4)
...*yılḳı ḳara tęzekleri*ni *kölük*leriŋizge *yėm* ḳılın taḳı (20) süŋekler sizge yėm bolsun. Anıŋ üçün tęzek birle süŋek birle istincā ḳılmaḳnı (21) [şe]riʿat unamadı. (KE, 206r/19)

yıġaç “ağaç”

GTYL **yγač*, Kaz. *aγaš* (s. 104); KTS *ağaş* (s. 3); KTTTS *ağaş 1* (s. 25); KTC *ağaş 1* (s. 14); TLS, TT ağaç, Kaz. *ağaş*; EDPT secondary form *yığaç* (s. 899); *ığaç* (ığa:ç) originally “tree” (s. 79); DS *jïγač I 1.* дерево “ağaç, tahta” (s. 265); TMEN *aγač* Baum “ağaç” (492, N 16 = 1961).

*Yıġaç*nı yėgen *küye* kęlip yinçüni tęldi. (KE, 149r/4)
...yıġaç-(9)-nı yėmek aŋa rūzī ķıldı. (KE, 149r/8) *(kurt)*
*...yıġaç*nı yėgen *kurt*ġa aydılar: barġıl Süleymānnıŋ (18) tayaķın yėgil. (KE, 151r/17)
Kurt aydı: *yıġaç*nı yėyürde suwsız tura bilmen. (KE, 151r/18)
Ol *kurt yıġaç*nı yėyü tüketti ęrse... (KE, 151r/19)

zaʿferān *Ar.* “safran, safran denilen sarı çiçek”

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

DS *zaʿfaran* [арабский زعفران] *ботаника* шафран “safran, zaferan” (s. 638).

tumşuķıŋ (14) nelük sarıġ turur? Aydı: Uçmaḥdaġı *zaʿferān*dın yėdim, tėdi (KE, 33r/14) *(kuzġun)*

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HAYVAN ÜRÜNLERİNE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tezin bu bölümünde, insan yaşamında kullanılan hayvansal bir kaynağa dayanan ürünlere yer verilmiştir. Bunlar arasında *aryan, süt, ḳurut, bal* gibi insan beslenmesinde kullanılan hayvan ürünleri bulunmaktadır. Bunun yanında giyim kuşam, süslenme veya insanın günlük yaşamında başka amaçlarla kullanılan, hayvansal ürünün ham hâliyle veya işlenmesiyle yapılan *barçın, çaruḳ, ḳayış, börük, gevher, mercān, yinçü* gibi çeşitli nesne adları da bu bölümde yer almıştır.

ʿabāyī *Ar.* "yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş"

KTTTS *aba I* (s. 21); KTC *aba I* (s. 11).

Bu *ʿabāyī* turur, (16) yarımı yipek turur taqı yarımı yip turur… (NF,245/15)

aġı "altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *aġı* sözcüğü bulunmamaktadır.

EDPT *ağı:* from XI onwards consistently translated "silk brocade" and the like; earlier contexts suggest the meaning "treasure" (s. 78); DS *ayï 1.* драгоценности, сокровища, дары "mücevherat, servet" (s. 17).

...miŋ ton *aġı* aṭlās-ı yezdīmānī... (KE, 148r/18)
Tar laḥid içre yaturlar yörgenip aṭlās *aġı*... (KE, 238v/8)

ʿanber ~ ʿanbar *Ar.* "anber, misk"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "misk" anlamında *jupar* kullanılmaktadır (bk. yıpar).

...ol beş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, birin <u>*balıḳ*</u> (14) yėdi *ʿanber* boldı, birin aru yėdi ʿasel boldı, birin ḳurt yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı. (KE, 12v/14)

...yıpar, ʿ*anber* (2) saçar ẹrdiler. (KE, 141r/1)

...aġızların açar ẹrdiler yıpar, ʿ*anber*ni İsrāʾīl ʿālimleri üze (7) saçar ẹrdiler. (KE, 141r/6)

...şeker, yıpar, ʿ*anber* yaġdı. (KE, 150r/3)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ tėwelerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur taqı aḍaqlarını ʿ*anbar*dın yaratıp turur… (NF,162/10)

...bir (10) aġrınça yipek bėriṅg taqı bir aġrınça ʿ*anbar* bėriṅg... (NF,359/10)

aryan “ayran”

> KTS *ayran* “ayran” (s. 9); KTTTS *ayran* “yoğurt” (s. 32); KTC *ayran* “uyıtqı quyıp uyıtılğan süt” (s. 22); TLS, TT ayran, Kaz. *ayran*; EDPT *ayra:n* ? derived “butter milk” or the like; if this could be taken to mean literally “something separated”, it could be taken as a deverbal noun from ayr- (a̲dır-), but it is very old that such a sound change should have occured in the Xakani language, and it is probably merely a false etymology. (s. 276); DS *ajran* напиток из кислого снятого коровьего молока “yoğurttan yapılan bir içecek” (s. 30).

...aḳ <u>*tewe*</u> *aryan*ı çıḳarı bėrdi. (KE, 49v/1)

ʿasel *Ar.* “bal”

> KTTTS *äsel* (s. 67); KTC *äsel* (s. 71); DS ʿ*asäl* [арабский عسل] мед “bal” (s. 60).

...ol beş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, birin balıḳ (14) yėdi ʿanber boldı, birin <u>*aru*</u> yėdi ʿ*asel* boldı, birin ḳurt yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı. (KE, 12v/14)

...bir çeşme bar suwı sütdin aḳraḳ ʿ*asel*din süçüg-(8)-rek, sarıġ yaġdın yumşaḳraḳ. (KE, 176v/7)

...suwı sütdin aqraq turur taqı ʿ*asel*din süçüg turur. (NF,57/7)

...birinde ʿ*asel* bar erdi taqı biriniṅg içinde süt bar erdi. (NF,57/9)

...ʿ*asel* qadaḥını almadım… (NF,57/10)

...ʿ*asel*din süçüg turur… (NF,62/7)
...taqı biri sütdin, taqı biri ḫamrdın, taqı biri ʿ*asel*din. (NF,64/5)
İbrāhīm ʿas qavmınga yaġdın taqı yumşaqraq erdi, ʿ*asel*din taqı süçügrek erdi. (NF,115/12)

aş "aş, yemek"

> GTYL **a:š*, Kaz. - (s. 378); KTS *as* (s. 21); KTTTS *as I, 1* (s. 52); KTC *as I, 1* (s. 48); TLS, TT aş, Kaz. *as*; EDPT *1 a:ş* "food" in a broad sense. (s. 253); DS *aš I* [*иранский* āš?] еда, пиша "yemek" (s.61); TMEN *aš* Speise "yemek" (481).

...ḳayuŋuznuŋ *aşı* birle toyar-miz köreliŋ. (KE, 47r/17) *(<u>ḳoy</u>)*
İbrāhim öz *aşın* (21) ketürdi, üç miŋ er anı yėdiler ḳamuġ toydılar, ol *<u>ḳoy</u> aşı* andaġuḳ ḳaldı. (KE, 47r/21)
Ketür bizge irte *aşı*muznı. (QT, 289a/1) *(<u>balıḳ</u>)*

aṭlās *Ar.* "üstü ipek altı pamuk kumaş"

> KTTTS *atlas I* (s. 54); KTC *atlas II* (s. 54); TLS, TT atlas, Kaz. *atlas*; DS *atlas* атла́с "atlas" (s. 67).

...miŋ ton aġı *aṭlās*-ı yezdīmānī... (KE, 148r/18)
...yėrge çuz *aṭlas* töşediler. (KE, 149v/11)
...*aṭlas* (12) üze yöridiler. (KE, 149v/11)
Tar laḥid içre yaturlar yörgenip *aṭlās* aġı... (KE, 238v/8)
Rūm Ḫıtāy *aṭlas* çuzı (KE, 249v/6)

bal "bal"

> KTS *bal I* (s. 35); KTTTS *bal I* (s. 76); KTC *bal I* (s. 79); TLS, TT bal, Kaz. *bal*; EDPT *ba:l* foreign loan-word "honey". Compare mir. It is generally agreed that this is a very early loan-word from some Indo-European language (s. 330); DS *bal* мед "bal" (s. 79).

...ol kimerse *bal*dın şerbet qılıp çıqardı... (NF,99/11)
...bu *bal* şerbeti turur… (NF,99/12)
Taḳı ilhām birdi İḏing *bal* arısınġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) ewler taḳı yıġaçlardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. (QT, 263b/6)
...taḳı arıḳlar *bal*dın turuġ ḳılınmış. (QT, 485b/2)
ḳoyulttı *bạl*nı, uyuşturdı *bạl*nı (ME, 10/6)
ḳoyuġ *bạl*, uyuşturulmış *bạl* (ME, 10/7)

barçın "ipek, ipek kumaş"

KTC *barşın I* "jolağı bar jibek mata" (s. 84); EDPT *barçın* ? foreign loan-word "silk brocade" (s. 357); DS *barčïn* шелковая материя "ipek kumaş" (s. 83).

Cebreʾil ʿas qaṭır münüp, qalıng͡ *barçın* (2) keḏip keldi… (NF,33/1)
...yufḳa *barçın*dın (3) taḳı ḳalıng *barçın*dın. (QT, 285b/3)
Keyerler yufḳa *barçın*dın (7) taḳı ḳalıng *barçın*dın. (QT, 475a/6)
Tayanġanlar töşekler üze, (2) içlikleri ḳalıng *barçın*dın. (QT, 510a/2)
Üstünlerinde yaşıl yufḳa *barçın* yipek tonlar (4) taḳı ḳalıng *barçın*. (QT, 559a/4)

beyże *Ar.* "yumurta"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *beyże* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada "yumurta" anlamında *jumırtqa* kullanılmaktadır (bk. yumurtḳa ~ yumurtġa ~ yumurta).

...ol *beyże* çüjeki ermiş... (KE, 77v/11)

börük "genellikle hayvan postundan yapılan başlık, börk"

GTYL **börük*, Kaz. *börĭk* (s. 482); KTTTS *börik* (s. 94); KTC *börik* (s. 110); EDPT *börk* "a cap" (s. 362); DS *börk* шапка "şapka" (s. 118); TMEN *börk* Mütze "kasket" (737).

börük ḳeydürdi an͡ga (ME, 77/6)

būrīya *Far.* "hasır, keçe"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada "keçe" anlamında *kiyiz* kullanılmaktadır (bk. kiyiz ~ kiz).

...*būriyā*ḳa yörgep (19) otḳa köydürdiler... (KE, 242r/18)

büryān *Ar.* "kebap"

büryān, tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

...*büryān* <u>*kuş*</u>-(16)-lar... (KE, 212v/15)
çạla bịşürdi *büryān*nı (ME, 233/5)

çaruḳ "çarık, ayakkabı"

KTS *şarık 1* (s. 308); KTTTS *şarıq III* (s. 631); KTC *şarıq III* (s. 723); TLS, TT çarık, Kaz. *şarık*; EDPT *çaruk* a kind of footwear; more specifically "a rough, home-made boot" (s. 428); TMEN *čaruq* Stiefel "çizme", R IV kir. *šarïq* (1044).

...aḍaḳında <u>*eylenmegen eşek tẹrisidin*</u> (7) *çaruḳ*ı bar ẹrdi. (KE, 154v/7)

çoz ~ çöz "iç yağı"[55]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

Taḳı <u>*sıġır*</u>lardın taḳı <u>*koy*</u>lardın ḥarām ḳılduḳ (8) anlar üze, iç yaġlarını; meger ol kim kötürdi ol ikisining arḳaları, yā (9) *çoz* baġarsuklar, yā ol nirse kim ḳarıştı süngük birle. (QT, 142b/9)

eḍ "ipekli kumaş"

Bu sözcük kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır.

[55] *Türkçe Sözlük*'te *çöz* sözcüğü 1. "Bumbar, bağırsak"; 2. "Bumbarın yağı" biçiminde tanımlanmıştır (s. 147).

DS *eδ* вещь, имущество, богатство “şey, mal, servet, zenginlik” (s. 164).

Uş bitidim bu kitābnı ey erenler *eḍ* bözi (KE, 249v/1)

edim *Ar.* “debbağlanmış deri”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *edim* sözcüğüne rastlanmamıştır.

...*edīm*din tam yapdılar... (KE, 40v/20)

Tizinde *edim*din yamaġ qılıp turur erdi taqı ėkki ėgninde hem *edim*din yamaġ qılıp turur erdi. (NF,105/16)

ẹt ~ et “et”

GTYL **et*, Kaz. *et* (s. 455); KTS *et 2* (s. 80); KTTTS *et 1* (s. 146); KTC *et I, 1* (s. 185); TLS, TT et, Kaz. *et*; EDPT *et* “flesh”, including both “(living) flesh” and “(butchers) meat” (s. 33); DS *et 1.* мясо “et” (s. 186).

İçtiler uçmaḫ şarābın yėdiler *et*<l>er kėḍin... (KE, 5v/8) *(bsz)*

Ādem ẹtmek yėr (17) ẹrdi, *ẹt* ārzūladı yarlıġ keldi; barġıl <u>*kuş*</u> awlaġıl. (KE, 14v/17)

Yılan aydı: ḳayu *ẹt* tatlıġ bolsa anı bėrgil. (KE, 25v/9) *(bsz)*

...yılan kelip Nūḫ[dın] (12) ol *ėt*ni ḳoldı... (KE, 25v/12) *(bsz)*

Nūḫ aydı: ḳamuġ tınlıġlar çıḳdı, yayıldılar *ẹt*ni ḳayda bulayın? (KE, 25v/12) *(bsz)*

Nūḫ ʿaleyhiʾs-selām siŋekni ıḍtı; barġıl yėr yüzindeki (14) ẹtlerni tatġıl yılanġa bėreliŋ tėdi. (KE, 25v/14) *(bsz)*

Ḳarluġaç aydı: *ẹt*lerni tatdıŋ mu, ḳayu *ẹt* (18) tatlıġ turur? (KE, 25v/17) *(bsz)*

Ḳarluġaçġa sordı; (2) nelük sözlemes tėp, ḳarluġaç aydı: meniŋ birle sözleşdi ḳamuġ *ẹt*lerde suw (3) baḳasınıŋ ẹti tatlıġ tėp, aydı: kęç ḳalmış üçün ḳorḳup sözleyümes tėdi. (KE, 26r/2) *(bsz)*

...bu kün <u>*toŋuz*</u>nuŋ *ẹt*i ḥarām bolġan sebeb ol turur tėmişler. (26r/20)

...aġuluġ *et*ni çeynep bıraqtım erdi… (NF,34/12) *(<u>koy</u>)*

...<u>*tewe*</u>ni öltüzdi, tört sıŋardın ḫalāyık yıġıldılar *ẹt*ini pāre (16) pāre ḳılıp üleşdiler. (KE, 35v/15)

Ẹt yėdürgen... (KE, 37v/ 16) *(bsz)*

...ḳuşlar üstün *ẹt*ni kördiler ẹrse anı alġalı uçdı-(6)-lar, şandūḳnı havāġa köterdiler. (KE, 44r/5) *(bsz)*

...*ẹt*lerni astın (17) [ba]ġladı. (KE, 44r/16) *(bsz)*

...tęgme biriŋe bir kesek *ẹt* tęgdi. (KE, 47r/20) *(koy)*

...*keḏik ẹt*i uş keltürdüm tedi. İsḥāḳ ol *ẹt*ni yėdi... (KE, 54v/2)

ʿAyaż ewdin keldi *et* keltürdi. (KE, 54v/6) *(bsz)*

...tört *kuş*nı tutġıl boġuzlaġıl, tüsin (4) yolġıl, *et*in toġraġıl, tüslerin yėlge savurġıl, sünüklerin töggil, berrī-(5)ge ḳatġıl. (KE, 55r/4)

...tegme biriniŋ sünüki**,** sünükindin, *ẹt*i *ẹt*indin, tügi tügi[ndin] (16) aḏrıldı. (KE, 55v/15) *(kuş)*

Yaʿḳūbġa (20) yėmlerde *tewe ẹt*i sewüg erdi, içimlerde tewe süti... (KE, 61v/20)

...etmek birle yörgenmiş *ẹt* yaʿnī türmek. (KE, 85r/17) *(bsz)*

...kişilerge nime körklüg **(2)** *it*iŋ bar, ya *sıġır*ıŋ ya *tęwe*ŋ bar tėgeç kālā öler ẹrdi ve alar *ẹt*lerin satḳun alıp kęlür ẹrdiler. (KE, 95r/2)

...*selvā buldurcın* (10) *ẹt*i bolur söklünmiş. (KE, 118v/10)

...söklünmiş *ẹt* yėyü... (KE, 118v/19) *(bıldırcın)*

Toyġınça *ẹt* şeker yėdiler. (KE, 118v/20) *(bıldırcın)*

...ol *ẹt*din alıp yarın yėmek üçün ḳoydı. (KE, 118v/21) *(bıldırcın)*

...kėçe ol *ẹt* sasıdı. (KE, 118v/21) *(bıldırcın)*

...bir *sıġır* [128r] (1) öltürüŋ, anıŋ *ẹt*idin alıp... (KE, 128r/1)

*Ẹt*ni alıp ölügge urdılar... (KE, 128v/18) *(sıġır)*

...bir kesek *sıġır* (10) *ẹt*i... (KE, 129r/10)

...ėki ṭabaḳ ıḏdı, biride söklünmiş balıḳ birle etmek (8) birinde ḫām *ẹ.t* (KE, 130r/7) *(bsz)*

...bėş batman *ẹt*... (KE, 144r/14) *(bsz)*

...aḳ *ẹt* üze ḳara ʿayb bolmas. (KE, 150v/5) *(bsz)*

Ḳuş havādın (2) körüp *ẹt* hayāl ḳılıp alıp uçtı, Loḳmān ẹvi tuşunġa kęldi ẹrse altunnı tumşuḳı-(3)-dın tüşürdi. (KE, 164r/2) *(bsz)*

...bir *koy* boġuzlap *ẹt*indin (11) ḳayu yaḫşırak ẹrse maŋa kęltürgil. (KE, 164r/10)

...*ẹt*i, tęrisi, sünüki ḳayda ẹ[rse] (20) yıġıp, tėrip kęltürdi. (KE, 165v/19) *(eşek)*

İçinde *et* birle şūrba qaynayur erdi kim bir çıpçuq küweç içinge tüşti taqı öldi. (NF,193/7) *(bsz)*

...velīkin ol küweçniŋ̑ içindeki *et* ḫukmı ol turur kim eger ol (12) çıpçuq tüşmişte küweç qaynayur ḫālda bolsa… (NF,193/11) *(bsz)*

...*et* ḥāram bolmaġay, velīkin ol *et*ni üç qata yuvmaq (14) kerek bolġay… (NF,193/13) *(bsz)*

Toḳuzunçı *ḳurbānlıḳ ẹt*ini yėmek buyurdı, evvelkılarnıŋ ḳurbān (19) ḳılġanın ot yėr ẹrdi. (KE, 194v/18)

Ḳaçan *ẹt*, yaġ kẹrek bolsa (6) barıp *koy ḳozı* keltürüp yėyür-biz. (KE, 216v/5)

...aşaçdın *ẹt* ve aş keltürü başladılar. (KE, 228v/15) *(bsz)*

Ḳamuġ ḫalḳ aş, etmek, *et* yėp (17) toydılar. (KE, 228v/16) *(bsz)*

...*it*ler öler ḳalur arıġsız sasıġ *et.* (KE, 238v/7)

Peyġāmbar ʿas *qoy eti*din qayu yerni sewer? (NF,33/10)

Peyġāmbar ʿas *qoy* (11) *et*idin *qol eti*ni taqı *yaġrın eti*ni sewer... (NF,33/10)

...ol sögülmiş *qoy*ġa aġu sürtti, *yaġrın eti*nge taqı *qol eti*nge köprek (12) sürtti taqı aḫşamdın soŋ͡ġ Peyġāmbar ʿas'nuŋ͡ġ ėwinge keltürdi. (NF,33/11)

Qaçan kim Peyġāmbar ʿas *qoy eti*din bir pāra aldı taqı çeyneyü başladı erdi… (NF,33/15)

Peyġāmbar ʿas aġzındaqı *et*ni bıraqtı... (NF,33/16) *(koy)*

Ey (17) yārānlarım, bu *et*din yemeŋ͡ġ kim bu *qol eti*din āvāz eşittim kim yā Resūlallāh, mėndin yemeŋ͡ġ kim men aġuluġ turur-men tėp aydı erse, [34] (1) cümle ṣaḥābalar ėliglerin tarttılar. (NF,33/17) *(koy)*

Ol *qoy et*ini bir itke bėrdiler. Ol it yėdi erse, ol sāʿat öldi. Bardılar, bir çuqur qazdılar taqı ol *et*ni anda kömdiler. (NF,34/7)

...ol çıpçuq küweç içinde qaynasa, *et* taqı ḥarām (13) turur… (NF,193/12)

...*et* ḥāram bolmaġay, velīkin ol etni üç qata yuvmaq (14) kerek bolġay… (NF,193/13) *(bsz)*

Ḥaq teʿālā rūzī qıldı, (10) bir yarmaq *et* almadıŋ͡ġız. (NF,253/10) *(bsz)*

...bu nefsüm maŋ͡ġa aytur kim, *et* yėmegil… (NF,263/2) *(bsz)*

Men *et*ni (4) yeyür-men… (NF,263/3) *(bsz)*

Ḥaq teʿālā maŋ͡ġa her kün *et* bėrgey erdi. (NF,263/4) *(bsz)*

Bu *ėt*leriŋ͡ġ ġuddalarını yıġıp bizim çetükke ıḍa bėrgil tėmiş erdi, (ġudda tėp *ėt*niŋ͡ġ bėzlerine ayturlar). (NF,312/8) *(bsz)*

...ya taqı *toŋ͡ġuz ėt*i yeseŋ͡ġ... (NF,364/16)

...*toŋ͡guz ėt*ini yemek hem iŋ͡gen yaman iş turur... (NF,364/17)

...*toŋ͡guz ėt*ini keldürdiler, (3) anı taqı tenāvul qıldı. (NF,365/2)

Ḥaḳīḳat üze ḥarām ḳıldı sizing üze (5) ölügseni taḳı ḳannı taḳı *tonguz et*ini. (QT, 24b/4)
...taḳı *tonguz et*i taḳı ol nirse kim ün ḳılındı... (QT, 104a/1)
...ḥarām ḳılınmış, (3) yigen üze kim yiyür anı; meger kim bolsa ölügse, yā tökülmiş (4) ḳan, yā *tonguz et*i. (QT, 142b/3)
Taḳı ol ol kim musaḫḫar ḳıldı tengizni, munung üçün kim yisengiz andın (3) tāze *et*ni. (QT, 258b/3) *(bsz)*
Ḥaḳīḳat üze ḥarām ḳıldı sizing üze ölügseni taḳı ḳannı takı *tonguz et*ini. (QT, 269a/3)
Bulmaġay Tangrını, *et*leri taḳı ḳanları; velī bulur anı saḳnuḳluḳ, (9) sizdin. Anın mengizlig musaḫḫar ḳıldı sizge... (QT, 323a/8) *(tiwe)*
...yiyür siz taze *et*ni. (QT, 416b/1) *(bsz)*
Taḳı *ḳuş et*leri, andın kim ārzūlayurlar. (QT, 511b/4)
yẹtiz bişürdi *et*ni (ME, 7/7) *(bsz)*
sasıdı *et*, yıḏlandı (ME, 34/7) *(bsz)*
yẹmịlcidi *et*, çürüdi *et*, ėrtege ḳaldı *et* (ME, 35/3) *(bsz)*
yıḏlandı *et*, çürüdi *et*, sasıdı *et* (ME, 46/5) *(bsz)*
ula bişmiş *et* (ME, 65/3) *(bsz)*
çaynam *et*ni ṣūrẹt ḳıldı Taŋ͡grı (ME, 83/4) *(bsz)*
kakladı *et*ni (ME, 83/6) *(bsz)*
ḳạḳladı *et*ni, dilip ḳạḳladı *et*ni (ME, 92/2) *(bsz)*
ḳụrtladı *et* (ME, 98/3) *(bsz)*
opradı *et*, yözüldi *et*, yıylandı *et* (ME, 168/7) *(bsz)*
söglündi *et*, söglünçi boldı *et* (ME, 162/1) *(bsz)*
ula bişdi *et* (ME, 165/3) *(bsz)*
tẹpretti bir çaynam *et*ni aġzı içinde (ME, 228/2) *(bsz)*
çạla bịşürdi *et*ni (ME, 236/5) *(bsz)*
ribā loḳması bil *toŋ͡guz*nuŋ͡g *et*i (MM, 248/1)

gevher ~ güher *Far.* “inci”

KTS *gâvhar* “cevher, çok kıymetli taş” (s. 60); KTTTS *gavhar* “gevher, değerli süs taşı” (s. 109); KTC *gavhar 1* “alwan tüske enip, qubılıp turatın bağalı asıl tas” (s. 133); DS *gävhär* [персидский گوهر] жемчуг “inci” (s. 195); *gühär* [персидский گوهر] жемчуг “inci” (s. 195).

...ḳızıl altundın yaratılmış bir taḫt ıḍdı, *güher* birle muraṣṣaʿ ḳılınmış. (KE, 7r/8)
...ʿūd yıġaçındın bir taḫt ḳıldurdı, *gevher* birle muraṣṣaʿ. (KE, 32r/10)
...*gevher* birle muraṣṣaʿ ḳılmış. (KE, 74v/16)
...tişleri *gevher* teg... (KE, 75r/18)
...tört yüz rıṭl yinçü *gevher* muḳarrer boldı. (KE, 76v/21)
...*gevher*imni çıġaylarġa [80v] (1) bėrgey-men. (KE, 80r/21)
...tęgme bir ayaḳı aḍın aḍın *gevher*din... (KE, 96v/4)
...tört ḳıymetlıġ *gevher* ornatmış ẹrdiler. (KE, 96v/6)
...yinçüler *gevher*ler taʿbiye ḳıldılar. (124v/1)
Töşengüleri ḳamuġ altundın, yinçüdin, *gevher*din... (KE, 124v/2)
...ne kim *gevher* yinçü bar (8) ẹrdi kizledi. (KE, 126r/7)
...ėki ṭāvus altun kümüş *gevher*ler (6) birle muraṣṣaʿ ẹrdi. (KE, 141r/5)
...teŋizdin *gevher* (16) yinçü çıḳardılar... (KE, 146r/15)
...ḳamuġı *gevher* birle bęzeklig... (KE, 147r/4)
...ol *gevher*ler yaruḳluḳ bėrürler ẹrdi. (KE, 147r/7)
...*gevher* birle muraṣṣaʿ. (KE, 148r/17)
...bir *gevher* muraṣṣaʿ ḳıldı... (KE, 148v/9)
...*gevher* yinçüler niçe kim o[r]nattılar... (KE, 150v/17)
...*gevher*ler birle bęzediler. (KE, 150v/19)
...*gevher* birle muraṣṣaʿ ḳılġan... (KE, 161r/15)
...sofra üze ṭabaḳlar kördiler (4) yinçü *gevher* birle toluġ. (KE, 174r/4)
...ḫazīnedin bir *gevher*-i şeb-çerāġ çıḳarıp... (KE, 176v/14)
...bu *gevher*ni çıḳarġıl... (KE, 176v/15)
...ol *gevher*ni çıḳarıp yoḳaru köterdi... (KE, 176v/19)
...*gevher*ni (21) çıḳardı. (KE, 176v/20)
...yinçü, *gevher* birle... (KE, 209v/11)
Yinçü *gevher* nigārımız (KE, 223r/21)
...bir uluġ but bar erdi altundın, ėkki közinge (10) *güher* ornatmış erdiler… (NF,216/10)
gęvhęr ornatmış çọvāc (ME, 80/5)

gūş *Far.* “et”

gūş sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada “et” anlamında *et* kullanılmaktadır (bk. ęt ~ et).

...başlarınġa *gūş* şeker yaġdı. (KE, 149v/12) (bsz)

ḫarīr *Ar.* “ipek”

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada “ipek” anlamında *jibek* kullanılmaktadır (bk. yipek).

...taḫt üze aḳ *ḫ[arīr]* (9) örtünüp yatur ęrdi. (KE, 147v/8)
...aḳ *ḫarīr*ge çulġadı. (KE, 147v/18)
...miŋ sanlıġ *ḫarīr*... (KE, 148r/18)
...*ḫarīr*ge yörgep kęltürüp Eymene öŋide ḳoydı. (KE, 184r/1)
...şabr ḳıldılar, uçmaḳ taḳı *ḫarīr*mi.(QT, 558b/4)

içim “içecek”

KTS *işimdik* (s. 327); KTTTS *işimdik* (s. 673); KTC *işimdik* (s. 770); TLS, Kaz. *işimdik*, TT içki; EDPT *içim* derived noun describing a single action from iç- ; properly “a single drink, or act of drinking”, as opposed to içgü “drink” (s. 27); DS *ičim, jem ičim см.* jem (s. 201); jem, jem ičim пища и напитки “yiyecek ve içecek” (s. 255).

Yaʿḳūbġa (20) yėmlerde tewe ęti sewüg erdi, *içim*lerde <u>*tewe süti.*</u> (KE, 61v/20)

iç yaġı “geviş getiren hayvanların karın boşluğundan çıkarılan iç yağı”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *iç yaġı* madde başı olarak bulunmamaktadır ancak *iç* ve *yaġ* ayrı birer madde başı olarak bulunmaktadır.

KTS *iş* (s. 327); KTTTS *iş I, 1* (s. 672); KTC *iş I, 1* (s. 769); TLS, TT iç, Kaz. *iş*; EDPT *iç* “the interior, or inside (of something)” (s. 17); DS *ič 1.* внутренность “iç” (s. 201); GTYL **jaγ*, Kaz. *maj* (s. 453); KTS *may* (s. 192); KTTTS *may I* (s.

362); KTC *may* (s. 447); TLS, TT yağ, Kaz. *may*, jav; DS *jaγ 1.* жир, масло "yağ, içyağı, katı yağ, tereyağı" (s. 223).

Taḳı *sıġır*lardın taḳı *koy*lardın ḥarām ḳılduḳ (8) anlar üze, *iç yaġlarm*ı; meger ol kim kötürdi ol ikisining arḳaları, yā (9) çoz baġarsuklar, yā ol nirse kim ḳarıştı süngük birle. (QT, 142b/8)

iw "ev"

GTYL **eb*, Kaz. *üj* (s. 500); KTS *üy 1* (s. 296); KTTTS *üy I, 1* (s. 594); KTC *üy I, 1* (s. 692); TLS, TT ev, Kaz. *üy*; EDPT *e:v* basically "dwelling place" (s. 3); DS *ew см.* ev (s. 191); DS *ev 1.* дом, юрта, помещение "ev, bina" (s. 189).

Taḳı ḳıldı sizge, *tiweler könleri*ndin *iw*ler. (QT, 265a/7)

ḳalı ~ ġalı *Far.* "(altın ve ipekle dokunmuş) halı"

KTS *qalı* (s. 159); KTTTS *qalı* (s. 282); KTC *qalı* (s. 367); TLS, TT halı, Kaz. *kalı*; TMEN *qalï* Teppich "halı, kilim", < ? türkisch (1405).

Süleymān peyġāmbar ʿas [210] (1) perīlerke buyurup bir *ġalı* toqıtmış erdi altundın taqı yipekdin. Ol *qalı*nıŋ͡ġ ėni bir yıġaç yer erdi… (NF,210/1)

Süleymān peyġāmbar ʿas [210] (1) perīlerke buyurup bir ġalı toqıtmış erdi altundın taqı yipekdin. … ol *qalı*nı bu taɣtnıŋ͡ġ ortasında yaymış erdi… (NF,210/2)

Süleymān peyġāmbar ʿas [210] (1) perīlerke buyurup bir ġalı toqıtmış erdi altundın taqı yipekdin. … ol *qalı*nıŋ͡ġ ortasında altundın (3) minber qılmış erdi. (NF,210/2)

ḳayış "ustura bilenen cilalı kösele"

GTYL **qaδıš, *qajyš*, Kaz. – (s. 386); KTS *qayıs* (s. 156); KTTTS *qayıs I* (s. 276); KTC *qayıs I* (s. 360); TLS, TT kayış, Kaz. *kayıs*; EDPT secondary form

kayış, see kad̲ış (s. 679); *kad̲ış* “strap”; ... its form as a loan-word in Persian (s. 607); DS *qaδïš* ремень “kayış” (s. 404).

...naʿ līnim (2) *qayışı* körklüg bolmaqını... (NF,372/2)

kilim *Far.* “aba, çuha hırka”

KTS *kilem* “halı” (s. 149); KTTTS *kilem* “halı” (s. 262); KTC *kilem* “türli-tüsti jipterden örnek sala toqılıp, edenge ya qabırğağa paydalanatın üy juhazı” (s. 344); TLS, TT kilim, Kaz. *tıkır kilem*; TMEN **kilim, *kiläm* Teppich “halı”, Kaz. *kiläm*, R II kir. *kiläm*, < persisch (1718).

Fāṭıma raẓhā tėwe yüŋ͡gündin (8) toqunmış *kilim* keymiş… (NF,164/7)

kiyiz ~ kiz “keçe”

GTYL **kidiz*, Kaz. – (s. 392); KTS *kiyiz* (s. 134); KTTTS *kiyiz* (s. 237); KTC *kiyiz* (s. 313); TLS, TT keçe, Kaz. *kiyiz*; EDPT secondary form *2 kiz* (s. 756); *kid̲iz* “felt” (s. 707); DS *kiiz см.* kidiz (s. 306); *kidiz* палас, кошма “kilim, keçe” (s. 306); *kiδiz* кошма, палас “keçe, kilim” (s. 306).

...azġına yaġ, arġamçı, *kiyiz*, tawar alıp kęltürdük. (KE, 101v/18)
Yūnus pelās tonluġ ęrdi, *kiyiz* börklüg ęrdi. (KE, 154v/6)
Anası aḳ *kiyiz*lerni kęsip... (KE, 168r/10)
Barça ṣaḥāba tonlar taqı *kiz*ler örtündiler. (NF,31/7)

kön “deri, gön”

GTYL **kö:n*, Kaz. *kön* (s. 384); KTS *kön 1* “büyükbaş hayvan derisinden yapılan iyi işlenmemiş deri” (s. 138); KTTTS *kön I* “büyükbaş hayvan derisinden yapılan iyi işlenmiş deri” (s. 247); KTC *kön I* “iri qaranıñ ilengen (etik tigetin) qattı terisi” (s. 326); TLS, TT gön, Kaz. *kön*; EDPT *kö:n* (g-)

originally “raw hide for tanning”; survives in all modern languages for “tanned leather” (s. 725); DS *kön* выделанная кожа “işlenmiş deri” (s. 314).

Kön-(11)-din suw idişi bar erdi. (KE, 240r/10) *(bsz)*

...bu inekni anlarġa satmaġıl, meger bu *inek*niŋ͡ġ *kön*i (4) toluġ qızıl altun bėrseler, andın soŋ͡ġ satġıl... (NF,341/3)

Taḳı ḳıldı sizge, *tiwe*ler *kön*lerindin iwler. (QT, 265a/7)
soyuldı *kön*, yüzüldi tėri (ME, 155/6) *(bsz)*

ḳurut “keş, çökelek”

GTYL **quru-t*, Kaz. *qurt* (s. 451); KTS *qurt I* (s. 182); KTTTS *qurt I* (s. 339); KTC *qurt I* (s. 427); EDPT *kurut* derived deverbal noun from kurı:- ; “dried curds used as a kind of hard cheese” ... Loan-word in Mongolian, Persian etc. (s. 648); DS *qurut I* курут, высушенный “kurut, çökelek, lor peyniri” (s. 470); TMEN *qurut* Käse “peynir” (1472).

...eki tęvege yaġ, *ḳurut*, başlaḳ, yüŋ, (2) yüklep Mışrga oġradılar. (KE, 93v/1)
...*ḳurut*ların, yüŋlerin (16) yana çuvāllarıġa saldurdı. (KE, 94r/15)
...yaġ, *ḳurut*, yüŋ, yarmaḳ-**(6)**-larımızını... (KE, 94v/5)

mercān *Ar.*“mercan adlı hayvanın iskeletinden elde edilen ve süs eşyaları yapımında kullanılan madde”

KTS *marcan* (s.195); KTTTS *marjan 1* (s. 368); KTC *marjan 1* (s.453); TLS, TT *mercan,* Kaz. *marjan.*

Tamām anlar (5) yāḳūt taḳı *mercān* mengizlig. (QT, 510a/5)

meşk *Far.* “tulumdan yapılmış su kabı”

KTS *mes 1* (s. 199); KTTTS *mes* (s. 378); KTC *mes* (s. 461).

...meṣelā bir *meşk* toluġ suw bolsa taqı ol *meşk*niṅg aġzı baġlıġ bolsa, hēç kimerse ol *meşk* içinde suwnı körmese… (NF,3/10)
Yanında bir quruġ *meşk* bar erdi. (NF,133/14)
Ol *meşk*ni teprettiler… (NF,133/14)

palās ~ pelās *Far.* "aba, çuha, keçe giysi"

KTTTS *palas* (s. 436); KTC *palas* (s. 520).

...bir (5) *pelās* keydi... (KE, 154r/5)
Yūnus *pelās* tonluġ ẹrdi, kiyiz börklüg ẹrdi. (KE, 154v/6)
...özi *palās* ton keyer erdi… (NF,210/14)
...taqı tėmür keḍgey erdiṅg (14) *palās*dın soṅg, tėp ḫiṭāb qıldı. (NF,267/14)
...muṅga bir *palās* keydürüṅg... (NF, 358/5)
...ėgnindeki *palās*ı birle bardı... (NF, 358/8)
...egnimge *palās* keydürdiler... (NF,358/14)
...boynındaqı zencīrni taqı *palās*ını kėteringler... (NF,358/17)
...arpa etmekni (15) türüp qayġı birle yemek taqı *palās* keymek... (NF,395/15)

ruqʿa *Ar.* "üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

...bir ḫūra maṅga kelür, ėlginde bir *ruqʿa* bar. (NF,322/17)
Oqıyur-men, tėdim [323] (1) erse, ol *ruqʿa*nı maṅga bėrdi. (NF,323/1)

sarıġ yaġ "tereyağı"

Kullanılan sözlüklerde *sarıġ yaġ* birlikteliği madde başı olarak bulunmamaktadır.

GTYL **sarıγ*, Kaz. *sarı* (s. 601); KTS *sarı* (s. 236); KTTTS *sarı 1* (s. 470); KTC *sarı 1* (s. 556); EDPT *sarığ* "yellow"; ... apparently an early loan-word in Mongolian as *şira* (s. 848); DS *sarïγ I 1.* желтый "sarı" (s. 488); GTYL **jaγ*,

Kaz. *maj* (s. 453); KTS *may* (s. 192); KTTTS *may I* (s. 362); KTC *may* (s. 447); TLS, TT yağ, Kaz. *may*, jav; DS *jaγ 1.* жир, масло “yağ, içyağı, katı yağ, tereyağı” (s. 223) TMEN *sarıγ* Gelb “sarı”, R IV kir. *sarï* (1207).

...*sarıġ yaġ*nı yumalaḳ ḳılıp aġzınġa... (KE, 165r/4)
...bir çeşme bar suwı sütdin aḳraḳ ʿaseldin süçüg-(8)-rek, *sarıġ yaġ*dın yumşaḳraḳ. (KE, 176v/8)
...anam bir çanaq [25] (1) içinge etmek toġradı, taqı ol etmek üzesinge *saġ yaġ* kemişti, taqı bir pāra süt kemişti… (NF,25/1)

selvā *Ar.* “bıldırcın eti, İsrailoğullarının Tih sahrasında bulunduğu müddetçe menn ile Allah’ın ihsanı olan bıldırcına benzer kuş eti”

selvā sözcüğüne tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde rastlanmamıştır.

...selvā buldurcın (10) ẹti bolur söklünmiş. (KE, 118v/9)

söklünç ~ söglünçi ~ söglüncü “kebap”

Bu sözcük kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır.

EDPT *söglüncü:* pronunciation uncertain, derived deverbal noun from söglün- (s. 821); DS *söklüncü* жаркое “ızgara, et kızartma” (s. 510).

...*keḍik*niŋ *söklünç*in köŋlüm tiler. (KE, 54r/17)
...*söklünç*i iletgil, yėsün... (KE, 54v/1) *(koy)*
külge bulġadı *söglüncü*ni, külge kęmişti *söglünci*ni (ME, 70/6) *(bsz)*
sün͡güki çıḳarılmış *söglünci* (ME, 80/3) *(bsz)*
söglündi et, *söglünçi bol*dı et (ME, 162/1) *(bsz)*

sögülme “kebap”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *sögülme* sözcüğüne rastlanmamıştır.

sögülme ḳıldı er (ME, 154/4) *(bsz)*

ṣūf *Ar.* “yün dokuma”

ṣūf, tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

...üç *ṣūf* ton ḳeltürdi. (KE, 193r/7)

...taqı tonun͡gız yoġun *ṣūf*dın turur… (NF,105/15)

...*ṣūf* tonlar keḍgeyler... (NF,402/5)

suw “vücut suyu, iç suyu”

GTYL **su:w ~ *su:b*, Kaz. – (s. 88); KTS *suv* (s. 246); KTTTS *su* (s. 490); KTC *su(w) 1* (s. 582); EDPT *su:v* “water” (s. 783); DS *suw см.* suv (s. 516); *suv 1.* вода, влага, жидкость “su” (s. 515); TMEN *sub* Wasser “su”, R IV kir. *sū* (1278).

*Tewe*ni öldürüp (18) içegüsin sıḳıp *suw*ın içe başladılar, tęwe tükendi yüklerin uçalarıŋa kötürdiler. (KE, 232r/18)

suw idişi “su kabı”

GTYL **su:w ~ *su:b*, Kaz. – (s. 88); KTS *suv* (s. 246); KTTTS *su* (s. 490); KTC *su(w) 1* (s. 582); EDPT *su:v* “water” (s. 783); DS *suw см.* suv (s. 516); *suv 1.* вода, влага, жидкость “su” (s. 515); TMEN *sub* Wasser “su”, R IV kir. *sū* (1278); KTS *ıdıs* (s. 322); KTTTS *ıdıs* (s. 661); KTC *ıdıs* (s. 756); TLS, TT kap, Kaz. *ıdıs*; EDPT *i̲diş* “cup, vessel”, and the like. (s. 72); DS *idiš I 1.* сосуд, чашка, бокал “kap, fincan, kadeh” (s. 203).

Kön-(11)-din *suw idişi* bar erdi. (KE, 240r/10)

sündüs *Ar.* “üzeri altın ve gümüşle işlenmiş ipekli kumaş”

sündüs sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

...*sündüs*-i Rūmī... (KE, 148r/18)

süt “süt”

GTYL **sü:t*, Kaz. *süt* (s. 448); KTS *süt* (s. 250); KTTTS *süt* (s. 498); KTC *süt* (s. 591); TLS, TT süt, Kaz. *süt*; EDPT *sü:t* (-d) “milk” (s. 798); DS *süt* молоко “süt” (s. 518).

...bu taġdın bizge ḳızıl tülüg *iŋen* (13) çıḳarġıl, biziŋ ilegimizde botalasun, bizge *süt* bėrsün. (KE, 34v/13)

Yaʿḳūbġa (20) yėmlerde tewe ẹti sewüg erdi, içimlerde *tewe süt*i. (KE, 61v/20)

...teŋizdin (19) yėtti *sıġır* çıḳar tüsleri sarıġ, yüzleri aḳ, emükleridin *süt* aḳar. (KE, 89r/19)

Ḳamuġı (20) körklüg sẹmiz yana yetti *sıġır* kördüm aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, aruḳ-(21)-lıḳdın süŋekleri körünür körmek yaman, emüklerinde *süt* yoḳ, ẹrinleri [89v] (1) yarılġan, tişleri toŋuz tişi teg, burnı yaġan burnı teg. (KE, 89r/21)

...aşlıḳnı ḳoy eyesinge bėriŋ tīmār ḳılsa aşlıḳ yetilgey, *koy*nı aşlıḳ eyesiŋe (21) bėriŋ aşlıḳ yetilgünçe *süt*in içsün, aşlıḳ yetilgendin soŋ aşlıḳ; eyesi aşlıḳın alġay, ḳoy eyesi [136v] (1) ḳoyın alġay. (KE, 136r/21)

...*koy süt*in (13) beriŋ. (KE, 152r/12)

Sütlüg *koy*lar *süt*in bėrmediler, sütsiz ḳoy *süt*in bėrdiler. (KE, 152r/13)

...*süt* aḳa başladı... (KE, 152r/14) *(koy)*

Yūnus ol *süt*ni ẹmdi. (KE, 152r/14) *(koy)*

...bir *ıwuḳ keyik*ge ilhām boldı, künde kẹlip *süt* bėrür ẹrdi. (KE, 157v/5)

...bir ḳoyçı (11) kördi andın *süt* tiledi... (KE, 157v/11) *(koy)*

...*koy*larımız *süt*i ḳurıdı... (KE, 157v/12)

Yūnus bir saġlıḳ *koy*nı ündedi, kẹldi ẹrse (13) Yūnus ḳolın ẹmçekige sıġadı ẹrse ẹmçeklerige *süt* tolup kẹldi. (KE, 157v/13)

...ḳoyçıdın ayaḳ alıp (14) *süt* saġıp içti. (KE, 157v/13) *(koy)*

...*süt* saġdı. (KE, 157v/20) *(koy)*

...*süt*ni içip... (KE, 157v/20) *(koy)*

...ekçi teg emçek[i]-(20)-din *süt bėr*ür. (KE, 170v/20) *(yarasaġ)*

...bir emükindin *süt* emer ammā yana bir emükindin suw içer. (KE, 170v/20) *(yarasaġ)*

...bir çeşme bar suwı *süt*din aḳraḳ ʿaseldin süçüg-(8)-rek, sarıġ yaġdın yumşaḳraḳ. (KE, 176v/7) *(bsz)*

...bir ḳutur *iŋen tėve*si bar ėrdi, ḳamuġları anıŋ *süt*i birle evḳāt keçürür ėrdiler. (KE, 184v/11)

...öz ḳutur tėvelerige mindürdiler, *tėve* ḳopġaç (8) ḳuturı töküldi aruḳ ėrdi, sęmiz boldı *süt*i aḳa başladı. (KE, 185r/8)

...birinde *süt*... (KE, 209r/10) *(bsz)*

...*süt*din içtim... (KE, 209r/11) *(bsz)*

...ḳoyçısı hem *süt* ḳeltürür ėrdi. (KE, 220v/5) *(koy)*

*Qoy*larımız munda bolsa erdi, sizlerke (4) *süt* bėrgey erdim… (NF,22/4)

Bu qoy iŋ͡gen aruq *qoy* turur, hēç *süt*i yoq turur. (NF,22/5)

Eger *süt* çıqsa, saġıŋ͡g! (NF,22/7) *(koy)*

...ėwde bir kersān *süt* bar. (NF,22/13) *(bsz)*

Bu *süt* qandın keldi? (NF,22/14) *(bsz)*

...anam bir çanaq [25] (1) içinge etmek toġradı, taqı ol etmek üzesinge saġ yaġ kemişti, taqı bir pāra *süt* kemişti… (NF,25/1) *(bsz)*

...suwı *süt*din aqraq turur taqı ʿaseldin süçüg turur. (NF,57/7) *(bsz)*

...birinde ʿasel bar erdi taqı biriniŋ͡g içinde *süt* bar erdi. (NF,57/9) *(bsz)*

...men *süt* qadaḫ[ı]nı aldım… (NF,57/10) *(bsz)*

...bu *süt* qadaḫını iḫtiyār qıldıŋ͡g! (NF,57/11) *(bsz)*

...taqı içindeki suw *süt*din aq turur… (NF,62/6) *(bsz)*

...taqı biri *süt*din, taqı biri ḫamrdın, taqı biri ʿaseldin. (NF,64/5) *(bsz)*

...bu *süt*ni içiŋ͡g… (NF,118/12) *(bsz)*

Bir çanaq birle *süt* keltürüŋ͡gler… (NF,118/11) *(bsz)*

ʿÖmer raẓhu ol *süt*ni içti… (NF,118/13) *(bsz)*

...ol cerāḥatdın *süt* qan (14) birle bulġaşıp çıqtı… (NF,118/13) *(bsz)*

Ol ʿArabnuŋ͡g bir saġlıq *qoy*nı bar erdi. Oġlanlarını anıŋ͡g *süt*i birle (13) terbiyet qılur erdi. (NF,253/12)

Otlaġdın *qoy*larım kelse, her kėçe öz ėlgim birle atamqa anamqa *süt*din qandurmadın (9) oġlanlarımqa bėrmes erdim. (NF,293/8)

Bir kėçe *qoy*lar kėç keldiler. *Süt*lerin saġıp bardım. (NF,293/9)

...ėlgimde *süt* birle ileglerinde erteke (11) tegi örü turdum. (NF,293/10) *(koy)*

Abū Bekr raẓhu'nuŋ͡g bir kün qulı *süt* keltürdi… (NF,294/15) *(bsz)*

...taqı özi ol *süt*ni içmişdin soñg qulınġa (16) sordı… (NF,294/15) *(bsz)*

...mañga bu *süt*ni (17) bèrdiler... (NF,294/16) *(bsz)*

...ol içgen *süt*ni qusmaq üçün ol miqdār emgendi kim cānı çıqmaqġa tegdi. (NF,295/1) *(bsz)*

Andın (2) soñg ol *süt*ni qustı... (NF,295/2) *(bsz)*

Bu arada bir tişi *ıwuq* keldi taqı turuqtı erse, bu abdāl bardı taqı andın *süt* saġdı (13) taqı ol *süt* birle efṭār qıldı... (NF,295/12-13)

...bu bir içim *süt* bu *ıwuq*dın içmekim sewüglügrek turur… (NF,295/14)

...ol *qoy*nı (2) saġar erdi taqı anıñg *süt*i birle efṭār qılur erdi… (NF,296/2)

Bu *qoy* ḥarām ʿalaf yèdi. Her ayna ol ʿalafnıñg quvvatı *süt*iñge taqı sirāyat (11) qılġay taqı men ol şübhetlig *süt*ni içmişdin soñg tāʿatnıñg ḥalāvatını neteg bulġaymen? (NF,296/10-11)

Bu *qoy* ḥarām ʿalaf yèdi. Her ayna ol ʿalafnıñg quvvatı sütiñge taqı sirāyat (11) qılġay taqı men ol şübhetlig *süt*ni içmişdin soñg tāʿatnıñg ḥalāvatını neteg bulġaymen? (NF,296/11)

Andın soñg *süt* içer erdi. (NF,298/7) *(bsz)*

Vehebnüñg anası bir çanaq *süt* keltürdi… (NF,298/8) *(koy)*

Ey oġlum, bu *süt*ni içgil… (NF,298/8) *(koy)*

...bu *süt*ni qandın ḥāṣil qıldıñgız? (NF,298/9) *(koy)*

...bu *qoy*lar taqı bu musulmānlarnıñg mülkinde otlamış bolsalar (14) taqı ol yer èḍileri rāżī bolmasalar, men bu *süt*ni içsem… (NF,298/13)

...anası taqı hēç (16) neerse tèmedi taqı *süt*ni alıp çıqtı. (NF,298/16) *(koy)*

Taḳı ḥaḳīḳat üze sizge *tiwe*ler içinde iʿtibār alġu nirse bar. İçrür miz sizge ol nirsedin kim (3) ḳarınları içinde, içegüde turġan nirse taḳı ḳan arasından, *süt* ṣāfī, boġazġa revān barġan (4) içgenlerge. (QT, 263b/3)

...taḳı arıḳlar *süt*din... (QT, 485b/2) *(bsz)*

uyutdı *süt*ni (ME, 97/4) *(bsz)*

içti *süt* köpükini, içti köpükni (ME, 151/4) *(bsz)*

şehd *Ar.* “bal”

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *şehd* sözcüğüne rastlanmamıştır.Kazakçada “bal” anlamında *äsel* ve *bal* sözcükleri kullanılmaktadır (bk. ʿasel, bal).

DS *šehd см.* šähd (s. 522); *šähd* [арабски شهد] мед “bal” (s. 521).

özi irdi *şehd* ü şeker birgüçi (MM, 386/3)

şerbet *Ar.* “bal şerbeti”

KTS *şârbet* (s. 309); KTTTS *şärbet* (s. 634); KTC *şärbet 1* (s. 727); TLS, TT şerbet, Kaz. *şerbet.*

...ol kimerse baldın *şerbet* qılıp çıqardı... (NF,99/11)
...bu *bal şerbet*i turur… (NF,99/12)
...suw tiledim erse, *şerbet* keltürdiler… (NF,100/3) *(bal)*

taẖt *Far.* “taht”

KTS *taq I* (s. 259); KTTTS *taq II* (s. 513); KTC *taq I* (s. 609); DS *taxt* [персидский تخت] трон, престол “taht” (s. 543).

...*yaġan süŋüki*ndin *taẖt* bėrdi. (KE, 139r/20)

tam “dam, çatı, duvar, bina”

GTYL **tam*, Kaz. – (s. 529); KTS *tam 2* (s. 261); KTTTS *tam I, 1* (s. 517); KTC *tam I, 1* (s. 613); TLS, TT dam, Kaz. *tam*; EDPT *1 ta:m* (?d-) originally “a wall” (by implication built of mud or mud bricks); survives in all modern languages with a wide range of extended meanings including “a building with earth walls; a brick-built structure; a grave mound” (s. 502); DS *tam* стена “duvar” (s. 529).

...*edīm*din *tam* yapdılar... (KE, 40v/20)

ṭęrs "gübre, tezek"[56]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "gübre, tezek" anlamında *tezek* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. ṭęzek).

...bu bāġqa ḥālī bėş yüz (3) araba *ters* kerek… (NF,247/3)
...bėş yüz araba *ters*i qayu maḥalladın keltürmek (5) kerek bolġay? (NF,247/4)
...ol vesveseni defʿ qıldı. Ėkinç rekʿatda yana köŋ͡gli ol *ters*ke bardı. (NF,247/5)
Üçinç rekʿatda taqı köŋ͡gli *ters*ke bardı. (NF,247/6)
Hem törtinç rekʿatta taqı köŋ͡gli *ters*ke bardı. (NF,247/6)
Bukün sendin bu bāġnı kim qabūl qıldım erdi, namāzım toldı *ters* birle… (NF,247/9)
ṭęrs tökdi yęrge (ME, 70/7)
ṭęrs yā köçnük topraḳ (ME, 70/7)

ṭęzek "tezek"

> KTS *tezek* (s. 269); KTTTS *tezek* (s. 530); KTC *tezek* (s. 629); TLS, TT tezek, Kaz. *tezek*; EDPT *tezek* "dung"; more specifically "animal dung" ... loan-word in Persian and other languages (s. 574); DS *tezäk* навоз "gübre" (s. 557) TMEN *täzäk* Mist "gübre", R III kir. *tezäk* (902).

...*yılḳı ḳara ṭęzek*lerini kölükleriŋizge yėm ḳılın taḳı (20) süŋekler sizge yėm bolsun. Anıŋ üçün *ṭęzek* birle süŋek birle istincā ḳılmaḳnı (21) [şe]riʿat unamadı. (KE, 206r/19)

ton "(yünden yapılmış) don, elbise"

> KTS *ton* (s. 274); KTTTS *ton I* (s. 543); KTC *ton I* (s. 642); EDPT *to:n* (d-) "garment, clothing" (s. 512); DS *ton* платье, одежда "elbise" (s. 574).

Ḥavvā (11) ol *ḳoylar yüŋi*n in egirdi Ādem toḳıdı, ėkegü *ton* ḳılıp keḍdiler. (KE, 13v/11)

[56] *Türkçe Sözlük*'te bu sözcük II "Hayvan pisliği" biçiminde tanımlanmaktadır (*Türkçe Sözlük*, s. 1961).

tulum "bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi"

> KTS *tulıp I* "hayvan yavrusunun derisi yüzüldükten sonra içine ot veya hava doldurulmuşu"; *II* "av hayvanının veya evcil hayvanın derisinden bol olarak dikilen, örtünmek veya giymek için kullanılan giyim" (s. 278); KTC *tulıp I* "mal men añ terisinen tigilgen sırt kiyim, işik"; *II* "jas töli ölgen maldıñ enesin aldarqatı üşin işine şöp, saban tığılğan bitew teri" (s. 652); EDPT *1 tulum* vocalization unceratin (?derived), the only meaning in the Xakani language is "weapons, military equipment"; from the medieval period onwards the only meaning, except when it is a secondary form of tuluŋ, is "a skin container, inflated skin used as a float", etc. It is of course, possible but not very likely that these are two different words. In both cases the word might semantically be regarded as a noun describing a single action from tol-, but it is consistently pronounced tulum in all modern languages in which it survives and is a loan-word in this form and the second meaning in Mongolian. (Kow. 1855. Haltold 431). The evidence against any connection with tul-. A loan-word in Persian and other foreign languages (s. 500); TMEN *tulum* Sachlauch, Sack "tulum, torba", R III kir. *doluq* (931).

...üç *tulum* suw ıḍtı. (KE, 240v/1)

türmek "kadın budu denilen etli yemek"[57]

> Kullanılan Kazakça sözlüklerde *türmek* sözcüğü bulunmamaktadır.

> EDPT *türmek* (d-) derived from tür- ; "a stuffed meat ball", literally "something wrapped up" (s. 550); DS *türmäk* тюрмек, хлебцы с начинкой из сыра, масла или мяса "etten veya peynirden yapılan ekmek yemeği" (s. 599).

...etmek birle yörgenmiş ẹt yaʿnī *türmek*. (KE, 85r/17)
...bu altı ṭabaḳda *türmek*ler, ḳaġunlar ẹrdi... (KE, 85r/20)
...bu (4) *türmek*lerdin, ḳaġunlardın yençip Yūsuf aġzıġa ḳata bėriŋ. (KE, 85v/4)

[57] Bu sözcük KE, 85r/17'de metin içerisinde "etmek birle yörgenmiş ẹt" olarak tanımlanmıştır.

...bıçaḳ birle *türmek* ḳęsip... (KE, 85v/16)

yaġ “yağ, hayvansal yağ”

> GTYL **jaγ*, Kaz. *maj* (s. 453); KTS *may* (s. 192); KTTTS *may I* (s. 362); KTC *may* (s. 447); TLS, TT yağ, Kaz. *may, jav*; EDPT *ya:ğ* a generic term for “grease, fat, oil”, etc. (s. 895); DS *jaγ 1.* жир, масло “yağ, içyağı, katı yağ, tereyağı” (s. 223).

Ḳaçan ęt, *yaġ* ḳerek bolsa (6) barıp ḳoy ḳozı keltürüp yėyür-biz. (KE, 216v/5)
İbrāhīm ʿas qavmınga *yaġ*dın taqı yumşaqraq erdi, ʿaseldin taqı süçügrek erdi. (NF,115/12)
Qoylarıdın semüzrekini keltürüp qoydı taqı bir pāra *yaġ* keltürdi taqı ol qoy qatında qoydı. (NF,337/14)
Ot keldi taqı Hābīl qoyını, *yaġ*ını aldı taqı qabūl qıldı... (NF,337/15)
Eger rūza bolsaŋ͡gız, başıŋ͡gızġa *yaġ* (17) sürtüŋ͡g taqı meḥāsınıŋ͡gızqa hem *yaġ* sürtüŋ͡gler, todaqlarıŋ͡gızqa hem *yaġ* sürtüŋ͡gler. (NF,402/17)

yaġu “yağmurluk”

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *yaġu* sözcüğü bulunmamaktadır.

> EDPT derived *yaku:* (d̲ağğu:) noun describing a concrete object in -ku:, dissimilated from -ğu: after -ğ- , from yağ- ; “a rain-coat”. A first period loan-word in Mongolian as *daku* “a fur coat with the fur outside” (s. 898); DS *jaqu см.* jaγqu (s. 238); *jaγqu* плащ “yağmurluk” (s. 225).

...*kaplan terisi*din *yaġu*sı bar ęrdi. (KE, 224v/3)

yarġaḳ “debbağ olmamış deri”

> KTS *carğaq* (s. 94); KTTTS *jarğaq 1* (s. 163); KTC *jarğaq I, 1* (s. 212).

...yüzi ḳavarmış *yarġaḳ* dęg... (KE, 83r/10)

yıpar “misk, yıpar”

> KTS *cupar* (s. 108); KTTTS *jupar I 1* (s. 187); KTC *jupar I* (s. 251); EDPT *yıpa:r* the relationship between this word and kin, q. v., is obscure; lin has always meant “musk”, the secretion of the musk-deer and the musk-rat; yaıpa:r seems originally to have meant more generally “scent, fragrance”, both of musk and of other things like flowers, especially in the Hendiaduoin yı:d̲ yıpa:r, but became specialized for “musk” at an early date. It was a second period loan-word in Mongolian as ci’ar/cihar/ciğar for “musk deer”, but usually “musk” (s. 878); DS *jïpar 1.* мускус “misk, yıpar” *2.* запах, аромат “rayiha, ıtır, güzel koku” (s. 267); TMEN *yïpar* Duft “hoş koku” (411).

Cebrāʾil bir aṭ keltürdi (20) Meymūn atlıġ, *yıpar*dın yaratılmış ęrdi, Ādem mündi Cebrāʾil tizgin tutup Mikāʾil saġındın (21) İsrāfīl solındın bolup köklerni kezdürdiler. (KE, 7r/20)

...ol beş yapurġaḳdan birin <u>*keyik*</u> yėdi *yıpar* boldı, birin balıḳ (14) yėdi ʿanber boldı, birin aru yėdi ʿasel boldı, birin ḳurt yėdi yipek boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı. (KE, 12v/13)

...ėki kerpiç arasıġa *yıpar* zaʿ ferān yörütdi. (KE, 124v/1)

...*yıpar*, ʿanber (2) saçar ęrdiler. (KE, 141r/1)

...aġızların açar ęrdiler *yıpar*, ʿanberni İsrāʾīl ʿālimleri üze (7) saçar ęrdiler. (KE, 141r/6)

...*yıpar*, gül-āb kęltürüp... (KE, 148v/15)

...şeker, *yıpar*, ʿanber yaġdı. (KE, 150r/3)

...ḳızġa arıġ tonlar keydürüp, *yıpar* (14) er birle melikge ıḍdı. (KE, 168r/13)

...*yıpar*lıġ tonlar keymek... (KE, 177r/4)

...*yıpar* isi kęlür ęrdi... (KE, 187r/21)

Ḳırḳız Ḫıṭāy tawarımız / Yükdür kęḍik *yıpar*ımız / Yinçü gevher nigārımız (KE, 223r/21)

...kin *yıpar*lar burar... (KE, 239r/8)

Kevs̱er ḥavżınıŋ͡ġ (6) balçıqı *yıpar*dın turur… (NF,62/6)

...yıdığı *yıpar*dın tatlığ turur. (NF,62/7)

Mühri anıng *yıpar*. (QT, 568a/6)

yıpar sürtdi a͡ŋga, bulġadı anı *yıpar* birle (ME, 70/2)

yıpar türtdi nėmege (ME, 85/5)

yıdlandı *yıpar*, ıydı *yıpar* (ME, 187/7)

yinçü ~ yünçü ~ yincü ~ yi̧ncü *Çin.* "inci"[58]

> KTS *incüv* (s. 326); KTTTS *inju* (s. 671); KTC *injüw* (s. 766); TLS, TT inci, Kaz. *injüv*; EDPT *yinçü* ? foreign loan-word "pearl"; no doubt a loan-word from some Chinese phrase, but which is uncertain. The second syllable is presumably *chu* "pearl" *(Giles 2,549)*, but there seem to be insuperable phonetic objections to the theory in *R III 339* thet the word reproduces the pharse *chên chu* "genuine pearl", even though it is quite a common one and actually occurs in the Chinese text of III, where *chên chu ho* "genuine pearl river" occurs in context which suggest that it is the same river as the yincü: ögüz (s. 944); DS *jinčü см.* jenčü (s. 262); *jenčü I* [китайский činčy] 1. жемчуг "inci" (s. 256).

Törtünçi (16) ḳat kök aḳ *yinçü*din turur... (KE, 3v/16)

...közleri (4) yāḳūtdın, tişleri *yinçü*din... (KE, 32v/4)

...*yinçü* teg tiş-(9)-lerin... (KE, 50v/8)

Yūsuf-(16)-nuŋ yaşı *yinçü* tẹg töklünür... (KE, 76v/16)

...tört yüz rıṭl *yinçü* gevher muḳarrer boldı. (KE, 76v/21)

Laʿ lin açsa *yinçü*lerdin töklünür türlüg laṭīf... (KE, 77r/17)

...butaḳları kümüşdin, yaprakları *yinçü*din... (KE, 101v/10)

...*yinçü* yāḳūt birle... (KE, 106v/8)

...*yinçü*ler gevherler taʿ biye ḳıldılar. (124v/1)

Töşengüleri ḳamuġ altundın, *yinçü*din, gevherdin... (KE, 124v/2)

...ne kim gevher *yinçü* bar (8) ẹrdi kizledi. (KE, 126r/7)

...başı *yinçü*din, közleri ḳızıl yāḳūt[dın], aḍaḳları yaşıl zeberceddin, ḳanatları altundın... (KE, 135r/2)

...eki kerges ḳıldı közleri yāḳūtdın, ḳanatlan *yinçü*din. (KE, 141r/3)

---

[58] Hasan Eren bu sözcüğün Çinceden geldiğini belirtir (Eren, 191).

...teŋizler tüpindin *yinçü*ler alsun. (KE, 142r/20)

...*yinçü*ler kęltürdi... (KE, 142v/2)

...*yinçü*ler taşġa tęgip ün ḳıldılar... (KE, 142v/3)

Bulutdın mundaġ *yinçü* yaġa turur... (KE, 142v/4)

...teŋizdin gevher (16) *yinçü* çıḳardılar. (KE, 146r/16)

...ḳanatları (2) *yinçü*din, tęgme bir ḳarçıġay başı üze bir ḳoġur erdi, başında bir çęçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl (3) yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm *yinçü* asıġlıḳ yumurtḳadın uluġraḳ. (KE, 147r/2-3)

...ėki (16) *yinçü* kęltürdiler... (KE, 148r/16)

...bu töşüklüg *yinçü*ge kimerse elig tęgürmeyin. (KE, 148v/1)

...mīveleri yāḳūtdın, *yinçü*din... (KE, 148v/17)

...*yinçü* yāḳūt ḳoyar ęrdi. (KE, 148v/19)

...töşük-(21)-lig *yinçü*ge ḳol tęgürmeyin. (KE, 148v/21)

Yıġaçnı yėgen küye kęlip *yinçü*ni tęldi. (KE, 149r/4)

Yinçü tęlgen (8) ḳurt aydı... (KE, 149r/7)

...*yinçü*ler birle bezedi. (KE, 149r/18)

...*yinçü*ge yip ötürgen ḳurt yėrde rūzī tiledi. (KE, 149r/9)

...yāḳūtnı *yinçü* ornıġa *yinçü*ni yāḳūt [150r] (1) ornıġa ornatdı. (KE, 149v/21)

...gevher *yinçü*ler niçe kim o[r]nattılar... (KE, 150v/17)

...sofra üze ṭabaḳlar kördiler (4) *yinçü* gevher birle toluġ. (KE, 174r/4)

...*yinçü*, gevher birle... (KE, 209v/11)

Yinçü gevher nigārımız (KE, 223r/21)

Budaqlarınıŋ͡g [57] (1) baʿżısı zeberceddin taqi baʿżısı *yinçü*din turur. (NF,57/1)

...ėkki qıraŋ͡gında *yinçü*din qubbalar bar... (NF,62/5)

...taqı baʿżısı *yinçü*din. (NF,64/11)

Meger bir muʾminniŋ͡g bir ẖayması bolġay *yinçü*din... (NF,65/17)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ tėwelerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … taqı quḍruqı dāna (13) *yinçü*lerdin tiziglig turur… (NF,162/13)

Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ tėwelerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … turur taqı burunduqı hem dāna *yinçü*lerdin tiziglig turur… (NF,162/13)

...bu tėwe üzesinde (14) bir aq qubba bar *yinçü*din… (NF,162/14)

...ol ḥuqqanı açtı içinde cümlesi dāna *yinçü*ler erdi… (NF,182/5)

Men bu (8) *yinçü*lerni nişān qılıp turur erdim. (NF,182/8)

...ferīşteler üzemge altunlar taqı *yinçü*ler niṣār qıldılar. (NF,206/11)

...bir köşkni kördi kim *yinçü*din (5) yaratılmış turur… (NF,252/4)

...seniṉg uçtmaḥ içinde *yinçü*din köşküṉg bar ermiş… (NF,252/16)

ʿArş aḍaqında bir ferīşte bar, erkek tawuq ṣūratlıġ, tırnaqları (9) *yinçü*din taqı köksi yaşıl zeberceddin. (NF,322/8)

İtig urnurlar anıñ içinde, bilezükdin (9) altundın, *yinçü*ni. (QT, 418a/9)

...tamām anlar örtülmiş *yünçü* mengizlig. (QT, 501b/1)

Çıḳar ikisindin *yünçü* taḳı uşaḳ *yünçü*. (QT, 508b/8)

...örtülmiş *yünçü* mengizlig. (QT, 511b/5)

...saḳındıng anlarnı saçılmış *yünçü*ler. (QT, 559a/2)

*yịncü*ni öṉgin moncuḳ birle sèçe düzdi, ayırtlayu tüzdi *yịncü*ni (ME, 86/8)

dizdi *yincü*ni (ME, 89/2)

yipek “ipek”

> KTS *cibek* (s. 113); KTTTS *jibek 1* (s. 195); KTC *jibek 1* (s. 265); TLS, TT ipek, Kaz. *jibek.*

...ol beş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, birin balıḳ (14) yėdi ʿanber boldı, birin aru yėdi ʿasel boldı, birin *<u>kurt</u>* yėdi *yipek* boldı, birin Ādem (15) yėrge tikdi yüŋ boldı. (KE, 12v/14)

...barça *yipek* tonluġ... (KE, 101v/2)

Süleymān peyġāmbar ʿas [210] (1) perīlerke buyurup bir ġalı toqıtmış erdi altundın taqı *yipek*din. (NF,210/1)

Bu ʿabāyī turur, (16) yarımı *yipek* turur taqı yarımı yip turur… (NF,245/15)

Eger qamuġ *yipek* bolsa erdi, kimlerke revā bolġay erdi… (NF,245/16)

Eger qamuġı *yipek* bolsa erdi, ḫatunlarġa [246] (1) revā bolġay erdi… (NF,245/17)

Peyġāmbar ʿas (14) bizlerni yıġdı altun çanaq taqı kümüş çanaq içinde ne erse içmekdin taqı *yipek* ton keymekdin… (NF,309/14)

...*yipek* ton keymek dünyāda kāfirlarġa turur… (NF,309/15)

Mālik *yipek* tonlar keydürdi... (NF,359/1)

...bir (10) aġrınça *yipek* bėriŋ̑ taqı bir aġrınça ʿanbar bėriŋ̑... (NF,359/10)

Taḳı tonları anıñ içinde, yapşurulmış *yipek*din tonluḳ. (QT, 418a/9)
Üstünlerinde yaşıl yufḳa barçın *yipek* tonlar (4) taḳı ḳalıng barçın. (QT, 559a/3)
ḥużūruŋ̑ *yipek* aġ üyük tig vücūd (MM, 342/2)

yumurtḳa ~ yumurtġa ~ yumurta "yumurta"

> GTYL **jumur-tka*, Kaz. – (s. 149); KTS *cumırtqa* (s. 108); KTTTS *jumırtqa* (s. 187); KTC *jumırtqa* (s. 250); TLS, TT yumurta, Kaz. *jumırtka*; EDPT *yımırtğa:/yumurtğa:* derived, preliminary note. Kāşğarī distinguishes carefully between yımırtğa: "green vegetable" and yumurtğa: "egg". ... Deverbal noun in –ğa: from *yumurt- doble causative form of 2 *yum- (s. 938); derived yumurtğa: "egg" (s. 938); DS *jumurtya* яйцо "yumurta" (s. 280).

...tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ *yumurtḳa*dın uluġraḳ. (KE, 147r/3) *(bsz)*
*Yumurtḳa*nıŋ iç ḳapı teg içinde (6) perde bar ėrdi. (KE, 147r/5) *(bsz)*
...özge *kuş*lar balası *yumurtḳa*dın (18) çıḳar, yarasaġ yılḳı kara teg tuġurur. (KE, 170v/17)
Mevlī taʿālā ėki *kebūter*ni yiberdi (20) ġār ęşikide yumurtḳaladılar, örümçekge yarlıġ boldı ol *yumurtḳa*lar (21) tęgresinde aġın kęrdiler. (KE, 220r/20)
...ęşikde *yumurtḳa* kördi [ler] [220v] (1) örümçek öyin kördiler. (KE, 220r/21) *(kebūter)*
Tamām anlar örtülmiş *yumurtġa* mengizlig. (QT, 427b/1) *(bsz)*
yaruḳ *yumurta*lar, yarılmış (6) *yumurtġa* (ME, 84/5) *(bsz)*

yüŋ "yün, hayvan tüyü"

> GTYL **juŋ*, Kaz. *žün* (s. 146); KTS *cün* (s. 110); KTTS *jün* (s. 189); KTC *jün* (s. 255); TLS, TT yün, Kaz. *jün*; EDPT *1 yuŋ* (ñ-) properly "wool", but in a limited area in the early period "cotton", an in some modern languages also "feathers". A first period loan-word in Mongolian as *muŋğasun* (s. 941); DS *jüŋ 1.* перо птицы "kuş tüyü" *2.* шерсть, пух "yün, tüy" (s. 286); TMEN *yuŋ* Feder, Tierhaar "kuş tüyü, hayvan tüyü", R IV kir. *cün* (1931).

...ilk burun sıça[n] kelip Ādemnüŋ başınġa (13) ḳonup saçın yola başladı, anıŋ üçün Ādem oġlanları *sıçan*nı tutup *yüŋ*ini (14) yolup söklürler. (KE, 13r/13)

...*siçek* çöp taşıdı ḳamuġ oġlanlar anı tutup *yüŋ*in yolup otga söklüp (4) yėyürler... (KE, 43r/3)

...eki tęvege yaġ, ḳurut, başlaḳ, *yüŋ*, (2) yüklep Mışrga oġradılar. (KE, 93v/1)*[59]

...ḳurutların, *yüŋ*lerin (16) yana çuvāllarıġa saldurdı. (KE, 94r/15)*

...yaġ, ḳurut, *yüŋ*, yarmaḳ-**(6)**-larımızını... (KE, 94v/5)*

...miŋ batman (10) *yüŋ*... (KE, 140r/10)*

...*ḳoy yüŋ*in... (KE, 140r/11)

...miŋ dīv, miŋ batman *yüŋ*... (KE, 140r/14)*

...ḳuşlarda tansuḳraḳ *ḳuş* yarasaġ turur. Tansuḳluḳı ol turur kim (17) *yüŋ*i yoḳ ẹt ḳanat birle uçar. (KE, 170v/17)

...*it*ni yėdiler, ḳanġa bulġanmış *yüŋ*ni yėdiler... (KE, 225r/2)

Fāṭıma raẓhā *tėwe yüng*ündin (8) toqunmış kilim keymiş… (NF,164/7)

...taḳı (9) *koy yüng*lerindin taḳı tiwe yünglerindin taḳı çöpürlerindin, ew meṣāliḥleri taḳı menfaʿat alġu nirse, [265b/l] bir vaḳtġa tegi. (QT, 265a/9)

...taḳı bolur (3) taġlar, boyaġlıġ yüng mengizlig. (QT, 547a/3)

...bolur taġlar, (4) çapulmış boḏaġlıġ *yüng* mengizlig. (QT, 579b/4)*

[59](*) işareti ile verilen metin örneklerinde *yüŋ* sözcüğünün "yün, hayvan tüyü" anlamında kullanılıp kullanılmadığı metin bağlamından tam olarak anlaşılmamaktadır. Bu örneklerde *yüŋ* sözcüğü "pamuk" anlamında da kullanılmış olabilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

HAYVAN ÜRÜNLERİNİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Bu bölümde yer alan madde başlarının ilgili olduğu hayvan ürünü *italik* ve *altı çizili* olarak belirtilmiştir. Madde başının ilgili olduğu ürün adı, örnek metin cümlesinde yer almıyorsa cümlenin sonunda parantez içinde verilmiştir.

aḳ "beyaz"

GTYL **a:q (**aya:q ?)*, Kaz. *aq* (s. 598); KTS *aq I* (s. 10); KTTTS *aq I* (s. 34); KTC *aq I* (s. 25); TLS, TT ak, Kaz. *ak*; EDPT *1 a:k* "white" (s. 75); DS *aq I 1.* белый "ak, beyaz" (s. 48); TMEN *aq* Weiß "beyaz" (504).

...*aḳ* tewe aryanı çıḳarı bėrdi... (KE, 49v/1)
...bir çeşme bar suwı *süt*din *aḳ*raḳ ʿaseldin süçüg-(8)-rek, sarıġ yaġdın yumşaḳraḳ. (KE, 176v/7)
...suwı *süt*din *aq*raq turur taqı ʿaseldin süçüg turur. (NF,57/7)
...taqı içindeki suw *süt*din *aq* turur… (NF,62/6)

arıġsız "pis"

arıġsız sözcüğü tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "kirli, pis" anlamında *kir* kullanılmaktadır (KTTTS *kir* s. 263).

> EDPT *arığsız* derived privative noun/adjective from 1 arığ "unclean, impure; uncleannes, excrement" (s. 219); DS *arïysïz 1.* нечистый, грязный; нечистоты, грязы "kirli, pis; pislik, kirlilik" (s. 52).

...*it*ler öler ḳalur *arıġsız* sasıġ *et*... (KE, 238v/7)

ḫām *Far.* "ham, çiğ"

> KTTTS *qam II* (s. 282); KTC *qam II* (s. 368).

...ėki ṭabaḳ ıḍdı, biride söklünmiş balıḳ birle etmek (8) birinde *ḫām ḳt.* (KE, 130r/7)
...bişgen ṭaʿ āmlar Ḫızrġa, *ḫāmı* Mūsīġa... (KE, 130r/8) *(ḳt)*

sasıġ "kokmuş, sasımış"

KTS *sasıq* (s. 236); KTTTS *sasıq 1* (s. 471); KTC *sasıq 1* (s. 558); EDPT *sasığ* derived from sası:- ; "stinking, malodorous" (s. 856); DS *sasïγ, sasïγ barïγ* протухший "kokuşmuş"; *jïdïγ sasïγ см.* jïdïγ (s. 490).

...*it*ler öler ḳalur arıġsız *sasıġ ḳt.* (KE, 238v/7)

süçüg "tatlı"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *süçüg* bulunmamaktadır. Kazakçada "tatlı" anlamında *tätti* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. tatlıġ).

EDPT *sü:çig (? sü:cig)* derived from süçi:- ; "sweet; a sweet substance", for example "wine". (s. 796); DS *sücüg см.* süčig (s. 516); *sücük см.* süčig (s. 516); *sücik см.* süčig (s. 516); *sücig 1.* сладкий "tatlı, şekerli" (s. 516); TMEN *sücig* suß "tatlı" (1281).

...bir çeşme bar suwı sütdin aḳraḳ *ʿasel*din *süçüg*-(8)-rek, sarıġ yaġdın yumşaḳraḳ. (KE, 176v/7)
...suwı sütdin aqraq turur taqı *ʿasel*din *süçüg* turur. (NF,57/7)
...*ʿasel*din *süçüg* turur… (NF,62/7)
...İbrāhīm ʿas qavmınga yaġdın taqı yumşaqraq erdi, *ʿasel*din taqı *süçüg*rek erdi. (NF,115/12)

tatlıġ "tatlı"

KTS *tâtti* (s. 268); KTTTS *tätti 1* (s. 528); KTC *tätti 1* (s. 626); TLS, TT tatlı, Kaz. *tätti tağam*; EDPT secondary form *tatlığ* (s. 456); *tatığlığ* derived privative noun/adjective from tatığ; always specifically "having a pleasant taste" (s. 454);

DS *tatlïy* вкусный, -о; сладкий, -о “tatlı, şekerli” *(в прямое значение и переносное значение “doğrudan anlam ve mecaz anlam”)* (s. 542).

...yıdığı *yıpar*dın *tatlıġ* turur. (NF,62/7)

yaẖşı “iyi”

KTS *caqsı* (s. 86); KTTTS *jaqsı 1* (s. 154); KTC *jaqsı 1* (s. 196); TLS, TT iyi, Kaz. *jaksı*; EDPT *yaxşı*: derived abbreviated deverbal noun/adjective from 2 yakış- with sound change -kş->-xş-; not noted before XI. (s. 908); DS *jaxšï* хороший “iyi, güzel” (s. 250).

...bir *koy* boġuzlap ętindin (11) ķayu *yaẖşı*rak ęrse maŋa kęltürgil... (KE, 164r/10)
...*koy*da tildin yürekdin *yaẖşıraķ* (13) yoķ, eger yawuz ęrse tildin yürekdin yawuzraķ yoķ. (KE, 164r/12)

yumşaķ “yumuşak”

KTS *cumsaq* (s. 107); KTTTS *jumsaq* (s. 186); KTC *jumsaq* (s. 250); TLS, TT yumuşak, Kaz. *jumsak*; EDPT *yumşa:k (? yımşa:k)* derived deverbal noun/adjective from yumşa:- ; “soft” in a wide range of concrete and abstract applications. (s. 938); DS *jumšaq I 1.* мягкий, нетвердый “yumuşak, kararsız” (s. 279).

İbrāhīm ʿas qavmınga *yaġ*dın taqı *yumşaq*raq erdi, ʿaseldin taqı süçügrek erdi. (NF,115/12)
...bir çeşme bar suwı sütdin aķraķ ʿaseldin süçüg-(8)-rek, sarıġ *yaġ*dın *yumşaķ*raķ. (KE, 176v/8)

ONUNCU BÖLÜM

HAYVANLARIN YAŞAM ALANLARINA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tezin bu bölümünde taranan metinlerde hayvanların yaşadığı belirlenebilen yerleri yansıtan sözcükler bulunmaktadır. Bunlar arasında *ew, in* gibi dar mekânların yanında *kök, dünyā* gibi geniş yaşam alanları da yer almaktadır.

Bu bölümde yer alan madde başını ilgilendiren hayvan adı örnek metin cümlesinde geçiyorsa *italik* ve *altı çizili* olarak belirtilmiştir. Madde başının ilgili olduğu hayvan adı, örnek metin cümlesinde yer almıyorsa cümlenin sonunda parantez içerisinde verilmiştir.

āḫūr *Far.* "ahır"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcük bulunmamaktadır. Kazakçada "ahır" anlamında *qotan* kullanılmaktadır (bk. ḳutan).

...*at*larından *āḫūr*ları (20) eḍiz ẹrdi... (KE, 117v/19)
...ḳaz<u>ḳlarnı *āḫūr* tamınġa ḳaḳtı... (KE, 117v/20) *(at)*
Mundağın *āḫūr*ġa aşıp [118] (1) *at*ġa yėm bėri... (KE, 117v/21)

deryā *Far.* "derya, deniz"

KTS *darıya* (s. 64); KTTTS *dariya* (s. (119); KTC *dariya 1* (s. 144).

Suw kördi içinde *deryā cānver*leri bar. (KE, 150r/16)
Zālūca yėti *deryā*dın keçürüp teŋiz ḳıraġıda [157v] (1) ḳoydı, ḳanatı yolunmış ḳuş teg żaʿīf. (KE, 157r/21)

dünyā *Ar.* "dünya"

KTS *düniye* (s. 70); KTTTS *düniye* (s. 131); KTC *düniye 1* (s. 160); TLS, TT dünya, Kaz. *dünya*; DS *dünja* [арабский دنيا] *1.* мир, свет "dünya, evren" (s. 161).

Ḳaçan Mevlī taʿālā [5r] (1) *dünyā*nı yaratdı ẹrse yer mülkini *kuş*larġa berdi, yėti miŋ yıl ḳuşlar tutdılar. (KE, 5r/1)
*Ṭopuçaḳ at*nıŋ urġı kaldı andın *dünyā*da. (KE, 137r/11)
Ol aṭlar ḳaldı (13) bu kün *dünyā*da *topuçaḳ at*lar andın yayıldı. (KE, 140v/13)

ew ~ ẹv ~ öy ~ ėw "ev"

> GTYL **eb*, Kaz. *üy* (s. 500); KTS *üy 1* (s. 298); KTTTS *üy I* (s. 594); KTC *üy I, 1* (s. 692); TLS, TT ev, Kaz. *üy*; EDPT *e:v* basically "dwelling place" (s. 3); DS *ew см.* ev (s. 191); *ev 1.* дом, юрта, помещение "ev, bina" (s. 189).

Ol ḳol içi tolu ġ ḳarınçḳa ẹrdi, ol ḳarınçḳalarnıŋ ulu ġı aḫsaḳ erdi Mender atlıg, (3) ün ḳıldı: ey *ḳarınçḳa*lar ḳaçıŋ *ẹv*leriŋizge kiriŋ, Süleymān çerigi sizle<r>ni basıp helāk (4) ḳılmasun. (KE, 139r/3)
...*tülki*niŋ *ẹv*i bar ... (KE, 172r/11)
...eşikde yumurtḳa kördi [ler] [220v] (1) *örümçek öy*in kördiler. (KE, 220v/1)
Ḥaq teʿālā fermānı birle *örümçük* ġār aġzınġa *ėw*ini toqudı. (NF,21/12)
...bu *örümçük ėw*i buzulġay erdi. (NF,21/13)
Muḥammed tuġmazdın aşnu *örümçük* bu *ėw*ini toqumış bolġay. (NF,21/15)
...bu *örümçük* (16) *ėw*i buzulmaġay-mu erdi? (NF,21/16)
Taḳı ilhām birdi İḏing *bal arısı*nġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) *ew*ler taḳı yıġaçlardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. (QT, 263b/7)
Tangrıdın bisre dostları, *örümçük* (7) meṣeli mengizlig, tutundı *ew*. (QT, 382b/7)
...ḥaḳīḳat üze *ew*lerning sustraḳı, *örümçük* (8) *ew*i. (QT, 382b/7)

havā *Ar.* "hava"

> KTS *hava* (s. 301); *âve* (s. 30); KTTTS *ava* (s. 55); KTC *ava* (s. 55); TLS, TT *hava*, Kaz. *ava, ave.*

...ḳayu *ḳuş havā*da uçsa ḳanatları köyüp tüşer erdi. (KE, 41r/8)
...*ḳuş*lar üstün ẹtni kördiler ẹrse anı alġalı uçdı-(6)-lar, ṣandūḳnı *havā*ġa köterdiler. (KE, 44r/5)
...*havā*da bir *ḳuş* bar erdi, anda-ok oḳnı anıŋ ḳanıŋġa bulġap (15) saldı. (KE, 44r/14)

...*kuş*lar *havā*dm (17) kęlip pāre pāre ķılıp tartışurlar. (KE, 88r/16)

...*havā*dın bir *ķuş* inip Dāvūdnıŋ, közi yaşındın içdi, uçup barurda ķuş (12) aydı: nęme tatlıġ suw içdim. (KE, 100r/11)

...*havā*dağı *kuş*lar maŋa ṭaʿn ķılurlar, meni füsūs tutarlar, meniŋ közüm yaşın (15) tatlıġ tėyürler. (KE, 100r/14)

...baqarlar, cemāʿat quşlar (17) *havā*da uça başladılar kim hēç munuŋ͡g tėg *quş*lar körmişleri yoq erdi. (NF,42/17)

Ol cānvar atı Burāq (2) erdi. … Ve eger üstün barmaqqa qaṣd qılsam, *quş* tėg *havā*da uçar. (NF,53/4)

Ḥaq tvt Süleymān peyġāmbar ʿas'qa perīlerni taqı (15) şeyṭānlarnı taqı yabandaqı keyiklerni taqı *havā*daqı *quş*larnı taqı yelni cümle musaḫḫar qılıp turur erdi… (NF,209/15)

Ol miqdār ot yandı kim *havā*dın *quş*lar uçup keçse, köyer (7) erdiler. (NF,217/6)

...*havā* üze (2) uçup *quş* meŋ͡gizlig barur erdi. (NF,392/2)

ḥaẓīre *Ar.* "ağıl"

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "ağıl" anlamında *qora* kullanılmaktadır (KTTTS *qora 1* s. 319).

...boldılar *ḥaẓīre* ķılġannıng usanmış yıġaçı mengizlig. (QT, 507a/2)

in "in"

> KTS *in* (s. 326); KTTTS *in* (s. 671); KTC *in* (s. 766); TLS, TT *in*, Kaz. *in*; EDPT *i:n* "the hole, or lair, of a wild animal" (s. 166); DS *in I* нора, берлога, лежбище; *переносное значение астрономия* "in, ayı ini, yatak; *mecazi anlamda astronomide ev*" (s. 209).

...ol ķatre (4) suw balıķlarġa tęgdi balıķlar tirildiler sękrip teŋizge tüşdiler keme *sıçķan in*ge kirgen (5) teg. (KE, 129v/4)

ʿĪsī yazıġa çıķtı, bir *tülki* (11) kördi *in*idin çıķar. (KE, 172r/11)

*Yılan çıyan in*lerin kördi , tonın destārin (9) ol *in*lerge tıḳdı özi yalaŋ ḳaldı, ėki *in* aġzı açuḳ ḳaldı. (KE, 220r/8-9)
...ol ėki *in*ge tıḳdı... (KE, 220r/10) *(yılan)*
...*yılan*lar *in*leridin çıḳġalı boldılar, yol tapmadılar, bu ėki *in*ge ḳeldiler çıḳa (14) almadılar erse Ebū Bekr rażiya'llāhu ʿanhu tabanın tikti. (KE, 220r/13)
...bu *in*de *yılan* bar mẹni tike turur. (KE, 220r/14)
...taqı *yılan in*leri bar erdi... (NF,356/8)
...bir *çaġan* yügrü keldi taqı öz *in*inge kirdi... (NF,393/16)
*in*ige kirdi *ıvuḳ* (ME, 172/1)

ḳol "dağın tepesinden aşağı inen ve derenin ortasından geçen yüksekçe yer, vadi"

ḳol sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

Ol *ḳol* içi toluġ *karınçḳa* ẹrdi, ol ḳarınçḳalarnıŋ uluġı aḫsaḳ erdi Mender atlıg, (3) ün ḳıldı: ey ḳarınçḳalar ḳaçıŋ ẹvleriŋizge kiriŋ, Süleymān çerigi sizle<r>ni basıp helāk (4) ḳılmasun. (KE, 139r/2)

kök "gök"

GTYL **kök*, Kaz. *kök* (s. 60); KTS *kök II* (s. 136); KTTTS *kök I* (s. 243); KTC *kök I* (s. 320); TLS, TT gök, Kaz. *kök*; EDPT *4 kö:k* (g-) basically "the sky"; hence "sky-coloured, blue, blue-grey", etc. (s. 708); DS *kök I* небо "gök" (s. 312).

*kök*de oynar ḳol salışur *kuġu kaz kıl karluġaç* (KE, 68v/4)
Yėrdeki keḍikleri hem *kök*de uçġan *kuş*ları (KE, 131v/4)

ḳutan *Moğ.* "ahır"

GTYL *kotan* (← MONG), Kaz. *qotan* (s. 524); KTS *qotan* (s. 175); KTTTS *qotan* (s. 323); KTC *qotan* (s. 411); DS *qotan см.* qutan (s. 461); *qutan имя собственное "asıl isim"* (s. 473).

ʿArabnuŋ ʿādeti bar yazıda (19) *tewe*ge *koy*ġa ḳutan ęterler, çöpni ḳuruġ ot yėmni *ḳutan* içinde töşeyürler, (20) *yılḳı ḳara* anıŋ üze yaturlar, aḍaḳ altında uşanur yoḍun bolur. (KE, 37r/19)

mevḥūş *Ar.* "vahşî hayvanların bulunduğu korkutucu yer"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

...mėni bu *mevḥūş* yerde yalġuz qoḍup mu (16) kėtersen... (NF,356/15)

otlaġ "otlak"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde *otlaġ* biçimi bulunmamaktadır ancak yine ot isminden türemiş olan *ottı* ve *ottıq* biçimleri bulunmaktadır.

KTS *ottıq I* (s. 213); KTTTS *ottı I* (s. 420); KTC *ottı I; ottıq I* (s. 502).

...bu er telim *yılḳı ḳara* birle biziŋ *otlaġ*ımızm ḳavartur... (KE, 47r/8)
...tün kün *yılḳı ḳara*sı birle kelip *otlaġ*ımızını (14) suwlaġımızını ḳavartur... (KE, 47r/13)
Cüftüm Abū Muʿīd taqı *qoy*larnı *otlaġ*qa ėletip turur. (NF,22/3)
*Otlaġ*dın *qoy*larım kelse, her kėçe öz ėlgim birle atamqa anamqa sütdin qandurmadın (9) oġlanlarımqa bėrmes erdim. (NF,293/8)
Ol yerke teger erdi kim ėl ḫalqınıŋ͡ġ *cānvar*larınġa *otlaġ* üçün qoḍup tururlar. (NF,295/17)
Çıḳardı andın, suwnı taḳı *otlaġ*ını. ... (2) Menfaʿat üçün, sizge taḳı *cānvar*larıngızġa. (QT, 564a/1)
...ḫoşluḳġa ketürgen meyvelerni (8) taḳı *otlaġ*nı, menfaʿat birmek üçün sizge taḳı *kölik*leringizge. (QT, 565a/8)
otlatdı köliklerni, ıydı *otlaġ*ġa *kölik*lerni (ME, 51/2)
*tiwe*ler taş *otlaġ*da yayı ḳışı (MM, 204/1)

ṣaḥrā *Ar.* "çöl, kır, ova, boş, düzlük yer"

KTS *sahara* (s. 237); KTTTS *sahara 1,2* (s. 473); KTC *sahara 1,2* (s. 561); TLS, TT sahra, Kaz. *sahara.*

...biz *ṣaḥrā*da *yılḳı ḳara*ġa eyerip yörür-miz. (KE, 95r/9)

...ol *buzaġu* ėmdi uluġ *inek* bolmış bolġay. Munça yıldın berü *ṣaḥrā*da otlamışda sa͡ŋga neteg boy bėrgey? (NF,341/16)

suw "su"

> GTYL **su:w ~ *su:b*, Kaz. – (s. 88); KTS *suv* (s. 246); KTTTS *su* (s. 490); KTC *su(w) 1* (s. 582); EDPT *su:v* "water" (s. 783); DS *suw см.* suv (s. 516); *suv 1.* вода, влага, жидкость "su" (s. 515); TMEN *sub* Wasser "su", R IV kir. *sū* (1278).

...*ʿaynu ʾl-ḥītān atlıġ balık*nı ıḍdı, *suw* içinde ḳıwrılıp ḳuḍruḳın başıŋa (9) keltürüp yatdı. (KE, 74v/8)

İḍi ʿazze ve celle yėr yüzide miŋ türlüg *ḫalḳ* (15) yarattı, olarda altı yüz *suw*da turur tört yüz ḳuruġ yėrde turur. (KE, 114v/15)

...*balık*larınız Teŋri yarlıḳı birle tirildiler, bu *suw* içinde İḍige (19) teşbīḥ ayturlar. (KE, 129v/18)

...ėki *balık suw*dın çıḳtılar söklünmiş. (KE, 129v/20)

...*suw cānver*leri saldılar. (KE, 149v/10)

Suw kördi içinde deryā *cānver*leri bar. (KE, 150r/16)

suwlaġ "sulak"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *suwlaġ* biçimi görülmemiştir ancak *sulı~suwlı* bulunmaktadır.

> KTS *suvlı* "sulu" (s. 246); KTTTS *sulı 1* "sulak, sulu" (s. 491); KTC *suwlı 1* "suwı molıraq, suwlıraq" (s. 583); TLS, TT sulak, Kaz. *suvli jer*; EDPT *suvla:g* derived deverbal noun from suvla:- ; survives in some modern languages as sulaw/sulak "a watering-place for livestock" or, more generally, "a place with abundant water" (s. 788); DS *suwlaγ I см.* suvlaγ I (s. 516); *suvlaγ I* водопой "sulak" (s. 515).

...tün kün *yılkı ķara*sı birle kelip otlaġımızını (14) *suwlaġ*ımızını ķavartur... (KE, 47r/14)

suw yüzi “su yüzü”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *suw yüzi* birlikteliğine rastlanmamıştır.

GTYL **su:w ~ *su:b*, Kaz. – (s. 88); KTS *suv* (s. 246); KTTTS *su* (s. 490); KTC *su(w) 1* (s. 582); EDPT *su:v* “water” (s. 783); DS *suw см.* suv (s. 516); *suv 1.* вода, влага, жидкость “su” (s. 515); TMEN *sub* Wasser “su”, R IV kir. *sū* (1278).

*Suw yüzi*nde ķamuġ *tınlıġ*lar yıġıldılar, tęgme birindin bir ęrkek (4) bir tişi tutup kimige kiwürdiler. (KE, 24v/3)

taġ “dağ”

GTYL **ta:γ*, Kaz. *taw* (s. 94); KTS *tav* (s. 267); KTTTS *tav* (s. 526); KTC *taw* (s. 623); TLS, TT dağ, Kaz. *tav*; EDPT *1 ta:ğ* (d-) “mountain” (s. 463); DS *taγ I* гора “dağ” (s. 526); TMEN *taγ* Berg “dağ” (859).

...yābān (8) *kuş kurt*lar ķaçıp *taġ*larġa kirdiler. (KE, 16v/8)
...*tewe bota*sı birle *taġ*da otlar (9) ęrdi. (KE, 35r/8)
Ķaẕẕār bin Sālif bota-(17)-sını öltürgeli oġradı erse *bota*sı *taġ* sıŋar oġradı, üç yolı ķatıġ ün ķıldı (18) ol anası çıķġan taġġa yana kirdi. (KE, 35v/17)
Oġlı *taġ*ġa barıp (4) duʿa ķıldı, ol *sıġır* kęlip oġlanġa boyun sundı, tutup kęltürür boldı... (KE, 128v/4)
Ol *taġ*da erkekli tişili ėki *arslan* yoluķtı, [144v] (1) tişisi erkekge aydı: kęl bu ādemīni yėgeliŋ... (KE, 144r/21)
Taķı ilhām birdi İḏing *bal arısı*nġa kim: "Tutunġul *taġ*lardın (7) ewler taķı yıġaçlardın taķı ol nirsedin kim kötrürler. (QT, 263b/6)

teŋiz ~ tengiz “deniz”

GTYL **täŋiz*, Kaz. – (s. 89); KTS *teniz* (s. 270); KTTTS *teñiz 1* (s. 534); KTC *teñiz 1* (s. 632); TLS, TT deniz, Kaz. *teŋiz*; EDPT *teŋiz* (d-) first actually noted

in XI when it replaced talu:y, see that, which disappeared at that date, but so old that is existed in the L/R language from which Hungarian *tenger* “sea, ocean” was borrowed; originally probably any “large body of water”, whether static, like a lake, or moving, like a large river; later specifically and finally exclusively, “the sea”. (s. 527); DS *teŋiz I* море “deniz, derya” (s. 552); TMEN *tengis* See, Meer “deniz” (1192).

...bu yėrde bir sazın *yılan* bar, *teŋiz*din çıḳar aḫşam oġurında (22) kimni bulsa yėyür. (KE, 36v/21)
...ol ḳatre (4) suw *balıḳ*larġa tęgdi balıḳlar tirildiler sękrip *teŋiz*ge tüşdiler keme sıçḳan inge kirgen (5) teg. (KE, 129v/4)
...*teŋiz*din bir *balıḳ* baş (9) köterdi aydı... (KE, 138v/8)
...*teŋiz*din bir *balıḳ* başın çıḳarıp Mevlī yarlıḳı birle oġlannı yutdı. (KE, 155v/19)
...ol *balıḳ* burnınġa burunduḳ tıḳtı, ol *teŋiz* tegresinde öwrülür ęrdi. (KE, 156v/21)
Ḥelāl ḳılındı sizge *tengiz*ning (8) *aw*ı taḳı yimeki. (QT, 119a/7)
...unuttılar *balıḳ*larını, tutundı [289a/1] yolını *tengiz* içinde. (QT, 289a/1)
...men unuttum *balıḳ*nı. ... Taḳı tutundı yolını *tengiz* içinde. (QT, 289a/4)

topraḳ “toprak”

KTS *topıraq* (s. 274); KTTTS *topıraq* (s. 544); KTC *topıraq* (s. 643); TLS, TT toprak, Kaz. *toprak*; EDPT *topra:k* derived deverbal noun from topra:- ; literally “something dry”, in practice “dry ground, soil, earth, dust” (s. 443); DS *topraq* земля, прах, пыль “toprak, zemin, toz” (s. 575).

Ol (8) ḳuḍuġda *toprak*da yatġan bir ḳaraġu *yılan* bar erdi. (KE, 71r/8)

yābān *Far.* “çöl, sahra”

KTC *jaban* (s. 187).

...*yābān*da bir *böri* ḳarşu keldi tutdılar, ḳolını boynını baġla[dılar], (3) aġzınġa ḳan sürtüp... (KE, 72v/2)
...ḳarındaşları anı awġa alu bardılar, *yābān*da *böri* yėmiş... (KE, 79r/17)

Ḥaq tvt Süleymān peyġāmbar ʿas'qa perīlerni taqı (15) şeyṭānlarnı taqı *yaban*daqı *ḳeyik*lerni taqı havādaqı quşlarnı taqı yelni cümle musaḫḫar qılıp turur erdi… (NF,209/15)
...ḥarām ḳılındı sizning üze (9) *yaban*nıng *aw*ı. (QT, 119a/9)

yazı "yazı, ova, kır"

KTS *cazıq II* (s. 84); KTTTS *jazıq I* (s. 151); KTC *jazıq I* (s. 191); EDPT *yazı:* derived deverbal noun from " yaz- ; "a broad open plain" (s. 984); DS *jazï 1.* степь, равнина "ctep, bozkır, sahra, ova" (s. 251).

ʿArabnuŋ ʿādeti bar *yazı*da (19) *tewe*ge *ḳoy*ġa ḳutan ẹterler, çöpni ḳuruġ ot yėmni ḳutan içinde töşeyürler, (20) *yılḳı ḳara* anıŋ üze yaturlar, aḍaḳ altında uşanur yoḍun bolur. (KE, 37r/18)
...*yılḳı ḳara*sın, *ḳoy ḳozı*sın *yazı*ġa çıḳardı. (KE, 61v/15)
Biz tün (16) kün *yazı*da *yılḳı ḳara*, *ḳoy ḳozı* birle emgenip yöriyür-miz. (KE, 67v/16)
ʿĪsī *yazı*ġa çıḳtı, bir *tülki* (11) kördi inidin çıḳar. (KE, 172r/10)

yazı yābān *2. sözcük Far.* "ova, kır"

Kullanılan sözlüklerde *yazı yābān* birlikteliğine rastlanmamıştır ancak *yazı* ve *yābān* ayrı birer madde başı olarak bulunmaktadır.

KTS *cazıq II* (s. 84); KTTTS *jazıq I* (s. 151); KTC *jazıq I* (s. 191); EDPT *yazı:* derived deverbal noun from " yaz- ; "a broad open plain" (s. 984); DS *jazï 1.* степь, равнина "ctep, bozkır, sahra, ova" (s. 251); KTC *jaban* (s. 187).

...*yazı yābān*nı, *ḳoy ḳozı*larm köreyin... (KE, 69r/9)

yėr "yer, yeryüzü"

GTYL **jer*, Kaz. *žer* (s. 88); KTS *cer 1* (s. 100); KTTTS *jer 1* (s. 175); KTC *jer 1* (s. 232); TLS, TT yer, Kaz. *jer*; EDPT *yé:r* basically "ground", with a wide range of extended meanings, "earth (as opposed to sky), land, soil, place", etc. ...

Aloan-word in Hungarian as *szer* (compare 1 yé:l). (s. 954); DS *jer 1.* земля “kara, yer, zemin” (s. 257); TMEN *yer* Erde, Spieleinsatz “yer, yeryüzü” (N 181 = 2116).

Ḳaçan Mevlī taʿālā [5r] (1) dünyānı yaratdı ẹrse yer mülkini *ḳuş*larġa berdi, yėti miŋ yıl *ḳuş*lar tutdılar. (KE, 5r/1)
*Yėr*de yügrüp cüft alışur *as tekiŋ kiş kunduz*ı (KE, 68v/4)
İḍi ʿazze ve celle yėr yüzide miŋ türlüg *ḫalḳ* (15) yarattı, olarda altı yüz suwda turur tört yüz ḳuruġ *yėr*de turur. (KE, 114v/15)
*Yėr*deki *keḍik*leri hem kökde uçġan ḳuşları (KE, 131v/4)

yėr yüzi “yeryüzü”

KTS *cercüzilik* (s. 100).

Ançada İblīs *yer yüzi*ndeki (10) *ḳuş ḳurt*larnı yıġıp aydı... (KE, 13r/9)
...*yer yüzi*nde (12) *koy*dın ḳutluġraḳ aḍın *tınlıġ* yoḳ tėmişler. (KE, 13v/12)
...*yėr yüzi*nde ne *arslan* bar ẹrse saŋa musaḫḫar ḳıldım. (KE, 158v/15)

yıġaç “ağaç”

GTYL **yγač*, Kaz. *aγaš* (s. 104); KTS *ağaş* (s. 3); KTTTS *ağaş 1* (s. 25); KTC *ağaş 1* (s. 14); TLS, TT ağaç, Kaz. *ağaş*; EDPT secondary form *yığaç* (s. 899); *ığaç* (ığa:ç) originally “tree” (s. 79); DS *jïγač I 1.* дерево “ağaç, tahta” (s. 265); TMEN *aγač* Baum “ağaç” (492, N 16 = 1961).

Taḳı ilhām birdi İḍing *bal arısı*nġa kim: "Tutunġul taġlardın (7) ewler taḳı *yıġaç*lardın taḳı ol nirsedin kim kötrürler. (QT, 263b/7)
ıvaladı *ḳuş yıġaç*da (ME, 92/6)

ON BİRİNCİ BÖLÜM

HAYVAN VARLIĞINA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Tez çalışmasının bu bölümünde, taranan metinlerde hayvanlarda yaşam-ölüm kavramını yansıttığı belirlenen sözcükler yer almaktadır.

ecel *Ar.* "ecel, vade"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *ecel* sözcüğüne rastlanmamıştır.

İḍiyā sẹn yaratdıŋ, seniŋ bendeŋ-men, susadım suw bėrgil, (10) eger *ecel*im yetip bolsa ölüm bėrgil ḳutulayın. (KE, 147r/9) *(karınçka)*

ölüg "ölü"

GTYL **ölüg*, Kaz. – (s. 329); KTS *öli* (s. 218); *ölik* (s. 218); KTTTS *öli 1* (s. 427); *ölik 1* (s. 427); KTC *öli I* (s. 509); *ölik 1* (s. 510); TLS, TT ölü, Kaz. *ölik*; EDPT *ölüg* derived from öl- ; "dead; a dead person, corpse" (s. 142); DS *ölüg* мертвый, мертвец "ölü" (s. 384); TMEN *ölüg* tot "ölü", R I kir. *ölū* (621).

...*ölüg it*ni keltürüp ḳuḍuġġa saldılar... (KE, 47v/3)

ölügse "1. kesilmeden ölen hayvan; 2. ölü, ceset, cenaze"

KTS *ölekse 1* (s. 217); KTTTS *ölekse 1* (s. 426); KTC *ölekse 1* (s. 508); TLS, Kaz. *ölekse*, TT leş.

...keçip barurda bir *it ölügse*si kördi kim iŋ͡gen sasıyur (12) erdi. (NF,389/11)

Ḥarām ḳılındı sizning üze *ölügse* (3) taḳı ḳan taḳı tonguz eti. (QT, 104a/2) *(bsz)*

...ḥarām ḳılınmış, (3) yigen üze kim yiyür anı; meger kim bolsa *ölügse*, yā tökülmiş (4) ḳan, yā tonguz eti. (QT, 142b/3) *(bsz)*

Ḥaḳīḳat üze ḥarām ḳıldı sizing üze *ölügse*ni taḳı ḳannı takı tonguz etini. (QT, 269a/3) *(bsz)*

ölüm “ölüm”

KTS *ölim* (s. 218); KTTTS *ölim 1* (s. 427); KTC *ölim 1* (s. 510); TLS, TT ölüm, Kaz. *ölüm*; EDPT *ölüm* derived from öl- ; a single act of dying, “death” (s. 146); DS *ölüm* смерть “ölüm” (s. 384).

İḍiyā sẹn yaratdıŋ, seniŋ bendeŋ-men, susadım suw bėrgil, (10) eger ecelim yetip bolsa *ölüm* bėrgil ḳutulayın. (KE, 147r/9) *(ḳarınçḳa)*

tirig “canlı, hayatta, sağ”

KTS *tiri* (s. 287); KTTTS *tiri* (s. 575); KTC *tiri* (s. 674); TLS, TT diri, Kaz. *tiri*; EDPT *tirig* (d-) derived deverbal noun/adjective from *tir- ; “living, alive; life” (s. 543); DS *tirig I* живй “canlı, diri, sağ” *(в прямое значение и переносное значение “doğrudan anlam ve mecazi anlam”)* (s. 562).

...*tawuq*nı boġuzla-(13)-madın *tirig* keltürdi... (NF,428/13)

...*tawuq*larnı boġuzlap (14) keltürdiler taqı saŋ͡ga fermānladım erdi, sen nişe boġuzlamadın *tirig* keltürdüŋ͡ğ? (NF,428/14)

Bir *tirig çıpçuq*nı tāba içinde (10) qodsalar, ölmez kim bu belādın qurtulsa; yā taqı qurtulmaz kim uçsa taqı necāt bulsa. (NF,438/9)

tiriglik “canlılık, hayat”

KTC *tirilik* (s. 674); EDPT *tiriglik* (d-) derived from tirig; “life, existence”, and the like. (s. 546); DS *tiriglik* жизнь “yaşam, hayat” (s. 562).

tiriglik nişānı aḏaḳ yıġmaḳ ol (MM, 240/1) *(bsz)*

ON İKİNCİ BÖLÜM

HAYVAN BESLEYİCİLİĞİ ve AVCILIĞINA İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

Bu bölümde, herhangi bir şekilde yarar sağlamak amacıyla beslenen hayvanların kullanımına ve bakıcılığına ilişkin *ḳoyçı, sıġırçı* gibi sözcüklerin yanında av ve avcılık gibi kavramları yansıtan *aġ, av, oḳ* gibi sözcükler yer almaktadır.

aṭlıġ ~ atlıġ "atlı, süvari"

> KTS *attı* (s. 23); KTC *attı* (s. 55); EDPT *2 atlığ* derived possesive noun/adjective from 2 at; "horseman, mounted" (s. 55); DS *atlïγ II 2.* конный, на коне; всадник "atlı, at üstünde, süvari" (s. 68); TMEN *atlïγ* tapferer Reiter "cesur binici" (N 1 = 1946).

Olardın bir kaç *aṭlıġ*lar kelip bularnı tutġu teg boldılar... (KE, 33v/12)
On [miŋ] (9) *aṭlıġ* er... (KE, 62v/9)
Kün atlıġ *aṭlıġ* melik (6) bir tün yarımında eḍiz kökdin yağız yėrge körklüg yüzni körgelü... (KE, 76r/5)
...atasını altun ḳaŋlıġa mündürdi, on miŋ (20) ḳoş *atlıġ*... (KE, 106v/20)
...ḳırḳ miŋ yaraġlıġ *aṭlıġ* ẹr... (KE, 112v/5)
Bir *atlıġ* kāfirlerdin keldi... (KE, 221v/8)
...ḳamuġ ala *aṭlıġ*lar... (KE, 232r/7)
...ala *aṭlıġ* ḳayda turur? (KE, 232r/9)
Ėki miŋ *atlıġ* yaraġnı Furatḳa ıḍtı. (KE, 246r/3)
Ṣanʿā (9) atlıġ yerdin Ḥażramavt atlıġ yerke tegi yalġuz *aṭlıġ* barġay… (NF,11/9)
Andın soŋ͡ġ Peyġāmbar ʿas baqar, bir *aṭlıġ* kimerse (14) köründi. (NF,20/13)
Qaçan kim ol *aṭlıġ* yawuq keldi erse, bildiler kim bizke kelür tėp. (NF,20/14)
Baqar-(2)-1ar, yüz *aṭlıġ* taġ tüpinge yėttiler. (NF,21/2)
...bėş miŋ͡ġ ferīşte birle, ala *atlıġ*, aq tonluġlar, (17) ādamī ṣūratınġa keldiler… (NF,72/16)
Qanı sizin͡ġ araŋ͡ġızda ala *atlıġ* aq tonluġ erenler? (NF,73/1)

Ḥüseyin qatında otuz ėkki *aṭlıġ* kişi qaldı... (NF,184/5)
Taḳı çoġu ḳılġıl (2) anlar üze, *aṭlıġ*larıng birle... (QT, 277a/2)
üykürdi anlar üze (7) *aṭlıġ*ları birle, yą^{c}nī çęrigi birle... (ME, 3/7)
*atlıġ*nıng͡ġ ėve alġanı, aṭlanġan uçun ėve ędilmiş yėgü (ME, 178/4)

aġ "ağ, tuzak"

> GTYL **aγ*, Kaz. *aw* (s. 418); KTS *av I* (s. 23); KTTTS *av III* (s. 55); KTC *av I* (s. 55); TLS, TT ağ, Kaz. *av*; EDPT *2 a:ğ* "net", more particularly hunting or fish net. (s. 75); DS *aγ I* силок, ловушка "ağ, tuzak" (s. 16).

...*balıḳ*larnı sürüp *aġ*larġa kivürdi... (KE, 144v/18)
...tęgme bir *aġġa* yüz miŋ *balıḳ* kirdi. (KE, 144v/19)
...*aġ* salġıl... (KE, 144v/19) *(balıḳ)*
Erḫam[60] kęlip *aġġa* kirdi... (KE, 144v/20)

av ~ aw "av"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcük "av" anlamında kullanılmamaktadır. Kazakçada av isminden türemiş olan *avla-* fiili bulunmaktadır (KTTTS *avla- II* s. 56)

> GTYL **a:b*, Kaz. *aw* (s. 417); TLS, TT av, Kaz. *aŋ avlav*; EDPT *a:v* originally probably a noun describing a concrete object "wild game", but from the earliest period also used abstractly for "hunting wild game" (s. 3); DS *av I* охота "av" (s. 68); TMEN *ab* Jagd "av", R I kir. *aw* (570).

İsmāʿīl *aw*ġa barmış ęrdi. (KE, 49r/11)
...*aw*ġa bardı. (KE, 49r/13)
...*aw*ġa öç erdi. (KE, 49r/19)
...*aw*ġa barıp turur... (KE, 49r/20)
...*aw*ġa çıḳmışda İbrāhīm keldi... (KE, 49r/20)
...*awġa* (19) bardı. (KE, 54r/18)

[60] "Süleyman peygamberin yüzüğünü yutan balık"

...*aw*ġa barıp... (KE, 68v/16)
...*awġa* barġay-siz. (KE, 68v/19)
...ḳarındaşları anı *aw*ġa alu bardılar, yābānda böri yėmiş... (KE, 79r/17)
...biziŋ birle *aw*ġa çıḳdı. (KE, 103v/15)
...biz *aw*ġa meşġūl bolduḳ... (KE, 103v/15)

Yūsuf *av*ġa aṭlandı. (KE, 108v/4)
...*av* avlayu (19) yörür ẹrdi. (KE, 116r/18)
...*av*ġa çıḳıp yanıp kẹlürinde... (KE, 182v/12)
...taḳı avçı-sẹn, *av*ġa barsaŋ... (KE, 186r/2)
...özi ṣaḥrāqa (12) çıqtı taqı *aw* awlayu Kūfe ṭarafınġa keldi… (NF,155/12)
...*aw*nı itler taqı barslar qawa keldiler. (NF,155/12)
Nėçeme kim bu *aw* itlerini tufqururlar, hēç bu itler ol turbat qatınġa yawumadılar... (NF,155/16)
Bir kün bu pādşāh (10) vezirleri birle *aw*qa çıqtılar. (NF,429/10)
Sınaġay sizni Tangrı nirse birle, *aw*dın... (QT, 118b/8)
Öldürmeng *aw*nı... (QT, 119a/2)
Ḥelāl ḳılındı sizge tengizning (8) *aw*ı taḳı yimeki. (QT, 119a/7)
...ḥarām ḳılındı sizning üze (9) yabannıng *aw*ı. (QT, 119a/9)
yaḳın kẹldi a͡ŋġa *kẹdik*, yavutdı a͡ŋġa *av* (ME, 5/4)
*av*nu͡ŋġ ḳolı butı, öldürmegü yẹr (ME, 63/4)
ḳısnıp ėndi *av kuş*ı haṿādın (ME, 160/3)
z̲ikir birle *aw*ġa ıd̲mış it işi (MM, 41/1)
bili͡ŋġ *aw*nı kim tutsa bolur anı͡ŋġ (MM, 232/1)
eger yėse *aw*nı tutup it ḥarām (MM, 236/3)

avçı "avcı"

avçı sözcüğü kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada av isminden türemiş olan *avla-* fiili bulunmaktadır (KTTTS *avla- II* s. 56)

> EDPT *avçı:* derived a noun describing one who performs an action from a:v "hunter" (s. 6); DS *avčï* охотник "avcı" (s. 69); TMEN *abčï* jäger "avcı" (582).

...taḳı *avçı*-sẹn, avġa barsaŋ... (KE, 186r/2)
avsuz ḳạytdı *avçı* (ME, 24/5)

awçılıḳ “avcılık”

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde madde başı olarak bulunmamaktadır. Kazakçada av isminden türemiş olan *avla-* fiili bulunmaktadır (KTTTS *avla- II* s. 56)

...*awçılıḳ* ḳılur ẹrdi. (KE, 54r/16)

avsuz “avsız”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *avsuz* madde başı olarak bulunmamaktadır. Kazakçada av isminden türemiş olan *avla-* fiili bulunmaktadır (KTTTS *avla- II* s. 56)

avsuz ḳạytdı avçı (ME, 24/5)

balıḳçı “balıkçı”

KTS *balıqşı* (s. 36); KTTTS *balıqşı* (s. 78); KTC *balıqşı I* (s. 82); EDPT *balıkçı:* derived a noun describing one who performs an action from 1 balık; “fisherman” (s. 337); DS *balïqčï* рыбак “balıkçı” (s. 80).

...*balıḳçı*lar bar... (KE, 144r/2)
...*balıḳçı*lar... (KE, 145r/1)

bıçaḳ “bıçak”

KTS *pışak* (s. 225); KTTTS *pışak* (s. 447); KTC *pışak 1* (s. 533); TLS, TT bıçak, Kaz. *pışak*; EDPT *bıçak* derived deverbal noun from bıç- ; “knife” and the like (s. 293); DS *bïčaq* нож “bıçak” (s. 104); TMEN *bïčaq* Messer “bıçak” (844).

...tegme biriŋ͡gizke bir <u>*tawuq*</u> bėreyin taqı bir *bıçaq* bėreyin kerek kim bu tawuqnı kimerse (10) körmez yerde boġuzlap keltürseŋ͡giz, tėp tegmesinge birer tawuq, birer *bıçaq* bėrdi. (NF,428/10)

Bu yigitke taqı bir <u>*tawuq*</u> bir *bıçaq* (11) bėrdi kim: Ey yigit, sen taqı bu tawuqnı ḫālī yerde, kimerse körmez yerde boġuzlap keltürgil, tėdi erse... (NF,428/10)

boġaz yėrge bolsa *bıçaḳ* türtke siz (MM, 242) *(bsz)*

çūbān ~ çūpān *Far.* “çoban”

> KTS *şopan 1* (s. 314); KTTTS *şopan* (s. 643); KTC *şopan* (s. 737); TLS, TT çoban, Kaz. *şopan*; DS *čupan см.* čoban (s. 157); *čoban* помощник сельского старосты “köy muhtarının yardımcısı” (s. 151); TMEN *čoban* Hirt “çoban”, Kaz. *šopan*, < (neu)persisch (1130).

Ey meniŋ (10) *çūpān*ım eḍiz yėrge aġdıŋ... (KE, 222r/10)

İblīs ʿal bir *çūbān* ṣūrati üze bolup Ayyūb peyġāmbarqa keldi. (NF,329/11)

ḳamçı “kamçı”

> KTS *qamşı* (s. 159); KTTTS *qamşı* (s. 283); KTC *qamşı I* (s. 369); TLS, TT kamçı, Kaz. *kamşı*; EDPT *kamçı*: derived deverbal noun (properly a noun describing onr who performs an action) from kam- ; “a whip” ... A loan-word in Persian, etc. (s. 626); DS *qamčï* плеть, кнут, бич; наказание, удар плетью “kamçı, kırbaç; darbe, vuruş” (s. 415); TMEN *qamčï* Peitsche “kamçı, kırbaç”, R II kir. *qamšï* (1527).

Ebū Cehl <u>*at*</u>ınka (8) *ḳamçı* urdı, Mikāʾīlġa töpütdi. (KE, 222r/8)

Siz *qamçı* (2) <u>*tėwe*</u>ke urayın tėp maŋ͡ga urduŋ͡guz. (NF,86/1)

ḳaṣṣab *Ar.* “kasap”

KTS *qasap 1* (s. 164); KTTTS *qasap 1* (s. 298); KTC *qasap 1* (s. 385); TLS, TT kasap, Kaz. *kasapşı.*

Bir şeyẖniŋ͡g qapuġında bir *qaṣṣāb* bar erdi. (NF,312/7)

Şeyẖ ol *qaṣṣab*qa aymış erdi kim… (NF,312/7)
Ol *qaṣṣāb* taqı andaġ qılur erdi. (NF,312/8)
Bir kün bu *qaṣṣab*dın şeyẖ yaman iş qılġanını kördi erse… (NF,312/9)
Andın soŋ͡g ol *qaṣṣāb*ġa edeb qıldı erse… (NF,312/10)
...ol *qaṣṣāb* aydı… (NF,312/11)

ḳılıç "kılıç"

GTYL **qylyč*, Kaz. *qylyš* (s. 570); KTS *qılış* (s. 186); KTTTS *qılış 1* (s. 347); KTC *qılış 1* (s. 435); TLS, TT kılıç, Kaz. *kılış*; EDPT *kılıç* "sword". Survives in all modern languages. Loan-word in Persian etc. (s. 618); DS *qïlïč I* меч "kılıç" (s. 442); TMEN *qïlïč* Schwert "kılıç", R II kir. *qïlïš* (1510).

Ḳoldaşlar silāḥlar aldılar, teweniŋ (13) yolında busup öltürdiler, *tewe* keldi erse Ḳaẕẕār utru çıḳdı *ḳılıç* birle (14) yençükin çapdı, tewe yumalanu tüşdi. Muṣdiʿ başını oḳ birle ötkerü atdı, tewe tüşti. (KE, 35v/ 13)
...toḳuz yüz *at*nıŋ aḍaḳların, boyunların *ḳılıç* birle çaptı. (KE, 140v/6)
...*teve*lerni üleştiler, boġuzlamadın burun *ḳılıç* birle çaptılar ve pāre pāre ḳılıp (15) ülediler. (KE, 180r/14)
Resūl *teve*sin araġa aldılar, *ḳılıç* birle (7) çapḳalı oġradılar. (KE, 190r/6)

ḳoyçı "koyun çobanı"

KTS *qoyşı* (s. 169); KTTTS *qoyşı* (s. 312); KTC *qoyşı* (s. 400); TLS, TT çoban, Kaz. *koyşı*; DS *qojčï* пастух, чабан "çoban" (s. 453).

...kür arslan böri ḳaplan *ḳoyçı*sı... (KE, 137r/10)
...taġda *ḳoyçı*lar bar ẹrdi... (KE, 152r/12)
Ol *ḳoyçı*lar aydılar... (KE, 152r/15)

Ol *ḳoyçı*lar... (KE, 152r/16)

...bir *ḳoyçı* (11) kördi andın süt tiledi... (KE, 157v/10)

Ḳoyçı aydı... (KE, 157v/11)

...*ḳoyçı*dın ayaḳ alıp (14) süt saġıp içti. (KE, 157v/13)

...*ḳoyçı*ġa aydı... (KE, 157v/14)

...*ḳoyçı* aydı... (KE, 157v/15)

...*ḳoyçı* aydı... (KE, 157v/15)

...*ḳoyçı*nı melikge ėttiler... (KE, 157v/18)

Ḳoyçı üçelesin alıp bardı... (KE, 157v/18)

...*ḳoyçı*ġa bėrdi... (KE, 158r/6)

...bir *ḳoyçı* yoluḳtı... (KE, 178r/14)

Ḳoyçı aydı... (KE, 178r/15)

...*ḳoyçı*nıŋ bir iti bar erdi (17) Ḳazḳazīn atlıġ, ol it hem olarġa eyerdi... (KE, 178r/16)

*Ḳoyçı*nıŋ atı... (KE, 178r/18)

Ḳoyçı-(19)-ġa aydılar... (KE, 178r/18)

...ḳoy ḳozıları taġda yöriyür, *ḳoyçı*sı yoḳ... (KE, 216v/4)

...ḳoyçısı hem süt ḳeltürür ėrdi... (KE, 220v/5)

...bir sürüg ḳoyḳa ḳurt tepündi, *ḳoyçı*... (KE, 239r/14)

ḳoymat "koyun çobanı"[61]

ḳoymat sözcüğü tez çalışması sırasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "çoban" anlamında *qoyşı, şopan, sıyırşı* sözcükleri kullanılmaktadır (bk. çūbān ~ çūpān, ḳoyçı, sıġırçı).

Neteg kim *qoymat* qoynı saqlamış meṉgizlig. (NF,318/16)

...ol *qoymat* aydı kim: Ne kim yılqı qara bar erdi taqı qul qaravaş bar erdi, cümlesi köydi, helāk (14) boldı… (NF,329/13)

İçürmez miz, ançaġa tegrü kim ḳaytarsa *ḳoymat*lar... (QT, 370b/2)

ḳoymatlıġ "çobanlık"

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

[61] 20-25 Ekim 2008 tarihleri arasında gerçekleşen VI. Uluslararası Türk Dil Kurultayında Nuri Yüce "Orta Türkçedeki +mAt ekinin kökeni" adlı bir bildiri sunmuş ve *ḳoymat* sözcüğüne de değinmiştir. Henüz bildiri metnine ulaşamadığım için konuyla ilgili ayrıntılı bilgi veremiyorum.

Bir qul bar, Ḥirāda *qoymatlıq* (14) qılur. (NF,430/13)

münügli "binici"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *münügli* sözcüğüne rastlanmamıştır.

Eger ḳorḳsangız yaḏaġın, (6) yā *münügli*ler. (QT, 36b/6)

oḳ "ok"

GTYL **oq*, Kaz. *woq* (s. 577); KTTTS *oq 1* (s. 409); KTC *oq I, 2* (s. 488); TLS, TT ok, Kaz. *ok*; EDPT *1 ok* "arrow" (s. 76); DS *oq I* стрела "ok" (s. 368); TMEN *oq* Pfeil "ok", R I kir. *oq* (605).

Ḳoldaşlar silāḥlar aldılar, teweniŋ (13) yolında busup öltürdiler, *tewe* keldi erse Ḳaẕẕār utru çıḳdı ḳılıç birle (14) yençükin çapdı, tewe yumalanu tüşdi. Muṣdiʿ başını *oḳ* birle ötkerü atdı, tewe tüşti. (KE, 35v/ 14)
...*oḳ*ın (13) alıp *balıḳ*ġa sançıp ḳanġa bulġap... (KE, 44r/12)
...havāda bir *ḳuş* bar erdi, anda-ok *oḳ*nı anıŋ ḳanıŋġa bulġap (15) saldı. (KE, 44r/14)
bir *oḳ* birle atsa *ḳuş* ursa niçe (MM, 233/1)
ḳılıp tesmiyet *oḳ* atıp irtidād / ketürse yėnür ol *kedik* yoḳ fesād (MM, 235/1-2)

sıġırçı "sığır çobanı"

KTS *sıyırşı* (s. 242); KTTTS *sıyırşı* (s. 483); KTC *sıyırşı I* (s. 572).

...men *sıġırçı*-men, sığır minip ḳelürde sığır meni yıḳıp ḳaçtı... (KE, 128v/7)
...*sıġırçı* ẹrdi, sığır yitürüp tileyürde... (KE, 132r/16)
...bu biziŋ (21) *sıġırçı*mız turur mālı tavarı yoḳ. (KE, 132r/21)

sıġırçılıḳ "sığır çobanlığı"

Kullanılan sözlüklerde *sıġırçılıḳ* bulunmamaktadır ancak *sıġırçı* bulunmaktadır (bk. sıġırçı).

...*sıġırçılıḳ*dın ḳutulduŋ. (KE, 132r/19)

silāḥ *Ar.* "silah"

silāḥ sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada silah anlamında *qaruv* kullanılmaktadır (KTTTS *qaruv* s. 296).

Ḳoldaşlar *silāḥ*lar aldılar, *tewe*niŋ (13) yolında busup öltürdiler, tewe keldi erse Ḳazzār utru çıḳdı ḳılıç birle (14) yençükin çapdı, tewe yumalanu tüşdi. Muṣdiʿ başını oḳ birle ötkerü atdı, tewe tüşti. (KE, 35v/ 12)

taş "taş"

KTS *tas 1* (s. 266); KTTTS *tas 1* (s. 524); KTC *tas* (s. 621); TLS, TT taş, Kaz. *tas*; EDPT *2 ta:ş* (?d-) "stone" ... çul/çol in Chuvash language *(Ashmarin XV 220)*; a loan-word in Persian, *Doerfer II 855-7*, where the question whether Mongolian *çilağun* is a very early loan-word from Turkish is discussed. (s. 557); DS *taš I* камень "taş" (s. 539).

Ādem (19) üze bir ḳuş tutup barur bir taş ḳoḍdı, *kuş*nı taş tepesiŋe ḳoḍdı (20) taḳı yana bir *taş* birle yençdi. (KE, 15v/20)
...*taş* birle *it*ni urarlar... (KE, 133v/4)
İt yanmadı, *taş* ḳsek birle urdılar yanmadı. (KE, 178r/20)

tėmür ırġaq "demir çengel"

GTYL **dẹmür*, Kaz. *temir* (s. 408); KTS *temir* (s. 270); KTTTS *temir* (s. 532); KTC *temir* (s. 630); TLS, TT demir, Kaz. *temir*; EDPT *temir* (d-) "iron" ... a loan-word in Mongolian, Persian, and other foreign languages (s. 508); derived *ırğa:ğ* deverbal noun from ırğa:- (see that the semantic connection is obscure); "hook" and the like. (s. 216); DS *temir I* железо "demir" (s. 551); temür I железо "demir" (s. 551); *ïrγaγ* крюк "çengel, kanca" (s. 220); TMEN *tämir* Eisen "demir" (1012).

...ol Maḥmūd atlıġ *fil*i çökti, hēç (15) turmas. Nėçeme kim *tėmür ırġaq*lar birle ururlar, hēç yerindin qopmas. (NF,42/15)

tẹveçi ~ tėveçi “deve çobanı”

KTS *tüyeşi* (s. 280); KTTTS *tüyeşi* (s. 561); KTC *tüyeşi* (s. 659).

Ḳamuġ tẹvelerni aldılar, *tẹveçi* ḳaçıp Mekkege kẹldi. (KE, 180r/1)
...*tẹveçi*ler tonın keydürüp tẹve burunduḳın belige baġlaġıl. (KE, 188r/3)
...*tẹveçi*ler tonın (5) çıḳarıp... (KE, 188r/4)
...*tẹveçi*ler tonın keymiş burunduḳnı bėlinge baġlamış... (KE, 188r/10)
...tẹve burunduḳın Muḥammed bėlindin çẹşip *tẹveçi*ler tonın çıḳarıp... (KE, 188v/9)
... *[te]weçi*-men... (KE, 239r/20)
...ėkki yüz tėwesini aldılar erse, *tėweçi*si yā ṣabā-(5)-ḥāh tėyü Mekkeke keldi… (NF,42/4)

tėwelig “deve sahibi”

KTTTS *tüyeli 1* (s. 561); KTC *tüyeli 1* (s. 659).

...yaḍaġ bardım erdi, *tėwelig* bolup keldim… (NF,164/3)

yılḳı ḳaralıġ “sürü sahibi”

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *yılqı qaralıġ* bulunmamaktadır.

...bir qaç ʿArab bar *yılqı qaralıġ*. (NF,130/1)

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVANLARLA İLGİLİ NESNELERE İLİŞKİN SÖZ VARLIĞI

arġamçı "yükü deveye yüklerken kullanılan halat"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *arġamçı* bulunmamaktadır ancak bu sözcükle ilgisi olabilecek *arqan* sözcüğü bulunmaktadır.

> KTS *arqan* "ip, halat" (s. 19); KTTTS *arqan* "ip, halat" (s. 50); KTC *arqan* "qıldan ne jünnen juwandaw etin esilgeñ, üy buwyımı" (s. 44); TLS, TT halat, Kaz. *arkan*; TMEN *arγamci< arγa-* Leitstrick "kalın ip (at için)", R I kir. *arqan* (13, 457)

...azġına yaġ, *arġamçı*, kiyiz, tawar alıp kęltürdük. (KE, 101v/18)
...uzun *arġamçı* baġlap kişi saldılar... (KE, 164v/15)
...birer *arġamçı* yip ętük ķonçına soķuŋ... (KE, 222r/3)

boyunduruķ "çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember"

> KTS *moyınturıq* (s. 200); KTTTS *moyınturıq* (s. 382); KTC *moyınturıq* (s. 465); TLS, TT boyunduruk, Kaz. *moyınturıq*; EDPT *boyunduruk* derived noun describing a concrete object from boyun (boyın); "a yoke (put on the neck of a draught animal)" (s. 387); DS *bojuntruq см.* bojunduruq (s. 111); *bojunduruq* ярмо "boyunduruk" (s. 111).

...ėki *boyunduruķ* kęltürtdi, (16) ol tört uy boynunġa urdı. (KE, 162r/15)

burunduķ "hayvanları nallarken ısırmaması için dudaklarını kıstırmaya yarayan kıskaç, yavaşa, burunduk"

burunduķ sözcüğü, taranan metinlerde bir örnek dışında *teve* ile birlikte kullanılmıştır. Buradan yola çıkarak *burunduķ*'un genellikle develere takılan bir nesne olduğu düşünülebilir. *burunduķ*'un taranan metinlerde *teve* dışında *balıķ*'a takıldığı

görülmektedir ancak bu durum *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*'da anlatılan olağanüstü nitelikli bir hikâyede gerçekleşmektedir.

> KTS *murındıq 1* (s. 202); KTTTS *murındıq 1* (s. 388); KTC *murındıq 1* (s. 469); EDPT *burunduk* derived noun describing a concrete object from burun; literally "nose, piece" or the like, in practice "leading-rein, nose-ring", and other similar devices for controlling animals, especially camels. (s. 368); DS *burunduq* повод, прикрепляемый к продетому в нос верблюда стерженьку, бурундук "dizgin, deve burnunna takılan, bağlanan çubuk, burunduk" (s. 126); TMEN *burunduq, burunduγ* Nasenreimen, Nasenpflock des Kamels "develere takılan burun halkası, kemeri" (738).

...*iŋen*ge münmiş, *tewe burunduḳ*ı yetmedin tartmadı. (KE, 78v/13)
...ol *balıḳ* burnınġa *burunduḳ* tıḳtı, ol teŋiz tegresinde öwrülür ẹrdi.(KE, 156v/21)
...tẹveçiler tonın keydürüp *tẹve burunduḳ*ın belige baġlaġıl. (KE, 188r/3)
...*tẹve*ge mindürgil, sen ḳulı teg bolup *burunduḳ*ın alıp yörügil. (KE, 188r/6)
...*tẹve*çiler tonın keymiş *burunduḳ*nı bėlinge baġlamış... (KE, 188r/10)
...*tẹve burunduḳ*ın Muḥammed bėlindin çęşip tẹveçiler tonın çıḳarıp... (KE, 188v/9)
...tẹvege mindürdi, özi *tẹve burunduḳ*ın tutup yolġa kirdi. (KE, 188v/10)
...*tẹve*ler *burunduḳ* üzdiler, ḳatar bozdılar esrük boġralar teg cühūdlarġa ḥamle ḳıldılar. (KE, 190r/9)
...*burunduḳ* tutup *tẹve*ni yolġa saldı. (KE, 190r/21)
*Tewe*sin çökerdi özi indi, muŋa (2) müngil, tėdi, mündüm *burunduḳ* alıp yẹtti çerigge yettimiz. (KE, 234v/2)
...*tewe* üze Ṣafvān *burunduḳ* yetip yöriyür erdi. (KE, 234v/4)
Ḥaq tvt (10) uçtmaḥ *tėwe*lerini öz qudratı birle qızıl altundın yaratıp turur … turur taqı *burunduq*ı hem dāna yinçülerdin tiziglig turur… (NF,162/13)
burunduḳ ḳoydı *tėve*ge (ME, 94/2)

cilav "yular"[62]

> TMEN *cilav* Zügel "dizgin", < mongolisch (164).

[62] Aysu Ata bu sözcüğü metinde *cılav* okumuş ancak dizinde *cilav* olarak vermiştir.

Aysu Ata, *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā* dizininde bu sözcüğün Moğolca olduğunu belirtir. Kazakçada "yular" anlamında *noqta*[63] sözcüğü kullanılmaktadır (KTTTS *noqta* s. 402).

...*cılav*ın tartıp tiŋlep aydı... (KE, 108v/12)

dizgin ~ tizgin "dizgin, yular"

> GTYL **tėz-gin; tizgin, *tizgün*, Kaz. *tĭzgĭn* (s. 557); KTS *tizgin* (s. 286); KTTTS *tizgin 1* (s. 572); KTC *tizgin 1* (s. 670); TLS, TT dizgin, Kaz. *tizgin*; EDPT *tizgin* (d-) derived passive form of verb deverbal noun from tiz- ; literally "arranged in a row", in practise "reins". To some extent displaced by loan-word but survives in some modern languages in all groups (s. 574); DS *tizgin, tin tizgin см.* tin I (s. 564); *tin I* узда "dizgin" (s. 561).

Cebrā'il bir *at* keltürdi (20) Meymūn atlıġ, yıpardın yaratılmış ẹrdi, Ādem mündi Cebrā'il *tizgin* tutup Mikā'il saġındın (21) İsrāfīl solındın bolup köklerni kezdürdiler. (KE, 7r/19)

...ol dervīş keldi taqı bu melikniŋ̑ ʿinānını (12) tuttı (luġatda ʿArabça *tizgin*ge ʿinān tėyürler). (NF,440/12)

bąşı üze kęmişti (8) atġa *tizgin*ni, *dizgin* kęmişdi *at* boynıġa çąptuḳda (ME, 79/8)

eḏer ~ eyer "eyer"[64]

> GTYL **eδer*, Kaz. *er* (s. 539); KTS *er I* (s. 76); KTTTS *er II* (s. 141); KTC *er III* (s. 177); TLS, TT eyer, Kaz. *er*; EDPT *eḏer* "saddle" (s. 63); DS *edär* седло "eyer" *Cp.* eδär (s. 162); *eδär* седло "eyer" (s. 164).

Cebre'īl ʿas *Burāq* keldürdi, yügen urulmış, *eyer* urulmış. (NF,52/12)

Ol *cānvar* atı *Burāq* (2) erdi. *Eḏer*i taqı yügeni uruġluġ. (NF,53/2)

ḫąlḳa *Ar.* "halka, tasma"

---

[63] Hasan Eren bu sözcüğün Moğolcadan alındığını belirtir (Eren, 1999, 458).

[64] Bu sözcük +lig ekli biçimiyle taranan metinlerde *egerlig* biçiminde -g-'li olarak görülmektedir (bk. egerlig).

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "halka" anlamında *şeñber*, "tasma" anlamında *qarğı* kullanılmaktadır (KTTTS *şeñber* s. 637, *qarğı* s. 294).

astı itge *ḥalḳa*nı, tavḳ urdı *it*ge (ME, 232/4)
*it ḥalḳa*sı (ME, 232/5)

ıŋırçaḳ "omuzda veya deve, fil at vb. hayvanlara yüklenerek götürülen, üstü örtülü, insan taşınan araç, tahtırevan"

KTTTS *ıñırşaq* (s. 665); KTC *ıñırşaq* (s. 760); TMEN **ïnïrčaq* Packsattel "palan", R I kir. *ïŋïršaq* (562).

...ḳatıġ *ıŋırçaḳ*ġa (19) mündürgil... (KE, 73r/18)
...ḳatıġ *ıŋırçaḳ*ġa mündürmek... (KE, 73v/5)
Yūsufnı bir ḳatıġ *ıŋırçaḳ*ġa mündürdiler. (KE, 74r/4)
...nāzük ẹtim ḳatıġ *ıŋırçaḳ*da yençildi. (KE, 74r/8)

ʿimārī *Ar.* "deve oturağı, gölgelikli fil sandalyesi"

Kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmaıştır.

...ʿ*imārī*ġa olturtup (20) yolġa kirdiler. (KE, 74r/19)
...ʿ*imarī*ġa olturtup Mışrġa kiwurdiler. (KE, 74v/17)
Zelīḫā ʿ*imārī*ġa olturup... (KE, 77r/2)
...ʿ*imārī*ler ḳıldılar... (KE, 105r/6)
...ʿ*imārī* ḳeltürdiler... (KE, 106r/3)
...*yaġan*larġa minip ʿ*imārī*ġa olturup Sebādın (3) çıḳıp yolġa kirdiler. (KE, 149v/2)

ʿinān *Ar.* "dizgin, yular"

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada bu anlamda *tizgin* "dizgin" ve *noqta* "yular" kullanılmaktadır (bk. dizgin ~ tizgin, KTTTS *noqta* s. 402).

...ol dervīş keldi taqı bu melikniŋ͡g ʿ*inān*ını (12) tuttı (luġatda ʿArabça tizginge ʿ*inān* tėyürler). (NF,440/12) *(at)*

Ey dervīş, uluġ iş qıldıŋ͡g, ʿ*inān*ımnı qoḍġıl... (NF,440/12) *(at)*

ḳaŋlı "kağnı"

Kullanılan Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "kağnı" anlamında *arba* kullanılmaktadır (KTTTS *arba I* s. 49).

> EDPT *kaŋlı* "wagon, cart, carriage", and the like. (s. 638); DS *qaŋlï I* повозка, телега, колесница "araba, at arabası" (s. 419); TMEN *qaŋlï* Wagen, ein stammesname "fayton, taşıt, motorlu taşıt" (1541).

...atasını altun *ḳaŋlı*ġa mündürdi, on miŋ (20) ḳoş atlıġ... (KE, 106v/19)
Tözi tört yüz *ḳaŋlı* ėrdi künde ḳuşluḳ aşıġa... (KE, 137r/10)
...ḳuşluḳ aşıġa tört yüz *ḳaŋlı*, yana aymışlar: yėti yüz *kaŋlı* un ... (KE, 137v/18)
...tėgme bir tavuşḳan üze bir *ḳaŋlı* kümüşdin... (KE, 146v/20)
...*ḳaŋlı* üze mindürdiler... (KE, 158r/2)
...*ḳaŋlı* üze mindi... (KE, 158r/2)
...özin *ḳaŋlı*dın saldı... (KE, 158r/4)

ḳayış "ustura bilenen cilalı kösele"

> GTYL **qaδyš, *qajyš*, Kaz. *sïrï* (s. 386); KTS *qayıs I* (s. 156); KTTTS *qayıs I* (s. 277); KTC *qayıs I* (s. 360); TLS, TT kayış, Kaz. *kayıs*; EDPT *kaḍış* "strap"; survives in all modern language groups, usually as kayış, its form as a loan-word in Persian see *Doerfer III 1414*. (s. 607); DS *qaδïš* ремень "kayış, kemer" (s. 404); TMEN *qayïš* Strick, Geschirr-riemen, Clastisch "ip, kayış" (1414).

...*ḳayış* ḳamçı birle menim uçamḳa urdıŋız. (KE, 235v/16)

kecāba *Far.* "deve üstüne konan bir çeşit tahtırevan, mahfe"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

...men *kecāba*ġa kelgimçe çerig köçmişler... (NF,414/13)
...menim *kecāba*mnı *tėwe*ke yükler (14) erdiler, mėni *kecāba* içinde turur tėp saqınmışlar... (NF,414/13-14)
...bolġay kim mėni *kecāba*da yoq, tėp bilseler... (NF,414/15)

ķolaŋ "at, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolan"

ķolaŋ sözcüğü kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "kolan" anlamında *ayıl* kullanılmaktadır (KTTTS *ayıl* s. 33).

> GTYL **qolan, *olaŋ, *qoluŋ*, Kaz. – (s. 549); EDPT *kolan* "saddle-girth" (s. 622); DS *qolan I* поясной ремень; подпруга "kuşak, kemer, kayış; kolan" (s. 454).

...*at*larnıŋ *ķolaŋ*ların berkittiler. (KE, 223v/17)

pālan *Far.* "palan, semer, eyer"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde *pālan* bulunmamaktadır. Kazakçada bu anlamda *er* sözcüğü kullanılmaktadır (bk. eḍer ~ eyer).

Peyġāmbar ʿasʾnuŋ͡ġ *tėwe*siniŋ͡ġ *pālān*ı tüşti… (NF,120/5)

...ümmetimdin qayu bir kimerse tėwesidin tüşüp menim *tėwe*mnüŋ͡ġ *pālān*ını tüzetse… (NF,120/6)

Ṭalḥa tėwesidin tüşti taqı Peyġāmbar ʿasʾnıŋ͡ġ *tėwe*siniŋ͡ġ *pālān*ını (9) yaraşturdı… (NF,120/8)

saban "saban, çift sürmeye mahsus alet"

> KTS *saban II* (s. 229); KTTTS *saban II* (s. 457); EDPT *saban* "plough", but whether a generic term, or originally the name of some particular kind of plough is uncertain. Survives only sporadically as sapan "wooden plough" in south-eastern language group Türki and saban in north-central language group Kazax

("obsolote") (s. 790); DS *saban 1* парная упряжка волов с земледельческими пахотными орудиями "koşulmuş hayvanlarla çift sürmeye yarayan alet" (s. 478).

Ol *sıġır saban* sürmiş ẹrmes, çıḳırġa yörümiş (15) ẹrmes. (KE, 128r/14)

taŋġı "yük bağı"[65]

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır.

...*teve*lerge yüklep *taŋġı*sız ıḍtılar. (KE, 228r/8)

ṭavḳ *Ar.* "tasma"

ṭavḳ sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır. Kazakçada "tasma" anlamında *qarğı* kullanılmaktadır (KTTTS *qarğı* s. 294).

...sürügde bir altun (5) *ṭavk*luġ *it*i bar ẹrdi. (KE, 47v/5)
astı itge ḥalḳanı, *ṭavḳ* urdı *it*ge (ME, 232/4)

tobra *Far.* "torba"[66]

KTS *dorba* (s. 68); KTTTS *dorba* (s. 129); KTC *dorba* (s. 156); TLS, TT torba, Kaz. *dorba*; TMEN **torba* s. **tobra* Sack "torba", R III kir. *dobra,* < (neu)persisch ?, indisch ? (947).

Menim *at*ımnıŋ͡ġ (3) *tobra*sı bar... (NF, 402/2)

...bir kimerse aŋ͡ga *at* boynınġa asġu *tobra* keldürdi. ... Sen (12) *tobra* almadıŋ͡ġ-mu? (NF,402/2-12)

...bir kimerse aŋ͡ga *at* boynınġa asġu tobra keldürdi. ... ol *tobra*nı aldı. (NF,402/4)

...bir kimerse aŋ͡ga *at* boynınġa asġu tobra keldürdi. ... velīkin *tobra* yuluqtı, ol *tobra*nı yuldı... (NF,402/14)

---

[65] Aysu Ata, bu sözcüğe "üzengi" anlamını vermiş ancak metinden yola çıkarak bu sözcüğün "yük bağı" anlamında kullanıldığını düşünmek uygun olur.
[66] Hasan Eren bu sözcüğün Farsçadan geldiğini belirtir (Eren, 414).

üzengü “eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka, üzengi”

> GTYL **üzeŋgü ~ *izeŋge ~ *iräñä*, Kaz. *üzengĭ* (s. 548); EDPT *üzeŋü* (or üzeŋgü:) “stirrup” (s. 289); KTS *üzengi* (s. 295); KTTTS *üzeñgi* (s. 594); KTC *üzeñgi* (s. 691); TLS, TT üzengi, Kaz. *üzeŋgi*; DS *üzäŋü* стремя “üzengi” (s. 630); TMEN *üzeŋü* Steigbügel “üzengi” (598).

...kümüşdin *üzengü*... (KE, 248v/5)

yapuġ “örtü, çeki”

> KTS *capqış* (s. 92); KTTTS *japqış 2* (s. 162); KTC *japqış 2* (s. 210); EDPT *yapığ* (?d̲) derived deverbal noun from yap-; with a wide range of meanings; survives in some modern languages, ... Çiğil XI yapı: *al-mīṭara* “horse-blanket” (s. 873); DS *japïγ I религия* наслоение, придаток “katmanlaşma, eklenti, uzantı” (s. 236).

yąpuġ yąpdı *at̲*ġa (ME, 93/5)

yügen ~ öygen “gem”

> GTYL **jügen, *ügen*, Kaz. *žügen* (s. 556); KTS *cügen* (s. 108); KTTTS *jügen* (s. 188); KTC *jügen* (s. 252); EDPT *yügü:n (? yügö:n)* “bridle”. ... Kazax jügen (s. 913); DS *jügün* уздечка “dizgin, gem” (s. 284).

Cebre ʾīl ʿas *Burāq* keldürdi, *yügen* urulmış, eyer urulmış. (NF,52/12)
Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. Eḍeri taqı *yügen*i uruġluġ. (NF,53/2)
Peyġāmbar ʿas’nuñg *qatır*ınıñg *yügen*ini ʿAbbās tutar erdi… (NF,72/6)
öygen urdı *at̲*ḳa (ME, 32/7)
kümiş yąlduzmış *öygen*, bątrulmış *öygen* kümiş birle, (4) kümiş birle bęzenmiş *öygen* (ME, 84/3) *(bsz)*
kümüş yąlduzmış *öygen*, kümiş birle bęzenmiş *öygen* (ME, 92/8) *(bsz)*

yük "yük, hayvanın üstündeki iki küfe ağırlık"

> GTYL **jük*, Kaz. *žük* (s. 519); KTS *cük 1* (s. 109); KTTTS *jük 1* (s. 189); KTC *jük 1* (s. 254); TLS, TT yük, Kaz. *jük*; EDPT *1 yük (yü:k)* derived deverbal noun from *yü:- , compare yü:d- ; "a load, burden" (s. 910); DS *jük I* поклажа, вьюк, груз "yük" (s. 285); TMEN *yük* Last "yük, ağırlık" (1926).

...beş <u>ḳaçır</u> *yük*i altun bėrdi. (KE, 176r/1)
...<u>iŋen</u> vaḫy *yük*in kötere bilmey çöker ęrdi. (KE, 197v/18)
...<u>yaġan</u>nıŋ boynıġa yaraşu *yük* b[olur]. (KE, 197v/20)
...<u>tęve</u>lerni *yük*leri birle maŋa satġıl. (KE, 204v/5)
...<u>tewe</u>ler ürktiler, (10) sękriştiler, ḳaçtılar, arḳasıda *yük*leri ḳamuġ tüştiler. (KE, 228r/10)
Teweni öldürüp (18) içegüsin sıḳıp suwın içe başladılar, <u>tęwe</u> tükendi *yük*lerin uçalarıŋa kötürdiler. (KE, 232r/18)
...ilk urmışta <u>yılḳı ḳara</u> yıġar erdiler, ėkinçte *yük* yükleyür erdiler (12) üçünçte aṭlanur erdiler. (KE, 234r/11)
...taḳı artar miz <u>tiwe</u> *yük*i yanındın... (QT, 233b/6)
...keldi anıng birle, <u>tiwe</u> *yük*i... (QT, 234b/69)
Taḳı <u>tiwe</u>lerni, yarattı anı sizge. ... Taḳı kötrür *yük*leringizni ilge. (QT, 257b/9)

zumām ~ zimām *Ar.* "deve yuları, dizgini"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bu sözcüğe rastlanmamıştır. Kazakçada "yular" anlamında *noqta*[67] sözcüğü kullanılmaktadır (KTTTS noqta s. 402).

Bu Qaṣvā atlıġ <u>tėwe</u>ke müneyin taqi hēç kimerse *zümām*ını tutmasun. (NF,24/5)
Bu tėweke münüŋ͡g, (4) men <u>tėwe</u>niŋ͡g *zumām*ını tutup sizni çerigke yetgüreyin... (NF,415/4)

[67]Hasan Eren bu sözcüğün Moğolcadan alındığını belirtir (Eren, 1999, 458).

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN ADLARINDAN AKTARMA YOLUYLA OLUŞMUŞ SÖZ VARLIĞI

arslan "aslan burcu"

arslan, tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde "aslan burcu" anlamıyla bulunmamaktadır ancak hayvan anlamıyla bulunmaktadır.

> GTYL **arslan*, Kaz. *arystan* (s. 158); KTS *arıstan 1* (s. 21); KTTTS *arıstan 1* (s. 52); KTC *arıstan 1* (s. 48); TLS, TT aslan, Kaz. *arıstan*; TMK *arslān*, Kaz. *arïstan* (s. 27); EDPT *arsla:n* "lion, animal name with ending –la:n. An early loan-word in Mongolian as arslan arsalan" (s. 238); DS *arslan I 1.* лев "aslan" (s. 55) TMEN *arslan* Löwe "aslan" (453).

Ol burçlar (4) bu turur: ḳozı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür *arslan*, buġday başı, ülgü, (5) çıḍan, yay, oġlak, könek, balıḳ. (KE, 66v/4)
Kür *arslan...* (KE, 66v/9)

balıḳ "balık burcu"

Tez çalışmasında kullanılan sözlüklerin *balıq* maddesinde "balık burcu" anlamı bulunmamaktadır. Bu sözcük, sözlüklerde hayvan anlamıyla yer almaktadır.

> GTYL **ba:lyk*, Kaz. – (s. 177); KTS *balıq* (s. 36); KTTTS *balıq* (s. 78); KTC *balıq* (s. 82); TLS, TT balık, Kaz. *balık*; TMK *baliq*, Kaz. *balïq* (s. 54); EDPT *balık* "fish" (s. 335); DS *balıq I* рыба "balık" (s. 80) TMEN *balïq* Fisch "balık" (711).

Ol burçlar (4) bu turur: ḳozı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, (5) çıḍan, yay, oġlak, könek, *balıḳ*. (KE, 66v/5)

çıḍan "akrep burcu"

Bu sözcük, kullanılan sözlüklerde "akrep burcu" anlamıyla bulunmamakta, hayvan anlamıyla bulunmaktadır.

GTYL **čaδan*, Kaz. *šayan* (s. 184); KTS *şayan* (s.309); KTTTS *şayan 1* (s. 634); KTC *şayan I* (s. 726); TLS, TT akrep, Kaz. *şayan*; TMK *čāǰan*, Kaz. *šayan* (s. 80); EDPT *ça:ǰan* "scorpion" (s. 403); DS *čadan I* скорпион "akrep" (s. 135); *čadan II* скорпиона (s. 135); *čaδan I* скорпион "akrep" (s. 136); čaδan II скорпиона (s. 136).

Ol burçlar (4) bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, (5) *çıḍan*, yay, oġlak, könek, balıḳ. (KE, 66v/5)

ḥamel *Ar.* "koç burcu"

ḥamel sözcüğü tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde bulunmamaktadır.

...kün atlıġ sulṭān, ḥūt atlıġ ḳışlaḳdın *ḥamel* atlıġ (14) yazġa oġradı... (KE, 68r/13)
Kün *ḥamel*ge kirdi erse... (KE, 68r/18)

ḥūt *Ar.* "balık burcu"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde *ḥūt* sözcüğüne rastlanmamıştır. Kazakçada balık anlamında *balıq* sözcüğü kullanılmaktadır ancak *balıq* maddesinde "balık burcu" anlamı yer almamaktadır (bk. balıḳ).

...kün atlıġ sulṭān, *ḥūt* atlıġ ḳışlaḳdın ḥamel atlıġ (14) yazġa oġradı. (KE, 68r/13)

ḳarçıḳ "yengeç burcu"[68]

Ol burçlar (4) bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, *ḳarçıḳ*, kür arslan, buġday başı, ülgü, (5) çıḍan, yay, oġlak, könek, balıḳ. (KE, 66v/4)
...ilki ḳozı uy erendend *ḳarçıḳ*... (KE, 66v/9)

ḳoẕı ~ ḳozı "koç burcu"

Bu sözcük tez çalışmasında kullanılan sözlüklerde "koç burcu" anlamıyla yer almamakta, hayvan anlamı taşımaktadır.

[68] *ḳarçıḳ* sözcüğünü *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (KE)* dizininde ve kullandığım diğer sözlüklerde bulamadım. Sözcüğün geçtiği cümlelerde sırasıyla burçlar yer almaktadır. Astrolojideki burçların sırasına göre bu sözcüğün "yengeç burcu" anlamına geldiği düşüncesindeyim ancak *ḳarçıḳ* sözcüğünün "yengeç" anlamına gelip gelmediğinden emin değilim.

GTYL **qozy*, Kaz. *qozy* (s. 433); KTS *qozı* (s. 169); KTTS *qozı 1* (s. 311); KTC *qozı 1* (s. 399); TLS, TT kuzu, Kaz. *kozı*; TMK *qozi*, Kaz. *qozï* (s. 147); EDPT *kuzı:* "lamb; a very old, first period loan-word in Mongolian as kuriğan" (s. 681); DS *qozï I 1.* ягненок "kuzu" (s. 462); *quzï см.* qozï (s. 475) TMEN *qozï* lamm "kuzu", R II *qozu*, Kaz. *qozï* (1559).

Ol burçlar (4) bu turur: *ḳoẕı*, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, (5) çıḍan, yay, oġlak, könek, balıḳ. (KE, 66v/4)
ilki *ḳozı* uy erendend ḳarçıḳ (KE, 66v/9)

ḳuşluḳ ~ ḳuşluḳ vaḳtı ~ ḳuşluḳ vaḫtı *2. sözcük Ar.* "kuşluk vakti"

Tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde gün içerisinde belirli bir zaman dilimi anlamında *ḳuşluḳ* veya *ḳuşluḳ vaḳtı* sözcükleri bulunmamaktadır.

EDPT *kuşluk* derived abstract noun from kuş; a specifically Western word surviving only (?) in south-western language group Osmanli kuşluk; Turkmen ğuşluk (I) "the early part of the day" (when birds are nost active) (2) "aviary, place haunted by birds", and the like. (s. 672); DS *qušluq* время после восхода солнца до полудня; позднее утро "güneşin doğumundan öğleye kadar olan zaman dilimi; geç sabah" (s. 471).

Yūsufnıŋ *ḳuşluḳ* aşıġa (2) ḳırḳ miŋ altun ḫarc bolur ẹrdi. (KE, 102v/1)
Ḳuşluḳ [113v] (1) *vaḳtı*nda cādūlıḳ ḳıldılar. (KE, 113v/1)
...*ḳuşluḳ* aşıġa... (KE, 137r/10)
...*ḳuşluḳ* aşıġa... (KE, 137v/18)
...*ḳuşluḳ* aşıġa... (KE, 141r/4)
...olar bizge aḫşamlıġ bėrmes-(6)-din burun biz olarġa *ḳuşluḳ* bėreliŋ. (KE, 204r/6)
...cemʿ ḳılınsa kişiler *ḳuşluḳ*da... (KE, 304a/2)
...yād ḳılur men *ḳuşluḳ* vaḳtı birle... (KE, 575b/7)
...zīnhār *quşluq* namāzını qoḍmaġıl. (NF, 261/11)
...kitabātı *quşluq* vaḫtında tamām boldı. (NF, 443/16)

oġlaḳ "oğlak burcu"

Bu sözcük kullanılan sözlüklerde hayvan anlamıyla yer almaktadır.

GTYL **oγ(y)laq*, Kaz. *laq* (s. 429); KTS *laq I* (s. 189); KTTTS *laq* (s. 356); KTC *laq I* (s. 443); TLS, TT oğlak, Kaz. *lak*; TMK *oγlaq*, Kaz. *laq* (s. 169); EDPT *oğla:k* "diminutive form of oğul; kid, young goat" (s. 84); DS *oγlaq 1.* козленок "oğlak, keçi yavrusu" (s. 362) TMEN *oγlaq* Zicklein "oğlak" (N 26=1971).

Ol burçlar (4) bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, **(5)** çıḍan, yay, *oġlak*, könek, balıḳ. (KE, 66v/5)
Çıyan hem yay *oġlaḳ* könek hem balıḳ... (KE, 66v/10)

uy "boğa burcu"

uy sözcüğü tez çalışmasında kullanılan Kazakça sözlüklerde bulunmamaktadır.

GTYL **uD*, Kaz. – (s. 434); TMK *ūḏ*, Kaz. – (s. 229); EDPT *u:ḏ* "bovine, ox without reference to sex, not buli which was öküz or buka:, nor cow, which was ingek; almost synoynmous with sığır" (s. 34); DS *uδ* корова "inek, sığır" (s. 606) TMEN *ud* Rind "sığır" (584).

Ol burçlar (4) bu turur: ḳoẕı, *uy*, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, (5) çıḍan, yay, oġlak, könek, balıḳ. (KE, 66v/4)
...ilki ḳozı *uy* erendend ḳarçıḳ... (KE, 66v/9)

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HAYVAN ADLARI

Bu bölümde, taranan metinlerde geçen hayvanlara verilen özel adlar yer almaktadır. Harezm Türkçesi metinlerinde kullanılan özel hayvan adların hemen hepsi dinî niteliklidir. Tezin bu bölümünde yer alan madde başları özel ad olduğundan herhangi bir sözlükte aranmamıştır.

ʿAṣṣaba "Süleyman peygamberin hüdhüdüyle konuşan bir kuş"

...bir ġarīb hüdhüd ḳuş kördi, atıŋ ne turur? tėdi. Ol aydı: atım *ʿAṣṣaba*. (KE, 146v/11)
ʿAṣṣaba aydı... (KE, 146v/14)

ʿAynu'l-ḫītān "Yusuf peygamberin üzerinde başını yıkadığı balık"

...*ʿaynu ʾl-ḫītān* atlıġ balıḳnı ıḍdı, suw içinde ḳıwrılıp ḳuḍruḳın başıŋa (9) keltürüp yatdı. (KE, 74v/8)

Düldül "Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği binek"

...bir ḫatır ıḍtı *Düldül* atlıġ. (KE, 230r/17)
Taqı *Düldül* atlıġ qaṭırı bar erdi… (NF,70/14)

Erḥam "Süleyman peygamberin yüzüğünü yutan balık"

Mevlī taʿālā *Erḥam* atlıġ balıḳġa ilhām bėrdi ol yüzükni alıp yuttı, aydı: Ḫüdā[yā] (11) bu meniŋ ḳūtum mu turur? (KE, 144v/10)
...*Erḥam* sewundi... (KE, 144v/13)
Erḥam ḳelip aġġa kirdi... (KE, 144v/20)
Mevlī taʿālā *Erḥam*ġa til bėrdi... (KE, 144v/20)
...*Erḥam* nūrındın cihān rūşen boldı... (KE, 144v/20)

Ḫazūm "Bedr savaşında gönderilen at"

...ün keldi: *Ḥazūm* ilgerü yörigil tėp. (KE, 221v/13)
Ḥazūm bėrilgülüg aṭnıŋ atı turur. (KE, 221v/15)

Qaṣvā "Hz. Muhammed'in devesi"

Bu *Qaṣvā* atlıġ tėweke müneyin taqi hēç kimerse zümāmını tutmasun. (NF,24/5)
Peyġāmbar ʿas *Qaṣvā* atlıġ tėwesinge mündi. (NF,24/6)
Bu menim *Qaṣvā* atlıġ tėwem qayu qapuġda çökse, men anda qonuq bolġay-men… (NF,24/11)
Peyġāmbar ʿas ġuzātqa (14) *Qaṣvā* atlıġ tėwesi üze ḫuṭba oqıdı. (NF,168/14)

Ḳazḳazīn "Eshab-ı Kehf'e katılan köpeğin adı"

...ḳoyçınıŋ bir iti bar erdi (17) *Ḳazḳazīn* atlıġ, ol it hem olarġa eyerdi. (KE, 178r/17)

Ḳıṭmīr "Eshab-ı Kehf'e katılan köpeğin adı"

...itniŋ atı *Ḳıṭmīr*... (KE, 178r/18)

Lebed "Lokman bin ʿAd'ın konuştuğu karınca"

...*Lebed* atlıġ ḳarınçġa (20) ulaştı. (KE, 30r/19)
Aḍınlar uçdılar *Lebed* ḳaldı, ol yėrde ök öldi. (KE, 30v/1)

Maḥmūd "Ebrehe'nin Kâbe'yi viran etmek için kurduğu ordudaki en büyük fil"

Ol fillerde uluġraq fil bar erdi, (3) *Maḥmūd* atlıġ. (NF,42/2)
...ol *Maḥmūd* atlıġ fili çökti, hēç (15) turmas. (NF,42/14)

Mender "Süleyman kıssasında adı geçen büyük karınca"

Ol ḳol içi toluġ ḳarınçḳa ẹrdi, ol ḳarınçḳalarnıŋ uluġı aḫsaḳ erdi *Mender* atlıg, (3) ün ḳıldı: ey ḳarınçḳalar ḳaçıŋ ẹvleriŋizge kiriŋ, Süleymān çerigi sizle<r>ni basıp helāk (4) ḳılmasun. (KE, 139r/2)

Meymūn "yıpardan yaratılmış at"

Cebrāʾil bir aṭ keltürdi (20) *Meymūn* atlıġ, yıpardın yaratılmış ẹrdi, Ādem mündi Cebrāʾil tizgin tutup Mikāʾil saġındın (21) İsrāfīl solındın bolup köklerni kezdürdiler. (KE, 7r/20)

Raʿde "Lut peygamberin devesi"

...bir tewesi bar ẹrdi *Raʿde* atlıġ. (KE, 58r/8)
...ey *Raʿde* tanuḳluḳuŋ bar mu? (KE, 58v/11)

Ṭūṭārūs "Süleyman peygamber kıssasında geçen sivrisineklerin ulusu"

...peşşeler (6) uluġı *Ṭūṭārūs* atlıġ Süleymānnıŋ isin aldı, peşşelerge buyurdı, yıġıldılar Süleymāngа zaḫmet b[ėrü] (7) başladılar. (KE, 143v/6)
Bir yılan Süleymānnıŋ isin aldı ḳẹldi, kördi peşşeler Süleymāngа zaḫmet bėrürler, *Ṭūṭā[rūs]*-(8)-ġa aydı... (KE, 143v/7)

Veyne "Lut peygamberin köpeği"

...bir iti bar erdi *Veyne* atlıġ. (KE, 58r/9)
...ey *Veyne* ayt... (KE, 58v/13)

Yaġfūr "Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği Mısrī eşeğinin künyesi"

...bir Mışrī ẹşek ıḍtı (16) *Yaġfūr* atlıġ. (KE, 230r/16)

Yaʿḳūb "Süleyman peygamberin hüdhüdünün adı"

Süleymān hüdhüdidin sordı, seniŋ ne turur? Aydı: atım *Yaʿḳūb*, Bārs vilāyetindin ḳelürmen. (KE, 146v/12)
Yaʿḳūb aydı... (KE, 146v/14)

Zālūcā "Yunus peygamberi yutan balık"

Zālūcā atlıġ balıḳġa ilhām boldı... (KE, 156r/17)
...*Zālūcā* Yūnusnı tutayın tėdi erse... (KE, 156r/18)
Yarlıġ boldı *Zālūcā*ġa: senin ḳarnıŋnı Yūnusġa zindān ḳıldım, anı yėmekni saŋa (3) ḥarām ḳıldım, anı ėmgetmegil. (KE, 156v/2)
...*Zālūcā*ġa aygıl Yūnusnı çıḳarsun. (KE, 157r/19)
Zālūcā aydı... (KE, 157r/20)
Zālūca yėti deryādın keçürüp teŋiz ḳıraġıda [157v] (1) ḳoydı, ḳanatı yolunmış ḳuş teg żaʿīf. (KE, 157r/21)

ON ALTINCI BÖLÜM

OLAĞANÜSTÜ NİTELİKLİ HAYVAN ADLARI

Bu bölümde yer alan madde başlarını taranan metinlerde geçen olağanüstü nitelikli hayvan adları oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları aynı zamanda özel addır ancak olağanüstü nitelikli olama özelliği öne çıktığı için bu bölüme alınmıştır.

ʿanḳa "efsanevi anka kuşu"

Süleymān turnanı, bürkütni, *ʿanḳā*nı yiberdi, barıŋ hüdhüdni tapıp ḳeltüriŋ... (KE, 147r/12)

Burāḳ "mirac gününde Hz. Muhammed'e gönderilen binek"

Mündi uçmaḫnıŋ *burāḳ*ın kezdi anıŋ tẹgresin... (KE, 5v/10)
...uçmaḫ *burāḳ*ın minip... (KE, 126r/2)
...ḳavseynde *buraḳ*ın buldı ẹrse... (KE, 181r/19)
...*burāḳ* bėrdim havā üze yörütdüm... (KE, 206v/11)
...bir *burāḳ* keltürdi aḳ tüglüg ḫaçırdın kiçigrek ẹşekdin (9) uluġraḳ. (KE, 208v/8)
...*burāḳ* bu turur. (KE, 208v/9)
...*burāḳ*ın minip *burāḳ*nın bir ḳolı [bir] (2) butı Ḳāfdın naru, bir ḳolı bir butı Ḳāfdın, *burāḳ*nıŋ kögsi Cebreʾīl kögsi birle kün nūrı (3) tutmış ẹrdi. (KE, 209v/1-2)
...*burāḳ*dın indim. (KE, 209v/16)
...*burāḳ*dın inmedi. (KE, 217v/6)
...*burāḳ*ıŋa aṭlanıp (14) bir tünle Ḳabe Ḳavseyn maḳāmıŋa aşıp yana ḳelse neteg revā bolmas. (KE, 218r/13)
Miʿrāc tünide münüt (19) *burāḳ* mingen Muḥammed Muṣṭafā (KE, 218r/19)
...*burāḳ* ḳeltürdi, miŋ iʿzāz birle kökge aşurdı. (KE, 219r/8)
...uçmaḫ *burāḳ*ın mingil. (KE, 238v/3)
Cebreʾīl ʿas *Burāq* keldürdi, yügen urulmış, eyer urulmış. (NF,52/12)
Qaçan kim Peyġāmbar (13) ʿas *Burāq*qa münmek tiledi erse, *Burāq* çalıqlıq qıldı. (NF,52/13)

Ey *Burāq*, Muḥammedke-mü çalıqlıq (14) qılur-sen? (NF,52/13)

Burāq tölendi taqı teri aqa başladı. (NF,52/15)

...bir cānvar keltürdiler. Ol cānvar atı *Burāq* (2) erdi. (NF,53/1)

Ciblīt "Cehennemde yaratılmış olan dişi mahlûk"

Mevlī celle celālehu tamuġ içinde (9) ėki ḫalḳ yaratdı, biri erkek arslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana biri tişi but (10) ṣūretlıġ atı *Ciblīt*, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan (11) ṣūretlıġ. (KE, 4r/10)

Mevlī ḳudreti birle ol ėkegüniŋ ḳuḍruḳı ḳavıştı, tamuġ içinde ne (12) yılan bar erse *Ciblīt* ḳuḍruḳındın taḳı çıḍan bar erse Tiblīt ḳuḍruḳındın (13) turur. (KE, 4r/12)

Cebrā'īlge yarlıġ boldı, *Ciblīt*ni nikāḥ ḳılıp Tiblītke bėrgil, tėp. (KE, 4r/13)

Ciblīt (15) Tiblīt ėkisi ḳavıştılar erse ėkiz oġlanlar tuġurdı, bir oġul bir ḳız. (KE, 4r/15)

Ciblīt (16) ol ḳızını birge tuġġan oġulġa berürdi. (KE, 4r/15)

Ciblīt ol (18) ḳızını Ḥārisġa bėreyin tėse İḍidin yarlıġ keldi; imdidin soŋ ḳızını birge (19) tuġġan oġulġa bėrmegil, öŋdin taḳı soŋdın tuġġanġa bėrgil. (KE, 4r/17)

Ciblīt, Ḥāriṣ birle tuġġan ḳızını ḛḍin oġulġa berdi. (KE, 4r/20)

dīv "dev"[69]

...uçḳan yügürgen *dīv* perī... (KE, 137r/9)

...*dīv*lerni Süleymān taṣarrufiġa kivürdi. (KE, 137v/5)

Kėrek bolġan *dīv*lerge... (KE, 137v/7)

...tört miŋ *dīv*lerdin... (KE, 137v/15)

...*dīv*ler tapuġında... (KE, 138r/3)

...*dīv*ler (14) dünyāda yėti nerse taṣnīf ḳıldı. (KE, 138r/13)

...*dīv*lerge ḫaber ḳıldı... (KE, 138v/2)

...*dīv*, perī (4) ḳamuġ tınlıġlarġa buyurdı... (KE, 138v/3)

*Dīv*lerge buyurdı... (KE, 138v/5)

...*dīv* perīni maŋa musaḫḫar ḳıldı. (KE, 139v/6)

Ḳāveş atlıġ *dīv* (13) bar erdi... (KE, 139v/12)

Semdūn atlıġ bir *dīv* bar... (KE, 139v/15)

[69] *dev Türkçe Sözlük*'te 1. "Korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yaratığı" olarak tanımlanmaktadır (*Türkçe Sözlük*, s. 512).

Bu Semdūn bir *dīv* ẹrdi... (KE, 139v/16)

...maŋa yüz *dīv* bėrgil... (KE, 139v/19)

...*dīv*ler busup... (KE, 140r/1)

Süleymān yüz *dīv*ni Ḳāveşġa bėrdi. (KE, 140r/2)

...*dīv*ler perīler... (KE, 140r/4)

...yüz *dīv*... (KE, 140r/5)

...miŋ *dīv* bėrgil... (KE, 140r/9)

...*dīv*lerni n'iter-(11)-sẹn? (KE, 140r/10)

...*dīv*lerge buyurur-men... (KE, 140r/10)

...tęgme bir *dīv*ge bir aṭ tutup bėrgey-men. (KE, 140r/13)

...miŋ *dīv*, miŋ batman yüŋ... (KE, 140r/14)

...miŋ *dīv* birle busup turdı. (KE, 140r/14)

Semdūn ol *dīv* birle kelip... (KE, 140r/17)

...*dīv* perīlerni cemʿ ḳıldı. (KE, 140v/18)

Semdūn atlıġ *dīv*ge aydı... (KE, 141r/15)

...yüz miŋ *dīv* birle... (KE, 142r/5)

...yüz (6) miŋ *dīv*ni ḳoydı... (KE, 142r/6)

...*dīv* perīler toḳuş ḳıldılar. (KE, 142r/12)

...*dīv* perī... (KE, 142r/17)

...*dīv*ler... (KE, 142v/1)

...Zūbʿa atlıġ *dīv*ge buyurdı... (KE, 142v/17)

...Ḥanḳīḳ atlıġ *dīv*ge (18) bėrdi. (KE, 143r/17)

...*dīv* perī... (KE, 143r/18)

...*dīv*ge kęldi kim atı Ḥanḳīḳ ẹrdi. (KE, 144v/3)

Dīv-(8)-1er ve perīler, ḳuşlar ḳurtlar barısı kittiler. (KE, 144v/7)

Ḥanḳīḳ *dīv*ge ḥamle ḳıldılar. (KE, 144v/9)

...*dīv* ḳaçtı. (KE, 144v/9)

...*dīv* perī, uçar ḳuşlar Süleymāngа yıġıldılar. (KE, 145r/1)

Ḥanḳīḳ *dīv*ni tuttı. (KE, 145r/8)

...*dīv* Süleymān ḫatunları birle ḫalvet ḳıldı. (KE, 145r/19)

...*dīv*... (KE, 145v/5)

...*dīv*... (KE, 145v/5)

...bir *dīv* kirdi... (KE, 146r/13)

...*dīv*lerni aŋa musaḫḫar ḳılduḳ. (KE, 146r/15)

...*dīv*ler, perīler, ḳuşlar, ḳumursḳalar... (KE, 146v/13)
...*dīv*[lerl (5) kẹlip... (KE, 148v/4)
...*dīv*lerge fermānladı... (KE, 148v/5)
...*dīv*ler öŋidin, azıġlıġlar soŋ[ıdın] (14) uçar ḳuşlar havāda ḳanat ḳanatġa tutup kölege ḳılur erdi. (KE, 148v/13)
...bu yinçülerni ādemī, *dīv*, perī ẹrmes ẹrken tẹlse? (KE, 149r/3)
...*dīv* aydı... (KE, 149v/15)
...*dīv*ler, perīler, uçar ḳuşlar, (5) yėl, bulut ḫıdmetinde tururlar. (KE, 150r/4)
*Dīv*lerge fermānladı... (KE, 150v/15)
...*dīv*lerge aydı... (KE, 151r/7)
...*dīv*lerge fermānladı... (KE, 151r/9)
...*dīv*ler ḳamuğı kitgey. (KE, 151r/13)
...*dīv*, perīge iş buyurur ẹrdi. (KE, 151r/14)
...*dīv*ler sẹzdiler. (KE, 151r/17)
...dīv perī āfeti tẹggen bolsa ḳurbān ḳılalıŋ. (KE, 203r/5)
...*dīv* perī (10) çalmadı. (KE, 203r/9)
...it ya küp ya möşük ilingen *dīv*... (KE, 218r/17)

Ḥanḳīḳ “Süleyman peygamber suretine girip yüzüğü alan dev”

...*Ḥanḳīḳ* atlıġ dīvge (18) bėrdi. (KE, 143r/17)
...*Ḥanḳīḳ*ni kördi... (KE, 143r/20)
...dīvge kẹldi kim atı *Ḥanḳīḳ* ẹrdi. (KE, 144v/3)
...*Ḥanḳīḳ* dīvge ḥamle ḳıldılar. (KE, 144v/9)
...*Ḥanḳīḳ* dīvni tuttı. (KE, 145r/8)

Ḥāriṣ “Ciblīt’in yedinci karından doğan oğlu”

Ciblīt (16) ol ḳızını birge tuġġan oġulġa berürdi. Yetinçi ḳarın oġul tuġdı erse (17) ol oġulġa *Ḥāriṣ* at bėrdi, bu *Ḥāriṣ* ġāyet mekkār, tetik ḳopdı. (KE, 4r/17)
Ciblīt ol (18) ḳızını *Ḥāriṣ*ġa bėreyin tėse İḍidin yarlıġ keldi; imdidin soŋ ḳızını birge (19) tuġġan oġulġa bėrmegil, öŋdin taḳı soŋdın tuġġanġa bėrgil. (KE, 4r/18)
Ciblīt, *Ḥāriṣ* birle tuġġan ḳızını ẹḍin oġulġa berdi. (KE, 4r/20)
Ḥāriṣ yamanlap aḍın (21) ḳızġa unamadı. (KE, 4r/20)

...maşrıḳdın (4) maġrıbġa tēgi *Ḥāriṣ* secde ḳılmaġan bir ḳarış yėr ḳalmadı. (KE, 4v/4)
Mevlī ʿazze ve celle (5) *Ḥāriṣ*ni kökke aġdurdı. (KE, 4v/5)
...*Ḥāriṣ* atın kiterdiler ʿAzāzil (8) at bėrdiler. (KE, 4v/7)

Kāveş "Süleyman peygamberin devinin adı"

...*Ḳāveş* atlıġ dīv (13) bar erdi. (KE, 139v/12)
Ḳāveş aydı... (KE, 139v/14)
Ḳāveş aydı... (KE, 139v/18)
Süleymān yüz dīvni *Ḳāveş*ġa bėrdi. (KE, 140r/2)
Ḳāveş aydı... (KE, 140r/3)
Ḳāveş Semdūnġa ḳėldi... (KE, 140r/3)
Ḳāveş... (KE, 140r/4)

Semdūn "Süleyman peygamber kıssasındaki devin adı"

...*Semdūn* atlıġ bir dīv bar... (KE, 139v/15)
...*Semdūn*nı tilep... (KE, 139v/16)
Bu *Semdūn* bir dīv ėrdi... (KE, 139v/16)
Semdūn... (KE, 139v/21)
Semdūn bu nė ḫaber turur?... (KE, 140r/3)
Ḳāveş *Semdūn*ġa ḳėldi... (KE, 140r/3)
*Semdūn*nı... (KE, 140r/5)
*Semdūn*nı tuttılar... (KE, 140r/6)
Semdūn aydı... (KE, 140r/7)
Semdūn aydı... (KE, 140r/9)
Semdūn... (KE, 140r/14)
Semdūn ol dīv birle kelip... (KE, 140r/17)
Semdūn atlıġ dīvge aydı... (KE, 141r/15)
Semdūn aydı... (KE, 141r/16)
Sem[dūn] (17) aydı... (KE, 141v/16)
...ey *Semdūn* ... (KE, 141v/18)
Semdūn aydı... (KE, 141v/19)
Semdūn aydı... (KE, 142r/2)

Semdūn kęldi... (KE, 142r/7)
Semdūn sewündi. (KE, 140r/14)
Semdūn... (KE, 142r/9)
*Semdūn*ġa aydı... (KE, 142r/17)
Semdūn... (KE, 142r/18)
Semdūn aydı... (KE, 142r/19)

Tiblīt "Cehennemde yaratılmış olan erkek mahlûk"

Mevlī celle celālehu tamuġ içinde (9) ėki ḫalḳ yaratdı, biri erkek arslan ṣūretlıġ atı *Tiblīt*, yana biri tişi but (10) ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, *Tiblīt* ḳuḍruḳı çıḍan (11) ṣūretlıġ. (KE, 4r/9-10)
Mevlī ḳudreti birle ol ėkegüniŋ ḳuḍruḳı ḳavışdı, tamuġ içinde ne (12) yılan bar erse Ciblīt ḳuḍruḳındın taḳı çıḍan bar erse *Tiblīt* ḳuḍruḳındın (13) turur. (KE, 4r/12)
Cebrāʾīlge yarlıġ boldı, Ciblītni nikāḥ ḳılıp *Tiblīt*ke bėrgil, tėp. (KE, 4r/13)
Ciblīt (15) *Tiblīt* ėkisi ḳavışdılar erse ėkiz oġlanlar tuġurdı, bir oġul bir ḳız. (KE, 4r/15)

Zūbʿa "Süleyman peygamberin emrindeki dev"

Zūbʿa atlıġ dīvge buyurdı... (KE, 142v/17)

Semdūn kęldi... (KE, 142r/7)
Semdūn sewündi. (KE, 140r/14)
Semdūn... (KE, 142r/9)
*Semdūn*ġa aydı... (KE, 142r/17)
Semdūn... (KE, 142r/18)
Semdūn aydı... (KE, 142r/19)

Tiblīt "Cehennemde yaratılmış olan erkek mahlûk"

Mevlī celle celālehu tamuġ içinde (9) ėki ḫalḳ yaratdı, biri erkek arslan ṣūretlıġ atı *Tiblīt*, yana biri tişi but (10) ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, *Tiblīt* ḳuḍruḳı çıḍan (11) ṣūretlıġ. (KE, 4r/9-10)
Mevlī ḳudreti birle ol ėkegüniŋ ḳuḍruḳı ḳavıştı, tamuġ içinde ne (12) yılan bar erse Ciblīt ḳuḍruḳındın taḳı çıḍan bar erse *Tiblīt* ḳuḍruḳındın (13) turur. (KE, 4r/12)
Cebrāʾīlge yarlıġ boldı, Ciblītni nikāḥ ḳılıp *Tiblīt*ke bėrgil, tėp. (KE, 4r/13)
Ciblīt (15) *Tiblīt* ėkisi ḳavışтılar erse ėkiz oġlanlar tuġurdı, bir oġul bir ḳız. (KE, 4r/15)

Zūbʿa "Süleyman peygamberin emrindeki dev"

Zūbʿa atlıġ dīvge buyurdı... (KE, 142v/17)

ON YEDİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

17.1. Harezm Türkçesinde Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı

Bu çalışma sonunda, taranan Harezm Türkçesi metinlerinde hayvanlara ilişkin söz varlığını yansıtan 4352 sözcük elde edilmiştir. Çalışmada birbirinden farklı 538 sözcük bulunmaktadır. Tez çalışmasının bölümlerinde yer alan tekrar eden sözcüklerle birlikte toplam ve birbirinden farklı sözcüklerin oluşturduğu madde başı sayısı 1. tablodaki gibidir:

1. Tablo Bölümlere Göre Verilerin Dağılımı

Bölüm Adı	**Toplam Sözcük Sayısı**	**Madde Başı Sayısı**
Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı	2130	133
Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı	214	23
Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları	151	15
Hayvan Vücuduna İlişkin Söz Varlığı	431	66
Hayvanlarda Renklere İlişkin Söz Varlığı	75	17
Hayvanlara Ait Özelliklere İlişkin Söz Varlığı	180	71
Hayvanlarda Akrabalık ve Cinsiyete İlişkin Söz Varlığı	43	10
Hayvan Besinlerine İlişkin Söz Varlığı	101	25
Hayvan Ürünlerine İlişkin Söz Varlığı	466	60
Hayvan Ürünlerinin Özelliklerine İlişkin Söz Varlığı	16	8
Hayvanların Yaşam Alanlarına İlişkin Söz Varlığı	112	25
Hayvan Varlığına İlişkin Söz Varlığı	11	6
Hayvan Besleyiciliği ve Avcılığına İlişkin Söz Varlığı	127	25
Hayvanlarla İlgili Nesnelere İlişkin Söz Varlığı	89	24
Hayvan Adlarından Aktarma Yoluyla Oluşmuş Söz Varlığı	25	10
Özel Hayvan Adları	39	18
Olağanüstü Nitelikli Hayvan Adları	142	10

1. tabloda, taranan metinlerden elde edilen veriler arasında hayvan adlarının, hayvanlarla ilgili söz varlığı içerisinde en çok yer tutan unsur olduğu görülmektedir. “Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı”, “Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz

Varlığı" ve "Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları" bölümlerinde yer alan toplam ad sayısı 2495'tir. Özellikle doğal sınıflandırma içerisinde tasnif edilebilecek hayvanlara ait adların oluşturduğu ilk bölümde kullanım sıklığının 2130 olması ve birbirinden farklı 133 hayvan adı bulunması, elde edilen diğer sayısal verilerle kıyaslandığında dikkate değer bir yoğunluk göstermektedir. Kullanım sıklığı bakımından ikinci sırayı toplam 466 sözcük ve birbirinden farklı 60 sözcük veya sözcük öbeği ile "Hayvan Ürünlerine İlişkin Söz Varlığı" almaktadır. Üçüncü sırada ise toplam 431 sözcük, birbirinden farklı 66 sözcük veya sözcük öbeği ile "Hayvan Vücuduna İlişkin Söz Varlığı" bulunmaktadır.

"Hayvanlara Ait Özelliklere İlişkin Söz Varlığı" bölümünde toplam 180 kullanım, birbirinden farklı 71 sözcük veya sözcük öbeğini göstermektedir. Buradan, bu bölümde yer alan madde başlarında çeşitliliğin çok olduğu ancak kullanım sıklığının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

"Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı" bölümünde 136 farklı hayvan adı, "Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı" bölümünde 22 farklı hayvan adı, "Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları" bölümünde 14 farklı hayvan adı bulunmaktadır. "Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı" bölümünde hayvanlar *doğal sınıflandırma* yöntemi kullanılarak tasnif edilmiştir. Diğer iki bölümde yer alan hayvan adları doğal sınıflandırmanın dışında kalan ancak çalışmanın bütünlüğü içerisinde hayvan adları arasında değerlendirilebilecek verilerdir. Bu üç bölümdeki veriler, taranan metinlerde yer alan hayvanlara işaret ettiği için "Hayvan Adları" adı altında bir ana bölümde toplanmıştır. Bu hayvan adları vücutları, renkleri, besinleri ve özellikleri bakımından metinlerdeki kullanım sıklıkları dikkate alınarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan durum 2. tablodaki gibidir:

2. Tablo Hayvan Adları ve Özellikleri

Hayvan Adı	**Vücut**	**Renk**	**Besin**	**Özellik**
Hayvan Adları				
Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı				
Omurgasızlar				
Solucanlar				
ḳurt (14)			suw (2) tayaḳ (3) yapurġaḳ (6) yıġaç (4)	

Eklem Bacaklılar				
ʿaḳreb (1)				
ʿankebūt (1)				
arı (4)	ḳarın (1)		içgü (1) meyve (1) yapurġaḳ (1)	
bit (1)			aşlıḳ (1)	
çıbın (9)	aḍaḳ (1) ḳan (1) ḳanat (1) köz (1)		aṭ (1) ḫarcī (1) mini (1) sünü (1) ton (1)	aḍaḳlıġ (1) aḫsaḳ (1) zaʿīf (1)
çıḍan (14)				
çökürge (22)	aḍaḳ (1)		aşlıḳ (1)	
(ḳara) ḳuyġu (2)				
ḳarınça (30)		ḳara (1)	ḳuş (1) suw (1)	aḫsaḳ (1) müşfiḳ (1) uluġ (3)
kelebek (5)				
ḳumursġa (2)				
küye (5)			aşlıḳ (2) yıġaç (1)	
naḫl (4)				
neml (1)				
örümçek (8)				aġ (1)
peşşe (5)				uluġ (1)
siŋek (18)	aġız (4) ḳanat (1) til (1)			
uluġ yapsu (1)				
yayaġ çekürge (1)			aşlıḳ (1)	
Omurgalılar				

Balıklar				
balıḳ (73)	aġız (3) arḳa (1) baş (5) burun (1) iç (2) ḳan (1) ḳarın (12) ḳuḍruḳ (1)		ḳut (2) aş (3) taʿām (8) yapurġaḳ (1)	aç (1) çalıḳ (1)
nūn (1)				
Kurbağalar				
baḳa (6)				
Sürüngenler				
kelez (2)				
sazın (1)				
sūsmār (15)				
yılan (84)	aġız (7) baġır (1) baş (2) irin (2) ḳuḍruḳ (1) ḳulaḳ (1) til (3)	yaşıl (1)	yėm (1)	bezeklig (1) büzürg (1) ḳaraġu (1) körklüg (3) laṭīf (1) uluġ (2) zehir (1)
Kuşlar				
aḫyel (1)				
aplaḳ (1)				
balaban (1)				
buldurcın (6)				
bülbül (3)				
bürgüt (7)				
çaḳır ḳuş (1)				
çıpçuḳ (14)	tumşuḳ (1)			
çüjek (1)				
erkek tawuḳ (5)				
ḫorūs (12)	ḳanat (1) köz (1) tumşuḳ (1)	ḳızıl (1)		

hüdhüd (30)	aġız (1) baş (1) boyun (1) tumşuḳ (2)			ġarīb (1) yalġançı (1)
ḳarçıġay (2)	baş (1) ḳanat (1) tumşuḳ (2)	ḳızıl (1)		
ḳarġa (25)	tumşuḳ (2)		yėm (1)	
ḳarġavul (5)				
ḳarġu (1)				
ḳarluġaç (16)	ḳarın (1) tumşuḳ (3)	ürüŋ (1)		uluġluḳ (1)
ḳaz (5)				
kebūter (1)				
kerges (6)	ḳanat (2) köz (1)			
ḳıl (1)				
ḳoġur (1)	baş (1)			
kögerçkün (8)	aḍaḳ (5) baġır (1) tumşuḳ (1)	ḳızıl (1) ürüŋ (2)		tülüg (1)
ḳuġu (1)				
ḳumrī (1)				
ḳuş (188)	aḍaḳ (4) baş (5) boyun (1) ḳan (1) ḳanat (13) köz (1) ḳursaḳ (1) süŋük (3) tumşuḳ (7) tüg (5) yüŋ (1)	aḳ (3) ḳızıl (2) ḳara (2)	etmek (1) köz yaşı (2) suw (1)	ḳanatlıġ (1) uluġluḳ (1) ün (1) yazuḳluġ (1) yazuḳsuz (1) yüŋsiz (1) zaʿīf (1)
ḳuzġun (1)	aḍaḳ (1) baş (2) ḳarın (1)	ḳara (1) sarıġ (1) yaşıl (1)	zaʿferān (1)	
murġ (3)				
ördek (8)				savuḳluḳ (1)

sanduvaç (1)				
tawuḳ (29)	ḳanat (5) köküs (1) tırnaḳ (1) tüg (1) yal (1)			murdār (2) şehvet (1) ün (1)
ṭāvus (12)	aḍaḳ (1) aġız (1)	ḳızıl (1)		bezek (1)
turna (2)				
ṭūṭī (1)				
uçġan (1)	ḳanat (1)			
üpük (1)				
Memeliler				
ʿādiyāt (1)				
arslan (50)	aġız (2) baş (3) boyun (2) burun (1) eŋek (1)	ḳızıl (1)	ādemī (1)	kür (3) öwkelig (1) uluġ (1)
as (1)				
aṭ (173)	aḍaḳ (9) baş (1) boyun (5) ḳarın (1) köküs (1) meʿde (1) pürçek (1) siŋir (1) tepe (1) ter (1) tiz (1) topuḳ (1) tuyaḳ (6) tüg (1) yal (1) yençük (1) yumru (1) yüz (1)	aḳ (1) aḳ boz (2) ala (5) çapar (1) sekül (1) toruġ (3)	ʿalif (6) çaġır (3) suw (4) yėm (7)	eḍgü (1) egerlig (1) ḳanatlıġ (2) ḳulaçlayu (1) tamġalıġ (1) topuçaḳ (1) uluġ (1) üzengülüg (1) yorġa (5)
ayġır (3)				

bars (4)				
biçin (5)				
bint-i lebūn (3)				
bint-i maḥāż (1)				
bota (13)				
böri (53)	aḍaḳ (1) aġız (3) boyun (2) ḳarın (1) ḳol (1) köz (1)		aş (1)	aç (1) baġırsaḳ (1) kö͡ŋgül (1) mihr-bān (1)
buġra (6)				ösrük (2)
buḫtī (1)				
buzaġu (38)	aḍaḳ (1)	ḳaşġa (1)		ḳızıl (1)
cemel (1)				
ceẕʿa (3)				
cummāze (5)				tüzük (1)
çetük (9)	tüg (2) yal (1)		ġudda (2)	
derāzgūş (4)				
ekçi (16)	aḍaḳ (1) köz (2) ḳulaḳ (2)	aḳ (1) ḳap ḳara (1) ḳızıl (1)		aḫsaḳ (1) tört aḍaḳlıġ (1)
eşşgek (32)	aḍaḳ (2) baş (1) ḳuḍruḳ (2) ḳulaḳ (1) süŋük (3) teri (2) tüg (1)			tebük (4) tuyaḳlıġ (1) ün (1)
fīl (16)	ḳulaḳ (2)			uluġ (1)
ḫarcī (2)				
ḥıḳāḳ (2)				
ḥıḳḳa (7)				
ḥıḳḳatān (1)				

ḫımār (2)				
ıwuḳ (6)				
inek (41)	tap (2) ten (1) teri (2) til (2) tuyaḳ (2)	aḳ (1) ḳara (1) ḳaramtul sarıġ (1) sarıġ (3) sarıġlıḳ (1) toruġ (1)		ḳarı (2) orta yaşlıġ (1) uluġ (1) yigit (2)
iŋen (33)	alın (1) arḳa (1) boyun (1) siŋir (5) til (2)	ḳızıl (2) ḳara (1)	suw (4)	ḳutur (1) tülüg (3)
it (84)	baş (1) boyun (1) but (2) elig (1) ḳarış (1) ḳol (1) ḳuḍruḳ (2) til (2) tiş (2)	aḳlıḳ (1)	etmek (2)	körklüg (1)
ḳaçır (28)	köz (1) ḳuḍruḳ (1) yal (1)	aḳ (2) ürüŋ (1) ḳara (2)		
ḳancıḳ (1)				
ḳaplan (6)	teri (1)			
keme (1)				
ḳısraḳ (8)	tüg (2)	ala (1) boz (1) çapar (1) ḳara (1) ḳula (1)		tetik (1) yitig közlüg (1)
kiş (1)				
ḳoç (6) ~ ḳoçḳar (7)	müŋüz (1)	aḳ (1)		moynuzluġ (1) semüz (2)
ḳoy (155) ~ ḳoyun (9)	aḍaḳ (2) baġarsuḳ (1)	aḳ (1) ḳap ḳara	ʿalif (2) aşlıḳ (1)	aḫsaḳ (1) aruḳ (3)

	baş (3) çoz (1) emçek (3) iç yaġı (1) ķol (4) köz (2) ķulaķ (2) sünük (1) teri (4) uyat endāmı (1) yaġrın (2) yelin (3) yüŋ (2) yürek (3)	(1) ķızıl (1)		āvāz (1) semüz (1) sütlüg (1) tört aḍaķlıġ (1)
ķozı (3)				
ķulan (2)				
ķunduz (1)				
ķurt (9)		ķızıl (1)		
lebūn (1)				
maḥāż (5)				
merkeb (7)				
möşük (13)	baş (1)			ün (1)
müsinne (5)				
naʿce (1)				
oġlaķ (10)	ķan (3)		ḫamīr (1)	
öküz (1)				
saġın (1)				
saġlıķ (15)				
sıçķan (8)	yüŋ (1)			
sıġır (51)	arķa (1) baġarsuķ (1) boyun (1) burun (2) çoz (1) emük (2) iç yaġı (1) irin (1) ķursaķ (1)	aķ (2) ķap ķara (1) ķızıl (1) sarıġ (2)		aruķ (9) aruķlıķ (1) ķarı (1) kiçig (1) körklüg (1) orta yaşlıġ (1) semüz (7) tört aḍaķlıġ (1) yaşlıġ (1)

	sünŋük (2) teri (2) tiş (1) tüg (2) yüz (1)			
sıġun (1)	münŋüz (1)			
siçek (1)	yüŋ (1)			
şaġal (1)				
tana (4)				
tavuşķan (2)				
tebīʿ (6)				
tekiŋ (1)				
tėwe (325)	aḍaķ (4) arķa (4) baş (1) boyun (2) aġız (1) baġarsuķ (2) büken (1) elig (1) içegü (2) ķan (2) ķanat (2) ķarın (2) köz (2) ķuḍruķ (1) ķulaķ (2) necāset (4) örgüç (1) sünŋük (1) tiş (2) tüg (1) yan (1) yinçük (1) yüŋ (2)	aķ (2) ķap ķara (1) ķızıl (3) sarıġ (1) yaşıl (1)	ot (2) suw (2) yapurġaķ (1)	aruķ (2) āvāz (1) çalıķlıġ (1) körklüg (1) ķutur (4) muŋluġ (1) ösrük (1) semüz (1) sütlüg (1) sütsiz (1) tilsiz (1) tört aḍaķlıġ (1) tülüg (1) yüklüg (3)
toŋuz (20)	ķan (1) tiş (1)		necāset (1)	
torum (2)				
tülki (6)				
uy (31)	boyun (1)	ķızıl (1)		

	iç (1) köz (1) müŋüz (1) orta (1) yüz (1)	ḳara (1)		
yaŋan (18)	aḍaḳ (1) arḳa (1) boyun (1) ḳuḍruḳ (1) soŋ (1) süŋük (1) tepe (1)	aḳ (1)		
yarasaġ (6)	emçek (1) emük (2) ḳanat (1) köz (2) tiş (1)		suw (1)	tansuḳ (1)
Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı				
aẓḫā (1)				
azıġlıġ (3)				
boġazlanġan nirse (1)				
cānlıġ (2)				
cānver (29)	aḍaḳ (2) ḳarın (1) süŋük (4)	aḳ (1) ḳap ḳara (1) ḳızıl (1)	suw (1)	aġuluġ (1)
enʿam (2)				
ḥayvān (2)	teri (1)			
keḍik (21)	yęr (1)		yapurġaḳ (1)	
kölük (34)	arḳa (1)		ʿalif (1) ekin (1) yėm (1)	āvāz (1)
ḳurbān (75)	aḍaḳ (1) boyun (1) ḳulaḳ (2)			aḫsaḳ (1)
ḳurbānlıḳ (3)				
münüt ~				

münük (3)				
neʿam (4)				tört aḍaḳlıġ (2)
neẕr (1)				
teprengen (1)				
tınlıġ (9)				aç (1)
tırnaḳlıġ (1)				
üç aḍaḳı üze turġan (1)				
yörigen (1)				
yuluġluġ (1)				
ẕelūl (1)				
Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları				
cemāʿat (2)				
ḫalḳ (1)				
ḳoy ḳozı (9)				
ḳuş ḳurt (17)	baş (1)		köz (1)	
maḫlūḳat (3)				
māl tawar (50)	aḍaḳ (1)			
mevcūdāt (1)				
münügliler (1)				
ḳaṭār (1)				
ḳoş (8)				
ögür (2)				
sürüg (7)				
tawar (18)				
yılḳı (5)			ʿalif (1)	
yılḳı ḳara (52)	aḍaḳ (1) necāset (2)			zīrek (1)

2. tabloda, taranan metinlerde bulunan her bir hayvanın vücuduna, renklerine, besinlerine ve özelliklerine ilişkin elde edilen veriler yer almaktadır. Böylelikle hangi

hayvanın metinlerde neleri ile bulunduğunun, hangi özelliklerinin öne çıktığının bütünlüklü olarak görülmesi amaçlanmıştır. Örneğin eklem bacaklılar sınıfında yer alan *küye'*nin, *aşlıḳ* ve *yıġaç* ile beslendiği; *ḳısraḳ*'ın *ala, boz, çapar, ḳara, ḳula* renklerde olabildiği 2. tabloda görülebilmektedir.

2. tablo incelendiğinde kullanım sıklığı en yüksek olan hayvan adlarının *tėwe* (325), *ḳuş* (188), *aṭ* (173), *ḳoy ~ ḳoyun* (165) olduğu görülür. Bunların yanında *it* (84), *yılan* (84), *ḳurbān* (75), *balıḳ* (73), *böri* (53), *yılḳı ḳara* (52), *sıġır* (51), *arslan* (50), *māl tawar* (50), *inek* (41), *buzaġu* (38) da dikkate değer kullanım sıklığı olan hayvan adları arasındadır.

Ortaya çıkan bu sayılar, metinlerin içerdiği zaman diliminde, söz konusu hayvanların insanın günlük yaşamındaki yeri ile yakından ilişkilidir. Bu durum, bazı hayvanların insan hayatında diğerlerine göre daha büyük önem taşıdığını göstermektedir. Özellikle metinlerde 100'ün üzerinde kullanım sıklığı olan hayvan adlarının insanların günlük yaşamda çeşitli amaçlarla sık sık karşılaştığı, bir arada olduğu, çeşitli şekillerde yararlandığı hayvanlar olduğu görülmektedir.

Tez çalışmasında kullanılan eserlerin çeviri niteliğinde olması, metinlerde geçen hayvan varlığının ait olduğu coğrafyanın sınırlarının çizilmesini güçleştirmiştir. Bunun yanında, devenin metinlerde en çok kullanılan hayvan olması metinlerin yazıldığı coğrafya hakkında genel bir fikir vermektedir. Bu durumda, metinlerin genel olarak kurak, karasal iklim özellikleri gösteren bölgelerde yazıldığı söylenebilir. Metinlerde genellikle dinî ve kimi zaman olağanüstü nitelikli hikâyeler yer almaktadır. Bu durum kimi hayvanların gerçekte ne kadar bilindiği, insan yaşamında nasıl bir yerinin olduğu konusunda doğru çıkarımlara ulaşmayı güçleştirmektedir. KE, KT, ve NF'de, Adem'den başlayarak bütün peygamberlerin hayat hikâyelerinin anlatılması metnin içeriğinin çok geniş bir zaman dilimine yayılmasına sebep olmuştur. MM ve ME'nin de belirli bir zaman dilimini kapsamaması taranan metinlerin içeriği için bir zaman dilimi belirlemeyi güçleştirmiş ve insan-hayvan ilişkisinde kültürel bağlantılar kurmayı engellemiştir. Bununla birlikte taranan metinlerin bütününe bakıldığında insanların genellikle tarım ve hayvancılığa dayalı bir hayat sürdüğü anlaşılmaktadır. Hayvan ticaretinin yaygın olduğu, yolculukta, tarımda, savaşlarda hayvanların kullanıldığı ve zenginliğin çoğu kez sahip olunan hayvan sayısıyla ölçüldüğü görülmektedir. *aṭ, tėwe, ḳoy ~ ḳoyun, sıġır* gibi hayvanlar insanların ticaret, tarım, yolculuk, savaş gibi amaçlarla kullandığı veya etinden, sütünden vs. yararlandığı hayvanlardandır. Bunun yanı sıra *māl tawar ve yılḳı ḳara'*nın çokluğu bir zenginlik belirtisidir.

Tüm kuş türlerinin genel adı olarak *ḳuş,* metinlerde 188 kez, *murġ* 3 kez ve *uçġan* 1 kez geçmektedir. Bunun yanında, 33 farklı kuş türü adı toplam 207 kez kullanılmıştır. Bu sayı, *ḳuş, murġ ve uçġan* genel adlarıyla birlikte 399'u bulmaktadır. Bu veriden kuşların çeşitli türleriyle birlikte yakından tanındığı anlaşılmaktadır. Metinlerin içerdiği zaman diliminde insanların, günlük yaşamında kuşların adını sıkça andığı, farklı biçimlerde kuşlarla ilişki içerisinde olduğu görülmektedir.

balıḳ, genellikle karasal iklim şartlarında az rastlanması beklenen bir hayvanken taranan metinlerde pek çok hayvandan daha sık olarak 73 kez kullanılmıştır. *balıḳ*'ın metinlerde beklenenden çok kullanılmasının nedeni özellikle KE ve NF'de içerisinde balık geçen çok sayıda hikâye olmasıdır. Bu metinlerde yer alan hikâyeler, aynı konunun işlendiği her metinde benzer biçimde anlatılan peygamber kıssaları olduğundan *balıḳ*'ın metinlerin yazıldığı coğrafyadaki gerçek bilinirlik derecesi hakkında fikir yürütmek mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte metinlerde balık türlerinin adları bulunmadığı; *balıḳ*'ın yalnızca genel ad olarak yer aldığı dikkati çekmiştir.

Taranan metinlerde, kurban kavramını karşılayan sözcüklerde sayıca çokluk ve çeşitlilik görülmektedir. Bunlar, kullanım sıklıklarına göre *ḳurbān* (75), *ḳurbānlıḳ* (3), *ażḥā* (1), *boġazlanġan nirse* (1), *yuluġluġ* (1) sözcükleridir. Metinde "adak, adaklık hayvan" anlamında kullanılan *neẕr* (1) sözcüğü de bu gruba dahil edilebilir. Kurban kavramını karşılayan sözcüklerin çokluğu ve kullanım sıklığının yüksek olmasının en önemli nedeni taranan metinlerin hepsinin dinî içerikli olmasıdır. KT'de geçen *boġazlanġan nirse'*nin Kur'an'ın Türkçeye aktarımı sırasında kurban kavramını karşılamak üzere oluşturulmuş çeviri bir sözcük öbeği olduğu anlaşılmaktadır.

2. tablo incelendiğinde, kullanım sıklığı yüksek olan hayvanların vücutlarına, renklerine, besinlerine ve özelliklerine ilişkin verilerin düşük olanlara ait verilerden daha çok sayıda ve çeşitli olduğu görülmektedir. Bunlar arasında ise hayvanların vücutlarına ve özelliklerine ilişkin veriler diğerlerinden daha fazladır. Bu durum, metinlerde insanın günlük yaşamında diğerlerinden daha fazla kullanılan, çeşitli şekillerde yararlanılan hayvanlara ilişkin daha çok ayrıntı yer aldığını, bunun da hayvanın vücuduna ve özelliklerine ilişkin veriler üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Örneğin metinlerde 325 kez geçen *ṫẇe*'nin vücuduna ilişkin toplam 42 kullanımda birbirinden farklı 23 sözcük bulunmaktadır. Renklerine ilişkin toplam 8 kullanımda birbirinden farklı 5 sözcük bulunmaktadır. Besinlerine ilişkin toplam 5 kullanımda birbirinden farklı 3 bulunmaktadır. Özelliklerine ilişkin toplam 20

kullanımda birbirinden farklı 14 sözcük bulunmaktadır. Buna karşılık metinlerde 16 kez geçen *ekçi(~ eçkü ~ ẹçkü ~ keçi ~ kiçi ~ keçig)*'nin vücuduna ilişkin toplam 5, birbirinden farklı 3 sözcük bulunmaktadır. Renklerine ilişkin toplam ve birbirinden farklı 3 sözcük; özelliklerine ilişkin toplam ve birbirinden farklı 2 sözcük bulunmaktadır. *ekçi*'nin besinlerine ilişkin veri ise bulunmamaktadır. Bu iki sözcüğe ait sayısal veriler *tėwe*'nin o dönem insanının yaşamında *ekçi*'den daha önemli bir hayvan olduğunu göstermektedir.

17.2. Harezm Türkçesinden Kazakçaya Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı

Bu çalışmada, Harezm Türkçesi metinlerinden elde edilen, madde başı oluşturan 510[1] birbirinden farklı veri bulunmaktadır. Bunların Kazakça yazı dili sözlüklerinde aranması sonunda, 322 sözcüğün Kazakçada biçim bakımından varlığı belirlenmiştir. Bunların pek çoğunun Harezm Türkçesinde ve Kazakçada aynı anlamda kullanıldığı görülmüştür. Bu sözcüklerin bazılarının ise Kazakçada olduğu ancak anlamının değiştiği, genişlediği veya daraldığı belirlenmiştir.

Harezm Türkçesinden elde edilen verilerden Kazakçada korunanlar arasında Harezm Türkçesi ve Kazakçada aynı anlamda kullanılan sözcükler şunlardır: *ḳurt, arı ~ aru, bit, çıbın ~ çibin, çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan, çökürge ~ çekürge, kelebek, ḳumursġa ~ ḳumurskа, küye, örümçek ~ örümçük, balıḳ, baḳa, yılan, ḳuş, buldurcın ~ buldurçın, bülbül, bürgüt ~ bürküt, çıpçuḳ, ẖorūs, hüdhüd, ḳarçıġay, ḳarġa ~ ḳarḳa, ḳarġavul, ḳargu, ḳarluġaç, ḳaz, kebūter, ḳoġur, kögerçkün ~ kögercin, ḳuġu, ḳumrī, ḳuzġun, ördek, sanduvaç, tawuḳ ~ tavuḳ ~ tạvuḳ, ṭāvus, turna, üpük, arslan, aṭ, ayġır, bars, biçin ~ bėçin, bota ~ boda, böri ~ börü, buġra ~ boġra, buzaġu, ekçi ~ eçkü ~ ẹçkü ~ keçi ~ kiçi ~ keçig, ẹşgek ~ eşek ~ ẹşek, fīl ~ pīl, iŋen ~ ingen ~ iŋ͡gen, it, ḳaçır ~ ḳaṭır ~ ẖaṭır ~ ẖaçır, ḳancıḳ, ḳaplan, ḳısraḳ, kiş, ḳoç ~ ḳoçḳar, ḳoy ~ ḳoyun, ḳozı ~ ḳoẓı, ḳulan, ḳunduz, möşük, oġlaḳ, öküz, saġın, saġlıḳ, sıçḳan ~ sıçan ~ sıçġan, sıġır, şaġal, tana, tekiŋ, tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tẹwe ~ tẹve ~ teve, toŋuz ~ tonguz, torum ~ dorum, tülki ~ tilkü, yarasaġ, azıġlıġ, cānlıġ, cānver ~ cānvar, ẖayvān, ḳurbān, ḳurbānlıḳ, neẕr, tırnaḳlıġ, cemāʿat, ẖalḳ, ḳaṭār, ḳoş, tawar ~ tavar ~ tıvar, yılḳı, aḍaḳ, aġız, arḳa, baġır, baş, bėz, boġaz, boyun, burun, but, der ~ ter, emçek, ẹt ~ et, iç, irin ~*

[1] Özel Hayvan Adları ve Olağanüstü Nitelikli Hayvan Adları bölümlerinde yer alan veri Kazakçada aranmadığı için bu sayıya dahil edilmemiştir.

erin, ḳan, ḳanat, ḳarın, ḳarış, kęmük, ḳol, köz, ḳuḍruḳ, ḳulaḳ, ḳursaḳ, müŋüz ~ moynuz, orta, örgüç, siŋir ~ singir, soŋ, süŋük ~ süŋ͡gük ~ süŋek, tap, ten, tepe, teri ~ tiri ~ tęri, tırnaḳ, til, tiş, tiz, topuḳ, tumşuq, tuyaḳ ~ tuynaḳ, tüg ~ tü ~ tüs, yaġrın, yal ~ yel, yan, yelin, yer, yumru, yürek, yüz, aḳ, aqlıq, ala, boz, dor ~ toruġ, ḳapḳara, ḳara, ḳaşġa, ḳızıl, ḳula, sarıġ, sarıġlıḳ, ürüŋ, yaşıl, aç, aḍaḳlıġ, aġ, aġuluġ, aḫsaḳ, aruḳ, aruḳlıḳ, āvāz, bezek, bezeklig, eḍgü, ġarīb, ḳanatlıġ, ḳarı, kiçig, köŋ͡gül, körklüg, közlüg, mihr-bān, muŋluġ, murdār,ösrük ~ esrük, savuḳluḳ, semüz, sütlüg, sütsiz, tansuḳ, tuyaḳlıġ, tülüg ~ tüylüg ~ tüslüg ~ tüglüg, uluġ, uluġluḳ, ün, yābān, yalġançı, yaşlıġ, yazuḳluġ, yazuḳsuz, yigit, yorġa, yüklüg, zehir, zīrek, ana, bala, erkek, oġlan, oğul, yüklü, ādemī, aş, aşlıḳ, aṭ, ekin, ḫamīr, köz yaşı, meyve, mini, ot, süŋü, taʿām, tayaḳ, tezek, ton, topraḳ, yapurġaḳ ~ yafraḳ, yėm, yıġaç, ʿabāyī, aryan, ʿasel, aṭlās, bal, barçın, börük, çaruḳ, ęt ~et, gevher ~ güher, iw, ḳalı ~ ġalı, ḳayış, kilim, kiyiz ~ kiz, kön, ḳurut, mercān, meşk, palās ~ pelās, süt, şerbet, tam, ton, yarġaḳ, yıpar, yinçü ~ yünçü ~ yincü ~ yįncü, yipek, yumurtḳa ~ yumurtġa ~ yumurta, yüŋ, aḳ, ḫām, sasıġ, tatlıġ, yaḫşı, yumşaḳ, deryā, dünyā, ew ~ ęv ~ öy ~ ėw, havā, in, kök, ḳutan, ṣaḥrā, suw, taġ, teŋiz ~ tengiz, topraḳ, yābān, yazı, yėr, yıġaç, ölüg, ölüm, tirig, tiriglik, aṭlıġ ~ atlıġ, aġ, av ~ aw, balıḳçı, bıçaḳ, çūbān ~ çūpān, ḳamçı, ḳaṣṣab, ḳılıç, ḳoyçı, oḳ, sıġırçı, taş, tęveçi ~ tėveçi, tėwelig, boyunduruḳ, burunduḳ, dizgin ~ tizgin, eḍer ~ eyer, ıŋırçaḳ, ḳayış, saban, tobra, üzengü, yügen ~ öygen, yük.

Harezm Türkçesinden elde edilen verilerden Kazakçada korunanlar arasında anlamı az veya çok değişen sözcükler şunlardır: *keḍik ~ keyik ~ kęyįk ~ kęǴik, kölük ~ kölik, baġarsuḳ, eŋek, pürçek, çalıḳ, tulum.*

Harezm Türkçesindeki 28 sözcük veya sözcük öbeği Kazakçada bulunamamış ancak aralarında kök birliği olan başka sözcükler olduğu görülmüştür. Harezm Türkçesinden elde edilen veriler arasında, aralarında kök birliği olduğu belirlenen, Kazakça yazı dili sözlüklerinde bulunan sözcükler şunlardır: *aḳta, münüt ~ münük, maḫlūḳat, emük, içegü, ḳulaçlayu, moynuzluġ, necāset, orta yaşlıġ, tamġalıġ, tilsiz, üzengülüg, yırtġan, yüŋsiz, içim, otlaġ, suwlaġ, yėr yüzi, ölügse, avçı, awçılıḳ, avsuz, sıġırçılıḳ, arġamçı, yapuġ.*

Harezm Türkçesinde, bazı kavramlar birden fazla sözcükle ifade edilmiştir. Belirlenen 23 sözcük öbeği bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Kazakçada da öbek hâlinde bulunmaktadır ancak bazıları Harezm Türkçesindeki sözcük öbeğiyle bulunmamaktadır; kavramın içerdiği unsurlardan yalnızca biri veya ikisi ayrı birer

madde başı olarak bulunmaktadır. Harezm Türkçesinde sözcük öbeği ile ifade edilen kavramlar şunlardır: *uluġ yapsu, yayaġ çekürge, çaḳır ḳuş, ṭūṭī ḳuş, bint-i lebūn, bint-i maḥāż, boġazlanġan nirse, üç aḍaḳı üze turġan, ḳoy ḳozı, ḳuş ḳurt, māl tawar, yılḳı ḳara, uyat endāmı, aḳ boz, ḳaramtul sarıġ, yarım yaşlıġ, iç yaġı, sarıġ yaġ, suw idişi, suw yüzi, yazı yābān, tėmür ırġaq, yılḳı ḳaralıġ, ḳuşluḳ vaḳtı.*

Harezm Türkçesi metinlerinde yer alan 153 sözcük veya sözcük öbeği ise tez çalışmasında taranan Kazakça sözlüklerde bulunamamıştır. Harezm Türkçesinden elde edilen veriler arasında Kazakçada bulunamayan sözcükler şunlardır: *ʿaḳreb, ʿankebūt, ḳarınça ~ ḳarınççġa ~ ḳarınçḳa, ḳuyġu, naḥl, neml, peşşe, siŋek ~ singek ~ si͡ngek, uluġ yapsu, yayaġ çekürge, nūn, kelez, sazın, sūsmār, aḫyel, aplaḳ, balaban, çüjek, kerges, murġ, uçġan, ʿādiyāt, as, bint-i lebūn, bint-i maḥāż, buḫtī, cemel, ceẕʿa, cummāze, çetük ~ çętük, derāzgūş, ḫarcī, ḥıḳāḳ, ḥıḳḳa, ḥıḳḳatān, ḥımār, ıwuḳ ~ ıvuḳ, inek, keme, ḳurt "yabani hayvan", lebūn, maḥāż ~ meḫāż, merkeb, müsinne, naʿce, sıġun, siçek, tavuşḳan, tebīʿ, uy ~ uḍ, yaŋan ~ yagan, ażḥā, boġazlanġan nirse, enʿam, neʿam, teprengen, tınlıġ, yörigen, yuluġluġ, ẕelūl, mevcūdāt, münügliler, ögür, sürüg, alın, büken, elig, ġudda, köküs ~ kögüs, meʿde, sütūn, yençük ~ yünçük, çapar ~ çıpar, sękül, büzürg, çalıḳlıġ, egerlig, keviş, ḳutur, kür, laṭīf, müşfiḳ, öwkelig, sökül, şehvet, tebük, tetik, ṭopuçaḳ, tüzük, uyuz, żaʿīf, botlaçı ~ botlacı, cüft, ʿıyāl, tişi, ʿalif ~ ʿạlaf, çaġır, etmek, ḫarcī, ḳūt, zaʿferān, aġı, ʿanber ~ ʿanbar, beyże, būrīya, büryān, çoz ~ çöz, eḍ, edim, gūş, ḥarīr, ruqʿa, selvā, söklünç ~ söglünçi ~ söglüncü, sögülme, ṣūf, sündüs, şehd, taḫt, tęrs, türmek, yaġ, yaġu, arıġsız, süçüg, āḫūr, ḥaẕīre, ḳol, mevḥūş, ecel, ḳoymat, ḳoymatlıġ, münügli, silāḥ, cilav, ḥạlḳa, ʿimārī, ʿinān, ḳaŋlı, kecāba, ḳolaŋ, pālan, taŋġı, ṭavḳ, zumām ~ zimām, ḫamel, ḫūt, ḳarçıḳ.*

Harezm Türkçesinden elde edilen verilerin Kazakçadaki durumu 3. tabloda gösterilmiştir. Harezm Türkçesinden elde edilen veriler arasında Kazakça ile aralarında kök birliği bulunduğu belirlenen sözcükler *eğik yazı* ile verilmiştir. Harezm Türkçesi ile Kazakçada aynı olan biçimler için herhangi bir belirleyici kullanılmamıştır. Sözcük öbekleri altı çizili olarak verilmiştir. Harezm Türkçesinde olan ancak Kazakça yazı dili sözlüklerinde bulunmayan sözcükler için Kazakça hanesinde (-) işareti kullanılmıştır.

3. Tablo Harezm Türkçesinden Elde Edilen Verilerin Kazakçadaki Durumu

Harezm Türkçesi	**Kazakça**
Hayvan Adları	

Belirli Bir Hayvana Yönelik Söz Varlığı	
Omurgasızlar	
Solucanlar	
ḳurt (14)	qurt
Eklem Bacaklılar	
ʿaḳreb (1)	-
ʿankebūt (1)	-
arı ~ aru (4)	ara
bit (1)	biyit ~ biyt ~ bit
çıbın ~ çibin (9)	şıbın
çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan (15)	şayan
çökürge ~ çekürge (22)	şegritke ~ şegirtke
ḳarınça ~ ḳarınçġa ~ ḳarınçḳa (30)	-
kelebek (5)	köbelek
ḳumursġa ~ ḳumursḳa (2)	qumırsqa
ḳuyġu (2)	-
küye (5)	küye
naḫl (1)	-
neml (1)	-
peşşe (5)	-
siŋek ~ singek ~ si͡ŋek (18)	-
örümçek ~ örümçük	örmekşi
uluġ yapsu (1)	-
yayaġ çekürge (1)	-
Omurgalılar	
Balıklar	
balıḳ (74)	balıq
nūn (1)	-
Kurbağalar	
baḳa (4)	baqa
Sürüngenler	
kelez (2)	-
sazın (1)	-
sūsmār (15)	-
yılan (84)	cılan ~ jılan
Kuşlar	
ḳuş (188)	qus
aḫyel (1)	-

aplaḳ (1)	-
balaban (1)	-
buldurcın ~ buldurçın (6)	buldırıq ~ bïtbïldïq[2]
bülbül (3)	bulbul
bürgüt ~ bürküt (7)	bürkit
çaḳır kuş (1)	-
çıpçuḳ (14)	şımşıq
çüjek (1)	-
erkek tavuḳ (5)	-
ḫorūs (12)	qoraz
hüdhüd (30)	üdüt[3]
ḳarçıġay (2)	qarşığa
ḳarġa ~ ḳarḳa (25)	qarğa
ḳarġavul (5)	qırğavıl
ḳarġu (1)	qırğıy
ḳarluġaç (16)	qarlığaş
ḳaz (5)	qaz
kebūter (1)	kepter
kerges (6)	-
kıl (1)	qïlquyrïq[4]
ḳoġur (1)	qoñır
kögerçkün ~ kögercin (8)	kögarşın ~ kögerşin
ḳuġu (1)	quv
ḳumrī (1)	qumır
ḳuzġun (1)	quzğın
murġ (3)	-
ördek (8)	üyrek
sanduvaç (1)	sanduğaş
tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ (29)	tavıq ~ tawïq
ṭāvus (12)	tavıs
tūṭī kuş (1)	totı
turna (2)	tırna
uçġan (1)	-
üpük (1)	üdüt[5]
Memeliler	

[2] Bu biçim yalnızca GTYL'de görülmektedir (bk. buldurcın ~ buldurçın).
[3] üdüt biçimi yalnızca GTYL'de görülmektedir (bk. hüdhüd)
[4] Bu biçim yalnızca TMK'de bulunmaktadır (bk. ḳıl).
[5] Bu sözcük yalnızca GTYL'de görülmektedir (bk. üpük).

ʿādiyāt (1)	-
aḳta	*aqta-*[6]
arslan (50)	arıstan
as (1)	-
aṭ (173)	at
ayġır (3)	ayğır
bars (4)	barıs
biçin ~ bėçin (5)	meşin
bint-i lebūn (3)	-
bint-i maḥāż (1)	-
bota ~ boda (13)	bota
böri ~ börü (53)	böri
buġra ~ boġra (6)	buvra ~ buwra
buḫtī (1)	-
buzaġu (38)	buzaw ~ buzav
cemel (1)	-
ceẕʿa (3)	-
cummāze (5)	-
çetük ~ çętük (9)	-
derāzgūş (4)	-
ekçi ~ eçkü ~ ęçkü ~ keçi ~ kiçi ~ keçig (16)	eşki
ęşgek ~ eşek ~ ęşek (32)	esek
fīl ~ pīl (16)	pil
ḫarcī (2)	-
ḥıḳāḳ (2)	-
ḥıḳḳa (7)	-
ḥıḳḳatān (1)	-
ḥımār (2)	-
ıwuḳ ~ ıvuḳ (6)	-
inek (41)	-
iŋen ~ ingen ~ i͡ŋgen (33)	ingen
it (84)	iyt
ḳaçır ~ ḳaṭır ~ ḫaṭır ~ ḫaçır (28)	qaşır
ḳancıḳ (1)	qanşıq
ḳaplan (6)	qablan ~ qabılan
keme (1)	-

[6] Harezm Türkçesinde görülen *aḳta* "iğdiş edilmiş at" anlamındayken Kazakçadaki *aqta-* fiili "burmak, iğdiş etmek, kısırlaştırmak" anlamına gelmektedir (bk. aḳta).

ḳısraḳ (8)	qısıraq
kiş (1)	kis
ḳoç (6) ~ ḳoçḳar (7)	qoşqar
ḳoy (155) ~ ḳoyun (9)	qoy
ḳozı ~ ḳoẕı (5)	qozı
ḳulan (2)	qulan
ḳunduz (1)	qundız
ḳurt (9)	-
lebūn (1)	-
maḥāż ~ meḫāż (5)	-
merkeb (7)	-
möşük (13)	mısıq
müsinne (5)	-
naʿce (1)	-
oġlaḳ (12)	laq
öküz (1)	ögiz
saġın (1)	savın
saġlıḳ (15)	savlıq
sıçḳan ~ sıçan ~ sıçġan (8)	tışqan
sığır (51)	sıyır
sıġun (1)	-
siçek (1)	-
şaġal (1)	şağal
tana (4)	tana
tavuşḳan (2)	-
tebīʿ (6)	-
tekiŋ (1)	tiyin
tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tęwe ~ tęve ~ teve (325)	tüye
toŋuz ~ tonguz (20)	doñız
torum ~ dorum (2)	torım
tülki ~ tilkü (6)	tülki
uy ~ uḍ (33)	-
yaŋan ~ yagan (18)	-
yarasaġ (6)	carqanat ~ jarğanat
Belirli Bir Hayvana Yönelik Olmayan Söz Varlığı	
ażḫā (1)	-
azığlığ (3)	azuvlı
boġazlanġan nirse (1)	-

cānlıġ (2)	candı ~ jandı
cānver ~ cānvar (29)	canuvar ~ januvar
enʿam (2)	-
ḥayvān (2)	hayvan ~ qoyvan
keḍik ~ keyik ~ kẹyịk ~ kẹǴik (21)	kiyik[7]
kölük ~ kölik (34)	kölik[8]
ḳurbān (75)	qurban
ḳurbānlıḳ (3)	qurbandıq
münüt ~ münük (3)	*mingiş ~ mingi ~ miner ~ minis*
neʿam (4)	-
neẕr (1)	näzir
teprengen (1)	-
tınlıġ (9)	-
tırnaḳlıġ (1)	tırnaqtı
üç aḍaḳı üze turġan (1)	-
yörigen (1)	-
yuluġluġ (1)	-
ẕelūl (1)	-
Hayvanlara İlişkin Topluluk Adları	
cemāʿat (2)	jamağat
ḫalḳ (1)	halıq
ḳaṭār (1)	qatar
ḳoş (8)	qos
koy kozı (9)	qoy qozı
kuş kurt (17)	qus
maḫlūḳat (3)	*maqluq*
māl tawar (50)	mal; tovar
mevcūdāt (1)	-
münügliler (1)	-
ögür (2)	-
sürüg (9)	-
tawar ~ tavar ~ tıvar (18)	tovar
yılḳı (5)	cılqı ~ jılqı
yılkı kara (52)	cılqı ~ jılqı; qara
Hayvan Vücuduna İlişkin Söz Varlığı	
aḍaḳ (39)	ayaq
aġız (23)	avız

[7] Kazakçada bu sözcüğün anlamı daralmıştır (bk. keḍik ~ keyik ~ kẹyịk ~ kẹǴik).
[8] Kazakçada bu sözcüğün anlamı genişlemiştir (bk. kölük ~ kölik).

alın (1)	-
arḳa (9)	arqa
baġır (2)	bavır ~ bawır
baġarsuḳ (3)	bavırsaq ~ bawırsaq[9]
baş (29)	bas
bėz	bez
boġaz (4)	buğaz ~ buγaz ~ buγız
boyun (17)	moyın
burun (4)	murın
but (5)	but
büken (1)	-
der ~ ter (2)	ter
elig (1)	-
emçek (4)	emşek
emük (4)	*emşek*
eŋek (1)	iyek[10]
ẹt ~ et (2)	et
ġudda (2)	-
iç (3)	iş
içegü (2)	*işek*
irin ~ erin (3)	erin
ḳan (12)	qan
ḳanat (28)	qanat
ḳarın (21)	qarın
ḳarış (1)	qarıs
kẹmük (1)	kemük
ḳol (9)	qol
köküs ~ kögüs (3)	-
köz (15)	köz
ḳuḍruḳ (12)	quyrıq
ḳulaḳ (8)	qulaq
ḳursaḳ (2)	qursaq ~ qursap[11]
meʿde (1)	-
münüz ~ moynuz (3)	müyiz
necāset	näcis ~ näjis
orta (1)	orta

[9] Bu sözcük Kazakçada farklı bir anlamda kullanılmaktadır (bk. baġarsuḳ).
[10] Kazakçada bu sözcük farklı bir anlamda kullanılmaktadır (bk. eŋek).
[11] *qursap* biçimi yalnızca KTS'de görülmektedir (bk. ḳursaḳ)

örgüç (2)	örkeş
pürçek (1)	bürşik[12]
siŋir ~ singir (6)	sinir ~ siñir
soŋ (1)	soñ
süŋük ~ sün͡gük ~ süŋek (17)	süyek
sütūn (1)	-
tap (2)	tap
ten (1)	tän
tepe (2)	töbe
teri ~ tiri ~ tẹri (15)	teri
tırnaḳ (1)	tırnaq
til (13)	til
tiş (7)	tis
tiz (1)	tize
topuḳ (1)	tobıq
tumşuq (20)	tumsıq
tuyaḳ ~ tuynaḳ (8)	tuyaq
tüg ~ tü ~ tüs (16)	tük
uyat endāmı (1)	uyat
yaġrın (2)	jawrın ~ jawırın ~ cavrın
yal ~ yel (5)	cal ~ jal
yan (1)	jan
yelin (3)	celin ~ jelin
yençük ~ yünçük (2)	-
yer (2)	cer ~ jer
yumru (1)	jumır
yürek (3)	cürek ~ jürek
yüz (4)	cüz ~ jüz
Hayvanlarda Renklere İlişkin Söz Varlığı	
aḳ (16)	aq
ak boz (2)	aq; boz
aqlıq (1)	aqtıq
ala (6)	ala
boz (1)	boz
çapar ~ çıpar (2)	-
dor ~ toruġ (4)	torı
ḳapḳara (1)	qapqara

[12] Bu sözcük Kazakçada farklı bir anlamda kullanılmaktadır (bk. pürçek).

ķara (10)	qara
karamtul sarıġ (1)	qara; sarı
ķaşġa (1)	qasqa
ķızıl (15)	qızıl
ķula (1)	qula
sarıġ (7)	sarı
sarıġlıķ (1)	sarılıq
sękül (1)	-
ürüŋ (4)	ürüŋ
yaşıl (2)	casıl ~ jasıl
Hayvanlara Ait Özelliklere İlişkin Söz Varlığı	
aç (3)	aş
aḍaķlıġ (5)	ayaqtı
aġ (1)	av
aġuluġ (1)	uvlı
aḫsaķ (3)	aqsaq
aruķ (14)	arıq
aruķlıķ (1)	arıqtıq
āvāz (3)	ävez
baġırsaķ (2)	bavırsaq~ bawırsaq[13]
bezek (1)	bezev ~ bezek
bezeklig (1)	bezeküv[14]
büzürg (1)	-
çalıķ (1)	şalıq[15]
çalıķlıġ (3)	-
eḍgü (1)	iygi
egerlig (1)	-
ġarīb (1)	ğarip
ķanatlıġ (3)	qanattı
ķaraġu (1)	-
ķarı (3)	käri
keviş (1)	-
kiçig (2)	kişik
kön͡gül (1)	könil ~ köñil
körklüg (6)	körikti

[13] Kazakçada bu sözcük farklı bir anlamda kullanılmaktadır (bk. baġırsaķ).
[14] *bezeküv* biçimi yalnızca KTS'de görülmektedir (bk. bezeklig).
[15] Bu sözcük Kazakçada farklı bir anlamda kullanılmaktadır (bk. çalıķ).

közlüg (1)	közdi
ḳulaçlayu (1)	*qulaş*
ḳutur (4)	-
kür (3)	-
laṭīf (1)	-
mihr-bān (1)	meyirban
moynuzluġ[16] *(1)*	*müyiz*
muŋluġ (1)	muñdı
murdār (2)	mundar
müşfiḳ (1)	-
necāset (6)	*näcis*
orta yaşlıġ (2)	*orta cas*[17]
öwkelig (1)	-
ösrük ~ esrük (3)	esirik
savuḳluḳ (1)	suvıqtıq
semüz (12)	semiz
sökül (1)	-
sütlüg (2)	sütti
sütsiz (1)	sütsiz
şehvet (1)	-
tamġalıġ[18] *(1)*	*taŋba*
tilsiz[19] *(1)*	*til*
tansuḳ (1)	tañsıq
tebük (4)	-
tetik (1)	-
ṭopuçaḳ (2)	-
tuyaḳlıġ (1)	tuyaqtı
tülüg ~ tüylüg ~ tüslüg ~ tüglüg (6)	tükti
tüzük (1)	-
üzengülüg[20] *(1)*	*üzengi ~ üzeñgi*
uluġ (12)	ulı
uluġluḳ (2)	ulıqtıq
uyuz (2)	-
ün (5)	ün

[16] Kazakçada bu biçim kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde *müyiz* bulunmaktadır (bk. moynuzluġ).
[17] *orta cas,* yalnızca KTS'de bulunmaktadır. Bu sözcüğün "orta yaşlı" anlamına gelen yapım ekli biçimi Kazakçada kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde madde başı olarak görülmemektedir (bk. orta yaşlıġ).
[18] Kazakçada bu biçim kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde taŋba görülmektedir (bk. tamġalıġ).
[19] Kazakçada bu biçim kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde yalnızca *til*'e rastlanmaktadır (bk. tilsiz).
[20] Kazakçada bu biçim kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde görülmemektedir (bk. üzengülüg).

yābān	jaban[21]
yalġançı (1)	calğanşı ~ jalğanşı
yarım yaşlıġ (1)	carım ~ jarım; castı ~ jastı
yaşlıġ (1)	castı ~ jastı
yazuḳluġ (1)	jazıqtı
yazuḳsuz (1)	jazıqsız
yırtġan (2)	*cırtqıs ~ jırtqış*
yigit (2)	cigit ~ jigit
yorġa (5)	corğa ~ jorğa
yüklüg (3)	cükti ~ jükti
yüŋsiz[22] (1)	*cün ~ jün*
żaʿīf (2)	-
zehir (1)	zahar
zīrek (1)	zerek
Hayvanlarda Akrabalık ve Cinsiyete İlişkin Söz Varlığı	
ana (1)	ana ~ ene
bala (7)	bala
botlaçı ~ botlacı (2)	-
cüft (5)	-
erkek (9)	erkek
ʿıyāl (2)	-
oġlan (3)	ulan
oğul (2)	ul
tişi (11)	-
yüklü (1)	cükti ~ jükti
Hayvan Besinlerine İlişkin Söz Varlığı	
ādemī (1)	adam
ʿalif ~ ʿalaf (10)	-
aş (8)	as
aşlıḳ (6)	astıq
aṭ (1)	at
çaġır (3)	-
ekin (1)	egin
etmek (3)	-
ġudda (6)	-
ḫamīr (1)	qamır

[21] Bu sözcük yalnızca KTS'de görülmektedir (bk. yābān).
[22] Kazakçada bu biçim kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde *cün ~ jün* biçimi bulunmaktadır (bk. yüŋsiz).

ḫarcī (2)	-
içgü (1)	*işkilik*
köz (2)	köz
köz yaşı	köz jası[23]
ḳuş (1)	qus
ḳūt (2)	-
meyve (1)	mäve
mini (1)	mıy
necāset (1)	*näcis*
ot (3)	ot
suw (16)	suv ~ su ~ suw
süŋü (1)	süngi ~ süñgi
taʿām (8)	tağam
tayaḳ (3)	tayaq
tezek	tezek
ton (1)	ton
topraḳ	topıraq
yapurġaḳ ~ yafraḳ (6)	capıraq ~ japıraq
yėm (11)	jem
yıġaç (7)	ağaş
zaʿferān (1)	-
Hayvan Ürünlerine İlişkin Söz Varlığı	
ʿabāyī (1)	aba
aġı (2)	-
ʿanber ~ ʿanbar (6)	-
aryan (1)	ayran
ʿasel (8)	äsel
aş (3)	as
aṭlās (5)	atlas
bal (8)	bal
barçın (8)	barşın
beyże (1)	-
börük (1)	börik
būrīya (1)	-
büryān (2)	-
çaruḳ (1)	şarıq
çoz ~ çöz (1)	-

[23] *köz jası*, yalnızca TLS'de bulunmaktadır (bk. köz yaşı).

eḍ (1)	-
edim (3)	-
ẹt ~et (106)	et
gevher ~ güher (29)	gavhar
gūş (1)	-
ḥarīr (5)	-
iç yaġı (1)	iş
içim (1)	*işimdik*
iw (1)	üy
ḳalı ~ ġalı (4)	qalı
ḳayış (1)	qayıs
kilim (1)	kilem
kiyiz ~ kiz (4)	kiyiz
kön (4)	kön
ḳurut (3)	qurt
mercān (1)	marjan
meşk (5)	mes
palās ~ pelās (9)	palas
ruqʿa (2)	-
sarıġ yaġ (3)	sarı
selvā (1)	-
söklünç ~ söglünçi ~ söglüncü (6)	-
sögülme (1)	-
ṣūf (3)	-
suw (3)	suv ~ su ~ suw
suw idişi (1)	suv ~ su ~ suw; ıdıs
sündüs (1)	-
süt (70)	süt
şehd (1)	-
şerbet (3)	şärbet
taḫt (1)	-
tam (1)	tam
tęrs (8)	-
tęzek (2)	tezek
ton (1)	ton
tulum (1)	tulıp[24]
türmek (4)	-

[24] Kazakçada bu sözcüğün anlamı biraz değişmiştir (bk. tulum).

yaġ (7)	-
yaġu (1)	-
yarġaḳ (1)	jarğaq
yıpar (19)	cupar ~ jupar
yinçü ~ yünçü ~ yincü ~ yiṇcü (58)	incüv ~ inju ~ injüw
yipek (13)	jibek
yumurtḳa ~ yumurtġa ~ yumurta (8)	cumırtqa ~ jumırtqa
yüŋ (14)	cün ~ jün
Hayvan Ürünlerinin Özelliklerine İlişkin Söz Varlığı	
aḳ (4)	aq
arıġsız (1)	-
ḫām (1)	qam
sasıġ (1)	sasıq
süçüg (4)	-
tatlıġ (1)	tätti
yaḫşı (2)	caqsı ~ jaqsı
yumşaḳ (2)	cumsaq ~ jumsaq
Hayvanların Yaşam Alanlarına İlişkin Söz Varlığı	
āḫūr (3)	-
deryā (2)	darıya[25] ~ dariya
dünyā (4)	düniye
ew ~ ẹv ~ öy ~ ėw (11)	üy
havā (11)	ava
ḥaẓīre (1)	-
in (11)	in
ḳol (1)	-
kök (2)	kök
ḳutan (2)	qotan
mevḥūş (1)	-
otlaġ (10)	*ottıq ~ ottı*
ṣaḥrā (1)	sahara
suw (7)	suv ~ su ~ suw
suw yüzi (1)	suv ~ su ~ suw
suwlaġ (1)	*suvlı ~ sulı ~ suwlı*
taġ (9)	tav ~ taw
teŋiz ~ tengiz (7)	teniz ~ teñiz
topraḳ (2)	topıraq

[25] Bu biçim yalnızca KTS'de görülmektedir (bk. deryā).

yābān (6)	jaban[26]
yazı (4)	cazıq ~ jazıq
yazı yābān (1)	cazıq ~ jazıq; jaban[27]
yėr (5)	*cer ~ jer*
yėr yüzi (3)	*cercüzilik*[28]
yıġaç (2)	ağaş
Hayvan Varlığına İlişkin Söz Varlığı	
ecel (1)	-
ölüg (1)	öli ~ ölik
ölügse (4)	*ölekse*
ölüm (1)	ölim
tirig (3)	tiri
tiriglik (1)	tirilik[29]
Hayvan Besleyiciliği ve Avcılığına İlişkin Söz Varlığı	
aṭlıġ ~ atlıġ (19)	attı
aġ (4)	aw ~ av
av ~ aw (30)	aw[30]
avçı[31] (2)*	*avla-*
awçılıḳ (1)*	*avla-*
avsuz (1)*	*avla-*
balıḳçı (2)	balıqşı
bıçaḳ (4)	pışak
çūbān ~ çūpān (2)	şopan
ḳamçı (2)	qamşı
ḳaṣṣab (6)	qasap
ḳılıç (4)	qılış
ḳoyçı (21)	qoyşı
ḳoymat (3)	-
ḳoymatlıġ (1)	-
münügli (1)	-
oḳ (6)	woq[32] ~ oq
sıġırçı (3)	sıyırşı

[26] Bu sözcük yalnızca KTC'de bulunmaktadır (bk. yābān).
[27] Bu sözcük yalnızca KTC'de bulunmaktadır (bk. yābān).
[28] Bu sözcük yalnızca KTS'de bulunmaktadır (bk. yėr yüzi).
[29] Bu sözcük yaknızca KTC'de bulunmaktadır (bk. tiriglik).
[30] Bu sözcük yalnızca GTYL'de görülmektedir (bk. av ~aw). Kazakça sözlüklerde *av ~ aw* ile kök birliği gösteren *avla-* fiili bulunmaktadır (KTTTS *avla- II* s. 56).
[31] (*) işaretiyle verilen biçimler, Kazakçada kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde yalnızca *avla-* biçimi bulunmaktadır (bk. avçı; awçılıḳ; avsuz).
[32] Bu biçim yalnızca GTYL'de görülmektedir (bk. oḳ).

sıġırçılıḳ[33] *(1)*	*sıyırşı*
silāḥ (1)	-
taş (3)	tas
tėmür ırġaq (1)	temir
tęveçi ~ tėveçi (7)	tüyeşi
tėwelig (1)	tüyeli
yılkı karalıġ (1)	cılqı ~ jılqı
Hayvanlarla İlgili Nesnelere İlişkin Söz Varlığı	
arġamçı (3)	*arqan*
boyunduruḳ (1)	moyınturıq
burunduḳ (14)	murındıq
cilav (1)	-
dizgin ~ tizgin (3)	tizgin
eḍer ~ eyer (2)	er
ḥalḳa (2)	-
ıŋırçaḳ (4)	ıñırşaq
ʿimārī (6)	-
ʿinān (3)	-
ḳaŋlı (8)	-
ḳayış (1)	qayıs
kecāba (5)	-
ḳolaŋ (1)	-
pālan (3)	-
saban (1)	saban
taŋġı (1)	-
ṭavḳ (2)	-
tobra (5)	dorba
üzengü (1)	üzengi ~ üzeñgi
yapuġ (1)	*capqış ~ japqış*
yügen ~ öygen (9)	cügen ~ jügen
yük (10)	cük ~ jük
zumām ~ zimām (3)	-
Hayvan Adlarından Aktarma Yoluyla Oluşmuş Söz Varlığı[34]	
arslan (2)	arıstan
balıḳ (1)	balıq

[33] Kazakçada bu biçim kullanılıyor olabilir ancak sözlüklerde madde başı olarak yer almamaktadır. Kazakçada *sıyırşı* bulunmaktadır (bk. sıġırçılıḳ).

[34] *ḳuşluḳ vaḳtı* maddesinin dışında burada yer alan hayvan adları astrolojideki burç adlarıdır, bu bölümde yer alan verinin Kazakça sözlüklerde kavram karşılığı bulunamamıştır; bulunanlar hayvan adı anlamındaki karşılıklardır.

çıḍan (1)	şayan
ḥamel (2)	-
ḥūt (1)	-
ḳarçıḳ (2)	-
ḳozı ~ ḳozı (2)	qozı
ḳuşluḳ ~ kuşluk vaktı ~ kuşluk vaḫtı (10)	qus
oġlaḳ (2)	laq
uy (2)	-

Daha önce de değinildiği gibi, 3. tabloya göre Harezm Türkçesinden elde edilen, madde başı oluşturan 510[35] birbirinden farklı veri arasında Kazakçada bulunduğu görülen sözcük sayısı 322'dir. Bu sayının bölümlere göre dağılımı 4. tablodaki gibidir:

4. Tablo Harezm Türkçesinden Elde Edilen Veriler Arasında Kazakçada Bulunan Veri Sayısı

Bölüm Adı	**Harezm Türkçesinde Madde Başı Oluşturan Birbirinden Farklı Veri Sayısı**	**Kazakçada Bulunan Veri Sayısı**	**%**
Hayvan Adı	177	93	%52
Hayvan Vücuduna İlişkin Söz Varlığı	66	55	%83
Hayvanlarda Renklere İlişkin Söz Varlığı	17	14	%82
Hayvanlara Ait Özelliklere İlişkin Söz Varlığı	71	44	%61
Hayvanlarda Akrabalık ve Cinsiyete İlişkin Söz Varlığı	10	6	%60
Hayvan Besinlerine İlişkin Söz Varlığı	25	22	%88
Hayvan Ürünlerine İlişkin Söz Varlığı	60	34	%56
Hayvan Ürünlerinin Özelliklerine İlişkin Söz	8	6	%75

[35] Özel Hayvan Adları ve Olağanüstü Nitelikli Hayvan Adları bölümlerinde yer alan veri Kazakçada aranmadığı için bu sayıya dahil edilmemiştir.

Varlığı			
Hayvanların Yaşam Alanlarına İlişkin Söz Varlığı	25	16	%64
Hayvan Varlığına İlişkin Söz Varlığı	6	5	%83
Hayvan Besleyiciliği ve Avcılığına İlişkin Söz Varlığı	25	15	%60
Hayvanlarla İlgili Nesnelere İlişkin Söz Varlığı	24	12	%50
Hayvan Adlarından Aktarma Yoluyla Oluşmuş Söz Varlığı	10	5	%50
Toplam	510	322	%63

4. tabloda görüldüğü gibi, Harezm Türkçesinden Kazakçaya korunumun en yüksek oranda olduğu alan %88 ile hayvan besinlerinin yer aldığı bölümdür. Bu bölümde yalnızca hayvanlara özgü besinler değil metin içerisinde hayvanların yediği belirlenen gerçeğe uygun olmayan çeşitli besinler de vardır. Örneğin metinde *çıbın*'ın *süŋü* "süngü" ve *mini* "beyin" ile beslendiği görülmektedir. Bu açıdan bu bölümde yer alan söz varlığının yalnızca besin adlarından oluştuğu söylenemez.

Harezm Türkçesinden Kazakçaya korunumun en yüksek oranda olduğu diğer alanlar %83 ile hayvan vücuduna ve varlığına ilişkin verinin yer aldığı bölümlerdir. Hayvanlara ait renk adlarındaki korunum da %82 ile yüksek bir orandadır.

Tez çalışmasının ana çıkış noktasını oluşturan hayvan adlarında ise korunumun %52'de kaldığı görülmektedir. Bu durum çeşitli şekillerde değerlendirilebilir:

Harezm Türkçesi metinlerinde geçen hayvan adları arasında Kazakçada bulunmayan 31 sözcük metinlerde yalnızca birer kez kullanılmıştır. Bunların yarısından fazlası (18'i) Arapça veya Farsça kökenlidir. Bu durum, söz konusu sözcüklerin Harezm Türkçesi söz varlığı içerisinde ne ölçüde yer tuttuğu hakkında bir fikir vermektedir. Bir dil dönemi içerisinde, kullanım sıklığı yüksek sözcüklerle yalnızca bir kez kullanıldığı belirlenen sözcükler, söz varlığı içerisindeki yerleşiklik ve kullanım yaygınlığı bakımından aynı şeyi ifade etmemektedir. Benzer durum, birden fazla kullanımı olan ancak sıklığı çok düşük olan öteki yabancı kökenli hayvan adları için de söz konusu

edilebilir. Şu hâlde, Harezm Türkçesinde bir veya birkaç kez geçen sözcüklerden Arapça veya Farsça kökenli olanlarının Kazakçada bulunmaması doğal olduğu düşünülebilir.

Harezm Türkçesinde eş anlamlı kullanılan pek çok hayvan adı belirlenmiştir. Bunların bazılarında eş anlamlı kullanılan iki sözcük de Türkçedir. Kazakçada genellikle bunlardan yalnızca birinin kullanıldığı görülmüştür. Harezm Türkçesinde eş anlamlı kullanılan hayvan adlarının bazılarında ise sözcüklerden biri yabancı kökenlidir, diğeri Türkçedir. Bu türden eş anlamlı kullanımlarında, Kazakçada genellikle Türkçe olan unsurun korunduğu görülmüştür. Harezm Türkçesindeki eş anlamlı kullanımlardan genellikle yalnızca birinin Kazakçada tercih edilmiş olmasının iki dil dönemi arasındaki söz varlığı korunumunun hayvan adları bakımından düşük oranda görülmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Besin, organ, renk adları gibi alanlarda Harezm Türkçesinden Kazakçaya korunumun yüksek oranlarda olması bu alanların temel söz varlığı çalışmaları içerisindeki yerine ilişkin fikir verici olabilir. Bu alanlarda yer alan söz varlığının, temel söz varlığı içerisinde öncelikli alanlar olduğu, yapılacak temel söz varlığı çalışmalarında bu alanların dikkate alınabileceği söylenebilir. Tez çalışmasında, hayvan adlarındaki korunumun diğer alanlara oranla düşük olduğu görülse de *tėwe* (325), *ḳuş* (188), *aṭ* (173), *ḳoy ~ ḳoyun* (165) gibi kullanım sıklığı yüksek hayvan adlarının temel söz varlığı içerisinde yer aldığı kabul edilebilir.

Harezm Türkçesinde sözcük öbeği olarak bulunan kavramlardan yalnızca *ḳoy ḳozı*'ya Kazakçada da öbek olarak rastlanmıştır. Harezm Türkçesinde tek sözcükle karşılanırken Kazakçada öbek olarak karşılanan yalnızca bir sözcük belirlenmiştir: *ḳıl* sözcüğünün Harezm Türkçesinde tek sözcükle karşılanırken Kazakçada *qılquyruq* biçiminde sözcük öbeği ile karşılandığı görülmüştür.

17.2.1. Hayvanlarda Erkeklik-Dişilik Adlandırmaları

Harezm Türkçesinde, bazı hayvanların erkeği ve dişisinin ayrı adlandırmalarının olduğu belirlenmiştir. Hayvanlarda erkeklik-dişilik kavramını yansıtan veriler ve bunların Kazakçadaki durumu 5. tablodaki gibidir:

5. Tablo Hayvanlarda Erkeklik Dişilik Kavramı

Harezm Türkçesi		**Kazakça**	
erkek	**dişi**	**erkek**	**dişi**
aplaḳ (1)			
ayġır (3)		ayğır	
	bint-i lebūn (3)		
	bint-i maḥāż (1)		
buġra ~ boġra (6)		buvra ~ buwra	
cemel (1)			
	ceẕ‘a (3)		
	cummāze (5)		
	çüjek (1)		
	ḥıḳāḳ (2)		
	ḥıḳḳa (7)		
	ḥıḳḳatān (1)		
ḫorūs (12)		qoraz	
	inek (41)		
	iŋen ~ ingen ~ i‿ŋgen (33)		ingen
	ḳancıḳ (1)		qanşıq
	ḳısraḳ (8)		qısıraq
ḳoç (6) ~ ḳoçḳar (7)		qoşqar	
	lebūn (1)		
	maḥāż ~ meḫāż (5)		
öküz (1)		ögiz	
	saġın (1)		savın
	saġlıḳ (15)		savlıq
	tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ (29)		tavıq ~ tawïq

5. tablo incelendiğinde, taranan metinlerden erkeği ve dişisi için ayrı adlandırmaların kullanıldığı belirlenen 24 hayvan adı elde edilmiştir. Bunlardan 11’inin Kazakçada korunduğu görülmektedir. 5. tabloda bulunan hayvan adlarından 8’i erkek, 17’sı dişi hayvanlara işaret etmektedir. 5. tabloda yer alan hayvan adlarının 13’ü Arapça veya Farsça kökenlidir, 12’si ise Türkçedir. Türkçe olan hayvan adları arasında yalnızca *erkek tavuḳ*’un Kazakçada karşılığı bulunmadığı belirlenmiştir. Bu sözcüğün yerine Kazakçada *qoraz* kullanılmaktadır. *erkek tavuḳ* dışındaki Türkçe sözcüklerin hepsinin

Kazakçada korunduğu görülmüştür. Cinsiyet belirten hayvan adları arasında *ḫorūs* dışındaki yabancı kökenli (Arapça veya Farsça) sözcüklerin hiçbirinin Kazakçada karşılığının olmadığı görülmüştür. Bu durum, daha önce de değinildiği gibi Harezm Türkçesi söz varlığı içerisinde yer alan, kullanım sıklığı çok düşük olan Arapça veya Farsça sözcüklerin Kazakçada korunmadığını göstermektedir. Bu sözcüklerin Harezm Türkçesi söz varlığı içerisine yerleşmiş, dilin özümsediği sözcükler olmaktan çok çeviri niteliği taşıyan metinlerdeki dil malzemesi içerisinde yer alan, başka dillerden aktarma unsurlar olduğu düşünülebilir. O hâlde, Harezm Türkçesinde cinsiyet bildirdiği belirlenen 24 hayvan adından 11'inin Kazakçada bulunması, korunan tüm sözcüklerin Türkçe olması bakımından anlamlı ve dikkate değer bir durumdur.

Harezm Türkçesinde, hayvanlarda cinsiyet *erkek* ve *tişi* sözcükleri kullanılarak da belirlenmektedir. Bu kullanımların, *erkek tavuḳ*'ta olduğu gibi kalıplaşmış olmayıp hayvanın cinsiyetini belirtmek için kullanılan geçici sıfatlar olduğu görülmektedir. Harezm Türkçesinde *erkek* sözcüğü *arslan, sıçġan* ve *tınlıġ* için kullanılmıştır. *tişi* ise *arslan, çetük, ıwuḳ, keçi, tınlıġ* ve *torum* için kullanılmıştır. Kazakça verilerin yazı dili sözlüklerinden elde edilmesi nedeniyle *erkek* ve *tişi* sözcüklerinin Kazakçada hayvanlar için ne ölçüde kullanıldığını belirlemek mümkün olmamıştır.

Harezm Türkçesinde *inek* "dişi sığır", *öküz* "erkek sığır" sözcükleri ayrı ayrı kullanılırken Kazakçada *inek* kullanılmamaktadır; *sıyır* hem "inek" hem de "sığır" anlamında kullanılmaktadır. "öküz, erkek sığır" anlamında ise Kazakçada *ögiz* kullanılmaktadır.

17.2.2. Hayvan Adlarında Eş Anlamlı Kullanımlar

Harezm Türkçesinde bazı hayvan adlarının eş anlamlısının olduğu belirlenmiştir. Taranan metinlerde eş anlamlısı bulunan hayvan adları ve bu adların Kazakçadaki durumu 6. tablodaki gibidir:

6. Tablo Hayvan Adlarında Eş Anlamlı Kullanımlar

Harezm Türkçesi	**Kazakça**
1.[36] azıġlıġ "yırtıcı hayvan" (3) cānver *Far.* "yırtıcı hayvan" (2)	 azuvlı canuvar ~ januvar

[36] Eş anlamlı kullanımı olan sözcüklerin oluşturduğu grupları göstermektedir.

2. bạlaban “doğan kuşu” (1) çaḳır ḳuş “doğan kuşu” (1)	 - -
3. boġazlanġan nirse “kurbanlık” (1) ḳurbān *Ar.* “kurban” 75 ḳurbānlıḳ *kök Ar.* “kurbanlık” (3) yuluġluġ “kurban” (1) aẓḥa *Ar.* “kurban” (1)	 - qurban qurbandıq - -
4. saġın “sağmal” (1) saġlıḳ “dişi koyun, sağmal” (15) lebūn *Ar.* “süt veren dişi hayvan” (1) bint-i lebūn *Ar.* “süt vermeye başlayan dişi koyun” (3)	 savın savlıq - -
5. sıġır “sığır” (51) uy ~ uḍ “sığır” (33)	 sıyır “sığır; inek” -
6. sanduvaç “bülbül” (3) bülbül *Far.* “bülbül” (1)	 sanduğaş bulbul
7. iŋen ~ ingen ~ i͡ngen “dişi deve” (33) cummāze *Ar.* “dişi deve” (5)	 ingen -
8. arı ~ aru “arı” (4) naḥl *Ar.* “bal arısı” (1)	 ara -
9. buzaġu “buzağı” (38) tebīʿ *Ar.* “sığır yavrusu, yaşını tamamlamış buzağı” (6)	 buzaw ~ buzav -
10. ḳoy “koyun” (155) ḳoyun “koyun” (9) naʿce *Ar.* “koyun” (1)	 qoy qoy -
11. bit “bit” (1)	 biyit ~ biyt ~ bit

yayaġ çekürge “bit” (1)	-
12. balıḳ “balık” (74) nūn *Ar.* “balık” (1)	 balıq -
13. çıbın ~ çibin “sivrisinek” (9) peşşe *Ar.* “sivrisinek” (5) siŋek ~ singek ~ siŋ͡gek “kara sinek, sinek” (18) (ḳara) ḳuyġu “(kara) sinek” (2)	 şıbın “sinek” - - -
14. aplaḳ “horoz” (1) erkek tavuḳ (5) ḫorūs *Far.* “horoz” (12)	 - - qoraz
15. kelez “kertenkele” (2) sūsmār *Far.* “kertenkele” (15)	 - -
16. eşşgek ~ eşek ~ eşek “eşek” (32) ḫarcī *Ar.* “alacalı (eşek)” (2) derāzgūş *Far.* “eşek” (4) merkeb *Ar.* “eşek” (7) ḥımār *Ar.* “eşek; erkek eşek” (2)	 esek - - - -
17. ḳuş “kuş” (188) uçġan “kuş” (1) murġ *Far.* “kuş” (3)	 qus - -
18. ḳurt “börü, yabani hayvan” (9) börü ~ böri “kurt, yabani hayvan” (53)	 - böri
19. yaŋan ~ yaġan “fil” 18 fīl ~ pīl *Ar.* “fil” 16	 - pil
20. kebūter *Far.* “güvercin” (1) kögerçkün ~ kögercin “güvercin” (8)	 kepter kögarşın ~ kögerşin
21. tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tęwe ~ tęve ~ teve (325)	 tüye

maḫāż ~ meḫāż *Ar.* “deve” (5)	-
22. üpük “çavuş kuşu, hüthüt” (1) hüdhüd *Ar.* “çavuş kuşu” (30)	 üdüt üdüt
23. örümçek ~ örümçük “örümcek” (8) ʿankebūt *Ar.* “örümcek” (1)	 örmekşi -
24. çetük ~ çętük “kedi” (9) möşük “kedi” (13)	 - mısıq
25. kiş “samur” (1) tekiŋ “samur” (1)	 kis tiyin
26. ḳarınça ~ ḳarınçġa ~ ḳarınçḳa “karınca” (30) ḳumursġa ~ ḳumursḳa “karınca” (2) neml *Ar.* “karınca” (1)	 - qumırsqa -
27. tawuḳ ~ tavuḳ ~ tạvuḳ “tavuk” (29) çüjek *Far.* “tavuk” (1)	 tavıq ~ tawïq -
28. bota ~ boda “deve yarusu” (13) buġra ~ boġra “boğa; deve yavrusu; erkek deve (6) torum ~ dorum “deve yarusu” (2)	 bota buvra ~ buwra torım
29. ʿaḳreb (1) çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan (15)	 - şayan

6. tabloya göre, Harezm Türkçesinde hayvanlara işaret eden 29 kavramda toplam 73 sözcüğün eş anlamlı kullanımının olduğu görülmektedir. Bunlardan 44’ü Türkçe, 29’u ise Arapça veya Farsça kökenlidir. Kazakçada 35 sözcüğün korunduğu belirlenmiştir. Bunlardan 28’i Türkçe, 7’si ise Arapça veya Farsçadır.

6. tablo iki şekilde değerlendirilebilir:

Harezm Türkçesindeki eş anlamlı kullanımların Türkçe olduğu durumlarda Kazakçadaki korunum: Harezm Türkçesinde, hayvanlara işaret eden 15 kavramda eş anlamlı kullanılan 29 Türkçe sözcük bulunmaktadır. Bunlardan genellikle yalnızca birininin Kazakçada korunduğu görülmüştür ancak bu sözcüklerin bazılarında her iki sözcüğün de Kazakçada kullanıldığı, bazılarında ise hiçbirinin kullanılmadığı

belirlenmiştir. 6. tablo incelendiğinde Harezm Türkçesinde eş anlamlı kullanımı olan Türkçe sözcüklerin Kazakçadaki durumu bakımından elde edilen sonuçlar şöyledir:

6. tabloda yer alan, sığır, koyun, sinek, kuş, fil, tavuk ve akrep kavramlarını gösteren eş anlamlı Türkçe hayvan adlarından yalnızca birinin Kazakçada korunduğu görülmektedir.

Harezm Türkçesinde, sağmal, samur ve deve yavrusu kavramlarını gösteren eş anlamlı Türkçe hayvan adlarının hepsi Kazakçada korunmuştur.

Harezm Türkçesinde, doğan, kurban ve horoz kavramlarını gösteren eş anlamlı Türkçe hayvan adlarının hiçbirinin Kazakçada korunmadığı belirlenmiştir.

Harezm Türkçesindeki eş anlamlı kullanımların birinin veya daha fazlasının yabancı kökenli olduğu durumlarda Kazakçadaki korunum: 6. tabloya göre Harezm Türkçesinde bulunan 20 eş anlamlı sözcük grubunda yer alan sözcüklerden biri veya daha fazlası yabancı (Arapça veya Farsça) kökenlidir. Tablo bu açıdan değerlendirildiğinde Kazakçanın Harezm Türkçesinde eş anlamlı kullanımı olan sözcükler arasında Türkçe olanları koruma eğiliminde olduğu görülmektedir. Öte yandan, Harezm Türkçesindeki yabancı kökenli sözcüklerin kullanım sıklığının Türkçe olanlara göre genellikle oldukça düşük olduğu dikkate alınırsa Kazakçadaki Türkçe sözcükleri koruma eğiliminin doğal olduğu düşünülebilir. Bu türden eş anlamlı kullanımların Kazakçadaki durumu incelendiğinde elde edilen sonuçlar şöyledir:

6. tabloda yer alan, sağmal, dişi deve, arı, buzağı, koyun, balık, sinek, eşek, kuş, deve, kedi, karınca ve tavuk kavramlarını gösteren eş anlamlı hayvan adlarından yalnızca Türkçe olanın Kazakçada korunduğu görülmektedir.

Harezm Türkçesinde, yırtıcı hayvan, bülbül ve güvercin kavramlarını gösteren eş anlamlı kullanımlarda hem Türkçe hem de yabancı kökenli olan sözcüğün Kazakçada korunmuştur.

Harezm Türkçesinde, kurban, horoz ve fil kavramlarını gösteren eş anlamlı sözcüklerden yalnızca yabancı kökenli olanın Kazakçada korunduğu belirlenmiştir.

17.2.3. Bir Hayvana İlişkin Farklı Adlandırmalar

Harezm Türkçesi metinlerinde, bazı hayvanların adlandırılmasında, hayvanın kendisine işaret eden çeşitli kullanımlar olduğu dikkati çekmiştir. Burada, bir hayvanın herhangi bir özelliğine vurgu yaparak o hayvanın kendisine işaret eden söz varlığı yer almaktadır. Bazı hayvanlar yaşına, niteliğine, rengine, cinsiyetine göre farklı adlar

almışlardır. 7. tabloda, Harezm Türkçesinde çeşitli şekillerde adlandırıldığı belirlenen her bir hayvan kavramına işaret eden sözcükler ve bunların Kazakçada bulunabilen karşılıkları yer almaktadır:

7. Tablo Bir Hayvana İlişkin Farklı Adlandırmalar

Harezm Türkçesi	**Kazakça**
akrep[37]	
ʿaḳreb "akrep" Ar. (1)	-
çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan "çıyan, akrep" (15)	şayan
arı	
arı ~ aru "arı" (4)	ara
naḥl Ar. "bal arısı" (1)	-
at	
ʿādiyāt Ar. "koşan at" (1)	-
aḳta "beygir; iğdiş edilmiş at"	aqta-
aṭ "at" (173)	at
ayġır "erkek at" (3)	ayğır
ḳısraḳ "dişi at" (8)	qısıraq
ḳulan "tay" (2)	qulan
balık	
balıḳ (74)	balıq
nūn Ar. (1)	-
bit	
bit (1)	biyit ~ biyt ~ bit
yayaġ çekürge (1)	-
bülbül	
bülbül (3)	bulbul
sanduvaç (1)	sanduğaş
çavuş kuşu	
hüdhüd Ar. (30)	üdüt
üpük (1)	üdüt
deve	
bint-i maḥāż Ar. "dişi deve" (1)	-
bota ~ boda "deve yavrusu" (13)	bota
buġra ~ boġra "deve yavrusu; erkek deve" (6)	buvra ~ buwra

[37] Altı çizili sözcükler, söz konusu hayvanın Türkiye Türkçesindeki kavram karşılığı olan genel adını göstermektedir.

buẖtī Far. “iki hörgüçlü deve” (1) cemel Ar. “erkek deve” (1) ceẕʿa Ar. “beş yaşına girmiş dişi deve” (3) cummāze Ar. “dişi deve” (5) ḥıḳḳa Ar. “dört yaşına girmiş olan dişi deve” (7) ḥıḳāḳ Ar. **“**dört yaşına girmiş olan dişi develer” (2) ḥıḳḳatān Ar. “dört yaşına girmiş iki dişi deve” (1) iŋen ~ ingen ~ iŋ͡gen “dişi deve” (33) maḥāż ~ meẖāż Ar. “deve” (5) tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ tęwe ~ tęve ~ teve “deve”(325) torum ~ dorum “deve yavrusu” (2)	- - - - - - - ingen - tüye torım
<u>doğan</u> balaban çaḳır ḳuş (1)	- -
<u>eşek</u> derāzgūş Far. “eşek” (4) ęşgek ~ eşek ~ ęşek “eşek” (32) ẖarcī Ar. “(alacalı) eşek”(2) ḥımār Ar. “eşek; erkek eşek” (2) merkeb Ar. “eşek” (7)	 - esek - - -
<u>fil</u> fīl ~ pīl Ar. (16) yaŋan ~ yagan (18)	 pil -
<u>güvercin</u> kebūter Far. (1) kögerçkün ~ kögercin (8)	 - kögarşın ~ kögerşin
<u>karınca</u> ḳarınça ~ ḳarınçġa ~ ḳarınçḳa (30) ḳumursġa ~ ḳumursḳa (2) neml Ar. (1)	 - qumırsqa -
<u>kedi</u> çetük ~ çętük (9) möşük (13)	 - mısıq
<u>kertenkele</u> kelez (2) sūsmār Far. (15)	 - -

koyun	
baḳlan ḳozı “yeni doğmuş, semiz kuzu” (1)	-
bint-i lebūn Ar. “süt vermeye başlamış dişi koyun” (3)	-
ḳoç (6) ~ ḳoçḳar “erkek koyun, koç” (7)	qoşqar
ḳoy (155) ~ ḳoyun “koyun” (9)	qoy
ḳozı ~ ḳoẕı “kuzu” (5)	qozı
lebūn Ar. “koyun, süt veren sağmal hayvan” (1)	-
naʿce Ar. “koyun” (1)	-
saġın “dişi koyun” (1)	savın
saġlıḳ “dişi koyun” (15)	savlıq
siçek “iki yaşında koyun” (1)	-
köpek	
it “köpek” (84)	iyt
ḳancıḳ “dişi köpek” (1)	qanşıq
kurt	
böri ~ börü (53)	böri
ḳurt (9)	-
kuş	
ḳuş (188)	qus
murġ Ar. (3)	-
uçġan (1)	-
örümcek	
ʿankebūt Ar. (1)	-
örümçek ~ örümçük (8)	örmekşi
samur	
kiş (1)	kis
tekiŋ (1)	tiyin
sığır	
buzaġu “sığır yavrusu”(38)	buzaw ~ buzav
inek “inek” (41)	-
müsinne Ar. “üç yaşına girmiş sığır yavrusu” (5)	-
öküz “öküz” (1)	ögiz
sıġır “sığır” (51)	sıyır
tana “sığır yavrusu” (4)	tana
tebīʿ Ar. “sığır yavrusu” (6)	-
uy ~ uḍ “sığır” (33)	-
sinek	
çıbın ~ çibin “sivrisinek” (9)	şıbın
ḳuyġu “sinek” (2)	-

peşşe Far. “sivrisinek” (5)	-
siŋek ~ singek ~ siŋ͡gek “sinek” (18)	-
tavuk	
aplaḳ “horoz” (1)	-
çüjek Far. “tavuk” (1)	-
erkek tavuḳ “horoz” (5)	-
ẖorūs Far. “horoz” (12)	qoraz
tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ “tavuk” (29)	tavıq ~ tawïq

Harezm Türkçesinde, hayvanların çeşitli niteliklerine, durumlarına göre aldıkları farklı adlar birlikte ele alındığında özellikle at, deve, eşek, koyun, sığır ve tavuk genel kavramlarının altında hayvanın yaşına, rengine, cinsiyetine vs. işaret eden sözcüklerde sayıca çokluk ve çeşitlilik görülmektedir. Bu durum, kısmen Harezm Türkçesinde bu hayvanlar için yabancı kökenli sözcüklerin de kullanılmasından kaynaklanmaktadır ancak hayvanın niteliğine göre aldığı farklı adlar arasında Türkçe olanların sayısı da az değildir. 7. tabloya göre Harezm Türkçesinde bu türden 88 kullanım bulunmaktadır; bunlardan 55’i Türkçedir, 33’ü yabancı kökenlidir. Harezm Türkçesinde görülen bu kullanım zenginliği Kazakçada at, deve, koyun ve sığır kavramlarına işaret eden Türkçe sözcüklerde kısmen devam etmektedir. Yabancı kökenli sözcükler arasında Kazakçada yalnızca *qoraz* korunmuştur.

17.3. Harezm Türkçesindeki Kıpçak Unsurları

Tez çalışmasında taranan metinlerden elde edilen hayvan adları, Harezm Türkçesindeki Kıpçak unsurlarının ortaya çıkarılması bakımından değerlendirilmiştir. Değerlendirme sırasında öncelikle Kazakçada korunmayan sözcükler elenmiş, Kazakçada korunduğu belirlenen hayvan adları üzerinde durulmuştur. İkinci aşamada, Kazakçada korunan ancak Oğuz grubu Türk dillerinde de bulunan hayvan adları elenmiştir. Bu eleme işleminden geriye çok az sayıda sözcük kalmıştır: *ḳumursḳa ~ ḳumursḳa, çıpçuḳ, sanduvaç, tekiŋ.* Bu noktada, eldeki sözcüklerin genellikle Kazakçadan başka Kıpçak grubu dillerinde de kullanıldığı görülmüştür ancak bu konuda her zaman tam bir ortaklık olduğunu söylemek güç görünmektedir. Üçüncü aşamada ise, bu sözcüklerin Kıpçak grubu Türk dillerinden başka gruplarda da bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Bu aşamada, ele alınan sözcüklerin Kıpçak grubu Türk dillerinin dışında kalan en az iki dilde daha bulunduğu görülmüştür.

Harezm Türkçesindeki Kıpçak unsurlarını arama çalışmasının sonunda, değerlendirilen hiçbir sözcüğün yalnızca Kıpçak grubu Türk dillerine özgü olmadığı belirlenmiştir. İncelenen sözcüklerin Kıpçak grubu Türk dillerinden sonra en çok rastlandığı diller Özbekçe ve Yeni Uygurca olmuştur. Kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmasa da bazı dil gruplarının sözcük seçiminde kendilerine özgü bir eğiliminin olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Örneğin Oğuz grubu Türk dilleri *karınca*'yı tercih ederken Kıpçak grubu Türk dilleri *kumırska*'yı tercih etmektedir. Bununla birlikte, hayvan adlarının, özellikle de *tėwe*, *ḳuş*, *aṭ*, *ḳoy ~ ḳoyun, öküz* gibi temel hayvan adlarının pek çok Türk dilinde ortak olduğu anlaşılmaktadır. O hâlde hayvan adlarının Türkçenin söz varlığının önemli unsurları olduğunu, başlıca hayvan adlarının temel söz varlığı içerisinde bulunduğunu düşünmek yerinde olacaktır.

DİZİN

A

ʿabāyī	yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş 236
aç	aç, karnı aç 188
aḍaḳ	ayak 143
aḍaḳlıġ	ayaklı, ayağı olan 188
ādemī	insan 224
ʿādiyāt	koşan at 57
aġ	örümcek ağı; ağ, tuzak 189, 282
aġı	altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş 236
aġız	ağız 145
aġuluġ	zehirli 189
aḫsaḳ	topal, aksak 189
āḫūr	ahır 269
aḫyel	Araplarda uğursuz sayılan arı kuşu, boyun buran kuşu 40
aḳ	beyaz 180, 266
aḳ boz	ak boz renk 181
aqlıq	beyazlık 181
ʿaḳreb	akrep 15
aḳta	beygir; iğdiş edilmiş at 57, 213
ala	ala, karışık renk 181
alın	alın 146
ʿalif ~ ʿaḷaf	ot, yem, saman 224
ana	anne 213
ʿanber ~ ʿanbar	anber, misk 236
ʿankebūt	örümcek 16
aplaḳ	horoz 40, 213
arġamçı	yükü deveye yüklerken kullanılan halat 291
arı ~ aru	arı 16
arıġsız	pis 266
arḳa	arka, sırt 147

arslan 1. aslan 2. aslan burcu 57, 300

aruḳ zayıf 190

aruḳlıḳ zayıflık, cılızlık 191

aryan ayran 237

as kakım, sansargillerden, yazın esmer kırmızı, kışın beyaz renkli kürkü değerli, etçil hayvan, ermin 60

ʿasel bal 237

aş aş, yemek 225, 238

aşlıḳ buğday, zahire 225

aṭ at 60, 226

aṭlās üstü ipek altı pamuk kumaş 238

aṭlıġ ~ atlıġ atlı, süvari 281

av ~ aw av 282

āvāz ses, seda 191

avçı avcı 283

awçılıḳ avcılık 284

avsuz avsız 284

ayġır erkek at 65, 214

aẓḥā kurban 121

azıġlıġ yırtıcı hayvan 121

B

baġarsuḳ bağırsak 148

baġır bağır, göğüs 147

baġırsaḳ şefkatli, merhametli 191

baḳa kurbağa 27

baḳlan ḳozı yeni doğmuş, semiz kuzu 95

bal bal 238

bala yavru 214

balaban doğan kuşu 40

balıḳ 1. balık 2. balık burcu 24, 300

balıḳçı balıkçı 284

barçın ipek, ipek kumaş 239

bars pars 66

baş baş 148

beyże yumurta 239

bėz ġudda, (hayvanda) deri ile et arasındaki bez 150

bezek süs 192

bezeklig süslü 192

bıçaḳ bıçak 284

biçin ~ bėçin maymun 66

bint-i lebūn 1. süt vermeye başlamış dişi koyun; 2. üç yaşına girmiş dişi deve 67, 215

bint-i maḫāż iki yaşına basmış dişi deve 67, 215

bit bit 16

boġaz boğaz 150

boġazlanġan nirse kurbanlık hayvan 121

bota ~ boda deve yavrusu 67

botlaçı ~ botlacı gebe, hamile (deve) 215

boyun boyun 151

boyunduruḳ çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember 291

boz boz, açık toprak rengi 182

böri ~ börü kurt, yabani hayvan 68

börük genellikle hayvan postundan yapılan başlık, börk 239

buġra ~ boġra boğa; deve yavrusu; erkek deve 70, 215

buḫtī iki hörgüçlü deve 70

buldurcın ~ buldurçın bıldırcın 40

būrīya hasır, keçe 240

burun burun 152

burunduḳ hayvanları nallarken ısırmaması için dudaklarını kıstırmaya yarayan kıskaç, yavaşa, burunduk 291

but bacak, but 152

buzaġu sığır yavrusu, buzağı 70

büken bağırsak 152

bülbül bülbül 41

bürgüt ~ bürküt kartal 41
büryān kebap 240
büzürg büyük 192

C

cānlıġ canlı 122
cānver ~ cānvar yırtıcı hayvan 122
cemāʿat bölük 132
cemel erkek deve 72, 215
cez̲ʿa beş yaşına girmiş dişi deve 72, 216
cilav yular 292
cummāze dişi deve 72, 216
cüft çift, eş 216

Ç

çaġır şarap 226
çaḳır ḳuş doğan kuşu 41
çalıḳ çaresiz, deli, divane 193
çalıḳlıġ hızlı yürüyen, koşan (hayvan) 193
çapar ~ çıpar beyazı çok kır renkli 182
çaruḳ çarık, ayakkabı 240
çetük ~ çetük kedi 73
çıbın ~ çibin sivrisinek 17
çıḍan ~ çıyan ~ çayan ~ çaġan 1. çıyan, akrep 2. akrep burcu 17, 300
çıpçuḳ serçe 42
çoz ~ çöz iç yağı 240
çökürge ~ çekürge çekirge 18
çūbān ~ çūpān çoban 285
çüjek tavuk 43, 216

D

der ~ ter ter 153
derāzgūş eşek 73
deryā derya, deniz 269
dizgin ~ tizgin dizgin, yular 293
dor ~ toruġ doru, koyu kırmızı 182
dünyā dünya 269

E

ecel ecel, vade 279
eḍ ipekli kumaş 240
eḍer ~ eyer eyer 293
edim debbağlanmış deri 241
eḍgü iyi 193
egerlig eyerli 193
ekçi ~ eçkü ~ ẹçkü ~ keçi ~ kiçi ~ keçig keçi 74
ekin ekin 226
elig el 153
emçek göğüs, meme 153
emük meme 154
enʿam hayvanlar 130
eŋek avurt 154
erkek erkek 217
erkek tavuḳ horoz 43, 217
ẹşgek ~ eşek ~ ẹşek eşek 75
ẹt ~ et et 155, 227, 241
etmek ekmek 227
ew ~ ẹv ~ öy ~ ėw ~ iw ev 247, 270

F

fīl ~ pīl	fil 76

G

ġarīb	yabancı, kimsesiz 194
gevher ~ güher	inci 244
ġudda	(hayvanda) deri ile et arasındaki bez 155, 227
gūş	et 245

H

ḫalḳ	halk, yaratılmış olan 133
ḥalḳa	halka, tasma 293
ḫām	ham, çiğ 266
ḥamel	koç burcu 301
ḫamīr	hamur 227
ḫarcī	alacalı (eşek) 77, 227
ḥarīr	ipek 246
havā	hava 270
ḥayvān	hayvan 123
ḥaẓīre	ağıl 271
ḥıḳāḳ	dört yaşına girmiş olan dişi develer 77, 218
ḥıḳḳa	dört yaşına girmiş olan dişi deve 77, 218
ḥıḳḳatān	dört yaşına girmiş iki dişi deve 77, 218
ḥımār	eşek; erkek eşek 78, 218
ḫorūs	horoz 44, 218
ḥūt	balık burcu 301
hüdhüd	çavuş kuşu 44

I

ıŋırçaḳ omuzda veya deve, fil at vb. hayvanlara yüklenerek götürülen, üstü örtülü, insan taşınan araç, tahtırevan 294

ıwuḳ ~ ıvuḳ kırlarda, taşlı yerlerde yaşayan geyik 78

ʿıyāl bakmakla zorunlu olunan kadın, çocuk 218

İ

iç iç, içeri, vücudun içi 155

içegü kaburga kemiklerinin iç tarafında bulunan şeylerin adı, bağırsak 155

içgü içecek 228

içim içecek 246

iç yaġı geviş getiren hayvanların karın boşluğundan çıkarılan iç yağı 246

ʿimārī deve oturağı, gölgelikli fil sandalyesi 294

in in 271

ʿinān dizgin, yular 294

inek inek 78, 219

iŋen ~ ingen ~ iŋ͡gen dişi deve 80, 219

irin ~ erin dudak 156

it it, köpek 82

K

ḳaçır ~ ḳatır ~ ḫatır ~ ḫaçır katır 85

ḳalı ~ ġalı (altın ve ipekle dokunmuş) halı 247

ḳamçı kamçı 285

ḳan kan 156

ḳanat kanat 157

ḳanatlıġ kanatlı, kanadı olan 194

ḳancıḳ dişi köpek 86, 219

ḳanlı kağnı 295

ḳap ḳara kapkara 182

ḳaplan kaplan 86

ḳara kara, siyah 182

ḳaraġu kör 194

(ḳara) ḳuyġu (kara) sinek 19

ḳaramtul sarıġ karamsı sarı 183

ḳarçıġay kartal; doğan; atmaca 46

ḳarçıḳ yengeç burcu 301

ḳarġa ~ ḳarḳa karga 46

ḳarġavul sülün 47

ḳarġu atmaca 48

ḳarı ihtiyar, yaşlı 195

ḳarın karın, göbek, kuşak 159

ḳarınça ~ ḳarınçġa ~ ḳarınçḳa karınca 19

ḳarış baş parmak ile serçe parmakların uçları arasındaki açıklık, hayvanın ön ayağı 160

ḳarluġaç kırlangıç 48

ḳaṣṣab kasap 285

ḳaşġa hayvanların alnında bulunan beyaz renk 184

ḳaṭār katar, hayvan dizisi, sırası 133

ḳayış ustura bilenen cilalı kösele 247, 295

ḳaz kaz 49

kecāba deve üstüne konan bir çeşit tahtırevan, mahfe 295

kebūter güvercin 50

keḍik ~ keyik ~ kęyik ~ kęĢik av hayvanı, yabani av hayvanı 124

kelebek kelebek 20

kelez kertenkele 28

keme fare 87

kęmük kemik 160

kerges akbaba 50

keviş geviş 195

ḳıl kıl kuyruk 50

ḳılıç kılıç 286

ḳısraḳ dişi at, kısrak 87, 220

ḳızıl kızıl 184

kiçig küçük 195

kilim aba, çuha hırka 248

kiş samur 88

kiyiz ~ kiz keçe 248

ḳoç ~ ḳoçḳar koç 88, 220

ḳoġur bir kuş türü; kızıl sarı, kahverengi renkteki bir kuş türü 51

ḳol I hayvanın ön butu 161

ḳol II dağın tepesinden aşağı inen ve derenin ortasından geçen yüksekçe yer, vadi 272

ḳolaŋ at, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolan 296

ḳoş çift; toprağı sürmek içi birlikte koşulan iki hayvan 133

ḳoy ~ ḳoyun koyun 89

ḳoyçı koyun çobanı 286

ḳoy ḳozı koyun kuzu 134

ḳoymat koyun çobanı 287

ḳoymatlıġ çobanlık 287

ḳozı ~ ḳoẕı 1. kuzu 2. koç burcu 94, 301

kögerçkün ~ kögercin güvercin 51

kök gök 272

köküs ~ kögüs göğüs 161

kölük ~ kölik yük hayvanı 125

kön deri, gön 248

köŋ͡gül gönül 196

körklüg güzel 196

köz göz 162, 228

közlüg gözlü, görür hâlde olan 197

köz yaşı göz yaşı 229

ḳuḍruḳ kuyruk 162

ḳuġu kuğu 52

ḳula kula, kahverengi renkli 185

ḳulaçlayu dört nala 197
ḳulaḳ kulak 163
ḳulan tay; yaban eşeği 95
ḳumrī kumru 52
ḳumursġa ~ ḳumursḳa karınca 21
ḳunduz kunduz 95
ḳurbān kurbanlık hayvan 126
ḳurbānlıḳ kurbanlık hayvan 129
ḳursaḳ kursak 164
ḳurt I börü, yabani hayvan 96
ḳurt II kurt, solucan 15
ḳurut keş, çökelek 249
ḳuş kuş 32, 229
ḳuş ḳurt kurt kuş 134
ḳuşluḳ ~ ḳuşluḳ vaḳtı ~ ḳuşluḳ vaḫtı kuşluk vakti 302
ḳūt yaşamak için yenilen şey; yiyecek 229
ḳutan ahır 272
ḳutur uyuz 197
ḳuzġun kuzgun 53
kür cesur 198
küye güve 21

L

laṭīf hoş, güzel 198
lebūn koyun, süt veren sağmal hayvan 96, 220

M

maḥāż ~ meḫāż deve 96, 220
maḫlūḳat yaratılmış olanlar, canlılar 135
māl tawar mal mülk, hayvan 135
meʿde mide 164

mercān mercan adlı hayvanın iskeletinden elde edilen ve süs eşyaları yapımında kullanılan madde 249

merkeb merkep, eşek 97

meşk tulumdan yapılmış su kabı 249

mevcūdāt yaratılmış olanlar, mevcut olanlar 137

mevḫūş vahşî hayvanların bulunduğu korkutucu yer 273

meyve meyve 229

mihr-bān şefkatli, merhametli 198

mini beyin 230

moynuzluġ boynuzlu 199

möşük kedi 97

muŋluġ bunlu, sıkıntılı, kaygılı 199

murdār murdar, pis, islamî şeriat esaslarına göre kesilmemiş hayvan 199

murġ kuş 39

münügli binici 288

münügliler kervan 137

münüt ~ münük binek hayvanı 129

müŋüz ~ moynuz boynuz 164

müsinne 1. yaşlı, iki yaşını tamamlayıp üç yaşına giren hayvan 2. üç yaşına girmiş dana 98

müşfiḳ şefkatli 200

N

naʿce koyun 99

naḥl bal arısı 21

neʿam hayvan 130

necāset hayvan pisliği 165, 230

neml karınca 22

nezr adak, adaklık hayvan 130

nūn balık 27

O

oġlaḳ 1. keçi yavrusu, yabani hayvan yavrusu 2. oğlak burcu 98, 302

oġlan çocuk, evlat, oğlan, erkek evlat 220

oġul oğul, erkek evlat; çocuk 221

oḳ ok 288

orta vücudun ortası 165

orta yaşlıġ orta yaşlı 200

ot ot 230

otlaġ otlak 273

Ö

ögür bölük, grup, sürü 138

öküz öküz 99, 221, 279

ölüg ölü 279

ölügse 1. kesilmeden ölen hayvan; 2. ölü, ceset, cenaze 280

ölüm ölüm 283

ördek ördek 53

örgüç hörgüç 166

örümçek ~ örümçük örümcek 22

ösrük ~ esrük azgın, yabani 200

öwkelig öfkeli, sinirli 201

P

pālan palan, semer, eyer 296

palās ~ pelās aba, çuha, keçe giysi 250

peşşe sivrisinek 22

pürçek atın perçemi 166

R

ruqʿa üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası 250

S

saban saban, çift sürmeye mahsus alet 296
saġın dişi koyun, sağmal 99, 222
saġlıḳ dişi koyun, sağmal 100, 222
ṣaḥrā çöl, kır, ova, boş, düzlük yer 273
sanduvaç bülbül 53
sarıġ sarı 186
sarıġlıḳ sarılık 186
sarıġ yaġ tereyağı 250
sasıġ kokmuş, sasımış 267
savuḳluḳ soğukkanlılık, soğukluk 201
sazın büyük yılan, ejderha 28
sękül at, eşek ve sığırların ayaklarında bileğe veya dize kadar çıkan beyazlık, seki 186
selvā bıldırcın eti, İsrailoğullarının Tih sahrasında bulunduğu müddetçe menn ile Allah'ın ihsanı olan bıldırcına benzer kuş eti 251
semüz semiz 201
sıçḳan ~ sıçan ~ sıçġan sıçan 100
sıġır sığır 101
sıġırçı sığır çobanı 288
sıġırçılıḳ sığır çobanlığı 288
sıġun yaban sığırı; dağ keçisi 103
siçek şişek, iki yaşında koyun 103
silāḥ silah 289
siŋek ~ singek ~ siŋ͡gek sinek 23
siŋir ~ singir sinir 167
soŋ vücudun sonu, arkası 167

söklünç ~ söglünçi ~ söglüncü kebap 251

sögülme kebap 251

sökül hasta, zayıf, güçsüz 202

ṣūf yün dokuma 251

sūsmār kertenkele 28

suw su 231, 252, 274

suw idişi su kabı 252

suwlaġ sulak 274

suw yüzi su yüzü 275

süçüg tatlı 267

sündüs üzeri altın ve gümüşle işlenmiş ipekli kumaş 252

süŋü süngü 232

süŋük ~ sün͡gük ~ süŋek kemik 168

sürüg sürü 138

süt süt 252

sütlüg süt sağılan, sağmal hayvan 202

sütsiz sütsüz 203

sütūn omurga 168

Ş

şaġal çakal 103

şehd bal 255

şehvet şehvet 203

şerbet bal şerbeti 256

T

taʿām yemek, yiyecek 232

taġ dağ 275

taḫt taht 256

tam dam, çatı, duvar, bina 256

tamġalıġ damgalı, işaretli 203

tana dana 104

taŋġı yük bağı 297

tansuḳ nefis, harika, şaşılası, nadir 203

tap vücuttaki leke 169

taş taş 289

tatlıġ tatlı 267

tawar ~ tavar ~ tıvar davar, hayvan 139

ṭavḳ tasma 297

tawuḳ ~ tavuḳ ~ ṭavuḳ tavuk 54, 222

ṭāvus tavus kuşu 55

tavuşḳan tavşan 104

tayaḳ değnek, baston, asa 232

tebiʿ sığır yavrusu, yaşını tamamlamış buzağı 104

tebük eşeğin kirli bir şeyi koklayıp hoşlandığında burnunu yukarı kaldırması 204

tekiŋ samur 105

tėmür ırġaq demir çengel 289

ten vücut, beden, ten 169

teŋiz ~ tengiz deniz 275

tepe tepe, baş; sırt 169

teprengen hareket eden, canlı 130

teri ~ tiri ~ ṭeri deri, post 170

ṭers gübre, tezek 257

tetik zeki, akıllı 204

tėwe ~ tiwe ~ tėve ~ tėvė ~ tewe ~ ṭewe ~ ṭeve ~ teve deve 105

ṭeveçi ~ tėveçi deve çobanı 290

tėwelig deve sahibi 290

tezek tezek 233, 257

tınlıġ canlı 131

tırnaḳ tırnak 170

tırnaḳlıġ tırnaklı hayvan 131

til dil 171

tilsiz dilsiz 204

tirig canlı, hayatta, sağ 280

tiriglik canlılık, hayat 280
tiş diş 171
tişi dişi 223
tiz diz 172
tobra torba 297
ton (yünden yapılmış) don, giysi, elbise 233, 257
toŋuz ~ tonguz domuz 116
topraḳ toprak 233, 276
ṭopuçaḳ inatçı, direngen at, Arap atı, semiz at 205
topuḳ topuk 172
torum ~ dorum deve yavrusu 117
tulum bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi 258
tumşuq gaga 173
turna turna 56
ṭūṭī ḳuş papağan 56
tuyaḳ ~ tuynaḳ at tırnağı 174
tuyaḳlıġ toynaklı, at tırnağı olan 205
tüg ~ tü ~ tüs tüy 174
tülüg ~ tüylüg ~ tüslüg ~ tüglüg tüylü 205
tülki ~ tilkü tilki 117
türmek kadın budu denilen etli yemek 258
tüzük süs, bezek 206

U

uçġan kuş 39
uluġ büyük; lider, önder 206
uluġluḳ büyüklük 207
uluġ yapsu bitten daha büyük asalak bir böcek cinsi 24
uy ~ uḍ 1. sığır 2. boğa burcu 118, 303
uyat endāmı utanılan, ayıp sayılan uzuv 175
uyuz uyuz 207

Ü

üç aḍaḳı üze turġan bir ayağını kaldırıp üç ayağı üzerinde duran hayvan, koşu atı 131

ün ses 207

üpük çavuş kuşu, hüthüt 56

ürüŋ beyaz 186

üzengü eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka, üzengi 298

üzengülüg üzengili, üzengi takmış 208

Y

yābān 1. yabani; 2. çöl, sahra 208, 276

yaġ yağ, hayvansal yağ 259

yaġrın kürek kemiği 175

yaġu yağmurluk 259

yaḫşı iyi 268

yal ~ yel yele, tüy 176

yalġançı yalancı 208

yan vücudun bir bölümü olarak yan, taraf 176

yaŋan ~ yagan fil 119

yapuġ örtü, çeki 298

yapurġaḳ ~ yafraḳ yaprak 233

yarasaġ yarasa 120

yarġaḳ debbağ olmamış deri 259

yarım yaşlıġ yarı yaşlı, orta yaşlı 208

yaşıl yeşil, mavi 187

yaşlıġ yaşlı 209

yayaġ çekürge bit 24

yazı yazı, ova, kır 277

yazı yābān ova, kır 277

yazuḳluġ günahkâr, suçlu 209

yazuḳsuz günahsız 209

yelin inek, koyun vb. hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü 177

yėm yiyecek, yemek, yem 234

yençük ~ yünçük incik kemiği 177

yer 1. vücudun bir bölümü; 2. yer, yeryüzü 177, 277

yėr yüzi yeryüzü 278

yıġaç ağaç 235, 278

yılan yılan 29

yılḳı hayvan, hayvan sürüsü 140

yılḳı ḳara dört ayaklı hayvanlara verilen isim 140

yılḳı ḳaralıġ sürü sahibi 290

yıpar misk, yıpar 260

yırtġan yırtıcı 210

yigit genç 210

yinçü ~ yünçü ~ yincü ~ yi̧ncü inci 261

yipek ipek 263

yorġa biniciyi yormayan at yürüyüşlerinden biri 210

yörigen hareket eden, canlı 132

yuluġluġ kurbanlık hayvan 132

yumru yumru, şişkinlik 178

yumşaḳ yumuşak 268

yumurtḳa ~ yumurtġa ~ yumurta yumurta 264

yügen ~ öygen gem 298

yük yük, hayvanın üstündeki iki küfe ağırlık 299

yüklü hamile, gebe 223

yüklüg yüklü, yükle dolu 211

yüŋ yün, hayvan tüyü 264

yüŋsiz tüysüz 211

yürek yürek, kalp 178

yüz yüz, çehre 179

Z

zaʿferān safran, safran denilen sarı çiçek 235

żaʿīf zayıf, güçsüz 212

zehir zehir 212

ẕelūl yavaş, muti ve koşulmuş hayvan 132

zīrek zeki, uyanık 212

zumām ~ zimām deve yuları, dizgini 299

ÖZEL ve OLAĞANÜSTÜ NİTELİKLİ HAYVAN ADLARI DİZİNİ

A

ʿanḳa efsanevi anka kuşu 308

ʿAṣṣaba Süleyman peygamberin hüdhüdüyle konuşan bir kuş 304

ʿAynu'l-ḥītān Yusuf peygamberin üzerinde başını yıkadığı balık 304

B

Burāḳ mirac gününde Hz. Muhammed'e gönderilen binek 308

C

Ciblīt Cehennemde yaratılmış olan dişi mahlûk 309

D

dīv dev 309

Düldül Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği binek 304

E

Erḥam Süleyman peygamberin yüzüğünü yutan balık 304

H

Ḥanḳīḳ Süleyman peygamber suretine girip yüzüğü alan dev 311

Ḥāriṣ Ciblīt'in yedinci karından doğan oğlu 311

Ḥazūm Bedr savaşında gönderilen at 304

K

Qaṣvā Hz. Muhammed'in devesi 305

Kāveş Süleyman peygamberin devinin adı 312

Ḳazḳazīn Eshab-ı Kehf'e katılan köpeğin adı 305

Ḳıṭmīr Eshab-ı Kehf'e katılan köpeğin adı 305

L

Lebed Lokman bin ʿAd'ın konuştuğu karınca 305

M

Maḥmūd Ebrehe'nin Kâbe'yi viran etmek için kurduğu ordudaki en büyük fil 305

Mender Süleyman kıssasında adı geçen büyük karınca 305

Meymūn yıpardan yaratılmış at 306

R

Raʿde Lut peygamberin devesi 306

S

Semdūn Süleyman peygamber kıssasındaki devin adı 312

T

Tiblīt Cehennemde yaratılmış olan erkek mahlûk 313

Ṭūṭārūs Süleyman peygamber kıssasında geçen sivrisineklerin ulusu 303

V

Veyne Lut peygamberin köpeği 306

Y

Yaġfūr Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği Mısrī eşeğinin künyesi 306

Yaʿḳūb Süleyman peygamberin hüdhüdünün adı 306

Z

Zālūcā Yunus peygamberi yutan balık 307

Zūbʿa Süleyman peygamberin emrindeki dev 313

KAYNAKÇA

Abik, A. Deniz (2006), "Kutadgu Bilig'de Hayvan Adları", basılmamış bildiri, *Ankara Üniversitesinin 60. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin 70. Kuruluş Yıl Dönümleri Kapsamında Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu 29Mayıs-1 Haziran 2006*, Ankara.

_____(2007), "Kutadgu Bilig'deki Kuş Adlarından Kazakçaya ve Türkiye Türkçesine Bir Bakış", basılmamış bildiri, *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Sempozyumu 21-26 Mayıs 2007*, Almatı.

Akalın, L. Sami (1993), *Türk Folklorunda Kuşlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Akar, Ali (2006), *Türk Dili Tarihi,* İstanbul: Ötüken Neşriyat: 597.

Aksan, Doğan (1978), *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Ankara: 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları: 217.

_____(2000), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 439.

_____(2006), *Anlambilim*, Ankara: Engin Yayınevi.

_____(1971), "Kavram Alanı - Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1965*, s.168-184.

_____(1996), *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.

_____(2000), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 439.

Arat, Reşit Rahmeti (1953), "Türk Şivelerinin Tasnifi", *Türkiyat Mecmuası,* c. 10, s. 59 -139.

Ata, Aysu (1997), *Rabġūzi Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) I Giriş-Metin Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 681-1.

_____(1997), *Rabġūzi Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) II Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 681-1.

_____(1988), *Nehcü'l-Feradis Uştmahlarnıng Açuk Yolı – Cennetlerin Açık Yolu III Dizin Sözlük,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.

_____(2002), *Harezm – Altın Ordu Türkçesi*, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36.

_____(1993), "Kutadgu Bilig Üzerinde Bir Düzenleme Denemesi: Kör mü? Kür mü?", *Türkoloji*, c. XI, s. 301-308.

Atalay, Besim (2006), *Divanü Lûgat-it-Türk (Dizin) Cilt IV,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 524.

Aydın, Mehmet (2007), *Dilbilim El Kitabı*, İstanbul: 3F Yayınevi.

Bayraktar, Nesrin (2006), *Dil Bilimi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Boeschoten, Hendrik (1998), "The Speakers of Turkic Languages", Edited by Lars Johanson and Éva Ágnes Csató, p. 1-15, *The Turkic Languages*, London Newyork: Routledge.

Bozkaplan, Şerif Ali (1992), "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kuş İsimleri ve Onların Sistematiği", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1987*, s.43-79.

_____(1999), "Türkiye Türkçesinde Ehli Olmayan Hayvan Adlarının Sistematiği", *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996,* s. 157-197, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Buran, Ahmet (1992), "Yunus'ta Hayvan Adları ve Fonksiyonları", *Türk Dünyası Araştırmaları S. 80, Ekim 1992*, s.167-194.

Caferoğlu, Ahmet (2000), *Türk Dili Tarihi,* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Clauson, G. (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, OxfordUniversity..

Çınar, Ali Abbas (1995), "Divanu Lugati't-Türk'te At Kültürü", Yayınlayan: E. Gürsoy Naskali, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık,* s.147-156, İstanbul.

Çınar, Ümüt (1999), "Alıcı Kuş Adları Denemesi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1996,* Ankara, 1999, s.15-104.

Çürük, Selcen, (2004), "Muinü'l-Mürid (Giriş – Metin – Notlar – Açıklamalar Dizin)", *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.

Dankoff, Robert – James Kelly (1985), *Maḥmud al-Kāšrarī Compendium of the TurkicDialects (Dīwān Luγāt at-Turk) Part III*, Edited by Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin, The Department Of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University.

Demir, Müzeyyen – İlkay Albayrak – Pınar Alptekin vd. , (1999), *Biyoloji,* Ankara: Zafer Yayınları.

Demirezen, Mehmet (1981), "Dil Tarihlemesi (Glottochronology) ve Dilbilimdeki Yeri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1980-1981*, s.101-111.

Devellioğlu, Ferit (2000), *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Doerfer, Gerhard (1981), "Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1980-1981*, s.1-15.

_____(1963), *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen Band I,* Franz Steiner Verlag Gmbh, Wiesbaden.

_____(1965), *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen Band II,* Franz Steiner Verlag Gmbh, Wiesbaden.

_____(1967), *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen Band III,* Franz Steiner Verlag Gmbh, Wiesbaden.

_____(1975), *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen Band IV,* Franz Steiner Verlag Gmbh, Wiesbaden.

Doğan, Levent (2001), "Türk Kültüründe Hayvanlar ve Hayvan İsimleri", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, güz II S. 12/2, s. 615-660.

Eckmann, Janos (1995), *Nehcü'l-Feradis Uştmahlarnıng Açuk Yolı – Cennetlerin Açık Yolı,* Yayınlayanlar: Semih Tezcan – Hamza Zülfikar, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.

_____(2003), "Harezm Türkçesi", Yayıma hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar,* s. 1-38, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 635.

_____(2003), "Kur'ân'ın Doğu Türkçesine Tercümeleri", Yayıma hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar,* s. 244-253, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 635.

Efe, Kürşat (2004), "Tarihî Türk Lehçelerinde Hayvan İsimleri", *Master Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican, (2005), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları: 603.

_____(Editör) (2007), *Türk Lehçeleri Grameri,* Ankara: Akçağ Yayınları: 886.

Eren, Hasan (2000), Sravnitel'no-istoričeskaja grammatica tjurkskix jazıkov. Leksika.Moskva (1997), Rossijskaja Akademija Nauk, İnstut jazykoznanija *, Türk Dili,* S.579, s.281-284.

_____(1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü,* Ankara.

Ersoylu, Halil (1981), "Türk Dünyasının Düşünce, Dil ve Edebiyatındaki Bazı Kuşlar", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* C.2, S.11, s.76-125.

Johanson, Lars (1998), "The History of Turkic", Edited by Lars Johanson and Éva Ágnes Csató, p. 318-332, *The Turkic Languages*, London-Newyork: Routledge.

Guiraud, Pierre (1999), *Anlambilim La Sémantique* (Çev. Berke Vardar), İstanbul: Multilingual.

Hauenschild, Ingeborg (2003), *Die Tierbezeichmungen bei Mahmud al-Kaschgari Eine Untersuchung aus sprach-und kulturhistorischer Sicht*, Harrossowitz Verlag, Wiesbaden.

_____(2006), *Botanica und Zoologica im Babur-name Eine lexikologische und kulturhistorische Untersuchung,* Harrossowitz Verlag, Wiesbaden.

Hengirmen, Mehmet, (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınevi.

Huber, Emel (2008), *Dilbilime Giriş,* İstanbul: Multilingual.

Janüzakov, Telgoja, (1999), *Kazak Tilinin Sözdigi*, Almatı, Kazakstan Respublikası Ğılım Jene Joğarı Bilim Ministrligi Ülttık Ğılım Akademiyası A. Baytürcınülı Atındağı Til Bilimi İnstitüti.

Karamanlıoğlu, Ali Fehmi, (2006), *Şeyh Şeref Hâce, Muinü'l-Mürid (Transkripsiyonlu Metin – Dizin – Tıpkıbasım)*, İstanbul: Beşir Kitabevi.

Karol, Sevinç – Zekiye Suludere – Cevat Ayvalı, (2007), *Biyoloji Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 699.

Kenesbayoğlu, K. (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü* (Çevirenler: Hasan Oraltay, Nuri Yüce, Saadet Pınar), Türk Dünyası Araştırmaları Yayını:8, İstanbul.

Kıran, Zeynel – Ayşe (Eziler) Kıran (2001), *Dilbilime Giriş,* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Koç, Kenan – Ayabek Bayniyazov – Vehbi Başkapan, (2003), *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları: 489.

_____ – Oğuz Doğan – Ayabek Bayniyazov, (2004), *Kazak Türkçesi Grameri,* Ankara: Gazi Kitabevi.

Kirchner, Mark (1998), "Kazakh and Karakalpak", Edited by Lars Johanson and Éva Ágnes Csató, p. 318-332, *The Turkic Languages*, London-Newyork: Routledge.

Kovşar, A. F. – B. A. Kovşar (2005), *Qazaqstandağı Januwarlar Älemi*, Almatı: Almatıkitap.

Mustafaev, E. M. E. – B. G. Şer'binin (1995), *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük,* İstanbul: Multilingual.

Naskali, Emine Gürsoy (1997), *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 667.

Nadelyaev V. M. , D. M. Nasilov - E. R. Tenişev – A. M. Şerbak (1969), *Drevneturkskiy Slovar*, Leningrad, Akademiya Nauk SSSR İnstitut Yazıkoznaniya.

Önen, Yaşar – Cemil Ziya Şanbey (1993), *Almanca – Türkçe Sözlük 1 -2*, Baskıya hazırlayan: Vural Ülkü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 546.

Öner, Mustafa (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 703.

Özkan, Nevzat (?), *Türk Dilinin Yurtları,* Ankara: Akçağ Yayınları: 451.

Özmen, Mehmet (1981), "Konya'da Güvercincilik", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, s. 157-187.

Öztürk, Yaşar Nuri (1998), *Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*, İstanbul: Yeni Boyut.

Rawşanov, E. (2007), *Qustar Bizdiñ Dosımız*, Almatı: Jazuwşı.

Redhouse Sözlüğü İngilizce-Türkçe (2005), İstanbul: Sev Matbaacılık ve Yayıncılık.

Ross, E. Denisson (1994), *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü* (Çev. Emine Gürsoy Naskali), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 605.

Sağol, Gülden (1995), *Old Turkish and Persian Inter-Linear Qur'an Translations III An Inter Linear Translation Of The Qur'an Into Khwarazm Turkish Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part II: Glossary),* Edited by Şinasi Tekin Gönül Alpay Tekin; The Department Of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University.

_____(1993), *Old Turkish and Persian Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Khwarazm Turkish Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: Introduction and Text),* Edited by Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin, The Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University.

Sertkaya, O. Fikri (1995), "Eski Türk Kültüründe At", Yayınlayan: E. Gürsoy Naskali, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık,* s. 25-30, İstanbul.

_____(1986), "Maitrisimit Nom Bitig (I)", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1982-1983*, s. 253-271.

_____(1992), "Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turki) and Turkey Turkish (Western Turki) [=Çağatay Türkçesi (Doğu Türkçesi)nde ve Türkiye Türkçesi (Batı Türkçesi)nde Moğolca Kelimeler ve Biçimler]", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1987*, s. 265-280.

Şçerbak, (1995), "At Kelimesi Üzerine Bazı Düşünceler", Yayınlayan: E. Gürsoy Naskali, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık,* s.31-33, İstanbul.

Tekin, Talat – Mehmet Ölmez (1999), *Türk Dilleri Giriş,* İstanbul: Simurg Yayınevi: 6.

Tekin, Talat (1989), "Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi", *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi,* c. 5, S. 14, s.141-168.

_____(2003), "Ön Türkçede Ünsüz Yitimi", Yayına Hazırlayanlar: Emine Yılmaz ve Nurettin Demir, *Makaleler 1 Altayistik*, s. 92-109, Ankara: Grafiker Yayınları.

Tenişev, E. R. (1997), *Sravnitel'no-İstoričeskaja Grammatica Tjurkskix Jazıkov,Leksika*. Moskva, Rossijskaja Akademija Nauk, İnstut Jazykoznanija.

Toklu, Osman, (2003), *Dilbilime Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları: 487.

Toplaoğlu, Ahmet (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Toparlı, Recep – Recep Karaatlı – Hanifi Vural, (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 835.

Toparlı, Recep - Mustafa Argunşah, (2008), *Mu'înü'l-Mürîd,* Ankara, Türk Dil KurumuYayınları:925.

Türkçe Sözlük (2005)*,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uğurlu, Mustafa (2004), "Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliliği", *Bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, S. 29, Bahar 2004, s. 29-40.

Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* İstanbul, Multilingual.

Yazır, M. Elmalılı Hamdi (2000), *Hak Dîni Kur'an Dili 5*, İstanbul: Emir Yayınevi.

_____(2000), *Hak Dîni Kur'an Dili 9*, İstanbul: Emir Yayınevi.

Yüce, Nuri, (1988), *Mukaddimetü'l-Edeb Hvarizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası, Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 535.

http://en.wikipedia.org/wiki/Kazakh_language *(01.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ba%C5%9Fkurt%C3%A7a *(16.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karakalpak%C3%A7a *(16.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karayca *(16.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C4%B1m_Tatarcas%C4%B1*(16.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kumuk%C3%A7a *(16.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Nogayca *(16.06.2009)*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Tatarca *(16.06.2009*)

http://www.almancasozluk.gen.tr/ *(16.06.2009-26.06.2009)*

http://www.cafeuni.com/translator/hermelin *(16.06.2009-26.06.2009)*

http://www.kazakhstan.org.tr/ *(01.06.2009)*

http://www.ruscasozluk.gen.tr/ *(02.11.2008-01.06.2009)*

http://www.ruscaturkce.com/ *(02.11.2008-01.06.2009)*

http://www.tdk.gov.tr/TR/Default.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF43673 BED947CDE *(02.11.2008-01.06.2009)*

http://www.zargan.com/ *(02.11.2008-01.06.2009)*

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sıla GEN

Doğum yeri ve yılı: Adana, 1983

Adres : Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana.

Telefon : 0322 338 60 84 / 2443 – 24

e – posta : sila.gen@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

2006-2009 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, Adana.

2005-2006 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans, Adana.

2001-2005 : Lisans, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana.

1994-2001 : Lise, Adana Ticaret Odası Anadolu Lisesi, Adana.

1989-1994 : İlköğretim, Semiha Yücel Akdğirmen İlköğretim Okulu, Adana.

İŞ DENEYİMİ

2007- : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi, Adana.